De Vlaamsche Kunstbode. Jaargang 19

bron
De Vlaamsche Kunstbode. Jaargang 19. Jan Boucherij, Antwerpen 1889

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla023188901_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

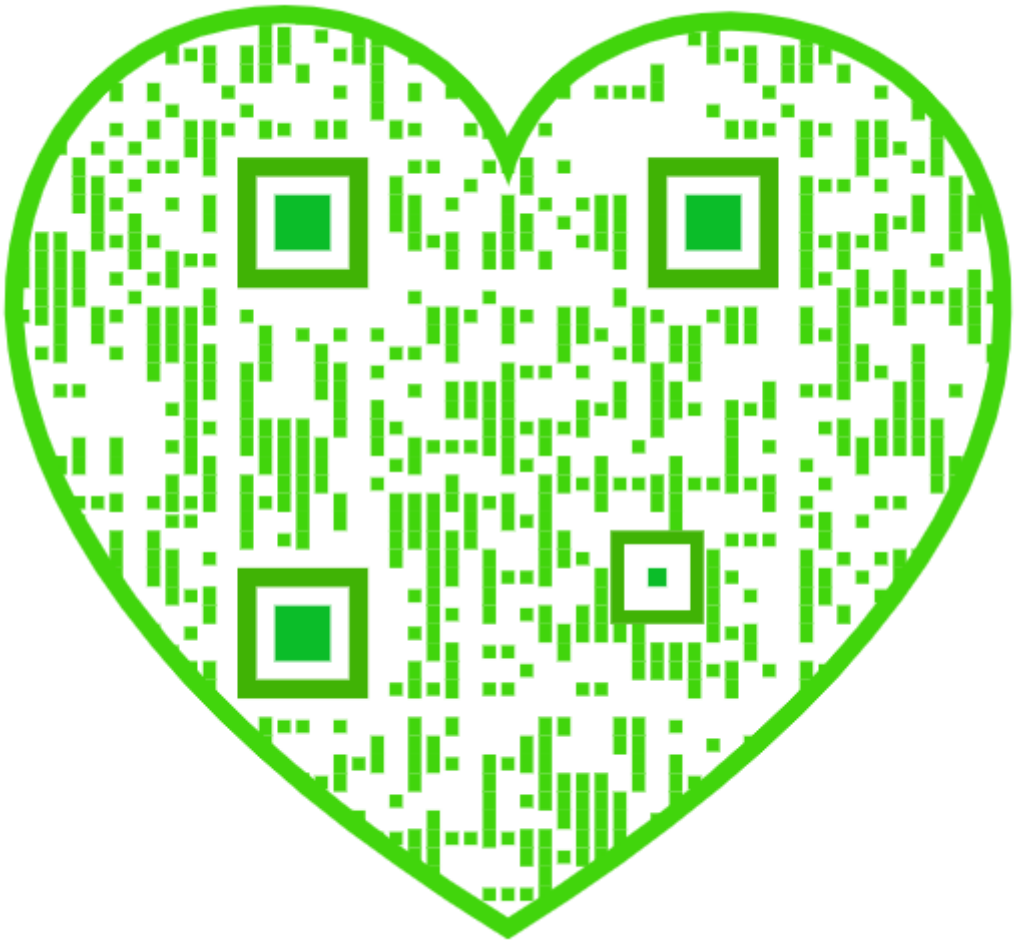

[Nummer 1]

Eene week te Florence.[1]
(*Voordracht in den Kunstkring te Antwerpen op* 17 *Januari* 1889)
door Gustaaf Segers.

Omtrent drie uren vertrokken wij te Rovigo. Het landschap is eentonig; het scherpe licht geeft aan den grijsgrauwen bodem een alles behalve aangenaam uitzicht. Te Ferrara is het blijkbaar veemarkt. Eene menigte witte ossen, met horens, gelijk zwaarden, staan langsheen den ijzeren weg geschaard. Verscheidene veekooplie, nemen op den trein plaats. Dat is een slag van volkje, hetwelk ik ongewoon gaarne zie; sedert eenigen tijd kan ik geen dorpsverhaal meer opstellen, waarin een dier vroolijke kerels geene hoofdrol vervult.

Aldra bemerk ik, dat de handelslui der stad van Ariosto en Petrarca weinig van hunne collegas van Turnhout en Rijckevorsel verschillen. Doch, in woordenrijkdom moeten onze blauwkielen bij de Italianen onderkloppen. Naast ons zat een klein ventje, dat goud waard was. Zoowat zestig jaren kon hij oud zijn: hij had een klein, schelmsch gezichtje, en geene tanden. Praten, praten deed hij met een half dozijn makkers, dat het eind eraan verloren was, en alhoewel ik het ongeluk heb de heerlijke taal van Dante niet te verstaan, zag ik duidelijk aan zijne katoogen, en hoorde ik nog beter aan zijnen toon, dat hij er zich niet weinig op beroemde de boeren der streek in de doeken te hebben gedaan. Wij rijden voorbij de

(1) In den jaargang 1888, blz. 361 en 385, komt reeds eene reisbeschrijving van den Heer Gustaaf Segers voor, onder den titel: *Een Dag uit mijn Verblijf te Venetië.*
Opvolgentlijk zullen van zijne hand reisindrukken verschijnen over Rome, Piza, Genua, Turijn en Milaan.

aanzienlijke stad Bologna. Een weinig buiten de spoorhalle bemerken wij, dat de groote krijgsoefeningen hier plaats hebben. Aan beide zijden der baan staan soldaten, in hunne werkkleeding den trein na te kijken, overal zien wij paarden, troswagens, veldgeschut, en wat tot den krijg onontbeerlijk is. Aan alle stations en halten rijden ons zingende en tierende soldaten van alle wapens voorbij: het schouwspel is waarlijk vroolijk.

Te zeven uren twintig minuten komen wij in het kleine stadje *Pradura* aan, waar wij van trein moeten veranderen. Eilaas, wij hebben een kwartier vertraging, en moeten er den nacht doorbrengen. Dit is niet erg. Nabij de spoorhalle bevindt zich een hotel, dat ons door andere touristen wordt aangeprezen. De dame spreekt Fransch. Wellicht meenen onze lieve heeren Fransquilions, dat het niet eens noodig is, dit aan te merken; immers met 'la langue du Commerce et de la Diplomatie' kan men de wereld doorreizen. Eilaas, ik ben wel verplicht hier die geestdrift een weinig tot bedaren te brengen: in Italië kan men zich met het Fransch nergens behelpen. Behalve in de gasthoven, waar men knechts heeft, die de taal enzer zuiderburen spreken, behalve in enkele winkels, waar men reisherinneringen koopt, is een Franschsprekende Italiaan een witte merel. Van al de beambten der spoorhalle van Milaan, bij welke ik aanklopte, kon geen enkele mij in het Fransch uitleggingen over de vertrekuren der treinen geven. Te Venetië, hetwelk lang aan Oostenrijk heeft behoord, wordt nogal Duitsch gesproken; te Genua, eene aanzienlijke handelsstad, komt men met Engelsch terecht, doch de echt Italiaansche bevolking, zelfs de meest beschaafde, kent slechts eene taal, hare moedertaal. Ik moet hierbij voegen, dat de Italianen van het Noorden er een punt van eer in stellen te allen tijde hunne taal te spreken; vóor de jaren 1859 en 1866 sprak men te Milaan en Venetië, zoowel in het openbaar als bijzonder leven uitsluitend Italiaansch, hetzij om zijnen afkeer jegens de Oostenrijksche overheersching uit te drukken, hetzij om zijne vurige liefde jegens het heerlijke vaderland lucht te geven, en de onbezweken hoop er nog eenmaal mede vereenigd te wezen. Diezelfde vaderlandsche houding kenmerkt nog de Italianen: ik ben in musea, schouwburgen, concerten, koffiehuizen geweest, waar ik duizenden vergaderd zag, nooit heb ik er eenen enkelen, arm of rijk, eene vreemde taal hooren spreken. Dit feit heeft ook

een paar Duitsche leeraars getroffen, die een deel der reis met ons deden.

Te ‘Pradura’ hadden wij een reisavontuur, hetwelk ik wil mededeelen, hoewel het ons, in sommiger oogen, niet tot eer zal strekken.

De dame des huizes vroeg ons, of wij aan de gastentafel wilden plaats nemen. Wij hadden daartoe geenen lust, en begaven ons naar onze kamer.

Daar wij gewoonlijk zes of zeven uren in den trein hadden door te brengen, hadden wij, bij ons vertrek uit eene stad, telkens zorg, als echte Kempenaars, ons wel van mondbehoeften te voorzien. Aldus hadden wij, in den vroegen morgen, in de smalle *Frezzaria* te Venetië lekkere hesp, kaas, tong en broodjes gekocht; onze groote veldflesch hadden wij den avond te voren in het ‘Café Florian’ met Münchener doen vullen. Hiermede hoopten wij, als wij te Pradura den trein naar Florence zouden zijn opgestapt, kermis te houden; nu was alles onaangeroerd in ons reiszakje.

Er viel dus niets beters te doen dan onzen Venetiaanschen kost te verorberen. Gelukkiglijk stonden er twee nachtglazen op de waschtafel; wij schonken ze vol; ik begon met mijnen Lierenaar te verdeelen: me dunkt dat ik de lekkere hesp nog smaak. De deur wordt geopend, en een heer, met een lang mager gezicht, met knevels, tot rattenstaarten gedraaid, stond vóor ons. Het was de baas des hotels, een Parijzenaar van top tot teen. ‘Ah!’ riep hij uit, en in dit woord lag zooveel verachting opgesloten, dat men er zich geen denkbeeld van kan vormen. ‘Zooeven verklaardet gij ons,’ ging hij voort, terwijl hij ons bezag, als wilde hij ons opeten, dat gij niet aan het maal zoudt verschijnen. Waarschijnlijk hebt gij de gewoonte, in het een of ander winkeltje, armmenschengoed te koopen, alvorens den voet in een hotel te zetten!’

Ik was een weinig onthutst; ik beken het gaarne, door dezen toon vol verachting, en nog meer, door dit afgrijselijk gezicht, doch, mijn broeder, die dit bemerkte, riep in onze taal: Laat hem praten, zooveel hij wil; wij hebben met hem niets te stellen.

‘Weet, Mijnheeren,’ ging de Parijzenaar voort, dat zoo iets in huizen, gelijk het mijne, niet gebeurt: slechts het voornaamste maal brengt mij iets op.’

Hij was gekomen om onze namen in het register te schrij-

ven; wij deden dit zelven, hij vertrok, en sloeg de deur met geweld achter zich toe.

Weldra was ons maal geëindigd; wij begaven ons ter spoorweghalle, om naar het vertrekuur des treins te vernemen, te 4,42 zouden wij des morgends reeds afreizen.

Wij vroegen aan de dame des huizes, of men ons te vier uren kon wekken.

Een bevestigend knikje. ‘Pourrons nous prendre le cafê?’ ‘Ces messieurs ne prennent rien. Si, ils ont mangé à la chambre à coucher de petits pains, achetés ailleurs. Deze woorden klonken uit de keuken; de dame vergenoegde zich dus ons uiterst bitsig het woord: Non! toe te snauwen.

Wij klommen naar boven: doch de heer met de groote knevels sprong ons na; aangezien den volgenden dag slechts de knecht zou wakker zijn, ware het goed op staanden voet onze rekening te vereffenen. Dit gebeurde onmiddellijk zoodat we, als het nog donker was, naar *Vergato* stoomden.

Reeds veertien dagen waren wij in Italië; te Milaan en te Venetië hadden wij heerlijke dingen gezien: men verwondere zich dus niet, dat wij ons een weinig vermoeid gevoelden. Wij besloten dus in het kleine stedeken ‘*Vergato*’, waar zich, bij onze weet, geene merkwaardigheden bevinden, tot 's avonds te blijven. Wij zouden in het vrije veld rondwandelen. Niets werkt zoo weldadig op lichaam en geest als het genot der vrije natuur; bij ons vertrek gevoelden wij ons dus weder frisch, vatbaar voor de heerlijke indrukken, welke men in Italië op alle schreden ontvangt, zoodat wij in betere stemming dan ooit naar de stad der Medicis stoomden. Wij rijden dwars door de Apenijnen. Niet zeer hoog zijn deze bergen hier, en minder schilderachtig dan de Alpen. Zij zijn weinig begroeid, zandachtig en grijs van toon.

Omtrent acht uren kwam de maan op. Hoe zou men dit schouwspel vergeten. Ik kijk door het open raam van het rijtuig: eene onatzienbare heuvelenrij strekt zich naast mij uit. Zij baadt in een blauw fluweelachtig licht. Duidelijk zie ik de zachtglooiende gevaarten zich tegen den donkerblauwen hemel afteekenen: de lucht is zoo zoel, zoo geurig, dat men zich dronken van geluk gevoelt. Altijd datzelfde, eentonig gedommel van het rijtuig, uren lang, door dit, door de volle maan beschenen landschap, 't is waarlijk tooverachtig. Ik val aan 't droomen; in plaats van die Italiaansche bergstreek,

met hare bedwelmende warmte, zie ik onze hei, met haren frisschen Oostenwind voor mij liggen. Kan ik mij dan nooit van die barre vlakte mijner geboortestreek geheel ontmaken, draag ik haar overal met mij mede, zelfs op mijne reis naar de stad, bij welke, wat den roem harer kunststukken betreft, geene enkele kan halen? Ik zou het gelooven. Want zie, gedurende die onvergelijkelijke avondreis voelde ik de bries onzer heide, en hoorde ik het gefluister onzer dennebosschen; ik doorleefde weer al de genoegens van mijnen schoonen, Kempischen knapentijd, en toch genoot ik al het heerlijke, dat ons omgaf, hetwelk inderdaad slechts kan gevoeld worden.

Omtrent tien uren weerklonk de kreet '*Firenze*!' Wij verlieten de prachtige spoorhalle. Een afzichtelijke jongen wilde zich van ons reiszakje meester maken.

Daar wij echter de gewoonte hadden het zelven te dragen, volgde hij ons onvermoeid op, met den stok moesten wij hem beletten zijne al te groote dienstvaardigheid uit te oefenen. Langs de *Piazza dell Unita Italiana*, *de Piazza Sancta Maria Novella* en de *Via de Fossi* kwamen wij aan de *Ponte dela Caraja* naast den *Arno*, waar zich ons hotel bevond.

Een Vlaming, het staat hem misschien niet schoon, doch het is moeilijk te loochenen, slaapt 's nachts niet, wanneer hij des avonds zijn glaasje bier niet heeft gedronken. Langs de *Lungarno* begeven wij ons dus naar de *Piazza del Signoria*, het voornaamste plein van Florence. De Lungarno strekt zich langsheen den Arnostroom uit. Daarnaast loopt een muur, zoowat eenen meter hoog; de kaai is niet zeer breed, en met marmer geplaveid. Prachtige huizen verheffen zich in eene eindelooze rij. Geen levend wezen is in de heerlijke straat zichtbaar. Door een klein zijstraatje komen wij op de *Piazza.* Daar prijkt het wereldberoemd *Palazzo vechi* of Oud Paleis, vroeger de verblijfplaats van de Republikeinsche Regeering, van 1865 tot 1870 de vergaderplaats der Italiaansche Wetgevende Kamers, en thans het Raadhuis der stad. Het gebouw is een teerling, van boven gekanteeld, gansch in rooden steen opgetrokken. In het midden verheft zich de vierkante toren. Terwijl het eigenlijke paleis en het onderste deel van het Belfort ongemeen helder verlicht zijn, is het onmogelijk, door de schemering heen, het bovenste des torens te zien.

De indruk van dit gebouw is inderdaad overweldigend; het geheel heeft iets krijgshaftigs, het is de vesting eener machtige, ijverzuchtige Republiek, waar de leiders zich in volko-

men veiligheid achtten, hoewel het oproer in de straten spookte. Overal treft men te Florence de sporen van die oude familieveeten aan; in smalle straten heeft men de reusachtige paleizen der patriciersfamiliën, als uit rotssteen gebouwd, welker breede kroonlijsten de daken der tegenoverstaande huizen overschaduwen; thans nog schijnen zij de meest verwoede aanvallen der belegeraars te tarten. Rechts van het plein heeft men de *Loggia di Lanzi*, vroeger het wachthuis van de krijgsmacht der Republiek; thans eene soort van open gallerij. Deze bevat wereldberoemde beelden. Vóor het *Palazzo* spuiten twee reusachtige fonteinen, met beeldhouwwerk, hunne overvloedige waterstralen in de lucht; hun geplas is het eenige gerucht, hetwelk de stilte stoort. Buiten eenen Duitschen toerist zagen wij niet eenen enkelen gast in het koffiehuis *Gilli en Letta*, ons als het voornaamste der stad aangeprezen. Geene tien personen stapten, gedurende het uur, dat wij daar doorbrachten, over de *Piazza.* Terwijl wij erover wandelden, en de drie of vier trappen der *Loggia di Lanzi* opklommen, raakten wij met den voet dingen aan, die soms bewogen; het waren werklieden, die, in den warmen nacht, onder den blooten hemel lagen te slapen.

Dit eerste uitstapken overtuigde ons reeds, dat Florence een echt museum is, en dat de week, die wij er zouden doorbrengen, op verre na niet toereikend zou zijn, om de kunstwonderen, die het bevat, slechts ter loops te bezichtigen. Een gansch jaar zou stellig niet volstaan, om zich een denkbeeld van de heerlijke beeld- en bouwwerken te vormen; de kunstgalerijen bezitten honderden meesterstukken, van alle scholen, die de gansche wereld door beroemd zijn. Het scheelt dus veel, of wij hebben alles gezien, wat dit onder alle opzichten verdiende, en wilde ik, over hetgeen ik gezien heb, eenigszins breedvoerig uitweiden, zoo zou mijne schets al te licht in een catalogus van een museum ontaarden. Slechts enkele aren heb ik dus uit dezen onschatbaren oogst gelezen.

Tusschen de beelden der *Loggie* bewondert men vooral de *Oplichting der Sabijnsche Vrouwen*, marmer, (Jan Van Bologna) *Perseus met het Medusenhoofd*, brons, (Benvenuto-Cellino). *De oplichting van Polyxena*, (Pio Fedi). *Judith en Holofernes*, (Donatello). *Dood van den Kentaur Nessus door Herakles,* (Jan Van Bologna).

Tegen den muur staan vijf Romeinsche vrouwenbeelden. De derde links stelt echter, meent men, het overwonnen Germanje, in den persoon van Thusnelda voor. Ik denk, dat die veronderstelling juist is. Dat is wel de bruid van Hermann, den overwinnaar van Varo, in het Teutoburgerwoud. Heur aangezicht is groot: slank en rijzig is zij van gestalte, en wel geëvenredigd van ledematen; heure edelheid, majesteit en waardige droefheid vergeet men nooit, wanneer men haar eens heeft aanschouwd. Lange haarlokken omlijsten, langs beide zijden heur ernstig schoon gelaat. Thusnelda heeft het hoofd een weinig voorover gebogen, en rust met de kin op den voorarm: diep schijnt zij over de sombere wouden van haar vaderland, over de schande, waarin het zucht, over haren ridderlijken gemaal na te denken.

Langs den linkerkant van het *Palazzo* heeft men de groote fontein van Bartholomeus Ammanati. Zij verbeeldt *Neptunus*, *omringd van zeepaarden en vier watergoden*, en werd in 1575 op dezelfde plaats opgericht, waar de beroemde Savonarola den 23 Mei 1595 verbrand werd. Daarnaast verheft zich het prachtige bronzen ruiterstandbeeld van Cosmos de Medicis, door Jan Van Bologna. Kalm zit de prachtlievende hertog op zijn stil voortstappend paard, met innig welbehagen schouwt hij neer op al de wonderen, die hem omringen, en die grootendeels door hem opgericht werden.

Doet het u niet droomen, u zulk plein voor te stellen, welke zekerlijk in uitgestrektheid het derde onzer Groote Markt niet overtreft? Merk op, dat men zoo iets op alle stappen te Florence ziet; op markten, bruggen en pleinen overal de heerlijkste beelden der Renaissance of Oudheid, de straten schijnen de best gepaste lijsten voor deze wonderen te wezen.

Eene wandeling door Florence heeft dan ook iets ongewoon verleidends. De onvergelijkbare meesterstukken, die u overal omringen, geven, benevens het verrukkelijke klimaat, aan de stad iets tooverachtigs. Daarbij onderscheiden zich de bewoners door eene bevalligheid, vriendelijkheid en voorkomendheid, die spreekwoordelijk zijn geworden. Het hoofddoel van hun leven is, hetzelve zoo aangenaam mogelijk door te brengen, en tevens het bestaan van anderen te veraangenamen. Het moet te Florence zijn, dat Goethe de spreuk heeft neergeschreven, dat, alwie in Italië heeft gereisd, niet volkomen ongelukkig is geweest. Men voelt er dan ook een innig welbehagen, hetwelk ik thans niet meer behoorlijk kan

beschrijven. Aan voortvarendheid en krachtinspanning denkt men niet. Terwijl men door die kronkelende straten wandelt, die heerlijke beeld- en bouwwerken aanschouwt, en de zon toch zoo mild op den rug voelt schijnen, is men overtuigd, dat men nooit iets heeft ontbroken, dat het woord: ontberen zult gij, gij zult ontberen, dat is het eeuwige gezang! slechts in onze karig bedeelde Noorderstreken eene diepe waarheid bevat. Het leven schijnt aan de boorden van den Arno een eindelooze droom van innige tevredenheid en zalig nietsdoen. Slechts des nachts kwam het beeld onzer Kempische heide, door bulderende sneeuwvlagen geteisterd, mij aan de werkelijkheden, aan de noodzakelijkheid van strenge plichtsbetrachting en rusteloos voortwaartsstreven herinneren; ik had er haar nog meer lief om.

Om Florence goed te zien, verlate men de stad langs de *Porto Romano.* Men volgt de Viale *Machiavelli* en de *Viale Colli.* Het zijn leien, die zachtjes glooien, niet door huizen, maar wel door lusthoven afgeboord. Men komt aan de kerk van San-Miniato, door Michel Angelo la *bella villanella* genoemd. Daar heeft men de oude vestingen, in 1526, door den beroemden kunstenaar, ingenieur der Republiek opgericht. Vanhier verdedigde hij, gedurende elf maanden, de stad tegen de Keizerlijken.

Verrukkelijk mag het gezicht heeten, dat men van deze hoogte op Florence heeft. Hoevele Vlaamsche steden kent gij, die men in eenen enkelen oogslag geheel kan omvatten? Weinige, inderdaad. De stad Florence zien wij, overal door bergen ingesloten, in gansch hare uitgestrektheid beneden ons. Daarbij is de lucht zoo zuiver, zoo doorschijnend, dat wij de minste bijzonderheden kunnen onderscheiden. Hier zien wij den grooten dom, met zijnen statigen, reusachtigen koepel, de vierkante Campanile, het Baptisterio, overal zware paleizen, niet ver van ons de kerk van Sancta-Croz, en op het voorplein het reuzenbeeld van Dante. Niet het minste gerucht komt tot ons. Vreedzaam schijnt de stad in het dal ingesluimerd; aan hare overzijde verheffen zich de Apenijnen; op hunne glooiingen ziet men heerlijke villas en landhuizen; beneden zijn zij talrijk; hooger bemerkt men er hier en daar nog enkele, terwijl de toppen der bergen met het grondeloos azuur samenvloeien.

Doen wij thans eene wandeling door de stad.

(*Vervolg in de eerstkomende afl.*)

Poëzie

I.
Ons eigen Vlaamsch tooneel.

Mijnen vriende FERDINAND LEFEBVRE.

Der rederijkers loopbaan
Sinds zestien jaar betracht,
Er steeds vooruit met hoop gaan,
Met onvermoeibre kracht;
Zulks wil ik thans herdenken,
In 't needrig nieuwjaarsdicht,
Wen elk dees dag geschenken
Uit mode doet - of plicht.

Gij doet de taal herleven
Op 't machtig spreekgestoelt,
Gij doet de strijdklok beven,
Waar nog verbastring woelt;
Der vaadren de geschiedenis
Rolt vóor het oog 't tafereel,
De afspiegeling en bediedenis
Op 't eigen Vlaamsch tooneel.

Is soms de rol doorpekeld,
De pen gedoopt in gal;
Wordt soms de daad gehekeld
Van kunst- of stamverval;
't Is spottende der waarheid
Te zeggen elk zijn deel,
Door 't raadselwoord de klaarheid
Te wijzen op 't tooneel.

Gij doet de tranen vloeien
Door wanhoop, druk, geweld;
Gij weet het hart te boeien
Waar 't zielenadel geldt;
Gij doet den hoogmoed blaken
Voor al wat goed is - êel,
En schept voort 't volk vermaken
Op 't eigen vlaamsch tooneel.

Gij speelt het spel der liefde,
Het beeld van lust en vreugd;
De trouw van den geliefde,
Der maagd de kuische deugd;

Der mannen moed en zorgen,
Der vrouwen moedermin,
Waarin 't grootst heil verborgen
Ligt voor het huisgezin.

Als 't volk geen weerspraak duldde,
't Zijn vorsten wetten schreef,
't Aan Rede en Kennis hulde
Slechts bracht - en vrij steeds bleef,
Of door 't geweld gebogen,
Het liep in 't vreemd gareel:
Dat alles rolt vóor oogen
Op 't eigen Vlaamsch tooneel.

Dien levensstrijd der volken:
Het oproer, krijg en vrêe,
Dat alles te vertolken
Met al zijn ramp en wee;
Voor Vlaandrens heil te trekken
Steeds aan hetzelfde zeel,
Beschavingsmin te wekken
Op 't eigen Vlaamsch tooneel.

Kon ik zoo menig jaren
U steeds vooruit zien gaan,
En tegen valsche baren
Den dijkgrond op zien slaan,
Met op 't tooneel te wijzen
Als school het volk ten leer,
Waaruit de roem zal rijzen
Ons Vlaanderen ter eer!

VICTORIEN VAN DE WEGHE.

Antwerpen, 1 *Januari* 1889.

II.
Des dichters lot
door Hilda Ram.

Ik weet niet, wat er mij 't hart ontroert!
Door weemoed wordt het, door vreugd vervoerd:
Een zaligen weemoed, een droomrige vreugd.
Het zingt en jubelt, het zucht en treurt,
Verrukking voelt het en smart om beurt:
't Vloeit over van lijden, 't is vol van geneugt'.

Een droom beweegt het, een vreemde waan,
Iets als een hope nog onvoldaan,
Een wensch en een vrees, die onzekerheid twijnt;
Een blijheid zalvend voor 't krank gemoed,
Een treurnis sluierend vervoerings gloed...
't Is of het, genietend, van weelde verkwijnt!

Een wereldzee is des dichters ziel:
Heur raakt geen strand, geen vlotte kiel,
Of spiegelend geeft ze hun beeltnis weer
Het minste wolkje aan het wijd azuur,
De zachtste glimmer van 't sterrevuur,
't Blikt alles om medegevoel op heur neer!

En daarom lijdt ze en juicht meteen,
Niets, niets ter wereld is haar te kleen,
Niets glijdt ongemerkt op heur boezem hervoort.
't Zijn duizend levens in één vervat,
't Is diep gevoelen, nooit voelenszat,
Dat dichterenlot, welk mijn hart heeft bekoord.

Antwerpen, 1888.

III.
Om een blik van Hero's oogen!.,.
door Werner.

Om een' blik van Hero's oogen,
Om een' kus van Hero's mond,
Zwom Leander, arme vrijer,
Door den wilden Hellespont.

Smeekend hef ik elken avond
Naar den hemel 't handenpaar,
Dat hij, in zijn goedheid, mij die
Natte minneproeve spaar'!

Vurig bid ik elken avond,
't Wasse nimmer tot een vloed,
't Beekje, dat ik om uw kussen
Telkens overspringen moet!

Moest een wilde stroom ons scheiden,
Als de Hellespont zoo breed,
Br!.. een ijsklomp wordt mijn herte,
Denk ik aan zoo'n tocht, Margreet!

IV.
Langs de zee.[1]

III.
Blankenberge.

Goddank, ik zie U weer, bekoorlijk plekje grond,
Zoo tooverachtig schoon aan Vlaandrens kust gelegen:
Het lachend strand, het mulle duin, de kronkelwegen;
De goudgekuifde golf, den blauwen horizont.

Ik heb in uw nabijheid, 't harte soms gewond,
Gelijk de held ter wilde zee, geworsteld tegen
't Geweld der baren; toch bleef MIJ de zege en zegen
Er mede, dank den moed, dien mij de liefde zond.

Ik zag, van op uw duin, mijn lentezonne klimmen,
Een schat van paerlen strooiend in mijn levenszee;
En 'k droomde, dat geen storm mij ooit zou tegengrimmen.

En sedert zijn er vele jaren heengevlogen;
Maar telkens ik u wedervind, o kalme ree,
Herdenk ik mijn voorheen en 'k voel mij diep bewogen.

JACOB STINISSEN.

Blankenberge, *September* 1888.

(1) Zie '*Vlaamsche Kunstbode*', 18^{den} jaargang, 12de aflevering.

Student en Oud-Student
door J.L. de Preter, student.

II. Oud-student!!

Heel vroeg was ik opgestaan en mijnen zonhoed, voor wien ik slechts misprijzen over had, vredezuchtig naast vaders eerbiedwekkende zijden buis laten hangend, had ik naar gewoonte mijne liefgekoosde studentenpet op mijn hoofd gedrukt, mijne monsterachtige pijp in kerselarenhout ontstoken en den weg naar de frissche velden ingeslagen. Verkwikkend was de morgendzon, oprecht prachtig was het weder en zoet en aangenaam het gefluit der vogelen in de boomen.

Lang reeds duurde mijne wandeling en steeds dieper zonk ik in mijne mijmeringen weg.

Blijde gedachten! moet ik het zeggen?

Op wat zou een student denken dan op vermaak - wanneer de examen achter den rug zijn geschoven en de buizen, de leelijke buizen van het hoofd zijn geschud?

's Achternoens moesten wij rond zes ure in ‘De Vlaamsche Studentenkring’ eene onverbeterlijke smul- en drinkpartij hebben!

Denk eens na! we hadden heele tonnen bier besteld! Elk student had daarbij plechtig beloofd eene flesch Champagnewijn mede te brengen! Of de vaderlijke kelder er niet zou door te lijden hebben en of vaders toelating wel verworven was!... Betrouw geene studenten!...

Maar, och God! wij achtten ons daarom nog zulke groote misdadigers niet, en die kleine diefstal zou ons voorzeker niet tegengehouden hebben te eten en te drinken, dat onze maag om genade zou moeten smeeken en een uurken later eens vroolijk te zingen en te dansen!

En reeds wou ik het blijde studentenlied aanheffen, wanneer ik er plots de woorden hoorde van neuriën op eenige stappen van mij.

Verwonderd keek ik op, maar zag slechts door het open-

staande venster van een uiterst nederig boerenhutje eenen grijsaard en een klein kind.

En nochtans geen twijfel was mogelijk: het was die man, welke mij aldus komen verrassen was! Niemand buiten hem, geene enkele andere woning was er in 't vlakke, open veld te bespeuren.

Ons lustig, vroolijk lied, gansch onze zorgelooze, levendige jaren weergevende in den mond van dien ouderling, waarop de dood reeds met zijnen akeligen blik scheen te loeren!

En steeds meer verstomd trad ik zachtjes nader en bekeek nieuwsgierig den grijze.

Zijn gezicht, met eenen witten baard bedekt, was zoo mager dat de beenen schier zichtbaar waren onder de verrimpelde huid; zijne oogen waren zonder glans, als uitgedoofd; zijn schedel was bijna gansch haarloos.

Gemeene slordige kleederen, eerder lompen, bedekten zijn ziekelijk lichaam, welk gedurig als door de rillingen eener hevige koorts geschokt werd. De linker arm hing bijna beweegloos aan zijne zijde en de rechter hand was verwrongen en verdraaid!

En niettemin iets onuitlegbaars scheen te verraden, dat die man eene zekere opvoeding moest ontvangen hebben en vroeger alle ontbering hem onbekend was.

En nog altijd zong hij met eene gebroken, stervende stem ons vreugdig lied, zich van tijd tot tijd onderbrekend om op het hem toevertrouwd kind te passen. En dan opnieuw weergalmden flauw en doof de lustige woorden het nederig kamertje door.

- Ju! Ju! klonk het plots gebiedend uit den mond van 't jongensken, dat op de knieën van den oude geklommen was; ju! ju! Peerdeken ju!!

En de laatste tonen van het lied stierven ratelend in de keel van den grijsaard, terwijl twee tranen langzaam op zijne verdroogde wangen rolden!

- Ju! ju! Peerdeken ju! En het kind, kwaad wordend, sloeg met zijn klein vuistje op den naakten schedel van den ouderling. Deze scheen eensklaps te ontwaken; woest staarde hij den verschrikten kleine aan; maar weldra verdween alle uitdrukking van toorn op zijn gezicht:

- Ju! ju! Peerdeken ju! murmelde hij op zijne beurt, eene laatste traan wegpinkende, terwijl een bittere spotlach zijne kleurlooze lippen plooide: ju! ju! Peerdeken ju! en zijn

verlamde arm poogde het kind te ondersteunen, terwijl zijne gebrekkige hand eenen klater deed draaien en 't jongentje met zijne zilverachtige stem zijnen kreet opnieuw aanhief.

Door een onweerstaanbaar gevoel aangespoord, had ik de deur geopend en trad de plaats binnen. De oude vestigde aanstonds vragend zijne oogen op mij.

- Mijnheer, stamelde ik verlegen;... vriend, herhaalde ik snel, want ik zag eenen treurigen grimlach op 't gezicht van den oude verschijnen; vergeef mij;... maar dat lied, dat studentenlied!... Uw.... Toornig bezag me de grijsaard, daar deze woorden hem verraden hadden, dat ik hem had afgespied. Zoo haast nochtans hij mijne studentenklak bemerkt had:

- Ach! gij zijt student! zuchtte hij, student!... Waar zijn die jaren heen?... Ach! student!... Ik ook...; maar de tranen ontsprongen uit zijne oogen en een wreede hoestbui doorsneed zijne hijgende borst.

- Ju! ju! Peerdeken ju! liet zachtjes en half bevreesd de kleine hooren, terwijl ik snel nader trad:

- Wat zegt ge! mompelde ik aangedaan; student! Ik heb mij dan niet bedrogen!... Oh! vergeef mijne nieuwsgierigheid, ik bid u! Misschien is zij kwetsend?... Maar voorzeker, mijn inzicht is niet u te beleedigen! En zoo ik u mocht helpen....

- Mij helpen! hernam de grijze, droevig het hoofd schuddend, ik dank u!... Reeds heb ik eenen voet in het graf! reeds voel ik eindelijk den dood naderen!... Mij beleedigen!... Ah! kan men mij nog vernederen!... Mij vernederen! en spottend richtte hij zijne blikken op zijne armoedige kleederen, op den kleine, welke tegen zijne borst ingesluimerd was, op al wat hem omringde!... Mij vernederen! grinnikte hij nogmaals.... Maar plots van toon veranderend: Ja! Armoede, ziekte, vernederingen!... O! die wroeging, die wreede, onmeedoogende wroeging!... Ah! veel heb ik geleden! Maar de straf zal altijd te klein zijn! Ah! jongeling, misschien hebt ge uwe ouders nog!... Of is uw vader dood?.. Is uwe moeder heen?... Ah! uwe moeder is overleden; maar zij is gestorven met den lach op de lippen, gelukkig uwe hand in de hare geklemd te voelen; zij is gestorven, u eenen laatstenzegen, een teeder vaarwel toesturend!... Mijne moeder!... Oh! ze had me zoo vurig bemind!... Zij is in de eeuwigheid ontslapen, terwijl hare stervende stem mijnen naam murmelde - maar om hem te vermaledijden!... Die vervloeking! Die ijselijke vervloeking!.. Gij siddert, jongmensch!... Maar ik had mijnen vader van

schaamte doen sterven; ik had mijne zuster, mijn broertje gedood! onzen naam met schande overladen!... en ik had de vermaledijding mijner moeder verdiend!!

- Ju! ju! peerdeken ju! kreet op dit oogenblik het ontwakend jongensken; ju! ju! peerdeken ju! herhaalde het nogmaals, vroolijk in de handen kletsend, terwijl ik sidderend en bleek op eenen stoel nederviel en de oude met zijne kreupele hand het koude zweet van zijn voorhoofd wischte.

- Ah! hervatte welhaast de grijze, ah! mijne schoone kinderjaren! mijne eerste jeugd! Die tijd, wanneer ik pas den titel van student verworven had; wanneer ik nog vroolijk het vreugdige studentenlied mocht aanheffen.... Ah! wat was ik gelukkig! Hoe innig beminden mijne ouders mij nog; hoe lief had mij mijne zuster; hoe gaarne zag ik mijn broerken! hoe gelukkig was mijn leven!

Onuitwischbaar is dit verleden in mijn geheugen geprent - alsof die herinnering mijne wroeging, het knagen van mijn geweten nog vergrooten moest.... Alles zie ik nog voor mijne oogen: het boschje waar ik zoo dikwerf in ronddwaalde om beziën te zoeken; de groene weiden, waar ik zoo blijde inspeelde en zoo vroolijk met mijne zuster de bontgewiekte vlinders in nahuppelde; het murmelend beekje, waar ik zoo geern in baadde en zoo menige zilveren vischjes in ving - en den ouden wilgenboom met zijn steenen banksken en gebroken kruisbeeld!

Die zorglooze, vreugdige jaren!... Mijne moeder!... Hoe kon zij mij omhelzen, wanneer ik moede gespeeld in hare armen vloog!... Mijn vader!... Mijne zuster!... Mijn broedertje!... Ah! hoe wreed vervolgt mij die herinnering!... Alles schiet mij frisch te binnen! Mij dunkt ik zie duidelijk onze woning voor mijne oogen; den hof... het geurige lommerhuis, waar mijne moeder bij de warme zomeravonden zoo gaarne zoete droomen vormde voor mij!... Ah! mijne moeder! mijne arme moeder!... zij vormde droomen! droomen voor mijne toekomst!... En thans....

En de grijsaard barstte in een luid gesnik los en de kleine hernam kletterend en blijde: Ju! ju peerd! peerdeken ju!...

- Ik werd student, vervolgde de oude man, na een oogenblik pijnlijke stilte; student!... Twee jaar mocht ik mij op dien naam beroemen! Twee jaar mocht ik met blijdschap na eene lange afwezigheid mijne ouders omhelzen en met eene kinderlijke vreugde weer bezit mijner kamer nemen! Mijne

kamer zoo lief met haar bonte behangsel, keurig geschilderde zoldering en den groenen wijngaard voor de vensters!... Twee jaar!... want ik begon mijne ouders te bedriegen! Ik stool!... Ik stool t'huis! Ik stool elders! Ik maakte valsche wissels en bracht mijne ouders gansch ten onder!... Ik vluchtte en vijftien jaar lang leidde ik het afgrijselijkste leven!... Ik wilde mij dan beteren, de vergiffenis der mijnen afsmeeken: mijn vader, mijne zuster, mijn broeder waren dood! gestorven door mijne schuld!!... Mijne moeder alleen leefde nog. Zij bewoonde een armoedig huisje en leefde van handwerk, van naaien!

Ah! mijne moeder! mijne arme moeder! zij die altijd in 't midden der weelde geleefd had!... Ik besefte dan eerst hoe wreed, hoe schuldig mijn gedrag geweest was!.. Aarzelend kwam ik hare woning nader en naarmate ik dichter kwam, doorliep eene hevigere rilling mijne ledematen; het scheen mij dat de woning in rouw gedompeld was en de sombere dood er boosaardig in staarde, alsof hij hier een zeker slachtoffer vinden ging!

Voorzichtig opende ik de deur en zag in eenen hoek der plaats eene oude vrouw naarstig aan 't naaien en zoodanig met haren arbeid bekommerd, dat zij mij niet bemerkt had.

Die vrouw was mijne moeder!

God! wat was zij veranderd!... Mager, uitgeteerd, verrimpeld, den rug gebogen, het hoofdbaar grijs, eene eeuwige droefheid op het gezicht gedrukt... Zij scheen stokoud te zijn en ze was nauwelijks vijftig jaar!!... Ik wilde spreken, maar de stem verkropte in mijne keel. Een lichte beweging deed mijne arme moeder het hoofd oprichten; zij herkende mij aanstonds en slaakte eenen doffen kreet. Met starre oogen zag ze mij aan, werd nog bleeker dan zij het reeds was en murmelde dan op eenen onuitdrukbaren toon:

- Willem! Willem! Gij!... Neen! Neen!... O! ontaarde zoon! gij hebt uwen vader doen sterven!... Ontaarde broeder! gij hebt den dood uwer zuster veroorzaakt... uw broedertje van ellende doen omkomen.... Willem!... Neen!... Vemaledijding over u!... God!... En loodzwaar zeeg ze ten gronde neder: ze was dood! Ik had mijne moeder! mijne moeder gedood!... En een hevig snikken kwam hem het woord afsnijden, terwijl de kleine jongen, die zich op den grond laten glijden had, in eenen hoek der zaal op eenen stoel kroop en opnieuw zijn blijde geroep: Ju! ju! peerdeken ju!... peerdeken ju! - herhaalde....

Jaren, ging de ouderling voort, zwerfde ik overal rond; ziekten tastten mij aan: bloedspuwingen overvielen mij en eene geraaktheid sloeg mij met lamheid en verwrong mijne ledematen.... Hier, uren en uren van mijn dorpje, heb ik eene schuilplaats gevonden bij vreemde menschen!... Ah! wie zou in den kreupelen grijsaard, die hier met de kinderen van onbekenden moet spelen, den vroegeren modepronker herkennen, welke het goud met handsvollen verteerde!!

En wreed spottend murmelde hij met het klein jongensken: Ju! ju! peerdeken ju!

- Ah! zuchtte hij, terwijl een hevig hoesten zijn gelaat een weinig deed kleuren, weldra zal mijn lijden een einde nemen! Ik voel dat de dood mij weldra verlossen zal!... Mijn vader, mijne zuster, mijn broerken, zult ge mij eindelijk vergiffenis schenken? Mijne moeder! zult ge mij vergeven? Zou ik moeten sterven met uwen vloek, uwe vermaledijding op het geweten?... Ah! mijnheer, vervolgde hij, smeekend zijne gebroken oogen op mij richtend, in den naam uwer diep betreurde moeder, zult ge de bede van eenen ouderling.... van eenen oud-student niet verwerpen? Het is mijne laatste hoop! mijn vurigste droom!.... Zoudt ge mij naast mijne ouders, mijne zuster, mijnen broeder niet kunnen doen begraven! Zou ik naast mijne arme moeder niet voor eeuwig mogen rusten?... De dood zou ons vereenigd hebben en.... mij misschien vergiffenis schenken!

En de grijsaard trachtte zijnen leunstoel te verlaten, om naar mij toe te kruipen; maar machteloos viel hij terug neder en zijn luid snikken kwam me pijnlijk treffen, terwijl nog altijd de blijde kreten van het jongensken in mijne ooren klonken. Ju! ju! peerdeken ju! galmde de kleine, die de deur opengekregen had en den tuin inkroop; en buiten nog herhaalde hij stijfhoofdig: ju! ju! peerdeken ju!

- Deze brief zal u de noodige inlichtingen geven, hernam vreugdig de oude, mij dankbaar de handen zoenend; treed bij het venster, zie of alles duidelijk is en behoud het papier zorgvuldig tot dat ik sterve.... tot dat de uur der verlossing daar zij!...

Op hetzelfde oogenblik vloog de deur open; eene vrouw van rond de dertig jaar vertoonde zich in de opening; in de eene hand had zij eene hark en eene spade en met de andere trok zij een krijschend kind voort, het jongentje waarmee de grijsaard bij mijne aankomst speelde.

Vergramd bezag ze den armen man en hark en spade in eenen hoek wegsmijtend, snauwde zij hem dreigend toe:

- Ah sa! ouwe luiaard....

Maar dan eerst bemerkte zij mij; ik haastte mij haar een tweefrankstuk toe te steken, eenen welsprekenden oogslag met den oude wisselend:

- Verschooning, vrouw, sprak ik, het is mijne schuld zoo de kleine....

- Goed! goed! kreeg ik voor antwoord; maar die luierik... Hij is slechts goed om te droomen en te zuchten.... Toe! hier! en zij duwde den kleinen jongen tusschen zijne knieën en aanstonds, terwijl nog eene traan van zijne wangen parelde en hij mij eenen vluggen doch vurigen blik van dankbaarheid toestuurde, murmelde de grijsaard bevreesd:

- Ju! ju! peerdeken ju!... peerdeken ju! ju! ju! En het kind staakte zijn schreeuwen en herhaalde vreugdig met zijn fijn stemmeken: Ju! ju! peerdeken ju! .....

Twee maanden later was de wensch van den ouderling volbracht: de dood had hem eindelijk verlost en zijne overblijfsels rusten, volgens zijn verlangen, naast die zijner zuster, zijns broeders, zijns vaders, naast die zijner moeder!!

Op de Steenhouwersvest!
Een schetsje.

Wie onzer kent de Steenhouwers te Antwerpen niet?

Vóór het jaar 1314 (tijdrekening Kristi) maakte zij deel der versterkingswerken, die omtrent de jaren 1200 ten zuiden van Antwerpen aangelegd werden, en waarvan zij een der gedempte grachten is die het bolwerk omsingelden. Volgens Augustin Thijs verkreeg zij haren naam, doordien steenhouwers er destijds in groot getal huisden en tot op het huidige oogenblik noemt men die oude en neringrijke straat heinde en verre bij hare oorspronkelijke benaming.

Doch noemt men haar nog zooals oudtijds, evenwel heeft de tijd in het voorbijgaan haar niet gespaard. Zooals het gaat in het vergankelijke van allerlei zaken, gelijk bij het leven der menschen, zoo geschiedde ook voor de Steenhouwersvest.

Geene mannen van het Steenhouwersambacht bewonen nog die straat en de laatste veranderingen en verbreeding van 1883 hebben geheel het eigenaardige en schilderachtige, dat Antwerpen zoo kenmerkte, aan voornoemde straat ontnomen.

Hij, die korte jaren uitlandig ware gebleven, zou zich niet in de oude straat wanen, zooveel is er verdwenen bij de afbraak der woningen, waar deftige burgers het bestaan vonden.

De huizen van een tot twee verdiepen hoog, hier en daar met een Spaansch trapgeveltjen gedekt, waren veelal bewoond door kleerverkoopers, blikslagers, kachel- en meubelmakers, groot en klein.

Geen huis of het had een uithangbord aan den gevel hangen, waardoor de bewoner de aandacht van den voorbijganger meende te trekken.

Hier de Gouden Kroon, daar in den Sleutel, Ploeg, gulden Anker, groote Ster, in den Jager, ook in den Polderboer en zoovele andere Vlaamsche opschriften, die begrepen en onthouden werden door hen, die er eens aan huis gekocht hadden.

Een vreemd uitzicht had de lange straat; met de verschillige uitstallingen van allen aard langshenen de stoep, geleek zij wel een onoverzienbaren Bazar, in Oostersche steden zelf zeldzaam te vinden.

Verbeeld u van huis tot huis langs den muur mans- en

vrouwenkleederen, waaronder de antwerpsche kapmantels, tusschen rokken, jakken, broeken, slaaplijven te pronken hangen en waar het zwart laken, de roode baai, de witte, grijze, rosse bruinen diemit met hunne verscheidenheid in kleur eene bonte mengeling daarstelden.

Op in 't oog vallende wijze was er alles te koop gesteld, blikken potten, pannen, koperen kannen, ketels; peper- en zoutvaten blonken en flikkerden spiegelend in de guldene stralen, wen het zonnige weder de straat tot leguit liet gebruiken.

Dat er beddebakken, stoven, spiegels, kassen, wiegen en schappraaien te bekomen waren, evenals tonnekens, schalen, togen, maten en gewichten, zal u niet verwonderen, aangezien geen meid of knecht, geen burgerpaar van binnen of buiten de stad, plan hadden het huwelijk aan te gaan, zonder op de Steenhouwervest niet een aanzienlijk gedeelte hunner spaarpenningen te besteden.

Want voor het aankoopen van huismeubelen, herberg- of winkelgerief was daar meer dan ergens anders overvloedige gelegenheid.

Was de straat bekend voor nieuwe goederen, ook vond men er oude goederen te koop aangeboden.

Deze waren evenals de nieuwigheden op zijn schoonst te pronk gehangen en wedieverden ter meest om liefhebbers te vinden.

Dat alles werd tegen hevige zonneschijn of regen geschut door gespannen zeilen, waaronder de koopvrouwen, bij winterdag veelal van een lollepot voorzien, of de kooplieden met het onmisbare baardbranderken met koperen hoedjen in den mond, de kalanten geduldig afwachtten en ze bij hun opdagen allervriendelijkst trachten te voldoen.

Bijna al de bewoners dezer levendige straat waren inboorlingen en hadden tot hoofdtrek van hun karakter handeldrijven en gemeenzaamheid tot kenmerk.

Deze Vlaamsche burgerij was niet misdeeld in godsdienstige begrippen, en niet minder bezaten zij den sprankel, die hun kunsten en letteren als ingeboren doen lieven en hoogachten.

Alleraangenaamst was hun omgang in het dagelijksch leven.

Ik kende er een onder hen, hij bewoonde een klein toch goed van koopwaren voorzien huisjen. Een O.L.V. beeldjen prijkte aan den voorgevel, en de rijk aan versieringen ijzeren

lantaarn waarin bij feest of zaturdagen eene lamp met oliepit pinkte, schilderen u het uitzicht weder dat de bewoners der Mariastad aan hunne woningen weten te geven.

Mijne kennis was gespraakzaam, en vurig kon hij uitwijden, over de mannen die ons volk opbeurden en ‘leerden lezen’ met hun de rechten en plichten van hunnen stam te leeren waardeeren. Van de werken van Willems, Conscience, den Door (Van Ryswyck), Van Kerkhoven, Snieders, Zetternam, De Cort, in een woord geen dichter of een Vlaamsch boek, geen tijdschrift of hij wist er van te spreken.

In de schilderkunst noemde hij als bekenden, Braekeleer, Venneman, De Keijser, Lies, Wappers, Dujardin en zoovele andere, die de vlaamsche school eer en roem bijzetten.

Geen prijs van Rome of primus gelijk van welke klas, of zijn naam was hem bekend.

Die man, die burger der Rubenstad, was nochtans maar een eenvoudig kleerkooper; voor mij was hij een denker, en ik schatte hem om zijne gedachten, die hij zoo wonder wist uittedrukken.

Eens, - ik herinner het mij nog altijd, vertelde hij mij het volgende: het verhaal of gesprek doelde op voorwerpen, eigen aan zijn ambacht.

Wat wij kleerkoopers in handen krijgen, heeft soms al vreemde lotgevallen gehad, zoo begon de man.

Zoudt gij kunnen gelooven, dat niet later dan gisteren ik in gesprek was met het stuk, dat daar aan dien koperdraad hangt? Aanhoor mij, zegde het; ik ben oorspronkelijk uit een nijverige streek en spruit uit een befaamd en destijds solied huis. Bij mijne wording of liever in mijne prilste jeugd werd ik van vriend en vreemd opgezocht, gevleid en betast, tot dat ik onverwachts de groote ruime lokalen verliet, die mij tot verblijf dienden.

Voor het eerst kwam ik ter tafel in eene eenvoudige plaats, die voor mij eene school kan genoemd worden.

Daar verkreeg ik den indruk, die geheel mijn bestaan kenmerkte. Wat ik al verloor en bekwam onder de scherpe, heete en stekelachtige bewerking is onnoembaar.

De ouden en de jongen deden hun best mij naar hun zin te krijgen.

Op eens word ik verplaatst en bekoom intrek in den Berg van Barmhartigheid om dienst te bewijzen aan hem, die mij vormde; zijn leed was ondragelijk; de zoon werd door eene

barbaarsche wet opgeëischt en viel in het lot. Korten tijd bleef ik het duffe hok bewonen.

Belanghebbenden wisten mij uit de vergetelheid te redden. Weldra diende ik om den omgang der O.L.V. processie luister bij te zetten.

Vlaggen, bloemkransen, duizende dwaallichten gaven de stad een oprecht kermisaanzien.

Nogmaals werd het feest en ik kwam op het stadhuis voor Burgemeester en wethouder, vandaar ter kerke en ontving den zegen door den priester uitgesproken bij het plechtige huwelijk dat aangegaan werd. De lieve bruid ruste zacht op mij, ik gevoelde de minste beweging van haren boezem, die van aandoening op en neer golfde.

Het feest was allerprachtigst, doch pas van de genoodigden weg, of ik werd geprangd, genepen.

Krakend raakte mij het blanke zijden bruidskleed, waaronder de minste hartklopping, de zachtste zucht mijn was. Dien nacht werd ik als eenige getuige voor de huwelijkskoets op een stoel gehangen.

Het werd mij koud; ik verkleumde en versteef.

Hoe lang ik gevoelloos bleef, weet ik niet. Op eens bevielen mij de aangenaamste gewaarwordingen.

Ik reed met een eersteling ten doop.

De verzuchtingen, welke ik onderstond over het lot dat deze kleine al of niet zoude bevallen, hielden eerst op, wanneer terug te huis menige flesch geledigd werd op de gezondheid van moeder en zoon. Toen voor het eerst proefde ik de wijn, waar ik niet het minste paart van vroeg. Ik werd aan den kapstok gehangen, doch viel er af en lag op den vloer.

Later kwam ik op het bal der *Variétés* en hotste en botste er tegen andere aan, bij het licht van duizende gazbekken.

Eindelijk nat en dampend van het zweet, kwam ik in een rijtuig, dat mij gekneukt of verkrookt te huis bracht.

Het genotene liet niets toe dan te bed te vallen, om 's morgens in nog ergeren staat afgelegd te worden.

Dan veranderde ik alle oogenblikken; ik was klerk, notaris, getuige, bruidegom.

Allerhande ridderorden en bloemen versierden mij het knopsgat, al naar gelang mijne rol op de planken vergde, bij de optevoeren tooneelen of liederen die gezongen werden.

Doch lang duurde zulks niet; het baantje op den schouwburg gaf niet veel en ik kwam terecht in het hotel.

Daar was ik op het eerste geroep bij de hand.

Ik werd de ootmoedige dienaar van het publiek. Ik nam deel aan politieke feestmalen, waar gunstbejag of volksbedrog zetelden.

Ook was ik op joelige huwelijksfeesten getuigen van allerhande aardigheden of vreugdebetooging. Dan bevond ik mij tusschen vergulde en gekruiste confraters, die het vive le roi, patriotisme, amour de la patrie of het union fait la force zoo maar uit de lucht vingen.

Dit duurde zoo lang, totdat ik eens ter gelegenheid van eenen eeresabel, die overhandigd werd, en waarbij ik misschien te veel champagne bezorgd had, tusschen verzilverde en met goud afgeboorde broeders te nauw kwam; verhakkeld, verscheurd, gansch ontdaan kwam ik er uit, een arm was mij afgerukt, stof en slijk der goot had mij bevuild.

Ik werd opgenomen en weggestopt.

Nadat ik eene meesterlijke behandeling op heelkundige wijze ondergaan had, ging ik eene plaats in de omstreken der spoorhalle bekleeden. Vrouwen met ontblooten hals en armen, in de zonderlingste kleedij toegetakeld, bediende ik op het zeggen der bezoekers van al wat zij verlangden.

Had ik reeds vlekken opgèdaan in vroegere dagen, hier werd ik geheel bezoedeld van drank en keersvetsmetten.

Eens, o schande! geraakte ik in de handen van iemand als pand, ten waarborg voor het verteer bij hem gemaakt.

Krediet was dood, ik werd uitgeschoten en achter eene deur opgehangen.

Zoolang bleef ik daar vertoeven, totdat op zekeren dag, ik in gezelschap van andere lotgezellen aan den meestbiedende verkocht werd.

In aardige omgeving kwam ik hier, het is waar, toch past op mij het spreekwoord niet toe, dat zegt: waar gij mede verkeert, wordt gij mede geëerd; iets goeds zit er in mij.'

Hier hield de verteller op met het verhaal. Ik bezag het van ouderdom ros geworden kleed, daarna sloeg ik een ondervragenden blik op den oudkleerkooper.

Tot antwoord haalde de man het stuk van den koperdraad en zegde, terwijl hij lostarrende, de ingevouwen slippen van den pittenleer uiteenlegde: het is misschien nog een goede jas voor het oudmannenhuis.

Ik glimlachte, zeggende, dat zit aardig ineen.

En de kleerkooper beloofde mij, zoo ik genoegen vond in zijnen *sjouwel* en er verlangen naar had, hij mij telkens

gastvrijheid wilde verleenen, daar ik welkom was op de Steenhouwersvest.

Ik, ik beloofde toen niets, maar peinsde niet te min, dat iedereen, gelijk alles in de maatschappij, zijne rol op beurt vervullen moet.

November 1886.

J.B. VAN DEN OEVER.

Over eenige Fransche Bokkesprongen op het veld der Nederlandsche kunstgeschiedenis,(*) door G.-J. Dodd.

Wij hebben de innige overtuiging niet buiten de grenzen des werkkrings der Koninklijke Vlaamsche Akademie voor Taal- en Letterkunde te gaan, met uwe aandacht gedurende eenige stonden in te roepen op sommige grove misslagen, waarop men bij het in handen nemen van zekere nieuwere vreemde, voornamelijk Fransche werken, handelende over Zuid- of Noord-Nederlandsche kunst, zoo vaak met ongenoegen stuit, en die in stede van licht in de geschiedenis te brengen er nieuwe duisternissen over heen spreiden.

De schuld dier dwalingen ligt vooral in de onwetendheid der Nederlandsche taal. Onbekwaam om de woorden ervan behoorlijk uit te spreken, lezen de Franschen de namen verkeerd, maken ze onkennelijk door het verplaatsen van den klemtoon, verwarren Hoogduitsch, Nederlandsch en Engelsch, en zoo worden onder de pen van vele Fransche schrijvers VAN DYCK, *Wandik*, BROUWER, *Bravair*, WOUWERMANS, *Vaverman*, HALS, *Al,* enz. Met namen van minder bekende meesters gaat het nog erger. Deze zijn menigmaal zoozeer verminkt en verdraaid dat ze volstrekt onverstaanbaar, ja, zelfs onuitspreekbaar worden.

Ondanks de voortreffelijke schriften van gewetensvolle kunstvorschers als ALPH. WAUTERS, PINCHART, VOSMAER, GÉNARD, VAN EVEN, VAN LERIUS, ROOSES, RUELENS, VAN DEN BRANDE en meer anderen, schiet het door hunne handen zoo vlijtig geweerde onkruid weder op en tiert immer voort.

(*) Lezing gehouden in de Koninklijke Vlaamsche Akademie.

Het schijnt ons derhalve plicht, telkenmale wij zulke te verregaande dwalingen ontwaren, ze zonder genade ten toon te stellen, en de verspreiders ervan streng te recht te wijzen.

Vooralsnu verlangen wij meer bepaald de aandacht te vestigen op een boek, getiteld: *Encyclopédie historique, archéologique*, *biographique*, *chronologique et monogrammatique des beaux-arts plastiques; architecture et mosaïque*, *céramique*, *sculpture*, *peinture et gravure par* AUGUSTE DEMMIN. *Paris*, *Furne, Jouvet et C*^{ie}.

Het prachtig gedrukte werk vormt drie lijvige boekdeelen van gezamenlijk 2866 bladzijden gr. 8° en is opgeluisterd met ontelbare, doorgaans niet te slecht uitgevoerde, houtsneden.

Zooals blijkt uit den titel, omvat het in zijne breede lijst al de takken der eigenlijk gezegde kunst en zelfs die der kunst toegepast op de nijverheid.

Tot ons groot genoegen troffen wij er enkele zaken in aan, die wij te vergeefs bij andere vreemde schrijvers gezocht hadden. Vermoedelijk ontving de opsteller uit België schriftelijke mededeelingen, die hij, onkundig als hij was in de Nederlandsche taal, niet behoorlijk wist te ontcijferen. Daaruit ontstonden een aantal vergissingen, des te gevaarlijker daar het werk meer een boek tot raadpleging dan tot lezing zijnde, menigen gebruiker het spoor zal bijster maken.

De bewijzen daarvan liggen talrijk voor de hand. Zoo herdoopt DEMMIN een der leden onzer beroemde familie van bouwmeesters, der KELDERMANS, in eenen *Kellermann,* en het kon dan ook niet missen dat hij er een Duitscher van maakte. Op blz. 911, geeft hij een vrij gebrekkig plaatje en drukt er nevens: '*Tour de l'ancienne et célèbre église ogivale de Zierikzée*, *en Zélande, élevée en* 1417, *par l'architecte* **allemand** *Kellermann.*' En opdat men die spelling niet voor eene drukfout neme, voegt hij in nota bij: '*Ne pas confondre avec Rambout* (leest Rombaut), *van Gansdael* (leest Mansdale), *dit Kellermann* (leest KELDERMANS), qui florissait à Malines vers 1530.' Ja! dat de meester die in 1417 een bouwwerk te Zierikzee bestuurde, dezelfde niet was als de kunstenaar, die meer dan honderd jaar later te Mechelen bloeide, hoeft niet gezegd! Doch, had de schrijver geweten dat verscheidene hoogst verdienstelijke bouwmeesters van dezelfde familie destijds in Zuid- en Noord-Nederland, en namelijk in Zeeland, werkzaam waren, dan zou hij zich wel gewacht hebben hunnen naam te vervangen door dien van een Duitschen architect, die nooit heeft bestaan.

Eene soortgelijke vergissing treffen wij aan op bladz. 232, 1e kolom; daar luidt het: *Appelmans Johann*, *l'architecte de la tour de la Cathédrale de Turin vers* 1422. En zoo wordt de toren van Antwerpen de toren van Torino.

Doch de schrijver ontneemt niet zonder te vergoeden: in de plaats van die twee bouwkundigen gaf hij ons een koppel in ruiling, namelijk op bladz. 243. Daar schrijft hij ons toe, in de 1e kolom een: '*Baghem (van*), *l'architecte de Notre-Dame de Broue*,' en in de 2e kolom een: '*Beughen ou Baglem* (*van*), *l'architecte de Notre-Dame de Broue, au quinzième siècle.*' Jammer! de samenlezer vergeet te zeggen dat die twee eerste personen met den volgenden, vermeld op bladz. 244, *Bogen* (*Louis van*) *qui a fourni les plans pour l'église de Broue*, *en France*' maar een enkele bouwmeester uitmaken. Aldus werd onzen VAN BODEGHEM'S naam tot driemaal toe op de weerkanten eener bladzijde geradbraakt.

Diezelfde bladzijden zijn overigens rijk aan zeldzaamheden. Men verneemt daar dat 'ROELAND,' de Gentsche Bouwmeester, is '*l'architecte du palais de justice et de l'université de Bruxelles*'! en 'FRANCQUAERT,' die in de 17e eeuw leefde, '*l'architecte du grand théâtre de Bruxelles démoli en* 1840.'!

Wil men een wonder van vlugge ontwikkeling, dan beschouwe men hoe DEMMIN omspringt met den Utrechtschen bouwmeester VAN SANTEN. Op bladz. 245 zegt hij in de 1e kol.: '*Santen (Van*)*, NÉ en* 1622, *architecte quia construit plusieurs édifices en Italie*,' en in de 2e kolom: '*Vanzanzio (Gio*), *dit Fiammingo*, *qui a travaillé en Italie*, *où il a exécuté le casino Borghèse. MORT en* 1622.'

Aan onze beeldhouwers bezondigt de schrijver der *Encyclopédie* zich niet minder dan aan onze bouwmeesters. HENNEQUIN DE LA CROIX, een Luiksche beeldsnijder levende in 1380, rangschikt hij onder de Fransche meesters, evenals JAN DE BOLOGNE, geboren te Dowaai, dien hij ons, wel is waar, verder terugschenkt; wat hij dan ook met meer anderen doet, want de schrijver schijnt er lust in te hebben de meesters, over welke hij handelt, meer dan eene nationaliteit toe te kennen.

Aan het heerlijke praalgraf van den in de prachtige kerk van *Brou en Bresse* bijgezetten hertog Philibert van Savoie, geeft hij als maker den Franschman MICHEL COLOMB, wiens stijl reeds meer naar dien der Renaissance overhelde. Edoch, sprekende van de Belgische of Vlaamsche beeldhouwers,

noemt hij, ditmaal met recht, COENRAAD MEYT, wiens naam hij echter tot MEY verkrimpt, als vervaardiger van dit kunstjuweel, zonder te zeggen dat het een Duitscher, geen Nederlander was, wat genoegzaam blijkt uit den toenaam *den Duits,* dien men hem in Mechelen, waar hij werkzaam was, gaf.

Van ALEXANDER COLIN van Mechelen sprekende, die voor de beste Italiaansche beeldhouwers van zijnen tijd niet hoefde om te staan, schrijft hij (bladz. 1915) '*qui a exécuté le beau monument funéraire à Salzbourg*'. Hij zou echter niet weinig misnoegd opkijken de kunstliefhebber, die, op DEMMIN'S vooruitzetting afgaande het puikwerk van den Mechelschen Ghiberti in die bevallige bergstad zou willen gaan bewonderen, dewijl het zich niet aldaar, maar aan eenen gansch anderen hoek der Oostenrijksche monarchie, te *Inspruck*, in Tyrol, bevindt.

Met de QUELLYN'S is DEMMIN kwistig. Hij geeft er tot zes op zonder te bemerken dat hij er twee met eene verschillende redactie in dubbel mededeelt, de werken des eenen aan den anderen toeschrijft, ten onrechte van ERASMUS QUELLYN eenen beeldhouwer in plaats van eenen plaatsnijder en etser maakt, hem verkeerdelijk als het hoofd der familie Quellyn uitroept en THOMAS in HENDRIK verandert, (bladz. 1916 en 1917).

Op bladz. 1916 gewaagt DEMMIN van '*Gibbons* (*Quilin* (?) *né en* 1680 *à Anvers*' en, op bladz. 1917, verschijnt dezelfde, nu 'GIBBONS (*Grinling)*' als een Hollandsche beeldhouwer, '*né de parents français réfugiés en Hollande*', wat men gewis, te oordeelen naar den naam, niet meenen zou.

'*Thierry de Harlem*', een schoonschrijver te Leuven, in de 15e eeuw, wordt in de *Encyclopédie des beaux-arts plastiques* een beeldsnijder, en de befaamde familie van Brabantsche graveerders, de SADELER'S, onder de namen van SADDER, *Jean*, *Raphaël*, *Gilles* en *Juste* vermeld, staan er geboekt niet als plaatsnijders maar als beeldhouwers, (blz. 1915).

Met de Noord- en Zuid-Nederlandsche kunstenaren verricht DEMMIN soms wel een *chassé-croisé* dat, zonder zeer erg te zijn, over 's mans geographische kennissen doet glimlachen. '*Pierre De Witte*, *auteur de la statue en bronze du due Guillaume de Bavière*, *exécutée en* 1622 *pour le monument funèbre à l'eglise de Notre-Dame à Munich*' rangschikt hij bij de Hollandsche beeldhouwers (bladz. 1929). Wij veroorloven ons te doen opmerken, dat DE WITTE, bijgenaamd Candido, een Bruggeling en dus geen Hollander, een teekenaar en

schilder, maar geen beeldhouwer was. Hij vervaardigde de patronen van het bedoelde praalgraf, zooals hij deed voor verscheiden ander beeldwerk in dezelfde stad, doch boetseerde de beelden niet.

Op bladz. 1930 treft men een gansch onbekenden Noord-Nederlandschen beeldsnijder aan met name '*Auwery, auteur du bas-relief, la Justice, à la façade latérale de l'hôtel de ville à la Haye*' en men roept uit: alweer een kunstenaar wiens naam uit de vergetelheid verrijst. Maar in de 2e kolom van dezelfde bladz. vinden wij: '*Xaverie* (*Jean-Baptiste*) *né à Anvers*, die, meer dan waarschijnlijk, met den voornoemden slechts één persoon zal wezen.

Een '*Geuns-Maeseyck*, *sculpteur de tabatières vers* 1740' heeft ook zijn plaatsje in de lijst der Hollandsche meesters en verschaft den opsteller de gelegenheid Maaseik in de Noord-Nederlandsche gewesten te plaatsen en er tevens een familienaam van te maken.

Ook VAN CLEVE teekent hij als Hollander aan. '*Clève*, (*Corneille van), sculpteur, né à Paris en* 1645' (blz. 1929); maar bij het lezen dier vermelding vraagt men zich at hoe die kunstenaar een Noord-Nederlander zou wezen, vermits hij in Frankrijk's hoofdstad, wel is waar uit Vlaamsche ouders geboren, in de kunst opgeleid werd, er voortdurend werkzaam bleef en in het jaar 1733 stierf. Elk het zijne. Laten wij den vreemde wat den vreemde toekomt; doch vergen wij halsstarrig terug wat men ons met list of geweld afhandig wil maken.

Welken Noord-Nederlandschen kunstenaar DEMMIN onder den zonderlingen naam van '*Ryscogek* (*Dirk van*), *sculpteur sur nacre, graveur et médailleur vers* 1653' blz. 1929) verborgen houdt, hebben wij niet kunnen ontdekken.

Dan, alles te willen aanvoeren waarin de schrijver der *Encyclopédie* zich met betrekking tot onze bouwmeesters en beeldhouwers misgrepen heeft, zou ons te verre leiden, want zijne misslagen zijn ontelbaar.

Des schrijvers oordeelvellingen zijn doorgaans niet zeer vleiend voor de Vlaamsche kunst, die hij beneden de Fransche, de Italiaansche en de Duitsche stelt. Van onze knappe en vindingrijke architecten der, vijftiende eeuw spreekt bij met eene soort van minachting en zegt: 'La construction ogivale civile de la Belgique, où les efforts des architectes étaient plutôt portés vers *le bizarre* et le joli dans l'ornemen-

tation que vers la sobriété et les combinaisons sérieuses'. En dit zegt hij met het oog op het raadhuis van Loven, dit pronkjuweel zonder wederga van den spitsbogenstijl!

Met den misschien vroeger wel wat te zeer overschreeuwden bouwmeester van het onbetwistbaar grootsch stadhuis van Amsterdam, steekt de verzamelaar aldus den draak: '*Kampen* (*Jacques* VAN), *architecte de l'hôtel de ville d'Amsterdam*, *édifice que l'on pourrait appeler la maison sans portes que les Hollandais nomment la huitième merveille*' (bladz. 245). Over de St-Caroluskerk te Antwerpen breekt hij volgenderwijzeden staf: '*peut figurer icicomme type des nombreuses églises que cette société* (die der Jezuïeten) *a fait construire au dix-septième et audix-huitième siècle, et où les intérieurs sont encore* **bien plus grotesques** *que les extérieurs.*' Neen, neen! zoo erg is het niet, en ofschoon wij geen bewonderaar zijn van barokstijl, vooral niet bij kerkgebouwen, heeten wij, ondanks sommige onloochenbare gebreken, den bedoelden tempel een der fraaiste gebouwen der Scheldestad en mag zijn sierlijke klokkentoren een meesterstuk in zijnen aard genoemd worden.

De Nederlandsche schilders komen er minder gehavend van af. De schrijver vond hier een vasteren bodem in de menigvuldige schriften, die in de laatste jaren in België en in Holland het licht zagen. Dat belette hem evenwel niet menigen kemel te schieten. Op bladz. 2306 struikelen wij over zulk eenen. Daar luidt het: '*Roger van der Weyden le vieux, le* **tournaisin**, *dit Roger de la Pasture... Cet artiste, aussi appelé Roger de Bruges, né probablement vers* 1400, *fut inscrit après son mariage dans la confrérie de Saint Luc à Louvain*, **sa ville natale**.' Maar, indien hij te Doornik geboren werd, hoe kon hij het dan te Loven geweest zijn?

DEMMIN heeft eene onverbergbare voorliefde voor de Duitsche schilderscholen, wat hem aandrijft om ons meer dan een' kunstenaar te ontfutselen. Dit doet hij onbewimpeld met HANS MEMLINC, dien hij op stellige wijze, ofschoon hij daartoe volstrekt geene oorkonden aanhaalt, bij de Duitsche schilders voegt.

'*Hans Memling*, zegt hij (blz. 2112), *né vers* 1430, *probablement dans la ville du même nom*, *qui a travaillé en Gueldre et qui est mort à Bruges en* 1512, *doit aussi être rangé dans cette école allemande du Bas-Rhin, contrairement à ce qui a eu lieu jusqu'ici*, *et quoique la ville de Menlingen appartienne à la Souabe*, *sa manière est celle de l'école colonaise.* (?) *Ce peintre*

n'a pas appris son état en Belgique, il avait déjà quarante ans lorsqu'il est venu à Bruges, où il adopta, il est vrai sous certains rapports, la manière de Van Eyck et de ses élèves à Bruges, *le peintre allemand avait gardé la conception et la tendance de l'école colonaise.*' Stellige getuigenissen deelt DEMMIN niet mede. En zoo wil men nogmaals zonder gestaafd recht, zonder bewijzen een der schitterendste, een der zuiverste parelen uit Vlaandrens kunstkroon rukken. Dit zal niet! Trouwens daartegen verzet zich het talent van den meester zelf. MEMLINC is in zijn koloriet en in zijne kernige techniek zoo Vlaamsch als de Van Eyck's, en munt hij uit door een dieper gevoel, door een fijneren schoonheidszin, hij was niet de eenige Nederlander, welke op dezelfde gaven mocht bogen. QUINTEN MESSYS, wiens aangrijpende tafereelen, namelijk zijne begrafenis van Christus, te Antwerpen, met eere nevens de grootste wonderen der schilderkunst, nevens Leonard da Vinci's wereldberoemd Avondmaal, mogen gesteld worden, verliet nooit de Nederlanden.

Dat lichtzinnig luisteren naar vreemd gesnap heeft ons vroeger aangaande Memlinc, wien Brugge te recht een standbeeld oprichte, te erg misleid, opdat wij ons niet zouden gadeslaan voor nieuwe dwalingen, want eens in de geschiedenis geslopen, krijgt men ze er moeilijk uit.

Een bewijs daarvan levert ons, onder anderen, de bijnaam *Potlepel* door ALFRED MICHIELS op BERNAARD VAN ORLEY toegepast. In zijn schrift over de Vlaamsche en Hollandsche schilderkunst[(1)], drukt hij zich volgender wijze omtrent van Orley uit: '*Il fut le premier peintre flamand qui travailla d'une manière expéditive. La rapidité de son pinceau devint*, *en quelque sorte, fameuse. Durant son séjour au-delà des Alpes, ses compagnons avaient pris l'habitude de dire qu'il puisait ses figures à pleines cuillerées dans les pots de couleur*; *cette expression badine arriva jusqu'en Flandre, où on le nomma cuiller à pot* (potlepel).' Die potlepel, zoo scherp in strijd met den vasten en gewetensvollen schildertrant van den Brusselschen meester, stiet ons zoo zeer tegen de borst, dat wij besloten klaar in de zaak te zien.

Michiels wijst JOHANNA SCHOPENHAUER als bron aan. Deze Johanna, eene niet onverdienstelijke romanschrijfster, gaf, in

(1) *Histoire de la peinture flamande et hollandaise.* Bruxelles, 1846, tome 3, page 89.

het jaar 1822, te Frankfort, een werk in 't licht getiteld: '*Johann van Eyck und seine Nachfolger*', eene vrij gebrekkige omwerking van een gedeelte des hoeks van den Vlaamschen Vasari, KAREL VAN MANDER. Wat ze met haar eigen pen daarbij voegde, had niet veel om het lijf en was dikwijls verkeerd. Maar de dwaasheid van den bezadigden van Orley den bijnaam Potlepel toe te dichten, beging zij niet.

In zijn *Schilderboeck* (uitgave van 1617, f° 133 v°), sprekende over VAN ORLEY, had VAN MANDER gezegd: 'Daer zijn oock cortlinghe in Hollandt in den Haghe gebracht, by zyn Excellentie graef Maurus, sesthien stucken geschilderde tapytpatroonen, die van Bernhardt seer wel en coustigh zyn gehandelt;... Dese liet zyn Excellentie graef Maurus van oly-verwe conterfeyten door *Hans Jordaen van Antwerpen*, constich schilder, woonende te Delf.' SCHOPENHAUER vertaalde die regelen richtig. Edoch, zij bepaalde zich niet daarbij. Verlangende haar werk vollediger te maken, trachtte zij bijzonderheden nopens den kopist te ontdekken en onbesuisd meende zij die te vinden in Houbraken's '*Groote Schouwburg der Nederlandsche Kunstschilders en Schilderessen*', (2^{e} deel, bladz. 28). Daar las zij: 'Nu volgt HANS JORDAENS, geboren te Delf in de Herfstmaand 1616..... 'Hy was zoo zonderling vaerdig in 't schilderen, dat men 't voor een spreekwoord in zyn tyd hield, dat hy zyn beelden als met een potlepel opschepte. Om welke reden de Roomsche Bent (by welke hy vele jaren verkeert heeft, en dus weinig van zyne werken hier te land gezien worden) hem doopte met den naem van Potlepel.'

Verheugd over haren vond, bemerkte zij niet dat de JORDAANS, waarop zij neergekomen was, niet te Antwerpen, maar te Delft in 1616 geboren werd en dus niet dezelfde kon zijn als de maler, die reeds in het jaar 1618, wanneer VAN MANDER'S *Schilderboeck* het licht zag, VAN ORLEY'S patronen zou hebben nageschilderd, en dat HOUBRAKEN geen woord van die patronen zegt. Spoedig laschte zij het hierboven aangehaalde in haar werk, (2^{e} deel bladz. 209). Daar zegt zij, na Hans Jordaen te hebben genoemd: '*Dieser Meister war damals hoch berühmt*' enz. Aldus handelende bezondigde zij zich niet tegen VAN ORLEY, maar wel tegen den Antwerpschen schilder, wien zij ontnam het weinige wat tot hiertoe de geschiedenis nopens zijn talent en zijne gewrochten heeft geboekt. Zij kon zich zelve dus het verwijt doen, dat zij, gewagende van

DESCAMPS lichtzinnigheid, op bladz. 209, aanvoert: '*weil er wahrscheinlich mit gewohnter Flüchtigkeit sich nicht die Mühe nahm Karel van Manders Beschreibung recht zu verstehen.*'

Doch de rechtvaardigheid eischt dat men haar van de verdenking ontlaste den keurigen VAN ORLEY dien leelijken Potlepel te hebben aangehangen. MICHIELS had het mis toen hij Johanna als de bron zijner aanhaling opgaf. Hij alleen heeft schuld aan dezen historischen misslag. Hij ook vergiste zich omdat hij zich de moeite niet getroostte KAREL VAN MANDER, en voegen wij er bij JOHANNA SCHOPENHAUER, met aandacht te lezen. En zoo maakt nu, na een veertigjarig bestaan, het historietje van den Potlepel nog immer de ronde in de kunstwereld.

Zooals men ziet, zijn de dwalingen, die uit verkeerde lezingen of vertalingen ontstaan, moeilijk uit te roeien. Doch wij meenen te mogen besluiten dat het geen verloren tijd is, die aan het verrichten zulker taak besteed wordt.

Boekbeoordeelingen

I.
Cilia, roman door Is. Teirlinck, 2 deelen. Gent, Boekhandel Ad. Hoste, Veldstraat, 49. - 1888.

Cilia en *zotte Melie*, slachtoffers der driften van

Geuens vader en zoon, rijke, invloedhebbende, schijnheilige boeren;

Mandus, eenvoudig, naïeve schoenlapper: Cilia's vader;

De Eerw. Heer *Pastor* der parochie en Mijnheer *Lowie*, rentenier, twee edele karakters vol grootmoedigheid en zelfopoffering;

Boer *Leemans*, een hardnekkige koppigaard en zijn opbruischende zoon;

De *koster* en een *zatte metser*, twee typen van kwaadsprekers en vuiltongen;

Bert Borkels, de flinke, rechtzinnige werkman; ziedaar de personen, die de schrijver ons geschetst heeft, in een verhaal, dat van 't begin tot het einde de aandacht des lezers boeien zal, en waarvan de kenner met genoegen en ontroering menige keurige bladzijde zal herlezen.

De heer Teirlinck veropenbaart zich in dit werk in zijne eigene kracht. 't Is geene navolging (van verre of van dichtbij) van eenigen schrijver, die hij zich tot voorbeeld zou gesteld hebben. Wat hij ons te lezen geeft is wezenlijk het zijne: personen en toestanden, die hij goed kent, die hij beleefde wellicht, en daarom ook zoo juist, zoo treffend heeft weergegeven. Geene nuttelooze uitweidingen, geen angstig zoeken naar den weg, dien hij zal volgen. Met vaste hand heeft hij zijn onderwerp aangevat; geleidelijk volgen de gebeurtenissen elkander op; hij sleept u mede, de belangstelling groeit immer, alle gevoelens die den schrijver bezielden, roeren of schokken U, gij zijt geheel in zijne macht. Wie dien invloed op den lezer uitoefenen kan, die mag vol betrouwen en moed den weg opgaan, waarvan roem en eer de eindpaal zijn: hij zal er komen.

Zij het mij nu toegelaten een paar aanmerkingen te maken. De schrijver heeft in Mijnheer Lowie willen schetsen de edele menschenvriend, die al de krachten van zijnen geest,

al de gaven zijns harten, al de middelen door de fortuin hem bezorgd, besteden wil tot verbetering van het lot zijner minbedeelde natuurgenooten.

Dat portret heeft ons de schrijver met krachtig penseel en kleurrijk gemaald. Doch, gelijk een enkele trek eene beeltenis ontsieren kan, dunkt me, dat het eerste optreden van Mr. Lowie, het binnenkloppen in de herberg, het verzoeken aan de waardin voor hem de schoenen aan Mandus te betalen, een handelwijze zijn van een zoogenaamden dorps *bon-vivant* (*!*) dan wel van een bedaard, ernstig man als deze!

De schrijver heeft ook gedacht den dorpsonderwijzer in het verhaal te laten optreden. Wat een onnoozele, flauwhertige rol speelt hij. Als een kind dat een potteken gebroken heeft, als een schooljongen die straf vreest, staat hij voor Mr. Lowie in gezelschap van den pastoor. Slechts aarzelend spreekt hij; men moet hem vriendelijk aanmoedigen als een nufje, dat verzocht wordt een stukje op de piano te spelen, en eindelijk komt het eruit: ‘Ze laten mij niet gerust.’ Wie, wat, waarom? - 't Is sukkkelachtig.

Mocht ik onzen schrijver eenen goeden raad geven, ik liet die treurende, klagende schoolmeester links liggen. 't Is er al wel mee geweest. Door overdrijving kan men de beste zaken belachelijk doen voorkomen, te meer, daar in dees geval het optreden des onderwijzers eene uitweiding vormt, die kon gemist worden, en niet van onwaarschijnlijkheid is vrij te pleiten.

Dat de heer Teirlinck een goed natuurkenner is hoeven wij onzen lezers niet meer te zeggen: meesterlijk weet hij zijne kennissen in zijn verhaal te benuttigen en er natuurtafereeltjes in te vlechten, die echte pereltjes zijn.

De taal is niet zoo zuiver, als wij die van den schrijver mochten verwachten: tal van vreemde- en bastaardwoorden ontsieren het werk. Uitdrukkingen als: de vingeren voor het gelaat *smijten;* de oogen *opensteken*; *engelsch* geduld, een paard dat loopt als een *engel;* een *spierige* jongen en meer audere zijn niet aan te bevelen. Is 't niet?

De uitgave is goed verzorgd: alleen ware het verkieslijker geweest het verhaal in eenen enkelen band te laten verschijnen.

E. VAN LANGENHOVEN.

II.
Joost van den Vondel. Verslag der Antwerpsche feesten ter gelegenheid der 300e verjaring van Vondels geboorte, benevens zeven studiën over het leven en de werken van Nederlands grootsten dichter, door Gustaaf Segers, Sekretaris van het Vondels-Comiteit, enz. 230 blz.

Onder alle opzichten mag dit werk als zeer verdienstelijk vermeld worden. 't Is een gedenkteeken, door den onvermoeiden Vondel-vereerder, Gustaaf Segers, aan de nagedachtenis van den grooten schrijver opgericht.

De 100 eerste bladzijden bevatten het eigenlijk verslag der feestelijkheden, door een komiteit van Antwerpsche letterkundigen in 1887 ingericht. Alles, van den eersten omzendbrief tot de bespreking van den prachtigen optocht en van de buitengewone tooneelvoorstelling, wordt hierin duidelijk en boeiend den lezer aangeboden, zoodat wij hier niet met eene dorre opsomming van feiten en personen te doen hebben, maar met een werk, in aantrekkelijken en leerrijken vorm gegoten.

Het 2e deel van dit boek bevat de zeven volgende studiën over Vondel, door Gustaaf Segers sedert een tiental jaren in 't licht gegeven. Zij zijn: 1. Vondel als Humorist. 2. Vondel als Kunstvereerder. 3. Vondel en zijn tijd. 4. Vondel als Dichter en als Mensch. 5. Het Karakter van ‘Lucifer’. 6. Twee Karakters van Vondel. 7. Eenige schoonheden uit Vondels Werken.

Het was een gelukkig gedacht van den samensteller dezes verslags, zijne hier en daar verspreide studiën over den grootsten Tooneeldichter te verzamelen en het lezend publiek aan te bieden. Dit gedeelte is voorzeker niet het minst belangrijke. Behalve dat het van des schrijvers groote belezenheid getuigt, leert het ons tevens den eenigen Vondel kennen in zijne talrijke werken, in al de verscheidenheid van zijn machtig talent, in al de pracht en den luister van zijne heerlijke poëzie. Wie Vondel met vrucht lezen wil, mag niet nalaten vooreerst Segers' studiën te raadplegen: hij zal zich waarlijk de moeite niet beklagen.

Het boek is ook onder typografisch oogpunt ten volle geslaagd; de drukkers H. en L. Kennis te Antwerpen hebben er hun best aangedaan.

Verder wordt dit verslag opgeluisterd door 3 platen, te weten: het borstbeeld van Vondel door Robert Fabri; het

Portret van Vondel op 84 jarigen leeftijd, door H. Van der Borcht; de Gedenkpenning der Antwerpsche Vondelfeesten.

FRANS DE GHENDT.

Twee kronen.

Nogeens kust hij het kruisbeeld, dan nog eens tot driemaal toe.

Boven zijn hoofd, zweven, als een onmeetbare rouwsluier, donker wolken.

Met vasten tred beklimt hij de twintig trappen waarboven aan de galg eene koord te wiegelen hangt. Hij werpt nog eens een stouten blik tot zijne rechters en eenen laatsten groet tot den grijzen priester wiens bevende stem eene zachte bede prevelt om Gods genade af te smeeken voor den veroordeelde.

Hij, hij is gereed.

Het is nog morgen, vroege morgen en toch staan reeds lang duizenden en duizenden, mannen, vrouwen, kinderen, duizenden voor het somber gevang, achter de dikke muren van welk thans een verwrongen lijk in de ruimte te slingeren hangt.

Het is volkomen stil tusschen die duizenden, eene nare stilte slechts afgebroken door het ongeduldig trappelen der peerden en de afgemetene voetstappen van krijgsvolk dat door eene dreigende rei van bajonnetten de menigte bedwingt.

Een diepe pijnlijke zucht ontsnapt aan hare borst; de zwarte vlag wordt geheschen: alles is volbracht.

Dan stijgt een scherpe gil, als een wraakkreet, die door de ziel snijdt, ten hemel.

Vier stramme handen wringen zich van bittere smart ineen en een oude vader, en eene oude moeder storten huilend ten gronde: hun laatste kind waggelt ginds aan den strop.

Op aller wangen, ook op die der mannen, biggelen tranen, tranen van zichtbare droefheid, tranen van verkropte razernij. Die duizenden en duizenden hoofden ontblooten zich eerbiedig, duizenden knieën buigen zich ten gronde en uit aller diepgeschokte ziel rijst eene enkele bedevoor den gehangen: Onze Vader, uw wil geschiede.

De nevel hangt, als een wierookwolk, boven die knielende schaar. Er ligt iets akeligs grootsch in hare ingetogene houding, iets onheilspellends in hare kalmte, iets roerends in de stille bede die voor eenen moordenaar tot den rechtveerdigen hemel klimt.

Hij had, uit liefde tot zijn vaderland gemoord: de liefde tot dat vaderland verhief hem tot eenen martelaar.

Helder bengelt ginder het klokjen en in menig mannenhart klopt het stil: heden hij, morgen dij!

II.

In de enge steeg, staat eene nederige woning. Daar binnen is het ellendig en doodsch. De vader was de steun van die ongelukkigen die nu in wanhoop vervallen zijn, hij was hunne hoop en hunne liefde.

Ginds, onder die akelige zwarte vlag daar hangt hij thans aan eene galg onder Gods lieven hemel.

Zij is de weduwe, die kloeke jonge vrouw, die daar uitgeweend zit te treuren, hare drie lievelingen aan het lijdend moederhart geprangd.

Gisteren hebben zij hem voor de laatste maal gezien en omhelsd en voor eeuwig vaarwel gezegd.

Het was hartverscheurend hoe hij haar, zijne lieve gade, hoe hij zijne kleine kinderen aan dat vaderhart gekneld hield, dat thans, voor weinige stonden, heeft opgehouden te kloppen voor haar, voor hen, voor allen, ook voor het arme vaderland.

Zij voelt het aan het jagen van haar hart, hoe hij op den laatsten stond van zijn leven aan de zijnen dacht eer de beulenhand hem de wijde ruimte inslingerde.

Nog wappert de zwarte vlag, maar onder haar is hij gestorven vol moed, zooals mannen sterven, en hooger dan hij, vindt haar oog de troostende overtuiging dat ze daar hem eens zal wederzien.

Zij staat alleen thans, de weduwe, maar de God der weezen zal haar kracht verleenen en op Gods bescherming berust ze.

Daar op de tafel, waarvan zij zoo gelukkig het brood zijner handen aten, daar ligt nog zijn laatste brief, zijn laatste wil, waarop zij reeds zoo menige traan, als het zegel der plichtbetrachting, geweend heeft.

Dierbare echtgenoote, zoo staat er met vaste hand geschreven, ik sterf voor mijn vaderland. Ik bemin de vrijheid en wordt mijn hart van het uwe gescheurd, dat Gods wil geschiede; dat is mijn troost: ik sterf gerust.

Dierbare gade, vervul uwe plichten jegens God en leer dit ook altijd onze kinderen doen. Bid voor mij en dat de Heer mijne ziel genadig zij.

Hartstochtelijk drukt zij zijn laatste vaarwel aan hare bevende lippen en biddend stort zij met hare vaderlooze kleinen op den grond, die thans slechts eene vrouwenhand tot steun in de wereld is overgebleven.

Eensklaps schrikt de moeder weder op en plaatst zich angstig voor hare kinderen die schreiend zich tegen hare leden klemmen.

Haar oog staart verwilderd op de menigte die zich voor hare schamele woning verdringt, zooals op den dag dat men den vader harer kinderen van haar moederhart rukken kwam.

Drie mannen treden ingetogen dat lijkhuis binnen, terwijl daarbuiten allen eerbiedig het hoofd ontblooten. Zij dragen een kruis, een reusachtig kruis van purpere viooltjes waarop

hun hart de spreuk hechtte: Bewijs van smartelijke deelneming.

Ginds wrong de beul eenen vader de martelkroon op het hoofd, hier bracht een volk de moeder het troostvol teeken der hoop, uit de eerste bloemen der lente gevlochten.

Eenvoudig roerend was die hulde, de uitstorting des harten van een verdrukt volk.

Gezegende martelkroon!

III.

Ginder in den hoek zijner kamer zit een man op eenen stoel geklonken zoo roerloes als was de dood over zijn hoofd gevloden.

Hij was eens de vriend des gehangenen en thans voelt hij zooveel afkeer voor zich zelven dat hij niet eens den blik durft opslaan.

Gewapend krijgsvolk bezet zijne woning maar stiet de wroeging niet van zijn geweten, die hij te vergeefs poogt te verstikken. De lieden wenden walgend het hoofd om als was het een gevloekte die zich daar schuil houdt.

Het is een verrader. Voor geld schonk men hem zijne vrijheid, verklikte hij zijne vrienden, verkocht hij zijn vaderland.

Judas had de wijde wereld om in zijne razende wanhoop doelloos rond te dwalen, hij, hij zit in dat enge vertrek verpletterd te schrikken en ieder langzaam uur te tellen dat hem eene eeuwigheid is van angst en foltering.

Hij is een verrader en daarom beschermen hem blinkende wapens en daarom keeren de lieden het hoofd om, die ter kerke snellen waar gewijde keersen branden en de grijze priester Gods de mis zal opdragen voor de ziel des gehangenen die thans in den schoot van zijn vaderland rust.

Dat zal de verrader niet. Hij wacht den nacht af om als de vledermuis zijnen schuilhoek te verlaten, de geldbeurs in de hand, de knaging in de ziel, en ergens zijn leven te dragen verre, verre van den moedergrond dien hij verried, verre zonder troost en zonder rust om er de martelkroon des gehangenen te benijden.

IV.

Eene perel te meer schittert aan de koningskroon.

De verre volkeren zijn overwonnen: strijdende mannen, weerlooze vrouwen, hulpelooze kinderen vielen wanhopig voor de overmacht, de krijgskunde van den overweldiger.

Thans wappert er de koningsvlag, het land is onderworpen, de stam schier uitgeroeid.

Het loflied schalt: Leve de Koningin! en plechtig dreunt het orgel: U, o God! loven wij!

Nu! klaagt het uit het rieten wiegsken van het naakte wicht.

Wee! zucht de stemme van moeders en maagden.

Wee! prevelt als een hede de stramme ouderling.

Wee! wee! en de forsche vuist van den man balt zich tot wraak.

Wee! herhalen de vier hoeken des lands, wee, de borst van gansch een volk.

De weergalm draagt dien, ontzaggelijken lijdenszucht tot op het verre strand in het hart van hen uit het Vaderland gedreven omdat zij het lief hadden

Eeuwen, eeuwen reeds wordt het gemarteld, eeuwen reeds drinkt het aan den bitteren kelk des lijdens, eeuwen spoken er honger en ellende en verdrukking ons afgebroken rond.

Wee het arm Vaderland!

In razende wanhoop, verheft er een de dreigende stem en den wrekenden arm:

Des morgens vroeg, waait de zwarte vlag over het lijk eens gehangenen!

Golgotha droeg het kruis dat de wereld omstraalde met liefde en genade. Met eenen doorn zijner bloedige schandekroon, grift de goddelijke gekruiste in het eeuwige boek der gerechtigheid, het onmenschelijk lijden van dat volk dat zijne tranen gaart tot de maat zal gevuld zijn.

En dan zal de zwarte vlag wapperen, maar niet meer over zijn zonen, en dan zal de martelkroon de zegekrans worden van het groene Erin, het afgemarteld Ierland.

J. VAN HAERDLEEN.

Kroniek.

Letter- en tooneelkunde. - Prijskampen.

- De Jury van den driejaarlijkschen prijskamp van tooneelkunde bestaat uit: MM. Genard, archivist der stad Antwerpen; Em. Hiel, professor van Vlaamsche ‘declamatie’ in het Koninklijk Conservatorium te Brussel; Coopman, bureeloverste en vertaler in het Ministerie; P. Alberdingh-Thym, hoogleeraar te Leuven en Michiels, professor aan het Atheneum van Gent, allen werkende leden der Koninklijke Vlaamsche Academie.

- Door het Comiteit van het *Willems-Fonds* ter bevordering van den Nederlandschen Zang, wordt een prijskamp uitgeschreven voor Nederlandsche Dichtstukken, geschikt om als Coupletliederen (d.i. met dezelfde melodie voor de verschillende coupletten) in muziek gebracht te worden.

Ieder mededinger mag zooveel stukken inzenden als hem goeddunkt, doch elk stuk behoort op een afzonderlijk blad geschreven te zijn.

Elk stuk moet eene kenspreuk dragen en vergezeld zijn van een gesloten briefje, dezelfde kenspreuk ten opschrift voerende en van binnen den naam en de woonplaats van den schrijver behelzende.

De stukken moeten vrachtvrij toegezonden worden voor den 1^{n} Maart 1889, aan den heer J. Vuylsteke, Secretaris, Koestraat, 15, Gent.

Aan de beste en voldoende gekeurde liederen zullen zes premiën toegekend worden: twee van 25 fr., twee van 20 fr., en twee van 15 fr.

Aan andere verdienstelijke stukken zal de jury eervolle vermeldingen kunnen verleenen.

De bekroonde liederen zullen door het Comiteit in zijne uitgave van *Nederlandsche Zangstukken* mogen opgenomen worden; voor het overige behouden de dichters het kopijrecht van hunne werken.

- De tooneelmaatschappij *De Noordstar* van Brussel schrijft eenen prijskamp van tooneelletterkunde uit, waarop alle Belgische Tooneelschrijvers uitgenoodigd worden. Men vraagt oorspronkelijke, Nederlandsche burger-dramas, vlaamsch van zeden en karakter, en geschikt om door de voornaamste Tooneelkringen opgevoerd te worden; ze moeten uit vier of vijf bedrijven bestaan, en ten hoogste twee vrouwenrollen en zes mannenrollen, waaronder ten minste twee eerste hoofdrollen, bevatten.

Stukken strijdig met Godsdienst of 's lands wetten en zeden, kunnen niet mededingen.

De bekroonde schrijvers zijn gehouden hun werk, dadelijk na de bekrooning, aan het Lees-comiteit te onderwerpen. De prijsuitschrijvende Maatschappij behoudt het uitsluitend recht, deze stukken te Brussel op te voeren gedurende de tooneeljaren 1889-1890 en 1890-91. Slechts na de eerste vertooning te Brussel, mogen de schrijvers deze stukken door andere tooneelkringen of door bezoldigde troepen buiten Brussel laten opvoeren.

De mededingende stukken moeten goed leesbaar geschreven zijn en voor den 1^{en} Mei 1889, vrachtvrij besteld worden aan den Heer P. DEFREYN, Voorzitter der Maatschappij 'DE NOORDSTAR' Anderlechtsche-straat, 163, te Brussel-Stukken na dit tijdstip besteld, of die waarvan de schrijvers zich op eenige wijze hebben doen kennen, kunnen aan den prijskamp geen deel nemen.

De stukken moeten eene kenspreuk dragen, die herhaald wordt op een verzegeld briefje, bevattende den naam en de woonst des schrijvers; beiden moeten door eene vreemde hand geschreven zijn.

De bekroonde handschriften blijven den eigendom der Noordstar, en zullen onder geen voorwendsel aan de schrijvers terugbesteld worden.

De schrijvers kunnen hunne niet bekroonde stukken, met het er aangehechte en ongeopende briefje, tegen ontvangstbewijs terugbekomen.

De Jury zal bestaan uit zeven leden: vijf buiten de Maatschappij en twee bestuurleden van de Noordstar.

De prijsuitreiking zal geschieden bij plechtige vertooning van het met den 1sten Prijs bekroonde stuk. De vertooning zal door de Maatschappij De Noordstar met de meeste zorg gegeven worden.

De volgende prijzen worden uitgeloofd:

1ste Prijs, 700 franken en een massief zilveren eeremetaal.

2de Prijs, 500 franken en een zilveren eeremetaal.

3de Prijs, 200 franken en een zilveren eeremetaal.

De Jury behoudt het recht den 1sten prijs niet toe te kennen, indien niet een der ingezonden stukken beantwoord aan het programma.

De uitspraak der Jury is onherroepelijk en zal onder alle opzichten geëerbiedigd worden.

- *Koninklijke Vlaamsche Akademie.* - In hare vergadering den 24 December 1888 gehouden, heeft de Koninklijke Vlaamsche Akademie uitspraak gedaan over de ingezonden stukken, in antwoord op de drie vragen door dit geleerd korps uitgeschreven.

De prijzen uitgeloofd voor de twee volgende vragen, werden uit hoofde van

onvoldoende beantwoording niet toegewezen. Deze zijn: de ‘Lofrede op Hendrik Conscience’ en ‘Studie over oud Germaansche taalkunde’ (Gothisch).

Alleen de vraag: ‘Levert de geschiedenis en de kritische studie der drie taalwetten,’ werd voldoende beantwoord. De schrijver van bekroond stuk is de heer A.M.N. Prayon-Van Zuylen, briefwisselend lid der koninklijke akademie.

Vervolgens werd overgegaan tot de benoeming van een werkend lid, een buitenlandsch eerelid, en twee briefwisselende leden.

Werd gekozen, als werkend lid, de heer Van Even, archivist te Leuven, met 14 stemmen tegen 8, aan den heer Prayon gegeven.

Als buitenlandsch eereiid, de heer J.P. Scherpenseel, konsul-generaal van Transvaal, met 15 stemmen tegen 5 stemmen aan Dr Nuyens en 1 aan professor Fruin gegeven.

Als briefwisselende leden, de heeren D. Claeys, professor te Namen, met 12 stemmen en Alfons Janssens, letterkundige te St-Nikolaas met 15 stemmen, tegen de volgende heeren die beurtelings 7, 4, 3 en 1 stemmen bekwamen: dela Montagne, de Tière, Dr Bauwens, R. Steyns en Simons.

In de plechtige openbare zitting, die op 27 December, plaats had in het lokaal der Akademie, werd het volgende verhandeld:

1. De Vlaamsche Akademie der Artevelden-eeuw. Redevoering door Jhr. Napoleon de Pauw, aftredenden bestuurder.

2. De rol der letterkunde in eene beschaafde samenleving. Redevoering door den heer J. Micheels, werkend lid.

- Het nieuwe werk van onzen medewerker M. Frans Van Cuyck, en getiteld *Segher Janssone*, historisch tafereel uit de eerste helft der 14^{e} eeuw, wordt in de *Portefeuille* van Amsterdam met veel lof besproken.

- Te Dendermonde, geboorteplaats van Prudens Van Duyse, is eene kommissie tot stand gekomen, met het doel gelden in te zamelen tot oprichting van een standbeeld aan dezen vruchtbaren dichter. Deze hulde komt wat laat, maar is toch ten volle verdiend. De kommissie bestaat uit Minister De Bruyn, de hh. Van Damme en Van de Voorde, burgemeester en schepene der stad, J. Rosseels, kunstschilder, Jan Broeckaert geschiedschrijver en Aug. De Schepper, letterkundige.

- De laatste aflevering van het Hollandsch tijdschrift *De Gids* deelt van de hand van Max Rooses, een artikel mede over Jan Van Beers leven en werken. Van Helena Swarth vindt men er een heerlijk dichtstukje: *In memoriaan Jan Van Beers.* De groote verrassing is een uitgebreid onuitgegeven gedicht van Van Beers zelven, getiteld: *De Idylle van vriend Mathys.* Indien wij goed ingelicht zijn, is dit het eenige door Jan Van Beers nagelaten.

- *Van Beers' gedenkteeken.* Op eene vergadering, den 16 December l.l. te Antwerpen gehouden en waaraan een vijftigtal vrienden en vereerders van wijlen den dichter Jan Van Beers deelnamen, werd een Komiteit ingesteld voor het oprichten van een gedenkteeken op zijn graf.

Als leden van het bureel werden aangeduid: de heeren Jan van Rijswijck, voorzitter, Pol de Mont en Herman Mulder, schrijvers, Frans Marckelbach, penningmeester, Paul Billiet, Max Rooses en F. Jos. Van den Branden, leden.

Ingevolge een aldaar genomen besluit, werd een komiteit ingericht, dat den omzendbrief zal onderteekenen, waarbij de werkzaamheden zullen aangekondigd worden. Hij zal een honderdtal handteekens dragen.

- *Onze Nationale Letterkunde.* Eene keuze uit de werken der beste Zuid- en Noord-Nederlandsche schrijvers, uitgegeven onder toezicht van Pol de Mont.

Bij het doen verschijnen dezer verzameling staat den uitgevers W^e^ P. Jacobs en Zonen te Ninove een doel voor oogen, dat ongetwijfeld de goedkeuring van alle beminnaars der Nederlandsche Taal- en Letterkunde zal wegdragen: *de schriften der beste Zuid- en Noordnederlandsche schrijvers onder het volk te verspreiden.*

Opvolgentlijk zullen in deze bibliotheek uitgekozen werken verschijnen zoowel van de voornaamste vertegenwoordigers onzer litteratuur in vroegere eeuwen.

Onze hedendaagsche letterkundigen zullen mede eene ruime plaats in onze verzameling innemen.

Met uitzondering alleen van enkele meer uitgebreide gewrochten, zal elk nummer onzer Bibliotheek een volledig geheel uitmaken, terwijl de uitgave derwijze ingericht is, dat ook verschillige afleveringen tot één boekdeel kunnen gebonden worden.

Onze Nationale Letterkunde verschijnt in reeksen van 25 afleveringen, waarvan zooveel mogelijk om de 14 dagen ééne het licht ziet.

Elk nummer bevat 36 blz. druks, met titelblad en keurigen omslag.

De inschrijvingsprijs op de 25 nummers der 1e reeks is gesteld op fr. 5 (franco per post fr. 5,50.)

Afzonderlijke nummers worden tegen 25 centiemen berekend.

Het 1e nummer bevat: *Balladen en Romancen van Willem Bilderdijk.*

- *Het groot* '*Nederlandsch Woordenboek*'. Prof. M. De Vries met de uitgave van dat woordenboek gelast, kan zijnen reuzenarbeid niet meer geregeld en snel genoeg voortzetten, of hij moet over ruimer geldmiddelen beschikken, die hem toelaten zouden voor drie jaar twee nieuwe en bekwame medewerkers te bezoldigen. Na verloop van dien tijd zouden van het woordenboek regelmatig zes afleveringen in het jaar verschijnen en zouden al de onkosten gedekt worden door de gewone toelage der beide rijken en het honorarium, betaald door de uitgevers.

De ontbrekende som wordt geraamd op 12,000 guldens.

Om die gelden bijeen te zamelen, kwam in Noord-Nederland en hier eene commissie tot stand.

De Belgische doet eenen warmen oproep tot de Vlamingen. Zij vertrouwt, dat de besturen van provinciën, steden en maatschappijen niet zullen achterwege blijven; maar zij hoopt, eveneens, dat de vrienden onzer taal en letteren in Vlaamsch België het zich ten plichte zullen rekenen, het hunne bij te dragen om aan onze taal een gedenkteeken harer waardig te helpen oprichten.

Wie ter ondersteuning inschrijven wil, kan het bedrag sturen aan een der heeren: Jan Van Droogenbroek, Daillystraat, 131, Brussel; Jul. Obrie, te Dendermonde; Paul Fredericq, Groot Gewat, 4, te Gent; Max Rooses, Provinciestraat, 99, te Antwerpen, en P. Willems, professor te Leuven.

Toonkunde.

- Het puike gewrocht *Mozes op den Nijl* van den Antwerpschen toondichter Emiel Wambach, woorden van wijlen onzen goeden vriend en medewerker Edmond Van Herendael, werd over een paar weken te Doornik uitgevoerd, met eene Fransche vertaling van E. Van Dyck. De uitvoering heeft den grootsten bijval behaald en den toondichter is het voorwerp geweest van de vleiendste betoogingen. Men zegt dat

eerlang eene tweede uitvoering, op aanvraag van het kunstminnend publiek aldaar zal plaats hebben.

- Het nieuw oratorio *De Rijn*, woorden van Julius De Geyter, muziek van Meester Peter Benoit, is door de Antwerpsche muziekmaatschappij ter studie

gelegd. Dit kunstgewrocht werd opzettelijk vervaardigd, tot viering van het 25jarig bestaan der bovengenoemde maatschappij.

- De opvoering van den *Lucifer* te Londen, welke deze maand moest plaats hebben is tot in April verschoven.

- Het oratorio *Franciscus*, woorden van Lod. De Koninck, muziek van Edgar Tinel, dat onlangs te Mechelen met zooveel bijval ten gehoore werd gebracht, zal eerlang te Brussel worden uitgevoerd.

Beeldende kunsten.

- Verschenen de 4e aflevering van den 8en jaargang van het *Album der Antwerpsche Etsers* (1887-1888). Deze aflevering bevat zeer merkwaardige etsen, geleverd door Dr Collard, Jos. Van Snick, H. Seghers, Jos. Dupon, Jos. Rutinckx en Karel Boom. Het lang bestaan van zulk belangrijk kunstwerk, dat zooveel zorgen vereischt, pleit ten voordeele van de volharding van den voorzitter der *Etsers*, den heer Lamorinière, en vooral van hunnen secretaris, den heer Max Rooses, over wiens werkzaamheid op kunst- en lettergebied alle lof overbodig ware.

- Tentoonstellingen.

- *Lyon*, van den 22 Febr. tot den 28 April 1889. Inzendingen te doen van 25 tot 31 Januari.

Bordeaux, 37e tentoonstelling van de Société des Amis des Arts; opening 9 Maart a.s.

Parijs, internationale tentoonstelling van Schoone Kunsten, 5 Mei tot 31 October 1889. Inzendingen tot 20 Januari, aan het Palais des Champs-Elysées.

- De afdeeling Beeldende Kunstea van den Kunst- en Letterkring van Gent heeft zich tot den Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken gewend, om hem te verzoeken zich krachtig te verzetten tegen het verdoeken van de prachtige schilderij van Rubens: *St-Bavo*, welke zich aldaar in de hoofdkerk bevindt. De Fransche schilder Jules Breton heeft dit verzoekschrift ondersteund, en noemt de St-Bavo het meesterstuk der meesterstukken van Rubens.

Het protest der Gentsche kunstenaars steunt zich vooral hierop, dat vroeger enkele meesterstukken door de verdoeking gansch bedorven werden. Overigens, de noodzakelijkheid van een dergelijk werk met de St-Bavo schijnt volstrekt niet te bestaan.

Nieuwe Uitgaven.

Het toezenden van *een ex.* geeft recht op eene aankondiging. Men beoordeelt maar die werken waarvan 2 *ex.* worden toegezonden.

Vijf Novellen, door RENÉ VERMANDERE. I. Ten hemel geklommen. II. Engel Klaai. III. Eene Speelreis naar Oostende. IV. Lamme Nelis. V. Een Wonderkind. In 12°, 170 blz. Kortrijk, A. Gernoy-Gillon.

- *De Twee Hoeden.* Een verhaal door NIC. THEELEN. In 8°, 206 blz. Tongeren, Theelen-Michiels.

- *Onze Nationale Letterkunde.* Eene keuze uit de werken der beste Zuid- en Noordnederlandsche schrijvers uitgegeven onder toezicht van POL DE MONT. 1e afl. *: Balladen en Romancen*, van WILLEM BILDERDIJK. Met eene levensschets Van den dichter. In 8°, 32 blz.

Prijs: 0,25 fr.

Eene week te Florence.
Door Gustaaf Segers.
(*Vervolg*).

Van de *Piazza del Signoria* begeven wij ons, door de *Via Calzaioli*, naar de *Piazza del Duomo.* Wat het *Canale Grande* te Venetië, de *Corsa Vittorio Emanuele* te Rome is, dat is de *Via Calzaioli* te Florence. Men heeft er prachtige winkels en magazijnen, doch vooral wijnhuizen.

Een dezer telde ons weldra tot zijne klanten. Nauwelijks waren wij er de eerste maal binnengetreden, of wij zagen, dat de meid, achterliet buffet, aan de boorden van de Schelde, en niet aan die van de Arno te huis behoorde. Rechtuitgesproken was zij een flink meisken: met haar zwart merinossen kleed en spierwitten voorschoot, deed zij zich zeer behagelijk voor. Heur frisch, blozend aangezicht, overvloedige blonde haren, en hare hoog opgestroopte, bloedrijke armen, lieten ons geen oogenblik in twijfel. Nauwelijks waren wij dan ook over den dorpel getreden, en had ik zachtjes tot mijnen broeder gezegd: 'Wat zullen wij drinken?' of eene stem, waarin de Antwerpsche tongval duidelijk doorstraalde, klonk door de zaal: 'Pakt eenen roomer *wain*, mannen, die kost hier maar *vaif* centen'. 'Ge hebt gehoord, dat wij Vlamingen zijn?' 'Dat zie ik aan uwen s....' De meid was inderdaad van Antwerpen geboortig, en woonde al zeven jaren te Florence. Reeds dikwijls heb ik gehoord, en zelfs gelezen, dat menschen, die sedert eenigen tijd hunne moedertaal niet spreken, deze alras geheel vergeten. Ik mag echter verzekeren, dat dit geenszins het geval was met Threes V.; zij legde eene vloeiende welsprekendheid aan den dag, waardoor Antwerpsche meiden zich nog al dikwijls onderscheiden. Ongelukkiglijk konden wij haar slechts weinige inlichtingen geven over de zaken, die haar het meeste belang inboezemden: vooral wilde zij weten hoe het met de bals in de 'Scala' en de 'Valentino' gaat. Zeer aangenaam zou het haar zijn te Florence een Rubenspaleis te zien bou-

wen; reeds vele Florentijnsche meiden, van hare kennis, benijdden, volgens haar, hunne Antwerpsche zusters, die ten ware hunne meesteressen geene al te groote hellevegen zijn, alle zondagen, gedurende een paar uurkens, een beentje mogen uitslaan.

Threes verklaarde, dat het haar rechtzinnig genoegen deed Vlaamsch te kunnen spreken, iets wat haar sedert een jaar niet meer was voorgevallen; wij, van onzen kant, voelden ons recht gelukkig, slechts na drie weken afwezigheid van onzen geboortegrond, onze moedertaal te hooren. Dagelijks bezochten wij de herberg, en nauwelijks had de meid het *Due vino per le Fiamminghi* gesproken, of zij kwam ons gezelschap houden, om ons haar wedervaren in de Arnostad in het lang en breed te verhalen.

In eene der zijstraten der *Calzaioli*, de derde rechts, de *Via San Martino*, heeft men het huis waarin de onsterfelijke dichter van de *Divina Commedia* in de laatste helft van Mei 1265 geboren werd. In den voorgevel van hetzelve heeft men eenen steen geplaatst, waarop men leest *in questa casa degli Alighierri, nacque il divina poeta.*

Op de Piazza bevindt zich de hoofdkerk van Florence, een der beroemdste gebouwen der wereld. Het dekreet, waarbij, in 1294, de oprichting dezer kerk bevolen werd, is een blijvend gedenkteeken van de kunstliefde en grootheid van ziel der edele Florentijners.

'Aangezien het bij uitstek voorzichtig is voor een volk van edelen oorsprong, in deze zaken op derwijze te werk te gaan, dat men, door zijne kunstvoortbrengselen, niet minder de wijsheid dan de edelhartigheid doe uitschijnen, zoo wordt aan Arnolfo, bouwmeester onzer gemeente bevolen, de modellen en teekeningen voor de heroprichting der kerk van Sancta Maria Reparata met de hoogste en weelderigste pracht te maken, opdat de macht en de nijverheid der menschen niets uitvinden, noch ooit iets kunnen ondernemen, wat grootscher en schooner zij; naar hetgeen de wijste burgers in openbare en geheime zitting hebben gezegd en aangeraden, moet men nooit de hand aan de werken der gemeente slaan, indien men het voornemen niet heeft ze in overeenkomst te brengen met de groote ziel, welke de ziel van al de burgers, in éénen wil vereenigd, uitmaken.'

De kerk is zeer groot, de koepel reusachtig. De voorgevel, waarover zooveel werd gesproken, is nieuw. In 1867 werd

hiertoe een prijskamp uitgeschreven. Emilio de Fabius bleef overwinnaar. Wanneer, in 1880, een deel van zijn werk onthuld werd, werd het fel gehekeld; er werd dus een nieuwe prijskamp, met modellen geopend, waarin de Fabius andermaal bekroond werd. Hij stierf in 1883; de gevel werd door Luigi del More voltrokken, en voor twee jaren, in het bijzijn der koninklijke familie, onthuld.

Deze gevel maakt eenen diepen indruk; hij geeft een gevoel van rijkdom en zwier, dat waarlijk behaagt.

Hij heeft den vorm van een autaar, en bestaat gansch uit wit, donkergroen en bruin marmer. Drie bronzen deuren met reliefs, bevinden zich in denzelven. Boven elke heeft men eene schilderij in levendige kleuren; zij stellen tafereelen uit Christus' leven voor. Boven de hoofddeur heeft men eene groote rosace, met rooskleurigen omtrek; eene kleinere praalt boven elke zijdeur. Twaalf Apostelen, in wit marmer, bevinden zich, in eene galerij, in den gevel; in hun midden Maria met het kindeken Jezus. Verscheidene halfverheven zuilen loopen, in spiraalvorm omhoog, en welven zich boven de vensters tot bogen.

Van binnen is de dom indrukwekkend; de middenbeuk is ongemeen breed, de zijbeuken daarentegen zeer smal. De zuilen staan ver van elkander, en zijn boven alle evenredigheid zwaar. De koepel is ongemeen groot en gansch beschilderd, hij eindigt met eene lantaarne, waardoor het licht valt. Onder den koepel heeft men het hoogaltaar; door een kunstig snijwerk afgesloten. De indruk van dezen tempel, met zijne kleine vensters, zijne groote wandvlakken en zijne ongelooflijke ruimte is inderdaad overweldigend. Evenals in de meeste Italiaansche kerken is er geen enkele stoel noch bank te zien.

Het *Baptisterio*, dat zich tegenover de ingangdeur bevindt, is overal gekend. Het is een achtkantig gebouw, van tien meters doormeter, en gansch in marmer. Talrijke zuilen loopen naast de wanden omhoog; boven hen bevindt zich eene galerij. Boven en beneden deze heeft men friezen met Byzantijnsche portretten op gouden grond. Reeds ten tijde van Dante was het *Baptisterio* beroemd, de groote dichter drukt er in den negentienden zang van zijne *Commedia* zijne bewondering over uit.

Het meest gekend zijn de deuren van dit gebouw. Zij zijn in brons en ten getalle van vijf. Ieder heeft eene hoogte van

vijf meters en eene breedte van twee en eenen halven meter. Op elke zijn tien ware schilderijen in bas-relief. De figuren van het voorplan meten nagenoeg twee decimeters; de lijsten zijn versierd met borstbeeldjes, op de posten heeft men vruchten en dieren: meest eekhorentjes en vogels. De tafereelen stellen feiten uit de Bijbelsche geschiedenis voor; door hunne pracht en kunstwaarde overtreffen ze alles wat men zich voorstellen kan. Michel Angelo verklaarde, dat deze deuren waardig waren den hemel te sluiten.

Moest men slechts oppervlakkig de kunstgalerijen van Florence bezoeken, zoo zou, gelijk ik het reeds verklaard heb, een jaar hiertoe nauwelijks voldoende wezen. Geene enkele stad ter wereld, Rome misschien uitgenomen, kan onder dit oogpunt met de geboorteplaats van Dante wedijveren.

Enkele notas, vóor de voortbrengselen der Vlaamsche kunst opgeteekend, wil ik hier slechts overschrijven.

Treden wij vooreerst in de wereldberoemde *Galeria degli Uffizi.*

N^{r} 197. *Rubens eerste vrouw*, door den prins der Vlaamsche schilders.

Eene echte Antwerpenares, met groote, wijdgeopende oogen, blozende wangen en eene frissche, gezonde gelaatskleur. Zij schijnt goed, praktisch en geestig, en in het geheel niet dom. De oogen vooral drukken eenen vroolijken gemoedsaard uit; de mond plooit zich tot eenen zoeten, schranderen lach. Het voorhoofd is niet zeer hoog, doch breed, de haren, bruin en tamelijk kort, doch overvloedig en krullend, zijn achteruitgekamd. Elizabeth Brandt draagt een zwartzijden, met sierlijke teekeningen gestikt kleed: de borsten zijn half bloot. Achter den hals is de kraag recht en stijf. Over de schouders hangt een keten van kostelijke steenen, om den hals prijkt een snoer van witte paarlen. De handen zijn klein en blank, de vingers dun en spits. Elizabeth heeft den rechterwijsvinger tusschen de bladen van een klein, rood kerkboek, met gouden sloten. - Onder het oogpunt van koloriet en teekening, uitdrukking en leven, een juweel der Vlaamsche kunst.

N^{r} 180. *Helena Fourment*, Rubens tweede vrouw, insgelijks door Peter Pauwel zelven geschilderd.

Een blozend, schalksch, frisch gezicht, met groote, fluweelachtige, donkerbruine oogen. De lippen zijn rond als kersen, het neusken klein. De haren, blond en krullend, vallen overvloedig, langs beide kanten van dit bekoorlijk

gelaat. Ze zijn met bloemen getooid. Helena draagt een zwart kleed, met gele strepen, borst en schouderen zijn bloot. Men heeft den indruk een meisken vóor zich te hebben, dat nog lust zou smaken in het spel. Zij ziet er kinderlijk verwaand, een weinig schelmsch, en toch goed en medelijdend uit.

De zaal der schilders van dit museum is overal vermaard. Men heeft er de portretten van de voornaamste meesters van alle landen, meest door hen zelven vervaardigd. Daarover slechts eenige aanteekeningen.

N^{r} 237. *Quinten Metsijs.* Groot aangezicht, gezonde gelaatskleur; blauwe, wijdgeopende oogen. De haren zijn donkerbruin. Quinten draagt eenen zwarten mantel, met eenen kostelijken pels afgeboord, en purpere mouwen. Hij schijnt een voornaam personage te wezen. Hoewel het gelaat die grootsche, majesteitvolle uitdrukking heeft, welke ons op de figuren van Metsijs zoozeer treffen, valt het mij toch moeilijk in dit beeld onzen vermaarden Antwerpschen smid terug te vinden.

N^{r} 233. *Rubens.* Mist hier volkomen de fiere, ridderlijke uitdrukking, waarmede wij ons den Vlaamschen Schilderkoning zoo gaarne voorstellen. Uitgenomen de slapen en het achterhoofd, met dikke, blonde, krullende haren, is het hoofd gansch kaal. De sporen van vermoeidheid, ziekte en smarten zijn op dit beeld duidelijk zichtbaar.

N^{r} 228. Rubens' portret, gelijk iedereen hem te Antwerpen kent. Zijn gezicht is uitermate bleek.

N^{r} 223. *Van Dyck*, door den schilder zelven. Het aangezicht is doodsbleek; op de wangen vertoonen zich kleine, paarsche blosjes. Neus en kin zijn spits; de oogen vermoeid en verglaasd. Uit marmer schijnt het voorhoofd geboetseerd; het is uitermate prachtig gevormd en ontwikkeld. De haren zijn overvloedig, kastanjebruin en krullend; de mond een weinig geopend. Eene figuur die men nooit vergeet.

N^{r} 451. Rembrandt van Rijn. Groot, grof, gerimpeld aangezicht, met dikken neus; machtig, fel ontwikkeld voorhoofd, groote mond, bolle wangen, wijdgeopende oogen en zware wenkbrauwen.

Rembrandts baard is blijkbaar sinds acht dagen niet geschoren. De schilder schijnt norsch en verwaand, weinig mededeelend en zijn genie ten volle bewust te wezen.

Waarlijk, het doet den Vlaming goed, tusschen die reuzen der kunst, die mannen aan te treffen, waarop hij zoo trotsch

is; evenals hunne werken zeerwel de vergelijking kunnen doorstaan met de wereldberoemde meesterstukken der Italiaansche scholen, dringen hunne flinke, echt Vlaamsche gelaatstrekken zich aan elkeen op, die aan dit onsterfelijk geslacht een bezoek komt brengen.

Het Museum *Pitti* telt waarschijnlijk zijne wedergade in Europa niet. In 1440 werd het paleis door Brunelesschi, voor Luca Petti, den beroemden tegenstrever der Medicis begonnen. Het verheft zich op eene zachtglooiende helling; de overgroote, ruwe hardsteenen, waaruit het bestaat, schijnen door reuzen op elkander gestapeld te wezen. Rafaël, Tiziano zijn hier beter dan waar ook vertegenwoordigd. Van onze Vlaamsche meesters treft men insgelijks heerlijke werken aan.

Weer schrijf ik eenige aanteekeningen uit mijn notaboekje over.

Rafaël. La Madona della Granducca. Maria draagt een rooden borstdoek; haar hals is gansch bloot. Op het achterhoofd heeft zij een groen manteltje. Het aangezichtis ovaal, en door twee lichtblonde haarvlechten omzoomd: het is ongemeen zoet, droomend van uitdrukking. Een fijn, kanten voilet bedekt het voorhoofd. Het kind Jezus is gansch naakt, en draagt eenen kanten sluier om het midden. - Een verrukkelijk meesterstuk.

Tiziano. La Madona della Misericordia. Maria draagt een purper kleed; een gele doek daalt van het hoofd tot op de schouders neder. De heilige maagd strekt de hand zegenend over de personen uit, die haar van weerszijden omringen. Een tafereel vol grootschheid, en indrukwekkende majesteit.

Rubens. Portret van den Hertog van Buckingham. Hij draagt eene zwarte samaar en kanten kraag; het fijne, ongemeen sierlijk geteekende gezicht duidt onmiddellijk den Engelschen edelman aan.

Rubens. De vier Wijsgeeren. Onze groote schilder in gezelschap van zijnen broeder Flips, Huig de Groot en Justus Lipsius. Grotius heeft een kloek, frisch aangezicht, eenen arendsneus en blonden knevel. Zijne gelaatskleur is gezond, zijn blik fiksch. Vóor hem ligt een boek geopend, evenals vóor Lipsius. Beiden schijnen met elkander over den tekst te spreken. Lipsius verheft de hand met een gebaar, alsof hij eene verklaring geeft. Rubens' hoofd is ook hier, evenals in de *Uffizien*, uitgezonderd de slapen en het achterhoofd, gansch kaal.

Rubens. *De Gevolgen des Oorlogs.* De god des krijgs, met eene brandende fakkel in de hand, stormt uit den tempel. Vrouwen pogen hem te vergeefs te bedaren.

Onder het oogpunt der dramatische kracht, een wonder. Als schoonheid, rijkdom, bekoorlijkheid en bevalligheid, heeft onze Pieter Pauwel, tusschen deze keurbenden van Europa's groote geesten, waardige mededingers; in gloed, hartstocht en zielkundige waarheid slaat hij allen uit het veld, die zich met hem durven meten. Het aangezicht van den krijgsgod ademt hetzelfde akelige afgrijzen als Mackbeth; het is een der heerlijkste kunstgewrochten, in welk vak dan ook, die ik in mijn leven heb genoten.

Als wilde de onsterfelijke Vlaming ons onmiddellijk bewijzen, dat hij in het aanminnig bekoorlijke ook heerlijk onzen landaard vertegenwoordigt, wenkt hij ons naar zijne *Heilige Familie.* Op eene wieg zit het kindeken Jezus. De kleine Joannes, die met hem komt spelen, wordt liefderijk door hem geaaid. Maria, die een rood kleed en kanten kraag draagt, beziet beiden: heure hangende hand rust een weinig op Jezus armken. De heilige Anna, een wonderschoone, echt Vlaamsche kop, beziet vol naieve bewondering, Gods zoon. Jozef een weinig verbaasd, heeft insgelijks den blik op beide kinderen gericht. Onmogelijk is het de zoetheid van den echt moederlijken lach van Maria te beschrijven; hij straalt tot in de ziel door. De kinderen, zoo blank, zoo poezelig van vel, zoo verrukkelijk naief, zijn waarlijk om te stelen. Joannes heeft de handjes gesloten en de armkens gekruist. De aangezichten van Jezus en zijne moeder vergeet men nooit. Op het voorhoofd en de kaakjes heeft het goddelijk kind enkele, lichte sproetjes, evenals Maria. Men moet de kleurige, gelaatstint, den onbeschrijfelijken oogslag van den aanminnigen jongen; de reine, kalme moedervreugd der vrouw; men moet heure waarheidsliefde, heur rechtzinnig karakter van heure wonderzoete wezenstrekken zien stralen, om de verbazende alzijdigheid van den Reus der Vlaamsche kunst naar waarde te schatten.

Wat mij betreft, ik beken hier gaarne, dat het grootste geluk, hetwelk ik, bij het doorwandelen dezer tempels der kunst smaakte, was, andermaal van de grootheid van ons edel ras getuige te kunnen wezen. Hier te Florence, het brandpunt der Italiaansche kunst, zijn enkele van onze groote geniussen verschenen. Terwijl de Franschen, Duitschers, of welk volk dan ook, er niet eens aan kunnen

denken den strijd met deze verheven geesten aan te vangen, die aan den Arno, den Tiber of de Adriatische zee het levenslicht zagen, weten zij, die van de Scheldeboorden kwamen, glansrijk hun meesterschap staande te houden. Ook de Italianen zelven erkennen, dat zij in de *Fiamminghi's* alleen waardiger mededingers hebben aangetroffen.

Niets is dan ook doelmatiger om het besef onzer eigenwaarde in ons te versterken, dan een bezoek in het rijkgezegend Italië.

Om Michel Angelo in al zijne grootheid te leeren kennen begeve men zich naar de *Sagrestina Nuova*, daar bevinden zich de graftomben van Jules en Laurent de Medicis. De eerste is als Opperbevelhebber der Pauselijke legers afgebeeld. Aan beide zijden bewondert men de standbeelden den Dag en den Nacht voorstellend. Het laatste vooral is wereldberoemd. Laurent is in diepe gepeinzen verzonken. Zijn beeld, *Il Pensiere*, wordt voor een der heerlijkste der Renaissance gehouden.

Begeven wij ons thans naar de kerk van *Sancta Croz*, die stellig op elken bezoeker eenen overweldigenden indruk uitoefent. Nog zie ik het uitgestrekte *Piazza Sancta Croz* vóor mij liggen. Het baadt in het wonderste licht, hetwelk men droomen kan. In het midden verheft zich het witmarmeren standbeeld van *Dante Alighierri*, in 1865, ter gelegenheid der zeshonderdste verjaring des goddelijken zangers opgericht. Iedereen kent dit diep, ernstige, ongemeen karaktervolle gelaat, met zijne sombere uitdrukking en titanische kracht. Aan zijnen voet zit een arend met half ontplooide vleugels. Aan de hoeken van het voetstuk houden vier leeuwen wacht. Op hetzelve leest men slechts deze weinige woorden: *A Dante Alighierri. L'Italia.* 1865.

De voorgevel der kerk heeft nogal overeenkomst met die van *Sancta Maria del Fiorre.* De tempel heeft drie beuken. De zoldering is van hout, zij wordt door zware, horizontale balken ondersteund. De hooge, grijsgrauwe, achtkantige zuilen vormen lange galerijen: de vloer bestaat uit roode steenen. Frisch en koel was het ongemeen in de kerk van *Sancta Croz*, terwijl daar buiten eene drukkende hitte heerschte; de diepe eerbied, die er zich van ons meester maakte, verdrong echter weldra al onze andere gevoelens. Wij bevinden ons inderdaad in het Pantheon van Italië. Het is hier, dat de grootste mannen van het Apenijnsche schier-

eiland begraven liggen, en uitrusten van hun werkzaam en roemvol leven. Over enkele graftomben deel ik mede, wat ik in mijn notaboekje heb aangeteekend.

Michel Angelo Buonarotti. Een sarcophaag in bruin marmer, daarboven het borstbeeld van den meester. De zwaarmoedige opvatting van het leven, die van dit gelaat afstraalt, stemt ons somber; wij gevoelen ons waarlijk vernietigd door zooveel overweldigende macht. Aan den voet van het gedenkteeken drie zittende vrouwenfiguren.

Dante Alighierri. Op een hoog voetstuk een sarcophaag; links en rechts eene vrouwenfiguur. De eene knielt, en heeft het hoofd op de kist gezonken; zij houdt een boek in de hand en weent. De andere staat recht, inde linkerhand houdt zij eene lans, met de rechter wijst zij op de zittende figuur van Dante. Op het hoofd draagt de dichterkoning eene kroon in den vorm eener burcht, daarboven eene ster. Dante is in diepe gepeinzen verzonken: waar men zich in de kerk ook begeve, overal gevoelt men zich door die wonderbare figuur aangetrokken.

Luigi Cherubini. Op een tamelijk verheven voetstuk eene vrouw met eene lier, daarnaast een engel, die een schild draagt. Hierop bevindt zich het portret van den vermaarden toondichter in halfverheven beeldwerk. Daaronder is eene kroon en een muziekblad afgebeeld.

Donatello. Tegen den muur bevindt zich, onder eenen rondboog, door vierkante kolonnen geschoord, op een voetstuk, de heerlijke, zittende figuur van den grooten man. In de linkerhand houdt hij eenen bijtel. De uitdrukking van Donatelli is meesterlijk te noemen.

Galileus. Een hoog voetstuk van bruin, gevlamd marmer, waarop een witte band met opschrift.

De sarcophaag is groen en lichtgeel, daarop het reusachtig beeld van Galileus, insgelijks in geel, gevlamd marmer. In de rechterhand houdt hij eene zienbuis, de linker rust op eene sfeer. Aan elke zijde eene vrouw: de eene toont een papier, waarop meetkundige figuren zijn geteekend; de andere beschouwt een blad, waarop eene sfeer in relief. Het gedenkteeken is zeer indrukwekkend.

De schaduwen beginnen zich in den tempel te verspreiden, in eindelooze rij strekken de graftomben van Aretino, Guiccardijn, Machiavell en ontelbare andere groote mannen zich voor ons uit. Niemand bevond zich buiten ons in de kerk;

niets trof ons oor dan onze eigen stappen over de roode steenen, veel luider klonken echter in ons gemoed de stemmen der onsterfelijke mannen, op wier asch wij traden; met rechtmatigen trots vertelden zij ons van den onverwelkbaren roem, dien zij mochten inoogsten, doch veler verhalen werden onderbroken door bange snikken, wanneer zij ons hunne akelige levensgeschiedenis mededeelden.

Hooft verzekert ons, in eenen zijner brieven, dat de zangerigheid der Florentijnsche taal hem het vertrek uit de Arnostad zoo pijnlijk maakte, wij hadden nog vele andere redenen om ons verblijf in dit heerlijke Florence langer te doen duren.

Doch, aan alles komt een einde; den 29 Augustus te 7.40, 's mergends, stoomden wij naar Rome, de Eeuwige Stad heen.

Lier, 12 *Januari* 1889.

Poëzie

I.
Bouwend knaapje.

'k Zit vóor mijn raam; met welgevallen
Aanschouw ik 't spelend knaapje daar;
Zijn kleine handje stapelt, alle(n)
De houten blokjes op elkâar.

En hoog en hooger rijst de toren
Nu nog één blokje - nog - nog een:
Dáár doet een luide slag zich hooren,
De mooie toren stort ineen.

En het knaapje laat nu 't lipje hangen;
Weg is zijn blijdschap, straks zoo groot;
Met heete tranen op de wangen
Bergt hij zijn hoofdje aan moeders schoot.

Ik zie niet gaarne een kind zoo weenen,
En 'k wend den blik naar buiten heen.
... Ik stapelde óók zoo hoog mijn' steenen
En ook *mijn* toren viel ineen.

En toen *die* viel - kind - O! mijn' smarte
Was zwaarder; *luider* ook de slag.
... Nog gloeit mijn wang - Maar 'k vind geen harte,
Waaraan 'k als gij zóó schreien mag.

L.C. STEENHUIZEN.

Amsterdam.

II.
Den en eik.

't Was Mei.
Een woudboer lei
Een dennezaad
En ook een eikel in denzelfden grond.
De kiem, door niets geschaad,
In 't zonnevuur gebroeid, gelaafd door regendrop
En dauw, ontwaakte en schoot gezond
En frisch ten hemel op.

't Was dertig jaar geleên....
De denne stak, vol trots en eigenwaan,
Zijn spitse kruine boven 't eiksken uit
En loeg: ‘Verbruid, ge blijft daar altijd even kleen!
Zie mij eens aan,
Wat kloeke spruit!
En toch, we staan
Hier even lang; we worden door dezelfde zon
Gezoend, en putten aan dezelfde bron
Genot en levenskracht.’
Maar 't zedig eikeboompjen dacht:
‘Ik doe mijn best, al groei ik traag;
Wie 't leste lacht, het beste lacht.’

Intusschen kwam, met bijl en zaag,
De hakker....; zuchtend viel de denneboom.
Zijn leven was een droom:
Gauw groot,
Gauw dood.
De bakker stak het dennenhout
In zijnen oven; de eik bleef staan;
Hij werd de koning van het woud;
En gansch zijn levenstijd, die jaren,
Nog vele jaren duurde, was voor onderdaan
En heer een weldoen zonder ende.
De vogel nestelde in zijn dichte blaân;
Het zwakke veiltje wendde
Zijn ranken rond zijn kloeken stam;
Terwijl de ziener kwam
In zijne schaduw droomen
Van 't rijk van liefde en vrede.

Zoo leefde de eik, gezegend onder de boomen;
En elke dag bracht nieuwe glorie mede.
De, tijden vloôn....
En toen ook hij op 't worstelveld
Gevallen was, gevallen als een held,
Werd hij, herschapen in een' troon,
De pronk van kerk en vorstenwoon.

JACOB STINISSEN.

III.
Moedersmart.

Sinter Klaas had niets gebracht.
Het arme kind had Hij vergeten
In zijn ronde van den nacht.
Op de tafel lag niets te eten

Voor den kleinen, braven knaap,
Ook geen speelgoed, want de vader
Lag twee weken reeds in slaap....
En de honger kwam steeds nader.

‘Moeder, zie in Franskens huis
Hoeveel speelgoed, taarten, koeken!
Waarom kwam ook in onz' kluis
d'Heilige Man mij niet bezoeken?

'k Heb in school nochtans zoowel
Opgelet, want Hij zou komen....
'k Leerde en 'k schreef zoo net en snel,
'k Bad voor Hem in al mijn droomen!’

Met het hoofd in moeders schoot
Viel het knaapjen aan het snikken.
't Weende beî zijn oogen rood;
't Kon zijn weemoed toch niet slikken.

Moeder sprak geen enkel woord;
Uit haar oog geen traan, die vloeide,
Toen ze 't klagen had gehoord,
Maar heur hoofd van droefheid gloeide.

Toch zij kuste 't kind zoo zoet,
Snikte zelfs een lied zoo zachte,
Tot het blijder van gemoed
Hoopvol beter dagen wachtte!

AL. VAN NESTE.

Kortrijk, 6 *December* 1888.

IV.
Aan lier.

Ik heb u lief, mijn stadje Lier,
Bekoorlijk aan der Nethen boord gelegen.
Uw pleinen, straten zijn mij dier,
En zoet uw hoven en uw wandelwegen.

Toen ik voor 't eerst uw' grond betrad,
Vond ik u schoon, met feestgewaad omhangen,
En de indruk, dien gij op mij hadt,
Heeft mij, met zeker zucht naar u bevangen.

O vreugd! die lust werd dra voldaan:
'k Zou mij voor 't nedrig leeraarsambt bereiden;
Ik zou naar uw normaalschool gaan,
Waar jok en werk den kweekeling verheiden.

De prille jaren mijner jeugd
Sleet ik er tusschen meesters en met vrienden,
Wier beiden liefde mij steeds heugt,
En die mijn leerzucht en mijn lachlust dienden.

Mijn werkzaam leven ving ik aan
In u, hupsch stadje. Hoe 't genot beschreven
Van voor die kinderschaar te staan
En met die lieve kleinen meê te leven!

Gij stad! waarvoor mijn boezem blaakt,
Ik kan met geen woorden ooit vermelden,
Wat wellust ik al heb gesmaakt
Wanneer 'k soms droomend rondtrad langs uw velden!

Wanneer ik met de lieve maagd
Zoo rijk aan deugd en goedheid, menigmalen
Met vol gemoed en 't hart gejaagd
Door uwe dreven fluistrend om mocht dwalen!

Ik heb in haar, die mij begreep,
Een trouwe en liefderijke gâ gevonden,
Met wier beminlijkheid ik dweep,
Aan wie mijn heil en toekomst is verbonden.

En thans, mijn dichterlijke stad,
Mag ik mij in mijn blozend kroost verheugen,
Van wien gij zijt de bakermat,
Van wien 'k de liefde drink met volle teugen.

En daarom, lieflijk stadje Lier,
Die mij niet schonk dan heil en zegeningen,
Zijt gij mij boven allen dier
En blijft gij mij vol zoete erinneringen!

PROSPER LEFLOT.

Januari.

Het mes op de keel
blijspel in één bedrijf
door Pol Anri

Personen:
ADRIAAN GLEIERS, handelaar in porselein.
ZEBEDEUS, zijn vriend, pasteibakker.
ANATOLE VAN RHOMBUS, professor van meetkunde.
OCTAAF, knecht bij ZEBEDEUS.
VERKAMMEN, barbier.
ANNA, zuster van GLEIERS.
MIEKEN, zijne dochter.

Huidige tijd.
Links en rechts van den aanschouwer.

(Kamer ten huize van GLEIERS. - Middendeur. - Twee zijdeuren langs wederkanten. - Gewone stoffeering.)

1e Tooneel.

VERKAMMEN, ADRIAAN.

(Bij het ophalen van het doek zit ADRIAAN neer, onder behandeling van VERKAMMEN. Hij is voor de helft geschoren.)

VERKAMMEN.
Gij hadt het dus nog niet bemerkt?

ADRIAAN.
Bemerkt, en niet bemerkt, en toch bemerkt.

(VERKAMMEN grijpt juist zijn' neus vast.)

Maar dat is mij geen kip voor den neus waard.

VERKAMMEN.
Het springt nochtans in 't oog. De menschen beginnen er over te praten.

ADRIAAN.
Over mijne dochter Mieken?

VERKAMMEN.
Ja, over uwe dochter Mieken én over Octaaf, den pasteibakkersknecht.

ADRIAAN

(wil rechtspringen.)

Hoe?

VERKAMMEN.

Komaan, houd u stil, of ik zwijg.

ADRIAAN.
Ga voort, ga voort.

VERKAMMEN.
Zult ge u gerust houdend?

ADRIAAN.
Ik moet wel: gij zet mij het mes op de keel. - Gij zegt dus?

VERKAMMEN.
Dat de menschen er beginnen over te praten. Maar.... de menschen maken van eene vlieg een' olifant! Nochtans, er is geen rook zonder vuur, zeg ik. En die vijf vingers, dat wil al iets zeggen!

ADRIAAN.
Die vijf vingers!... Welke vijf vingers?

VERKAMMEN.
Houd u bedaard, het is bijna gedaan. - Uwe dochter is gisteren naar de kermis van Gentbrugge gegaan, niet waar?

ADRIAAN.
Naar de kermis, en naar de kermis niet, en toch naar de kermis, als ge 't zoo wilt.

VERKAMMEN.
Octaaf, de pasteibakkersjongen, was er ook.

ADRIAAN.
De guit!

VERKAMMEN.
En hij heeft met uw Mieken gedanst, in den *Garde-civique.*

ADRIAAN.

(wil rechtskringen.)

'k Zal hem garde-civieken!

VERKAMMEN.

(duwt hem neer.)

's Morgens had hij zich een speksplintervonkelnagelnieuw paar zwarte lederen handschoenen gekocht, in de Mageleinstraat, mijnheer.... En toen hij nu ophield met dansen....

ADRIAAN.
Waarom houdt *gij* nu ook op?

VERKAMMEN.

Uwe dochter droeg een bleek katoenen kleedje, niet waar?

ADRIAAN.
Ja, welnu?

VERKAMMEN.
Welnu, zijne handen zullen gezweet hebben, waarschijnlijk. Hoe het zij, toen hij ophield met dansen, - stonden de vijf vingeren van Octaaf op den rug van uws dochters jurkje geprint.(1)

ADRIAAN.
Zijt ge dol, man?

VERKAMMEN.
Ik meende u 'tzelfde te vragen!

(Adriaan brengt de hand aan de wang.)

Bloedt ge?

ADRIAAN.
Bloeden, en niet bloeden, en toch bloeden. - Maar is dat waar, heusch waar van mijne dochter?

VERKAMMEN.
Op mijne consciëntie, mijnheer. - Ge moet er een stukje grauw papier tegen plakken.

ADRIAAN.
Tegen uwe conscientie?

VERKAMMEN.
Neen, mijnheer, tegen uwe wang.

(1) Vgl. ANDRÉ THEURIET: *Le Mariage de Gérard.*

ADRIAAN.
Zeker zal ik er een stukje grauw papier tegen plakken. - Mijne dochter, mijne dochter!

VERKAMMEN.
Kom, kom, mijnheer, ge moet dit niet zoo hoog opnemen. De menschen hebben er eens mee gelachen, dat is alles.

ADRIAAN.
Ik wil niet dat men lache met mij! Een baas uit een' porseleinwinkel is altijd ernstig; ernstig en voorzichtig. Gelooft ge dat?

VERKAMMEN.
Ja wel, mijnheer, ja wel.... Maar, met uw verlof, ik ga nu bij uwe zuster, hare eksteroogen snijden. Ze zullen steken! De wind zit in 't westen, 't zal stormen!

(Af, 1e deur rechts.)

2e Tooneel.

ADRIAAN, alleen.

(Gram.)

Ja, zeker zal het stormen!...

(Bedaard.)

't Is te zeggen, stormen en niet stormen, en toch stormen!... Een baas uit een' porseleinwinkel moet altijd voorzichtig zijn. De barbier heeft gelijk. Ik zal er een stukje grauw papier tegen plakken, voorzichtig, - heel voorzichtig. En 't voorzichtigste in dit geval is - haar huwelijk met Zebedeus bespoedigen. Als mijn Mieken zulke neiging heeft voor pasteibakkers, is ze toch beter met den baas dan met den knecht. Wel zeker, wel zeker!... Daarenboven, Zebedeus is mijn buurman, - meer, hij is mijn vriend. Hij is zelfs.... - voorzichtig! - hij is zelfs mijn schuldeischer, voor eene groote som. En het zou mij vrij moeilijk vallen hem te betalen. Kon hij nu met mijn Mieken trouwen - iets waar hij meer dan eens op gezinspeeld heeft - dan.... wie weet?... Ja, ja, we zullen er die schuldvordering tegen plakken, dat is nog beter dan een stukje grauw papier. Maar voorzichtig, heel voorzichtig! Een baas uit een' porseleinwinkel moet altijd voorzichtig zijn!

(Af, 2e deur links, het laatste zindeel binnensmonds brommende.)

3e Tooneel.

VERKAMMEN, ANNA[1]

VERKAMMEN.
Uwe eksteroogen doen u nu toch geene pijn meer, niet waar, mejuffer?

ANNA.
O neen; neen, neen!... Wel mensch, mensch, ik

(1) Oude vrijster.

kan er maar niet van zwijgen. En is het de onvervalschte, ware waarheid?

VERKAMMEN.
Op mijne conscientie, mejuffer.

ANNA.
Mensch, mensch, het is om in den grond te zinken van schaamte. - Die vijf vingers, - dat is de vinger Gods!

VERKAMMEN.
Tiens, dat zal wel zoo zijn!

ANNA.
Och, wat is de wereld toch veranderd!... *Ik* zou het bij voorbeeld nooit, neen nooit....

(zich zelve onderbrekende.)

't Is waar, ik heb nu mijn verstand, ik word van jaren:

(bedenkelijk)

eene kleine vijftig.

VERKAMMEN.
Vijftig! Oh, oh!... 't Is tweemaal vijf en twintig dat ge wilt zeggen; ge zijt dus nog in de dubbele fleur uwer jeugd.... Vijftig!... Lieve hemel!... Ik, die bij zooveel personen ga, met en zonder grijze haren, rimpels of eksteroogen, ik vind u nog buitengewoon *geconserveerd!*

ANNA.
Is 't waar, baas Verkammen? Vindt ge mij nog buitengewoon.... hoe zegt ge dat?

VERKAMMEN.
Buitengewoon *geconserveerd,* op mijne conscientie, mejuffer.

ANNA.
Daar, Verkammen, daar zijn twee kluiten drinkgeld.

VERKAMMEN.
Dank u, mejuffer.

(Ter zijde.)

Voor elke vijf en twintig een kluit!

(Luid.)

Tot toekomende week, mejuffer, - en wel bedankt!

(Af, middendeur.)

4e Tooneel.

ANNA, alleen.

Hij vindt mij buitengewoon *geconserveerd!*

(Ziet in den spiegel.)

Om de waarheid te zeggen, daar zijn andere caricaturen dan ik - die trouwen. Want ja, tot trouwen zal het komen, dat is zeker. Zie, ik doe tegenwoordig niets anders meer dan - trouwen.... in mijne droomen, wel te verstaan. Het is zoodanig erg met dit droomen, dat ik er niet meer van slapen kan. En zoo standvastig ben ik, dat ik altijd denzelfde huw, altijd den pasteibakker.

(Met welbehagen.)

Maar 't is me ook een flinke kerel, die pasteibakker!.. Schoon en kloek, en gekomen tot de jaren van discretie of verstand; welwillend jegens iedereen, en lieftallig voor de vrouwen,

(vergrootend)

lieftallig, oh!.. 't Is al suiker, honig en *crème* wat hij op de lippen heeft. Zoo een man, die moet zoo goed zijn als zijne macarontaartjes. En in een huishouden met hem als baas zou

men een leventje leiden als de vliegen in zijnen suikerbak!... Kon ik aan iedereen een' raad geven, ik zou zeggen: Trouw met een' pasteibakker, dat is de zoetigheid in persoon. Als het maar met den mijne niet is, of ook niet met dien leegen bloemzak van zijn' knecht.

(Verontwaardigd.)

Foei, ik zou mij schamen, met die vijf vingers!...

(Bedenkelijk.)

Maar dat doet er mij aan denken. Ik moet wijwater werpen tegen die vingers! En daarom ga ik bij mijn nichtje de zaken van mijnheer Van Rhombus maar doordrijven. Wie weet kunnen wij niet op éénen dag trouwen: zij met haren Anatole en ik met mijnen Zebedeus!... Mensch, mensch, dat ware een spelleken. Een spelleken!... Maar cht! wien hoor ik? Hemel, den pasteibakker!

5e Tooneel.

DE VORIGE, ZEBEDEUS[1].

ZEBEDEUS.

(op, middendeur.)

Goeden morgen, juffrouw Anna.

ANNA.

Duizend groetenissen, waarde heer Zebedeus. - Goed geslapen?

ZEBEDEUS.

Als een steen!

ANNA.

Als een steen! Dan ten minste als een steen waarop gij ‘boterspekken’ bakt, waarschijnlijk?

ZEBEDEUS.

Bah, een steen is een steen.

ANNA.

Verschooning! Ik heb dat eens gelezen in een boek van den professor. Daar zijn vuursteenen, luchtsteenen, zoutsteenen, slijpsteenen, duivelsteenen, stronkelsteenen.... En wat is wel de grootste stronkelsteen dien een mensch in het leven ontmoet?...

(1) Jonger dan GLEIERS; onbedwongen, als vriend des huizes. - Tamelijk zwaarlijvig en goedzakkig. - Witte voorschoot.

ZEBEDEUS.

Dat is nog al moeilijk om zeggen.

ANNA.

Dat is de ziekte, mijn waarde heer Zebedeus. Ik kan daar zoo soms uren en uren zitten op peinzen. Indien er eens iemand van mijne bekenden ziek moest worden; om maar niet verder te gaan, gij, veronderstel ik....

ZEBEDEUS.

Ik, ziek? Ha, bij voorbeeld!... Goddank, juffrouw Anna, ik heb de gewoonte te zeggen dat ik gezondheid verkoop: gezondheid, boterkoeken en taartjes.

ANNA.

Ja maar, mijn lieve heer Zebedeus, boterkoeken en taartjes raken eens uitverkocht, en gezondheid ook. En zij is

een onmisbare schat, de gezondheid van een' pasteibakker! Want veronderstel dat ge ziek werdet, wie zou den winkel doen draaien, wie zou u verzorgen?

ZEBEDEUS.
Waar gij aan denkt, juffrouw Anna!

ANNA.
O, eene vrouw denkt aan alles, mijn beste heer Zebedeus. En - mag ik u mijn gedacht rechtuit zeggen? Het is juist eene vrouw die u ontbreekt, om aan alles te denken. Eene vrouw is den pasteibakker nog onmisbaarder dan de gezondheid, dààr!

ZEBEDEUS.
Eene vrouw, zegt ge!... Ah, ge kunt gelijk hebben, lieve juffrouw.

ANNA

(met haar zoetsten lach.)

Niet waar, gebuur?

ZEBEDEUS.
Doch - op mijne jaren!

ANNA.
Op uwe...? Oh, oh!...

(zooals ze 't den barbier heeft hooren zeggen)

Ge zijt nog buitengewoon *geconserveerd*, mijn vriend.

ZEBEDEUS.
In der waarheid?

ANNA.
Buitengewoon *geconserveerd*, op mijne conscientie!

ZEBEDEUS.
Zie, buurvrouw, ge neemt mij een pak van het hart, een pak, dat vrij wat zwaarder woog dan tien pakken chocolade van een pond.

ANNA.
En nu dat pak van uw hart is, laat ik u nogmaals mijnen raad op het hart drukken. Eene vrouw - is u eene behoefte.

ZEBEDEUS

(met klem.)

't Is waar. Doch wie?

ANNA.
O, ik ken er wel eene die....

(ZEBEDEUS draat zich rond en gaat langs de middendeur.)

Al verder van den brand!...

(Hij keert terug.)

Al dichter bij den brand!...

(Glimlachend.)

Maar ik mag niet te veel zeggen, buurman.... Zoek maar, en ge zult ze wel vinden.

ZEBEDEUS.
O, zij *is* gevonden!...

ANNA.
En...?

ZEBEDEUS.
Ik denk na, ik denk na.

ANNA.
Wanneer zal ik den uitslag kennen?

ZEBEDEUS.
Morgen.

ANNA

(pruilend.)

Eerst morgen?

ZEBEDEUS.
Vandaag nog... Want *gij* vooral moet weten...

ANNA.
Wat dan?

ZEBEDEUS

(schalks lachend.)

Niet àl te haastig, mijn hartje!... Ik denk na, ik denk na...

ANNA.
Nu, dan stoor ik u niet langer, beste vriend.... Tot later, Zebedeus, tot later!...

(Aan de 1e deur links.)

Heb ik

het niet gezegd? Louter suiker en honig! O, die pasteibakkers!

(Af.)

6e Tooneel.

ZEBEDEUS, alleen.

Zij vindt mij buitengewoon *geconserveerd.*

(Ziet in den spiegel.)

Om de waarheid te zeggen, daar zijn andere caricaturen dan ik - die trouwen. En 't is zooals tante Anneken zegt: eene vrouw is mij eene behoefte geworden. Bah! bah! wie niet waagt ook niet wint! En zoo erg gewaagd is het juist niet! Ik sta in de *gratie* van de tante; de vader is mijn buur; neen, mijn vriend; Mieken zelve heeft me nog nooit een onvriendelijk gezicht getoond.... Kom, kom, 't zal wel gaan; en - gaat het niet, in Godes naam, dan!

7e Tooneel.

DE VORIGE, MIEKEN.

MIEKEN,

(heel prettig; op, 2e deur rechts.)

Ha, goên morgen, baas Zebedeus.

ZEBEDEUS.

Goên morgen, Mieken. - Wel honderd duizend anijsbollekens, wat ziet ge er vroolijk uit!... En schoon!...

MIEKEN.

Ei, vindt ge 't?

ZEBEDEUS.

De roodste suikerboon is niet zoo rood als de blos uwer wangen.

MIEKEN.

Ha?

ZEBEDEUS.

De witste sneeuwtaarten zijn niet zoo wit als uwe hagelblanke tandjes.

MIEKEN.

Hee?

ZEBEDEUS.

Het rondste chocoladepastilletje is niet zoo rond als uw snoepig mondje.

MIEKEN.

Ho!...

ZEBEDEUS.

De schoonste plat *cornets* zou niet zoo doen watertanden als gij.

MIEKEN.

Gij overdrijft, Zebedeus. - Bedenk: *cornets*, die zoo lekker zijn!

(Met smaak.)

Juist mijn tand!

ZEBEDEUS.

Houdt ge dus zóó van *cornets?*

MIEKEN.

Van pruimtaarten en sneeuwtaarten en chocoladetaarten en confituren ook, van alles wat goed is, maar - van *cornets* toch nog 't meest.

ZEBEDEUS.

En indien men u vrij over al dat lekkers liet beschikken, zoudt gij tevreden zijn?

MIEKEN.
'k Geloof het wel!...

ZEBEDEUS.
Versta mij goed, niet als klante van een' pasteibakker, maar als zijne echtgenoote.

MIEKEN.
Hee?

ZEBEDEUS.
Zou u dat gaan?

MIEKEN.
Of het! Natuurlijk, ik vraag niets liever!...

ZEBEDEUS.
Is het mogelijk? O dank, Mieken, beste Mieken, dat gij toestemt!... O, ik zal u het leven zoo zoet maken: suiker en honig, chocolade en anijs, melk en boter, *crême* en eiers - niets is te zoet voor Mieken Gleiers!...

MIEKEN

(lachend.)

Ha, ha, ha!... Mieken Gleiers! Ha, ha, *crême* en eiers!... Chocolade en anijs!... Wel, vent, zijt ge wel wijs? Ha, ha, ha!...

ZEBEDEUS.
Ge lacht? - Ze lacht!

MIEKEN.
Ha, ha, ha!... Zeker lach ik!... Uwe vrouw?...

ZEBEDEUS.
Maar ge zegdet nochtans....

MIEKEN.
Ja maar, de vrouw van *eenen* pasteibakker, en de vrouw van *den* pasteibakker, dat kunnen twee vrouwen zijn.

ZEBEDEUS.
Hoe?

MIEKEN

(ernstig.)

Luister eens, Zebedeus. - Sedert hoelang bakt gij reeds *cornets?*

ZEBEDEUS.
Ho, zoo lang reeds!... Van vóór gij ter wereld waart!

MIEKEN.

Ziet ge wel? Ik houd wel van *cornets* die nieuwbakken zijn, maar....

ZEBEDEUS

(eensklaps kwaad.)

Welhoe, ge zult u nog zinspelingen durven veroorloven? Donder en bliksem, dat gaat te ver!... Wat?!.. Wij zullen zien!... Uw vader is mijn buur; neen, mijn vriend; neen, mijn.... We zullen zien, we zullen zien!... Buigen of barsten!... Ik zal uw' vader toch wel vinden, niet waar,

(met opzet)

Mejuffer?

MIEKEN.

Zeker, in den winkel,

(even)

mijnheer!

ZEBEDEUS.

We zullen zien, we zullen zien! Of - het mes op de keel!

(Af, 2e deur links.)

8e Tooneel.

MIEKEN, alleen.

Wat krijgt die vent?... Zoo in eens een slag van den molen weg? Hij, mijn man?... Ha, ha, ha!... Hij kan eerst naar Eecloo gaan om zich te laten herbakken!... Een pasteibakker

en een pasteibakker zijn twee pasteibakkers, en van de twee neem ik nog liever mijn' Octaaf, den knecht, dan dien Zebedeus, den baas -

(minachtend)

met zijne *crême* en zijne eiers!...

9e Tooneel.

De Vorige, Octaaf.

Octaaf

(aan de middendeur; steekt even het hoofd binnen.)

Is mijn baas hier niet?

Mieken.

Neen.

Octaaf

(treedt nader, doch laat de middendeur open.)

Maar mijn bazinneken is er toch, hee, lieveken?

(Handdruk.)

Mieken!

Mieken.

Octaaf!...

Octaaf

(toont haar eenen zak, waarin een cornet.)

Wilt ge eens bijten?

Mieken.

Zeker!

(Hij houdt haar den cornet voor; zij bijt, hij bijt, zij eet het overige op.)

Ei, daar zou men zich de lippen van aflikken.

Octaaf.

Dat ware verloren werk. Wacht!

(Hij kust haar op de lippen.)

MIEKEN.

Foei!

OCTAAF.

Zie ‘foei!’ daar staan! In zich zelve peinst ze: ‘Hadde ik maar nog eentje!’ - Maar ge krijgt niets - niets, zelfs zooveel niet -

(nagel aan den mond)

- omdat ge mij niemendal weergegeven hebt.

(MIEKEN pruilt.)

Mieken, krijg ik niet eentje?

MIEKEN

(ontwijkend.)

't Is toch de moeite niet waard!

OCTAAF.

Geef er mij dan twee!...

(Hij biedt haar de wang; ze geeft hem twee kussen. Hij dringt aan.)

Alle goede dingen zijn drie.

(Hij krijgt nog een' zoen.)

Gij hebt zooveel te goed, hoor!

(Hij verwijdert zich.)

Dus, mijn baas is hier niet, hee?

(Hij keert terug.)

Weet ge geen nieuws?

MIEKEN.

(na eenig aarzelen)

Neen.

OCTAAF.

'k Zie u zoo gaarne!

(Hij kust haar. - Spoedig af, middendeur.)

10e Tooneel.

MIEKEN, alleen.

Hoe vindt ge dien *bouillon?* Dat is andere thee, hee, dan van den baas met al zijne liefdebetuigingen van suikerstokken en chocoladebollen? Dat is de dag en de nacht, dat!...

Woorden en daden, theorie en practijk, zooals de professor Van Rhombus zeggen zou....

(VAN RHOMBUS verschijnt, 1e deur links.)

Daar... als ge van den duivel spreekt, ziet ge den professor.

11e Tooneel.

DE VORIGE, VAN RHOMBUS(1)

VAN RHOMBUS.

Gelijkloopende lijnen kunnen elkander nooit ontmoeten, hoe ver men ze ook verlenge, juffrouw Mieken, maar menschen ontmoeten elkander wel. En ik acht het een gelukkig toeval, dat mijn gezichtstraal u in het vluchtpunt aantreft. Ja, mejuffer, van mijn toppunt tot mijn grondvlak tril ik van ontroering!

MIEKEN.

(ter zij.)

Al die geleerdheid! Ik krijg er weer eene pan van binnen!

VAN RHOMBUS.

O, indien uw oog thans het plan van mijn hart kon aanschouwen, gij zoudt zien dat het uiteinde slechts een' hoek meer vormt van eenige minuten.

MIEKEN

(ter zij.)

Ja, 'k zal u spoedig in den hoek laten staan, binnen eenige seconden,

(minachtend)

- met uwe minuten!

VAN RHOMBUS.

En aan dit alles hebt gij schuld!

MIEKEN.

Ik? Ik schuld aan die minuten?

VAN RHOMBUS.

(1) Stijf en schoolvosachtig.

Ja, gij, mejuffer. Want gij zijt het middenpunt waarrond ik een grooten cirkel moet beschrijven. Indien gij luisteren wildet naar de stem der rede, dan zou de straal van dien cirkel allengs verminderen:

(veel gebaren)

ik zou eene reeks concentrische cirkels rond u beschrijven, dichter en dichter om u.

MIEKEN.

En ge zoudt zoo altijd rond mij draaien?

(Stiller)

Merci!

VAN RHOMBUS.

Tot wanneer onze middenpunten elkander zouden raken, en aldus het symbool zouden vormen van het oneindige.

MIEKEN.

Ha, ha, ha!... Ziet ge ons daar draaien in dien cirkel, tot in het oneindige?

VAN RHOMBUS.

Gij lacht alweer! Dat juist bewijst dat uwe genegenheid mijwaarts minder telt dan 90 graden. Maar... mijne liefde telt zooveel graden meer dan 90, zoodat uwe liefde de aanvullingshoek kan zijn van mijne liefde, en omgekeerd; te zamen twee rechte hoeken.

MIEKEN.
Waar gij ze toch gaat zoeken, die twee rechte hoeken!

VAN RHOMBUS.
O, mocht eens mijn mond uwe wangen ontmoeten, en er vier rechte hoeken mede uitmaken!

MIEKEN.
Alweer! En nu vier nog al?

VAN RHOMBUS.
Hoeken die zouden staan tot de innigheid mijner gevoelens, als de innigheid mijner gevoelens tot uwe onverbiddelijke koelheid. Waaruit: het vierkant mijner gevoelens is gelijk aan het product van.... of omgekeerd, de vierkantswortel van dit product....

(Ziende dat MIEKEN ongeduldig wordt.)

Och, Mieken, Mieken lief, laat mij een weinig perspectief over!... Laat mij hopen dat uwe zachte oogen eens eene projectie zullen werpen op mij, dat alle hinderpalen in den slagschaduw zullen gesteld worden, en wij naast elkaar zullen staan op dezelfde grondlijn XY.

MIEKEN.
Mijnheer Van Rhombus, mag ik eens vrij mijn gedacht zeggen?

VAN RHOMBUS.
Zij x dit uw gedacht.

MIEKEN.
Ik vind u - niet kwaad worden, hoor? - veel te hoekig, veel te hoekig!... Ge draait maar altijd door, en gij draait u *uit* de gunst. En het spijt mij het u te moeten bekennen: rondekens voor rondekens, heb ik nog veel liever de ronde taartjes van den pasteibakker hier rechtover en zijne ronde chocoladepralinekens, dan uwe ronde draaimachinekens.

VAN RHOMBUS.
Hoezoo? Gij geeft de voorkeur aan de bakkundigen boven de meetkundigen?

MIEKEN.
Wel wis en drie!...

VAN RHOMBUS.
Maar dit is *absurde!*... Ik zal het u bewijzen. Luister.

(Hij stelt zich in houding.)

MIEKEN.
Eene andere maal met genoegen, mijnheer Anatole; maar ik heb nog met mijn werk de handen vol:

(als iets zeer gewichtigs)

ik moet nog water gaan geven aan de goudvisschen op de toonbank!... Later ben ik tot uwen dienst....

(Hij wil haar terughouden.)

Later, veel later!... De goudvisschen!...

(Af, 2e deur links.)

12e Tooneel.

Van Rhombus, alleen.

De goudvisschen!... Zij stelt mij nu nog lager dan de goudvisschen!... Indien ik mij onledig hield met dichten, dan zou ik zuchten: ‘Ware ik een goudvisch!’ Maar - ik houd mij

onledig met meten en passen, en dus moet ik maar zien hoe ik de goudvisschen en de pasteibakkers van het terrein zal verwijderen. Dit terrein is zeer onregelmatig. Laat ons daarin eerst eene richtingslijn trekken.

(Hij maakt werktuiglijk eene teekening op den grond.)

Ik herken me waarlijk niet meer. Ik, de man met het waterpas, ben in 't geheel niet wel te pas:

(zuchtend)

nog minder dan een goudvisch! Desniettemin plaatsen wij onze *octant* aan een der uiteinden, en trekken wij eene *perpendiculaire* op

(ANNA ziende)

De tante!

13e Tooneel.

DE VORIGE, ANNA.

ANNA.
De tante, zegt gij!... Dat is een goed voorteeken!... Mijn waarde Anatole, mag ik u mijnen neef noemen?

VAN RHOMBUS.
Ge moogt me noemen zooals gij wilt. Maar, als het u gelijk is, noem mij liever eenen ongeluksvogel, van minder tel dan een goudvisch.

ANNA.
Welk liedje dreunt ge mij daar voor?

VAN RHOMBUS.
Van den vogel en den visch, - en het meisje dat bedrieglijk is.

ANNA.
Ik begrijp er niets van.

VAN RHOMBUS.
Ik nog min.

ANNA.
Maar verklaar mij toch....

VAN RHOMBUS.

Ik ben op uw aandringen het terrein komen verkennen. Welnu, het terrein bevalt mij, maar ik beval het terrein niet.

ANNA.
Wat zegt ge?

VAN RHOMBUS.
Dat ik niet bevallen ben.

ANNA.
Maar zult ge mij bewijzen?

VAN RHOMBUS.
Het is een *postulatum*, het moet niet bewezen worden. Euclydes is min dan een goudvisch tegenover uw nichtje, zooals ik min ben dan de taartenbakker.

ANNA

(verschrikt.)

De taartenbakker!... Maar spreek toch!...

VAN RHOMBUS.
Ab absurdo, ja. Stellen wij dat uw nichtje mij bemint. Maar we hoorden zooeven dat zij *mij* niet bemint, en aangezien het vooraf bewezen was *dat* zij bemint, zoo bemint zij eenen andere. Nu, aangezien zij de voorkeur geeft aan de taartjes en de *pillules du diable*, is die andere dus....

ANNA.
De taartenbakker!

VAN RHOMBUS.
Wat te bewijzen viel.

ANNA.
O...! Geef mij eenen stoel, opdat ik in bezwijming valle!...

(VAN RHOMBUS biedt haar eenen stoel aan; - plotseling.)

Maar neen ook!... 'k zal later in bezwijming vallen!... O die schijnheilige!...

(Gejaagd.)

Luister. Mijn beste professor van *meet*kunde, gij kunt mij te *pas* komen.

VAN RHOMBUS.
Met plezier.

ANNA.
Gelijk gij zegt, met plezier. - Gij toont u namelijk den plezierigsten kerel ter wereld.

VAN RHOMBUS

(ernstig.)

Ik toon mij namelijk den plezierigsten kerel ter wereld.

ANNA.
Volg mij goed.

VAN RHOMBUS.
Ik volg u goed, maar ik versta u niet goed.

ANNA.
Dat is niets. Ik heb een klein plan.

VAN RHOMBUS.
Voor den dag met uw plan! Een plan, dat valt juist in mijn plan. Het vijfde boek van Legendre staat er vol van.

ANNA.
Maar *mijn* plan is daar niet bij.

VAN RHOMBUS.
Natuurlijk is *uw* plan daar niet bij.

ANNA.
Gij toont u namelijk den plezierigsten kerel ter wereld.

VAN RHOMBUS.
Vol plezier.

ANNA.
Gij neemt den schijn aan, alsof gij uit den mond van Mieken, uit dien van haren vader en uit dien van mij vernomen hebt dat *gij* de bruidegom zult worden.

VAN RHOMBUS.

De bruidegom. Met een plan moet men altijd duidelijk zijn. De bruidegom van wien? Van Mieken, van haren vader of van u?

ANNA.

Van Mieken, 't is klaar!...

VAN RHOMBUS.

Neen, 't is heel duister, want het is reeds bewezen....

ANNA.

Er is niemendal bewezen! Als de pasteibakker hoort dat gij de voorkeur hebt, zal hij wel begrijpen dat aandringen nutteloos is, en zal hij u 't veld vrij laten.

VAN RHOMBUS.

Tiens, gij hebt het gevonden!.. Archimedes is een schooljongen tegenover u!... In der waarheid, men licht ons hier beentjes in de meetkunde.... Ik ben de man met het schietlood, niet waar? Welnu, gij hebt mij waarlijk uit mijn lood geslagen!...

ANNA.

Grappenmaker, gij!...

VAN RHOMBUS.

Ik toon mij namelijk den plezierigsten kerel ter wereld.

(Hij gaat in den spiegel zien, en maakt grimatsen tegen zich zelven.)

ANNA

(ter zij).

Hij heeft geen lont geroken; goed zoo!... Dat de pasteibakker nu maar kome!... Stil, daar is hij!

14e Tooneel.

DE VORIGEN, ZEBEDEUS.

VAN RHOMBUS.
Ha, mijn waarde heer Zebedeus!... Ik moet u niet vragen naar uwe gezondheid, want gij verpersoonlijkt de gezondheid, net als ik het geluk!...

ZEBEDEUS

(norsch.)

Het geluk! Hoezoo?

VAN RHOMBUS.
Ik ben namelijk de plezierigste kerel ter wereld. Vraag het maar aan juffer Anna.

ANNA

(ter zij.)

Wat zijn de geleerden toch domkoppen!

ZEBEDEUS

(barsch.)

Kom, houdt ge mij voor gek?...

VAN RHOMBUS.
Neen, Mijnheer, maar ik houd mij zelven voor gek.

(Tot ANNA)

Is het niet waar?

ANNA

(haastig.)

Nu, ieder jongmensch in uwe plaats zou bijna gek worden.

VAN ROMBHUS.
Stapelgek!

ANNA.
Een echt kansje!

(Tot ZEBEDEUS, ter verduidelijking.)

Verbeeld u - gij zijt hier vriend des huizes, voor u moeten wij niets geheim houden - verbeeld u dat de professor de hand gevraagd heeft van mijn nichtje.

ZEBEDEUS.
Hij? Miekens hand gevraagd?

ANNA.
Gevraagd en verkregen, mijn waarde heer.

VAN RHOMBUS

(in echo.)

Gevraagd en verkregen.

ZEBEDEUS.
Ook van Adriaan?

ANNA.
Ook van Adriaan.

VAN RHOMBUS

(achterna.)

Ook van Adriaan.... 't Is te zeggen zijne toelating, niet zijne hand.

ZEBEDEUS

(verbluft.)

Ah bah!...

ANNA

(gaat ZEBEDEUS bij de hand nemen.)

Mijn waarde, denkt ge niet dat het nu ook het gepaste oogenblik ware om ons gesprek van zoo even te hervatten en.... bekend te maken?

(Zij troont den verbaasden ZEBEDEUS midden op het tooneel. - Tot ANATOLE.)

Gij alleen zijt de gelukkige niet, mijnheer Anatole.

VAN RHOMBUS.
Mij goed! Hoe meer plezier, hoe geestiger!

ANNA.

Dezen morgen heb ik met onzen vriend hier een ernstig gesprek gehad. Hij heeft ingezien dat eene vrouw hem eene wezenlijke behoefte is geworden - 't zijn zijne eigene uitdrukkingen - en.... zoover staan we nu met ons plan.

VAN RHOMBUS

(gaat ZEBEDEUS de andere hand grijpen.)

Nog een plan! Ha, proficiat, mijn waarde!... Twee plannen die elkander in hetzelfde vlak ontmoeten: twee huwelijksplannen!...

ZEBEDEUS

(zich loswringend.)

Twee huwelijksplannen!... Wat?

(Losbarstend.)

Zeg liever twee duivelsplannen!... Wat! Huwelijk!... En dat zou men mij opdringen? Domkop, dat ik het nu eerst zie!

(Spottende buiging.)

Mijnheer, mejuffer, ik houd geen museum van rareteiten!

ANNA

(nog altijd zoetsappig.)

Maar, beste buurman, gij hebt nochtans gesproken van eene vrouw die gevonden was...

ZEBEDEUS.
Ja, beste buurvrouw:

(haar nabootsende)

al dichter bij den brand, niet waar?... Doch ik heb geene namen genoemd, en - in één woord als in honderd - ik kwam althans voor u niet!

ANNA

(gilt.)

Oh!... Maar.... maar dan kwaamt gij voor mijn nichtje, voor Mieken, voor dat schuldeloos Mieken! Gij, zulk een bejaard man!... Uwe plaats is niet langer meer hier, Mijnheer, want gij wildet de schande brengen over ons huis, over het huis van uwen besten vriend, foei!...

(Zij weent.)

Mijn God, mijn God, de schande over ons Mieken,

(heftig tot ANATOLE)

over uwe bruid!

VAN RHOMBUS.
Over mijne...? *Tiens, tiens*, 't is waar!...

ANNA.

Maar dit eischt bloed!

VAN RHOMBUS.

Zeker eischt dit bloed: pasteibakkersbloed!... Ha, Mijnheer, ik heb heel mijn leven nooit anders gedaan dan geschermd - met axiomas en theoremas: - ik zal er u mede doorboren!

ANNA

(gilt en laat zich op den stoel vallen, dien zij zoo even met opzet genaderd was.)

Ho! Water!

VAN RHOMBUS

(snelt naar heur toe.)

Mevrouw!

(Tot ZEBEDEUS)

En dit alles is uwe schuld!

(Hij klapt in hare handen).

ZEBEDEUS

(naar voren.)

Vervloekte woning, waar de baas een sul is als zijne posturen, en de tante de broek draagt voor den vader en voor den bruidegom!

(Dreigend.)

Maar straks hoort men meer van mij!.. Wat, *mij* lokken in zulk een' valstrik? Het mes op de keel zal ik zetten, wacht maar! Donder en bliksem!...

(Driftig af, middendeur.)

15e Tooneel.

ANNA, VAN RHOMBUS.

VAN RHOMBUS

(klapt nog altijd in ANNA's handen.)

Ziet gij mij hier nu staan? Ik ben de plezierigste kerel ter wereld!

ANNA.
Laat maar, Anatole, 't was maar om te lachen.

(Recht; krachtig.)

Maar nu moet het ernst worden. Wreken zal ik mij!

(Vlug.)

Hoor, nu zal hij den slag niet meer durven wagen; gij zijt de eenige candidaat. Wij gaan bij Mieken's vader, wij zeggen hem.... wat wij willen: dat de eer zijner dochter op het spel staat of iets dergelijks; wij bewijzen hem...

VAN RHOMBUS.
Wees zonder vrees. Als het maar op bewijzen aankomt, - tegenwoordig! Ik zal hem bewijzen per a+b dat ik zijne dochter *moet* hebben.

ANNA.
Ha, dat is gesproken, mijn beste Anatole!... Kom hier, jongen, kom hier, dat ik u omhelze!

VAN RHOMBUS

(in ANNA's armen.)

Ziet ge wel? Ik ben de plezierigste kerel ter wereld!...

ANNA.
Gij zijt onbetaalbaar!... Kom, en nu spoedig aan 't werk!

(In 't aftreden.)

Ha, Zebedeus, ik zal mij toch gewroken hebben! (*Beiden af*, *2e deur links.*)

16e Tooneel.

MIEKEN, alleen.

(Op, 1e deur links.)

Oef!... Mijne goudvisschen hebben water... En de andere is heen, met zijn geleerd getater... Zou men niet zeggen dat men een accoord heeft gesloten om mij liefdeverklaringen te komen doen?... Hoe 't water toch altijd naar de zee loopt, hee? Wie weet hoevele jonge meisjes van mijnen ouderdom stapelgek zouden zijn, indien ze slechts één dier buitenkansjes hadden!... *Ik*, ik ken mij nog wel goed voor een-heel dozijn van dit slag.

17e Tooneel.

De Vorige, Octaaf.

Octaaf

(aan de middendeur, steekt even het hoofd binnen.)

Is mijn baas hier niet?

Mieken.

Neen.

Octaaf,

(treedt nader, doch laat de middendeur open.)

Maar mijn bazinneken is er toch, hee, lieveken?

(Handdruk.)

Mieken!

Mieken.

Octaaf!

Octaaf

(toont haar eenen zak, waarin twee cornets.)

Wilt ge eens bijten?

Mieken.

Zeker!

(Hij houdt haar eenen der cornets voor; zij bijt, hij bijt, zij eet het overige op.)

Ei, daar zou men zich de lippen van aflikken.

OCTAAF.
Dat ware verloren werk. Wacht!

(Hij kust haar op de lippen.)

MIEKEN.
Foei!

OCTAAF.
Zie ‘foei!’ daar staan! In zich zelve peinst ze: ‘Hadde ik maar nog eentje!...’ Maar ge krijgt niets - niets, zelfs zóóveel niet

(nagel aan den mond)

- omdat ge mij niemendal weergegeven hebt.

(MIEKEN pruilt.)

Mieken, krijg ik niet eentje?

MIEKEN

(ontwijkend.)

't Is toch de moeite niet waard!

OCTAAF.
Geef er mij dan twee!...

(Hij biedt haar de wang; zij geeft hem twee kussen. Hij dringt aan.)

Alle goede dingen zijn drie...

MIEKEN.
Neen, neen, plaaggeest!

OCTAAF.
Komaan, nog ééntje. Dan moogt ge nog eens bijten.

(Hij haalt den anderen cornet te voorschijn; MIEKEN draait het hoofd. - Wanhopig gebaar.)

Ook al goed!...

(Hij verwijdert zich.)

Dus... mijn baas is hier niet, hee?...

(Hij komt terug.)

Weet ge geen nieuws?

(MIEKEN zwijgt.)

Allo, om u den mond te openen zal ik hem stoppen met dezen *cornet.* Wilt ge?

MIEKEN.

Wie kan u iets weigeren, Octaaf?

OCTAAF.

A la bonne heure! dàt is gesproken!

(MIEKEN bijt. - Op dit oogenblik vertoont zech ZEBEDEUS aan de openstaande middendeur.)

A la bonne heure! dàt is gebeten!

(Hij bijt ook, en laat de rest door MIEKEN opeten.)

Hee?

(Hij kust haar.)

18e Tooneel.

DE VORIGEN, ZEBEDEUS.

ZEBEDEUS.

A la bonne heure! dàt is gekust!

OCTAAF & MIEKEN

(schrikken op.)

Och!

ZEBEDEUS

(doet het hun na.)

Och!...

(Tot MIEKEN)

Sa, 'k dacht dat ge bang waart van *cornets*?

MIEKEN.

Er zijn *cornets* en *cornets.*

ZEBEDEUS.

Ha zoo! De knechten staan hier beter in de gratie dan de bazen!...

(Tot OCTAAF.)

Wat komt *gij* hier doen?

OCTAAF

(bedremmeld.)

Ik kwam zien of *gij* hier niet waart, baas.

ZEBEDEUS.
Ik? Wel honderd duizend millioenen anijsbollekens, dat is te veel *pretentie!* Komaan, rechts-om-keer, marsch!

(Beteekenisvol.)

Ik weet wat ik met u te doen heb!

OCTAAF.
Maar baas....

ZEBEDEUS.
Niet te bassen! Marsch!

(OCTAAF, zich in 't haar krabbend, af, middendeur.)

MIEKEN

(besloten.)

De jongen is in zijn recht! Als *gij* hier de jonge meisjes komt flikflooien, kunt gij toch in uwen winkel niet zijn.

ZEBEDEUS.
Reden te meer omdat *hij* er zou blijven! Ten andere, ik dacht dat gij aan dien heetekoek van een' professor al ruim genoeg hadt! Maar we zullen hem eens afmeten met *onze* maat, den meetkundige!

MIEKEN.
Maar baas....

ZEBEDEUS.
Niet te bassen, zeg ik!

MIEKEN

(ongeduldig.)

Maar... wie blies u toch in het oor dat ik met den professor iets te maken zou hebben?

ZEBEDEUS.
Zoo? En heeft men hem uwe hand niet toegestaan?

MIEKEN.
Mijne hand?...

(Angstig.)

Ik weet het niet. God! indien het eens zoo ware!

ZEBEDEUS

(beteekenisvol.)

In dit geval weet ik wat ik ook met hem te doen heb, dat is voldoende.

(Af, middendeur.)

19e Tooneel.

MIEKEN, daarna ANNA, ADRIAAN en VAN RHOMBUS.

MIEKEN

(bedenkelijk.)

Wat heeft hij nu weer? Hij weet wat hij te doen heeft!... O, 't is zeker, hij zal Octaaf in zijne veertien dagen stellen!... Dat is laf, zie!... Maar 't is mijne schuld. De voorzichtigheid moest immers de moeder zijn van de dochter uit den porseleinwinkel.... Ik zal nu Octaaf niet meer te zien krijgen! En die twee posturen vervolgen mij gestadig met hunne verklaringen.

(In wanhoop.)

O, ik zal in een klooster gaan, ik zal in een klooster gaan!

(Treden op ANNA, ADRIAAN, VAN RHOMBUS, 2e deur links.)

ANNA.

In een klooster? Laat *mij* spreken van een klooster! Maar, gij! En nu vooral, nu uw vader zoo even uwe hand heeft toegestaan aan onzen waarden Anatole....

MIEKEN.

Wat!

(Tot haren vader, angstig.)

Wat is dat te zeggen?

ADRIAAN.

(Zijne kleederen moeten sporen dragen van hooi, voortkomstig van de kisten uit den winkel.)

Dat is te zeggen.... of liever, dat is niet te zeggen....

ANNA

(hem onderbrekend.)

.... Of tòch te zeggen....

ADRIAAN.

Maar zuster, bega nu geene onvoorzichtigheid. In den porseleinwinkel is de onvoorzichtigheid niet te huis.

ANNA.
Maar gij zijt het die eene onvoorzichtigheid *zoudt* begaan, indien gij uwe toestemming weigerdet.

VAN RHOMBUS.
Wel, dat is klaar, waarde heer!... Ik heb u bewezen....

ADRIAAN.
Bewezen en niet bewezen....

VAN RHOMBUS.
Neen, neen, klaar en duidelijk bewezen dat het niet anders kan....

ANNA

(aandringend.)

Bedenk, een man met zooveel kennis: hij heeft verstand genoeg om - om minister te worden.

ADRIAAN.
Verstand, verstand!... Maar toch geen verstand van huishoudelijke zaken!

ANNA.
Wat? Daar weet hij meer van dan wij zelven! Hoe heeten die aardige wortels weer, professor?

VAN RHOMBUS.
Vierkantswortels en teerlingwortels?

ANNA.
Ja. Ziet ge wel? En wij, die hutsepot koken, wij kennen zelfs die wortels niet. En dit andere dan, dat ik nooit kon onthouden?

VAN RHOMBUS.
Bedoelt gij altemet de quadratuur van den cirkel?

ANNA.
Ja, dat is het: de caricatuur van den surkel. Wat zegt gij daarvan? Zijn dat geene huishoudelijke zaken?

ADRIAAN.
Maar luistert dan toch! Ik heb aan mijnen vriend Zebedeus verplichtingen, groote verplichtingen, zware verplichtingen. En ge weet wel dat hij ook een oogsken heeft op....

(Besloten.)

Neen, ik kan niet, ik mag niet!

MIEKEN.

En *ik*, ik wil niet!

VAN RHOMBUS.

Edoch, gesteld dat Zebedeus, voornoemd, een oogsken had op.... op juffrouw Anna, bij voorbeeld?

ANNA.

Ja, ja, wie weet waar die taartenbakkers niet al hunne boontjes durven op te weeken leggen!

ADRIAAN.

Tiens, zoover had ik niet gedacht. In der waarheid, de voorzichtigheid eischt dat wij hem eerst over zijne gevoelens polsen. Ik ga hem verwittigen, onmiddellijk.

ANNA

(bevreesd.)

Neen, dit moogt gij niet doen.

ADRIAAN.

En waarom niet?

(Opent de middendeur.)

Zie, daar is hij nu juist.

20e Tooneel.

DE VORIGEN, ZEBEDEUS.

ZEBEDEUS.

Ja, daar ben ik nu juist. En - ge zult niet raden om welke reden.(1)

(1) Van tijd tot tijd spreekt ANNA stil met VAN RHOMBUS.

ADRIAAN.
Laat hooren.

ZEBEDEUS.
Ik heb, in mijne oude papieren, vandaag eene schuldbekentenis aangetroffen - op zicht - en onderteekend door Adriaan Gleiers, alhier.

ADRIAAN.
Hemel!

ZEBEDEUS.
Uw aanstaande schoonzoon is een man van cijfers en rondekens; hij zal u desnoods uitleggen hoe de juistgecijferde rekeningen de rondste vrienden maken.

ADRIAAN.
Maar.... ge wilt dus mijnen ondergang?

ZEBEDEUS.
Ik wil alleen wat mij toekomt. Geef aan Caesar wat aan Caesar is, en niet Anatole wat aan Zebedeus behoort. Zijn we t' accoord, Mijnheer Anatole?

VAN RHOMBUS.
Bij *superpositie*, als twee gelijke driehoeken.

ADRIAAN.
Maar is er dan geen uitstel mogelijk?

ZEBEDEUS.
Neen.

MIEKEN.
Hoor, baas Zebedeus. Mag ik eens vierkant mijn gedacht zeggen? Ge zijt een boos, haatdragend man, een eigenzinnig mensch, geen vriend van vader!...

ZEBEDEUS

(getroffen.)

Ge meent het? Welnu, het is juist andersom. Ik ben zoodanig een vriend van uwen vader, dat ik hem beletten wil zich zelven en u ongelukkig te maken door u te koppelen aan een wandelenden driehoek.

(Tot ADRIAAN.)

Ik zal namelijk over de schuldbekentenis uit en amen zeggen, als gij uw Mieken, vrij van allen invloed, zonder raad, bedreigingen of

(met opzet)

ongepaste tusschenkomst, eene keuze laat doen tusschen de postulanten naar heure hand. Neemt gij dit aan?

ADRIAAN.

Aan, en niet aan, en toch aan.... Dat zij in elk geval maar heur gedacht zegge.

MIEKEN.

Welnu, ziehier. U, waarden professor, zie ik gaarne, heel gaarne.

ZEBEDEUS

(ter zij.)

Honderd duizend millioenen klaasmannen, zij heeft er een handje van om iemand voor den gek te houden!

MIEKEN.

Maar...!

VAN RHOMBUS.

Ha, daar is een maar bij!

MIEKEN

(tot ZEBEDEUS.)

U, Zebedeus, zie ik liever, veel liever.

VAN RHOMBUS

(ter zij.)

Honderd duizend millioenen kegels, ik ben gefopt!

MIEKEN.

Maar...!

VAN RHOMBUS.
Ha, daar is weer een maar bij!

MIEKEN.
Een' derde zie ik toch nog 't liefst.

ANNA.
Maar zijt ge nu van uwe zinnen beroofd?

ZEBEDEUS.
Vrij van allen invloed, juffer Anna, als 't u belieft.

ADRIAAN.
Welnu, die derde?

ANNA & VAN RHOMBUS.
Ja, die derde?

ZEBEDEUS

(wenkt aan de middendeur.)

Is hier.

21e Tooneel.

DE VORIGEN, OCTAAF.

ADRIAAN, ANNA, VAN RHOMBUS.
Is?

OCTAAF, MIEREN, ZEBEDEUS.
Hier!

OCTAAF.
Mijnheer Gleiers, ik vraag u de hand uwer dochter - zonder doekjes.

ANNA.
Wat? Zoo'n windbuil? Wel, zijt ge niet beschaamd met uwe vijf vingers?

ADRIAAN.
Ja, zijt ge niet beschaamd met uwe vijf vingers?

OCTAAF.
Sa, waarom zou ik moeten beschaamd zijn met mijne vijf vingers?

(Tot ANNA)

Moet ik er misschien zes hebben?

(Tot ADRIAAN)

Of mag ik er misschien maar vier hebben?

ANNA.
Kom nu maar van Caneghem, wij weten wel wat er van is.

ADRIAAN.
Om kort te gaan, gij vroegt mij de hand van mijn Mieken.

OCTAAF.
Zonder doekjes.

ADRIAAN.
Welnu, ik weiger u de hand van mijn Mieken zonder doekjes.

OCTAAF.
O, dit geval is voorzien!

(Haalt eene schuldbekentenis op zegel voor den dag, en leest:)

'Op zicht beloof ik te betalen aan Zebedeus Zoetaert of aan zijn order de som van....' Ge weet? En hier van achteren: 'Betaal voor mij aan Octaaf Vlieghout of aan zijn order. (Get.) Zebedeus Zoetaert.' Welnu?

ADRIAAN.
Hoe, Zebedeus, gij speelt mij zulke part?

ZEBEDEUS.
Ik? Ik wasch mijne handen in zoete melk! Ik heb gezien, met mijne oogen gezien, gezien wat men noemt gezien, hoe deze twee

(wijst op MIEKEN en OCTAAF)

voor elkander geschapen zijn. '*A la bonne heure!* heb ik gezegd. Jonge jaren moeten paren. Ons, oûkens, zou 't beter passen in 't oudheidskundig museum te prijken onder een glazen kasken, met het opschrift: Behoort tot het voorhistorisch

tijdvak.' Was dus één uit den weg geruimd. Maar aangezien er ook - neemt me niet kwalijk - een nummer twee op rang stond, heb ik het geluk dezer kinderen willen verzekeren, en mijne voorzorgsmaatregelen genomen. Vermits gij uw Mieken de vrije keuze niet laat....

ADRIAAN.

't Is maar waar. Rechtmatig kunnen we haar dat niet weigeren.

(Tot ZEBEDEUS.)

Ik stond u voor....

ZEBEDEUS.

Maar ik sta nu gaarne achteraan.

ANNA.

Ik stond den professor voor....

VAN RHOMBUS.

Maar hier ben ik uit mijne sfeer; ik word het symbool van het onmogelijke.

MIEKEN.

Waarom zou *ik* nu ook Octaaf niet voorstaan? Alle goede dingen zijn drie.

OCTAAF.

Zoo gij toestemt

(doet teeken van scheuren)

is alles vergeten en vergeven.

VAN RHOMBUS

(ter zij.)

Ik merk het al: ik zal mijne matten mogen oprollen, en met zoo'n cylinderken onder den arm...

OCTAAF.

O, ik bid u, Mijnheer! Ik zie uwe dochter zoo doodgaarne! Wij zullen zoo gelukkig zijn!

ADRIAAN

(wankelt.)

Maar.... ik kan niet: de opspraak.... die vijf vingers....

OCTAAF & MIEKEN.

Maar wat beteekenen toch die vijf vingers?

ADRIAAN.

Zijt ge gisteren niet naar Gentbruggekermis geweest?

OCTAAF.

Ik? Wel, 'k was te Meulestede.

ANNA.

Staan de vijf vingerdrukken van zijne handschoenen niet in uw katoenen jurkje?

MIEKEN.

Maar ik heb immers dat zelfde jurkje aan? Zie maar!

(Zij draait zich rond.)

ADRIAAN.

't Is de waarheid ook.... Nochtans had de barbier gezegd....

MIEKEN.

De barbier!... Zulk een leugenaar!

OCTAAF.

Ik zal mij nooit door hem laten scheren.

MIEKEN

(haastig.)

Ik ook niet! Dat zal hem leeren! Zulk een slechte kerel!...

ANNA.

Eene goede hoedanigheid heeft hij toch: hij heeft veel kennis van buitengewoon *geconserveerde*.... hoe zal ik het zeggen?

ZEBEDEUS.

Antiquiteiten.

ADRIAAN.

Maar hij heeft eene slechte gewoonte, die heel overeenkomt met de handelwijze van Octaaf.

MIEKEN.
Van Octaaf!

ADRIAAN.
Gij zet mij beiden het mes op de keel: hij om mij mijnen baard af te nemen, gij om mij mijne dochter af te nemen.

OCTAAF.
Uwe dochter neemt u niemand af, vader: gij krijgt er alleen eenen zoon bij.

ADRIAAN.
Ha, zoo is het goed!

(Hij legt hunne handen ineen. - Omhelzing.)

ANNA

(pruilend, ter zijde.)

En moet ik nu in de schapraai van mijne heilige patrones? 'k Zal toch nog eens uitkijken; wie weet, de professor? 't Is een veel schooner jongen dan die meelzak! En geleerd!

(vergrootend)

geleerd! Oh!

ADRIAAN.
Vrienden, ik heb u de hand mijner dochter niet kunnen geven, hier is de mijne.

(Hij drukt ZEBEDEUS en ANATOLE de hand.)

ZEBEDEUS & VAN RHOMBUS.
Op onze vriendschap! Op hun geluk!

(Gordijn.)

EINDE.

Gent, 16n November 1887.

Boekbeoordeeling

Prudens van Duyse: I. *Gedichtjes voor Kinderen.* - II. *Nieuwe Kindergedichtjes.* - III. *Laatste Kindergedichtjes,* I. - IV. *Laatste Kindergedichtjes*, II. 4e druk. - Roeselare, De Seyn-Verhougstraete. Prijs per deeltje 0.40 fr.

Dat van deze boekjes een 4e druk het licht ziet, is voorzeker reeds eene aanbeveling. De uitgever heeft ze ditmaal in een net kleedje gestoken en er eenige plaatjes aan toegevoegd, welke ze nog aantrekkelijker maken.

Een mooi geschenk voor de 'lieve jeugd' vormen deze verzenbundeltjes, vol gemakkelijke en eenvoudige fabels, waarin de gekende Vlaamsche dichter Van Duyse zijn hart en zijn gemoed heeft gelegd. Aan de onderwijzers zullen deze boekjes vooral welkom zijn: zij zullen erin eene overvloedige en goede stof vinden tot geheugenoefeningen, iets wat met alle fabelboekjes het geval niet is.

Zooals men ziet verdienen deze 4 deeltjes, onder opzicht van inhoud, uitvoering en prijs, ten zeerste aanbevolen te worden. Deze korte bespreking moge ertoe bijdragen om de kindergedichtjes van Prudens van Duyse in ieders handen te brengen.

B. VERHULST.

Vlaamsche Betooging en Landdag van 10 februari 1889.

Den Zondag, 10 Februari 1889 heeft te Antwerpen eene Vlaamsche betooging plaats gehad, ter eere van M. Edw. Coremans, Volksvertegenwoordiger van Antwerpen, ter gelegenheid van de jongste stemming in de Kamer en den Senaat van de wet over het gebruik van het Vlaamsch in Gerechtszaken.

Rond de 300 maatschappijen uit Antwerpen en het Vlaamsche land waren tegenwoordig in den stoet, welke door de vereenigde besturen der Vlaamsche landdagen was ingericht. Vlamingen van de beide politieke gezindheden en uit al de klassen der samenleving namen deel aan dezen optocht, die onder alle opzichten grootsch en indrukwekkend mag geheeten worden.

Het valt in ons bestek niet breedvoerig te spreken over dezen stoet, alsmede over de geestdriftige betooging, waarvan M. Coremans, van op het balkon zijner woning, het voorwerp is geweest. Wij moeten echter verklaren dat wij als Vlaming dit huldebewijs ten volle bijtreden, omdat het iemand geldt die altijd en overal, op de meest onbaatzuchtige wijze, met krachtdadigheid en wilskracht, de rechten onzer taal en van ons volk heeft verdedigd.

Dit gezegd zijnde, mogen wij overgaan tot den

Landdag.

Rond twee uur was de overgroote zaal van de Koninklijke Harmonie kroppensvol.

Wij bemerken er de volksvertegenwoordigers Jan De Laet, De Decker, Meeus, De Winter-Lauwers, den senateur Van den Bemden, advokaten, professors en eene menigte gekende schrijvers en sprekers uit geheel het Vlaamsche land. Vele jonge geestelijken, alsook studenten uit Brussel en uit Leuven, en een zeker getal damen waren tegenwoordig.

Eene langdurige en schitterende ovatie werd den held van het feest bij zijn intreden in de zaal gebracht.

De Heer IGN. DE BEUCKER, voorzitter van den Landdag, sprak daarna de volgende rede uit:

Mevrouwen, *Mijnheeren,*

Welkom! strijders en strijdsters voor den Vlaamschen kamp.

Welkom, strijdbroeders van verschillende gewesten, van verschillende gezindheden, die in Antwerpen zijt te zamen gestroomd, met vaandels en standaards van verschillende kleuren, met verre uiteenloopende kenspreuken versierd; doch allen éénsgezind in den strijd voor het verdrukte volk!

Waaruit toch komt die broederlijke eensgezindheid voort?

Onze samenwerkende éénheid in den kamp, komt voort uit de eensgezindheid onzer tegenstrevers, onzer taalvijanden, uit de samenspanning van vlaamschhatende liberalen en katholieken, die het volk blijven miskennen en verdrukken.

Wij spannen te zamen, ja! en wij zullen blijven te zamen werken, omdat ons Vlaamsch vaderland in gevaar verkeert; want onze stam, onze volksaard, onze zeden, onze geleerdheid, onze wetenschap, onze beschaving, onze kunstroem, in een woord alles wat ons dierbaar is wordt bedreigd door den ondergang onzer geliefde taal.

Daarvan zijn onze vijanden bewust, daarom spannen zij ook van rechts en links wanhopend en woedend te zamen, om ons hardnekkig en valsch te bestrijden.

Zulks ook weten wij, Vlaamsche kampbroeders, maar al te goed, en daarom zijn wij immer zoo strijdveerdig, steeds zoo angstig in spanning, voortdurend zoo moedig en dapper.

Niet elk uwer komt in de gelegenheid, bezit de kundige uitrusting, noch is begaafd met den moed en het karakter om den held van het volk, den held in den strijd te wezen.

Een onder ons heeft al die benijdensweerdige hoedanigheden nochtans in zich weten te vereenigen.

Een onder ons heeft bovenal in dien levensstrijd uitgemunt.

Wij vieren dankbaar onzen held Coremans, als den dapperste der dapperen!

Wij vieren den onverschrokken, geleerden en kundigen *advokaat Coremans.*

Heeft hij tegen in schijn geloofbare leugens en tegen menige valsche getuigenissen in, niet het grootste deel van ons proces gewonnen?

Wij vieren en huldigen den advokaat van het volk, den advokaat, die Vlaamsch gebleven is, omdat hij tegen den wil van zoovele verfranschte advokaten in, een groot een schoon deel van onze rechten in 't gerecht heeft herwonnen

Echter vieren wij Coremans niet alsof wij alles hadden gewonnen, alsof de zegepraal veroverd ware.

Geenszins; de oorlog is eerst in vollen ernst begonnen: na iederen slag herstellen en scherpen wij onze wapens terzelfder tijd als wij ons strijderstal verdubbelen; maar wij feesten Coremans als de held van 't Vlaamsche volk, die nagenoeg alleen, met de leeuwenvlag in de hoogte, onze vesting verdedigde, en die verdediging dagen en weken volhield.

Wij vieren Coremans, omdat hij ons onvervreemdbaarste recht heeft doen schitteren; omdat hij *Vlaamsch* heeft gespro-

ken tegenover die, welke onze taal wilden bespotten, belagen en verdringen.

Wij vieren Coremans, omdat zijn strijd in het Parlement nog door niemand werd geëvenaard.

Wij vieren Coremans omdat zijn moedig voorbeeld het volk in den strijd heeft opgewekt; omdat hij gelegenheid, voedsel en steun geschonken heeft aan de Vlaamsche pers, welke dan ook moediger dan ooit het volk heeft aangevuurd, om voor zijn levensrecht onversaagd te kampen.

Coremans vieren en huldigen wij, omdat wij hem verstaan en het volk zoo goed door hem verstaan wordt; want, is een gezagvoerder die zijne medestrijders niet verstaat, noch door hun begrepen wordt, niet reeds half verloren, vooraleer de strijd begint?

Coremans vieren en huldigen wij, omdat wij Vlamingen zijn, en dus de deugd van dankbaarheid en erkentenis niet hebben vergeten.

Coremans huldigen wij, omdat hij 't schoonste onderscheidingsteeken van een volk, *zijne taal*, waardoor alleen moed en kracht kunnen samenwerken, waardoor alleen geluk en rampspoed kunnen gedeeld worden, heeft doen hoogachten en eerbiedigen.

Huldigen wij dus Coremans, omdat hij den natuurlijken landgenoot, het kind des volks heeft verdedigd tegen de zucht naar vreemde en ijdele verslaving. Coremans is de rechtveerdige, die het romaansche Wallonië en dezes fransche beschaving, *in alles wil gelijk stellen* met het Germaansche Dietsch Vlaanderen en dezes Nederlandsche beschaving.

Leve Coremans!

Na deze redevoering werd aan M. Coremans in naam van het Vlaamsche Volk, eenen gouden gedenkpenning ter hand gesteld door Dr Goffin, gemeenteraadslid van Brussel, medevoorzitter van den Landdag.

Deze penning, het werk van den beeldhouwer Deckers en den graveur M. Mauquoy, draagt langs den eenen kant de beeltenis van Coremans, en langs de achterzijde het opschrift:

> ‘Aan Edw. Coremans, den voorsteller en voorvechter der wet op het Vlaamsch in gerechtszaken. - Huldebetooging van het Vlaamsche volk. Antwerpen, 10 Februari 1889.’

Aanspraak van den heer Coremans.

De heer COREMANS betreedt het spreekgestoelte. (*Langdurige en oorverdoovende toejuichingen*).

Hij bedankt in de eerste plaats de Vlamingen in het algemeen die, zegt hij, waarlijk te veel doen voor hem, en in de tweede plaats, brengt hij hulde aan de inrichtingskommissie die de zaak, deze schitterende betooging, zoo uitmuntend op touw zette en zoo goed wist te doen gelukken.

Voortgaande met eene vergelijking tusschen de houding

der Vlamingen en die der franskiljons, herhaalt hij de woorden van De Beucker, doch voegt er bij dat het getal Franskiljons, dag aan dag dunt, en dat zij die het nog zijn, zulks niet durven laten blijken. (*Toejuichingen.*) Overigens vervolgt hij, men zegge wat men wil, men kan tot geen ras overloopen waarin men niet geboren is. (*Neen, neen*).

Met veel geest, haalt hij de fabel aan van den Door Van Rijswijck, namelijk de *geleerde hond* en zegt dat men juist doet als in de fabel. Onze Vlaamsche Leeuw wil men ook zijne taal, zijne spraak verleeren, men wil hem ook doen kraaien gelijk de Fransche haan. Dat mag, dat kan, dat zal niet; de Leeuw moet brieschen maar niet kraaien gelijk de staartopzettende meesmuilder *Kantekleer!* (*Langdurig gelach en luide bravos*).

Wat wil men ons volk, ik zeg *ons* volk, een vreemde taal doen babbelen, het heeft naauwelijks den tijd om zijne eigene taal te leeren.

Dat men den Vlaming eerst degelijk leere Vlaamsch lezen en schrijven, en de zaak is gewonnen, want het staat vast, dat een man die in zijne moedertaal kan lezen met verstand, al leert wat hij wil. (*Ja*, *ja.*)

Het tweetallig onderwijs is slecht.

Verders bespreekt hij de vorderingen welke onze zaak gedaan heeft op rechterlijk gebied. Men vindt niet meer, zooals in 1873, dien opstand, die schandige tegenkanting van sommige magistraten tegen de gestemde wetten.

Men vindt ook geene ministers meer die durven zeggen, zooals destijds aan mijnen achtbaren kollega, Jan De Laet: *Ik kan wel Vlaamsch*, *maar ik wil het niet spreken.* (*Hoe*! *Hoe! Hoe*!)

Thans zijn wij reeds zoover gekomen dat onze Koning bij de opening van den Nederlandschen schouwburg te Brussel, Vlaamsch spreekt, dat prins Boudewijn den vermoedelijken troonopvolger, Vlaamsche vertooningen te Brugge bijwoont en er met het volk de taal van het volk spreekt; dat zijn teekens des tijds, Vlaamsche strijders! (*Langdurige toejuichingen*).

Dit zijn feiten van hooge vaderlandsche beteekenis, want zulke bewijzen van genegenheid voor de taal der Vlamingen van wege het vorstelijk huis, versterkt onze liefde voor de dynastie. (*Ja*, *ja*).

Het spreekwoord zegt, ‘elk zijne goesting,’ daar kan niemand iets tegen te zeggen hebben. Zoo is het volkomen; wij vragen geene voorrechten, geene verdrukking voor anderen, maar wij willen enkel dat de Vlamingen meester zijn in Vlaanderen en de Walen in het Walenland. (*Ja*, *ja*).

Spreker zegt ook nog eenige woorden over den voortgang welke onze zaak in het leger, in dit verfranschte nest, heeft gedaan, en besluit zijne met humor doorspekte reden, met den wensch dat de twee stammen die België uitmaken, eerlang gelijk zullen gesteld worden.

Dan zal forscher dan ooit de kreet: Leve Vlaanderen, maar ook leve België, klinken. (*Donderende toejuichingen)*.

De heer DE BEUCKER zegt dat de feestelijkheden thans geëindigd zijn en dat de Landdag begint.

Hij verleent het woord aan het Brusselsch gemeenteraadslid, dr. GOFFIN.

De talrijke opkomst der Brusselaars en hunne tegenwoordigheid in deze zaal is, zegt deze, het klaarste bewijs dat Brussel Vlaamsch is en blijft. (*Langdurige toejuichingen*).

Hij maakt vervolgens het historiek van den Vlaamschen Landdag, die verleden jaar te Brussel plaats greep, en zegt dat wij allen door samenwerking de stemming verkregen hebben van de wetsvoorstellen De Vigne-Coremans. Gij katholieke, wij liberale Vlamingen, hebben in deze bij uitstek vaderlandsche zaak elkaar de hand gegeven, en wij hebben de zegepraal behaald. (*Bravos*) Sommige kortzichtige vrienden hebben ons wel is waar kleingeestig aangevallen, doch wij, liberale Brusselsche Vlamingen hebben ons aan die kinderachtigheden niet gestoord, en, ja, laat het ons maar bekennen, wij zijn meêgesleept door onze liefde voor eene heilige zaak.

Wij doen mede en willen den naam niet hebben dat wij onzen plicht verzuimden jegens den grootsten der Vlamingen, maar sta toe heeren, dat ik tevens een woord van hulde en dank brenge aan Julius De Vigne, den medevoorsteller van het ontwerp Coremans-De Vigne. (*Toejuichingen*).

Hij vraagt ten slotte dat de 476,000 Brabantsche Vlamingen, die tot nog toe miskend worden, volle recht zouden bekomen. Brussel moet, als middenpunt van het gemeenschappelijke Vaderland, vervlaamscht worden, en even Vlaamsch als Waalsch zijn. *(Bravos en teekens van goedkeuring*).

Mevrouw REGINA CORTEBEECK treedt op, onder het daverend handgeklap der toehoorders.

Zij zegt enkel het woord te hebben gevraagd om, namens de Vlaamsche vrouwen, hulde te brengen aan den koenen Vlaamschen strijder Coremans. *(Toejuichingen*).

Dit recht, zegt zij, kan men ons, vrouwen, niet betwisten; als onze mannen en zonen, broeders en vrienden feesten en jubelen, waarom zouden wij, die met hen lijden en strijden, niet mogen medejubelen en onze vreugdekreten met de hunne vermengen? (*Bravos*).

Nogmaals dus, Heer Coremans, ontvang de hulde der Vlaamsche vrouwen. (*Toejuichingen)*

De heer VAN DER MENSBRUGGHE, advokaat te Gent, zegt eenige woorden over de vervlaamsching van het onderwijs; zoowel in het lager, en in het middelbaar als in het hooger. Hij predikt ook de vervlaamsching van het huiselijk leven aan, en toont aan wat al voordeelen er uit de vervlaamsching van middelbaar en hooger onderwijs voor ons volk zouden voortspruiten

Hij besluit zijne krachtige reden met den wensch, dat wij

de belofte zouden afleggen, de vervlaamsching te bewerken als vaders, als meesters en als kiezers van al wat het onderwijs van ver of van bij aanraakt. (*Langdurige goedkeuringen en luide bravos)*.

De heer advokaat DE VISSCHERE van Brugge, zegt dat de Vlamingen en hunne taal op vele plaatsen in Vlaanderen te kort worden gedaan.

Dit moet veranderen; in stads- en gouwraden, maar ook in Kamer en Senaat moet de taal van het volk weerklinken. Het is hoog tijd dat de lastgever zijn recht doe gelden, dat hij eische van zijne lasthebbers, vertegenwoordigd, maar niet miskend te worden. Alles hangt dus af van de kiezers.

Kunnen wij het eens zoo ver brengen, dan zullen wij den zegedag voor Vlaanderen vieren. (*Warme en geestdriftige toejuichingen*).

De heer POL DE MONT beklimt thans, onder daverend gejuich het spreekgestoelte.

Mijnheeren, zegt hij nagenoeg, ik weet niet of het hier de plaats zou zijn, te antwoorden op de drogredenen waarmeê onze vijanden ons bestrijden.

Die drogredenen zijn zoo dikwijls weêrlegd, dat ik mij daar niet zal mede bezig houden.

Vele onzer tegenstrevers zullen morgen de verslagen van dezen Landdag lezen in de dagbladen. Welnu, voor hen wil ik antwoorden op de eenige opwerping, die nog te doen valt: de Nederlandsche taal kan onmogelijk dienen om de beschaving te bevorderen.

Zal de aanneming van eene vreemde taal ons dan meer veld doen winnen?

Spreker haalt het voorbeeld aan van Ierland, om te doen uitschijnen dat Engeland, door aan Ierland zijne taal, zijn recht, zijne vrijheid te ontnemen, er ook al de beschaving heeft weggerukt.

Ik houd vol, roept spreker uit, dat eene opvoeding in eene vreemde taal niets dan noodlottige gevolgen kan hebben.

Meer dan 50 jaren bleef in ons vaderland dat onnatuurlijke stelsel bestaan en voortduren. En wat heeft het afgeworpen? Niets, letterlijk niets.

En zou onze taal, nu zij op eene hoogte is geplaatst dat zij met de rijkste talen van Europa kan wedieveren, zou zij thans minder weerd zijn dan die van het machtige Vlaanderen der middeleeuwen?

In onze taal werden die blijde inkomsten opgemaakt, die vijf eeuwen vóór de Fransche revolutie betoonden dat alle macht uit het volk komt. (*Langdurige toejuichingen*).

Onze taal was de ziel van den strijd van het volk tegen zijne verdrukkers.

Vragen wij aan onze tegenstrevers welk deel die provinciën, die geen Vlaamsch spreken, dan toch aan den vooruitgang der beschaving in ons land genomen hebben! (*Gelach*).

Er moet een einde gesteld worden aan den toestand, waarin wij ons bevinden. Wij zullen de eerste zijn om gehoorzaamheid te betoonen aan 's lands instellingen; doch wij willen dat ons recht geëerbiedigd worde, in alles en voor alles. (*Langdurige toejuichingen*).

M. BRANTS, van Etterbeek, spreekt over het Vlaamsch in het bestuur en onderzoekt de middelen die er moeten in 't werk gesteld worden, om onze rechten onder dat opzicht ten volle te verkrijgen.

De eenige wet, die wij op dat gebied verkregen hebben is de wet De Laet.

Spreker legt die wet eenigszins uit en zegt dat het Vlaamsch den algemeenen regel, en 't Fransch de uitzondering moet worden; tot nu echter handelen de ambtenaars nog altijd alsof de wet niet bestond.

M. Brants haalt vele bijzondere punten aan, waardoor hij den moedwil aantoont der ambtenaars.

Bij het eindigen drukt spreker den wensch uit, dat God M. De Laet nog krachten genoeg geve, om zijn schoon begonnen werk te voltrekken. Dan zullen wij hem ook, nevens onzen Coremans kunnen vieren!

De heer PRAYON-VAN ZUYLEN, advokaat te Gent, neemt nu het woord.

Mijnheeren, eene beweging als de Vlaamsche beweging, moet niet voor zes weken levendig zijn: zij mag niet alleen duren tijdens de behandeling eener taalwet; neen, zij moet altijd wakker zijn, nooit rusten, altijd blijven duren.

Deze Landdag moet het begin zijn van de inrichting eener Vlaamsche partij.

Ik stel voor de bestendige besturen der vier Landdagen aan te stellen als middenbestuur voor de Vlaamsche partij, en hen te machtigen in de verschillende provinciën, in de arrondissementen, ja zelfs in de gemeenten, onder-komiteiten in te richten.

Spreker geeft hier lezing van het manifest van den Landdag.

Dit stuk, dat eene verklaring van grondbeginsels, eene geloofsbelijdenis is der Vlaamsche partij, wordt geestdriftig en langdurig toegejuicht. (*Zie verder*)

Uwe toejuichingen, roept M. Prayon-van Zuylen uit, bewijzen mij dat gij dit manifest goedkeurt. (*ja! ja!*)

Men zal ons alweêr beschuldigen van overdrijving, van *extravagances flamingantes.* Welnu dat is niet waar, wij vragen enkel ons recht; wij vragen het nog niet in eens, wij vragen het trapsgewijze; doch wij willen vooruit, altijd vooruit!

Wij hebben niets tegen de Walen, in 't geheel niet; wij laten ze meester in hun eigen huis; doch wij willen ook in ons huis den baas spelen, wij willen: in Vlaanderen vlaamsch:

Spreker wordt geestdriftig toegejuicht.

Verklaring der rechten van den Vlaming.

De algemeene Vlaamsche Landdag te Antwerpen den 10 februari 1889 vergaderd:

Overwegende dat een vrij en onafhankelijk volk het recht heeft zijne eigene aangelegenheden in zijn eigene taal te regelen, daar het anders noch vrij, noch onafhankelijk zou wezen, maar feiteijk aan eenen vreemden stam of aan eene verbasterde, den vreemdeling verslaafde kaste onderworpen zijn;

Overwegende dat art. 25 der belgische grondwet het grondbeginsel bekrachtigt dat *alle macht uit het volk spruit*; dat bijgevolg de magistraten en ambtenaars niets anders zijn dan de betaalde dienaars van het volk, en dus bij het uitoefenen van hunne bediening, niet op hun eigen gerief en gemak, maar enkel op het belang en op het recht der burgers moeten etten.

Overwegende dat art. 6 der Belgische grondwet insgelijks den regel uitroept dat *alle Belgen gelijk zijn voor de wet;* dat insgelijks het feit dat de burger, wien het Fransch onbekend is, mindere voorrechten geniet dan hij, die geen Nederlandsch verstaat, als eene krenking van den geest en van de letter der grondwet dient beschouwd te worden;

Overwegende dat art. 23 der Belgische grondwet overigens aan de burgers uitdrukkelijk het recht waarborgt *na verkiezen*, *onverschillig waar en wanneer*, *eene der landtalen te bezigen*, maar daarentegen aan magistraten en ambtenaars dat recht *niet* toekent, vermits het tevens bepaalt dat, wat het bestuur en het gerecht betreft, het gebruik der talen door de wet zal mogen geregeld worden;

Overwegende dat de Staatscommissie bij koninklijk besluit van 27 Juni 1856 ingesteld en met het onderzoek der Vlaamsche taalgrieven gelast, die grondbeginselen alreeds heeft uitgeroepen en te vergeefs maatregelen aanbevolen, strekkende om de meest stuitende grieven te doen verdwijnen;

Overwegende eindelijk dat de reeds afgedwongene hervormingen en bepaaldelijk de taalwetten van 1873, 1878, 1883 en 1887, gesteld zelfs dat zij eerlijk en stiptelijk worden nageleefd, enkel mogen aanzien worden als eene *gedeeltelijke* herstelling der Vlaamsche taalgrieven;

Verklaart dat het Vlaamsche volk niet zal rusten zoolang het *in den breedsten zin van het woord* zijn recht niet zal herwonnen hebben door de rechtzinnige en volledige toepassing van den stelregel: **In Vlaanderen Vlaamsch!**

De **Landdag** eischt dus:

1° **De vervlaamsching van het bestuur.** In de Vlaamsche gewesten moet het Nederlandsch de officieele taal zijn van alle bestuurlijke lichamen, die hetzij van den Staat, of van de provinciën of van de gemeenten rechtstreeks of onrechtstreeks afhangen. De Fransche taal dient alleen *bij uitzondering* in de betrekkingen van de ambtenaars met het publiek en op *uitdrukkelijk* verzoek van de belanghebbende burgers

toegelaten te worden. In het middenbestuur te Brussel moeten de twee talen volkomen op *gelijken* voet gesteld worden en eene voldoende kennis van 't Nederlandsch van alle beambten geëischt, die hetzij met Vlaamsche burgers of met Vlaamsche besturen in betrekking staan.

2° **De vervlaamsching van het gerecht**. Daar ook moet in Vlaamsch-België het Nederlandsch de officieele taal worden, zoowel wat onderzoek en voorbereidende rechtspleging als wat het verhoor ter zitting aangaat. Het Fransch moge alleen verkozen worden op *uitdrukkelijk* aanzoek van den betichte of verweerder en *slechts wanneer hij die taal verstaat.* Voor het hof van verbreking, *gelijke* rechten voor de twee landtalen, en de keus tusschen Vlaamsch en Fransch, in strafzaken, aan de vervolgde partij overgelaten.

3° **De vervlaamsching van het onderwijs** in *alle* vakken, dus ook in de kunst- en muziekscholen, beroeps- en nijverheidsscholen, handelsinstituten, enz. Van de laagste der speelschool tot en met inbegrip van de Hoogeschool dient het Nederlandsch de voertaal te wezen van het onderwijs, behoudens de uitzonderingen, welke het doelmatig aanleeren van het Fransch of van romaansche talen zouden kunnen vereischen.

4° **De vervlaamsching van het leger**, dat indien zulks mogelijk blijkt te zijn, *gewestelijk* zou moeten aangenomen en ingericht worden, zoodat de jongelingen uit dezelfde provincie in dezelfde regimenten zouden dienen. In elk geval, van alle officieren en ook van de krijgsartsen, eene *voldoende* kennis van het Nederlandsch geëischt. Voor de militaire rechtbanken toepassing van het princiep dat *de keus van den betichte de taal der rechtspleginy bepaalt.*

5° **De vervlaamsching van de burgerwacht, die van de gendarmerie,** die in Vlaamsch-België in het Nederlandsch dienen bestuurd en geleid te worden.

6° **De vervlaamsching van het zeewezen,** waar het Fransch voor alle officieren en manschappen eene onbekende of hoogstens eene aangeleerde taal is.

7° **De vervlaamsching van den diplomatischen en van den consulairen dienst**: de ambtenaars, die België in het buitenland vertegenwoordigen, moeten de taal kennen van de meerderheid der Belgen.

De **Landdag** spoort alle rechtgeaarde Vlamingen dringend aan, *elkeen in zijne omgeving*, noch moeite, noch opofferingen, te sparen om tot de verwezenlijking van de bovengemelde grondbeginselen te geraken en verzoekt hen inzonderheid bij kiezingen hunne stem en hunne ondersteuning te ontzeggen aan alle kandidaten, die zich niet zouden verbinden de onmiddellijke of ten allerminste de trapsgewijze toepassing van het Vlaamsch strijdprogramma door alle middelen die in hunne macht zijn, te behartigen en te bevorderen.

De **Landdag** gelast eindelijk zijne bestendige uitvoeringskommissie de noodige maatregels te nemen om in gemeen

overleg met de provinciale en plaatselijke komiteiten, alsmede met de Vlaamsche maatschappijen, de voorgaande *verklaring van de rechten van den Vlaming* ruchtbaar te maken en vervolgens, telkens dat er zich eene passende gelegenheid zal voordoen, stappen aan te wenden ten einde de volste bekrachtiging van het princiep in *Vlaanderen Vlaamsch* ten spoedigste te erlangen.

Mr THEELEN, van Tongeren, sloot den Landdag met de volgende toespraak:

De eerste Duitsche keizer ontving in zijne zitdagen afgeveerdigden van alle volkeren van zijn ontzaggelijk rijk; alle gouwen van Vlaamsch België en Limburg ook, zonden hier afgeveerdigden om Coremans hulde te brengen.

Onze voorouders plaatsten hunne uitverkoren helden op een schild en hieven een luid hoezee voor hen aan! Wij hebben den onze eene betere plaats bereid en wel in ons hart en in het hart onzer kinderen. Uw hoezee uit duizenden harten uitgegalmd dreunt ook, van mond tot mond, van hart tot hart, door gansch de Limburger gouw. Hoezee! hoezee! voor Coremans.

Des avonds had in dezelfde zaal der Harmonie een Vlaamsch muziekfeest plaats, dat onder alle opzichten puik mag genoemd worden. Werken van Peter Benoit, Jan Blockx, Dierckx en Aloïs Berghs werden door 800 uitvoerders en door Mev. De Give-Ledelier, Mej. Louiza De Saegher en Mijnheer Henry Fontaine uitgevoerd, onder de geestdriftige toejuichingen der proppensvolle zaal.

Vóór het uitvoeren der kantate *De Taalstrijd*, woorden van Willem Van Rijswijck, Thz., muziek van Aloïs Berghs, werd de volgende

Feestrede gehouden door M. Prayon-van Zuylen, advokaat, te Gent.

Dames en Heeren,

De regelingskommissie heeft mij den vleienden last opgedragen hier op dit onvergeetlijk feest in naam van gansch het Vlaamsche volk den dank der natie aan den held van den dag, aan Edward Coremans te bieden.

Met dubbel geluk heb ik die taak aanveerd.

Met dubbel geluk. Want in de eerste plaats als Vlaming ben ik fier dat mij die eer te beurt is gevallen.

Maar ook als liberaal, als overtuigde, onverdenkbare liberaal. Want het is goed, het is noodig, dat onze vrienden - en onze vijanden - eindelijk begrijpen dat, wanneer het er op aankomt onze taal en onzen landaard te verdedigen, wanneer het er op aankomt de diensten te erkennen, welke mannen als Coremans aan de nationale zaak hebben bewezen, alle Vlamingen, hoe anders verdeeld ook, slechts ééne ziel, slechts één hart hebben. (*Toejuiching*).

En wie beter dan Edward Coremans verdient dat alle Vlaamsche Vaderlandsvrienden zich vereenigen om hem hulde te brengen, wie beter dan de man, die sedert bijna het vierde eener eeuw op de bres staat en met onbuigbaren moed onze taalrechten verdedigt!

Het vierde eener eeuw! Herinnert gij u onzen toestand vijf-en-twintig jaar geleden? Aan het roer een ministerie dat met de Vlamingen den spot dreef, dat niet alleen alle herstelling der Vlaamsche taalgrieven stelselmatig weigerde, maar zelfs het bestaan ervan stoutweg loochende. In de Kamers eenige dungezaaide leden, die nu en dan als 't ware schoorvoetend hunne stem verhieven en telkens met schimp en smaad werden afgescheept. En daarbuiten, het volk, verbitterd, onthutst, onmachtig.

Het was de Antwerpsche Beweging, die de Vlaamsche zaak, zoo niet redde, haar althans op den weg bracht, die naar hare eindelijke en volledige zegepraal zal leiden. (*Toejuiching*).

Ik ben ten volle bewust dat aangaande die beweging wijd uiteenloopende gedachten werden geopperd, maar ik weet ook dat zelfs de tegenstanders van de Meeting erkennen moeten dat deze op de toekomst der Vlaamsche zaak eenen onberekenbaren invloed heeft uitgeoefend. (*Toejuiching*).

Mijn vriend Max Rooses mocht het in zijn *Derden Schetsenboek* wel zeggen: ‘In Antwerpen herleefde in die jaren tot een zeker punt de oude geest der gemeentevrijheid, de roem der Vlaamsche geschiedenis in de middeleeuwen, het zout, dat in later tijden ons land voor volslagen ontaarding en bederf gevrijwaard heeft....’ *(Beweging*) Ja, het Antwerpen van 1861 mocht met het Antwerpen der XVIe eeuw, met het Gent van Artevelde, met het Brugge van Breidel en de Coninck worden vergeleken. En laat mij toe er bij te voegen, dat men de ziel van onze gemeentenaren in sommige van de mannen terugvindt, welke Antwerpen naar het Parlement zond, om aldaar de rechten van het Vlaamsche volk wêer te eischen.

Onder die mannen bekleedde weldra Edward Coremans, alhoewel een der laatstaangekomene, eene voorname plaats. Zijne welsprekendheid, zijn moed, zijn standvastigheid verwierven hem spoedig de dankbare genegenheid van het Vlaamsche volk en, dubbele eer, den onverzoenlijken haat van de verfranschers en van hun aanhangsel. (*Toejuiching*).

Gij zult van mij niet verwachten dat ik hier een volledig tafereel ophange van de werkzaamheden van Edward Coremans in de Kamer, van den onophoudenden strijd, dien hij daar bijna alleen voor de goede zaak heeft gevoerd; gij hebt niet vergeten hoe dikwijls zijn medeslepend woord in het Parlement heeft geklonken, hoe dikwijls hij de drogredenen van onze tegenstanders heeft verpletterd, hoe dikwijls hij onze wankelende vrienden als 't ware met zijne innige overtuiging heeft bezield!...

Maar niet alleen woorden, ook daden zijn daar om te bewijzen, dat Coremans' streven niet vruchteloos is gebleven.

Immers is de naam van Edward Coremans met onze vier taalwetten onafscheidbaar verbonden. Hij is *de man der taalwetten*, want al ware het minder rechtveerdig hem de vader van alle vier te heeten, toch heeft hij aan hare geboorte zulk een belangrijk aandeel genomen, dat het geoorloofd is te twijfelen, of het, zonder zijne hulp, mogelijk geweest ware de bevalling tot een gelukkig einde te brengen.

Op de belangrijkheid van die taalwetten hoef ik ter nauwernood uwe aandacht te vestigen.

De wet van 1873, hoe verminkt en onvolledig ook, bekrachtigde nochtans in grondbeginsel den stelregel, waarin, ik mag het zeggen, geheel onze beweging besloten ligt: In Vlaanderen Vlaamsch! En wat de beteekenis van die wet, door de Kamer bijna eenparig gestemd, vertienvoudigde, was dat de wetgever voor de eerste maal plechtig erkende wat men sedert 1830 hardknekkig had geloochend, namelijk dat er Vlaamsche grieven waren en dat het voor 's lands bestuur een plicht was ze te doen verdwijnen. (*Toejuichingen*).

De wet van 1878, die van hetzelfde princiep uitging, deed voor de bestuurlijke aangelegenheden wat men vijf jaren te voren voor het strafgerecht had gedaan.

De wet van 1883 voerde het middelbaar onderwijs eene hervorming in, wier gevolgen stellig eene echte omwenteling in onze toestanden zullen te weeg brengen en den afgrond dempen, die tegenwoordig in Vlaamsch-België de verfranschte standen van het Vlaamsch gebleven volk scheidt. Laat ons de hoop uitdrukken dat die kostbare wet met onverbiddelijke nauwgezetheid zal worden toegepast, en, als natuurlijk gevolg hiervan, dat ook, zooals de Landdagen het reeds zoo dikwijls hebben gevraagd, het onderwijs in de bijzondere gestichten door en door vervlaamscht worde.

Eindelijk, dank weeral aan den onvermoeibaren Edward Coremans, en als Gentenaar laat mij toe zulks met rechtmatige voldoening aan te stippen, dank aan het adres der 109 Gentsche advokaten en magistraten; dank ook aan het initiatief van mijnen vriend Julius Devigne, die een wetsvoorstel in den zin door het adres aangeduid indiende; eindelijk hebben wij het ontwerp Devigne-Coremans door de Kamers zien aannemen, zoo niet in zijn geheel, ten minste wat eenige der voornaamste deelen ervan aangaat.

Ik weet dat ditmaal, evenals in 1873, evenals in 1878, evenals altijd, wanneer het Vlaamsche belangen geldt, de zegepraal niet volledig is; dat de hevige tegenstand van onze vijanden, de samenspanning van allen die tot de bevoorrechte kaste behooren, welke van de hedendaagsche misbruiken leeft, en helaas! niet minder de lauwheid en de weifelingen van enkele Vlamingen, ons belet hebben menige stelling te behouden, die wij reeds dachten voor goed veroverd te hebben.

Maar wat zal dat? De nieuwe wet is geene eindelijke oplos-

sing van het vraagstuk. (*Toejuiching*). De nieuwe wet is eenvoudig een stap vooruit op eene baan, die wij vast besloten zijn met onverzetbaren wil te zullen volgen, eene betaling op korting, die, gij moogt er zeker van zijn, ons de rekening niet uit het geheugen zal wisschen en de zware schuld doen vergeten, welke het Vlaamsche volk nog in te vorderen heeft.

Heden hebben wij op onzen Landdag de verklaring der rechten van den Vlaming afgekondigd. Heden hebben wij door het volk in zijne duizenden het ideaal doen bekrachtigen en goedkeuren waar wij naar streven. Dat ideaal, die volle verwezenlijking van ons grondbeginsel *In Vlaanderen Vlaamsch* zullen wij nooit uit het oog verliezen. Wij zweren dat wij nooit zullen rusten vooraleer wij stap voor stap, voet voor voet, duim voor duim ons recht zullen heroverd hebben en ons bestaan als een vrij en zelfstandig volk voor eeuwig verzekerd. (*Toejuiching*).

En aan den man, dien wij vandaag vieren, aan Edward Coremans zeggen wij: Gij hebt reeds veel gedaan voor het Vlaamsche volk; gij moet nog meer doen. Wij hebben u noodig; de strijd is nog niet voldongen, de vijand nog niet afgeslagen Gij zijt op de bres; gij moet er blijven. Wij rekenen op u; reken op ons. Wijs ons den weg: wij zullen volgen!

Leve het Vaderland! Leve Coremans!

Nadat M. Prayon-Van Zuylen zijne feestrede geëindigd had, werd er van alle kanten geroepen *Coremans*, *Coremans!*

Het geroep hield aan, tot dat Coremans eindelijk moest toegeven.

Nogmaals dankte hij voor al die eerbewijzingen. Hij bedankte het publiek; M. Prayon en hij bedankte den Landdag en hij bewondert het, dat er zoo velen zijn, die de domme partijtwisten versmaden om eerst en vooral Vlaming te zijn.

De Meeting, heeft M. Prayon gezegd, de Antwerpsche Meeting was Vlaamsch. Zij was als het ware de wieg van de huidige Vlaamsche beweging en het is door haar dat zij die macht en die uitbreiding bekwam; dus ook dank aan de Antwerpsche Meeting.

Vervolgens het woord tot de vrouwen richtende, raadt Coremans de moeders aan, hunne kinderen eene Vlaamsche opvoeding te geven, en hun zoo de taal des volks te leeren.

Op die wijze zouden de Vlaamsche vrouwen bijdragen tot onzen strijd en ons nationaal bestaan.

En is het niet eervoller eigen taal te spreken, dan het vreemd gewawel, dat zij nooit zóó goed kunnen leeren, dat de Franschman ons daarover een kompliment maken zal.

Hij drukt onze vrouwen op het hart, Vlaamsch te zijn in haar huisgezin, ten einde goede zonen, goede dochters te kweeken, die haar geluk zullen aanbrengen.

Eene onbeschrijfelijke geestdrift heerschte bij die woorden in de zaal.

Tot slot van dezen feestelijken dag werd de kantate *De Taalstrijd*, woorden van W. Van Ryswyck, muziek van Aloïs Berghs, door ruim 800 uitvoerders ten gehoore gebracht, onder de geestdriftige toejuiching der aanwezigen.

Mev. de Give-Ledelier, mej. L. De Saegher en de heer H. Fontaine, als zangers, M. Hein Kennis en de jonge heer Janssens, als declamators, behaalden allen welverdienden bijval.

Kroniek.

Koninklijke Vlaamsche Akademie.

- Ofschoon de ongesteldheid van M. den bestuurder, J. De Laet, niets onrustwekkends heeft, had hij afgezien van het uitgedrukte voornemen, de eerste Akademische zitting van 1889, voor te zitten; het was de tweede bestuurder, M. Em. Hiel, die het presidentschap waarnam.

Een aantal officiëele stukken en brieven werden ter tafel gebracht. Onder ander vermeldde de bestendige secretaris het antwoord des Konings op den heildronk, gebracht door Jhr. de Pauw aan Leopold II en dezes familie, tijdens het banket der Academie in december laatstleden.

Z.M. was zeer gevoelig, zoo luidde het antwoord, aan den heildronk van den bestuurder en dankte hem en al de leden der Koninklijke Academie voor de vaderlandslievende gevoelens jegens den Koning-beschermheer en de Koninklijke familie uitgedrukt.

De Nederlandsche taalgeleerde M. De Vries, een der opstellers van het Nederlandsch Woordenboek, zond zijn verslag in over de uitgaaf van dit belangrijke werk, dat zooals men weet, met ondersteuning van het Belgische gouvernement, en door bemiddeling onzer Vlaamsche Akademie, wordt uitgegeven.

Aan de Akademie wordt door M. Broeckaert officieus bericht gegeven, dat er te Dendermonde eene commissie is gevormd, met het doel een standbeeld op te richten aan dichter Prudens Van Duyse.

De mededeeling ontmoet eene algemeene bijtreding, en zal op het dagorde verschijnen der volgende zitting.

Na het afhandelen van geldelijke vraagpunten, gaat de Akademie over tot het benoemen eener kommissie van drie leden, tot nazien van het financiewezen en eene van vijf leden voor het opmaken der prijsvragen van 1890.

Tot leden van laatst genoemde kommissie, en na verschillende stemmingen, werden benoemd: MM. Willems, Roersch, Van Droogenbroeck, Jhr. de Pauw en De Potter. Het staat aan elk lid vrij onderwerpen van prijsvragen aan al de leden der kommissie voor te leggen.

Tot leden der eerste kommissie werden genoemd: MM. Mathot, Obrie en Jhr. de Pauw.

Eene belangrijke mededeeling werd aan de Akademie gedaan door M.Th. Arnold, buitenlandsch eerelid, over het onlangs bekroonde werk ‘Nederlandsche

Bibliographie' van M.L.D. Petit. Deze mededeeling zal in de handelingen der Akademie worden opgenomen.

Na de lezing moest men overgaan tot de bespreking der voorstellen van MM. Coopman en De Potter.

Het jaarboek der Academie is verschenen. Het bevat het portret van wijlen Dr Renier Snieders, met eene levensbeschrijving door Dr Aug. Snieders.

Beeldende kunsten.

- *Prijskampen.* - DE KONINKLIJKE AKADEMIE heeft de volgende prijskampen uitgeschreven:

EERSTE PRIJSKAMP. Teekening of grauwschildering van een ontwerp van diploma bestemd voor de bekroonden der verschillige wedstrijden door de Koninklijke Akademie der Wetenschappen, Letteren en Schoone Kunsten van België uitgeschreven.

Men wil iets eenvoudigs.

Het ontwerp moet op raam gevestigd zijn en 1^{m}08 op 0^{m}95 meten, 't is te zeggen het dubbel der uitvoeringsgrootte.

Gemiddeld een derde van het blad moet open blijven voor den noodigen tekst; daarover kan men in het Sekretariaat het thans bestaande diploma raadplegen.

Prijs: 600 fr.

TWEEDE PRIJSKAMP. Ontwerp van gedenkpenning ter herinnering der wet die Z.M. Leopold II bemachtigd heeft het opperheerschap van den Onafhankelijken Congo-Staat te aan veerden.

De overzijde der medailje is voor het afbeeldsel des Konings voorbehouden.

Voor de keerzijde mogen de mededingers een dezer twee gegevens kiezen.

a Belgenland en Congoland onder dezelfde opperheerschappij vereenigd.

b De Congo-Staat, Afrika beschavend.

De modellen moeten in was of in plaaster gemaakt zijn en 30 centimeters middellijn meten.

Prijs: 600 fr.

Voor deze twee prijskampen moeten de mededingende stukken ingeleverd zijn in het Sekretariaat der Akademie, voor 1 October 1890.

Men aanveerdt geen schetsen; alles moet zorgvuldig afgewerkt zijn.

Zooals altijd moet het ingeleverde eene kenspreuk dragen, herhaald op een gesloten omslag dat den naam des mededingers bevat.

Nieuwe Uitgaven.

JAN VAN BEERS. '*Rijzende Blaren*' en de Critiek, door OMER WATTEZ. In 8°, 40 blz. Gent, Jul. Vuylsteke.
Prijs: fr. 0.50

- JULES VERNE. *Twee jaren vacantie. Een knapen-kolonie.* Post 8° 209 blz., met talrijke houtgravuren. Amsterdam, uitgevingsmaatschappij Elsevier.

Prijs: fr. 2.50

- *Onze Nationale Letterkunde,* onder toezicht van POL DE MONT. - 2e afl.: *Liederen en Gedichten* van G. ANTHEUNIS. Met Levensbeschrijving. In 8o, 36 blz. Ninove, We P. Janssens en Zonen.
  Prijs: fr. 0.25

[Nummer 2]

Een gemeene kerel.
Verhaal door Emiel Gallant.

I.

Oscar Bertyn was te Dendermonde geboren en woonde thans te Gent.

Hij was zoowat vijf en twintig jaar oud en beloofde een knap beeldhouwer te zullen worden.

Zijne middelen van bestaan waren echter niet zeer breed gemeten; doch, zijn vader die hem naar Gent liet reizen, om zich aldaar in de beeldhouwkunst te oefenen en te volmaken, zond hem nu en dan een postmandaat van ‘item’ zóóveel franken en daarmede kon Oscar steeds als een treffelijk jongen door de wereld gaan.

Deze postmandaten waren hem steeds welgekomen; want, och! in eene groote stad kan men zooveel verteeren, bijzonderlijk als men niet in familie, maar gansch ‘op den vreemde’ woont, zooals met Oscar Bertyn het geval was.

Na zijne studiën volbracht te hebben, vestigde hij zich als meester beeldhouwer. In het begin, echter, zag er de toekomst niet heel rooskleurig uit; menige week ging soms voorbij, zonder dat hij één slag werk te verrichten had; doch, hij wanhoopte niet en sprak zichzelven moed in, overtuigd zijnde, dat alles wel beteren zou. Inderdaad, eer het een jaar later was, mocht Oscar Bertyn zich in eene schoone ‘cliënteel’ verheugen en werden er hem prachtige bestellingen gedaan.

De broodwinning was voortaan verzekerd, de kunstenaarsloopbaan lachte hem bemoedigend tegen en hij had dus de geldelijke ondersteuning van vader niet meer noodig.

In de buurt bestond er destijds eene herberg, genaamd *De Wolf*, alwaar gewoonlijk 's middags en 's avonds twee tafels rondbezet waren. De gewone bezoekers waren in twee partijen verdeeld: aan de eene tafel zag men altoos dezelfde personen; dat was de partij der ‘Groenen’, zóó genaamd, omdat die personen allen jongelingen waren, en tevens ook, omdat ze eens op eigen bekostiging, in den

hof van *De Wolf* een groot priëel hadden aangelegd, dat des zomers met wilde wijngaardranken overlommerd was en waarin zij zich dan des avonds, bij glas en kan, onder scherts en gelach, heerlijk vermaakten. Van deze zoogenaamde partij maakte Oscar Bertyn ook deel.

De andere partij, door de ‘Groenen’ spottend de ‘Bleeken’ genaamd, omdat verscheiden leden zoo een bleek gezicht hadden, bestond voornamelijk uit stille lieden, die het best met eene lange Hollandsche pijp en een smakelijk glas bier over den weg konden. Doch, er was eene zekere ‘fractie’ in deze partij, die het met de meerderheid maar niet altoos eens was. Deze ‘fractie’ bestond uit drie personen: de nijdige kleermaker Vinaigre, die van de tegenpartij geen lach kon verdragen, omdat hij nooit van haar een broek of jas te maken kreeg, - de mastellenbakker Candelaer, die vroeger door de rechtbank voor laster en eerroof verwezen werd, jegens een der ‘Groenen’ en sinds dien tijd deze jongelingen eenen diepen haat toedraagt, - en de derde, Overhaeghe, de kaarsenmaker, die tegen de ‘Groenen’ gezind was, omdat zijne vrienden Vinaigre en Candelaer er ook tegen waren.

De ‘Groenen’, welke alle vroolijke en brave jongens waren, die niemand een strootje in den weg zouden gelegd hebben, hadden op eenen zekeren avond Oscar Bertyn als voorzitter hunner vereeniging gekozen en dien avond op de gezondheid van hunnen nieuwen hoofdman een lekker glas geledigd.

Dit was te veel voor de ‘fractie’ Vinaigre-Candelaer-Overhaeghe! Zij ging, kost wat kost, die jonge ‘beslagmakers’ uit *De Wolf* bannen. Vinaigre had het vooral erg op Bertyn gemunt en hij zou wel een of ander middel uitgedacht hebben, om dien ‘dwazen artiest’, zooals hij hem noemde, eene kwade poets te bakken.

De rustige ‘Bleeken’ begrepen niet, waarom men die jongelingen met zooveel vijandschap en haat moest bejegenen. De beste uit den hoop, de vleeschhouwer Boncoeur, zegde:

- Laat ze maar lachen en plezier maken; wij hebben het in onze jeugd ook gedaan!

Maar, daarop snauwde Vinaigre hem eensklaps met eenen nijdigen blik toe:

- Welhoe! gij hebt medelijden met dien boel?... Weet ge niet, dat nog geen enkele van hen, éénmaal in mijnen winkel is geweest, om mij den penning te gunnen!

- Dat is waar! - stemden Candelaer en Overhaeghe terstond in.

- Wel mogelijk, - zei Boncoeur, - maar weet ge ook wel, dat de ‘Groenen’ drie kleermakers in hun midden tellen, dien ze, als vrienden, natuurlijk den voorkeur moeten geven?

- Dat neem ik niet aan, - riep Vinaigre, - dat is met opzet gedaan!... Maar, ik zal ze wel vinden.... En het is Bertyn, die van dit alles de schuld is; daar zou ik mijn hoofd tegen verwedden!...

- Ja, - voegde Candelaer er bij, - ik zou op het einde beginnen gelooven, dat Bertyn ook de schuld is geweest, dat ik mijn proces verloren heb.... Het ziet er zoo een valschaard uit!

- Eh! daar zou ik niet aan twijfelen, - paste Overhaeghe daarop.

- Herinnert gij u allen nog, - zei Candelaer. - hoe hij den avond na de uitspraak der rechtbank, hier luidop dorst roepen: ‘Weg met de kwaadsprekers!’ Dat was ongetwijfeld tot mij gericht!

Hiermede stemden bijna al de ‘Bleeken’ in.

Toen de ‘Groenen’ dien avond *De Wolf* verlaten hadden, gevoelde Vinaigre en zijne twee vrienden zich meer vrij, om hun hart lucht te geven. Nu hadden ze het handje boven water, om maar ongestoord en zooveel het hun lustte, de ‘Groenen’ een mooi kleedje aan te passen. Er was immers niemand, die deze zou verdedigen!

Het werd echter stilaan laat en de voorzitter der ‘Bleeken’ baas Withol, koopman in lijm, pekelharing en vogelmuiten een man, die weinig van zeggen was, verveelde zich doodelijk met al dat onnoozel geraas. Hij klopte zijne pijp uit en maakte zich vaardig om te vertrekken. De andere ‘Bleeken’ namen ook hoed en regenscherm, betaalden hun gelag en gingen met baas Withol de straten op, recht naar huis.

II.

's Anderendaags was Bertyn reeds vroeg aan den arbeid, aan twee vrouwenbeeldjes, welke hem door den baron Van Westerhoven waren besteld geworden. Nog een paar dagen en dan was dit werk af.

Bertyn had zijne marmere kinderen reeds een naam ge-

geven: het eene heette Mignonnette, het andere Marguerite, en zag ze beiden in zijne verbeelding reeds in het prachtig salon van den baron prijken! Thans moest zijn naam als kunstenaar voor goed gevestigd worden; hij wilde iets wonderschoons voortbrengen, want Van Westerhoven was een groot kunstbeschermer, die in de kunstwereld machtig veel invloed had.

Bertyn zou dezen avond niet naar *De Wolf* gaan. Hij wilde aan het werk blijven, om al zijne zorg en zijn talent aan de twee beeldjes te wijden. Daarom zond hij het volgend briefje naar *De Wolf*, om zijne vrienden te melden, dezen avond niet te kunnen komen:

> ‘Beste vrienden,
> Dezen avond kan ik in uw gezelschap niet aanwezig zijn. Mignonnette en Marguerite, waarover ik u gesproken heb, vragen al mijnen tijd. Zij zijn oprecht lief. Morgen middag moogt ge mij verwachten.
> Aan allen een vriendelijken handdruk.
> Oscar Bertyn.’

's Avonds kregen de ‘Groenen’ kennis van dit briefje. Het ging, gelijk de apostelijke tradities, van hand tot hand over, de tafel rond, en een der gezellen riep lachend:

- Ah! ah!... onze voorzitter kan dezen avond niet komen... hij heeft te veel werk met zijne Mignonnette en Marguerite!...

Vinaigre, die aan de tafel der ‘Bleeken’ zat en met half toegenepen oogen, maar met wijdopengestelde ooren, alles afkeek en afluisterde wat bij de ‘Groenen’ omging, kon eerst zijn spijt niet verkroppen, toen hij zag hoe die jonge lui zich daar zoo hartelijk vermaakten; maar, toen hij hoorde wat die ‘Groenen’ daar zooeven uitriep, kwam er eensklaps een schelmsch gedacht in zijn brein.

- Ah! - zegde hij, met eenen onderdrukten valschen lach en zich tot eenen anderen ‘Bleeken’ richtende, - nu heb ik het gevonden!... Ah! ah!... mijnheer Bertyn hangt hier zoo den treffelijken jongen uit.... en hij zit met twee vrouwen op zijne kamer!... Nu heb ik het wapen in de hand om hem hier weg te krijgen!... God zij gezegend, mij zoo spoedig het middel te leenen, om dien zedeloozen straatlooper, gelijk overigens al zijne gezellen, uit *De Wolf* weg te bannen... Ah! ah!...

Nu kwam Candelaer binnen.

- Candelaer! - zei Vinaigre, zich op eene geheimzinnige wijze de handen wrijvende, - er is groot nieuws, - en hij fluisterde Candelaer in het oor, waarvan er kwestie was.

Candelaer kon het niet gelooven.

- Zoo waar als ik hier zit, - zei Vinaigre - heb ik het gehoord.... Dààr, ginds op hunne tafel, ligt het briefje, dat Bertyn hen zond.

- Oh! het is daarom, - sprak Candelaer, - dat hij gisterenavond zoo vroeg heenging en hij dezen voormiddag hier niet te zien was.... Wat ellendeling!...

- En zeggen, - voegde Vinaigre daarop, - dat die gemeene kerel de dochter van den tabakhandelaar Hazeweg, die een zeer deftig meisje is, het hof durft maken en er denkt mede te trouwen!... Maar, van morgen af, zal ik het wel aan boord leggen, dat hij bij mijnen vriend Hazeweg aan de deur gezet wordt.... Daarop mag hij stellig rekenen... Wat gemeene kerel!....

De ‘Groenen’ schenen zich niet allerbest te vermaken. Als Oscar niet aanwezig was, ging het niet goed: 't was immers hij, die steeds het gesprek in gang hield en altoos eene nieuwe klucht wist te vertellen. Reeds van af negen ure was er geen enkele ‘Groenen’ in *De Wolf* meer te vinden.

De ‘Bleeken’, en vooral Vinaigre en Cie, hadden dus weer het veld vrij, om naar hartelust, de ‘Groenen’ en bijzonderlijk Oscar Bertyn, eens duchtig over den hekel te halen... Er was inderdaad stof genoeg!

Na aan zijne vrienden, reeds vijfmaal herhaald te hebben, wat hij uit den mond der ‘Groenen’ gehoord had, riep Vinaigre op zegepralenden toon:

- Zietdaar, mijnheeren, de persoon, die hier de groote Jan wil verbeelden!.. Een ‘artiest,’ die het ‘air’ heeft elkeen van ons stout in de oogen te bezien, alsof hij het reinste geweten bezat en die zich niet schaamt, jonge meisjes op zijne kamer te lokken, om ze te onteeren en ze voor altoos in het verderf te storten!... En wij zouden het recht niet hebben, zoo een schelm te verachten, te schuwen gelijk de pest?... 't Is schande!...

Hier werd Vinaigre nog bleeker dan al de andere ‘Bleeken’ te zamen.

De voorzitter Withol, kon het maar niet in het hoofd krijgen, dat Bertyn zich aan zoo iets zou plichtig gemaakt hebben.

- Zijt ge daar wel verzekerd van? - vroeg hij aan Vinaigre.

- Nog erger! - riep deze, - ik zal u de namen noemen dier twee vrouwen: zij heeten Mignonnette en Marguerite!... Ik heb zulks klaar en duidelijk gehoord!.. Ik zeg, dat het eene schande is.... een schandaal.... een....

Candelaer kwam nu zijn vriend Vinaigre ter hulp en zei, met zijne fleemende stem:

- Ja, ik wil van niemand iets kwaads zeggen, maar ik zou denken, dat heel die kliek der 'Groenen' slechts eene vuile bende dronkaards en straatloopers is. Wat is er inderdaad van jongens te verwachten, die dag en nacht in de herberg zitten, die dus bijna nooit werken; die enkel denken aan drank en vermaak, en dan nog, op den hoop toe, zich niet schamen, eerlijke en brave lieden, als wij zijn, die elkeen gerust laten of niemand in zijne eer te kort doen, met spot en minachting te bejegenen!... Maar, wat Bertyn betreft, zoo iets verwondert mij hoegenaamd niet; die aanzie ik als de slechtste persoon, die op de aarde loopt.... Ik wil echter van niemand iets kwaads zeggen.... daarvoor ben ik te treffelijk; doch, ik ben het met mijn vriend Vinaigre volkomen eens: Bertyn is een slecht mensch!...

Nu kwam de kaarsenmaker Overhaeghe voor den dag:

- Indien ik hier baas ware, - riep hij, en hij richtte zich naar dikke Fons, den herbergbaas, - die zedelooze 'Groenen' zouden geen voet in mijne herberg meer mogen stellen!... Of verkiest ge wellicht, - en hier stelde Overhaeghe, om meer nadruk aan zijne woorden te geven, zich recht, - dat uw huis eene slechte befaamdheid krijgt?... Als het zóó is, dan zullen wij wel weten wat er ons te doen blijft!

Dikke Fons, die in deze laatste woorden eene kleine bedreiging meende te bemerken, kwam naderbij en zei:

- Oh! oh!... mijnheer Overhaeghe, het is niet noodig zoo te schreeuwen... wees kalm. Ik weet zeer goed, dat gij geene vrienden van de 'Groenen' zijt; doch, het zijn toch brave jongens...

- Dat is niet waar! - riep Vinaigre, met de vuisten op de tafel slaande.

- Ik zeg - ging dikke Fons verder, - dat het brave en eerlijke jongens zijn, die zich gaarne vermaken en iedereen in vrede laten... Maar deze lieden, die hier goed verteer doen, zoo maar onbeschoft aan de deur zetten, zooals gij het zoudt willen zien gebeuren, ziet ge, dat valt niet in mijnen zin en

alvorens ik dat doe, zal er nog veel water onder de brug vloeien.

Boncoeur, de vleeschhouwer, die zag, dat al dit gepraat over de ‘Groenen’ den baas niet zeer beviel, trachtte de gemoederen der drie ‘onverzoenlijken’ te bedaren en dacht, dat het best ware, van die zaak niet meer te gewagen.

- Wat scheelt het ons, - zei hij, - wat die lieden uitrichten! Misdoen zij in iets, welnu, zij moeten er maar de gevolgen van dragen.. *Chacun pour soi et Dieu pour tous!* zoo zingen ze in *Les Huguenots* en zoo zeg ik het in *De Wolf*, en daarmee uit!...

De vredelievende stem van het gematigd medelid, was echter niet bij machte, de ‘fractie’ Vinaigre en Cie van handelwijze te doen veranderen.

De ‘Vinaigristen’ zegden niets; doch, hunnen misnoegden blik duidde genoegzaam aan, dat ze tegenover de ‘Groenen’ met geene goede gevoelens bezield waren en ze hardnekkig in hunne zienswijze wilden blijven volharden.

Het uur van scheiden sloeg: 't was elf ure. De ‘Bleeken’ betaalden hun gelag en gingen huiswaarts. Vinaigre, die voorop was gegaan, was erg vergramd op Boncoeur en dikke Fons, die hij vermoedde vrienden van Bertyn te wezen.

- Ze zullen morgen in *De Wolf*, - sprak hij tot zichzelf, - van dien ellendeling nieuws vernemen!

- Wie hadde zoo iets durven denken! - zei Candelaer tot Overhaeghe onder weg, - zich met twee vrouwen op zijne kamer vermaken en dan nog zoo schaamteloos zijn, zulks aan zijne zoogenaamde vrienden te durven schrijven!... Men moet alle eergevoel verloren hebben, om tot zoo iets in staat te zijn!...

- 't Is te wreed!... 't is te wreed! - zei Overhaeghe - Ze draaiden den hoek der straat om en ze waren uit het gezicht verloren.

III.

Oscar Bertyn had den geheelen nacht, tot vier ure 's morgens, aan den arbeid geweest. Hij wilde zijne werkplaats niet verlaten, alvorens zijne beelden afgewerkt waren. Ook den ganschen vorigen dag, had hij aan de voltooiing zijner Mignonnette en Marguerite gewijd, zich slechts in den namiddag den tijd gunnende, een klein eetmaal te gebruiken, om dan weer het werk te hervatten.

Eindelijk waren zijne beelden voltooid. Zulks had hem, voorwaar, veel inspanning gekost; doch, daar stonden ze nu: Mignonnette en Marguerite!

Oscar was bleek van vermoeienis, maar zijne oogen straalden van geestdrift, toen hij zijn gewrocht aanschouwde. Ja, het was wel zóó, dat hij zijne schepping had gedroomd!

Oscar legde zich ter rust, met de zoete voldoening, zijne taak wel volbracht te hebben en sluimerde zacht in

Het was echter vroeg dag. Oscar kon niet goed slapen en besloot eindelijk zich maar aan te kleeden en beneden, bij de lieden, waar hij inwoonde, een kopje koffie te laten klaar maken.

Na deze kleine verfrissching, ging hij naar de woning van den baron Van Westerhoven, om deze met de voltooiing zijner bestelde standbeelden bekend te maken.

De baron was gewoonlijk met den vroegen morgen reeds te been, maar zag verwonderd op, zóó vroeg den beeldhouwer Bertyn te zijnent te vinden.

- Nu reeds?... - sprak de baron, - het is nog geen zeven ure!... Er is u toch geen ongeluk gebeurd, meen ik?...

- Gelukkiglijk, neen, mijnheer; ik kom u enkel zeggen, dat uwe beide standbeelden geheel gereed zijn; ja, ik heb er dezen nacht de laatste hand aan gelegd en thans staan ze naar hunnen toekomenden eigenaar te wachten.... O! mijnheer, ik verzeker u, dat ze oprecht lief zijn....

- Welnu, mijn goede Bertyn ik wensch er u geluk om. Ik zal ze dezen namiddag eens komen aanschouwen... Maar, nu heb ik juist een uitstekend gedacht: Aanstaanden Zondag opent in onze stad de groote tentoonstelling van beeldhouw- en schilderkunst... Daar moet ge bepaald aan deel nemen. Zend onmiddellijk uw werk naar de inrichtingscommissie der tentoonstelling, dan wordt het nog bijtijds goed geplaatst; zoodoende, zal het volk ook het genoegen genieten, uw gewrocht te mogen bewonderen.

Bertyn bedankte innig M. Van Westerhoven voor zijnen goeden raad en verliet opgetogen dezes woning.

Bertyn spoedde zich nu naar zijne woning, nam de noodige maatregelen tot het vervoeren der beelden en in den namiddag waren ze reeds te goeder bestemming.

Hij dacht zich thans de gelukkigste mensch: Mignonnette en Marguerite waren voltooid en Zondag gingen ze alle twee in de tentoonstelling prijken!

- Na arbeid, vermaak, - meende hij, en ging regelrecht - oude gewoonten zijn moeilijk om laten - naar *De Wolf*.

Er was nog geen enkel lid der ‘Groenen’ aanwezig. Dikke Fons was bezig de laatste stoelen op hunne plaats te stellen en toen de beeldhouwer binnentrad, riep Dikke Fons lachend:

- Ah! Bertyn, ge zijt vandaag de eerste! Ge hebt voorzeker nog wel een beetje hoofdpijn, eh?...

- Ja, om de waarheid te zeggen, ik ben niet zooals naar gewoonte... maar, waarom vraagt ge dat zoo lachend weg?

- ...En waarschijnlijk laat slapen gegaan ook?...

- Inderdaad, rond vier ure... Ik ben nog vermoeid...

- Dat geloof ik wel!... Nu, nu, men is maar éénmaal jong; gij hebt gelijk uw deel aan het vermaak te nemen...

- Wat praat ge daar van vermaak?... Heet gij dat vermaak, de gansche dag en nacht onafgebroken werken?...

- Maak dat aan de ganzen wijs, vriendje... En Mignonnette en Marguerite, hoe is het daarmede gesteld?...

- Ah! die werden reeds dezen morgen naar hunne bestemming verzonden...

- Naar hunne bestemming?... Natuurlijk, als men zijn lust voldaan heeft, zendt men ze de deur uit...

- Wat wilt ge zeggen?... Ik begrijp niets van alle uwe zonderlinge gezegdens...

- Ja, ja, gebaar u maar zoo onnoozel niet... Wat de ‘Bleeken’ gisterenavond hier vertelden, zou ik wel durven gelooven...

- Zoo! en wat vertelde men zoo altemaal?...

- Wel! dat ge u met twee meisjes op uwe kamer vermaakte en het daarom was, dat ge gisterenavond niet naar hier konde komen!

- Dat is om te lachen!...

Nu kwamen de andere ‘Groenen’ binnen. Bertyn hechtte geen belang aan hetgeen dikke Fons hem gevraagd en gezegd had en dacht dat het wellicht eene grap was, die men met dikke Fons had willen spelen.

Dikke Fons meende echter bij het inschenken der glazen, dat er toch ‘iets’ moest van waar wezen.

De ‘Groenen’ waren tevreden hunnen ‘president’ terug in hun midden te vinden. Bertyn was gelukkig zijne vrienden, tusschen glas en pijp, te vertellen dat zijne twee vrouwenbeelden voltooid waren, hoe hij er den ganschen dag

en nacht aan gewerkt had en ze Zondag in de tentoonstelling zouden te zien zijn. De vrienden waren daarover zeer verheugd en lieten een hartelijk ‘hoezee!’ ter eere van Bertyn weergalmen.

Eenige oogenblikken later bestelde dikke Fons een brief aan Bertyn.

Deze brak den omslag open en las:

> ‘Mijnheer Bertyn,
> Ik verzoek u oogenbliklijk te mijnent te komen. Eene ernstige zaak moet tusschen ons vereffend worden.
> Ik heb de eer u te groeten.
> Hazeweg.’

Hazeweg, dat was de tabakhandelaar, met wiens dochter Louise, Bertyn liefdesbetrekkingen had aangeknoopt en aan wie hij gewoonlijk twee- of driemaal ter week een bezoek bracht. Ook was hij voornemens, indien er zich geene hinderpalen voordeden, haar in den loop des jaars ten huwelijke te vragen.

Bertyn begreep niet wat er mocht gebeurd zijn. Nog eergisteren was hij bij de Hazewegs ten huize geweest; was er, zooals gewoonlijk, zeerwel ontvangen geworden; had met vader en dochter, onder gezelligen kout, een paar aangename uren doorgebracht.... neen, hij begreep van dit raadselachtig briefje maar hoegenaamd niets. Hij wilde echter aan de uitnoodiging van Mijnheer Hazeweg voldoen; nam hoed en stok, wenschte de vrienden goeden eetlust, hen toeroepende: ‘Tot dezen avond!’ en trok naar de woning van den tabakhandelaar.

- Mijnheer, - sprak de dochter op koelen toon, toen Oscar aldaar aankwam, - gelief in de spreekkamer te gaan; mijn vader wacht u....

Bertyn wilde haar de hand drukken, doch ze trok hare hand terug.

- Wat moet dat beduiden? - sprak hij, - en die vreemde wijze, waarop ge mij het woord toericht, Louise?...

- Ik heb niets te zeggen.... Ga, mijn vader moet u spreken....

Bertyn stond haar verbaasd te beschouwen, want hare handelwijze was hem onbegrijpelijk: Vroeger liep ze hem, als het ware, te gemoet, drukte hem vriendelijk de hand en had hem menigmaal vurig omhelsd.

- Maar, Louise, - sprak hij, - verklaar u toch?... zeg mij wat er is voorgevallen?...

Hazeweg kwam nu in den winkel:

- Kom eens hier, - riep hij Bertyn toe, op eenen toon, die allesbehalve vriendelijk was, - hier in deze kamer!

Bertyn volgde hem.

- Het schijnt, - begon Hazeweg, - dat gij tegenwoordig een onordentelijk leven leidt en gij aan zekere vrouwen het hof maakt....

- Welhoe.... ik?.. Het verwondert mij zoo iets te hooren, mijnheer Hazeweg.... Ik zou een onordentelijk leven leiden en het hof aan zekere vrouwen maken.... Maar, ik ben zoo deftig als wie het ook zij.... en die vrouwen?.... wie durft zoo iets zeggen?.... Dat is schandelijk gelogen!...

- Zoo haastig niet; - onderbrak Hazeweg, - ik heb dezen morgen van een mijner beste vrienden een brief ontvangen, waarin de zoogezegde treffelijke Bertyn als een gemeene kerel ontmaskerd wordt.

- Ik.... een gemeene kerel?....

- Ja, - snauwde Hazeweg hem toe, - ja, gij.... dat staat klaar in dezen brief te lezen.... en om kort te zijn, ik ga met geene gemeene kerels om, begrijp ge?....

- Maar, mijnheer Hazeweg....

- Ware mijn vriend niet een zeer geloofwaardig man, dan zou ik aan de echtheid van zijn schrijven twijfelen; doch, nu kan ik niet.... het is een braaf man, die niet in staat is een leugen te schrijven....

- Maar, het is laster... het is....

- Wacht eens.... ziehier, wat mijn vriend mij laat weten; ik ga de brief eens lezen:

> ‘Mijn beste vriend Hazeweg,
> Uw naam, alsook die uwer geachte dochter Louise, loopt groot gevaar onteerd te worden, indien ge u niet haast, alle betrekkingen met zekeren Oscar Bertyn, die uwe dochter het hof maakt, gansch af te breken.
> Als vriend kom ik u, eer het te laat is, verwittigen: gij moet die persoon uw huis ontzeggen, want reeds is zijn schandelijk gedrag bij menigeen gekend.
> Het moet u niet verwonderen, indien hij gisterenavond niet ten uwent is geweest, zooals hij soms nog durft doen: gisterenavond heeft hij zich op zijne kamer met twee vrouwen vermaakt.... zonder twijfel twee eerlooze schepselen. Zij noemden zich Mignonnette en Marguerite!...
> Welk een schandnaam, mijn vriend Hazeweg, zoudt ge dien Bertyn geven?... Ik zeg het u ronduit: het is een gemeene kerel!

Nu ik u bij tijds verwittig, hoop ik, dat gij mijnen raad volgen zult, tot het bevrijden van uwen goeden naam en het geluk uwer geachte dochter. Aanvaard, mijn beste vriend, mijne hartelijkste groetenissen.'

Bertyn stond verstomd en ontroerd de lezing van dien schandelijken brief te aanhooren.

- Maar, - stamelde hij na een poos, - het handteeken?... Wie, heeft dien verschrikkelijken laster geschreven?.. Wie, mijnheer Hazeweg?....

- Dat moet ik u niet zeggen.

- Ach! mijnheer, hoe durft ge mij verdenken, zoo iets misdreven te hebben!... Kunt ge daar geloof aan hechten?... Draag ik immers niet te veel achting voor u, te veel genegenheid en liefde voor uwe dochter, om zulken misstap te kunnen begaan!...

- Al praatjes, die alle jongelingen weten aan te wenden, om des te beter iemand om den tuin te leiden... en te bedriegen...

Bertyn stond met de tranen in de oogen.

- Ik mag u verzekeren... - wilde hij zeggen.

- En ik wil, - ging Hazeweg voort, - door niemand bedrogen worden... Ik heb van uwent wege geene nadere inlichtingen meer noodig en heb u ook niets meer te zeggen.. Voortaan houden alle betrekkingen tusschen ons op te bestaan... Ge kunt heengaan...

- Ik zal heengaan, - zegde Bertyn, terwijl hij in tranen losbarste, - doch, ik heb in niets eenig schuld... ik ga onder den schandelijksten laster gebogen... mijn naam is onteerd, en nochtans weet ik in mijn gemoed, dat ik onschuldig ben... Ach! 't is smartelijk... En, Zondag, in de tentoonstelling, wanneer de nieuwsgierigen mijn gewrocht zullen bezichtigen, dan zullen ze zeggen: 'Dat is het werk van dien gemeenen kerel!' Ach!...

En zich herstellende, verliet hij Hazeweg en ging door den winkel, waar Louise, met betraande oogen, achter de toonbank zat, maar die aan de deur der kamer het gesprek had afgeluisterd.

- Mejuffer Louise, - smeekte hij, - wees niet boos op mij... uw vader is onverbiddelijk... Ach! een slechterik heeft mij onteerd en maakt mij diep ongelukkig... Ik mag u niet

meer beminnen, mejuffer... doch, zoo ge mij uwe liefde niet meer schenken kunt, weiger mij toch uw medelijden niet!... Mejuffer Louise, ik blijf u steeds gedenken... vaarwel!...

Bertyn ging heen. Nauwelijks had hij de deur achter zich dichtgedaan, of Louise, die in het bijzijn van haren geliefde, niet in staat was een enkel woord te uiten, barste in tranen los en snikte onwillekeurig:

- Oscar!... Oscar!... Gij zijt niet plichtig... ik bemin u nog altoos!...

Hazeweg kwam binnen.

- Gaat ge nu die kerel nog beweenen?... 't Is wat schoons! Er zijn treffelijke jongelingen genoeg in de stad; wees maar gerust... Overigens, hij moet wel inderdaad plichtig wezen, want hij wist niet eens het feit te wederleggen of zich te verschoonen. Nu, nu, laat ons over dien gemeenen kerel niet meer praten; gij hebt de brief gelezen en u ook moeten overtuigen, dat mijn vriend de waarheid schreef... Ik ben hem wel dankbaar voor zijne goedheid...

Bertyn ging, met het hoofd gebogen en het hart vol droefheid, de straten door.

Wie mocht de laaghartige wezen, die dezen brief had geschreven? Dit was en bleef voor hem een raadsel. In den beginne kon hij zich geene rekenschap geven, in welken toestand hij thans verkeerde; doch, naderhand zag hij maar al te wel in, welk ongeluk hem getroffen had: zijn naam bevlekt en de liefdesbetrekkingen tusschen hem en Louise verbroken.

Bertyn liep doelloos door de straten.

Waar zou hij troost en verlichting vinden voor zijne diepe smart?...

In *De Wolf!* het zalig toevluchtsoord der ‘Groenen’!

Het werd avond en Bertyn trok er heen. Hij repte er echter geen woord van het gebeurde bij Hazeweg; maar trachtte, opgewekt door de luimige vertelling van een vriend, de aangedane smart te vergeten.

De ‘Groenen’ vonden het echter vreemd, dat Oscar niet zoo vroolijk gestemd als naar gewoonte was en menigeen had hem reeds gevraagd, of er iets voorgevallen was; waarop hij enkel antwoordde, een weinig vermoeid te wezen, door den ganschen nacht gewerkt te hebben.

Vinaigre en Candelaer waren de eenige ‘Bleeken’, die dien avond naar *De Wolf* kwamen.

- Vindt ge niet, - had Vinaigre tot zijnen gezel gezegd, toen hij reeds verscheidene malen Bertyn ter zijde had bezien, - vindt ge niet, dat Bertyn dezen avond zoo stilzwijgend is?...

- Inderdaad, - zei Candelaer, - men zou zeggen, dat hij droefgeestig is.... of beraamt hij misschien nogmaals een plan, om met ons den gek te houden?...

- Dat geloof ik niet - zei Vinaigre met een veelbeteekend hoofdschudden. - Hij zal zich voortaan wel stil houden; daarvan ben ik verzekerd.

- Wat wilt ge daarmede zeggen? - vroeg Candelaer, de zin maar half begrijpende.

- Luister: dezen namiddag heb ik vernomen, dat hij ten huize van Hazeweg den toegang is ontzegd. Die kale mijnheer Bertyn was daar sinds geruimen tijd bezig de dochter het hof te maken; maar Hazeweg, die vernomen had welk een slecht persoon, die Bertyn is, heeft met hem alle betrekkingen afgebroken.... Dat heb ik vernomen.... Als het waar is, dan is dit zeer wel gehandeld....

- Zoo! zoo! - zei Candelaer grimlachend, - het doet mij genoegen, zulks te hooren! Ik wensch, dat het inderdaad zoo ware.... hij verdient niets beters....

- .... En het ware een geluk voor Hazeweg en vooral voor zijne dochter, - liet Vinaigre daarop volgen. - Die juffer is zeer deftig, van onbesproken gedrag en verdient voor echtgenoot iets meer, dan een zoogenaamde ‘artiest,’ die meisjes verleidt, zijne schulden niet betaalt en gansche dagen in de herbergen zit.... Nu, ik zal er morgen wel meer van weten.

- Drommels! - sprak Candelaer, - als Overhaeghe dat nieuws zal vernemen, zal hij niet weinig in zijn schik zijn. 't Is jammer, dat hij hier niet aanwezig is.... Een gedacht! ik ga, onderweg, eens te zijnent na, om hem dit nieuws mede te deelen.

- Wel! dan ga ik mede.... De vrienden komen niet af en ik wil hier niet alleen blijven zitten, blootgesteld aan de spotternijen van dien hoop ellendelingen dáár....

De ‘Groenen’ vonden geen vermaak en toen ze allen hunne lange pijp hadden uitgerookt, dachten ze het best naar huis te gaan. Zoo kwam het, dat dien avond *De Wolf* vroeg gesloten was.

- Wij zullen echter onze schade wel eens komen inhalen, - had een der ‘Groenen’ in het heengaan lachend gezegd.

IV.

't Was Zondag.

Om elf ure werd de tentoonstelling in tegenwoordigheid van voorname kunstenaars en overheidspersonen, plechtig geopend. De twee beeldjes van Bertyn prijkten als op eene eereplaats, in het midden der zaal. Eene schoone verrassing was hem voorbehouden: toen hij de zaal binnentrad, werd Bertyn door den voorzitter der inrichtingscommissie, omringd van de leden, hartelijk geluk gewenscht om den zegepraal, welken hij behaalde, terwijl hij hem een gouden eeremetaal overhandigde.

Zijn ingezonden gewrocht had den eersten prijs behaald!

De ‘Groenen’ leidden juichend hunnen vriend naar de plaats, waar zijn meesterstuk prijkte; aan handdrukken en gelukwenschen kwam geen einde en menigen kreet van bewondering steeg uit de vriendenschaar op.

Daar stonden ze nu: de zingende Mignonnette en de spinnende Marguerite!

Aan het voetstuk las men in groote letters:

GOUDEN EEREMETAAL,
TOEGEKEND AAN
OSCAR BERTYN.

Gauw was het nieuws dier behaalde overwinning in de stad verspreid. Aan *De Wolf* wapperde reeds de vlag, ten teeken des zegepraals, terwijl dikke Fons, ging zorgen om des avonds den gevel zijner woning prachtig te verlichten.

Bertyn, nog steeds onder den indruk van het gebeurde bij Hazeweg, was weinig tot lachen gestemd; doch, bij de hartelijke gelukwenschen en het jubelend gejuich zijner vrienden, gevoelde hij zich opgebeurd; het goed humor en den lach kwamen terug.

- Vrienden! - riep hij een uur later in *De Wolf* de ‘Groenen’ toe, - vandaag moeten wij alle smart vergeten... Leve de vreugd!... Ik voel mij gelukkig, want mijnen naam als kunstenaar is voortaan voor goed gevestigd.... Leve de ‘Groenen’!...

- Leve Oscar Bertyn! - klonk het nu langs alle kanten, - leve onze vriend Bertyn!...

's Namiddags werd de tentoonstelling druk bezocht en vooral het gewrocht van Oscar Bertyn zeer opgemerkt.

Mejuffer Louise was, in gezelschap haars vaders, ook de tentoonstelling komen bezoeken. Zij vooral was nieuwsgierig het tentoongestelde van Oscar te zien, doch liet er haar vader niets van vermoeden. Nauwelijks waren zij de zaal binnengetreden, of zij bemerkten in de middenplaats een groot getal toeschouwers.

- Vader sprak ze, - het moet ginds iets bijzonders wezen.... laat ons eens zien.

Beiden baanden zich door de menigte een weg en waren spoedig op de aangeduide plaats.

- Dat is prachtig. - zegde Hazeweg bij den eersten aanblik. - Dat is het werk van een groot kunstenaar!

- Ja, - voegde er een omstander toelichtend bij, - ik geloof het wel! Er zijn geene twee Bertyn's in de stad!

- Bertyn! - zeide Hazeweg en zijne dochter verwonderd.

- Wel, ja, - ging de andere voort, - Oscar Bertyn..... hij is bekroond met het gouden eeremetaal.... Wat schoone beelden, nietwaar mijnheer?.... Het eene is Mignonnette en het andere Marguerite.... 't Is oprecht mooi!....

Hiermede zette de omstander zijnen weg voort.

- Dat kan ik niet gelooven! - sprak Hazeweg tot zijne dochter.

- Nochtans, vader, het staat op het voetstuk klaar te lezen; zie eens....

- Inderdaad.... *Gouden eeremetaal toegekend aan Oscar Bertyn*.... Het is zonderling, - zei hij tot zichzelf, - die twee namen: Mignonnette en Marguerite... het zijn dezelfde, waarvan mijn vriend mij in zijnen brief spreekt.... Zou hij zich mogelijk vergist hebben?.. 't Is zonderling!...

- Hoe schoon, nietwaar vader?.... En dan nog bekroond met de grootste onderscheiding.... Hoe jammer, dat mijnheer Bertyn hier niet aanwezig is; ik zou hem willen gelukwenschen.... en gij, vader, gij zoudt hem ook uwe gelukwenschen niet weigeren, nietwaar?....

- Ik weet het niet, - zei hij, - ik ben met mijzelve in twijfel.....

- Kunt gij aan den schandelijken brief, welke men u deze week zond, nog geloof hechten, nu Oscar door elkeen als kunstenaar vereerd en geprezen wordt, vader?...

- Het is mogelijk dat.... maar.... de zaak komt mij duister voor.... die brief.... die twee namen....

- Die brief is het werk van een lafaard, een valschaard! - paste zijne dochter met nadruk hierop.

Hier werd het gesprek afgebroken. Hazeweg ontmoette een vriend en deze ging nu, in gezelschap van mijnheer en mejuffer Hazeweg, de verdere tentoongestelde kunststukken bezichtigen.

Toen mijnheer Hazeweg en zijne dochter te huis kwamen, haastte Louise zich naar hare schrijftafel, terwijl haar vader in den winkel aan den praat gehouden werd, en schreef aan Bertyn de volgende regelen:

> ‘Oscar,
> Ik denk nog immer aan u. We hebben dezen namiddag de tentoonstelling bezocht en ik zag met vreugde en geluk uw gewrocht. Het spijt mij dat vader u zooveel verdriet heeft aangedaan, veroorzaakt door eenen logenachtigen brief. Deze week heb ik, omtrent deze zaak, inlichtingen genomen en alles wat dien brief vermeldt, blijkt volkomen valsch te wezen.
>
> Schep dus moed, mijn vriend; onze liefde is nog niet verbroken.
> De schrijver van dit vuig geschrift moet gij kennen en aan den schandpaal spijkeren: het is Vinaigre, de kleermaker!
> Leef dus in de hoop, op de herstelling onzer betrekking en wees verzekerd, dat ik u nog steeds bemin.
> Aanvaard mijn liefdevolle groetenis.
> Louise.’

- Vinaigre! - riep Bertyn verbaasd uit, toen hij dezen brief had gelezen. - Vinaigre!... - en hij herhaalde werktuiglijk: - ‘Het is Vinaigre, de kleermaker!’ 't Is hij, die mij zoo schandelijk in het ongeluk storten wil, door mijnen naam en mijne eer met de vuigste logen te bezoedelen!... Ah! snoodaard, thans zijt gij ontmaskerd en is uw ellendig plan mislukt!...

En terwijl hij zich aankleedde, om naar *De Wolf* te gaan, zegde hij:

- Ah! ik ben een gemeene kerel! Welnu, we zullen dezen avond dien kleermaker daar eens rekenschap over vragen.... - en daarmede was hij de deur uit.

Toen hij in *De Wolf* kwam, waren de ‘Groenen’ reeds voltallig: 't was immers dezen avond groot feest, ter eere van hunnen voorzitter en toen Oscar aldaar binnentrad, werd hij op een langdurig hoezeegeroep onthaald.

Na de vrienden de hand gedrukt te hebben, richtte hij zich tot dikke Fons:

- Fons! - riep Bertyn, - kom eens hier. Gij moet mij eene zaak helpen ophelderen en de vrienden moeten het ook altemaal weten. Als ik mij goed herinner, hebt ge mij deze week, op eenen morgen, zonderlinge vragen gesteld en mij, onder anderen gezegd, dat ik mij den vorigen avond met twee meisjes had vermaakt en het daarom was, dat ik hier bij de vrienden niet konde wezen.

- Inderdaad, - zei dikke Fons.

- Gij hebt mij gezegd, dat ge zulks van de 'Bleeken' vernomen hadt...

- Ja, ge weet allen, dat ik met geene logens omga; welnu, men heeft zulks wel degelijk gezegd, en ziethier, hoe dat kwam: in den avond, liet gij uwe vrienden weten, dat gij niet naar hier konde komen, omdat ge te veel werk hadt met uwe Mignonnette en Marguerite....

- Zoo is het! - riep de pianist Reghewaeter uit, ook een der 'Groenen', - zoo hebt ge het ons geschreven; wij moesten er nog om lachen, hoewel we wisten waarvan er spraak was!

- Wel! - zei de poëet Sondergheldt, - Mignonnette en Marguerite zijn immers de namen uwer twee beelden....

- Welnu, vrienden, - sprak Bertyn, - hoewel die zaak op zichzelf niets beduidt, heeft ze mij niettemin veel smart veroorzaakt....

En Bertyn verhaalde aan de vrienden wat er voorgevallen was.

- Wie heeft zulks gedaan? wie is die schelm? - riep men.

- Hier is het bewijs, wie het is, die mij in het ongeluk heeft willen storten en mijnen naam wilde onteeren! - en Bertyn toonde de brief, welke hij des namiddags van wege mejuffer Louise ontving.

- Die persoon, - riep hij uit, - is niemand anders dan.... Vinaigre!...

- Vinaigre! - klonk het vol verontwaardiging.

- Dat had ik niet durven denken, - zei dikke Fons, - hij scheen mij nochtans een braaf man te wezen.

En Vinaigre kwam juist binnen.

Een algemeen gemompel ging aan de tafel der 'Groenen' op.

Eer Vinaigre de gelegenheid had, zich aan de tafel der 'Bleeken' neder te zetten, hield Bertyn hem staande:

- Ik ben geen vriend van u; maar ik aanzag u steeds als een eerlijk man....

- En dat ben ik nog....

- Slik dat woord in, - riep Reghewaeter, - of ik zal u....

- Gij zijt het niet, - schreeuwde Bertyn, - gij zijt een ellendeling!... Gij hebt aan mijnheer Hazeweg eenen schandelijken brief geschreven, waarin gij mijnen naam belasterde en mijne toekomst wildet vernietigen!...

- Ik begrijp niet wat gij zeggen wilt, - stamelde Vinaigre, terwijl hij tot zichzelf zegde: - Doemenis! ik ben verklikt!..

- Hier is het bewijs, dat gij de schrijver van dit vuig geschrift zijt, - zei Bertyn, en hij hield Vinaigre den brief van mejuffer Louise voor het gezicht

Vinaigre verbleekte erg en wist niets te antwoorden.

- Ik zou u door het gerecht kunnen doen veroordeelen, - dreigde Bertyn, - ik zou mijne gebalde vuisten tot bloedens toe, op uw schijnheilig aangezicht kunnen nederslaan, om u vooruw verachtelijk gedrag te doen boeten... doch, ik stel mij ver boven u en wil mij aan een laaghartig persoon als gij, niet de handen bevuilen!... Gij hebt mij in uwen brief bestempeld met den naam van ‘gemeene kerel’; welnu, ik slinger u dien naam in uw hatelijk gezicht terug en geef u prijs aan de algemeene verachting!...

De ‘Groene’ Waal Grenoble, de paardenkoopman, kon zich, bij de houding van Vinaigre niet onthouden van lachen en riep in gebroken Vlaamsch:

- Ziet eens Vinaigre daar staan!... men zou hem geef' ons. Heer zonder biecht!...

Vinaigre zegde niets en wilde zich aan de tafel der ‘Bleeken’ zetten.

- Eerst nog een woord, - riep Reghewaeter nu, zich rechtstellend en tot dikke Fons een teeken doende, om nader bij te komen; - van twee dingen, moet gij één kiezen, - zei hij tot Fons, - zoo gij aan Vinaigre verbiedt nog ooit een voet in *De Wolf* te zetten, dan blijven de ‘Groenen’ hier gevestigd; indien gij het hem niet verbiedt, gaan wij dadelijk heen en verlaten voor altoos uwe herberg.... kies dus!...

Vinaigre stond verpletterd den baas te bezien, angstig wachtende, welk oordeel hij uitspreken zou. Het schaamterood kleurde stellig voor de eerste maal zijne wangen.

- Wel, mijne brave jongens, - zei dikke Fons, - daar

moet ik mij niet lang over bedenken, - en Vinaigre de deur wijzende, sprak hij tot deze: - gij kunt van heden af mijn huis verlaten!

- Dat zal ik, - stotterde Vinaigre. - Ik heb reeds lang genoeg gezien, dat ik hier te veel was....

En toen hij aan de deur was, greep Reghewaeter hem bij den kraag en gaf Vinaigre twee klinkende oorveegen, zoodanig dat zijn hoofd draaide gelijk een paardenmoletje!

- Dáár! gemeene kerel! - zei Reghewaeter, - dat is drinkgeld voor uw belooning!

Vinaigre rolde de trappen af.

Candelaer en Overhaeghe, die niets goeds voorzagen, waren, zonder iets te zeggen, langs het achterpoortje weggedrenteld....

De 'Groenen' waren nu den ganschen avond in volle vreugd. Een glas werd gedronken, om zich wat te herstellen en dan ging men de zegepraal van Oscar Bertyn vieren.

- *De Wolf* is thans van het slecht volk gezuiverd; - sprak Bertyn, - nu voel ik mij wederom gansch opgeruimd.... de lasteraar is ontmaskerd en verslagen....

De voorgevel van *De Wolf* was prachtig verlicht en binnen waren het alle lachende gezichten. Boncoeur, de vleeschhouwer, wilde ook aan het feest deel nemen; hij had de 'Groenen' steeds met een goed oog aanzien en daar hij zich bij de 'Bleeken' niet altoos het best vermaakte, nam hij zijnen intrek bij de 'Groenen'.

- Ik heb mijne goesting van die zure en nijdige gezichten, - had hij gezegd, - en met een juichend 'welkom' vanwege de 'Groenen', nam hij aan dezes tafel plaats.

Boncoeur liet nu, ten teeken van 'blijde intrede' eene geheele hesp halen, waaraan de 'Groenen' zich opperbest te goed deden. Onmiddellijk en met algemeene stemmen, werd Boncoeur, om zijne schoone gift, eerevoorzitter der 'Groenen' uitgeroepen.

Tot laat in den avond werd er in *De Wolf* gezongen en gesprongen, gedronken en gelachen, om de zegepraal en de eerherstelling van Oscar Bertyn, de verbanning van den lasteraar Vinaigre en de intrede van Boncoeur te vieren.

V.

Drie maanden later trad Oscar met Louise in het huwelijk.

Mijnheer Hazeweg, gansch op de hoogte der zaak gebracht, en inziende, hoe hij door eenen oneerlijken vriend schande*l*ijk

bedrogen was, met wien hij voortaan geene gemeenschap meer wilde hebben, zag er geen bezwaar in zijne dochter met den beeldhouwer in den echt te laten treden.

Hazeweg was, eenige dagen na de opening der tentoonstelling, persoonlijk ten huize van Oscar Bertyn gegaan, omdat hij berouw gevoelde, over het leed dat hij den jongeling had veroorzaakt. De vriendschapsbetrekking werd hersteld; de beeldhouwkundige werd wederom de welkome gast bij den tabakhandelaar en drie maanden later waren Oscar en Louise door het huwelijk verbonden.

Vadertje Bertyn was, opgetooid met zijnen besten frak en hoogen hoed, van Dendermonde gekomen, om de bruiloft van zijnen zoon bij te wonen. De pianist Reghewaeter en de poëet Sondergheldt, die ook bruiloftsgasten waren, hadden te zamen een ‘trouwliedje’ vervaardigd, dat door Sondergheldt, onder luidruchtige bijvalskreten, gezongen werd.

Thans is Oscar Bertyn de gelukkigste der stervelingen. Hij bemint zijne jonge gade als den appel zijner oogen en wordt wederkeerig door Louise met de zoetste liefdeblijken gestreeld.

Gelukkige lieden!

De baron Van Westerhoven, vergat ook zijnen vroegeren beschermling niet, maar zorgde, dat Bertyn in verscheidene onderwijsgestichten als teekenleeraar benoemd werd.

Wat *De Wolf* betreft, daar is eene heele verandering ontstaan. De ‘Bleeken’ zijn ontbonden. De treurige ‘fractie’ Vinaigre en Cie is er niet meer te bespeuren. De voorzitter Withol is overleden en Boncoeur is thans met ziel en lichaam bij de ‘Groenen’ ingekwartierd. De overige ‘Bleeken’ zijn links en rechts versukkeld.

Wat Oscar betreft, die gaat nog, als het werk hem zulks toelaat, een- of tweemaal ter week de vrienden bezoeken. De andere avonden gaat hij met zijn lief vrouwtje een aangenaam wandelingje maken, of blijft te huis, om met haar over allerlei dingen te redekavelen.... over plannen voor de toekomst.... elkander te streelen en te kussen, en in liefde verslonden, te droomen van het zoetste geluk!

Mochten zij altoos gelukkig wezen!

EINDE.

Poëzie

I.
Aan Germania.

Juli 1871.

Wel waren het zonnige dagen
toen op uw heiligen grond,
Germanië, mijne ziele
den hemel vond.

Ik groette u het eerst in den winter,
maar zomer was 't in mijn hert -
en 'k juichte, omdat een nieuw leven
me ontsloten werd!

Ik dronk me volzalig dronken
aan 't leven dat borrelde in mij,
en trilde in heilige aandoening
en - weende erbij....

Ik zag uwe rotsen en stroomen,
uw bergen en wouden, - maar
iets vond ik op uwen grond, nog
méer wonderbaar:

Ik had in uwe edele zangen
de taal des Rechts gehoord,
gevolgd uwe zonen ten velde
van strijd en moord;

ik had uwe helden zien stormen -
luid zingend - door vuur en schroot,
en lachende vallen en sterven
den zegedood.

Toen zag ik uw weezen en weeûwen,
versmeltend in geween,
hunne oogen ten hemel heffen
in - dankgebeên;

'k zag 't bloed der moederharten,
de tranen van bruid en vrouw
stil op uwe outers vloeien
in trotschen rouw....

En uit die onmeetlijke ellende
ontsteeg een reuzig ‘Hoera!’
en dreunde - bedwelmende zeegroep -:
‘Germania!’

En toen dat heldenschouwspel
gelijk een droom verzwond
van vóor mijnen blik, weer warend
op Vlaamschen grond, -

toen was 't of een kille nevel
mij klemmend op 't herte lag,
en 'k zuchtte - mij vreemd bier voelend -:
‘kleen Vlaandren, ach!’

Dr Eug. van Oye.

II.
Onafhankelijkheid.

Aan Pol de Mont.

Ik ga mijne eigen gangen,
'k en hange van niemand af,
van niemand - dan van Hem die
den vrijen geest mij gaf.

Wie boeit er, ei! aan banden,
in dommen en gekken waan,
mijn driften en mijn droomen
die hij niet kan verstaan?

Mijn denken en mijn doen is
het zaad dat in mijn ziel
den eeuwigen idealen
in vlammende vonken ontviel.

Omhooge jaagt mijn hert mij,
mijn ziele roept: ‘Vooruit!’ -
en, varend op ten hemel,
ik lache de wereld uit.

Ik ga mijne eigen gangen,
ook - kome wat komen kan!
Wie anders doet is knecht - en
wie doet als ik, vrij man.

D[r] EUG VAN OYE.

5 *Februari* 1889.

III.
Lentezon.

Daar schittert de zonne weer hoog en weer zacht,
En mildlijk ontvouwt zij de bloemen voor 't leven,
Nadat zij nieuw groen aan de weide kwam geven,
Den winter verdrong met zijn aakligen nacht.

Dit vult onze zielen met moed en met kracht.
Op dan! voor den strijd van 't bestaan niet te beven.
De luiaard alleen is ten achter gebleven.
Nu grooteren spoed, daar de zon op ons lacht.

De liefde op die stralen ontvliet nu de smart,
En hoopvol, onschuldig in engelenvleugelen
Weet zij hare geestdrift, haar heil niet te teuglen.

Zij roept met ons ‘Welkom, vriendin van ons hart,
Gij brengt ons de Hoop als een godlijken zegen;
De boozen alleen lachen nimmer u tegen’.

AL. VANNESTE.

Kortrijk, *Maart* 1889.

IV.
De schoolknaap.

Pieter is een vlugge jongen:
Vlug in 't spel en vlug van geest;
Zijn beweging ongedwongen,
Zijn gemoed is onbedeesd.

Rozen kleuren zijne wangen,
Donkerblauw is 't helder oog;
Druk gejoel is zijn verlangen,
Nimmer zit hij stil of droog.

Altijd is zijn haar verwilderd,
Zwart als inkt zijn hemdenband;
't Is een jongen, trouw geschilderd

Door 't penseel van Hildebrand!

Veel zal uit zoo'n' jongen groeien;
Vaders hoop en moeders pand
Voor de toekomst. Hij zal bloeien,
Strekken tot den roem van 't land!

* * *

Waar mag Pieter heden wezen,
Zijne plaats is onbezet?
Dit gebeurde nooit vóór dezen,
Nooit heeft hij de school verlet.

Gister ging hij bloemen plukken,
Tot het vlechten van een' krans,
Om zijn zusjelief te smukken
Heden bij haar feest. En thans

Ligt de knaap in 't bedje, hijgend,
Koortsig en in 't hoold zoo ijl;
Nu iets vragend en dan zwijgend,
En soms lachend voor een wijl.

Moeder staat het aan te staren
Met een' traan in 't duister oog.
'God! wil toch mijn kind bewaren!'
Bidt ze zuchtend naar omhoog!

Hoor het kleine hartje bonken!
Zie die lipjes, als een roos!
't Knaapjen is in slaap gezonken.
Ja, in slaap, maar.... voor altoos!

Heen, de liefling, de verknochte!...
't Zusje nam het kransje teer,
Dat de knaap nog gistren vlochte,
En zij lei 't op 't grafje neer.

PROSPER LEFLOT.

Lier.

Een paar steveltjes.
Een Hongaarsch schetsje van Koloman Mikszàth.

De horizont is bedekt met in de luchtzee zwemmende smalle, grijze wolkenstrepen. De vorige nacht heeft er een groot onweer geloeid, met regen, storm en donder. Die hebben ook overal hunne sporen gelaten: de takken der boomen zijn geknakt of afgescheurd, op de bladeren en op 't gras vonkelen regenpeerlen; de kerkwegel staat onder water, in Hans Böneki's hof liggen er groote waterplassen; in Michiel Zako's lochting heeft - volgens het zeggen van Lena Mihòk - de hevige regen de vogelnesten van de boomen weggespoeld.

De nevel, doorzichtig en wit als een kleed van neteldoek, rolt over het slijk heen; de rook stijgt op uit de schoorsteenen. Dat is een klaar teeken dat wij geen regen meer te verwachten hebben, ofschoon de hemel nog duister en loodgrauw is gelijk het aangezicht van den ouden Bizi, die gebogen en met onzekere schreden den weg neergaat, gevolgd van den metsersbaas, Stefaan Szücs.

Wat is de oude neergedrukt! Dat is ook niet te verwonderen; het ongeluk valt met al zijne zwaarte op hem neer. Zijne dochter stierf, zijn kinderen zijn ziek, zijne schuren en al zijn voorraad brandden op, zijn peerden werden hem door roovers ontstolen.

Hij bespeurt ontwijfelachtig des Heeren straffende hand. Thans wou hij geerne goed vriend maken met zijne heilige Majesteit, thans dat ook zijn volwassen zoon met den dood bedreigd wordt. Hij heeft de gelofte gedaan, dat indien zijn zoon herstelt, hij geheel zijn vermogen aan liefdadige werken besteden zal.

Maar de hemelsche Machten namen die gelofte zeer koel op. Er geschiedde een ontegensprekelijk mirakel. Toen ze met het Mariabeeld dat hij der kerke geschonken had kwamen aangereden, viel de Bàgy-brugge onder den wagen in, het peerd verdronk en het beeld viel aan stukken.

Het volk in de hoven en bachten de hagen ziet hem ach-

terna, terwijl hij den weg neergaat, het kleine kale hoofd tusschen de schouderen getrokken.

‘Wilt gij u schikken, honden!’ roept Anna Böngér, ‘wilt hij hem laten gaan! Ons Heere straft hem hard genoeg! - Och, moeder, leg een paar stukken brandhout onder den ketel, terwijl ik roere!’

‘Het hout is nat, Anna!’ antwoordt de weduwe Csupor. ‘In mijnen tijd brandde het beter; maar dat is Bizi's schuld. Hebt gij gehoord wat er verleden nacht gebeurd is?’

‘Meent gij met het steenen kruis op het kerkhof?’

‘De bliksem is erop gevallen, mijn herte. En het was eerst gisteren, met groote kosten, opgericht.’

‘Ach, mijn God!’ riep Anna Böngér verbaasd uit, ‘nu gaan gewis die twee daarheen. Ei, kleine Andries, loop hen eens achterna en zie waar ze naartoegaan!’

De ‘dorpsjongen’ (zoo noemde men den kleinen ouderloozen bengel) zat midden in den hof bij den ketel, waarin pruimen aan 't koken waren, - eene hoogst welkome plaats voor hem, daar hij niet alleen zijne voeten aan 't vuur kon warmen ('t was erg koud buiten), maar de goede Anna hem daarbij nog oorlof gaf nu en dan een pruim te snoeperen.

Hoe verdrietig dat hij nu al die heerlijkheid moest opgeven voor dien ouden Bizi!

Onwillens slenterde hij dezen na. Ze gingen werkelijk naar het kerkhof toe.

De vrouwen hadden gelijk; het prachtige roode steenen kruis lag verbrijzeld in het dorrende gras. Waar is het vergulde opschrift ‘God ter eere opgericht door Josef Bizi’ nu heen? Des Heeren bliksem heeft den steen, even als de letters doorspleten, alsof hij hadde willen zeggen: ‘Ik heb uwe eerbewijzen niet noodig, Josef Bizi; ik wilde uw Mariabeeld niet, ik wil evenmin uwen steen.’

De oude man wendde zijn hoofd weg van de plaats waar zijne gifte lag, en dorst ook niet ten hemel zien, waar men zoo boos op hem was. Zijn bekommerde blik bleef op den jongen dwalen, alsof dezes kroezelkop tusschen hemel en aarde hong.

Andries leunde tegen een beukelaar, zag nu en dan naar zijne voeten, die dreigden in den slijkigen bodem te zinken, en bekeek dan Bizi met nieuwsgierige stoutheid.

‘Willen wij voort?’ zei Stefaan.

‘Maar - wat zal ik met het kruis doen?’ vroeg Bizi met gesmoorde stemme. ‘Wilt gij het weer oprichten?’

‘Neen, dat wil ik niet,’ antwoordde Stefaan kortaf. ‘Wat Gods vinger gebrijzeld heeft, mag menschenhand niet aaneenvoegen. Ons Heer heeft u zienelijk bezocht....’

Des ouden mans tanden klapperden in zijnen mond.

‘Ja, wilde Hij mij slechts bezoeken,’ bracht hij bitter uit, ‘maar Hij woont reeds bij me, Stefaan, Hij woont bestendig bij me!’

‘Gij moet het verdragen, heer Bizi.’

‘Och, geloof me, Stefaan, ik ben in 't geheel geen slecht mensch.’

‘Gij zijt een vrek geweest, herteloos en hoogmoedig. Gij beschouwdet u als den eerste in de wereld. En beken het maar ronduit: gij waart een slaaf van uw geld en hebt ermeê gewoekerd.’

‘Ha! ik bekommer mij niet alleen om mijn geld....’ steunde hij. ‘Ik beef, het is me koud... Ik heb een slecht voorgevoel. Het is me of leî zich een hand op mijn herte. Ge zult zien, er staat een nieuw ongeluk vóor me... O, gij ondoorgrondbare Heere, wat verlangt ge dan van mij?’

Ze verlieten het kerkhof.

‘Ei zie!’ riep Stefaan, ‘die stakker daar volgt ons den geheelen tijd op de hielen! Zijne beenen zijn rood van de koude! Wilt gij zien dat gij wegkomt, gij kleine lummel?’

‘Jaag het kind niet heen, Stefaan! 't Doet me zoo goed het in de nabijheid te hebben. Kom maar nader, kleine zoon!’

De oude dacht dat de weerlicht plotselijk uit de duistere wolken ging neerslaan van zoohaast het kind niet meer nabij was.

‘Kom maar nader!’

‘Hij zou beter naar huis gaan,’ meende Stefaan, ‘zijn beenen gaan vervriezen.’

‘Waarom hebt gij geene leerzen aan?’ vroeg heer Bizi vriendelijk.

‘'k en Heb er geene,’ antwoordde de jongen, bedroefd.

‘Waarom geeft uw vader er u geene?’

‘'k en Heb geen vader,’ zei de jongen onverschillig.

Die onverschillige toon trof den ouden Bizi. ‘Hoe is 't mogelijk dat een kind kan opgroeien zonder vaderlijke liefde?’

Hij antwoordde niets, maar vatte de hand van den kleinen Andries en ging zwijgend met hem den weg op ter kerke.

Zij traden in een huis op welks uithangbord twee langschachtige leerzen afgebeeld waren, met gouden kwasten, en

daaronder stond te lezen: ‘Stefaan Filczik, leerzenmaker.’

‘Neem de maat van een paar leersjes voor dien jongen hier, heer Filczik, voor mijne rekening,’ zegde vader Bizi.

Filczik bezag den jongen en sprak:

‘Ik heb juist een paar kleine steveltjes hier. Ik wed mijnen pels tegen een ouden jas, dat ze passen.’

Hij haalde de leersjes: ze pasten werkelijk, en gingen als geschilderd.

De jongen was gelukzalig, zijne oogen straalden en hij trappelde verheugd met den oude uit den winkel.

Middelerwijl waren de wolken verdreven.

Toen vader Bizi deze weg opging, speelden de guldene zonnestralen over zijn bekommerde gelaatstrekken, en de hemel was lachende klaar. Het gras langs den weg, tot zelfs de groote waterputten loegen hem toe.

Hij voelde zich bevrijd, alsof hij eene andere lucht inademde.

‘Geef mij uwe hand, zoon! Gij hebt eene goede, warme hand. Wilt ge mee met mij?’

Het kind staarde in verrukking op de leersjes, en antwoordde:

‘Ik zou geerne terug naar mijnen pruimketel.’

‘Neen, gij gaat met mij. Zoo, nu zijn we thuis. Hier wonen wij, in dit baksteenen huis.’

De koetsier stond in de poort en vertelde zijnen meester Bizi dat de gestolene peerden terug waren; in de voorkamer ontmoette hem de welgezinde dokter: de zoon was buiten gevaar.

Vader Bizi zond eenen dankbaren blik ten hemel.

Wat is de hemel verre weg en doch zoo nabij!

Met een paar kleine steveltjes kan men den heelen afstand die hem van de aarde scheidt in een uur tijds afleggen.

Vertaald door E.v.O.

Beschaving door het Nederlandsch.[1]

Mijne Heeren!

Ik weet niet, of het hier wel de rechte plaats zou zijn, om de vele drogredenen te wederleggen, waarmede de vijanden van onzen stam en onze taal, ons te allen tijde poogden en nog pogen te dwarsboomen in dien langen en vaderlandschen strijd, welke alleen met de opheffing van de allerlaatste onzer taalgrieven kan gestaakt worden.

Deze drogredenen, hoe talrijk en spitsvondig ook, werden, sedert den dageraad onzer Beweging, door al onze tijdschriften en dagbladen met zulke doorslaande redeneringen, niet eene enkele maar vast honderden malen wederlegd, dat er waarlijk van de zijde onzer Waalsche en Vlaamsche tegenstrevers meer en erger nog dan moed, dat er, ja, verregaande onbeschaamdheid toe noodig is, om er, ten huidigen dage, nog mee vóor den dag te komen.

Onzin weerleggen in den aard van dezen, welke nog zeer onlangs tot zelfs in onze Statenkamers werd uitgekraamd, - ik zal er mij *hier* niet aan wagen! Alleen in eene vergadering van franskiljons en bastaard-vlamingen zou het nog de moeite waerd zijn, het onbezonnen mondsvol te bespreken van dien Luikschen burgemeester, die onze Nederlandsche moedertaal voor eene gemeene straattaal schold, of den onbekookten uitval te beoordeelen van den Brusselschen schepene, die, met het ernstigste gezicht der waereld eens orakelde: '*On veut faire du flamand* UNE LANGUE NATIONALE! *Je combats ce système.* CETTE LANGUE N'EN EST PLUS UNE!'

Edoch, Mijne Heeren, wat hier, in uw midden zal gezegd worden, reeds morgen, - gij weet het allen, - zal het door de duizend monden der drukpers tot zelfs in de verste hoeken van Nederlandsch- en Waalsch-België verspreid worden. Evenals wij, mannen der Vlaamsche Beweging, veelal met nieuwsgierigheid juist die nieuwsbladen ter hand nemen, waarin wij eene of andere bestrijding *onzer* overtuiging meenen te vinden, zoo zullen ongetwijfeld, vóor weinige uren, vele

(1) Redevoering, uitgesproken op den Landdag, gehouden tijdens de Betooging ter eere van Mr. E. Coremans, den 10 Februari 1889.

onzer vijanden zich de verslagen aanschaffen over dezen - dank aan uwe ongemeen talrijke opkomst - zoo indrukwekkenden Landdag. Voor dezulken, Mijne Heeren, - niet voor u, in wier midden ik de eer heb te spreken, - wil ik een woord reppen over de eenige tegenwerping, die na onzen reeds vijftigjarigen kamp nog der wederlegging waerdig zij, en wel over deze éene:

'*de Nederlandsche taal is*, *in België*, *de voornaamste hinderpaal tegen de beschaving!*'

Gij kent ze, niet waar, Mijne Heeren, de groote en kleine nieuwsbladen uit onze hoofdstad, welke - jaar in, jaar uit, - allerlei variaties ten beste geven over dit... ja, lacht niet! aan de *Revue Nationale* van 1845 ontleende thema!! Bij middel van onze '*patois flamands*' pogen wij, ten gunste der clericale partij natuurlijk, de nieuwe denkbeelden uit onze '*bourgs-pourris*' van Vlaanderen, Brabant, Limburg en Antwerpen verwijderd te houden; van het '*jargon moedertalien*' maken wij, *o Joseph Prudhomme*, *vous voilà dépassé!* eenen Chineeschen muur, zoo hoog, zoo stevig, zoo drie en vierdubbel dik en log, dat geen enkel straaltje licht er door heen dringen, geen enkele kreet van ontslaving er over klinken zal!

Hebben wij niet zelfs, al was 't dan ook uit het hertje van Walenland, nog geene twee jaar geleden eene stem hooren op gaan, om ons allen, in het rijk der duisternissen rondtastende Vlamingen, den broederlijken raad te geven, onze moedertaal te verruilen tegen de Fransche, ten einde, door dit onfeilbaar toovermiddel, in één ommezien al de heerlijkheden der Fransche beschaving deelachtig te worden?

Welk denkbeeld zich sommige lieden van het begrip *beschaving* wel kunnen vormen, zulks is mij, - ik moet het bekennen, - een onoplosbaar raadsel. Niet als een geschenk, dat van de eene hand in de andere overgaat, zells niet eens als een schat van voorrechten, welke men bij middel van charters, keuren, wetten verleent, wordt de beschaving het eigendom eener natie. De beschaving is als een prachtige tempel, tot welks voltooiing niet enkel jaren en jaren, maar eeuwen en eeuwen het hunne moeten bijbrengen. Heeft nu ons vaderland, - ik geef het gereedelijk, ofschoon niet zonder innige droefheid toe - onder meer dan één opzicht in de drie laatste eeuwen geen gelijken tred gehouden met andere volken van Europa, dan is zulks geenszins toe te schrijven *aan onze taal*, maar wel aan de uiterst ongunstige omstandigheden, waarin het zich, juist

gedurende deze driehonderd jaren, gansch onverdiend en ruimschoots buiten zijnen wil, bevonden heeft. NIET *onze moedertaal*, *maar de uitheemsche verdrukkers*, onder welke wij gezucht hebben: Spanje, Oostenrijk, Frankrijk, die alleen moeten de schuld dragen van onze mindere ontwikkeling.

Doch, gesteld zelfs dat de Nederlandsche taal den vooruitgang gedwarsboomd hebbe, zal dan het aanvaerden van eene uitheemsche spraak, die, uit onzen eigen aard evenmin voortgesproten als op onzen eigen bodem ontstaan, aan geene enkele eigenschap of behoefte van onzen volksgeest beantwoordt, maar met denzelven integendeel in strijd is, zal eene zulke taal ons volk uit zijne vernedering opheffen? Kenden zij slechts een weinigje geschiedenis, onze tegenstrevers zouden zich schamen, zulken monsterachtigen onzin vooruit te zetten! Een volk, dat zijne eigen spraak afzweert, veroordeelt zich zelven *voor tientallen van jaren* tot eenen zedelijken en geestelijken dood. Het natuurlijke voertuig van alle gevoel, weten, denken, werpt het blind en roekeloos van zich af, en - eer het zich, dank aan hoeveel inspanning! - met dat andere, of beter, met dat onnatuurlijke voertuig heeft vertrouwd gemaakt, is het - op enkele duizendtallen, dat is, op de richtende standen na - tot de volslagenste onwetendheid, de diepste zedeloosheid vervallen. Zal ik een voorbeeld aanhalen, Mijne Heeren? Engeland heeft, om het woord van Justus Lipsius na te bootsen, 'Ierland uit Ierland,' de Iersche ziel uit het Iersche lijf gerukt; welnu, noemt mij een enkel land in Europa, waar de beschaving even helder schittert door hare... afwezigheid als in dat ongelukkige, eens zoo roemrijke eiland!

Elk denkend man, die in 'beschaving' nog iets anders erkent dan eenen verleidelijken naam, weet, dat zij anders niets is of zijn kan dan het mededeelen aan niet slechts *enkele bevoorrechte*, maar aan *alle gelijkberechtigde* standen der natie, van alle begrippen en denkbeelden, welke, in den loop der tijden gebleken zijn of nog zullen blijken, de menschheid de grootste mate van zedelijk, geestelijk en stoffelijk welzijn te kunnen verzekeren.

Begrippen, zeide ik! *Grondbeginselen* klonke wellicht juister. Deze grondbeginselen worden dan toegepast op elke uiting van het menschelijke, of - om ons tot de inrichting der hedendaagsche maatschappij te bepalen, van het burgerlijke leven, ten einde, in elke soort van zaken, den enkeling tot ordebrengend en ordebehoudend richtsnoer te verstrekken.

Is het nu duidelijk, staat het nu niet even onomstootbaar vast als deze stelkundige waarheid: 2+2 = 4, dat men, - ik vrees waarachtig Lapalisse na te praten, - dat men deze grondbeginselen den volke niet anders kán kenbaar maken dan... *bij middel van de eenige taal*, *die het begrijpt*, hier te lande dus - *de Nederlandsche*!

Er is meer! Ik zal niet loochenen, dat deze verspreiding van denkbeelden, voor de '*oberen Zehntausend*' althans, dus voor de geestelijke aristocratie der natie, even gemakkelijk in het Duitsch, het Fransch, het Latijn, of elke andere ernstig of grondig aangeleerde taal zou kunnen plaats grijpen, als in de aangeboren moederspraak. Ik houd echter tegen elken andersdenkende krachtdadig vol, dat eene dergelijke opleiding, aan eenen *afzonderlijken* stand in eene *vreemde* taal gegeven, voor de gezamenlijke natie niets dan nadeelige gevolgen met zich kan sleepen. Hiervan hebben wij, in België, de duidelijkste en treurigste bewijzen vóor oogen.

Reeds vóor jaren heb ik het gezegd: 'Toen, na afkondiging der decreeten van 5 en 16 October 1830, welke niet anders waren dan eene bevestiging van de besluiten van Prairial, jaar II, het Fransch *feitelijk* de officiëele taal van België was geworden, werd als een natuurlijk en logisch uitvloeisel van dit alles, de Nederlandsche taal gebannen uit alle openbare instellingen. Staatsbestuur, rechtspleging, onderwijs, leger, alles werd uitsluitelijk in het Fransch ingericht! - Kon het anders, of de kennis van het eenig zaligmakende Fransch moest, in de oogen niet alleen der meer begoede standen, die hunne Vlaamsche zelfstandigheid reeds lang aan eene bespottelijke modezucht hadden prijs gegeven, maar zelfs van den tot nu toe onverbasterden burgerstand, uit welks kloeke gelederen Staat, provintie en stad hunne ambtenaren kiezen, een onfeilbaar middel schijnen, om niet slechts stoffelijk welzijn, maar tevens gezag en aanzien te verwerven!'[(1)]

Niet straffeloos had men aldus, in het beste en kloekste gedeelte van het pas gestichte Koninkrijk, het taaldualisme ingevoerd. Vooral het Middelbaar en Hooger Onderricht, waarvan de grondslag van dan af tot de stemming in 1883 van de wet op het Nederlandsch in het Onderwijs toe, uisluitend het Fransch was, droegen veel bij, om eenen onoverkomelijken

(1) *Het Nederlandsch in het Middelbaar Onderwijs*. Voordracht gehouden in de Antwerpsche afdeeling van *Het Willemsfonds*, in 1886.

afgrond te doen ontstaan tusschen de denkbeelden en verzuchtingen van de kleine burgerij en den werkmansstand en die van de hoogere klassen, en om zoodoende deze laatste in de volkomene onmogelijkheid te stellen, nog langer op de onderste lagen der Belgische maatschappij dien verzedelijkenden en beschavenden invloed te oefenen, zonder welken, om met Hoogleeraar van der Kindere te spreken, '*een volk onmogelijk gezond of krachtig wezen kan!*'

In eene andere omstandigheid, niet ongelijk aan deze, gaf ik, op deze vraag: 'wat zien wij, onder dit opzicht, gebeuren in de andere landen van ons waerelddeel', het volgende antwoord, dat het niet ongepast zal zijn, hier mede te deelen.

'Daar is, voor het geheele volk, het geestesleven volkomen één. De beschaafde standen dragen voor de mindere zielelast: al wie de lagere volksklas, op verstandelijk, maatschappelijk, zedelijk gebied maar eenigszins kan verheffen, veredelen, verlichten, acht het zich tot den heiligsten aller vaderlandsche plichten. Uit de werkplaatsen der drukkers en de winkels der boekhandelaars, uit de studeerkamers der geleerden en van het spreekgestoelte van leeraars en professoren, vloeien dag aan dag, uur aan uur, stroomen van licht en warmte over de hoofden van den grooten hoop naar beneden.

Wat van dit alles zien wij in ons vaderland gebeuren? Eilaas, niets of al zeer weinig! Hoevelen, van de ontelbaren, die iets meer dan het Lager Onderwijs genoten hebben; hoevelen onder u allen, geleerden, letterkundigen, advokaten, geneesheeren, notarissen; hoevelen zijn daar wel bekwaam, om van den geheelen, kostbaren schat van gedachten en kennissen, die zij hebben opgedaan, den kinderen des volks een arm sprankje mee te deelen?'(1)

Vijftig, meer dan vijftig volle jaren bleef, in ons gezegend vaderland, deze onnatuurlijke, met alle nationale en maatschappelijke belangen strijdende toestand voortbestaan, met het voorzeker niet verhoopte, maar even zeker onvermijdelijke gevolg, dat.... Doch laat ik eenen der knapste en rechtzinnigste politieke mannen van België, den heer Victor Arnould in mijne plaats het antwoord geven, door hem reeds op 12 December 1882 in volle Kamer uitgesproken:

> '*Pendant* 50 *ans le peuple flamand a été soumis au régime français*; *et que'est ce que le régime français, malgré les*

(1) *Het Nederlandsch in het Middelbaar Onderwijs*, 1886.

millions dépensés, a produit? ABSOLUMENT RIEN! AU POINT DE VUE INTELLECTUEL LA POPULATION FLAMANDE S'EST BIEN MOINS DÉVELOPPÉE QUE D'AUTRES PARTIES DU PAYS.'

Neen, niet de Nederlandsche taal is oorzaak, dat ons goede Vlaamsche volk niet op éene hoogte staat met enkele andere natiën; voor deze achterlijkheid zijn, voor het ruimste deel verantwoordelijk, de verfranschers en de verfransching!

Edoch, onze tegenstrevers bepalen er zich niet toe te beweren, dat de Nederlandsche taal de beschaving buiten onze grenzen houdt, zij gaan nog vrij wat verder! Zij ontzeggen haar zelfs al die eigenschappen, zonder welk eene taal geen kanaal van verlichting en wetenschap worden kan.

Of het dezen heeren met zulke beweringen ernst is, durf ik betwijfelen. De meesten hunner toch zijn niet genoegzaam onbekend met zekere kleine natie aan gene zijde van den Moerdijk, om niet te weten, dat de Nederlandsche taal aldaar, en wel juist gedurende diezelfde driehonderd jaren, waarop Nederlandsch-België, - wij weten door wiens schuld, - al dieper en dieper gezonken is, aanzijn heeft geschonken aan een nationaal leven, zoo harmonisch en volledig, zoo rijk aan alles wat een volk groot, edel, roemrijk kan maken, als slechts, op dit oogenblik, in twee of drie der machtigste staten van dit waerelddeel het geval is! Geen vak van wetenschap is, in bedoeld landeken van over Moerdijk, aan de Nederlandsche taal vreemd gebleven: niet enkel door voortreffelijke vertalingen, ook door uitmuntende oorspronkelijke gewrochten werd de gemeenschappelijke spraak van Hollanders en Vlamingen aldaar verheven tot den rang van een wetenschappelijk, encyclopaedisch voertuig voor theologie en wijsbegeerte, staatkunde, en rechtsgeleerdheid, letterkunde en aesthetiek, geschiedenis en aerdrijkskunde, natuur-, wis-, stel- en werktuigkunde, enz.!

Intusschen is het geenszins noodig, de grenzen van België te overschrijden, om het bewijs te vinden, dat in onze taal wel degelijk al het noodige voorhanden is, om den grondslag eener beschaving uit te maken. Of zou het Nederlandsch, nu, dat het zich tot eene der rijkste, volmaakste, duidelijkste en welluidendste talen der geheele waereld heeft ontwikkeld, wellicht minder waerd zijn dan zeshonderd jaar geleden, toen het - nog nauwelijks door enkelen geschreven en nog steeds die hoogere eenheid ontberende, zonder welke eene taal thans niet meer denkbaar is, - den stoeren bewoner

van het hertogdom Brabant of het graafschap Vlaanderen aan de spits plaatste van den vooruitgang op elk gebied!

Kan men toegeven, dat onze moedertaal er weinig toe heeft bijgedragen, om, zooals de geleerde Gervinus erkende, van het Vlaanderen der XIe en XIIe eeuw het toevluchtsoord van letteren en wetenschappen - tot dan toe schier uitsluitend in het Latijn beoefend - te maken, dan toch komt aan de volkstaal hoofdzakelijk de eer toe, onze gewesten van 1200 tot 1500 herschapen te hebben tot het samentrekkingspunt van den toenmaligen waereldhandel, de nijverheid en vooral de politieke vrijheid.

Door het feit, dat burgers, edelen en priesters, bij uitzondering alleen van het grafelijke hof, in hunnen dagelijkschen omgang met elkander *in Vlaanderen* alleen *Vlaamsch* spraken, kon het wel niet anders, of - onze van natuurwege reeds zoo manhaftige en fiere volksaard, moest van lieverlede genoeg gehard en gestaald geraken, om zich tot de grootste hervormingen opgewassen te voelen. In het *Dietsch* was het, dat dichters en denkers als Maerlant en Boendale den volke hunne plichten, maar ook hunne rechten veropenbaarden; in het Dietsch klonk nog vóor 1300 de stoutmoedige democratische kreet van:

> ‘Is d'een edel, dander vri,
> Die derde eyghen man daerbi,
> Wane quam dese name?...’

Kan men dan in twijfel trekken, dat de volkstaal veel heeft meegeholpen, om den zwaren kluister, waaraan de leenheerschappij burger en landbouwer had vastgeklonken, vroeger dan overal elders in onze gewesten te verbreken? Op *Vlaamschen* bodem, in *Vlaamsche* taal, werden die *Blijde Inkomsten* afgekondigd, welke - vijf eeuwen vóor de zeker roemvolle Fransche omwenteling, het grondbeginsel: *alle macht komt uit hetvolk*, zoo niet in theorie, dan toch in praktijk brachten, en - wel beschouwd - de modellen moeten heeten van onze hedendaagsche, volmaaktere en volledigere, maar geenszins meer democratische of meer vrijzinnige grondwetten.

In het *Vlaamsch* was het, dat onze vaderen, vóor alle andere natiën, als basis van het burgerlijk recht de volgende stellingen deden aanvaerden:

onschendbaarheid der persoonlijke vrijheid,

gewaarborgde onafhankelijkheid der gemeente,

stemming door het volk van hulpgelden en subsidiën,
veto aan den derden stand verleend in alle belastingzaken,
algeheele afschaffing in de steden en gedeeltelijke afschaffing te platten lande van alle wezenlijk feodaal gezag!

Ziedaar de weldaden, Mijne Heeren, waarmede de Nederlandsche, tot alle beschaving en ontslaving thans onmachtige taal, de waereld eens begiftigd heeft!

Was zij sterk, waar het gold te *stichten*, ook waar het er op aankwam het gestichte te *verdedigen,* ontbrak het onze taal aan geene hulpmiddelen. Zij was de ziel van den reuzenstrijd, dien onze gemeenten met de machtigste vorsten van die tijden, de koningen van Frankrijk, herhaaldelijk aanbonden; zij was de ziel van den opstand te Brugge op 18 Mei 1302, van den zegepraal van Kortrijk, in het hetzelfde jaar, van de macht en heerlijkheid van Gent onder de van Arteveldes. Zij was het, - *ô Chronique*, *ô Gazette*, - die, als priesteres der jonge burgervrijheid, de diepverdrukte poorters van Reims, Orléans, Rouen, Blois, van het Beauvoisis en de Champagne, ja, - lees de kronijken, ô Victor Hallaux, raadpleeg de geschiedschijvers, ô Petrus, - ja, die van Parijs zelf, in de veertiende eeuw (1385) naar het voorbeeld der Gentenaars deed in 't harnas vliegen, om eindelijk op hunne beurt hun poortersrecht te eischen.

Toen was zij geene Asschepoester in de rij der talen, onze moederspraak, toen was zij eene koningin, die, met opgeheven hoofde, zelfs ver over de grenzen van haar rijksgebied hare gaven uitdeelde.

En in de veelbesproken woelingen der zestiende eeuw, was het ook dan niet ons eigen Nederlandsch, dat door den mond van duizenden rederijkers gansch Vlaamsch-België door het grondbeginsel van vrij onderzoek en gewetensontvoogding verspreidde, om straks, - nadat de afval der WAALSCHE *Malcontenten* Zuid-Nederland dieper dan ooit vóor Spanje had doen bukken, - Jan de Laet heette zulks eens: *het eeuwig betreurenswaerdig einde van Neerlands oorlog tegen Spanje* - onze gelukkig door geene Walen verraden Noorderbroeders aan te vuren tot het stichten van dat Gemeenebest, welks glansperiode de beroemde Duitsche geschiedschrijver WENZELBURGER[1] nog onlangs geheeten heeft: ‘een tijdperk van kracht en leven, dat gerust met de gouden eeuw van Griekenland en Rome kan vergeleken worden.’

(1) *Geschichte der Niederländen*, II, Gotha, Perthes

Doch, genoeg bewijzen! Alleen onwetendheid of kwaadwilligheid kunnen loochenen, dat de taal, waarin Erasmus, Lipsius, Ortelius, Mercator, Vesalius, Swammerdam hunne eerste opleiding ontvingen, waarin - wat meer en beter is - Stevin, Huyghens en Leeuwenhoek hunne ontdekkingen op het gebied der wetenschap boekten, waarin, op onze dagen - zooals ik reeds hooger zeide, - alle vakken van menschelijke geleerdheid, met de grootste kunde zijn behandeld geworden, geen voermiddel van beschaving zou wezen!

Vragen wij veeleer aan onze tegenstrevers, welk aandeel - hoe gering dan ook - DIE *gewesten van België* aan de Europeesche beschaving hebben genomen, *waar geen Nederlandsch gesproken wordt*; vragen wij hun, welk grondbegrip deze provinciën tot den algemeenen schat der burgerlijke en politieke vrijheden of tot dien der menschelijke kennissen hebben bijgedragen, en laten wij het antwoord gerustjes afwachten! Niet óns, Mijne Heeren, niet óns zal het tot beschaming strekken!

Een laatste woord.

Een onzer beste dichters, Julius Vuylsteke, heeft in een oogenblik van neerslachtigheid ons volk vergeleken met eenen

> ‘grooten, zwaren steen,
> die onbeweeglijk ligt in moer en dras,
> gekneusd op vele zijden, en geheel
> bedekt met groenen roest, gekwetst door al
> de distels, die hem tot hun steunsel kiezen,
> terwijl hij in zijn' schaduw tegen wind
> en vlagen 't nietig kruipend grasje schut;
> *en nuttig - als een steen* - VOOR WIE HEM WEET
> te HEFFEN, EN NAAR ZIJNEN VIJAND SLAAT.’

Dit beeld, Mijne Heeren, was wellicht vóor jaren getrouw; dat het heden niet meer met de werkelijkheid overeenkomt, het is, tijdens de bespreking van het wetsontwerp de Vigne-Coremans op alle punten van ons Vlaamsch vaderland genoegzaam gebleken. Ik zeg het echter in de volle overtuiging van mijn vrijzinnig en Nederlandsch gemoed, ik roep het luid, opdat de staatslieden, die het lot van België in handen hebben, het mogen hooren; ik herhaal het met nog meer nadruk, opdat de hoofden der Belgische staatspartijen op hunne beurt er zich zouden van doordringen:

Men stelle een eind aan den zoo abnormalen als wederrechtelijken toestand, waarin België, sedert 1830, onder het

opzicht der talen verkeert; men doe tot den grondslag toe den dam wegvallen, die thans de hoogere klassen van de lagere gescheiden houdt; men ontsteke, in Vlaanderen, de reuzenfakkel der volksbeschaving niet meer voor enkelen, maar voor allen, en weer zullen de oude lieve tonen van 'ons Dietsch' hier het geslacht doen herleven van die mannen, welke - trotscher en stouter dan elke andere natie - de koene, veelbeteekenende woorden der Cortès van Arragon tot grondslag maakten der plechtig bezworen *Blijde Inkomsten* van al hunne vorsten:

'Wij, die elk zooveel zijn als gij, doch die, te zamen vereenigd, veel machtiger zijn dan gij, wij zweren en beloven u gehoorzaamheid, zoolang gij zelf onze voorrechten zult handhaven, - zoo niet, *niet!*'

9-10 *Februari* 1889.

POL DE MONT.

Boekbeoordeelingen

I.
Vijf novellen door René Vermandere. Kortrijk, A. Gernay-Gillon, 1888.

Bedriegen wij ons niet, dan zagen wij vroeger van den Heer Vermandere eenige tooneelspelen en kluchtliederen en zijn deze '*vijf novellen*' wellicht zijne eersteling in het verhalende lettervak. Wij willen of kunnen deze schrijver onze beste gelukwenschen niet onthouden. Hij bezit in hooge mate de zoo benijdenswaardige kunst van '*vertellen*'. Eene kleinigheid is hem voldoende om de aandacht te boeien, hij weet geestig te zijn, als in de '*Reis naar Oostende*' en een '*Wonderkind*' en kan het gemoed tot weenens treffen, als in '*Ten Hemel geklommen*, *Engel Klaai* en *Lamme Nelis.*' Ziet hij de wereld soms wat zwart: hetzij! de traan, die ons oog ontvallen is bij de lezing, legt getuigenis af van eene zachtroerende gewaarwording, die ook iets aangenaams in zich bevat. In een woord gezegd: wie het boekje ter hand neemt zal stellig de vijf verhaaltjes lezen, met voldoening en belangstelling lezen.

Wat de taal betreft: woordekeus en zinsbouw zouden hier en daar eens duchtig mogen nagezien worden. Volge hij onder dat opzicht het voorbeeld van zijn kieskeurigen stadgenoot Theodoor Stevens.

E. VAN LANGENHOVEN.

II.

Jules Verne. Twee jaar vacantie. I. *De mislukte Pleziertocht*, 220 bladz. en 46 houtgravuren. II. *Een Knapenkolonie*, 210 bladz. en 46 houtgravuren. - Amsterdam, uitgeversmaatschappij Elsevier. - Prijs per deel: 2,50 fr.

Deze maal is het in Australië dat Jules Verne de helden van zijn verhaal is gaan zoeken. Eenige jongelieden uit de kostschool van Clairman in Auckland, hoofdplaats van Nieuw-Zeeland, ondernemen gedurende hunne vacantie van twee maanden een pleziertocht met den schoener *Sloughi.*

Door eenen hevigen storm wordt het vaartuig onttakeld en op een onbekend eiland geworpen.

Het verblijf van de jongelingen aldaar heeft de onuitputtelijke vindingskracht van Jules Verne gelegenheid gegeven tot het mededeelen van allerhande ontmoetingen. De zonderlingste avonturen worden in aantrekkelijken vorm den lezer aangeboden.

De zwerftochten der jeugdige kolonisten leveren stof in overvloed tot wonderbare ontdekkingen, kluchtige voorvallen en nieuwe natuurtafereelen, welke allen onafgebroken elkander opvolgen, en derhalve in hooge mate de aandacht geboeid houden.

De eigenlijke knapenkolonie wordt in het tweede deel van het werk behandeld. Niet minder aantrekkelijk zijn hier de verschillende wederwaardigheden geschetst, welke de jonge reizigers dag aan dag ontmoeten. Onwillekeurig vraagt men zich af hoe het mogelijk is zoovele uiteenloopende avonturen tot een geheel samen te brengen, en zoodoende het onwaarschijnlijke als bijna gansch waarschijnlijk te doen voorkomen. Maar dat is nu ook het geheim van Verne's verhaaltrant en weinigen is het tot hiertoe gelukt hem daarin na te volgen.

Uit dit kortbondig overzicht moge reeds blijken, dat deze twee laatste deelen van de *Wonderreizen* voor hunne voorgangers niet moeten onderdoen en met evenveel graagte door onze jongens zullen verslonden worden. Maar Verne heeft niet slechts eene aantrekkelijke en boeiende lezing willen leveren, hij heeft ook een nuttig doel voor oogen gehad; althans aan het einde van het tweede deel zegt hij: ‘Laat alle jongelingen het wèl onthouden: met orde, vlijt en onversaagdheid kan men alle omstandigheden, hoe moeilijk zij ook zijn mogen, te boven komen. Laat hen boven alles niet

vergeten, dat de jeugdige schipbreukelingen van de *Sloughi*, door beproevingen gelouterd en in de harde school der ervaring wijs geworden, bij hunne terugkomst onnoemelijk veel geleerd had, zoodat de kleine jongens bijna groot, de grootere bijna volwassen mannen waren geworden.'

De stoffelijke uitvoering laat niets te wenschen; overigens, de uitgeversmaatschappij *Elsevier* heeft ons aan verzorgd en keurig werk gewoon gemaakt. Een vijftigtal mooie houtgravuren luisteren elk boekdeel op en maken het werk zooveel te meer aantrekkelijk.

Onder alle opzichten mogen dus het 43e en het 44e deel van Verne's Wonderreizen warm aanbevolen worden.

FRANS DE GHENT.

III.

Bloemlezing uit Prudens van Duyse's Gedichten, tijdens zijn leven verschenen. Uitgegeven door Florimond van Duyse, onder toezicht van Jan van Beers. In 8o, 272 bladzijden. Roeselare, De Seyn-Verhougstraete.

Deze bloemlezing bevat 19 stukken uit den bundel *Vaderlandsche poëzie* (1840), 3 stukken uit *Godfried of de godsdienst op 't veld* (1842), 4 stukken uit *Natalia* (1842), 2 uit den *Spellingsoorlog* (1842), geheel den *Zang des Germaanschen Slaafs* (1848), 16 stukken uit *Het Klaverblad* (1848), 10 kindergedichtjes (1849), 6 stukken uit *Vroolijkheid* (1853); den voorzang 'Aan de stad Gent' uit Jacob van Artevelde (1859), 18 stukken uit *Nazomer* (1859) en 21 verspreide stukken.

De keuze der stukken mag als zeer gelukkig geheeten worden; zij geeft een juist denkbeeld van den letterkundigen arbeid van den vruchtbaarsten onzer dichters.

Al de dichtsoorten, door Prudens van Duyse behandeld, van het eenvoudige kinderversje tot den statigen heldenzang, zijn in dit lijvig boekdeel vertegenwoordigd. Er is derhalve voor afwisseling gezorgd, en dit mag nu juist ook wel als eene verdienste van deze bloemlezing aanzien worden. Eere dus aan den zoon, die door deze puike verzameling zijnen vader eene zoo schoone en blijvende hulde heeft bewezen! Eere ook aan den uitgever, die het werk op stevig papier met duidelijke letter heeft gedrukt, en er eene sierlijke uitgaaf heeft van gemaakt.

Moge deze *Bloemlezing* veel lezers en veel koopers vinden!

Als prijsboek voor de leerlingen der hoogere klassen schijnt ons dit werk ten zeerste geschikt. Onnoodig dus hierbij te voegen, dat wij het alleszins aanbevelen.

FRANS DE GHENT.

IV.

Segher Janssone. Historisch tafereel uit de eerste helft der XIVe eeuw door Frans Van Cuyck. 1888.

De Heer Van Cuyck bewijst dat de spreuk rust roest op hem niet toepasselijk is. Pas zijn de *sinjoren* verschenen of

hij zendt een historischen roman de wereld in terwijl een nieuwe bundel novellen van hem onder de pers ligt.

Schrijver had thans voor doel eene ernstige poging te wagen op het gebied van den modernen historischen roman en hij heeft gepoogd een trouw en kleurvol tafereel te ontwerpen van het leven en streven der Vlamingen in de XIVe eeuw, het tijdstip van den hoogsten bloei voor Vlaanderen en tevens het woeligste, het meest bewogen: zoo meldt hij in de voorrede van zijn werk.

De geschiedenis is stellig een der moeilijkste vakken der letterkunde, maar daarom ook een der verdienstelijkste. In het algemeen heeft men een verkeerd begrip over onderwijs en behandeling der vaderlandsche geschiedenis. Men stelt zich voor dat zij slechts te vinden is op het bloedige slagveld en men vergeet te dikwijls tot de oorzaken op te klimmen die den strijd voor gevolg hadden. Het is meer in den aard, de zeden, de gewoonten, aan den huislijken haard, aan den arbeid, in het dagelijksch en openbaar leven dat men een volk leert kennen en zijne geschiedenis. Onder dit oogpunt, juichten wij van harte de poging toe van den Heer Van Cuyck die beloofde, in zijn nieuw werk, eenige bijzonderheden te schetsen over den handel en wandel onzer voorouders uit het groot gemeentetijdvak.

Heeft hij nu als geschiedenis zijn doel volledig bereikt? Wij antwoorden ontkennend op de vraag doch voegen er onmiddellijk bij dat het eene onmogelijkheid was zonder er een paar boekdeelen bij te voegen. De schrijver heeft nochtans te weinig partij getrokken uit de rijke stof en te veel den kleinen kant der zaak beschouwd en het bijzonderste, het hoofdpunt vergeten. In de eeuw, die hij tot onderwerp van zijn verhaal gekozen heeft, was er geen volk dat zulke staatkundige ontwikkeling en zulke uitgebreide rechten bezat als wel ons Vlaamsche volk en ook geen volk dat zoo ijverzuchtig was op die rechten en privilegiën die het zoo dikwijls met zijn bloed bezegelde. Den tijd in aanmerking genomen, staan die instellingen verbazend hoog en zij hebben tot grondslag gediend aan vele bepalingen en wetten over wier bezit wij ons heden terecht verheugen. Waarom de schrijver het noodig geoordeeld heeft die, met hedendaagsche gedachten, te doorweven, is ons een raadsel. De waarheid is, vooral in de geschiedenis, eene hoofdvereischte. De grondstelsels, die hij aan zijne helden in den mond legt, waren onbekend aan ons volk. De onafgebroken strijd van Vlaanderen was gericht tegen vreemden geest, tegen vreemde overheersching. Hij gold het ongehinderd behoud van zijne vrijheden en voorrechten, zijne nationale zelfstandigheid en onafhankelijkheid, zijne duurverkregene rechten. Het Vlaamsche volk had te veel gezond verstand om de hersenschim van volledige gelijkheid na te jagen. Zijne gilden en ambachten waren merkweerdig in hunne inrichting en we begrijpen niet hoe de schrijver, die een geheel hoofdstuk wijdt aan de

badstoven, er geen enkel woord voor overheeft. Het was veel belangrijker om de eeuw te doen kennen.

Wat de eigenlijke opvatting van het werk zelf betreft, verklaart de schrijver dat hij voor doel had den beschaafden lezer te boeien, vrij van aangrijpende werking, zooals Dumas, zonder vertelsels voor kinderen of dienstboden. God behoede onze kinderen en dienstboden voor Dumas' lettervruchten! Wij doen nochtans opmerken dat vele schrijvers en van onze meest gevierde, die vertelsels niet versmaad hebben in hunne geschiedromans, zoomin als zij 't beneden hunne weerdigheid achtten voor iedereen te schrijven. Beschaafde lezers kennen doorgaans in het algemeen de geschiedenis en ook de bronnen, waaruit de heer Van Cuyck zijn verhaal geput heeft, en misschien nog meer andere, die bepaalder en vollediger zijn. Het is dus niet in *Segher Janssone* dat zij de geschiedenis zullen leeren, of er de kennis van uitbreiden. Waar blijft dus het onmiddellijk nut dat zijn historisch tafereel, - volgens zijne liefhebberij behandeld, - stichten zal?

Wil dit nu zeggen dat de minderbeschaafde lezer het boek moet terzijde laten? In geenen deele, en wij gelooven zelfs dat het beter in de handen zal passen onzer kinderen en dienstboden, dan menig vertelsel van denzelfden schrijver. Wat vooral aan het werk des heeren Van Cuyck schaadt is het volkomen gebrek aan eenheid, het is geene keten, het zijn enkel schakels, waarvan sommige kunnen weggenomen worden, zonder in het minst aan het geheel iets te hinderen. De veelvuldige bijzonderheden die hij aanhaalt doen hem den hoofdpersoon van zijn verhaal op den achtergrond schuiven, die, om zoo te zeggen, in de helft van het verhaal maar handelend optreedt om op den doedelzak te spelen, op eene ton te babbelen en dan geradbraakt te worden. Men voelt het aan heel de behandeling van het onderwerp dat de schrijver zich niet genoeg met den geest verplaatst heeft bij de personen uit de eeuw die hij schetst. - Zijn werk is op vele plaatsen al te moderne met een slag van zeldzame menschen. De karakters van Segher's zoon en zijne beminde zijn die b.v. wel natuurlijk? Eene meid die droomt van strijden, zelfs wanneer haar huiskring zoo zeer beproefd werd, en die haar hart slechts door het zwaard te winnen geeft, en daartegen een dweper van een jongen die niets te vertellen weet dan van Maerlant en van Aeginhard, van vrede en van onderwijs en daarover een dozijn bladzijden opdischt om dan in eens tot een held herschapen te worden! Wij vinden die letterkundige vrijerij onnatuurlijk: de jongelieden uit dien tijd zullen zooal gevreën hebben als vandaag. Evenmin kunnen we 't voor natuurlijk houden dat een ruwe Kerel als Segher Janssone zich van *Jans Teestije* eene perkamenten borstplaat zou gemaakt of zich in zijne ledige uren met letterkunde beziggehouden hebben. Schrijver heeft de behoefte gevoeld de groote dichters onzer middeneeuwen te gedenken, hij heeft ze eenvoudig misplaatst. Of lagen de handschriften zoo maar

onder het bereik van eenieder, beschaafd of niet? - Het tooneel van en op de ton schijnt ons overdreven en valsch. Het was niet op zulke wijze dat onze Vlamingen zich ten strijde begaven, straks verdronken in het bier en dat op het oogenblik als ‘de eer van Vlaanderen op het spel staat.’ Vader Janssone moet een man van groot krediet geweest zijn om zoo maar zeshonderd dapperen op zijne rekening in de tapperijen naar hartelust te laten drinken en dat voor iemand die ijl uit het worstelperk is gekeerd. Wij gelooven evenmin dat dit oogenblik geschikt was om eene lange voordracht te houden over de gelijkheid en het uitsterven van de schoone gebruiken van vroeger: een krachtig, opwekkend en bezielend woord ware beter op zijne plaats geweest. Het optreden van dien armen bloed van een minnezanger, die een prachtig lied van Pol de Mont komt zingen is ongepasten behoort ten hoogste bij een vertelsel. Er zijn zoo meer van die verkeerde toestanden in het werk te vinden. Zoo komt, b.v., in een vroeger hoofdstuk, die oude Jan Breydel zijne Vlaamsche ziel nog eens afdraaien om de Bruggelingen te overtuigen dat ze hunne stad moesten verdedigen tot den laatsten man bezweken zij van honger. En die goede raad heeft voor uitwerksel dat een oogenblik later de vrouwen de Fransche lelievaan op de halle der Breydelstad doen wapperen! Als de mensch oud wordt! Wij hadden hem liever dat verdriet gespaard gezien en hem laten rusten, al was het maar in aanmerking voor bewezene diensten, des te meer daar het onderwerp hoegenaamd niets bij zijn onnoodig optreden gewonnen heeft, dan een overtolligheid te meer. Als dusdanig beschouwen wij ook de kwaejongensstreken der edele jonkers en de mislukte oplichting van de strijdzuchtige beminde van den droomenden Walter Janssone, die eerst door het voorval met tellen schrik geslagen, dan als een tijger opgesprongen is, om later de gelegenheid te hebben te bewijzen dat alle menschen afstammen van onzen eersten vader Adam, die een eenvoudig landbouwer was! O! die dichters der 14^{e} eeuw!-

Het werk van den Heer Van Cuyck onderscheidt zich, even als de vorige, door zuivere en goede taal en dat is zeker eene hoedanigheid, waarover wij hem allen lof brengen.

In het algemeen, denken we dat het onderhavige werk niet tot de beste voortbrengsels van den Heer Van Cuyck behoort. Hij heeft zich niet genoeg doordrongen van de vereischten van een geschiedkundigen roman. Is het daarom gezegd dat wij zijn tafereel geheel afkeuren? Verre van ons en wij hopen zelf dat de schrijver het niet bij deze eerste poging zal laten, alhoewel die niet volkomen gelukt is. Al doende leert men en de Heer Van Cuyck is niet de man om zich door hinderpalen of moeilijkheden te laten afschrikken. Wij wenschen hem van harte eenen goeden uitslag toe bij eene nadere poging op het gebied van onze nationale geschiedenis, waaruit nog zooveel te putten valt vooral voor hen die grondig menschen en geschiedenis kennen.

J. VAN AEL.

Kroniek.

Letter- en tooneelkunde. - Prijskampen.

- Groote Internationale Tooneelwedstrijd van *St-Jozefs' Genootschap*, ingericht door den tooneelbond *Nut en Vermaak.*

Uitslag. - DRAMA. 1e prijs: De Vereeniging: *Kunst en Vermaak*, van Maastricht met het drama: TROUWE IN ONTROUW, door Hofdijk.

2e prijs (met onderscheiding): De Vereeniging: *Advendo*, van Amsterdam, met het drama: EENE OUDE FIRMA, door Koos.

3e Prijs: De Vereeniging: *De Eikel*, van St-Pieters-Jette, met het drama: DE VERZOENING, door De Lattin.

4e Prijs (bijgevoegde prijs): De Vereeniging: *Vondel*, van Antwerpen, met het drama: LODEWIJK VAN NEVERS, door B. Block.

Beste tooneelspeler: de heer Koos, van de Vereeniging; *Advendo*, met de rol van WYKVELD.

Bijgevoegde prijs: De heer Messemacker van de Vereeniging: *De Eikel*, met de rol van VAN CANT.

Prijs van beste uitspraak: De Vereeniging: *Vondel*, van Antwerpen.

BIJSPEL. 1e prijs: De Vereeniging: *Kunst en Vermaak*, van Maastricht, met: HIJ IS NIET JALOERSCH.

2e prijs (in verdeeling): De Vereeniging: *De Noordstar*, van Antwerpen, met: EEN ENGELBEWAARDER; en *De Lauwerkrans*, van Antwerpen, met: SPRIET EN SPRUIT.

3e prijs: De Vereening: *Vondel*, van Antwerpen, met: DE PARAPLU VAN P. KRAMERS.

Beste tooneelspeler: De heer Reinders van de Vereeniging: *Kunst en Vermaak*, met de rol van BOUWMAN, in het blijspel: HIJ IS NIET JALOERSCH.

De prijsuitreiking heeft plaats op 24 Maart 1889. - De herinneringsmedaliën zullen op voornoemden dag overhandigd worden.

GROOTE PRIJSKAMP VAN TOONZETTING VAN 1889. - De Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs brengt ter kennis der belanghebbenden, dat een dubbele prijskamp wordt geopend voor een gedicht in Nederlandsche taal en een gedicht in Fransche taal, om op muziek gebracht te worden voor den prijs van toonzetting van 1889 (prijskamp van Rome).

Een prijs van 300 frank of eene gouden medalie van dezelfde weerde, zal aan de schrijvers der bekroonde gedichten toegewezen worden.

De gedichten zullen niet meer dan drie muziekstukken van verschillend karakter, onderbroken door zangverhalen, behelzen, niet meer dan twee honderd verzen bedragen, en behooren tot het lyrische of tot het dramatische vak. Het is onnoodig dat zij geschikt wezen voor de tooneelopvoering. De schrijvers mogen naar believen eene alleenspraak maken of verscheidene personages doen optreden.

De Belgische schrijvers, die aan den prijskamp willen deelnemen moeten, vóor den 1 Mei 1889, hun werk zenden naar het sekretariaat der Koninklijke Belgische Akademie van Wetenschappen, Letteren en Schoone Kunsten (Brussel). De handschriften mogen geen enkele aanduiding dragen, die den schrijver kan doen

kennen. Zij zullen vergezeld gaan van een gesloten briefje, bevattende den naam en de woonplaats van den schrijver. Het is verboden, op verbeuring van den prijs, een valschen naam te gebruiken.

- *Hulde aan Klaus Groth.* - Op voorstel van dr. Hansen heeft de Koninklijke Vlaamsche Akademie, in hare zitting van Woensdag 20 Februari ll., beslist, de 70e verjaring van den grooten Nederduitschen Dichter Klaus Groth te vieren. Een warm adres van gelukwensching en dank voor zijne Dietsche werkzaamheid zal opgesteld en hem op zijn feest door een afgevaardigd lid aangeboden worden. Want Hansen deed uitschijnen, dat men Groth inderdaad niet eenvoudig als dichter, ook niet als volksdichter, als eenen Burns of een Hebel vieren moet, maar vooral als dichter en stichter in eene volkspraak, die enkel tongvallig van de onze verschilt, die glad verstaan wordt wannneer zij duidelijk gesproken en bij middel der aldietsche spelling geschreven is. Als een proefje dezer volksspraak las Dr Hansen, Groth's aandoenlijk: *Mijn moederspraak.*

Hij legde verder uit wat Duitschland en bepaaldelijk Holstein voor Groth doen willen, zooals het aanbieden van een eeregeschenk, het plaatsen van eenen gedenksteen, het ophangen van zijne beeltenis in het Nationaal Museum te Berlijn, enz.

In Antwerpen is door hem een voorloopige kommissie beroepen geworden, waarvan buiten Dr Hansen zelven, verscheidene Dietsche vrienden als Pol de Mont, Gittens, Dela Montagne, Blockhuys, Kroth, Mulders, Olthoff, Gerling, Wagner, enz., zullen deelmaken. Brussel vormt insgelijks een Komiteit, en alle vereerders van Groth en het Dietschdom zullen gelegenheid hebben zich voor de betooging bij de Akademie of het Antwerpsch Komiteit aan te sluiten. Zulke vereering komt den Man toe, die krachtig en prachtig het feit vertegenwoordigt, dat ons Nederlandsch, laat ons maar zeggen Nederduitsch, zich van Duinkerke tot Koningsberg uitstrekt.

Als bekroning dezer hulde heeft de Akademie de volgende prijsvraag uitgeschreven:

Geschiedenis der taal- en letterkundige betrekkingen tusschen de Nederlanden en Noord-Duitschland op het algemeen Dietsche of Nederduitsche spraakgebied.

- Uit zeer goede bron vernemen wij, dat een Engelsch huis aan Peter Benoit zijnen *Lucifer* heeft afgekocht, alsook al zijne andere werken, met het monopolium voor alle verdere uitvoering daarvan Voor den *Lucifer* is de zaak gansch afgehandeld. Voor de overige werken wordt de overeenkomst eerlang gesloten.

Als de Engelsche veerkracht en geldmacht er zich mede bemoeien gaat, mag men zeggen, dat Benoit's roem en bijval eerst nu begint.

Heil Benoit, heil onze Vlaamsche kunst!

Den 3n April wordt de *Lucifer* te Londen in Albert Hall uitgevoerd.

- Den 26 Februari l.l. werd in het stadsschouwburg te Freiburg (Duitschland) voor de eerste maal opgevoerd het landelijk tooneelspel *Zanna* van Pol de Mont, vertaling van H. Flemmich.

- In de welbekende reeks, getiteld *Mannen van beteekenis uit onzen tijd*, die te Haarlem wordt uitgegeven, verscheen dezer dagen een flink werkje gewijd aan *Jan van Beers* door dichter Pol de Mont.

- Prof. Jan ten Brink van Leiden gaf onlangs een nieuw boek uit: *De roman in brieven* 1740-1840, waarin verbazend veel bijzonderheden voorkomen over tal van Nederlandsche schrijvers en boeken, die nu geheel vergeten zijn, maar in hunnen tijd opgang maakten.

- De heer Karel Stallaert vervolgt vlijtig de uitgave van zijn *Glossarium van verouderde rechtstermen*, *kunstwoorden en andere uitdrukkingen uit Vlaamsche*,

Brabantsche en Limburgsche oorkonden, (Leiden, Brill). De pas verschenen zesde aflevering gaat van *Erve* tot *Gemoet.*

- Prof. Verdam van Amsterdam laat de afleveringen van zijn groot *Middel-Nederlandsch Woordenboek* spoedig op elkander volgen. Van dat echt wetenschappelijk gedenkteeken kregen wij onlangs de zeventiende aflevering, bevattende de woorden van *Goet* tot *Guwe.* (Den Haag, Nijhoff.)

- GRAFMONUMENT JAN VAN BEERS. - Wij ontvangen den volgenden omzendbrief:

'Op 14 November laatst stierf te Antwerpen een man, wiens naam sedert jaren in Vlaamsch België en in Nederland gekend en gevierd is: de dichter JAN VAN BEERS. De ondergeteekenden, vrienden en vereerders van den afgestorvene, hebben de taak op zich genomen, aan zijne nagedachtenis eene hulde te bewijzen, die hem door alle beminnaars der Nederlandsche letteren wordt toegedacht: *een gedenkteeken op zijn graf.*

Het ware overbodig hier breedvoerig den lof te maken van den diepbetreurden man, daags na zijn heengaan, op het oogenblik dat alles wat toen te zijner eere gesproken en geschreven werd, nog in ieders geheugen geprent staat. Toch moeten wij in dezen onzen oproep herinneren, dat JAN VAN BEERS zich eene eereplaats heeft verworven in de rei dergenen, die de Nederlandsche lier gestemd hebben.

De ongemeene keurigheid van zijnen dichtvorm, de rijkdom zijner kleurige, gesmijdige taal, hebben evenzeer de menigte als de kunstenaarswereld bekoord, van toen zijne eerste verzen het licht zagen. Met klimmende bewondering werden al zijne volgende gewrochten onthaald, zoowel zjjne kleinere gedichten, echte pereltjes van gemoedelijkheid, als zijne schilderachtige verhalen, uit het volksleven gegrepen, als zijne verheven lierzangen, zwellend van geestdrift, vol van het vuur der edelste poëzie.

Een gemoedsleven in wonderschoone zangen uitgestort, ziedaar zijne duurzame aanspraak op de vereering van het nageslacht.

Dan, hij heeft niet geleefd, teruggetrokken in zijne studiekamer, maar ook ruimschoots daarbuiten heeft hij zijne krachten besteed aan de opbeuring van den Vlaamschen volksgeest.

Bijna veertig jaren was hij werkzaam als leeraar, eerst in 's Rijks Normaarschool te Lier, daarna aan het Atheneum van Antwerpen. Laat zijne leerlingen het getuigen: zijn onderwijs sprak niet slechts tot de geesten, maar ook tot de harten. Hij poogde "zijne jongens" te doordringen niet alleen van de schoonheden, maar ook van de beschavende rol der moedertaal.

Buiten de school was hij een erkende leider der Vlaamsche Beweging. Jaren lang heeft hij dien vreedzamen strijd medegestreden en aangevoerd.

Wanneer wij daarbij voegen, dat hij, begaafd met een zeldzaam talent van voordragen, van 1861 tot 1875 aan het hoofd onzer stedelijke declamatieklas heeft gestaan en ook daar tal van leerlingen heeft gevormd; dat hij als Voorzitter der Kommissie van den Nederlandschen Schouwburg, als Lid der provinciale tooneelkommissie en als Voorzitter van het Leeskomiteit, onafgebroken heeft gearbeid aan de verbetering van het Vlaamsch tooneel - dan hebben wij in hem verdiensten doen uitschijnen zoo hoog en veelzijdig, als slechts aan weinigen gegeven zijn.

En echter zouden wij zijner nagedachtenis te kort doen, indien wij naast den kunstenanr, naast den Vlaming, den overtuigden liberaal niet herdachten. Toen zijne medeburgers hem in 1875 eenen zetel in den Gemeenteraad van Antwerpen aanboden, aarzelde hij niet dit ambt te aanvaarden. Dank grootendeels aan zijne bemoeiingen

in den schoot van dien raad, verkreeg de moedertaal hare rechten in onze stedelijke onderwijsgestichten

In een zijner laatste gewrochten heeft de dichter in heerlijke verzen getuigenis afgelegd van zijne vrijzinnige wereldbeschouwing. Indien alle vrienden der Nederlandsche letteren den zanger van “Begga” en van “Maerlant” bewonderen, de liberale Vlaamsche beweging vereert ook in hem den Voorzitter van het Verbond der Vlaamsche Liberale Vereenigingen, den man die even verdraagzaam als standvastig, aan zijne overtuigingen is getrouw gebleven tot het einde.

Jan van Beers is ons ontrukt op 67jarigen ouderdom, nog volop werkzaam op elk gebied, waar hij zijne levensidealen nastreefde.

Al dadelijk werd te àllen kant de wensch geuit, dat een monument zijner waardig, boven zijne grafstede zou gesticht worden. De ondergeteekenden wenden zich tot U om ondersteuning in dit werk.

Het stoffelijk overschot van den dichter is bijgezet op het middelpunt der begraafplaats van het Kiel te Antwerpen. Daar, tegenover het praalgraf van zijnen boezemvriend Conscience, zal van Beers' gedenkteeken verrijzen, en mede ter vrome beevaart nooden naar de rustplaats der beide kunstenaren, die voor het Vlaamsche, voor het Nederlandsche volk zoo heerlijk gezongen hebben.

De noodige grond werd reeds bereidwillig door de stedelijke regeering geschonken. De ondergeteekende kommissie heeft in beginsel besloten, dat voor het ontwerpen van het gedenkteeken een prijskamp zal worden uitgeschreven, waarbij den kunstenaren volle vrijheid van schepping zal gelaten worden.

Wij verzoeken U, uwe inschrijving en die uwer vrienden onverwijld te laten toekoekomen aan den heer Herman Mulder, secretaris, 23, St-Andriesplein, alhier.

Aanvaard, M., de betuiging onzer hoogschatting.

De Voorzitter, Jan van Rijswijck, advocaat. - *De Secretarissen*, Pol de Mont, leeraar aan het Atheneum; en Herman Mulder, student in de geneeskunde. - *De Penningmeester*, Frans Markelbach, oud-gemeenteraadslid. - *De Bestuurleden,* Paul Billiet, letterkundige; Max Rooses, conservator van het Museum Plantijn; en F. Jos. van den Branden, onder-archivaris.’

Daarop volgen een honderdtal namen van letterkundigen en geleerden uit Aalst, Amsterdam, Antwerpen, Arnhem, Blankenberge, Boom, Brugge, Brussel, Dendermonde, Doornik, Gent, 's Gravenhage, Groningen, Hasselt, IJzendijke, Leiden, Leuven, Lier, Lokeren, Luik, Maaseik, Maastricht, Mechelen, Nieuwpoort, Ninove, Oostende, Oudenaarde, Roeselare, Rupelmonde, St-Nikolaas, Turnhout, Utrecht, Wetteren en Zwolle.

Sterfgeval.

- Een Fransche schilder van groot talent, Alexander Cabanel, is gestorven, ten gevolge van een ontsteking der longen.

Cabanel volgde in 1863 den niet minder beroemden Horace Vernet op als lid der Fransche Akademie van Schoone Kunsten. Hij was professor in de school van Schoone Kunsten en heeft er schitterende leerlingen gevormd.

Hij werd geboren in 1823 en stelde het eerst in 1844 *den doodstrijd van Christus in den hof van Oliveten* ten toon.

Na zijne terugkomst van Rome verveerdigde hij nog talrijke schilderijen, die allen eenen overgrooten bijval verwierven. Onder dezen waren vooral de *dood van Moses;*

de verheerlijking van St-Lodewijk; *Othello*, *zijne veldslagen verhalende*; *de Christene martelaar*, enz., enz.

Het museum van hedendaagsche meesters van Antwerpen bezit van den beroemden kunstenaar het schoone tafereel: *Cleopatra*, *de kracht van het vergif op hare slaven beproevende*.

[Nummer 3]

Alida's vriendin.

I.

Men hadde de herberg *Het Vosken*, in die dichtbevolkte wijk van Antwerpen gelegen, waar zich de oude en aan kunstwerken rijke Sint-Andrieskerk verheft, even goed een winkel kunnen heeten, want behalve bier en andere dranken, werden er insgelijks allerlei eetwaren en kruiderijen verkocht, zelfs kolen en zand.

Daar, op de achterkamer der eerste verdieping, woonde, sedert bijna twee jaar, Frederik Talmers, een welgemaakt jongeling van vooraan in de twintig en schilder van stiel, die, evenals zoovele andere buitenlieden, zijn geboortedorp verlaten had, hopende zich in de stad eenen beteren weg door het leven te banen.

Op eenen vrijdagavond in het begin van October, had hij in zijn nederig bemeubeld vertrekje de lamp aangestoken en zich bij de tafel neergezet, ten einde met lezen aangenaam den tijd door te brengen. Het boek, dat geopend vóor hem lag, moest echter niet in zeer hooge mate zijne belangstelling hebben gaande gemaakt, want reeds gedurende verscheidene minuten keek hij er niet meer in, maar staarden zijne blauwachtige, zachtzinnige oogen droomerig in de richting der op eenen kier staande deur.

Wezenlijk aangenaam waren de trekken van zijn regelmatig besneden gelaat, dat eenigszins den stempel droeg van die goede doch zwakke karakters, welke zich immer angstig om den dag van morgen bekommeren, en nooit stoutmoedig voorwaartsschrijden.

Op dit oogenblik scheen de jongeling verstrooid te luisteren naar eene heldere, buigzame meisjesstem, die een liedje aanhief, nu stil en zacht als het gekweel eens kneuters, dan luid en galmend als het slaan des nachtegaals, en waarin men duidelijk de uitboezeming eener tevredene, opgeruimde ziel herkende.

Zij, die zong, was eene jeugdige deerne, de eenige spruit van eenen braven, eenvoudigen timmerman, wiens vrouw reeds geruimen tijd de eeuwigheid was ingegaan, en die sinds

den vorigen Maandag de aanpalende voorkamer betrokken had.

Hoewel zij al ongeveer zestien jaar telde en recht handig hare ernstige taak van huishoudster vervulde, zag Alida er evenwel nog verbazend kinderlijk uit, want haar fijn, rond gezichtje, dat eene aardige, liefelijke mengeling van onnoozelheid en dartelheid uitdrukte, benevens haren slank opgeschoten, slechts half ontwikkelden lichaamsbouw, deden haar veel jonger schijnen dan zij werkelijk was. Denk echter niet, dat zij mager en tenger was. Zij bezat kloeker en molliger armen, dan men haar zou aangegeven hebben, zulks had Frederik dien eigensten morgen bemerkt, toen zij, met tot boven de ellebogen opgestroopte mouwen, eenen emmer water pompte. En bij eene andere gelegenheid, wanneer zij zich, snel als eene gems die in volle vaart tegen steile rotsen opklautert, met twee trappen te gelijk naar boven spoedde, had hij, onder den vrij korten rok, waarin zij gewoonlijk hare dagelijksche bezigheden verrichtte, vluchtig het benedengedeelte van fraaie dikke beenen bespeurd.

Van eerst af had haar voorkomen hem getroffen, en eenen diepen, wonderlijken indruk op hem gemaakt.

Hij kon er zichzelven niet goed rekening van geven, of hij haar enkel als een bevallig kind beschouwde, dan of hij reeds in haar een beminnelijk meisje bewonderde. Zeer dikwijls, zelfs wanneer hij verre van huis aan 't schilderen was, rezen haar gelaat en heel hare gedaante met buitengewone klaarheid vóor zijnen geest op. Steeds trachtte hij er naar, haar te zien en te hooren, doch in plaats van hem op te wekken en hem levenslust in te boezemen, brachten haar blij gezicht en haar vroolijk gezang een gansch tegenovergesteld uitwerksel op hem teweeg, en deden hem telkens in ietwat zwaarmoedige mijmeringen vervallen.

* * *

Den volgenden avond zat Frederik in *Het Vosken* eene pint gerstebier te drinken, toen een oude, bedelende Italiaan met een klein draaiorgel binnentrad. Behalve de schilder, bevonden zich in de gelagkamer een paar andere jongelingen, die bezig waren het hof te maken aan de dochters des huizes, twee knappe en lichthartige deernen van rond de twintig, welke geene enkele gelegenheid om hare beenen uit te slaan lieten ontsnappen. In eenen ommezien waren dan ook de tafel en de

stoelen, die in den weg stonden, ter zijde geschoven, en was het bal aan den gang.

Juist had de uitheemsche zwerver, na het spelen eener wals, in zijnen versleten vilten hoed met breeden rand eenige koperstukjes opgevangen, en maakte zich gereed om zijn schel en erbarmelijk klinkend tuig een polkadeuntje te doen uitkrijschen, toen Alida in de deuropening verscheen, en met eenen blik vol nieuwsgierigheid binnenstapte.

Zij plaatste de azijnflesch, welke zij in de hand droeg, op den toog, en keek, terwijl een genoeglijke trek hare lippen plooide, met hare donkere, ongemeen levendige oogen naar de beide koppels, die trippelend begonnen rond te zwenken.

Hoewel misschien niet onberispelijk van lijnen, was haar gelaat, dat met de frissche kleur der gezondheid prijkte en omlijst werd door prachtige bruine haren, waarvan twee lokjes krullend op het voorhoofd neerhingen, toch bij uitstek lief en aanlokkelijk.

Frederik, die niet verre van haar als toeschouwer was neergezeten, en haren mond de wijze der muziek hoorde neuriën en haren voet de maat zag trappen, meende op haar wezen eene uitdrukking van verlangen te lezen.

‘Hebt gij geenen lust om eens mee te doen, jufvrouw?’ riep hij haar uitnoodigend toe.

Zij keek hem aan, en hij merkte, dat zij aarzelde om te antwoorden, waaruit hij opmaakte, dat het geenszins de lust was die haar ontbrak, maar de stoutheid om dien ronduit te kennen te geven.

Vlug sprong hij op, en ging naar haar toe.

‘Maar eenen enkelen keer,’ zeide zij, lichtjes kleurend en een weinig gejaagd, ‘want mijn vader wacht mij boven!’

De ruimte was zeer beperkt, de tonen van het orgel oorverscheurend valsch, en het meisje bijna volslagen ongeoefend, doch Frederik vond er niettemin een onuitsprekelijk genot in, de ranke leest zijner danseres omvat te houden en hare onbehendige stappen te besturen.

Na het eindigen van den dans, werd Alida onmiddellijk door eene der dochters bediend, en daarop spoedde zij zich ijlings weg, loopend met die lenigheid en veerkracht, welke de bewegingen zulker aankomende meisjes kenmerken, en die haar zoo bekoorlijk maken.

De dichters zouden haar waarschijnlijk bij eenen ontluikenden bloemknop vergeleken hebben. En inderdaad, het had er misschien wel iets van, alsof haar bovenlijf, met de ietwat

puntige schouders en de platte borst, zich noch moest ontvouwen gelijk de kroonblaadjes eener onvolgroeide roze.

Binnen een kort tijdsverloop beloofde zij een verleidelijk, beminnenswaardig vrouwspersoon te worden, en de jonge schilder had haar nagestaard en zien verdwijnen, met het gevoel, dat den mensch bekruipt, bij het beschouwen van een voorwerp, hetwelk hem ten hoogste behaagt en zijne begeerte wekt, doch hem doet wanhopen het ooit in zijn bezit te krijgen.

Nooit had hij zoo ver in de toekomst geblikt, dan sinds Alida in zijne nabijheid verbleef, en nooit had hij zijne vooruitzichten zoo slecht en ontmoedigend gevonden.

Daar hij tamelijk bekwaam was in zijn vak, kon hij bij zomerdag behoorlijk zijn brood verdienen, doch de winter naderde met rassche schreden, en met hem bijna onvermijdelijk gebrek aan arbeid. Zijn baas had alreeds vescheidene gasten afgedankt, en Frederik wist genoegzaam, dat ook zijne beurt heel waarschijnlijk niet lang meer zou uitblijven. Neen, - was telkens de slotsom der gepeinzen en overwegingen, welke destijds vaak zijn brein bezighielden - een arme schilder zooals hij, die ternauwernood kans zag, om, zonder honger te lijden, tot de volgende lente voort te strompelen, mocht er niet aan denken, zich bovendien met het onderhoud van eene vrouw en kinderen te belasten!

En nochtans had hij nooit zoo drukkend zijne afzondering gevoeld te midden van al de vreemden, die hem omringden. Nooit had hij zulke sterke behoefte ondervonden aan een wezen, dat hij met ziel en lichaam zou kunnen liefhebben, aan eene teedere gezellin, welke heel zijn bestaan zou veraangenamen, welke zijne vreugde en zijn leed, zijne hoop en zijnen kommer zou deelen, welke bij dag de eenzaamheid van zijn verblijf en bij nacht die zijner legerstede zou verlevendigen!

* * *

Vóór den avond, waarop hij het genoegen smaakte met haar te dansen, had hij slechts enkele woorden met Alida gewisseld, weinig meer dan eenen groet in het voorbijgaan. Deze polka gaf echter aanleiding tot een gesprek bij hunne eerstvolgende ontmoeting, en van dan af geraakte hij met haar op gemeenzamen voet, hetgeen overigens niet moeilijk viel, want zij was volstrekt niet schuchter, maar zoo vertrouwelijk en speelsch als een kind. Zij hield van vroolijkheid en

boert, en een nietig grapje verschafte haar soms eene dolle pret.

Eens, dat Frederik naar beneden moest, terwijl zij bezig was met de trap te schuren, besprenkelde zij hem, na preutelend plaats te hebben gemaakt ten einde hem doortocht te verleenen, met een handvol water, waarvan het grootste gedeelte vlak in zijnen nek vloog, en nam schaterlachend de wijk naar heur vertrek, toen hij, in schijn hard verstoord, op zijne stappen wilde terugkeeren om haar te vervolgen.

Eenen anderen keer, ontmoette hij haar bij 't verlaten zijner kamer, en was, na even met haar gekeuveld te hebben, reeds een paar treden neergedaald, toen zij onverwachts zijnen hoed van zijn hoofd wipte, zoodat hij tot beneden in den gang rolde.

Ditmaal echter kon zij zich niet tijdig genoeg uit de voeten maken. Eer zij veilig achter hare deur was, had hij haar bereikt.

‘Nu gaat gij, zoo waar ik leef, mijnen hoed achterna!’ dreigde hij, terwijl hij haar vastgreep, optilde, en, ondanks hare pogingen om zich los te worstelen, naar den rand van de trap droeg.

Toen zij zag, dat haar tegenspartelen niet baatte en zij bijna boven de diepte zweefde, klampte zij zich eensklaps met handen en voeten stevig aan hem vast.

‘Werp mij nu maar naar beneden, als gij kunt!’ zeide zij, nog altijd gichelend, en keek hem snaaks tartend in 't gezicht.

Bij de aanraking van haar lichaam, zoo vast aan zijne borst gedrukt, bij de pranging harer armen, met kracht om zijnen hals geknoopt, en de knelling harer beenen, welke zij rond de zijne had gekronkeld, voelde Frederik zich heel en gansch door eene teedere, wellustige gewaarwording overstroomen en doorgloeien.

‘Ik zou wel kunnen, maar voor niets ter wereld deed ik het!’ antwoordde hij op haar uitdagend gezegde, met zonderling trillende stem, en gaf eensklaps eenen vurigen kus op haren halfgeopenden mond, want die spottende lipjes, frisch en rood als rijpe krieken en zoo dicht bij de zijne, waren eene te sterke bekoring voor hem geweest.

Verschrikt over hetgeen hij gedaan had, liet hij haar schielijk los, en ijlde de trappen af, met bonzend hart en eene donkere kleur op het gelaat.

‘Pas op, want in 't vervolg komt gij er zoo goedkoop niet

van af!’ riep hij nog, en deed zijn uiterste best om heel natuurlijk te lachen, doch in waarheid was hij geweldig ontroerd en beschaamd, en durfde niet omkijken, uit vrees haren kinderlijken blik te ontmoeten, die hem gedurende eenen enkelen stond zoo wonderlijk verbaasd had aangestaard.

Dit was de laatste guiterij, welke zij zich te zijnen opzichte veroorloofde.

Voortaan bleek zij steeds eenigszins onrustig in zijne tegenwoordigheid, en in den beginne scheen zij hem zelfs zooveel mogelijk te ontwijken. Wel betoonde zij zich in geenen deele onbeleefd of onvriendelijk, maar zij was toch geheel anders dan voorheen, veel ernstiger en stiller, en haar oogslag schuwer, minder vrijmoedig. Haar gezang, dat hij vroeger zoo dikwijls hoorde weergalmen, en telkens als de jubeltonen eens onbezorgden vogels in het vrije woud, vernam hij thans zeer zeldzaam, en dan klonk het veel bezadigder, meer nadenkend. Ook hij gevoelde zich ietwat verlegen tegenover haar, want het ontging hem niet, dat de herinnering aan den kus, welken hij haar gegeven had, en die eenen lichtstraal voor haar verstand had doen opgaan, haar gestadig bijbleef.

* * *

Zooals onze schildersgast voorzien en gevreesd had, viel hij weldra zonder werk. Gebruik makend van dezen gedwongen lediggang, begaf hij zich naar zijne geboorteplaats, een dorpken op een drietal mijlen afstands van Antwerpen, ten einde er eenige dagen onder het ouderlijke dak door te brengen.

En deze tocht gaf eene onverwachte wending aan zijnen levensloop, bracht eene volkomene omwenteling in zijnen stoffelijken toestand te weeg.

Onopzettelijk, ja, zonder zelf er iets van te vermoeden, won hij ginder het hart eener jonge, kinderlooze, vrij bemiddelde weduwe, naaste buur zijner ouders en vertrouwde vriendin zijner zuster. Deze laatste verklapte haren broeder de bekentenis der heimelijke toegenegenheid, welke hij had ingeboezemd.

't Is waar, Joanna was eenige jaren ouder dan hij, en kon, hoewel eigenlijk niet leelijk, toch volstrekt niet op schoonheid aanspraak maken. Daartegenover stond echter - en zulks was, in Frederiks weinig schitterende omstandigheden, misschien niet ganschelijk te versmaden - dat een huwelijk met haar hem een onafhankelijk bestaan zou verzekeren, hem

teenemaal zou ontslaan van alle zorgen en kwellingen betrekkelijk zijn onderhoud Zij was overigens eene achtenswaardige vrouw, van eenen opgeruimden, inschikkelijken aard, en zijne familie bleef niet in gebreke hem die uiterst voordeelige verbintenis met de meeste warmte aan te prijzen. Het zal dus ongetwijfeld geene groote verwondering baren, dat zij voor hem een zeer verleidend, ja, onweerstaanbaar lokaas uitmaakte!

't Was evenwel zonder geestdrift, dat hij besloot dit huwelijk aan te gaan. Waren zijne vooruitzichten ietwat gunstiger geweest, hij zoude veel liever nog een paar jaren ongetrouwd zijn gebleven, en alsdan hadde hij geen oogenblik geaarzeld, indien hem de keus gelaten wierde tusschen de welhebbende weduwe en de arme Alida, om zijn lot met dat der laatste te vereenigen. Zelfs, toen hij, na te Antwerpen zijne zaken geregeld en zijne papieren in orde gebracht te hebben, voor goed van zijne medebewoners in *Het Vosken* afscheid nam, en bij deze gelegenheid opmerkte, hoe bevallig de jeugdige, blozende timmermansdochter zich voordeed in haar nieuw Zondagsch kleed, dat haar schier het uitzicht gaf eens geheel volwassen meisjes, voelde hij in zich eene beklemmende mistroostigheid opwellen... Zoo sloeg hij met een bezwaard hart den weg in naar zijn geboortedorp, en de dikke, grijze mist, die heel den kouden dampkring vervulde, en geen enkel verwarmend en opbeurend zonnestraaltje liet doorschemeren, was voorzeker niet geschikt om hem in eene betere stemming te brengen...

II.

Sinds waren ruim drie jaren verloopen.

Het was Vastenavond, en, gelijk telkenjare, te dier gelegenheid bal in *De Klok*, eene oude, deftige herberg te Antwerpen.

Talrijke personen van beiderlei geslacht, waarvan ongeveer de helft verkleed en gemaskerd, zaten in de groote, helder verlichte zaal te praten, te jokken en te drinken, of smaakten, achter onder het glazen koepeldak, de genoegens van den dans. Hier stond Frederik Talmers, iets of wat zwaarder geworden, doch overigens weinig veranderd, mijmerend naar de lustig rondzwevende koppels te staren. Zijne gedachten hadden hem naar het verleden teruggevoerd, naar den tijd, toen hij nog als schilder in de Scheldestad gevestigd was.

Dien namiddag had hij zijne oude verblijfplaats *Het Vosken* bezocht, en er vernomen, dat Alida, die hij sedert zijn huwelijk geene enkele maal weergezien maar nooit vergeten had, den vorigen zomer haren vader verloren had, en onmiddellijk

daarop naar eenen anderen kant der stad verhuisd was, - ergens aan het Falconplein, nader wist men het niet te bepalen.

Lang had hij deze straat en haren omtrek doorwandeld, slechts weinig acht gevend op de uitgelaten benden gemaskerden, die hem nu en dan luid zingend en klepperend voorbijtrokken, maar steeds opmerkzaam uitkijkend of hij zijn gewezen buurmeisje nergens zag opdagen. En zoo was hij eindelijk *De Klok* binnengestapt, aangelokt door de muziek, die hem in 't voorbijgaan uit den breeden ingang tegenklonk.

Plotselings werd hij uit zijne droomerijen gewekt door eene stem die hem toevoegde:

‘Dag, mijnheer Frederik! Gij staat daar zoo alleen en verdrietig te kijken!’

Hij keerde zich om, en zag voor zich een vermomd vrouwspersoon, gedost in een blauw kleed, waarop een wit, met rood afgezet voorschootje prijkte, en op het hoofd een vreemdsoortig, hagelblank mutsje, met blauwe lintjes en roode strikjes behaaglijk gesmukt. Al wat zij aanhad was zeer eenvoudig, van geringe waarde, doch paste haar zoo keurig net, en deed hare sierlijke, poezelige gestalte, de tamelijk dunne middel en de bekoorlijk gewelfde borst, zoo voordeelig uitkomen, dat de blik des jongen mans met onverholen welgevallen op haar rustte.

‘Ik heb het geluk niet u te kennen, lief meisje!’ zegde hij glimlachend, terwijl hij vruchteloos achter het zwarte masker, dat nagenoeg heel haar gezicht verborg, hare trekken poogde te onderscheiden. ‘Als gij er evenwel niets tegen hebt, zou ik toch gaarne eens met u dansen. Wilt gij?’

‘Zeker, mijnheer;’ sprak zij, ‘doch,’ liet zij er onmiddellijk aarzelend op volgen, ‘wat zou uwe vrouw wel zeggen?’

‘Zij rust al bijna een jaar op het kerkhof,’ antwoordde hij zacht, en bood haar den arm.

En toen zij, op de luchtige maat eener wals vlug rondzwierden, vroeg hij nieuwsgierig:

‘Wie zijt gij toch?’

‘Alida's beste vriendin,’ zeide zij.

‘Is zij ook hier?’ hernam hij snel, en het bloed was eensklaps naar zijne wangen gestegen.

‘Neen,’ verklaarde zij, en schudde tevens ontkennend het hoofd.

‘Doch gij, waarvan kent ge mij?’ klonk het, na een oogenblik zwijgens, van zijne lippen.

‘Ik heb vroeger, rond den tijd, dat gij naar uw dorp vertrokken zijt, schuins over *Het Vosken* gewoond. Ik zag u dan dagelijks voorbijgaan, en ik heb u terstond herkend.’

Na den dans, deelde zij hem mede, dat zij zooëven met eene vriendin en dezer vrijer in de zaal was gekomen. Beleefdelijk noodigde hij haar uit om met hem een glas bier te drinken, of iets anders, volgens hare verkiezing. Zij weigerde niet, en toen hij zich nevens haar aan eene tafel gezet en twee glazen gersten besteld had, begon hij een en ander uit te vorschen aangaande het meisje, dat weleer zulken diepen, blijvenden indruk op hem gemaakt had.

Alida was nog ongehuwd, en woonde thans in bij hare moei, eene kleermaakster, wie zij als huishoudster groote diensten bewees, en die zij ook met de naald flink ter zijde stond. En de hupsche gemaskerde, welke hem deze bijzonderheden verhaalde, verbleef onder hetzelfde dak.

‘Ik ben benieuwd, of zij zich mijner soms nog herinnert?’ vroeg hij.

‘Zulks kan ik u stellig verzekeren: niet langer dan gisteren heeft zij nog over u gesproken.’

‘Waarlijk?... Ik zou wel eens willen weten, wat zij zooal over mij vertelt!’ riep hij uit, zichtbaar met levendige belangstelling.

‘Gij verstaat wel, dat ik de geheimen mijner vriendin niet mag verraden!’ sprak zij met vroolijken ernst.

‘Was het goed of kwaad?’ drong hij aan.

‘Geen kwaad, in alle geval!’ lachte zij op beteekenisvollen toon.

Gedurende eenige stonden bewaarden beiden het stilzwijgen. Frederik scheen in gedachten verslonden, en zijne bevallige buur sloeg hem ter sluik oplettend gade.

‘Hebt gij kinderen, mijnheer?’ vroeg zij eensklaps.

‘Neen, geen enkel,’ gaf hij ten antwoord.

En hierop verzocht hij haar, heure vriendin van zijnentwege te groeten, en drukte den wensch uit Alida weer te zien.

‘Morgen, om halfacht,’ beloofde zij, na een weinig te hebben overwogen, ‘zal ik terug hier komen, en ik denk wel, dat zij mij zal kunnen en willen vergezellen.’

Voor gansch het overige van den avond bleven zij bij elkaar, dansend en koutend.

Frederik schepte hoe langer hoe meer behagen in den omgang met het aardige, vriendelijke meisje, en voelde zich, -

hij kon het zich niet ontveinzen - allengs sterker tot haar aangetrokken. Hare zwarte oogen waren uitnemend schoon, schitterend als sterren, en haar kersroode mond met de melkwitte, goed gerangschikte tandjes, was niet minder aanlokkelijk. Waarlijk, indien heel haar wezen zoo fraai gevormd, en zij daarenboven zoo braaf en fatsoenlijk was als zij scheen, en waarvoor hij haar ook hield, mocht zij onbetwistbaar een allerbeminnelijkste schepsel heeten!...

Eer hij er aan dacht, was het redelijk laat geworden: in haar gezelschap bleken de uren letterlijk voorbijgevlogen.

Toen hij met haar *De Klok* verliet, ten einde haar huiswaarts te geleiden, haalde hij zijnen zijden halsdoek uit den zak, en drong er op aan, dat zij dien omsloeg.

'Het was binnen zeer warm,' verklaarde hij, 'en gij zoudt nu in de kille buitenlucht lichtelijk eene verkoudheid vatten.'

'En gij dan?'

'Ik zet den kraag van mijnen jas recht. Ziezoo! dat is bijna even warm als eene das.'

'Wanneer ik Alida vertel, hoe bezorgd gij voor mij waart,' hernam zij, half ernstig, half schertsend, 'vrees ik waarachtig, dat zij jaloersch zal worden!'

Hij lachte, doch zijn lach kwam hoorbaar niet uit zijn hart, want hij klonk stellig gemaakt.

'Dat geloof ik niet,' meende hij, 'want waar jaloerschheid is, bestaat liefde.'

'Wie weet? Zij houdt misschien meer van u, dan gij denkt!' snapte zij, en haar stemmeken had schier eenen klank, alsof zijzelve niet geheel onverschillig voor hem was.

Toen hij, na haar hunne afspraak voor den volgenden avond te hebben herinnerd, van haar afscheid had genomen, en langzaam en peinzend zijn nachtverblijf opzocht, was hij wonderlijk te moede. Hij meende nog immer den minzamen druk harer hand te voelen, en den hartelijken toon te hooren, waarop zij hem 'beste rust, Frederik' had gewenscht, en die zoo streelend en roerend in zijne ziel was gedrongen.

Lang, bijna tot den morgen, lag hij slapeloos op zijne legerstede, denkend aan zijne verleidelijke danseres, en vurig trachtend naar den stond, waarop hij opnieuw haar aantrekkelijk bijzijn zou kunnen genieten.

Wat Alida betreft, het geleek er wel eenigszins aan, alsof haar beeld, dat in den laatsten tijd zoo aanhoudend, zoo duidelijk en kleurig voor zijnen geest had gestaan, door

eenen allengs verdikkenden nevel was omhuld geworden, die het niet alleen had doen verbleeken, maar waarin het zelfs volkomen dreigde te verdwijnen.

* * *

's Anderendaags bevond hij zich reeds lang vóor het gestelde uur in *De Klok*, en verbeidde, met gejaagdheid en ongeduld, de komst der twee vriendinnen.

Toen eindelijk de liefelijke gedaante, die hem den vorigen avond zoozeer betooverd had, zich onder het glazen dak vertoonde, zonder Alida, gansch alleen, ondervond hij toch niet de minste teleurstelling. Neen, toen hij haar vlug te gemoet trad, was het enkel eene aangename gewaarwording, welke eensklaps die verhoogde kleur aan zijne wangen en dien helderen glans aan zijne oogen had geschonken!

Juist begonnen de muzikanten eene redowa te blazen.

Hij reikte het meisje de hand, stamelde eenen groet, benevens eene uitnoodiging tot den dans, en zij mengden zich tusschen de andere paren.

'Kon Alida niet komen?' vroeg hij, nadat zij eene wijl op de langzaam trippelende maat der muziek hadden rondgehuppeld.

'Zij is reeds hier,' luidde het op zonderlingen toon.

'Waar?' sprak hij, en zijne blikken zwierven eenigszins onrustig door de zaal.

'Zij danst met u,' gaf zij met een lachje ten antwoord, en keek met glinsterende oogen schuw naar hem op.

'Gij?...' riep hij uit, met ongeloovige, blijde verrassing. 'Dan hebt gij mij gisteren duchtig beet gehad, en verschrikkelijk gelogen!'

'Dat ik mij voor eene andere uitgaf, was toch maar eene vastenavondleugen, niet waar?' zegde zij, en lichtte even haar masker op, zoodat hij eenen oogslag kon werpen op haar glimlachend, blozend gelaat.

Ja, zij was het, de Alida van weleer, doch veel struischer en nog schooner geworden!... De knop had zich tot eene prachtige roos ontvouwd...

De teedere genegenheid voor haar, die voortdurend in zijn binnenste gesluimerd had, ontwaakte met vernieuwde kracht.

Vast sloot hij haar tegen zich aan, zoodat hij haren boezem tegen zijn kloppend hart voelde golven, doch slechts gedurende een kort oogenblik, want juist verstomde de muziek.

Hij geleide haar naar eenen stoel in eenen onbezetten hoek der gelagkamer, en nam plaats aan heure zijde.

Zooveel had hij haar te vragen, haar zooveel te vertellen, meer zelfs dan hij durfde! Op zijn verzoek, had zij er in toegestemd haar masker af te leggen, en 't was bijna alsof de bewondering harer schoonheid zijne tong belemmerde.

Tot zijne groote spijt, moest zij schier onmiddellijk terug naar huis.

En toen hij haar op de straat eigenhandig zijnen zijden halsdoek aanstrikte, vroeg zij schalks:

'Zeg, Frederik, wat dacht gij gisteren zooal van mijne vriendin?'

'Ik was een beetje verliefd op haar, en nu smoorlijk!' fluisterde hij, en drukte vluchtig eenen hartstochtelijken kus op hare malsche, schertsende lippen.

Hij bekende thans alles, sprak haar van zijne oude, nooit uitgedoofde liefde, en wilde alles weten: of er eenige waarheid gelegen was, in al hetgene zij hem den vorigen avond bedektelijk had wijs gemaakt aangaande hare gevoelens voor hem!

En de zoete bekentenissen, die hij haar achtervolgens ontlokte, deden eenen stroom van vreugde in zijn gemoed opborrelen...

* * *

Frederik Talmers, die, onder oogpunt van fortuin, door zijn huwelijk met de vroeg ontslapen Joanna een der aanzienlijkste ingezetenen van zijn dorp was geworden, en bovendien een oprecht fraai man mocht heeten, hadde zeer gemakkelijk de hand kunnen verwerven van het eene of andere bemiddelde meisje. Zoo oordeelden met recht zijne moeder en zijne zuster, die dan ook zijn voornemen om eene kale steedsche juffer, die niets bezat, als meesteres in zijne woning te voeren, heftig bestreden.

Ondanks deze tegenkanting nam hij Alida tot vrouw. En hare schoonheid en minzaamheid ontwapenden alle vijandige gezindheid jegens haar, en spoedig werd zij de lievelinge van heel de familie haars echtgenoots, wiens geluk en trots zij uitmaakte.

Met zijne eerste gade had hij, wel is waar, immer in goede verstandhouding geleefd, hij had haar met achting en vriendschap bejegend, doch dat heil en die heerlijke genietingen, welke alleen de vrouw, die wij innig en vurig beminnen, ons schenken kan, waren slechts nu zijn deel geworden.

CONSTANT VAN DE MOER.

Poëzie

I.
Blanchefloor
Ballade
Gedicht van Dr Aug. Snieders
Muziek van Emile Wambach.

I.
Stille Nacht. (Een koor van bromstemmen).

KOOR.

O rustig stille nacht,
Met goddelijke sterrenpracht!

Geen looverkens feezlen nog iets tot elkaar,
Geen rimpel van smart of van lach op het meir.

De maan giet haar straal in den vensterboog neêr,
En toovert een lichtglans om hem en om haar.

(Bromstemmen).

STEM.

Er suist een zoete melodie,
Als op ontroerde lippen bevend,
Niet luider dan 't gegons der bie
Rondom de ontloken lelie zwevend.

EELHART.

Mijn Blanchefloor, spreek mij in dijne zoete taal....
Een engel gaf aan dij zijn eigen oogenblauw;
Dijn glimlach glinstert als de puurste morgendauw:
Zeg, zoete lieve, zeg, zuls du de mijne zijn?

BLANCHEFLOOR.

Mijn Eelhart, ik ben dijn, voor eeuwig ben ik dijn!

II.
De Keizer heeft gespreken.

BERTHOLD.

De keizer sprak het slotwoord uit:
‘Aan Berthold geef ik haar tot bruid.’
De keizer heeft gesproken!

KOOR VAN VROUWEN.
En bukkend voor dien hoogen wil,
Gaf zij het jawoord, lijdend stil,
En 't harte diep gebroken.

III.
De Roofridder.

(Orkest en baszangers schilderen het karakter van den roofridder bij den aanval der reizende kooplieden, die langs zijnen burcht trekken.)

(Karakterbeeld).

Diep in 't donker eikenbosch,
Op zijn schurftig, mager ros,
Houdt de roover wacht.
Pikzwart is zijn wenkbrauwboog,
Valsch zijn donker gloeiend oog
En de vuist vol kracht.
Geel acht!

Ginder brengt de karavaan
Schatten van het Oosten aan:
Derwaarts in galop!
Als een havik schiet hij uit,
Dreigt en moordt en hangt den buit
Aan den zadelknop!
Hop, hop!

't Hart is doof voor wee en klacht;
Hij, de booze ridder, lacht!
Nooit gaf hij genâ.
Wat hij grijpt, dat noemt hij ‘mijn’
In zijn burcht, bij fakkelschijn,
Telt hij 't roofgoed na.
Ha, ha!

Aan zijn hand de bloeddrop pinkt,
Nu hij gulzig Rijnwijn drinkt....
Van den Keizer dubbel leen,
Van den reizer dubbel buit,
Dan nog Blanchefloor tot bruid!...
Dronken zakt hij nu meteen
Ineen!

IV.
Bruiloftsdag.

(De toondichter geeft een voorspel, waarin hij Blanchefloor afschildert eenige stonden vóor het huwelijk. Haar geest wordt gefolterd door bange denkbeelden. Het orkest geeft het wreed bevel des keizers weêr, alsook de klaagtonen der

vrouwen. Men hoort trompetgeschal, dat Berthold's komst verkondigt. Op het voorplan van het orkest worden dissonante tonen aangehouden, om den zielstoestand van Blanchefloor aan te duiden. Nu volgt de optocht der ridders; het tweede deel is toegewijd aan de priesterschaar, het derde aan fluitspelers en narren, het vierde, in fugato bewerkt, op het leidmotief der roofridders, stelt Berthold en zijn gevolg voor, en eindelijk treedt Blanchefloor op, en het koor heft aan:)

KOOR.

Siert nu de zalen!
Vult de bokalen!
Blaast de klaroen!
Knechten in 't wapen!
Ridders en knapen,
Heft de blazoen?
Klokken weêrgalmen!
Heilige psalmen,
Vedel en fluit,
Alles zingt vrede!
De echo zingt mede:
Heil zij de bruid!

V.
Heimwee.

(Blanchefloor in het slot van Berthold).

HLANCHEFLOOR.

1.
O zeg mij, o zeg, is het licht van de zon,
Het tintelend water der heldere bron,
De bloemensier,
De glinsterende morgendauw,
Het onbesmette hemelsblauw,
O zeg, is dit ginder niet schooner dan hier?

2.
O zeg mij, o zeg, is de lonk van de maagd,
De glimlach van het kind dat een liefkozing vraagt,
De vriendentoon,
't *Pax vobis* van de priesterbeê,
Die zalving in het zielewee,
O zeg, is dat hier wel als ginder zoo schoon?

3.
O zeg mij, o zeg, valt hier 't leven niet zwaar?
Ach, ja! hier is 't donker; het licht blikkert daar
In eigen kluis.
Breng, reiger, drijvend door de lucht,
Daarheen mijn traan, daarheen mijn zucht,
En keer met een kus uit het vaderlijk huis!

(Het orkest gaat van het stille tot het wilde over, en geeft de braspartij weêr, die in de naburige zaal gevierd wordt door Berthold en zijne roofridders.)

BERTHOLD.

Geklonken!
Gedronken!
De heks rijdt op den bessem om,
En slaat den haan des torens krom;
De doode rilt ervan in 't graf,
En 't breekt de beê des moniks af.
Wij - geven om geen heksenvolk,
Voortstormend als een zwarte wolk;
Wij - vieren immer jeugd en min:
Schenk in, schenk in!

KOOR.

Wij vieren immer jeugd en min:
Schenk in, schenk in!

(De muziek gaat over in eene zachte melodie).

BLANCHEFLOOR.

Ave, Maria!
Gij, zoo goed, gij zoo groot,
Gij ziet mijn lijden,
Gij ziet mijn strijden:
Geef mij, o geef mij de rust in den dood!

VI.
Blanchefloor's Begrafenis.

(Het orkest schildert de begrafenis; de priesters zingen: *In paradisum;* de treurmuziek gaat langzaam in de verte verloren.)

VII.
De mystieke Lelie.

(Eelhart komt en zoekt het graf van Blanchefloor.)

EELHART.

Ik dwaal de wilde gouwen door,
'k Zoek Engelbert's kind, zijn Blanchefloor.
O zeg mij, zeg mij waar zij rust,
Zeg, waar de koele grond de lieve doode kust!
'k Zoek onder bloemen, geurend zoet;
Het sneeuwkleed weer ik voor mijn voet,
En nergens vind ik eenig spoor
Van 't graf der schoone Blanchefloor!

KOOR.

Op de hei, waar stormen jagen,
Geesten klagen,
Groeit een lelie wonderschoon,
Zooals de engelen er dragen
Voor des Heeren troon.

Blank en geurig,
Altijd fleurig,
's Nachts door toovrig licht omstraald,
Als een zon die lelie praalt.

VIII.
De zang der lelie.

DE LELIE.
Ik hoorde ver in 't schuiflen van 't gebladert,
Uw voetstap.... en het kloppen van uw hert,
Dat immer, immer luider werd,
Heeft mij gefluistert: Eelhart nadert!
Die zegge luid: ‘Mijn edelvrouw
Was steeds aan eer en plicht getrouw!’

'k Heb, Eelhart, lang een enklen traan verbeid;
Alleen de nacht heeft koelen dauw geschreid....
Heb dank, daar valt uw traan in mijnen kelk blanksneeuwig!
Nu sluit die kelk zich ook voor eeuwig,
En bukt, en sterft, en fluistert zacht:
Het is volbracht!

IX.
De straf.

(De ridders bestormen en vernielen Berthold's slot).

KOOR.
De wrekers zijn gekomen
Der schoone Blanchefloor,
En Eelhart wijst de vromen
In 't nachtlijk uur het spoor.
De lelie hoog geheven,
Met hemelglans omgeven,
Gaat hun ten liebaard voor!

En de hooge, trotsche wallen
Brokklen, vallen
Voor de lelie Blánchefloor!
ALLELUIA!

II.
Bij de begrafenis van Peter Benoit's vader, naast het graf zijner moeder.

WIJNEGHEM, 1 APRIL 1889,

I Know no evil death can show.
BIJRON.

Zoo rolt de tijd in de eeuwigheid
Niet sparend macht, noch majesteit.
Het leven volgt zich wisslend op,
Als 't lillend schuim op golvend sop.
In vrede en vreugde, in krijg en nood,
Niets blijft bestendig dan de dood.

In elke trilling van het hert,
In elken ademtocht is smert.
Hier treurt de zoon op 't moedergraf,
Terwijl daalt 't lijk des vaders af
Naast hare zij.... Het leed is groot!
Niets blijft bestendig dan de dood.

Niets blijft bestendig dan de dood!...
Doch ziet, hier glanst als 't morgenrood
De reine dichtkunst; zij verdrijft
De wanhoop, die het hert verstijft...
De lente is zij die eeuwig bloeit
En die verheugd den dood verfoeit.

Gij, die hier slaapt in dezen grond,
Gij, die Benoit in 't leven zondt,
Godvreezende ouders, gij, ge leeft
Voor eeuwig in den zoon, die geeft
Door dichtkunst, aan het glanzend Oost,
Der menschheid vreugde, jeugd en troost.

Hoort, galmt daar niet het doodsch gebom,
En orgelt niet uit 't heiligdom
Een zang, met diep ontroerde stem:
'De profundis clamavi ad te Domene!
Aan Hem, die eeuwig is, aan Hem.
Zoo klimt de ziel op dichters klacht,
Terug tot aller oorsprong kracht.

EMANUEL HIEL.

Over eenige Nederlandsche Toonkundigen uit vorige eeuwen.

Redevoering uïtgesproken in den Letterlievenden Kring 'GELIJK WIJ KUNNEN' te Lier, en in de Vrije Vlaamsche Muziekschool te Turnhout.

MIJNHEEREN,

Ik heb mij voorgenomen vandaag te spreken over eenige onzer toonkundigen uit de vorige eeuwen en heb mijne voordracht moeten verdeelen volgens het gehalte der kunstenaars over wie ik handel.

Het eerste gedeelte bevat de namen, met min of meer levens- en kunstbijzonderheden, der buitengewone talenten die als starren van eersten rang aan onzen kunsthemel verdienen te schitteren, zooals onder anderen: Hucbald, Dufay, Tinctoris, Des Prés, Lassus, Willaert, Waelrant, Van Rore, Ockeghem, Arcadelt.

Het andere gewaagt van de kunstenaars der 16e en latere eeuwen, wier vernuft de hoogte der vorigen niet bereikt, maar wier merkwaardig talent ons herdenken echter overwaardig is.

Wanneer men ons geschiedboek doorbladert, MM, staat men verbaasd bij het groot getal kunstwonderen, door onze gewesten voortgebracht; want in geene der veelvoudige zijden van 's menschen vernuft heeft het ons aan uitstekende mannen ontbroken.

Tot voor weinige jaren nochtans, scheen onze kunstfaam bijna uitsluitelijk uit te gaan van onze onsterfelijke schilderschool, welke hare eereplaats bezit in alle bekende galerijen en musea.

Dit komt waarschijnlijk hieruit, dat onze schilders gelukkig genoeg waren vroegtijdig levensbeschrijvers aan te treffen, die hen deden kennen en waardeeren.

Aldus was het niet gesteld met vele onzer groote bouwmeesters, beeldhouwers, graveerders, en nog minder met onze doorluchtige toonkunstenaars, speeltuigkundigen, theoriekers en componisten, die sedert den aanvang der middeleeuwen alhier het licht zagen.

Velen verlieten als vrijwillige bannelingen den geboorte-

grond, om elders bescherming en roem te zoeken. Sommigen onder hen verloren tot zelfs hunnen oorspronkelijken naam onder eenen vreemden vorm, hun opgelegd door gebruik, kunstgril of noodzakelijkheid.

Doch, in de laatste tijden zijn er geleerden en kunstvorschers opgestaan, die het ondernomen hebben de groote namen der toonkunst op te delven en hun den glans terug te schenken, waarop zij recht hebben.

Die schoone taak wordt langzamerhand voltrokken.

Mannen van studie en gezag werken tot dit verheven doeleinde. Fetis, Gevaert, ridders de Burbure en Van Elewyck, graaf Durutte, Van Maldeghem, Van der Straeten, Pinchart, A. Govaerts, Francesco d'Aviella, ten onzent; Arthur Pougin, Victor Wilder, de Cousemaecker in Frankrijk; Kiesewetter en Rochlitz in Duitschland; om de bijzonderste te melden, en wien ik de toelichtingen voor deze bescheiden verhandeling ontleen, vergaderen de bouwstoffen waaruit den glorietempel onzer toondichters moet oprijzen.

De ontdekkingen worden menigvuldig; de oude oorkonden, openbare boekerijen en wetenschappelijke verzamelingen brengen dagelijks verdienstelijke namen aan het licht, onder het stof des verledens begraven, en merkwaardige gewrochten, voor de kunst verloren gewaand.

Kunstbiografen der verledene eeuw, onder ander pater Martini, de abt Förkel, Lichtenbach en nog verscheidene anderen, hadden ons echter reeds tal van belangrijke feiten over het leven en de verdiensten onzer middeleeuwsche componisten en muziekleeraars medegedeeld.

De hedendaagsche schrijvers, van wie ik hooger sprak, hebben die studiën voortgezet en verbreed. Niettemin blijven er nog daadzaken op te zoeken en duistere bijzonderheden op te klaren; doch de dag is niet verwijderd, dat een heerlijk gedeelte der vaderlandsche Kunst gansch gekend, en al de wenschelijke bestanddeelen voor het gedenkboek onzer muziekschool zullen vereenigd zijn.

De toonkunst bij de oude Belgen, op het tijdstip van den Romeinschen inval, bepaalde zich bij enkele gelegenheidszangen, krijgshaftige, treurige of vroolijke liederen, door hunne Barden voorgedragen.

Evenwel moeten onze voorouders zeer vatbaar voor kunstgevoel geweest zijn, want Tacitus spreekt over den diepen indruk, welken de oorlogszang der Barden op de strijders teweeg bracht.

Het speeltuig, waarmede de aloude heldenzangers zich begeleidden, was de lier. Die begeleiding was hoogst eenvoudig en bestond uit enkele tokkelingen om de zangnoten te ondersteunen.

Later, na het heldentijdvak, en onder de Romeinsche overheersching, veranderden de strijd- in minneliederen.

De zuiderbeschaving drong hare zeden op, en ook de toonkunst verrijkte zich met de pauk, de cither en de cymbalen, welke onze veroveraars bij de Grieken gevonden hadden.

Later, met de inplanting des christendoms, kwamen wederom nieuwe bestanddeelen het karakter der muziek bij onze voorouders wijzigen.

De lofzangen der nieuwe kerk verdrongen de landsgezangen.

Pepijn de Korte en Karel de Groote wendden vele pogingen aan ter verspreiding der kerkelijke melodiën hier te lande, die toen echter nog verre waren te gelijken aan degene welke volgens de grondregels van Gregorius in de Roomsche basilieken uitgevoerd werden.

Ter begeleiding der plagale motieven schijnt reeds van in de negende eeuw het orgel hier ingevoerd te zijn geweest; ook bezat men toen kleinere draagorgels, met klavier en spelen, zooals er lang eene bewaard werd in het klooster Berlaimont bij Brussel.

Merkweerdige namen in dit zoo verwijderd en donker tijdstip onzer nationale toonkunst vindt men in de annalen niet aangestipt.

De eerste vernuftige toonkunstenaar, van wien zij gewag maken, is de monik Hucbald, geboren in 840, overleden in 930; hij leefde in het bisdom van Doornik; Hucbald was een der grootste lichten der toonkunde. Buiten zijne talrijke compositiën, wordt hij voor den uitvinder gehouden van een nieuw notenschrift.

Alhoewel in zijne werken nog den slenter volgende der zoo wonderlijk bekrompen harmonieleer der Grieken, die voor alle accoord of samenklank, slechts kwarten, kwinten en octaven kenden, straalt van zijne schriften een voorgevoel uit der meer beschaafde en aesthethische samenstellingswijze, welke later de wet voorgeschreven heeft.

Die grondregels, onbepaald door Hucbald voorzien, kwamen slechts in de 13e eeuw tot ontwikkeling en betrekkelijke rijpheid.

Toen was men eenen grooten stap vooruitgekomen, en met een doelmatig notenstelsel begiftigd.

Men begon reeds te schrijven met het gebruik van tijdmaat en van het contrapunt. Dit laatste noemde men toen *discant.*

Het zijn die veroveringen, welke ons de hedendaagsche muziek, met hare oneindig rijke hulpmiddelen, en onbegrensd fantasie-vermogen aangebracht hebben.

Niemand is het onbekend, Mijnheeren, dat ons vaderland in de middeleeuwen verdienstelijke minnezangers heeft voortgebracht.

De vorstelijke barden Hendrik III en Jan I, hertogen van Brabant, waren van het getal.

Een der beschermelingen van den held van Woeringen, Adans of Adenes, wordt gemeenlijk *Adenes de Koning* betiteld; deze Adenes heeft talrijke dichtwerken voortgebracht, onder andere, *Guillaume au court Nez*, *Berthe aux grands Piés*, *Enfance d'Ogier.* Adenes was echter niet alleen een vruchtbaar en puik dichter: de geschiedenis stelt hem ook voor als een begaafd toonkundige. Hij werd in het hertogdom Brabant geboren rond 1250.

Nog een minnezanger-toondichter was Adam De la Halle, bijgenaamd ‘de Gebochelde,’ te Aetrecht in 1220 geboren en in 1286 te Napels overleden. De la Halle schreef reeds muziek in 2 partijen; dit is het oudste voorbeeld van dit slag van compositie. Deze schrijver bezit het instinct der latere regels van samenstelling; zijne zangspelen *Jeu de Robin* en *Marion*, waarvan hij woorden en muziek vervaardigde, doen hem door Pinchart huldigen als de verwijderde voorlooper van het opera comique; hij betwist dus die eer aan de Franschmans Rameau en Lulli. De la Halle verkeerde aan vele vorstelijke hoven en was de gunsteling van Robrecht van Artois, regent van Napels na de dood van Karel van Anjou.

In de tweede helft der 14e eeuw, zien wij twee vermaarde Belgen opdagen, Willem Dufay van Chimay en Gilles Binchois van Binche. Ook deze baanden nieuwe wegen; zij braken gansch af met alle barbaarsche overlevering en schiepen nieuwe grondregels.

Willem Dufay, geboren rond 1360, werd zangeren muziekmeester bij de Pauselijke kapel; zijn tijdgenoot Gilles Binchois was zanger der kapel van Philips den Goede.

Van Maldeghem zegt dat beiden, met den Engelschman John Dunstable, aan de volmaking van harmonieleer en notenschrift werkten. Zij hebben door hunne studiën de geleerde rij muziekanten begonnen, welke onze landgenooten in de middeleeuwen eene Europeesche vermaardheid schonk en hun de poort ontsloot van de paleizen en kapellen der christenheid.

Voor de volgende eeuw, brengen de kronijken ons den naam aan van eenen anderen meester: Ockenheim, Ockeghem of Van Ockeghem, volgens Fetis te Dendermonde in 1430 geboren, en rond 1513 te Tours gestorven als kanonik der St. Maartenskerk.

Ockeghem bracht den nieuwen samenstellingsvorm in, gekend onder den naam van *Canon.* Hij bewerkte deze verscheidenheid van het contrapunt in twee, drie of vier stemmen; elk dezer had een en zelfde motief, het eene na het andere invallende; alles klonk dus door elkander, zonder toch de wetten der samenstelling, noch, bijgevolg, die van kunst en schoonheid te schenden.

Het *Canon* in twee en meer partijen wordt wel eens door oningewijden bij vroolijke vergaderingen op gelegenheidsgedichten gebruikt. Dit neemt niet weg dat dit slag van lied, in zijne ernstige opvatting en bewerking, van den geleerdsten trap der compositie, de *fuga*, uitgaat.

Onze Ockeghem muntte daarin uit; hij ook, ontwikkelde en verbeterde dit vak, en zijne talenten bleven niet onbeloond. Hij was zangmeester en schatbewaarder in de hoofdkerk van Tours; later bekleedde hij het aanzienlijk ambt van kapelmeester des konings van Frankrijks Karel VII. Op het einde zijns levensloops had hij drie koningen gediend: Karel VII, Lodewijk XI en Karel VIII.

Ockeghem had de grenzen verbreed, waarin zijne kunst zich tot hiertoe bewoog; een zijner tijdgenooten Jan Tinctoris (De Verwer) van Nijvel of van Dendermonde, maakte zich op eene andere wijze verdienstelijk.

Hoog aangeschreven als geleerde theorieker, had hij de eer te Napels, rond het midden der vijftiende eeuw, de eerste muziekschool te stichten die in Italie ontstond. Volgens verklaringen in het Fransch Instituut door Mehul, Gossec en Choron afgelegd, hebben zijne wetten eenen machtigen invloed geoefend op de Italiaansche meesters die na hem gekomen

zijn. Voor den grond en de voorstelling zijner leer, voor de volmaaktheid van zijn onderwijs, bekleedt hij eenen voornamen, zoo niet eenen oppersten rang in de kunstgeschiedenis van Italie.

Ockeghem had dus eenen hem waardigen tijdgenoot; doch hij had nog iets meer, iets dierbaarder: eenen leerling, eenen discipel, die zijns meesters faam later overtreffen zou. Ik spreek van Josquin Des Prés, geboren in het midden der vijftiende eeuw en overleden in 1521.

Men is het niet eens over de geboorteplaats van dezen genialen toondichter. Italië, Frankrijk en Duitschland betwisten zich de eer hem het levenslicht geschonken te hebben. De *Biographie Nationale* onzer Koninklijke Academie spreekt over Des Prés niet. Förkel wijst de Nederlanden aan als zijn geboorteland. De dichter Ronsard geeft Kamerijk op.

Doch Fétis, in zijn bekend werk *Biographie Universelle des Musiciens* denkt allen twijfel te vernietigen en bewijst in eene uitgebreide nota, dat Condé, in het Henegouwsche, de bedoelde geboorteplaats is.

Josquin Des Prés was beurtelings gehecht aan de pauselijke kapel van Sixtus IV, aan het hof van Lodewijk XII, koning van Frankrijk, en aan dit van keizer Maximiliaan I van Duitschland. Geen Belgisch meester evenaarde zijne befaamdheid. De geschiedschrijvers noemen hem beurtelings de eerste toonkundige zijner eeuw (Zarlino), een reus (Burney) een der uitstekendste vernuften (Kiesewetter), de lieveling, de afgod van Europa. Overal is zijn roem verspreid; men gewaagt van Josquin in Italië, in Frankrijk, in Duitschland, in Vlaanderen, in Hongarië, in Bohemen, in Spanje. Alle kerken, alle kapellen zingen zijne heerlijke muziek; zijne werken zijn de schoonste, zijne samenstellingen overtreffen alle andere. (Baini)

De dood van den grooten Josquin (Condé, 27 Oogst 1521), had gelukkiglijk niet den val der kunst ten gevolge.

De schepter van het tonenrijk kwam in handen van een kind van Roeselare, Adriaan Willaert. Men twijfelt of Willaert leerling van Des Prés was; stellig schijnt hij ten minste zijne kunstopleiding genoten te hebben bij eenen van Josquin's leerlingen.

Althans hij bekleedde weldra eene der voornaamste plaatsen tusschen zijne kunstbroeders. Evenals Jan Tinctoris stichter was der school van Napels, werd hij het van die van Venetië; hij was vroeger muziekant der kapel van Lodewijk II, koning

van Hongarië en Bohemen, en later van de basiliek van St-Marcus, te Venetië. Ook was hij de leermeester van een' doorluchtigen vertegenwoordiger der oude Italiaansche kunst, van Zarlino, een toondichter en baanbreker, die de kunst nieuwe richtingen aangewezen, en nieuwe volmaking geschonken heeft.

Na de dood van den roemrijken Vlaming, was een zijner leerlingen, ook een Vlaming, de Mechelaar Cypriaan van Rore, daar om Willaert op te volgen in het kapelmeesterschap van St-Marcus; Cypriaan van Rore (Il divino de Rore) stichtte de school van Parma.

Nog een ander leerling van Willaert heeft recht op onze vereering. Ik bedoel den hoog gewaardeerden Huibrecht Waelrant, te Antwerpen geboren in 1517. Waelrant voltrok zijne studiën in Venetië, bij Adriaan Willaert, en kwam rond 1547 terug naar Antwerpen, alwaar hij eene muziekschool en eenen muziekhandel tot stand bracht; zijn deelgenoot in deze laatste zaak hiet Jan De Laet.

Waelrant stierf in de Scheldestad den 19^{den} November 1595 op 68 jarigen ouderdom.

Intusschentijd was een ander Vlaming, Jacob Arcadelt, de opvolger van Josquin Des Prés in de Pauselijke kapel geworden; later trad hij in den dienst van den hertog de Guise, cardinaal van Lorreinen. Arcadelt, in de Nederlanden geboren, stierf op het einde der 15e eeuw, waarschijnlijk te Parijs.

Wanneer men overweegt, MM., hoevele groote toonkunstenaars ons land gedurende de 15e en 16^{e} eeuwen opleverde, die langs gene zijde der Alpen hunne leerwijze gingen voortplanten, mag men niet verwonderd zijn, dat de Italiaansche schrijver Guicciardini van onze voorouders zegt:

> ‘De geschiedenis zal bevestigen, dat zij onze meesters waren, die Italie zoowel als Frankrijk en Duitschland de kennis der nieuwe muziekkunst mededeelden.’

Inderdaad, de eenige en waarlijk groote theorieker door Italië tot hiertoe voortgebracht was Zarlino, die zijne bekwaamheden bij meester Willaert opgedaan had.

Zarlino was in de 16^{e} eeuw de voorganger der mannen die later tot Italiës kunstroem moesten bijdragen; hij baande het pad in de kerkmuziek bewandeld door Palestrina en Allegri.

Hij ook, de leerling van onzen Willaert, was het vertrekpunt, van wien talenten als Rovetta, Monteverde en Legrenzi uitgingen om op hunne beurt meesters te worden in de dramatische muziek.

Ook deze verdienstelijke mannen waren hun talent verschuldigd aan den genialen Willaert, den grondlegger hunner kunst.

Zarlino getuigt het:

'God - zegt hij - schonk ons de gunst Adriaan Willaert te laten geboren worden, die waarlijk een der behendigste muziekanten is, welke ooit bestonden; zooals Pythagores, onderzocht hij alles wat zijne kunst betrof en ontdekte tal van gebreken; hij heeft er zich op toegelegd haar te volmaken en haar den glans te schenken, waarmede zij nu schittert; hij heeft regels vastgesteld om alle soorten van muziek sierlijk te vervaardigen, en door zijne studiën en gewrochten er zelf het voorbeeld van gegeven.'

Voegen wij hier nog bij, dat Willaert de eerste was, die stukken voor zes, zeven en acht stemmen, en voor twee tot drie kooren schreef. Dit liet toe de zangmuziek zonder speeltuigbegeleiding uit te voeren; het uitwerksel dier stemmen was grootsch en indrukwekkend, hetzij door hunne afwisseling, hetzij door hunne gezamenlijke zangakkoorden.

Het is hier de gelegenheid niet over het Concilie van Trenten te handelen, noch van de wijzigingen aan den vorm en de opvatting der kerkmuziek door die vergadering toegebracht, te gewagen.

Wederom sloeg de kunst nieuwe wegen in en wederom werd zij opgeluisterd door de wetenschap en het vernuft onzer Nederlandsche meesters.

Van hun getal was de bekende Orlando Lassus of Delattre, die in 1520 te Bergen het licht zag. Lassus was eene merkwaardige kunstfiguur en bekleedde verschillende hooge posten. Hij fungeerde als zangmeester der kapel van St Jan van Latranen te Rome; later trad hij in dienst des hertogen van Beieren, Aelbrecht den Grootmoedige, wiens kapel de vermaardste van Europa was. De eerbewijzen ontbraken hem evenmin: Keizer Maximiliaan II schonk hem in 1570 erfelijke adelbrieven; paus Gregorius XII vereerde hem met de Gouden Spoor, en de Koning van Frankrijk met de orde van het Malta-Kruis. Orlando Lassus stierf te München in 1595.

De getuigenis zijner tijdgenooten is daar om die vleiende onderscheidingen uit te leggen en te bekrachtigen; allen zijn in bewondering voor zijn talent. Men hiet hem *de vorst van de toonkundigen zijns tijds;* zijn mededinger was de Italiaansche reus Palestrina.

Beiden schitteren met denzelfden luister, beiden staan even hoog; doch ieder hunner bezit de eigenaardige zijde van het talent waarin zij uitmunten. De stijl van Palestrina is streng en grootsch, maar onze Lassus heeft meer verscheidenheid, meer vindingrijkheid, meer ingeving.

Hij was en bleef doorvoed met de rijke overleveringen der school van Josquin Des Prés, alhoewel zijne laatste werkén volgens Fetis getuigen, dat hij zich op de hoogte hield van den minsten vooruitgang in het wetenschappelijk gedeelte zijns vaks.

Zijn genie en zijne studiën hebben de Belgische school tot eenen hoogen trap van volmaking gevoerd.

De staatkundige aangelegenheden der tijden, waarvan ik spreek, waren niet geschikt tot den vooruitgang der schoone kunsten. Onze landaard zuchtte onder woelingen en oorlogen; de machtige kunstbeschermers werden door het wapengekletter van hun edel doel afgetrokken; de afwezigheid van eene koninklijke of vorstelijke hofhouding, de onderdrukking der groote gemeenten, de uitputting van kloosters en abdijen door allerlei oorlogslasten, waren oorzaak dat onze meesters minder steun aantroffen en minder gelegenheid hunne werken te zien uitvoeren.

De luister der Belgische toonkunst begint te tanen; hare Europeesche invloed daalt; niettemin kwamen er nog toonkundigen van minder gehalte als de buitengewone mannen van wien ik gesproken heb, maar wier groot talent onzen eerbied ten volle verdient.

Onder hen treffen wij aan: Meester *Niklaas Gombert* van Brugge, kapelmeester van keizer Karel en van Maximiliaan II; Gombert, die in de 1e helft der 16e eeuw geboren werd, was leerling van Josquin Des Prés.

Philips van Mons, leerling van Orlando Lassus en opvolger van Gombert in het bestuur der keizerlijke kapel; deze kunstenaar was bekend voor de sierlijkheid zijns stijls en de frischheid zijner melodien, vooral in motet en madrigaal.

Belgische, Duitsche, Fransche en Italiaansche werken maken ons verder bekend met de namen en gewrochten nog eeniger componisten, leeraars en speeltuigkundigen der 16e eeuw.

Onder anderen:

Christiaan Ameyden, tijdgenoot van Orlando Lassus en inboorling van Aerschot; de archieven der Sixtynsche kapel bezitten missen van zijne hand.

Jacob de Kerle, geboren te Yperen in 1525, hofmusicus van keizer Rudolf II.

Jacob Dubuus uit Vlaanderen; ten gevolge van eenen prijskamp bekwam Dubuus in 1541 de plaats van eersten orgelist der St-Marcuskerk te Venetië.

Adriaan Pevernage geboren te Kortrijk in 1545. Pevernage genoot in ons land eene groote faam. Hij was zangmeester der O.L.V. kerk van Antwerpen, en overleed aldaar op 30 Juli 1591.

Jacob Clemens, in Vlaanderen geboren, was kapelmeester van Keizer Karel. Men denkt dat Clemens in den jare 1558 in Italië gestorven is. Men noemde hem *Nobilis Clemens*.

Simon Van der Eycken, van Brussel, stichter der muziekschool van Milanen en zangmeester der St-Ambrosiuskerk aldaar.

Maarten Boets, orgelist, insgelijks van Brussel; hij was huis- of hofmusicus van den bekenden koopman Fugger, de geldschieter van Karel V, maar ook beschermer der schoone kunsten. Boets stierf in 1583.

Jan Guyot, voor zijne verdienstelijke compositien in Duitschland hoog gewaardeerd; hij werd in 1512 te Châtelet-sur Sambre, toen onder het prinsdom van Luik, geboren, en overleed in 1564.

Frans Sale, hofcomponist van keizer Rudolf II, hij verbleef in 1593 te Praag en teekende *Franciscus Sale*, *Belga*.

Pieter de la Rue, leerling van Ockeghem, zag het levenslicht te Valencyn; hij was een bekwaam toondichter, aan het hof van Karel den Stoute gehecht.

Matthys Lemaistre, geboren te Luik in 1525, en aldaar gestorven in 1577; Lemaistre was insgelijks zangmeester der hoofdkerk van Milanen.

Sommigen onder u, Mijnheeren, kennen waarschijnlijk het fraaie vierstemmig madrigaal zijner compositie, onlangs door de leerlingen der Liersche Normaarschool gezongen.

Hendrik Bredeniers; deze zag het levenslicht rond den jare 1472. Door de groote faam van het oxaal der Lieve Vrouwe Kerk van Antwerpen, destijds het voornaamste der Nederlanden, aangetrokken, ging hij aldaar het onderwijs genieten van den geleerden *Jacob Barbireau.* In 1488 was hij nog koorknaap en kreeg van den bestuurder der O.L.V. kapel tot belooning van zijnen iever eene nieuwe muts ten geschenke. In 1492 verving hij meester Godevaert Deneve, bijgenaamd Nepotis, als tweede orgelist. De eerste orgelist, meester Nicolaas de Hagha, overleed in 1501, en Bredeniers werd zijn plaatsvervanger.

Doch eene grootere eer verbeidde den kunstenaar: in ditzelfde jaar werd hij door Philips den Schoone aan het aartshertogelijk hof geroepen en ‘maistre Henry de Bredenierch’ aldus betitelt hem de vorstelijke ordonnancie - werd orgelist der bijzondere kapel van den Aartshertog; deze schonk onzen Bredeniers zijn volle vertrouwen; de jaarwedde, voor zijnen voorganger Florquin vastgesteld, werd verhoogd; darenboven werd hij onderwijzer der koorknapen (1504). Met Alexander Agricola en andere kunstgenooten vergezelt hij Philips op verscheidene reizen in Spanje. In 1508 werd hij gelast muzieklessen te geven aan den toekomenden Keizer Karel en aan zijne zusters Eleonora, Isabella en Maria, later koninginnen van Frankrijk, Denemarken en Hongarie.

Het waren Bredeniers' muziekale talenten alleen niet, welke hem de gunst van Philips hadden doen verwerven. Zijne aangeboren schranderheid en degelijke kennissen deden den prins in 1514 besluiten onzen muziekant met eene vertrouwelijke zending in Holland te gelasten, waarschijnlijk eene zending voor staatsaangelegenheden en voor de belangen der aartshertogen Karel en Ferdinand.

In 1516 bekomt hij een jaargeld van 100 pond, in aanzien ‘des bons et agréables services qu'il luy avait par cy-devant faiz et faisait lors chascun jour oudict estat d'organiste’.

In 1521 verkreeg hij nog eene toelage van 50 ponden.

Reeds het jaar te voren, in 1520, had hij keizer Karel op eene reis naar Engeland vergezeld. Hij bood den zangers van Hendrik VIII een gastmaal te Canterbury aan, waarvan de kosten hem bij den terugkeer in België wedergegeven werden.

Men ziet, dat zijne kunst op hoogen prijs gesteld werd en hij de hoogachting van grooten en kunstbroeders genoot.

Van Bredeniers' hand worden drie kerkelijke compositien in de Burgondische bibliotheek bewaard.

Fetis kent het jaar van zijn overlijden niet.

Jan Fienus, in 't Vlaamsch *Fyen*, ook, en zelfs meer, bekend onder den naam van *Turnhout* of *Turnhoutanus*, was bekwaam heelmeester en goed musicus.

Tijdens het beleg van Antwerpen door Alba, in 1584, practiseerde hij in die stad.

Hij trok vervolgens naar Dordrecht, alwaar hij den 2^{den} Augusti 1585 overleed.

De geschiedschrijvers Swertius en Coppens beweeren dat de compositien, welke men hem toeëigent, niet van hem zijn, maar wel van eenen anderen *Jan van Turnhout*, zijnen bloedverwant, stad- en tijdgenoot, van wien ik u aanstonds spreken zal.

Benevens *Cornelis Verdonck*, geboren te Turnhout, leerling van Tinctoris, en beurtelings te Brussel en te Antwerpen gevestigd, van wiens compositie men in de verzamelingen, gedrukt in de 16^{e} eeuw, liederen aantreft, heb ik gewag te maken van twee componisten, wier talent in de kunstgeschiedenis hoog gewaardeerd wordt.

Ik bedoel *Jan* en *Geert van Turnhout*, wier beider familienamen onbekend bleven.

Jan, van wien ik daar straks zegde dat men hem wel eens, en tot zijn nadeel verwarde met *Fyen*, den heelmeester-musicus, werd geboren rond 1525.

In 1588 en 1589 werden van hem te Antwerpen muziekwerken gedrukt. - Geene oorkonden bevestigen dat hij zijne muziekale studien aldaar deed, maar de betrekkelijk geringe afstand tusschen de twee steden, en de aanwezigheid der voorname meesters, die in O.L.V. kerk het muziekonderwijs gaven, laten daaromtrent weinig twijfel.

Wij vinden hem later te Brussel, in hoedanigheid van kapelmeester van Alexander Farnèse, landvoogd der Nederlanden.

In 1594 vervulde hij hetzelfde ambt bij Farnèse's opvolger, Aartshertog Ernest; onder den titel van kapelmeester zijner hoogheid droeg hij het Antwerpsch magistraat eene mis op, door hem gecomponeerd ter gelegenheid der blijde intrede van den Aartshertog in de Scheldestad. Hij kreeg daarvoor van de stad 50 pond Atrechtsche munt ter vergelding.

Officiëele bescheeden geven hem in 1595 den dubbelen titel

van hofkapelmeester, en van muziekmeester der zangers dezer kapel, hetgene, meent Fetis, twee verschillende bedieningen schijnt aan te duiden. Men kent de dagteekening zijner dood niet.

Te München, Antwerpen, Douai en Leuven werden van *Giovanni van Turnhout* talrijke muziekwerken op wereldlijken en godsdienstigen tekst uitgegeven.

Een ander tijdgenoot van vorigen componist - ik weet niet of hij zijn bloedverwant was, - ik mag ook niet zeggen: zijn naamgenoot, daar beiden, bij gebrek aan familienaam, slechts onder dien hunner geboorteplaats bekend staan - een ander componist dus, zeg ik - was de meer bekende *Geert van Turnhout.*

Deze zag volgens Leo de Burbure het levenslicht in 1520 of 1521.

Geert van Turnhout was priester, en in 1562 muziekmeester onzer Lieve vrouw kapel in Antwerpen's hoofdkerk.

Op drie en twintigjarigen leeftijd werden van zijne werken gedrukt bij den uitgever Susato te Antwerpen.

Te Leuven bij Peter Falenus verscheen later van hem, onder andere, een Duitsch muziekboek, ‘daarinne begrepen vele schoone liedekens, in 3. 4. en 5 partijen.’

Fetis, in zijne *Biographie universelle des musiciens,* geeft eene aanzienlijke lijst der werken van dezen vruchtbaren toonzetter.

De bekwaamheden van Geert deden hem ten jare 1563 het ambt van kapelmeester der groote kerk van Antwerpen bekomen, in vervanging van Antoon Barbé.

Het is gedurende zijn kapelmeesterschap, dat de beeldstormerij in de Scheldestad losbrak. In eene episode van zijnen roman uit het Spaansch tijdvak: *de Wolfjager*, doet de schrijver August Snieders onzen componist te Antwerpen optreden.

Zooals men weet, werd de Cathedraal door de beeldstormers niet gespaard, en hare rijke muziekverzameling insgelijks aan plundering en verwoesting overgeleverd.

In de oude rekeningen der kerk van 1567 en 1568 treft men aan, dat Geert zich gedurende die jaren beieverde om de aangerichte verwoestingen zooveel mogelijk te herstellen en de leemten aantevullen.

Hij stond insgelijks te boek als behendig orgelist. Het is daardoor dat hij ten jare 1572 in dienst van den Koning van

Spanje trad. Later klom hij tot bestuurder der hofmuziek, want in de rekenboeken der koninklijke kapel van Madrid staat hij als kapelmeester opgeteekend.

Geert van Turnhout overleed te Madrid op 15 September 1580.

Deze laatste kunstenaars, Mijnheeren, ik bedoel *Bredeniers*, *Fyen, Verdonck*, *Jan* en *Geert van Turnhout* bezaten ongetwijfeld veel talent, vooral de laatste; doch zij stonden niet als een Des Près of een Lassus aan de spits onzer muziekale vernuften.

Waarom heb ik hen dan eene korte levensschets toegewijd, en ben ik ze niet voorbijgegaan met de enkele opgaaf hunner namen, geboorteplaatsen en bedieningen?

Het is, Mijnheeren, omdat ik ze met geestdrift begroet als onze inboorlingen.

Het is omdat de eene, Bredeniers, te Lier, en de andere te Turnhout geboren, als zonen van ons duurbaar kempenland aangeboekt staan, en de luister huns naams op den geboortegrond afstraalt;

Omdat hier de gelegenheid past, met rechtmatige fierheid namen te herdenken, die zich bij zooveel andere komen voegen, welke door de faam met lauweren bekroond werden.

Onder de toonkundigen van hooge verdiensten, maar wier levensbijzonderheden minder bekend zijn, hebben wij vervolgens:

Renaud de Melle van Luik.
Jacob van Meldert van Thienen.
Jan De Martelaere, zangmeester in St-Damasco te Rome.
Jan Bonmarche van Yperen, kapelmeester van Philips II.
Matthys Pypelaere, een Leuvenaar.
Jan de Macqué, muziekmeester van den onderkoning van Napels.
Laurent De Vos,
Jacob De Weert,
Jan Lupus of *Leloup*, orgelist te Nyvel.
Antoon Barbé, kapelmeester der groote kerk van Antwerpen, voorganger van Geert van Turnhout.
Pauwel Van Aelst,
Jan en Geert De Wildre.

Alhoewel starren van tweeden rang, stonden deze mannen,

bij de grooten van hunnen tijd, hoog aangeschreven; de machtigste vorsten, de vermaardste scholen, de beroemdste kapellen stelden prijs op hun talent. Ook verdienen zij eene aanzienlijke plaats in den vaderlandschen kunsttempel.

De volgende eeuw levert tot hiertoe minder stof over de Nederlandsche muziekkundigen.

De weergalooze glans onzer schilderschool stelt gedurende de 17de eeuw om zoo te zeggen alle andere uiting der kunst in de schaduwe. Althans onze geschiedschrijvers gewagen van slechts weinige mannen, die in de Toonkunde uitmuntten.

Zij spreken van eenen *Robrecht van Vlaanderen* en van *Willem Dillens*, kapelmeesters der hoofdkerk van Parma; ik heb geene nadere bijzonderheden over die kunstenaars kunnen ontdekken.

Een weinig later zien wij *Hendrik Dumont* in bediening als muziekbestuurder en componist der koninklijke kapel van Lodewijk XIV van Frankrijk. Men hiet die kapel gewoonlijk ‘de 24 violen des konings.’

De geschiedschrijvers geven de nauwkeurige aanduidingen der geboorteplaatsen en jaren niet op, maar bevestigen, op ernstige gronden, dat die toonkunstenaars uit de Nederlanden herkomstig waren.

Later in de 18e eeuw hebben wij *Leonard Boutmy*, orkestmeester aan het hof van Jozef I, koning van Portugal, *Lambert Pietkin*, de gebroeders *van Hamal*, te Luik geboren, *Pieter van Maldre*, *Adriaan van Helmont*, *Matthys van den Gheyn*, *Hendrik Jacob De Croes.*

Geen dezer nochtans slaagde er in de kunde der meesters uit de 14e. 15e en 16e eeuwen te bereiken.

Welhaast kwamen *Gretry* en *Gossec* de middeleeuwsche rij onzer toonkundigen op eene waardige wijze sluiten, en hunne faam volstond om de kunstvermaardheid weder te schenken aan een land, dat Europa met zooveel uitstekende beoefenaars overstroomd had.

Het vluchtig en onvolledig overzicht, dat gij wel hebt willen volgen, Mijnheeren, geeft wellicht een algemeen denkbeeld van het belang dat de geschiedenis van de muziek in ons land moet verkrijgen, wanneer zij met volledige toelichtingen verrijkt zal wezen.

Reeds van nu af, nochtans, wekt het beschouwen der vroe-

gere groote meesters onzen dank en bewondering op voor de onvermoeibare geleerden, die gedurig arbeiden aan de voltrekking van die geschiedenis.

Maar nog een gevoel van rechtmatigen trots en geestdrift doet het vaderlandsch hart zwellen, wanneer men bedenkt, dat op het gebied der tonen onze voorouders den schepter over Europa zwaaiden; dat zij, volgens Guicciardini en andere onbetwistbare getuigenissen, de voorloopers, de grondleggers waren van den roem op muziekaal gebied door Frankrijk, Italië en Duitschland gedurende later tijden ingeoogst.

Niettegenstaande de eeuwenlange overheersching des vreemdelings, hebben zij de wonderbare krachten van hunnen geest kunnen bewaren, en dezelve in alle richtingen en in alle vakken weten ten toon te spreiden.

Gij hebt er u kunnen van overtuigen, Mijnheeren, dat ook in de muziek wij onsterfelijke vernuften aan de wereld hebben geschonken, en dat ook in het klankenrijk de naam van Belg, de naam van Nederlander, steeds het zinnebeeld was van werkzame en innige kunstliefde, en van hooge aesthetische gaven.

Lier.

FR. MEYLEMANS.

Iets over de hervorming op muzikaal terrein van Dr Hugo Riemann.

(Naar aanleiding der kritiek van *Ut*, in *L'Opinion* van 20 Maart 1889.)

> Ein Amerikaner mag ihnen sagen, was ein grosser Denker, der auf diese Erde kommt, als neves Centrum ungeheurer Kräfte au bedeuten hat. 'Seht euch vor, sagt Emerson, wenn der grosse Gott einen Denker auf unsern Planeten kommen lässt. Alles ist dann in Gefahr. Es ist wie wenn in einer grossen Stadt eine Feuersbrunst ausgebrochen ist, wo keiner weiss, was eigentlich noch sicher ist und wo es enden wird. Da ist nichts in der Wissenschaft, was nicht morgen eine Umdrehung erfahren haben möchte, da gilt kein litterarisches Ansehn mehr, noch die sogenannten ewigen Berühmtheiten; alle Dinge, die dem Menschen zu dieser Stunde theuer und werth sind, sind dies nur auf Rechnung der Ideen, die an ihrem geistigen Horizonte aufgestiegen sind und welche die gegenwärtige Ordnung der Dinge ebenso verursachen, wie ein Baum seine Aepfel trägt. *Ein neuer Grad der Kultur würde augenblicklich das ganze system menschlicher Bestrebungen einer Umwälzung unterwerfen.*'
> *Unzeitgemässe Betrachtungen* von Friedrich Nietzsche. Drittes Stück: *Schopenhauer als Erzieher.* (Seite 112)

> Hoe beperkter de gezichtskring der hoorders, hoe scherper hun oordeel over alles wat daarbuiten ligt. *Domheid durft alles*!
> MULTATULI.

Mijnheer *Ut* van het dagblad *L'Opinion*, heeft dezer dagen gelegenheid gevonden om zijne verregaande verwaandheid eens te luchten te hangen. De komst van Dr Carl Fuchs, een voortreffelijk muziekgeleerde en hoogstbegaafd klavierspeler, bood hem daartoe een welkome gelegenheid, waarvan hij dan ook ruimschoots gebruik maakte; - maar..... waardoor weer eens de treffende waarheid van bovenstaand motto (aan Multatuli ontleend), werd bevestigd.

Als ik mij hier nu de moeite geef, om '*iets*' te zeggen over de uitingen van meneer Ut (zie *L'Opinion* van 20 maart 89), zoo moet ik tevens de lezers waarschuwen, daarom toch niet te gelooven, dat ik zoo bijzonder veel waarde hecht aan de 'opinie' van *Ut* van *L'Opinion*; - integendeel.... ik doe dat alleen daarom, om het onverstand dat hier zoo driest, zoo vermetel optreedt (en waarvan *Ut* de inkarnatie schijnt te zijn), eens duchtig de les te lezen.

Er zijn zoo van die heertjes, die '*over alles en nog wat*'.... *kunnen* (!) en DURVEN schrijven, zonder er evenwel de noodige kennis toe te bezitten; en onder dat getal, moet ik ook meneer *Ut* - hij neme 't mij kwalijk of niet - rangschikken.

Het komt hier juist van pas, een paar treffende woorden in herinnering te brengen door de *Chronique* gezegd, tijdens de Nibelungen opvoerigen te Brussel, in 83, door den troep van Angelo Neumann(1).

Ziehier:

Victor Hugo a dit quelque part: 'Il faut se mettre au fait de Shakespeare.

Faute de quoi, Shakespeare, le grand Shakespeare lui-même, est méconnu et honni. Et ce travail de mise au fait n'est pas mince, je vous prie de le croire.

Il faut aussi se mettre au fait de Wagner. Les Wagnériens ne sont pas les personnages extravagants que l'on pense: ce sont les gens qui, s'étant mis au fait, sont exposés à entendre les sottises de ceux qui ont négligé ce travail'.

Welnu! men leze den naam Riemann, in de plaats van dien van Wagner - en de toepassing is volkomen.

Ook hier, zijn de mannen, die van deze hervorming 'n ernstige studie maakten, en dezelve naar hun beste krachten hebben trachten bekend te maken en te verbreiden.... '*exposés à entendre les sottises de ceux qui ont négligé ce travail*' (adres aan meneer *Ut* en consorten).

Nog steeds was het zóó: de mannen die hun tijd vooruit zijn geweest, waren ten allen tijde een voorwerp van verguizing en verdachtmaking voor de '*achteruitkruipers*', of voor de onnoozele sullen, die met veel goeden wil.... misschien, maar helaas! met 'n kolossale dosis 'traagheids-(volhardings-) vermogen', (om in de eenmaal aangeleerde of aangenomen begrippen voort te gaan) toebedeeld, steeds met veel moeite achteraan kwamen sukkelen.

(1) Zie 'La Chronique', 29 Janvier 1883.

De idealisten worden door de zoogenaamd praktische lui, veelal voor ‘gekken’ uitgemaakt. Maar zijn die idealen wel altijd zoo onpraktisch, of is hun gebrek alleen dat zij zich vroeger openbaren dan de menigte ze wenscht of verwacht? Salomon de Caus en James Watt waren idealisten en droomers - maar thans beheerscht de practicus met hun fantasmen de wereld. De eenheid der naties is door de dichters ingeroepen; naar hen heeft de wereld niet geluisterd, maar die eenheid erkend, toen het practisch kanon haar tot stand bracht, en het onesthetisch traktatenproza haar afkondigde.

Zoo is de poëzie de drijvende kracht geweest die de werkelijkheid tot menige schoone daad drong, en waar zij zich thans mede siert; want wel beschouwd, zijn zoovele veroveringen der praktijk, niets anders dan geakklimateerde en getemde idealen, eenmaal als waanzinnig uitgekreten, en later dagelijksch goed geworden.

Zoo schreef een Engelsch geleerde een dik boek, vol met alle mogelijke en onmogelijke bewijzen, over de volstrekte onmogelijkheid om per stoomschip over zee te gaan; toch werd datzelfde boek eenigen tijd later, per stoomschip naar Amerika gebracht. Dat is wel de meest welsprekende weerlegging, die een boek ooit heeft gevonden. Wie weet of meneer *Ut* ook niet eens zoo'n dik boek schrijft over het onpraktische dezer hervorming.

Maar ter zake!

Als *Ut* werkelijk iets degelijks van deze zaak wist, zoo ware hij gewis dien dag met dien onzin te huis gebleven, en hij ware dan tevens 'n dwaasheid minder rijk.

Neen meneer *Ut*, zooals gij 't voorstelt, zoo is 't *niet*! Het ligt 'm niet dàäraan, ‘*que les auteurs négligent parfois la phraséologie de leurs morceaux*,’ maar *wel* (en doodeenvoudig!) *dàäraan:* dat door de onvolkomenheid van 't notenschrift, dit nog niet mogelijk was.

Zie daarvan weet gij letterlijk NIETS, en 't treffendste bewijs daarvoor, ligt in den onzin door u daarover in *L'Opinion* gedebiteerd. Als gij u eens de moeite hadt gegeven, Riemann's werken te bestudeeren,... niet *à la surface*, zooals gij in den regel over de zaken heenschuift, - maar ernstig,.... dan hadt ge kunnen inzien welk een kolossale stap wij hierin door Riemann vooruit zijn gebracht. En zoolang komponisten en uitvoerders daarvan geen notitie nemen, zoolang ook zal

hunnen tekst voor verschillende *in- en uitlegging* vatbaar blijven; iets wat niet mogelijk zou zijn, als er duidelijk geschreven stond wat er bedoeld was, en 'men' die duidelijkheid begreep. Want, o meneer Ut! - de muzikale *metriek* en *rhythmiek* is een nog doorgaans onbebouwd veld, en de onvoldoende en tamelijk onbestemde begrippen die men daarvan heeft, beteekenen niet bijzonder veel, al meent gij wellicht, bijzonder veel te weten van wat eigenlijk metriek en rhythmiek is.

Gij schijnt ons te willen doen gelooven, dat gij studie hebt gemaakt van deze hervorming; maar ik zeg u, - *ik*, die in '*Caecilia*' en '*Le guide musical*', bewijzen leverde, van deze zaak op de hoogte te zijn - ik zeg u: *gij weet er* NIETS *van!*

'*Il y a des choses très justes dans le système de Riemann*' zegt ge; - ei! wees zoo goed en wijs gij mij die eens aan? '*Mais quant à accepter toutes ses théories comme dogmes*, *c'est une autre affaire; surtout quand il s'agit d'anciens auteurs*;' welke dogma's, o meneer Ut, kunt gij niet aannemen? waartegen hebt ge bezwaar? komaan, laat eens werkelijk hooren wat ge daarvan zoo al weet!

Zeker, meneer *Ut* houdt er niet van, dat de componist bij de uitgaaf van zijn werk, den uitvoerder een plastisch geheel in handen geeft, wiens physionomie hij met volkomen bewustheid naar zijn gevoel, naar zijn eigen gevoel vormde; het moet kneedbaar zijn, kneedbaar als was, opdat *Ut* en konsorten, er hunne individueele opvatting kunnen inleggen. Dus: niet de gedachte van den auteur moet korrekt worden weergegeven, neen.... de interessante *gedachten-inlegging* van een of ander lid der firma *Ut en C*^{o}, of van andere geaffiliëerde firma's - *die* moet men bewonderen!

Is dat verwaandheid, of niet?! is dat piëteit voor de kunst en voor den kunstenaar? vraag ik.

En eindelijk, - niet '*les élèves surtout y trouveront des enseignements précieux*,' maar anderen, die lang geen 'élèves' meer zijn, Benoit[1] en Gevaert[2] bijv., hebben daarin 'pre-

(1) Meester Benoit schreef aan Riemann: '*A propos d*'AGOGIK *en* PHRASIERUNG, ne pensez-vous pas qu'il soit nécessaire de pousser la réforme jusque dans les *racines* mème de l'enseignement? Il y a là, ce me semble, un travail intéressant à faire, une gradation à établir depuis les cours de solfège jusqu'aux cours supérieurs. A mon avis, il est indispensable que *tout* ce qui constitue l'éducation artistique et l'enseignement musical dans les cours supérieurs, se trouve d'abord à l'état rudimentaire et préparatoire dans les cours primaires.' (Brief van 20 Januari 1887.) Deze woorden waren de aanleidende oorzaak van Riemann's opstel: *Die Phrasierung im musikalischen Elementar unterricht.*
In mijn stuk: '*Une réforme intéressante dans la musique*,' verschenen in *Le guide musical* (n° 50, 51 en 52 van 1888 en n° 1 van 1889) heeft de zetter mij abusievelijk deze woorden, als door Gevaert geschreven, laten zeggen. Daar men dat daar scheen en nog schijnt niet te willen herroepen, ook niet op mijn dringend verzoek, maak ik van deze gelegenheid gebruik, er hier op te wijzen. En ook daarop: hoe men door onachtzaamheid meer dan eene *noot* verkeerd plaatste en bij de herroeping daarvan nog flaters maakte; - wat mij alles *dwingt*, van de zijde der Redactie, aan moedwil te denken.

(2) Gevaert schreef aan Riemann: *Vos idées à l'endroit du rythme, des mouvements et des nuances sont neuves et fécondes.*

cieuse voorschriften' gevonden; het zijn maar alleen meneer *Ut* en confraters die zulks niet noodig hebben. Toch ben ik van oordeel dat Riemann's denkbeelden ook voor dezulken zeer vruchtbaar zouden kunnen zijn, ja dat juist diegenen die zóó spreken (of denken) als *Ut*, er meer dan anderen, behoefte aan hebben. Zoo ten minste zij niet verkiezen achter te blijven, en in hunne domheid te volharden; want bij sommigen is het volhardingvermogen, om in de eenmaal aangenomen richting voort te gaan, zeer groot.

Ik hoef hier thans over de principen dezer hervorming niet uit te weiden; ik heb dat elders en tamelijk breedvoerig gedaan. Ik herhaal dat dus niet. Wie er belang in stelt leze die; zoo hij ten minste de bronnen zelf, niet raadplegen kan. Zoo *Ut* daarvan geen notitie nemen wil en in zijne onnoozelheid volharden: dat staat *hem* volkomen vrij. - en laat *mij* tamelijk onverschillig. Ik heb de heilige overtuiging dat ik hier 'n zaak voorsta, die 'n toekomst heeft niet alleen, maar die van groot belang is tevens, en eenmaal in de geschiedenis der toonkunst, met gouden letteren zal geboekt staan. Dàt kan ik wel voorspellen, *n'en déplaise* aan m'neer Ut *e tutti quanti.* Want we hebben hier met 'n revolutionairen geest op muziek-wetenschappelijk-gebied te doen.

Lees bijv. eens de kritiek die de heer Daniel de Lange, (orkestdirecteur te Amsterdam en tevens een voortreffelijk muziekgeleerde) in *Het nieuws van den dag* (van 1 April 1889, 2e blad) over het concert van Dr Fuchs schreef. Als Multatuli nog leefde, zou hij ook daarvan kunnen zeggen: '*Dàt is nu eens kritiek!* Niet van die soort, van: *'t bevalt mij* of '*t bevalt mij niet*; maar hij behandelt zijn onderwerp.' -

En gij, o *Ut*, gij kletst er om heen, en vertelt praatjes voor den vaak. In Amsterdam vragen de ernstige toonkunstenaars met belangstelling aan elkander: heb je de kritiek van De Lange gelezen? Want, o meneer Ut!... De Lange is 'n autoriteit, aan wiens uitspraken de artisten daar hooge waarde hechten. Maar wie! wie - in 's hemelsnaam! - vraagt in Antwerpen, naar de kritiek van meneer *Ut???* Ja men zou kunnen vragen: heb je de onzinnige, uilerige *elucubraties* van meneer *Ut* gelezen?

Maar... keeren wij terug - *à nos moutons!*

Ook op harmonisch gebied, wordt veel op losse schroeven gezet. De inleidende studie tot de kompositieleer ondergaat 'n radikale ommekeer - en zeer ten goede. De hervormingen schijnen thans aan de orde te zijn. De harmonieleer wordt op nieuwe grondvesten opgetrokken. Bijv. het *moll*-akkoord geheel anders verklaard en afgeleid dan gewoonlijk, en de oude cijferbas wordt op zij gedrongen door deze methode, die in staat stelt, *Sopraan*, *Alt en Tenor* even gemakkelijk - of liever: veel eenvoudiger en logischer - als de *Bas* te becijferen; en.... maar ik kan hier al die vele voordeelen niet opsommen. Men zal dat spoedig kunnen lezen in '*Caecilia*' (algemeen muzikaal tijdschrift voor Nederland) waarin ik 'n studie over deze nieuwe harmonieleer zal publiceeren. Eene inleiding liet ik daaraan reeds voorafgaan, onder den titel: 'DUR-*en* MOLL-*akkoord*, of in de terminologie der nieuwe harmonieleer *Oberklang* (Bovenklank) en *Unterklang* (Onderklank)' (zie *Caecilia* 1888, n° 21 en 22).

Zie, het is mij tamelijk onverschillig of meneer *Ut* daarvan al dan niet notitie nemen wil. Het staat hem volkomen vrij, om naar verkiezen, bij de achterhoede te blijven en te schimpen op de voorwacht; op ons - die niet zoo blind zijn als hij.

Het uilengeslacht is nog lang niet uitgeroeid; maar 't gekras en geschreeuw van alle uilen, - atheensche of niet-atheensche - kan mij geen oogenblik doen wankelen in mijne overtuiging van de groote belangrijkheid dezer zaak en in mijn geloof, dat muzikaal gesproken - 'ginds 'n nieuwe wereld ligt.'

Gelukkig zijn allen niet zoo kortzichtig, want behalve de reeds genoemden zou ik nog eenige autoriteiten uit Noord-Nederland kunnen noemen, die het ook de moeite waard hebben geacht hiervan 'n ernstige studie te maken. Ik wil alleen nog een paar uit onze nabijheid noemen, Blockx en

Huberti, die zich de moeite niet ontzien, deze '*idées neuves et fécondes*' ernstig te bestudeeren.

En in Italië, o meneer Ut, ook in Italië schrijft men hierover vol geestdrift. Cesare Pollini heeft over Riemann's harmonieleer, eene reeks artikelen gepubliceerd in '*Il teatro illustrato*' die in Milaan bij Sonzogno verschijnt.

Ziehier de inleiding, die ik niet nalaten kan even af te schrijven, het opstel draagt den titel: *Il Dr Ugo Riemann e il sistema* '*duale*' *dell'armonia.*

(1) Il Riemann è conosciuto in Italia specialmente per il suo lessico musicale, frutto d'una erudizione che sorprende quando si pensi alla giovine età dell'autore ed alla

(1) Riemann is in Italië bekend, bijzonderlijk door zijn muziek-Lexicon, de vrucht eener geleerdheid die verbaasd doet staan, als men bij den jeugdigen ouderdom van den schrijver aan de grondigheid, aan de diepte (*profondità*) zijner kennis in alle takken der muziekwetenschap, denkt. Vele onderwerpen daarin, zijn er behandeld met de noodzakelijke beknoptheid, zooals de aard van een woordenboek (dizionario), van een lexicon het vereischt; en de denkbeelden van den schrijver kunnen daar moeilijk naar hunne werkelijke belangrijkheid geschat worden, zoo men niet de andere werken te hulp neemt, waar hij met de grootste (en noodige) breedvoerigheid, de vrucht zijner studiën ten toon stelt.
Het schijnt mij toe, dat de hoofdverdienste van Riemann, ten opzichte der op de muzikale praktijk toegepaste theorie, tweevoudig is; namelijk: de ontleding en de hervorming der middelen, die geschikt zijn, om de juistheid van uitdrukking bij de muzikale voordracht (*Phrasirung*, kunst om te fraseeren) te doen bereiken - en het voorstel eener nieuwe harmonische becijfering (*Klangschlüssel*, sleutel der akkoorden, akkoord- of klanksleutel,) gegrond op het rationeel systeem van het *dualisme*(1) en ter vervanging van den ouden *cijfer bas* waarvan de onhoudbaarheid en het onvereenigbare met de moderne harmonische gedachte, met iederen dag duidelijker wordt.
Ik behoud mij voor, een andermaal te spreken over de wijs, waarop Riemann te werk gaat op het terrein der muzikale uitdrukking, terwijl ik nu wil trachten een denkbeeld te geven van zijne geesteskracht op harmonisch gebied, met tot dit doel, uit zijne geschriften proeven bij te brengen, die de meest welsprekende bewijzen leveren, hoeveel hier als allerbelangrijkst, voor de praktische kunst te vinden is.
Ik stel hier dadelijk voorop, dat wij hier niet te doen hebben met eene dier harmonische nieuwigheden (*innovazioni*), waarmede men sedert eenigen tijd het muzikale publiek zoo tamelijk begint te vervelen; zien wij aan den eenen kant theoretici die halsstarig blijven vasthouden aan muzikale dogmen door de praktijk sedert langen tijd opgegeven, aan den anderen kant zijn er sommigen, die aanspraak maken op den naam van *novateur* en die zonder de noodige wetenschappelijke kennis, meer of minder hersenschimmige stelsels voorstellen, waarin de teorema der oude school, met de kwalijk verteerde beginselen der moderneschool, hoogtijd vieren. Riemann behoort niet tot dergelijke categorie. Zijne denkbeelden zijn gegrond op eene diepgaande studie der antieke en moderne kunst, op eene uitgebreide en juiste kennis der positieve resultaten die verkregen zijn in de physieke en physiologische wetenschappen(1), in hun verband met de muziek, en heel deze overvloed van kennis, wordt bovendien bijgestaan door een oordeel van de hoogst mogelijke helderheid en scherpzinnigheid, in een woord, van een waarachtig *genie der methode*, zooals Fuchs zeer treffend zegt. Wie de hoog belangrijke werken van onzen schrijver wil studeeren, hij zal zich kunnen overtuigen, dat ik in deze waardeering van zijn werk niet het minst overdrijf; en zulke studie moet niet verwaarloosd worden door diegenen, die het bestaande verbroken evenwicht voelen, dat er tusschen de theorie en de praktijk der muziek zooals zij heden is, bestaat, en de noodzakelijkheid een einde te maken aan een staat van zaken, die voorzeker niet er toe bijdraagt, om de denkbeelden helderder te maken van wie zich in de kunst wenscht te laten inwijden.

(1) = tweeleer, leer van twee ongelijksoortige, oorspronkelijke, niet van elkander af te leiden beginselen.Ja zelfs de psychologie spreekt hier een veelbeteekenend woordje meê; en dit zal ik duidelijk bewijzen in mijne studie over Riemann's harmonieleer, die spoedig in '' verschijnen zal. E.E.

profondità delle sue cognizioni in tutti i rami della scienza musicale. Molte questioni però vi sono trattate colla concisione voluta dalla natura di un dizionario, e le idee dell'autore non si possono valutare secondo la loro vera importanza, qualora non si ricorra ad altri lavori dov'egli espone con maggiore larghezza i resultati de'suoi studii.

Due mi sembrano essere i meriti principali del Riemann

nel campo della teoria applicata alla pratica artistica, cioè l'analisi e la riforma dei mezzi atti a conseguire la giusta interpretazione ed espressione musicale (*Phrasirung*, arte di fraseggiare) e la proposta d'una nuova cifratura armonica (*Klangschlüssel*, chiave degli accordi) basata sul sistema razionale del *dualismo*, di fronte al vecchio *basso numerato*, che si rivela ogni giorno meno compatibile col moderno pensiero armonico.

Mi riservo di parlare un' altra volta di quanto il Riemann va facendo nel campo dell' espressione musicale, mentre per ora cercherò di dare un' idea dei suoi sforzi in quello dell'armonia, togliendo a tal uopo da' suoi scritti quanto contengono di più importante per l'arte pratica.

Premetto qui subito, che non si tratta d'una delle solite *innovazioni* armoniche, le quali da qualche tempo vanno annoiando sufficientemente il pubblico musicale; se da una parte abbiamo dei teorici che si ostinano a sostenere dottrine

già da lungo tempo abbandonate dalla pratica, vi sono dall'altra certi aspiranti al titolo d'*innovatori*, che senza il dovuto corredo di cognizioni scientifiche, propongono sistemi più o meno cervellotici, nei quali i teoremi della vecchia scuola celebrano le nozze le più contro natura coi principii mal digeriti della moderna. A quest'ultima categoria non appartiene il Riemann! Le sue idee si basano su d'un profondo studio dell'arte antica e moderna, su una vasta e precisa conoscenza dei resultati positivi ottenuti nelle scienze fisiche e fisiologiche nei loro rapporti colla Musica, e tutta questa copia di sapere è fecondata dalla più lucida facoltà di giudizio, da un vero *genio del metodo*, come dice felicemente il Fuchs. Chiunque vorrà studiare gli scritti più importanti del nostro autore, potrà convincersi che non fui tratto da esagerazione alcuna in questo apprezzamento dell'opera sua; e tale studio non dovrebb'essere negletto da quanti sentono lo squilibrio esistente fra la teoria e la pratica della Musica qual è oggidí, ed il bisogno di por fine ad uno stato di cose, che non contribuisce di certo ad illuminare le idee di chi s'inizia all'arte.

Wat zegt ge van zoo'n enthousiasme? o snuggere Ut! En bewijs gij nu eens in even bezielde taal, en '*met kennis van zaken*', dat Cesare Follini, dat ik, - in één woord, dat wij 't mis voorhebben! Ga naar de mieren, leg uwe verwaandheid af, wees vlijtig en wordt - wijs.

Tot slot haal ik hier nog eenige treffende woorden aan[(1)], en die ik met de voorgaande in overweging geef aan meneer *Ut e tutti quanti*[(2)].

Darüber sind wir Alle vollständig einig, dass wir mit kindlicher Pietät an die unsterblichen Werke unserer grossen Meister herantreten sollen; es fragt sich nur, wodurch diese Pietät sich äussern, woran man sie erkennen soll, und darin gehen die Ansichten[(3)] allerdings auseinander. Ich für meinen Theil bekenne mich als eifriger Anhänger der von

(1) van G.H. Witte, muziekdirecteur te Essen, in Westfalen, uit zijn opstel: '*Noch einige Bemerkungen über den Vortrag von Beethoven's neunter symphonie und anderen classischen Orchestercompositionen*,' in 't *Musikalisches wochenblatt* van 6 Dec. 1888.

(2) Ook het opstel: *Eene phrase en zeven opvattingen*, of *Ungedanke der Mehrdentigkeit der Phrase*, van schrijver dezes (in 'Coecilia' van 1 Maart 1889), zij meneer *Ut* aanbevolen.

(3) Der Begriff 'Pietät' ist allerdings ein sehr relativer. Der eine betet die todten Buchstaben, der andere den lebendigen Geist an.

Matthis Lussy *(Traité de l'expression musicale*) flüchtig angebahnten und von Hugo Riemann (*Musikalische Dynamik und Agogik*) und Carl Fuchs (*Die Freiheit und die Zukunft des musikalischen Vortrages*) logisch begründeten und systematisch entwickelten musikalischen Vortragslehre, und unterschreibe aus voller Ueberzeugung, folgende, der Einleitung der Fuchs-Riemannischen Brochüre (*Praktische Anleitung zum Phrasieren*) entnommene Worte:

'Es handelt sich hier wahrlich nicht um interessante Einfälle und geistreiche Deutungen, nicht um individuelle Empfindungen und persönlich eigenartige Auffassungen, sondern um Constatirung von allgemeingültigen Gesetzen des musikalischen Denkens; es handelt sich darum, den Meistern zu ihrem guten Recht, zur vollen Würdigung zu verhelfen. Wir erstreben nichts weiter als eine RESTITUTIO IN INTEGRUM!'

Ziet ge, lezer, dat zijn allen - met Riemann aan 't hoofd - *témeraire* luidjes, volgens meneer *Ut*, die (hij hoeft dat nu waarlijk niet te komen verzekeren, want ik weet dat al *heel lang*) er met zijn konfraters '*une esthétique bien différente*[1] *de celle de M. Riemann*' op nahoudt. Maar ik vind, dat meneer Ut wat al te '*téméraire*' is, om met zulke verregaande verwaandheid en oppervlakkigheid, zaken te veroordeelen die hij niet begrijpt. Als dat heerschap ergens sterk in is, dan is 't hierin. *Verwaand als meneer Ut*, zal dra tot spreekwoord worden. In Italië en elders zullen ook wel geaffilieërden van de firma *Ut* en C^{o} te vinden zijn, misschien ontmoet men ergens zulke geallieërden onder de firma *si-ré* (ciré), waaruit men dan met 'n klein beetje goeden wil, de ware beteekenis van haren naam zou kunnen opdelven, en waaruit reeds het blanketsel, het bovenoplaagje, het '*vernis d'instruction*' te proeven ware.

(1) Naar men vertelt zocht *Capellmeister Carl Reinecke*, zich van den eersten indruk, dien Wagner's "Tristan und Isolde" op hem maakte, te bevrijden, doordien hij zich te huis "Lot is dood" op 't klavier voorspeelde. - Zonder nu Reinecke op eene lijn te willen stellen met onzen "fameuzen" *Ut,* acht ik dezen daartoe toch ook in staat. Wie weet of hij niet den indruk, dien het concert van Dr Fuchs op zijne *esthétique bien différente de celle de Riemann* maakte, heeft trachten uit te wisschen, doordien hij te huis *Pierlala* of *Mie Katoen* entoneerde; want.... "*l'esthétique est - à son humble avis - en grande partie*, *une façon de sentir, etc. - Tristan* of *Pierlala!* - A la bonne heure! alles even schoon.... slechts "*une façon de sentir.*" Ik reklameer aan een of andere Universiteit, 'nen leerstoel van "professeur d'Esthétique" voor onzen snuggeren en onbetaalbaren *Ut.*

Maar wij, voorstanders van deze '*idées neuves et fécondes*' wij troosten ons, en zeggen met Göthe's Faust '*Geschäftiger Geist, wie nah fühl ich mich dir*' waarop de geest antwoordde:

'*Du gleichst dem Geist*, *den du begreifst.*'

Antwerpen.

EM. ERGO.

De Lucifer te Londen.

Wij lezen in *De Koophandel* van Antwerpen:

Het oordeel der Londensche pers - Zooals ongetwijfeld reeds aan onze lezers bekend is, heeft de *Lucifer*, het meesterlijk oratorio van Peter Benoit, op 3^{n} dezer, een zeer grooten bijval bekomen te Londen. De toeloop van het publiek moet aanzienlijk geweest zijn. De minste beraming schat de aanwezigen op 7 a 8 duizend toehoorders; sommigen spreken van 15 duizend!

Wij zagen met belangstelling uit naar de artikels, die de groote Londensche bladen aan deze uitvoering zouden wijden. Immers, het was de eerste maal, dat in de hoofdsiad van het Britsche rijk, een toonkundig werk onzer Vlaamsche School zou ten gehoore gebracht worden. Wij hebben thans eenige der voornaamste organen van de Londensche pers onder de oogen, en wij denken dat het voor onze lezers belangwekkend moet zijn, te vernemen, wat er daar zoo al te lezen staat over het werk van den bestuurder onzer stedelijke (waarom nog altijd maar *stedelijke* en niet reeds *koninklijke*?) muziekschool.

Hetgeen wij bij ons zelven voorzien hadden, is waarheid geweest. De Engelsche critiek, geplaatst tegenover een werk van geheel onbekende strekking, schijnt eenigszins uit haar lood geslagen. Zij zoekt naar punten van vergelijking, en oordeelt zoo een weinig op goed valle het uit. Zij gelijkt aan iemand, die zich tracht te oriënteeren op een hem onbekend gebied en er maar half in gelukt zijnen weg te vinden.

Het potsierlijkste van allen is voorzeker de *Times* - *à tout seigneur tout honneur*, zou de Franschman zeggen.

'Het werk, hetwelk in Albert Hall werd uitgevoerd - zegt het blad der City - levert een aanzienlijk historisch belang op, aangezien het de eerste eener reeks composities is, waarmede de hr. Peter Benoit gepoogd heeft eene nieuwe Vlaamsche muziekschool te stichten, en alzoo de kunst terug te voeren naar het land, dat terecht hare wieg werd genoemd.

Het is maar wat spijtig, dat de eenige eigenaardigheid, die hij gelukt is aan zijne scheppingen mede te deelen, daaraan bestaat, dat zij op Vlaamsche woorden gecomponeerd zijn. Indien de oorspronkelijkheid of de macht der muziek op de hoogte van de stoutheid der onderneming ware geweest, dan zou de eerste uitvoering van *Lucifer* te Brussel, in 1886, het begin van een nieuw tijdperk in de toonkunst kunnen geweest zijn. Zooals zij was, kon deze muziek eenvoudig aanzien worden als een voortbrengsel der Fransche school, waartegen zij beweerde eene reactie te zijn.'

Ziedaar voorzeker een geheel nieuw gezichtspunt. Hoe lang heeft men niet gezegd en geschreven, dat Benoit's muziek eigenlijk *geen* muziek was, - en toen men eindelijk tot de ontdekking kwam, dat zij toch wel eenige aanspraak

kon maken op dezen naam, toen beweerde men, dat het *Duitsche* muziek was. En nu komt ons een Engelschman vertellen, dat het... *Fransche* muziek is! Dit zal voorzeker machtig veel plezier doen aan de Franschgezinden, die Benoit voortaan als een der hunnen zullen kunnen vieren. Wij voor ons trekken er alleen deze moraliteit uit, dat de muzikale critiek waarlijk eene heele schoone zaak is...

Wij leggen thans de *Times* terzijde, met al den eerbied, dien wij aan het wereldblad verschuldigd zijn, en werpen eenen blik op de *Daily News*, die zegt, niet te weten 'of de *Lucifer* zal aangenomen worden door de Engelsche muziekliefhebbers als een oratorio, in elk opzicht bevallende aan hunnen smaak. Vooreerst het is geen gewijd oratorio, zooals wij dit woord verstaan; ook is de dunne intrigue niet voldoende om er eene echte dramatische cantate van te maken.'

Ons schijnt het, dat *Daily News* laboreert aan eene indigestie van Händel, en dat er een geruimen tijd zal verloopen, eer zijne maag genoeg ontlast is, om smaak te krijgen voor nieuwe spijs. Maar dat zal wel komen.

De *Evening Standard* zegt: 'Het is Benoits levensdoel geweest, het bestaan van een echten Vlaamschen stijl te bewijzen, die, in zijne voornaamste kenmerken, meer overhelt naar de Duitsche dan naar de Fransche school.'

Dit moge de *Evening Standard* goed trachten te maken tegenover zijnen confrater, de *Times*.

Hetzelfde blad zegt verder nog:

'M. Benoit bewijst, dat hij al de hulpmiddelen zijner kunst kan behandelen met de bedrevenheid van eenen meester, en zijne muziek is op merkwaardige wijze vrij van alle herinneringen aan andere componisten, Het zou inderdaad moeilijk zijn te zeggen, van welk der groote lichten van de kunst hij voornamelijk den invloed heeft ondergaan. Hij vertoont weinig overeenkomst met Händel en Bach, daar de fuga in de koren uitmunt door hare afwezigheid. Van een anderen kant, zijn de stempartijen met meer vrijheid en kunst geschreven dan wij dit gewoon zijn in de werken der hedendaagsche Fransche school, hoewel soms een zin doet denken aan Berlioz.'

Zij hebben het dus nog niet gevonden. De tijd zal hen wel leeren.

Wat het poëma van Emmanuel Hiel betreft, de *Evening Standard* denkt dat de dichter zijne inspiratie kan gevonden hebben in Miltons prachtig tafereel van den gevallen aartsengel; voor de *Times*, is de invloed van Victor Hugo duidelijk merkbaar in de wijze van behandeling.

Overigens zijn de verschillende bladen het eens om hulde te brengen aan de muziekale hoedanigheden van Benoits compositie. Wij onthouden ons van verdere aanhalingen, die alleen voor de mannen van het vak een wezenlijk belang kunnen opleveren.

De uitvoering wordt geestdriftig geroemd, zoowel wat de koren en het orkest betreft, als voor hetgeen de solisten aangaat. Mevrouwen Lemmens Sherington en Patey, de heeren Blauwaert, Fontaine en De Bom hebben eenen zeer wezenlijken bijval bekomen. Dit bevestigen, niet alleen de hierboven gemelde bladen, maar ook de *Standard,* de *Morning Post*, enz.

Wij hebben ook particuliere brieven gelezen, aan stadgenooten gestuurd door personen, die de uitvoering in Albert Hall hadden bijgewoond. Ook daaruit blijkt, dat de indruk diep is geweest, maar de schrijvers bekennen dat zij noodig zouden hebben, het werk opnieuw te hooren om er zich geheel mee vertrouwd te maken.

Dat is ten minste oprecht.

De heer Benoit, die de uitvoering bijwoonde, hield zich verscholen in eene loge. De toejuichingen van het publiek hebben hem niet te voorschijn doen komen.

Wij vernemen dat de eerste Engelsche uitgave van de partituur alreeds is uitverkocht.

Wij betuigen onzen dank aan den heer Barnby den bestuurder, die de uitvoering heeft geleid; aan den heer Chappel, den uitgever, aan de *Royal Choral Society,* aan de talentvolle solisten, welke allen hebben bijgedragen tot het welgelukken dezer eerste proefneming.

De weg is nu gebaand, en - *il n'y a que le premier pas qui coûte.* De eerste stap moge door vele anderen gevolgd worden.

A.

Uit het Engelsch blad *The Daily Telegraph* vertalen wij nog het volgende: ‘De moderne Vlaamsche kunst, door dichter Hiel en toondichter Peter Benoit vertegenwoordigd, gaf ons, verleden avond, een nieuwen vorm van oratorio ten gehoore. Met eerbied ontvangen wij alles van dien aard uit de Nederlanden, de vermaarde muziekkunst niet vergetende die daar eertijds bloeide, alsook de mogelijkheid harer wedergeboorte inziende. Terzelfder tijd is het noodig, dat alwie het wel meent met de kunst in Engeland zijnen eerbied voorbehoude, en niets aanvaarde zonder begrip. Mr Hiel betitelde zijn werk ‘Lucifer’ voor eene goede reden, zooals wij het gaan bewijzen. 't Is een merkwaardig gewrocht.

Wagner gebiedt ons de vleugelen zijner verbeelding te nemen en tot die uiterste sferen te zweven waar steeds het mytologisch wezen verblijft, ‘een wezen vrij van alle gemaaktheid’, en daarom juist, Gode zij dank, zoo verschillend van ons zelven. De Vlaamsche librettist heeft het menschdom gansch weggelaten, zoodat wij stoutelijk voortvaren en ons verheugen weldra het punt te bereiken, waar de wijsgeer van het niet leert dat iets niets is en niets iets. Het is niet te betwisten dat in ‘Lucifer’ eenige stemmen ten voordeele der menscheid in het algemeen spreken, doch van den mensch als individu wordt nauwelijks gewag gemaakt. Overigens eene enkele afzonderlijke persoonlijkheid treedt in het onderwerp te voorschijn, 't is de gevallen ‘zoon van den morgen’ die dan ook zijnen naam, niet zonder reden, aan het werk verleent.

De overige zijn geesten van verschilligen aard, stemmen die de elementen vertegenwoordigen, de dood, het heelal, de menschheid en wat dies meer. In 't algemeen bestatigen wij dat het Vlaamsch oratorio nauwelijks meer betrekking heeft tot godsdienstige zaken dan een van Meyerbeer's zangspelen. Daarom komt Hiel's ‘Lucifer’ ons voor als een bepaald buitengewoon kunstgewrocht. De dichter verdeelt zijn boek in drie deelen, waarvan het eerste met een geestenchoor opent, die de eerste verschijnsels van Lucifer's aankomst bevestigen...

‘M. Peter Benoit, de toondichter van ‘Lucifer’ staat aan het hoofd der Vlaamsche muziekschrijvers en mag beschouwd worden als aanvoerder der ‘nieuwere school’ in België. Hij heeft klaarblijkend dit muziek getoonzet als dusdanig, daar het moeilijk zijn zou in een oratorio iets te vinden dat aan karaktertrekken van Lucifer gelijkt. De algemeene opvatting en uitdrukking van het werk is die van het zangspel; hier, levendige schildering, ingrijpende toestanden, bekomen door ongezochte middels, medesleepende rythmus, krachtige voordracht, die opperbest de plaats der zangerigheid inneemt, en massa's van welluidende begeleidingen die de figuratie op

het achterplan schuiven. Bijna gansch het eerste deel, waarin storm en kracht de bovenhand hebben, wordt aan deze

wendingen erkent, daar een dubbel choor gebruikt wordt om tot eenen volledigen uitslag te komen. Effekten van snaartuigen, kleur en rythmus, schijnen vooral gezocht te zijn; met een overvloed van herhaling, is er nauwelijks eenige ontwikkeling, en in den vorm geeft de toondichter volle vlucht aan zijne verbeelding. Het gebruik dezer middelen onvoorwaardelijk afkeuren ware belachelijk. Wij vellen ons oordeel volgens den uitslag en om de waarheid te zeggen is het ons niet gebleken dat M. Benoit, hoe behendig hij ook zij, een model van oratorio heeft voortgebracht, dat, onder opzicht van kunst of godsdienst, te verkiezen zoude zijn boven hetgene zoo lang tusschen ons zijn gezag doen gelden heeft. Maar men moet niet denken dat in Lucifer alles woede of buitensporigheid is. Integendeel; daar zijn belangrijke dingen in het werk die zeer weinig verschillen van de aangenomene grondbeginsels, en in die gedeelten, wij durven het zeggen, is de toondichter meester in zijn vak. Als voorbeeld kunnen wij aanhalen het gedeelte waar de stemmen der elementen antwoorden aan den oproep van den kwaden geest, en het dubbel beschrijvend choor van den toestand der menschheid, waarvan het bijzonderste deel, om de eenvoudigheid, oprecht schoon en aangenaam is na de voorgaande woestheid. Hetzelfde mag van bijna gansch het eerste deel gezegd worden. De solo der aarde (barytonstem), natuurlijk zangerig en met smaakvolle eenvoudigheid begeleid; die van het water (tenor), zacht en gevoelvol op de hoogste mate, en de tweezang (soprano en contralto) van het vuur, element dat met reden meer dan eene stem moet bezitten - maken eenen indruk die, waar het werk ook ga, niet nalaten zal te verrukken. Van de hoogte dezer schoonheid tot de bewerkte plaatsen van het 3^{e} deel, en bijzonder tot den spotlach van de dood, bestaat er eene verzwakking; doch niets kan den indruk wegnemen van den solo waarop wij bijzonder de aandacht opgeroepen hebben. Het werk in zijn geheel nemend, zouden wij betreuren dat *vele* zulke oratorio's zouden vervaardigd worden, doch dit *een* mag gerust de wereld doorreizen, daar het zijn eigen tegenvergif in zich draagt; verzekerd, ook, eene aangename nieuwsgierigheid te verwekken voor andere werken van dezelfde pen.

De uitvoering strekt grootelijks ter eere van Barnby en zijn klein leger uitvoerders, ofschoon de muziek op zekere plaatsen zeer moeilijk is, bleken de choren slechts een of tweemaal ten hoogste, door de moeilijkheden, waarmede zij te kampen hadden, onvast te zijn. Meestal de choornummers werden prachtig gezongen, terwijl het erkest op niet meer lof aanspraak maken mag. Van de vijf solozangers, waren er vier opzettelijk uit België voor de gelegenheid gekomen - namelijk Mw Lemmens Sherrington, hartelijk verwelkomd; M. Blauwaert, een baryton met prachtige stem; M. De Bom, een zeer licht maar kunstig tenor, en M. Hendrik Fontaine, eene basstem van ongewone gave. Deze kunstenaars lieten ons eenen zeer gunstigen indruk na van de zangers onzer Belgische naburen. De vijfde solist was onze landgenoote Mwe Pantey, die, zooals men kan veronderstellen, het Engelsch talent goed vertegenwoordigde. ‘Lucifer’ werd zeer sympatisch onthaald, bijzonderlijk die deelen welke wij als de meest muzikalische aantoonden.

Hulde aan Klaus Groth
1819 - 24 april - 1889

Oproep

Wij hebben de eer UEd. aan te kondigen dat er in deze stad een Comiteit van Vrienden en Vereerders des grooten Nederduitschen Dichters KLAUS GROTH tot stand gekomen is, ten einde hem ter gelegenheid zijner 70e verjaring waardig te vieren.

Dit Comiteit bestaat uit Vlamingen, welke in Groth niet slechts den rijkbegaafden dichter en geleerde, den edelen volkszanger huldigen, maar nog den stichter eener uit de Vlaamsche ontstane letterkundige Beweging, den heropbeurder eener volksspraak - de Plat- of Nederduitsche, ook Nedersassische geheeten - welke van die der Nederlanden maar tongvallig verschilt, en door dezen glad verstaan wordt, wen zij zuiver uitgesproken of in 'altdietsche' d.i. algemeen geldige spelling geschreven is. - De mogelijke verbinding, op letterkundig gebied, der oost- en westelijke vertakkingen zijner Moedertaal moet den blik des Vlamings verruimen en hem sterken in den strijd voor zijn zelfbestaan.

Het comiteit bestaat voort uit Noord- en Zuidduitsche taal- en stamverwanten, welke hunnen beroemden landgenoot vereeren, en tevens hunnen dank betuigen willen aan de Vlamingen, die huns oorsprongs indachtig, in den dichter des Quickborn's, hartelijk tweemaal den Broeder toejuichen.

Kiel, in Holstein, zijn vaderland, wil hem een eeregeschenk aanbieden, Heide, zijn geboorte-oord en de hoofdplaats van zijn geliefd Ditmarschen, richt hem een gedenkteeken op; de Kieler Hoogeschool zal hem tot eere-doctor benoemen; Duitschland wil zijn gemaald afbeeldsel in de Nationale Galerij te Berlijn ophangen. Noord-Nederland, waar hij voordrachten hield en tot eerelid der Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden verheven werd, zal hem niet vergeten. In Zuid-Nederland, in Vlaamsch-België, waar de bijzonderste letterkundige genootschappen in hem hun uitstekend eerelid begroeten, in Antwerpen, Brussel, Leuven, Gent, in het binnenland, waar Groth zoovele dietsche vrienden telt, mag en zal hij dan ook niet worden voorbijgegaan. Reeds heeft Brussel een feest-comiteit ingericht; reeds heeft de Koninklijke Vlaamsche Academie besloten hem een adres van hulde en gelukwensching aan te bieden, en heeft zij, om de Zaak niet van den Man te scheiden, eene prijsvraag over Dietsche taal- en letterkunde uitgeschreven.

Antwerpen, de Vlaamsche hoofdstad, tegen de Hollandsche grens en onverre van het gebied der Platduitsche tonge gelegen, is dan ook niet achtergebleven, vermits de eerste oproep ter Groth-viering te lande van hier is uitgegaan. De Scheldestad herinnert zich, dat zij eenen KILIAAN bezeten heeft, wiens aldietsch woordenboek: *Etymologicum teutonicae linguae*, een opvolger van PLANTIN'S *Thesaurus... Thresor du langage Bas-alman, dict vulgairement Flameng*, de eenheid der Nederduitsche taal van Duinkerken tot Koningsbergen bevestigt. Zij mag niet vergelen dat een ander voedsterkind, de geleerde en dietschgezinde WILLEMS, de Vader der Vlaamsche Beweging werd. Ook CONSCIENCE verwelkomde de Nederduitschen van derwaarts over, de afstammelingen dier 'Oosterlingen' der vermaarde Hanze, in wier aderen nog het bloed der honderdduizenden Nederlanders vloeit, welke Noord-Duitschland ontgonnen en bevolkten, en noemde hen: Dierbare Broeders! Het moge dan nog haar

trotsch wezen, een maal de zetel der letterkundige Dietsche Beweging genoemd en geroemd te worden.

Om nu den Man te vieren die, met FRITZ REUTER, insgelijks ‘zijn volk leerde lezen’, en wiens Kiel zelf door Vlamingen gesticht werd, zal vooreerst eene Feestzitting ingericht worden, waarop, benevens een Toespraak tot allen en eene Dankrede der inwonende Duitschers, eene Voordracht over den Dichter gehouden, een Huldedicht en een Adres zullen voorgelezen worden.

Het Comiteit zal verder onderzoeken wat er meest en best kan gedaan worden om eene blijvende herinnering der Groth viering daar te stellen, hetzij door 's Mans Borstbeeld in de Stadsboekerij te plaatsen, hetzij door eenen Gedenkpenning te doen slaan, of anderszins, alles naarmate de middelen en de omstandigheden dit zullen toelaten.

Te dien einde richten wij ons tot alle Vlamingen zonder onderscheid, tot alle welgezinde Duitschers, tot beiden die van Antwerpen in 't bijzonder, om hen vriendelijk te verzoeken, dit ons stam- en taallievend Werk der Vereering met hunne zedelijke en geldelijke hulp te willen ondersteunen.

Daartoe bieden wij UEd. hiernevens een Bewijs van inschrijving aan, hetwelk gelieve, met Uwe handteekening bekleed, ons onverwijld te willen terugzenden.

In vergoeding zullen de inschrijvers eene toegangskaart bekomen voor de Feestzitting, waarvan het lokaal en het programma door de Dagbladen nader zullen afgekondigd worden.

Leve Groth! Leve Vlaanderen! Leve Dietschland!

HET UITVOEREND COMITEIT: Fr. Gittens en Rich. Böcking, Eere-Voorzitters; Dr C.J. Hansen, Voorzitter; Pol De Mont, Onder-Voorzitter; Jan Boucherij, Penningmeester; J. Blockhuys en J. Kroth, Schrijvers; J.I. De Beucker en Adolf Pauwels, leden.

Eereleden: H. Altenrath, J.F. Arents, H. Baelden, H. Alb. de Bary, Peter Benoit, Paul Billiet, E.J. Boks, G. Büschmann, P. Büschmann, Edm. Campers, Jos. Cauwenberg, V. Ceulemans, N.J. Cupérus, Jan De Bom, V. Dela Montagne, Ch.P. Du Mont, J.H. Duykers, L. Florus, Dr R. Florus, H.W. Gerling, Arthur Goemaere, Eug. Gressin-Dumoulin, J. Groesser, J. Happel, C. Hebbel, Jos. Hellemans, Fl. Heuvelmans, P. Jacobs, D. Janssens, Fr. Kockx, F.W. Konitzky, J.J.P.D. Kremer, Victor Lynen, T.F. Markelbach, Hub. Meyer, M.H. Meyer, A. Moortgat, H. Mulder, J. Fr. Müller, Dr J.P. Müller, Frans Olthoff, Herm. Osterrieth, Ern. Philippsen, Rob. Pieters, Leo Plettinck, Hilda Ram, Kuno Randel, S. Reynders-Bisdom, Arn. Sauwen, Alfr. Schuchard, H. Sermon, F.J. Staes, F.X. Van Aertselaer, H. Van Aubel, Fr. Van Cuyck, H. Van den Bosch, J. Van den Dries, Fr. Van Doeselaer, J.L. Van der Voort, Theo. Van Haesendonck, Jul. Van Herendael, W.A. Van Maenen, Jan Van Rijswijck, Fr. Van Steenweghen, Fl. Van Westervoort, T.F. Vermaere, J.C. Wagner.

Buiten Antwerpen: Dr P.-Paul Alberdingk-Thijm, Leuven, Karel Bogaerd, Brussel, Jan Broeckaert, Dendermonde, Em. Cassiers, Virton, Theo. Coopman, Schaarbeek, Mevr. Courtmans, Maldeghem, Karel De Flou, Brugge, K.H. De Quèker, Brussel, Nestor De Tière, Sint-Gillis, Aug. Du Mont, Luik, Pieter Geiregat, Gent, Guido Gezelle, Kortrijk, Hipp. Haerynck, Elzene, Emanuel Hiel, Schaarbeek, Julius Hoste, Brussel, J. Micheels, Gent, Dr J. Obrie, Dendermonde, Odilon Périer, Dendermonde, A.M.N. Prayon-Van Zuylen, Gent, Dr L. Roersch, Luik, Julius Sabbe, Brugge, Theodoor Sevens, Kortrijk, Dr L. Simons, Leuven, Karel Stallaert, Everberg, Reimond Stijns, St. Jans-Molenbeek, Fr. Van den Branden, Mechelen, A.C. Van der Cruyssen,

Mechelen, Joz. Van Hoorde, Gent, Dr Eug. Van Oye, Oostende, Omer Wattez, Doornik, Dr P. Willems, Leuven.

Kroniek.

Letterkunde.

- Onze getrouwe medewerker, de onvermoeibare novellist Reimond Stijns kondigt de uitgave aan van een nieuw werk van zijne hand. *Sprokkelingen* is de titel, en de verschillende stukken welke daarin voorkomen, heeten: *Rouwkoop*, *Eene Gril*, *Piepoog*, *Die Dilezak*, *Fiere Elza*, *De Vreemdeling*, *Ideale Liefde*, *De Landverhuizer* en *Verstrooide bladeren.* Het boek bevat 220 bladzijden, en wordt afgeleverd ten prijze van 1 fr. 60 c.

Men teekent in bij den schrijver, de Rosnestraat, 33, te Molenbeek bij Brussel.

- DE NEDERLANDSCHE PERS IN DEN VREEMDE. - De Vlaamschhaters zeggen dikwijls: Nergens spreekt men het Vlaamsch of toch zeer weinig.

Een bijzonder briefwisselaar uit Nederland deelt aan de *Escaut* eene lijst van dagbladen mede, die in vreemde landen in onze taal verschijnen. Zooals de berichtgever het zelf zegt, is deze lijst niet volledig, doch voldoende om de vijanden van onze taal den mond te stoppen.

In Amerika: Wisconsin, *De Ware Burger* en *Depere Standaard;* Michigan, *De Hoop*; *De Standaard* (Grand Rapids, Michigan); *De Nederlander* (Chicago, Illinois); *De Telegraaf* (Paterson, New-Yersey); *De Harrison Bode* (Harrison Douglas County); Guiana: *De Guiana* (Paramaribo) en de *Surinamsche Courant.*

In Australié: *Dageraad* (Mendo); *Yahaya Gijany* (Maleisch en Vlaamsch); *Soerabajasch Handelsblad; De Locomotief* en *Insulinde* (Samarang); *Celebes-Courant* (Macassar); *De Tijd*, *Bataviaansch Nieuwsblad* en *De Javabode* (Batavia).

In Afrika: *De Zuid-Afrikaan* (Cape Town); *De Republikein* en *De Volksstem* (Pretoria); *De Republikein* (Johannesburg); *De Afrikaansche Patriot* (Paarl) en vele andere.

Volgens eene statistiek verschijnen er bovendien 2 te Londen, 2 te New-York, 2 in Duitschland, enz.

Toonkunde.

- Door toedoen van M. Henri F.R. Brandts Buys zal den 25 April te Amsterdam uitgevoerd worden het oratorium *Een Droom van 't Paradijs,* woorden van Jan van Beers, muziek van Jan Blockx.

- In den loop der maand Mei zal de *Muziekmaatschappij* van Antwerpen, muzikale bestuurder Peter Benoit, haar 25jarig bestaan gedenken door de uitvoering van een nieuw oratorio van haren bestuurder. Dit werk draagt voor titel *De Rijn*, en werd door Julius De Geyter gedicht.

- Den 27 Maart l.l. had in de groote zaal der Harmonie van Antwerpen de eerste uitvoering plaats van een nieuw muzikaal gewrocht van den Vlaamschen toondichter Emiel Wambach, op woorden van Dr Aug. Snieders. Het is eene legende, getiteld *Blanchefloor.*

Een talrijk publiek was opgekomen om het jongste toonkundig werk van Wambach te hooren. Groot was de bijval, welken de kunstenaar mocht inoogsten. Onder opzicht

van orkestratie en bewerking is het stellig het meest volmaakte, dat Wambach tot hiertoe heeft voortgebracht.

De *begrafenis*, in welker beschrijving de toonzetter het *in paradisum* heeft ingewerkt, is vooral treffend. De beschrijving van den nacht, de optocht der ridders, priesters, enz., het bruiloftfeest, vormen, met het *Ave Maria*, de schoonste deelen van het kunstwerk.

Blanchefloor heeft andermaal bewezen dat de heer Em. Wambach een kunstenaar is, begaafd met eene vruchtbare verbeelding en veel oorspronkelijkheid,

een toonzetter van wezenlijk talent, die natuur en kunst tot een harmonisch geheel weet samen te smelten.

De solisten, de koren en het orkest hebben zich goed van hunne lastige taak gekweten; het talrijk publiek heeft den toondichter zijne hulde niet gespaard; in naam van den *Schoolpenning* werd hem een schoone lauwertak met passend opschrift geschonken.

Beeldende kunsten.

- De voltooiing van het gedenkteeken Breidel en De Coninck te Brugge is thans volledig. Het beeldwerk, dat het voetstuk moet versieren, is geplaatst. Er zijn aan het oorspronkelijke plan eenige wijzigingen toegebracht, die het uitwerksel er van verbeteren.

- De tentoonstelling, door de Maatschappij van Schoone Kunsten van Mechelen ingericht, zal den 23 Juni geopend en den 18 Juli gesloten worden.

Sterfgevallen.

- J.J. ALBERDINGK THYM, geboren den 13 Aug. 1820 te Amsterdam, is den 17 Maart laatst aldaar overleden. Hij was hoogleeraar aan de Akademie zijner vaderstad en een der beste letterkundigen en kunstkenners van Nederland. In België had hij ook vrienden en bewonderaars, want hij was een trouw bezoeker der Nederlandsche Kongressen. Gedurende tal van jaren gaf hij het tijdschrift *De Dietsche Warande* (dat thans door zijnen broeder Paul wordt voortgezet) en den *Volksalmanak voor Nederlandsche katolieken* uit.

Bij zijn graf getuigde Prof. Quak van hem: 'Van al zijne gedachten, zijne woorden, zijne daden ging het merkteeken, de stempel uit van eene krachtige persoonlijkheid. Want Alb. Th. was een edel man, een aristokraat in den goeden zin van het woord. Bij de meest gewone zaken, die hij behandelde, bemerkte men altijd dat er een adel des geestes was, en dat hij, Alb. Th., ertoe behoorde.'

- K. DE VOS, pastoor van Zevekote, is dezer dagen in den ouderdom van 62 jaar gestorven. Hij schreef: *Beschrijving van Zevekote* (1879) en *Geschiedkundige schets van Leffinge* (1884), alsook vele onuitgegevene monografieën van West-Vlaamsche dorpen.

- J.J.A. GOEVERNEUR, geboren den 14 Februari 1809, overleed te Groningen in 80 jarigen ouderdom. Als kinderdichter had hij een goed gevestigden naam; zijne fabelen en gedichtjes hebben, ook ten onzent, veel bijval ingeoogst. Sedert 1845 was hij hoofdopsteller van het tijdschrift *De Huisvriend,* gemengde lectuur voor burgers in stad en land. Hij schreef een menigte kinderwerkjes in proza en poëzie.

Nieuwe Uitgaven.

Jaarboek van het Taalverbond. Eerste Jaargang 1889. - Gent, J. Vuylsteke. In 8° CXVIII en 192 blz.

- *Onze Nationale letterkunde*, onder toezicht van POL DE MONT. 3^{e} afl.: K.L. LEDEGANCK: *De drie Zustersteden* en het *Burgslot van Zomergem.* 40 blz. 4^{e} aflevering: ECREVISSE: *Een tafereel uit de geschiedenis van* 1813-1814. 32 blz. Ninove, W^{e} P. Jacobs en Zonen.
  Prijs: fr. 0.25
- *Tarief der Tolrechten in België.* - Tabel der rechten, volgens de laatste wijzigingen, met aanduiding van de voornaamste gelijkstellingen der goederen, naar den officieelen Franschen tekst, door FL. PEETERS. Antwerpen, Druk. H. en L. Kennes.
  Prijs: fr. 0.75
- *De Vlaamsche Muziekschool van Antwerpen.* - Hare geschiedenis, hare inrichting, hare toekomst, door Peter Benoit. Deel I. In 8°, 32 blz. Antwerpen, Druk. Wed. De Backer.
- *Het klooster ten Walle en de abdij van den Groenen Briel.* Stukken en oorkonden verzameld en uitgegeven door V. VAN DER HAEGHEN, Archivaris der stad Gent. Uitgave der Vlaamsche Bibliophilen. 4^{e} Reeks, n^{r} 7. Gent, C. Annoot Braeckman. In 8°, XVI en 370 blz.

[Nummer 4]

De Brand op 't Hooghgoed.

I.

Wanneer de eenzame wandelaar de stad Parendonck langs het zuiden verlaat om zich naar Bellewijk te begeven, bevindt hij zich op eenen rechten, zachtjes klimmenden steenweg, die langs beide kanten versierd is met eene rij prachtige populieren, welke eene uitgestrekte vlakte beheerschen, waarin men het mijmerende, zachte Vlaanderen erkent. Rechts ontwaart hij het gehucht Twijfellijn met zijne kleine nette huisjes, wier roode en blauwe daken zich nederig schijnen te buigen voor den reusachtigen molen, die regelmatig en traag zijne lange armen boven alles zegevierend ronddraait; verder, in 't verschiet en meer zuidwaarts staat het vermaarde klooster Ste. Annadia, waarvan onlangs een vleugel is afgebrand en waarvan de kapel haren kleinen toren als een zilverdraad spits tusschen de pachtboeven boven de toppen der boomen uitsteekt. Links, dicht bij de stad en van eenen diepen vijver omringd, rust, sinds eeuwen misschien, eene grauwe pachthoeve, die met hare door den tijd grijsgeworden poort en haar klokje als kroon, het uitzicht heeft van een versterkt slot. Achter de hoeve, zoover het oog dragen kan, ontvouwt zich eene platte, breede vlakte, in menigvuldige landerijen verdeeld, die bekoorlijk met den gezichteinder wegsmelt en waarin van afstand tot afstand eenige zwarte, lage hofsteden met boomen en hagen omringd, nederig uit den grond opzien. Boven dit landschap, waarin de ploeger wemelt en wroet en bezieling werpt, heerschen drie windmolens, die hunne steenkleurige zeilen met een zonderling gekraak langzaam en regelmatig laten op- en nedergaan. Voor zich heen, op het hoogste punt van den klimmenden weg en omtrent een half uur van Parendonck, ligt droomend het uitgestrekte Hooghgoed.

Van den kant van Parendonck, en op zekeren afstand gezien, levert het Hooghgoed een lieflijk tafereel op. Eene uitgestrekte golvende weide, met rozenperken en bloemtuintjes doorzaaid en waarin de breede vijver in zilverkleur uitkomt, spreidt hare schoonheid ten toon. Daarin rust een

eenvoudig, wit kasteel, zonder bouwtrant, maar netjes onderhouden. Alhoewel de kunstwerken aan de gebouwen gespaard zijn, toch beweert men, dat de zeldzame bezoekers er eenen schat van kunstvoortbrengselen, meubelen en schilderijen gevonden hebben, die het oog boeien en verwonderen. Vóor het begin der gebeurtenissen, die zullen volgen, was het kasteel zelden of nooit bewoond.

Sinds zijn eigenaar, de baron van Akel, gestorven was, had zijne echtgenoote het Hooghgoed verlaten en bewoonde tot aan haar einde de stad Parendonck. Zij kwam slechts eenige dagen in het jaar op het kasteel doorbrengen om zich te overtuigen, dat alles regelmatig en net onderhouden was. De baronnes had slechts éenen zoon, die bij haar verbleef, en met wien wij welhaast nadere kennis zullen maken.

Komt de wandelaar dichter met het inzicht de schoonheden van den hof beter te beschouwen, dan is hij niet weinig verwonderd te zien, dat kasteel en weide en rozenperken en bloemtuintjes éen voor éen bij elken stap meer en meer wegvluchten, deels achter eene donkere warande met hooge boomen en dicht kreupelhout, deels achter eenen eindeloozen blinden muur, die den boomgaard en den moestuin zorgvuldig aan aller oogen verbergt. In plaats van een lachend tafereel biedt er zich niets dan eene wildernis aan. Een morsige steenweg ligt er in de eeuwige schaduw der boomen; waar de blinde muur ophoudt, staat eene ondoordringbare haag, die het Hooghgoed geheimzinnig van het overige afsluit.

Langs den overkant van den steenweg zitten in eene diepte, eene reeks armzalige kleine hutten, veelal met strooien dak en aarden muren en wier ellendige, slordige bewoners als in tegenstelling zijn met de weelde en de netheid, die de wandelaar zooeven op het Hooghgoed ontwaarde.

Het eerste huis der reeks nochtans is schooner en hooger dan de overige, want het dient tot herberg en draagt op het uithangbord deze woorden: ‘*In Koning Wilhem*’ een naam die zich uitlegt, als men weet, dat de baas, die er over eene halve eeuw woonde, een warme partijganger was van het Hollandsch regiem en dat hij, tijdens de omwenteling van 't jaar '30, den koning Wilhem hardnekkig tegen de aanvallen en veelal onrechtvaardige beschuldigingen zijner opgewonden medeburgers verdedigde. Het laatste, op omtrent honderd meters van de andere afgezonderd en reeds op de dalende

helling van den heuvel, is insgelijks eene herberg. Zij is grooter en schooner en ook nieuwer dan *Koning Wilhem* en bevindt zich in de opene vlakte buiten het bereik van het sombere Hooghgoed. Tot over eenige jaren droeg die herberg voor uithangbord '*In de halve Maan*,' maar sedert de oude gebouwen door het vuur zijn vernietigd geworden, heeft men de nieuwe tot eene afspanning vergroot en hun den meer modernen naam van '*Den Koopman*' gegeven, zeker om aan te duiden, dat de huidige bewoner aan koophandel niet vreemd is.

Het is nu omtrent dertig jaar geleden. Op zekeren lentemorgen zagen de geburen van het Hooghgoed eenen zwaar geladen wagen voor de ijzeren traliepoort van het kasteel stilhouden en hem vervolgens, nadat de breede poort wijd geopend geworden was, het Hooghgoed intrekken. Op den wagen lag allerlei huisgerief - eene ware verhuizing - ingepakt. De geburen staken nieuwsgierig het hoofd bijeen en ondervroegen elkander over de beteekenis van hetgeen er gebeurde.

Men vertelde, dat de jonge baron, Karel van Akel, nu het kasteel kwam bewonen en dat hij het niet meer verlaten zou. Zijne moeder de baronnes van Akel had verleden jaar haren gemaal in de laatste rustplaats gevolgd en Karel was aldus de eenige erfgenaam van het uitgestrekte fortuin geworden. Van dit fortuin wilde hij in rust op het Hooghgoed genieten.

Hetgeen men vertelde was ook het inzicht van Karel van Akel, die dan acht en twintig jaren oud was. Weinig belangwekkend van voorkomen, middelmatig van gestalte, een blik zonder vuur en eenen zwaren gang, ziedaar wat men in den jongen baron naar het lichaam aantrof. Nooit had hij zich door zijn verstand noch door zijn goed karakter onderscheiden. Zijn leven was tot nu toe belangloos en nietig voorbijgegaan. Hij had zich weinig in de groote wereld vertoond, waar hij niet in staat was zich tegen de fijne spotternijen der andere edellieden te verdedigen. De openbare zaken waren hem onverschillig; hij bekreunde er zich in 't geheel niet om of de kleur der stadsbestuurders blauw of rood, geel of groen was, zoo men hem maar vadsig en gerust liet leven. Men kende bij hem slechts drift voor de jacht en voor de vrouw. Niet dat hij deze laatste oprecht en edelmoedig liefhad, om de schoone gaven, waarmede de natuur haar zoo mildelijk heeft bedeeld, maar enkel om het genot, dat zij hem voor eene handvol geld verschaffen kan.

De nieuwe meester liet alles op het Hooghgoed behoorlijk inrichten en kwam dan op zekeren namiddag zijnen intrek nemen.

Des anderendaags stond hij om acht ure op, ging, nadat hij zich al gapend en geeuwend gewasschen en aangekleed had, het ontbijt nemen, las de brieven, die hem waren toegekomen en overliep daarna zorgeloos en onoplettend zijn dagblad, waaruit hij niets vernam en waaruit hij ook niets zocht te vernemen. Die werkzaamheden versleten twee uren van zijnen tijd. Dan deed hij eene wandeling rond den hof, rustte dikwijls op de banken in de schaduw der boomen en ging dan om één uur het noenmaal nemen, dat tot rond drie ure voortsleepte en waarna hij zich op den ruststoel uitstrekte en met zijn dagblad voor den neus aan de derde bladzijde onder de rubriek 'Bourse de Bruxelles' in eenen lompen slaap wegzonk.

Toen hij ontwaakte was nog al een uurken verloopen. Des te beter, want de tijd scheen hem lang. Hij waschte den overigen slaap uit zijne vadsige oogen en ondernam dan eene wandeling buiten den hof, rookte eene fijne sigaar, bewaakte de arbeiders op zijne landerijen, bezocht het vee zijner weide en draaide zuidwaarts af naar den grooten steenweg en kwam voorbij *den Koopman* in het rustige kasteel terug. Dan begaf hij zich in zijne wapenzaal en oefende zich het lichaam met degen, stok en pistool, die hij splinsternieuw van de stad medegevoerd had. Na het avondmaal deed hij nog eene kleine wandeling in den hof, trok dan binnen en las eenige bladzijden uit eenen nieuwen roman, totdat de oogen toevielen en hem naar bed joegen.

Zoo bracht de heer baron Karel van Akel den eersten dag op het Hooghgoed door en zoo sleet hij ook in verveling en luiheid de volgende dagen gedurende verschillige maanden, totdat een koninklijk besluit aan de rijken liet kennen, dat de hazen en konijnen zich aan den oogst des landbouwers goed vergast hadden en nu vet genoeg geworden waren om door de jagers vervolgd en gedood te zijn. Dan was het voor den baron een ander leventje! Van 's morgens vroeg was hij op de jacht, doorliep zijne verst afgelegen goederen en men zag hem soms in geene drie dagen meer terug.

Lang nog voòr dat de jacht open ging, had er zich in de levenswijze van den baron van Akel eene merkelijke verandering voorgedaan. Op zekeren namiddag was hij in zijne

wandeling door eene onverwachte regenvlaag verrast geworden en had in *den Koopman* eene schuilplaats en eene verrasing gevonden.

Die verrassing bestond in de schoonheid der bazin uit *den Koopman*, bevallige en zedige schoonheid, waarvoor de baron van Akel als bedwelmd bleef. Zulke fijne gestalte, zulke schitterende, engelzoete oogen, zulke lieve gelaatstrekken, die de reinheid der ziel weerspiegelden, zulke vloeiende stem moesten iemand gelukkig maken. En hoe gierig hij ook was, zou hij op dit oogenblik de helft van zijne goudstukken gegeven hebben om die vrouw te bezitten. Doch geen rimpel op zijn voorhoofd, geen woord in zijne taal verrieden zijne aandoening en hij vertrok zichtbaar onverschillig zoo als hij gekomen was.

II.

Het huisgezin, dat *Den Koopman* bewoonde, bestond slechts uit twee personen: baas Nieuwmans en zijne vrouw.

Lang van gestalte en mager als een geraamte vormde baas Nieuwmans een waren type in zijne soort. Hij was man van één stuk, werkzaam zonder rust, streng en eerlijk in den koophandel, ernstig en goed met zijne vrienden, maar wreed en wraakzuchtig tegenover zijne vijanden, die gelukkiglijk voor hen, niet talrijk waren. Had hem iemand kwaad gewild of in den weg geloopen, hij deed best hem te vermijden, want in Nieuwmans' hart brandde haat zonder vergeving, totdat hij zichzelven recht gedaan had.

Wij hebben het reeds gezegd, Nieuwmans was rusteloos werkzaam. Hij had zijnen koophandel uitgebreid en door arbeid en aanhoudendheid zijn fortuin op eene schoone hoogte gebracht. In zijn huis heerschte weelde en geen genot moest hij zich ontzeggen, want er was zaad in 't baksken, zooals men gewoonlijk zegt. Hij bezat zelfs het schoonste en kostelijkste paard van de streek, 'tgeen de landbouwers van den omtrek niet weinig deed razen, wanneer zij hen in wilde vaart zagen voorbijrijden.

Nieuwmans wrocht en zwoegde niet zonder doel of uit enkele geldzucht. Hij was gehuwd met de schoonste, de aanbiddelijkste vrouw, die de gevoeligste verbeelding droomen kan en voor haar, die hij naar waarde schatte en beminde, vond hij niets te moeilijk, niets te kostelijk, noch te schoon.

Hij wilde zijne vrouw gelukkig zien, want in hare voldoening stelde hij eene nijdige, bijna ziekelijke zorg. In een woord hij leefde slechts voor haar. Van zijne vrouw vond hij de stem zacht als het lied der engelen; een liefdeblik, schitterend als de frissche dauwdruppel in de opgaande zon; een glimlach, verkwikkend als eene zegening der Godheid. Die kinderlijke, onschuldige liefdedweperij vergezelle baas Nieuwmans nog lange jaren op de baan des levens, want beminnen en haten zijn voor hem de twee bronnen, waaraan hij het bestaan gaat putten. Voor hem en voor allen, die hem omringen is het beter, dat hij eindeloos beminne, dan dat hij evenveel hate.

Was Maria Nieuwmans schoon van wezenstrekken, met vonkelende zwarte oogen en pikzwarte haarlokken, was zij frisch van kleur en edel van gestalte, nog edeler was hare ziel en schooner hare inborst. Zij kende en waardeerde de goede gevoelens van Nieuwmans te haren opzichte en trachtte ze door wederliefde, voorkomenheid en gedienstigheid te betalen, zoo er mag gezegd worden, dat men zulke gevoelens betalen kan. Haar doen en laten, hare schoonheid deed zij opzettelijk strekken tot het genoegen van haren lieven man en zoo verbonden zij zich dagelijks enger en enger met den band van het huiselijk geluk: zij leefden als buiten den omgang der andere menschen slechts om elkanders bestaan met rozen te versieren.

Doch, niets is volmaakt onder de zon, zegt het spreekwoord, zelfs niet het zuiverste en innigste geluk. Het aardsche paradijs der echtgenooten Nieuwmans duurde nu reeds drie volle jaren en het huwelijksbootje was rustig en lustig den weg langs het vierde ingeslagen. Sedert eenigen tijd zat de schoone Maria dikwijls uren lang aan het kleine venster, dat op den steenweg uitzag, in de koude lage herbergzaal, die van uit hare diepte een immer geheimzinnig en weifelend licht weerkaatste. Zij dacht na, terwijl in de stilheid van den namiddag, hare blanke vingertjes dooreenwemelden aan een breiwerk, dat zij angstig voortzette. Nieuwmans immers liet haar dikwijls alleen om zich verre van huis aan zijnen koophandel over te geven en gelijk buiten den Zondag, maar weinig kliënten in *Den Koopman* te bedienen waren, zoo kon zij hare gedachten vrijen loop laten. Wat mocht er wel aan die vrouw ontbreken, aan haar die men de gelukkigste der stervelingen denken moest, dat een pijnlijke, diepe zucht zoo menigmaal uit hare borst opwelde en de gansche zaal met

weemoed vervulde; dat soms een stille traan hare heldere blikken verduisterde en, na eenen stond aan het hoekje van haar oog te hebben gehangen, op haar breiwerk nederrolde? Wat mocht haar harte grieven?

Dit heimelijk wee, te midden van huiselijken vrede, van liefde en stoffelijken overvloed, vond eene uitlegging. Er was nog geen engeltje in de wieg om eene vreugdevolle moeder het opperste genot te verschaffen; er ontbrak een lieflijk kind, die onmisbare volmaking van het huwelijk, zonder dewelke het huwelijk ten langen laatste in eene voortdurende verveling verandert. Daar lag de bron harer zuchten, de oorzaak van haren weemoed. Doch geen woord had de vrouw over hare zielesmart aan haren man gesproken, zij was te verstandig, te edelmoedig vooral, om hem in haar verdriet te doen deelen, als zij het alleen kon dragen. En toen Nieuwmans te huis was, verborg zij haren zucht diep in haar hart en de traan was vervangen door een glimlach frisch en zacht als de eerste lentebloem. Waarom zou zij haren man lastig vallen en tegen het lot opstaan? En dan, was alle hoop verloren? De lang gewachte lieveling kon nog komen, en dan zou de vreugde zooveel te grooter zijn en de zelfverloochening zooveel te lichter. Aldus was de stoffelijke en zedelijke toestand van de echtgenooten Nieuwmans, toen de baron van Akel door een onweder verrast voor de eerste maal den dorpel van *Den Koopman* betrad. Des anderendaags bracht hij de Nieuwmans een nieuw bezoek om, zoo beweerde hij, met zijne beste geburen nadere kennis te maken. Hij dronk een glas bier en was zelfs zoo mild, dat hij de Nieuwmans een glas liet mede-drinken.

Dit bezoek was voor hen eene groote gebeurtenis; zij waren er gansch van aangedaan. Denk eens, een baron uit de groote wereld, die zich geweerdigde tot buitenlieden te komen en gemeenzaam met hen te spreken. Dat was braaf van den heer van Akel. Nieuwmans gevoelde zich over die handelwijze gestreeld.

In den grond dacht de baron het minst aan vriendschap voor den baas, dien hij droog en haringachtig vond. Indien hij hem met meer genegenheid scheen te behandelen dan de andere menschen, dan was het echter uit oogenverblinding. Hij had een ander inzicht dan Nieuwmans' vriendschap te winnen en toen hij smachtend van verlangen aan de bevallige fijnheid dacht van vrouw Nieuwmans, dan sprak hij tot zich

zelven: ‘krijgen is de kunst’ en hij wilde de kunst beproeven. Het was hem om het even of hetgeen hij krijgen wilde, reeds lang en onbetwistbaar aan eenen anderen toebehoorde. De eerlijkheid in zulke zaken was voor hem de kleinste der kommernissen.

Sedert dan bezocht de baron *Den Koopman* regelmatig een of tweemaal te week. In den beginne toonde van Akel zich zeer vriendelijk en eerbiedig tegenover de ‘bazin’, zooals hij ze bij zich zelven noemde, vooral in de tegenwoordigheid van haren echtgenoot. Onder het drinken van een glas bier sprak hij over onverschillige zaken: over zijne pachthoeven, over zijne uitgestrekte landerijen en meest nog over zijne jacht. Hij vertelde van zijne reizen naar vreemde landen en deed zijne toehoorders bijna met open mond luisteren naar de wonderen, die hij zelf nooit gezien had en die alleen in zijne verbeelding bestonden. Men vond den baron aangenaam in zijn spreken, betamelijk in zijne handelwijze en geleerd buiten alle vergelijking.

Doch, toen hij den voet wat vrijer in het huis had, veranderde hij allengskens van toon. Hij hield zich uitsluitelijk met den persoon van Maria Nieuwmans bezig, wel te verstaan, wanneer hij zich alleen met haar bevond. Hij wist haar alle slach van complimentjes en vleiërijen te maken over haren gang, dien hij bewonderde; over hare oogen, die hij schoon vond als diamanten; over hare kleeding, die in eenvoud en netheid nergens hare gelijke kende; dan nog over haren arbeid, hare fijne gestalte, hare zwarte haarlokken en meer andere schoonheden, waarvan de vrouw het bezit niet eens vermoed had. Eerst was Maria aangedaan door die taal, want zij voelde hare ijdelheid geprezen en men weet, dat die ondeugd toch toegang vindt tot het hart van allen, hoe volmaakt men ze ook denken moge. Maar welhaast, toen de baron zich duidelijker verklaarde en zich zekere gemeenzame snakerijen toeliet, wierd zij verlegen en beschaamd en zij zou de handelwijze van van Akel aan Nieuwmans hebben doen kennen, hadde zij de losbarsting van zijnen onstuimigen aard niet gevreesd. Hetgeen haar nog meest kwelde, was, dat de baron, zonder Nieuwmans rechtuit te beknibbelen, hem toch bij elke gelegenheid in den geest der vrouw zocht te verkleinen. Maria vond eindelijk den baron uitnemend vervelend en zelfs hatelijk. De handelwijze van van Akel had juist op haar den tegenovergestelden uitslag van dien, welken hij bekomen

wilde: hoe meer hij zich in de genegenheid van die vrouw zocht te stellen, des te meer toonde zij zich koel en terughoudend, 't geen hem immer met de woede der wanhoop zijne liefdeondernemingen deed herbeginnen. En Maria vreesde hem, als met het voorgevoel, dat haar langs dien kant een groot ongeluk kon overkomen.

De baron gaf het toch niet op. Hij stelde er eene nijdige standvastigheid in de overwinning te behalen. Daarom gebruikte hij alle middelen. Eens sprak hij over de liefde in het huwelijk en hij zette die gedachte uiteen dat eene vrouw onmogelijk kan gelukkig zijn, zonder dat bij den naam van vrouw nog dien van moeder gevoegd wordt. In dit geval kan de liefde noch oprecht noch duurzaam zijn, zegde hij. In het zoete woord moeder rust immers alles wat de mensch het verhevenst denken kan. Het kind is het verbindingspunt tusschen man en vrouw, alleen bekwaam om de liefde te vereeuwigen. De heer baron achtte de vrouw wel te beklagen, die onder dit punt geene voldoening krijgt. Dit alles had van Akel met voorbedachtheid en op medelijdenden toon uitgekraamd.

Maria beet zich van spijt op de lippen. De gevoeligste snaar van haar hart was aangeroerd, haar geheim wee blootgelegd. Zij was er zoo van ontroerd, dat zij overvloedig begon te weenen, zoohaast de baron vertrokken was. Het was immers een harde slag voor haar zoo nutteloos de bedonkenste plooi harer ziel in het daglicht gebracht te zien en dat nog door den persoon voor wien zij alleen in de wereld afkeer gevoelde. En toen Nieuwmans des avonds wel gemoet te huis kwam en zijn vrouwtje eens liefdevol kussen zou, werd hij door roodgeweende oogen en door onuitsprekelijke droefheid teruggehouden. De baas uit *Den Koopman* vroeg te vergeefs naar de reden dier zielesmart en ook te vergeefs zocht hij ze te raden.

De tijd vloog traagzaam heen en eenige maanden waren intusschen verloopen, zoodat September zich aankondigde. Met hem kwam de vriendelijke herfst, die zoo mild en goed onze boomen met rijp fruit overlaadt. Niets is geheimzinniger, niets is aangenamer dan ons lieve Vlaanderen, wanneer, in den herfst, de goudgele zon hare stralen over de pas ontdekte velden werpt en ze zoo zonderling bruin schildert, dat de ziel ervan trilt. Dan, als had men de volheid des levens, is alles tot beweging en arbeid geneigd.

De herfst, is vooral de vriend, de lieveling der jagers, die

alsdan met oorlof van de wet onophoudend het jachtvermaak mogen genieten.

Rond het midden der maand September had de baron van Akel eene groote jachtpartij belegd op zijne landerijen rond het Hooghgoed. Om dit gedacht te verwezenlijken noodigde hij zijne kennissen onder de liefhebbers van Parendonck uit en deze kwamen talrijk op met de hoop zich op de landerijen van van Akel eens goed te verzetten.

Van den vroegen morgen reeds van den gestelden dag was het gansche kasteel in rep en roer; want die heeren jagers, met hunne stijve lederen waggen aan de beenen en hunne zonderlinge kleedij, waarop de nog ijdele jagerstasch hoogst komiek waggelde, hadden zich verhaast en wachtten op het voorplein het teeken van den optocht, terwijl de moedige jachthonden snuffelend door elkander liepen, als hadden zij reeds den reuk van het overvloedig wild, dat zich in de omstreken ophield en verschool.

De jagers waren tien in getal; men telde evenveel knechten. Men kwam overeen dat men zich in twee gelijke groepen zou verdeelen. De eerste groep zou zich op omtrent een half uur afstand van 't kasteel achter de hoeve *den Heerd* verwijderen; de tweede moest zich in overgestelde richting tot aan de hoeve *de Waterval* begeven, die evenver van 't kasteel afgelegen was. Van die twee punten moest men zich derwijze verdeelen, dat iedere jager een gelijk deel van den cirkel, met het Hooghgoed als middenpunt en een half uur gaans voor straal, af te jagen had. Welhaast dreunde de vlakte onder het geknal der geweren, die niet ophielden los te branden. Hazen en konijnen wierden onbarmhartig vervolgd en vermoord. Ontsnapte er één, toch bleef hij in den noodlottigen cirkel en vond zijnen dood onder het vernielend wapen van eenen anderen jager. Want al die heeren waren kenners, uitgenomen de jonge graaf van Nieuwbroek, die nog niet goed het jachtgeweer hanteeren kon en die van in den voormiddag reeds de geheele lading schietlood in het lijf van zijnen kostelijken hond joeg, zoodat het dier hals over kop op den grond tuimelde om niet meer op te staan. De jonge heer van Nieuwbroek weende als een kind, nam het gewonde dier in zijne armen, kuste het om het weer in leven te roepen, maar te vergeefs, want de jager had zoo juist gemikt, dat de ingewanden uit het lijf hingen.

Voor 't overige ging alles in orde. De hoeken, de grach-

ten, de struiken, de voren, waar zich het wild verschuilen kon, werd door de honden afgesnuffeld en door de knechten, met eiken stokken gewapend, nogmaals nagespeurd, zoodat niet een stuk wild ontsnappen kon.

Rond vijf ure namiddag was men reeds dicht bij het Hooghgoed genaderd. De baron van Akel was den ganschen dag sprakeloos en nadenkend gebleven. Nog nooit had hij zijnen knecht barscher toegesnauwd; hij deed zijne kwade luim in hare geheele zwaarte op den kop van den armen dienstknecht wegen, maar deze, een slimme vogel, bekreunde er zich weinig om of de baron goed of slecht gezind was en hij redeneerde bij zich zelven, dat, indien zijn meester hem heden slecht behandelde, hij, de knecht, wel morgen de gelegenheid zou vinden er zich te doen voor betalen.

De jacht was voor van Akel niet schitterend: twee hazen slechts, waaronder een jong, had hij gedood en zijne makkers buiten de graaf van Nieuwbroek nochtans, hadden er het driedubbel neergelegd. Hoe meer men het kasteel naderde, hoe meer de kwade luim van den baron toenam.

Achter *den Koopman*, waar hij nu aangekomen was, op de breede en schoone vlakte, die zich aan den voet des heuvels uitstrekte, sprong eensklaps een groote haas uit zijn leger te voorschijn. De haas zette zich vreesachtig op de twee achterpooten, spitste de beide ooren de lucht in en keek dan rond om te zien, welke richting hij verkiezen zou. De baron nam onverwijld zijnen tweeloop, mikte en... pif, paf, een dubbel schot ging los, het zaad vloog een voet boven den kop van den haas en verspreidde zich in de drooge aardklompen, die eene lichte wolk zand en stof naar omhoog zonden, terwijl de koolbladknager op zijn gemak, als in het bewustzijn zijner veiligheid, het hazenpad koos.

- Ho, zei de knecht met spijt.

- Zwijg, domkop, gromde de baron woedend. Het is uwe schuld, dat ik het dier miste.

- Domkop gij zelf, dacht de jagersknecht, doch hij trok zijn nederigste gezicht aan en zegde met iets spottends in de stem:

- Ja, het is misschien mijne schuld, heer Baron, doch het zal niet meer gebeuren, dat ik op uw schot spreek.

- Zwijg, zeg ik u, schreeuwde van Akel, die op dit oogenblik geene menschentaal hooren wilde, zwijg, of ik jaag de rest van mijn schietlood u door het vuige lijf.

De knecht zweeg, maar hij zwoer dat zijn meester die

bedreiging toekomenden winter met eenen gestroopten haas betalen zou. De baron wandelde verstrooid op de bedden heen en weder, met zijn geweer onder den arm en de oogen voor de voeten.

- Ik wil met die zaak gedaan maken, mompelde hij half luid tusschen de tanden. Ik zal heden spreken en haar zeggen wat ik wil. Aan die drift, die mij brandt, moet een einde komen. Ten andere, het is niet moeilijk voldaan te worden, want eene vrouw uit die wereld zal zich gelukkig achten den baron van Akel te mogen toebehooren.

De tarwestoppel was beloopen en men bereidde zich om den raapakker te overjagen. De knecht was reeds de gracht over en zocht of het wild zich daar niet verschool. De baron bedacht zich.

- Karel.
- Heer Baron, wat belieft UEdel.
- Kom hier terug en wacht bij den hond. Ik ga naar *Den Koopman.*
- Zeer wel, mijnheer, ik wacht al ware 't tot op het einde der eeuwen.

Die voortdurende goede luim des knechts deed de meester glimlachen.

- Zoolang zal ik juist niet wegblijven, antwoordde hij welgemoed. Ik kom spoedig terug. Ik drink een glas bier, want ik heb dorst.
- En ik dan? mompelde de knecht onhoorbaar, terwijl hij zich op eenen molhoop liet nedervallen.

III.

Eene groote stilte heerschte op dat uur in *Den Koopman*, stilte zoo indrukwekkend als bekoorlijk, dewijl zij door de gouden stralen der Septemberzon vroolijk beschenen en door de tegenwoordigheid van Maria Nieuwmans verlevendigd was. Maria zat als naar gewoonte aan het venster der lage herbergzaal. Zij hield zich met naaiwerk onledig, maar van tijd tot tijd liet zij hare naald rusten en bleef beweegloos in diepe gedachten verzonken. Nieuwmans was dezen namiddag te huis en hij versleet zijnen tijd met op den koer en in de bijhoorige gebouwen alles eens goed na te zien en in orde te brengen. Hij zag er ongerust uit. Sedert eenige dagen bemerkte hij op het wezen zijner aanbeden vrouw eene wolk van droefgeestigheid zweven, die dezen morgen nog verdikt was.

Het klokje van het Hooghgoed kondigde vier ure en half aan. Nieuwmans liet zijn werk vallen en richtte zich door den achtergang tot in huis om het vesperbrood te eten. Hij stak zacht de deur der herbergzaal open en bespiedde hoofdschuddend zijne vrouw, die daar nogmaals zat te mijmeren met hare gedachten ver buiten onze wereld. Hij naderde en het gerucht van zijnen stap deed haar opzien.

- Zijt gij daar reeds, Hendrik, sprak zij ontwakend. Ik heb vergeten de boterhammen te snijden en koffie te maken.

- Dit is niets, Maria, ik zal een glas bier drinken.

Zij stond op en bereidde de boterhammen. Dan zetteden zij zich te eten aan eene der tafels.

- Ik geloof, dat de jacht overvloedig zal zijn, sprak Nieuwmans schijnbaar onverschillig. Den ganschen namiddag volgen de geweerschoten elkander zoo dapper op, dat men zich in de nabijheid van eenen veldslag zou denken.

- 't Is waar, zegde Maria weemoedig.

- Ook is het weder gunstig. Zoo eene milde herfstzon zal den jagers voorzeker welkom geweest zijn. Het wild is luier in eene warme lucht en laat zich gemakkelijker schieten. Hoor, nog een dubbel schot. Daar rolt zeker een haas over den grond. Die zal onze kooien niet meer afeten.

Nieuwmans had dit op eenen opgeruimden toon gezegd. Hij glimlachte, Maria ook, maar zoo pijnlijk, zoo bitter, dat Nieuwmans haar medelijdend de beide handen nam.

- Maria!

- Hendrik?

- Waarom zijt gij immer treurig?

- Vindt gij dat ik treurig ben?

- Ja, zooeven toen ik binnenkwam, zag ik u weeral in weemoedige gedachten verzonken. Ontbreekt u iets.

- Wat ge toch denken kunt. Er ontbreekt mij niets. Ik gevoel mij gelukkig en tevreden onder de bescherming van mijnen wettelijken heer en meester.

Zij glimlachte maar ditmaal helder en zacht.

- Zoo zie ik u gaarne, mijn goede engel, sprak Nieuwmans, terwijl hij haar liefdevol omhelsde. Het doet mij verdriet u soms bekommerd aan dit venster te zien zitten. Hier is het te eng, te weemoedig. Buiten daarentegen, is nog alles lustig en verkwikkend. Daar wachten u in den tuin de lieve bloemen en vruchten en op den koer de hoenders en de duiven, die tevreden zullen zijn wanneer zij als vroeger zich rond

u zullen mogen vergaderen om het stuk brood uit uwe band te pikken. In deze eenzame zaal, waar gij u te veel ophoudt, verliest gij de schoonheid uwer kleur en de opgeruimdheid uwer ziel, die mij gelukkig maken.

- Gij hebt gelijk, mijn beste man, ik zal uwen raad volgen. Ik zal meer in den tuin gaan om mij te vergeestigen, en onze vogels beter verzorgen.

- Ja, en dat zal aangenamer zijn voor ons beiden.

Het vesperbrood was intusschentijd genomen. Nieuwmans verwijderde zich op den koer om zijne bezigheden voort te zetten. Hij brak zich den kop om te weten, van waar de neerslachtigheid zijner vrouw komen mocht. Daar zat iets onder dat hij niet achterhalen kon.

Had hij zich herinnerd, dat Maria twee dagen te voren op kindervisiet was gegaan bij de armste vrouw uit de buurt; had hij gezien, hoe zijne vrouw bij de ellendige bedstede had neergezeten, hoe zij het pas geboren wicht op den schoot had genomen en hoe vurig en hoe dikwijls zij het omhelsd had; mocht hij gehoord hebben, dat zijne Maria wenschte in de plaats dier gelukkige moeder te zijn; had hij geweten, dat zij 's anderendaags bij de buurvrouw was teruggekeerd, met versche eieren, zoetekoek en chocolade, om het vermaak te hebben het kindje nog eens op de knieën te wiegelen met de hoop hetzelfde met *haar* kind te mogen doen; dan zou Nieuwmans oogenblikkelijk de oplossing van het raadsel gevonden hebben.

Terwijl de baas uit *Den Koopman* aan zijne bedenkingen vrijen loop gaf, ging de voordeur van de herberg open om den baron van Akel binnen te laten, die van kop tot teenen in waren discipel van Nemrod gekleed was. Glimlachend van vreugde, omdat hij haar alleen vond, trad de baron Maria tegen, die opgestaan was toen de deur openging en groette haar op de minzaamste wijze.

- Goeden dag, lieve Maria.

- Goeden dag, mijnheer de baron, antwoordde deze onverschillig. Is de jacht goed geweest?

- Zeer slecht voor mij, integendeel; voor de andere jagers weet ik niet.

- Het wild ontbrak misschien?

- Het wild was overvloedig, daar is de oorzaak niet.

- Zoo!

- Ik had mijne gedachten niet op de jacht.

- Ah!

- Weet gij aan wie ik dacht, Maria, weet gij welke vrouw machtig genoeg is om mij van mijn geliefkoosd jachtvermaak te onttrekken?

- Neen, hoe zou ik het weten!

- Gij hebt niet geraden dat ik den ganschen dag aan u dacht?

- Aan mij? maar gij zijt zinneloos.

- In 't geheel niet. Ik weet wat ik doe. En denkt gij dan nimmer aan mij, geliefde engel?

- Aan u? En waarom dat, mijnheer de baron?

De onverschillige toon, waarin eerder minachting dan genegenheid lag, waarop Maria geantwoord had, verbitterde hem en ontstak zijne driften.

- Omdat ik u bemin, Maria, omdat mijn hart daar voor u klopt, onstuimig als de golven der zee; omdat ik mijne liefde door u zou willen verstaan en beantwoord zien.

Terwijl hij sprak greep hij koortsachtig de hand van vrouw Nieuwmans en sloot ze tot brekens toe in de zijne. Maar de vrouw trok ze krachtig en waardiglijk terug en plaatste zich achter den toog.

- Ik wil geëerbiedigd worden in mijn huis, sprak zij kalm.

van Akel zag noch hoorde. Die onverwachte wederstand bracht hem buiten hem zelven. Hij ging voor Maria staan met vonkelende oogen, met kloppend hart.

- Maria, mijn lieve Maria, zuchtte hij, ik aanbid u met al de krachten mijner ziel. Om u te bezitten, voor eenen glimlach vol liefde van u, gaf ik mijne geldkist, ja, mijn gansch fortuin. Maria, ik wil u gelukkig maken, mij voor altoos aan uwe voeten werpen, indien gij mij toelaat u te kussen. Kom, Maria, laat mij uwe fijne lenden in mijne armen sluiten, laat mij in uwe zachte blikken baden, laat mij uwe lipjes in een vereenigde liefde tegen de mijne drukken en ik geef u alles wat gij verlangen kunt....

De baron was driftig genaderd, hijgend, koortsachtig, buiten zich zelven, met het inzicht haar te omarmen en haar den eersten stap der vernedering, voor welken eene eerlijke, gehuwde vrouw afschrikt, te doen ondergaan.

De vrouw was bleek geworden van verontwaardiging, toen zij de taal des barons boorde. Zij sprak eerst geen enkel woord, maar dook de verachting niet, welke zij hem toedroeg. Dan na een oogenblik, verliet zij hare plaats achter den toog,

richtte zich naar de deur en deze wijd open zettend, zegde zij, terwijl zij naar de straat wees.

- Mijnheer de Baron, gij zijt een snoode man, die mij afkeer inboezemt. Ik had het u reeds van over lang gezeid, maar ik had er geene gelegenheid toe. Gij zult aanstonds mijn huis verlaten en er nimmermeer terugkeeren, of ik zal u op eene andere manier doen gevoelen, dat men niet straffeloos eene eerlijke vrouw van den weg des huwelijksplichts onderneemt te verwijderen. Wist gij het niet, nu kunt gij leeren, dat eene burgersvrouw zich niet voor eene handvol goud verkoopt.

Vrouw Nieuwmans beefde, hare zielskracht begon haar te verlaten. Haastig verwijderde zij zich van de groote herbergzaal, trad in eene nevenkamer en sloot de deur achter zich toe. De baron bleef bedwelmd, roerloos te midden der zaal staan: zoo zonderling en onverwachts hadden hem de woorden van de vrouw, die hij reeds de zijne gewaand had, getroffen, dat hij met wist of hij waakte of droomde. Eindelijk ging hij er van door beschaamd, woedend, vernietigd.

Van op den koer blikten hem twee brandende oogen, waarin haat en wraakzucht gloeiden, achterna. Toen de baron vertrokken was, kwam Maria weer te voorschijn en hernam hare bezigheid, kalm alsof er niets gebeurd was.

Karel wachtte nog geduldig op dezelfde plaats, toen zijn meester van *Den Koopman* terug kwam. De trouwe jachthond lag beweegloos met zijnen neus tegen de voeten van den knecht te rusten. van Akel nam grijnzend en zonder spreken zijn geweer onder den arm en begaf zich naar zijn kasteel. Karel volgde hem, tevreden dat hij welhaast rust zou mogen genieten. Hij wierp eenen schuinschen blik op zijnen meester, vond dat hij een aardig gezicht trok en vroeg zich glimlachend af, of hij nu meer dorst had als te voren.

De jacht liep zonder verder ongeval ten einde. Op het voorplein van 't kasteel, waar men zich terug vond, verdeelden de jagers de vijftig stuks wild, de hond van den jongen van Nieuwbroek niet mede begrepen, welke de jacht opgebracht had en de genoodigden van den baron van Akel verlieten welgemoed en opgeruimd het Hooghgoed op het oogenblik, dat de duisternis hare donkere gordijn over de stille vlakte langzaam liet nedervallen.

Na hun vertrek, nam de baron spoedig het avondmaal en

sloot zich dan in zijne leeskamer op, want hij vond het noodig met zijne bedenkingen alleen te zijn. Hij legde zich in den zetel neder, stak eene kostelijke sigaar aan en liet den tabaksrook in kleine, lichte wolken naar de zoldering opstijgen.

Hij dacht. Al de bijzonderheden van zijn gesprek met de bazin uit *Den Koopman* kwamen éene voor éene in zijnen geest. Hij had er op gerekend, die vrouw zonder tegenstand te veroveren en hij ontmoette daarentegen den grootsten hoon, dien iemand kan aangedaan worden: zij, de vrouw van eenen boerenkinkel, had hem, den baron van Akel, als een gemeenen kerel op straat geworpen. Die schande kon hij maar niet verkroppen en het speet hem grootelijks, dat de tijd vervlogen was, die goede tijd, wanneer een edelman ongestraft de vrouw, die hij begeerde in zijn kasteel sloot, terwijl hij haren man aan den eersten boom den besten liet opknoopen. Hoe zou hij zich wreken? Hij vond het beneden zijne waardigheid zich nog met dit volkje te bemoeien en dewijl de wet hem het voorrecht ontnomen had de woning van Nieuwmans door zijne lieden te laten vernielen, zou hij haar voorloopig met vrede laten. Zijne onderneming was mislukt; het speet hem, want die Maria was eene vrouw om iemand gelukkig te maken en hij had zich aan het ongeval niet verwacht. Maar, ten slotte, de zaak zou welhaast vergeten zijn en de Nieuwmans ook. De gevoltrekking zijner bedenkingen was, dat hij met zijne wandelingen naar *Den Koopman*, die reeds veel te lang geduurd hadden, zou afbreken en Maria onder zijne onverschilligheid zou trachten te verpletteren.

IV.

Op het uur dat de baron van Akel mollig op zijnen zetel uitgestrekt, moede van jagen en denken, was ingesluimerd, was *Koning Wilhem* aan al de vensters verlicht, want dezen avond juist was er ‘estaminet’. Laat ons binnen gaan. Vier mannen zijn rond de grauwe houten tafel gezeten en hebben nu het kaartenspel overhoop op het groen tapijt geworpen, ten teeken dat het spel geëindigd is. Zij hebben immers meer dan éene partij gespeeld. Naast de deur zit baas Nieuwmans, magerder en Zenuwachtiger dan ooit. Zijn oog heeft eene zonderlinge, geheimzinnige uitdrukking als weerspiegelde het eene groote aandoening der ziel. Zijn hart klopt met onrust, schoon hij geweld doet om zich kalm te toonen. Dezen avond

is Nieuwmans de goede, dienstwillige gezel van vroeger niet geweest; hij heeft korte, bijtende antwoorden gegeven, 'tgeen zijne makkers verwondert.

Rechtover hem, naast den toog van zwart berookt hout, heeft de baas uit *Korting Wilhem*, een man met goede inborst, die het leven zonder verveling, zonder hooge begeerten, met een eeuwigen glimlach doorwantelt, plaats genomen. Die plaats heeft hij uit eigen beweging gekozen, want hij heeft het op zich genomen zelf de klanten van dezen avond te bedienen, terwijl zijne rolvormige, dikke Rosalie, zijne beminde vrouw, die hem kommerloos en tevreden op de levensbaan vergezelt, in den hoek der zaal op eenen stoel is ingeslapen, dom en lomp met haar hoofd achterover tegen den muur geleund en haren vleezigen mond wijd open; aan de twee overige kanten der tafel zijn gezeten Jan Deploeg en Pieter Jans, landbouwers, die achter het Hooghgoed elk eene pachthoeve bewonen.

De kaarten lagen dus voor goed neder. De slagen waren gewonnen en het laatste glas bier werd stilzwijgend door de drie overgebleven klanten geledigd. Niets is zonderlinger, schilderachtiger zelfs, dan eene vereeniging van Vlaamsche boeren, die, te midden van den platten lande, in hunnen blauwen kiel met kloefen aan de voeten en een kort pijpken in den mond, elkander bij het weifelend licht, dat eene halve, tooverachtige klaarte in de lage zaal verspreidt, mistrouwig en ondervragend bezien. Daar, in hunnen eigen kring, vertoonen zij zich ongekunsteld zooals hun eenzaam leven ze gemaakt heeft: afgunstig, stoffelijk, wantrouwig en toch niet zonder goede hoedanigheden. Zoo ook zaten daar op dit oogenblik onze gasten uit *Koning Wilhem* zwijgend zich aan te kijken en bespiedden elkander wie het eerst een gesprek zou aanvangen.

Het sloeg tien uren. Daarbuiten, boven de ondoordringbare duisternis, die zich in de boomen van het Hooghgoed verdrong, schitterden aan eenen helderen hemel millioenen starren als zoovele vonkelende vuurpunten. Het was een overheerlijke Septemberavond, vol rust, alleen gestoord door eenen aanhoudenden Noord-oosterwind, die de bladeren der boomen met een duizendmaal herhaald gemurmel heen en weer wiegelde.

De pijnlijke stilte duurde voort. Rosalie ronkte nog immer lomp en gapend in haren hoek. Van tijd tot tijd bracht zij bewusteloos hare handen aan neus en mond om den fellen,

bijtenden tabakrook, die uit vier pijpen te gelijk naar boven dompte, dan weer naar beneden sloeg de zaal vervulde en haar verstikte, te verwijderen.

- Maar, zegde eindelijk Deploeg, die eenen schuinschen blik op Nieuwmans wierp, is het waar, dat Lowie gisteren naar zijn logement vertrokken is?

Lowie was de dienstknecht van Nieuwmans, die voor wildstrooperij op de jacht van den baron van Akel tot drie maanden gevang veroordeeld was geweest.

- Ja, antwoordde de aangesprokene droog weg.

- Dit zal hem zeker wel den lust tot wildstroopen verkoelen, schertste Deploeg.

Nieuwmans grijnsde.

- Het is mogelijk, sprak hij traagzaam, maar dit laat niet eene strenge straf te zijn voor eene misdaad, die geoordeeld werd op het zeggen van den jachtwachter alleen en zonder dat mijn dienstknecht op heeter daad werd aangehouden.

- Men zegt, dat mijnheer de baron er zeer aan hield, dat de kerel eene duchtige les ontving, opdat hij die niet vergeten zou. Men voegt er zelf bij, dat hij de rechters is gaan vinden om hen den schuldige bijzonder aan te bevelen.

- De mond laat vele dwaasheden vertellen, hernam Nieuwmans bitsig. Ik geloof niet, dat de ontaarding onzer rechters reeds zoo groot is, dat deze zich door eenen baron van Akel zouden laten bewegen om eenen ongelukkige te straffen. Zoo ver is het nog niet gekomen. De waarheid is, dat de baron een hond is, tot alles bekwaam. Hij leeft slechts voor zich zelven en 't ware eene schoone daad, die ik zou toejuichen, indien men toekomenden zomer al het wild van het Hooghgoed vergeven kon. De baron is een ziellooze kerel, die weleens zijne rekening zou kunnen betaald worden.

Die schielijke en onverwachte uitval tegen den baron van Akel verwonderde de tegenwoordige personen, alhoewel de baron niemands genegenheid gewonnen had. Alleen met de Nieuwmans was hij in betrekking, hun huis alleen bezocht hij en juist Nieuwmans was het, die het meest op hem verbitterd was. Daar schuilt iets achter, dacht Deploeg en hij was nieuwsgierig daar 't *fijne* van te weten, des te meer daar hij zeer koel tegenover zijnen vriend stond, sedert zij een onverschil met elkander gekregen hadden over den verkoop eener partij vlas, onverschil, dat met veel moeite vereffend werd.

- Het verwondert mij, Nieuwmans, sprak hij, terwijl hij zijne dikke lippen tot eenen spotlach samentrok, dat gij zoo zeer op mijnheer den baron gebeten zijt. Nochtans....

- Nochtans? onderbrak Nieuwmans, die den kwetsenden toon opvatte.

- Nochtans komt mijnheer de baron zeer dikwijls ten uwent.

- Wat wilt gij daarmede zeggen?

- In 't geheel niets anders, dan, dat mijnheer de Baron u de eer doet bij u een glas bier te drinken.

Nogmaals liet Deploeg eenen groven spotlach op zijne vleezige lippen zweven. Nieuwmans was razend doch de orkaan woedde in zijne ziel, zoodat men er niets van bemerken kon. Hij vond in de woorden van Deploeg, in den toon vooral, waarop zij gesproken werden, eene geheime, bijtende zinspeling, die hij niet goed bepalen kon, doch waarvan hij al de boosaardigheid begreep. Hij bedwong met eene groote wilskracht het onweder, dat dreigde los te barsten. Hij toonde zich uiterlijk tevreden over de uitlegging van Deploeg, ledigde zijn glas, betaalde en bleeker dan ooit verliet hij de herberg. Daarbuiten gaf hem de frissche lucht een weinig kalmte weder. Angstig keek hij een oogenblik den zachtdonkeren hemel aan, waar nog altijd ontelbare starren in de onmeetbare ruimte met hunne duizendkleurige lichtjes wemelden en dan, met vasten stap ging hij den steenweg op en verdween in de pikdonkere duisternis.

V.

Op hunne beurt hadden Deploeg en Jans hunne glazen uitgedronken en *Koning Wilhem* verlaten. Zij sloegen het voetpad in dat langs het Hooghgoed naar hunne woning leidde en deelden elkander hunne bedenkingen mede over de opgewondenheid, welke Nieuwmans dezen avond getoond had, toen zij, slechts eenige meters over den steenweg, eensklaps, op vijf stappen vóór hen eene menschelijke gedaante uit het Hooghgoed over de haag zagen springen en met eene tuimeling van het voetpad in de gracht rollen.

- Hola! Wat beteekent dat? riep Deploeg, terwijl beiden stilhielden.

Maar de menschelijke gedaante zette zich spoedig weer op de beenen en verdween sprakeloos, snel als een geest, in het veld.

- Ik heb schrikkelijk verschoten, stamelde Jans tegen zijnen vriend. Dit gelijkt een spook.

- Uwe vrees bedriegt u, sprak Deploeg om zijnen vriend, en nog meer om zich zelven moed te geven, want in den grond was hij niet min bevreesd dan Jans. Ik geloof integendeel, dat het een man is evenals ik en gij.

- En hebt gij hem niet erkend? vroeg Jans, die door de woorden van Deploeg niet gansch gerust gesteld was.

- De man is lang van gestalte en draagt eenen kleinen, ronden hoed. Naar de kleeding te oordeelen gelijkt hij aan den zoon van den hovenier van 't Hooghgoed.

- Karel Snoeiers?

- Zoo als ge zegt. Maar duivels waarom vlucht hij als een dief? Wat heeft hij misdaan? Daar moet iets achter schuilen.

Zij zetteden hunnen weg voort. Nauwelijks hadden zij eenige stappen gedaan of Jans hield zijnen gezel stil en naar 't kasteel wijzende, zegde hij:

- Zie, ginds, wat zonderlinge klaarte uit de gebouwen bij het kasteel opgaat.

Deploeg zag in die richting. Op dit oogenblik verhief zich een breede vuurstraal boven het kreupelhout en verlichtte met eene zonderlinge kleur den ganschen omtrek.

- Brand, brand! riep deze laatste zoo luid hij kon.

- Brand, brand! antwoordde Jans buiten zich zelven van schrik.

- Brand op 't kasteel, herhaalden beide.

Iedereen kent het vreeselijk gevoel dat hem aangrijpt, wanneer hij in 't midden van den slapenden nacht, die onheilspellende woorden hoort weergalmen. Deploeg en Jans herhaalden ze zonder ophouden en immer angstiger als om elkander meer en meer schrik aan te jagen, terwijl zij in allerhaast op hunne stappen terugkeerden en naar de plaats der ramp vlogen. Ademloos kwamen zij voor de poort van 't Hooghgoed, die nog gesloten was. Zij sprongen over de haag en bevonden zich op eene breede vierkante plaats. Rechts stonden de huizen van den hovenier en den koetsier, verlicht door de klaarte van het toenemend vuur. Vóór hen, naast het huis, de paardenstal, prachtig in zijnen japoneeschen stijl; daarnevens het koetshuis, waarin voor 't oogenblik de schoone rijtuigen van den baron van Akel eene bedreigde rust genoten; op het linker uiteinde, een

houten aanbouw, eene soort van kunstig afdak met zoldering, gesteund op menigvuldige boomstammen, in den vorm van pilaren gebeiteld. Onder dit afdak moest men gaan om van de poort naar het huis des koetsiers te komen en het moest gedeeltelijk dienen om de karren en andere gemeene voertuigen tegen den regen te beschutten. De zoldering van dit afdak was opgepropt langs den eenen kant met stroo en hooi en langs den anderen met schaverlingen en stukjes brandhout, die voortkwamen van de werkingen, welke de baron gedurende den zomer aan 't kasteel had doen verrichten. Juist in dit afdak stonden hooi en stroo in vlam. In een oogenblik had het spokend hooi een weg door het dak gevonden en het vuur, waarvan de vlammen reeds kronkelend de hoogste takken der naaste boomen omringden, zette zich met schrikkelijke snelheid voort.

Toen onze twee boeren aankwamen, trok de oude hovenier meer dood dan levend zijne deur open. Eerst deinsde hij duizelig eenige stappen voor de verblindende vlam terug; dan, als een tijger, dien men in zijne rust bedreigt, sprong hij toe om het reddingswerk te beginnen. Kort daarna volgde de koetsier, en geholpen door de twee boeren, brachten de dienaars van 't kasteel de karren en de wagens, die onder 't blakend vuur rustten in veiligheid.

Intusschen waren de bewoners der omliggende hutten in beweging gekomen. De mannen braken de haag door, naderden het vuur en hielpen de eerstaangekomenen. Half naakte vrouwen, die eenige minuten vroeger lagen te ronken, hadden nu hunne woonstede verlaten met den zuigeling op den arm en schreeuwende kinderen aan de hand, en van den eersten schrik terug gekomen, vereenigden zich in groepen op den steenweg, vanwaar hunne gezichten en hunne lompen met eene onbeschrijfelijke tint verlicht wierden. Die menigte verheugde zich nu in dit grootsch tooneel langs alle zijden door den ondoordringbaren nacht omringd en juichte met een krachtig, duizend maal herhaald ‘Ah!’ elke verovering van het vuur toe. Het gold immers den eigendom van van Akel en die had geld genoeg om zijne geburen eens zulk prachtig vuurwerk te betalen.

De vlam steeg nu als eene lichtfontein bedreigend boven de toppen der boomen en plooide zich dan kronkelend en slingerend in de richting der hutten, waarop zij eene gevaarlijke hitte neder sloeg. De bladeren der boomen, door het vuur

geteisterd, krulden zich krampachtig ineen en vielen dan zwaar in den gloeienden kolk om de geheele vernieling te ondergaan.

De baron sluimerde nog in zijnen leunstoel, toen hij door de steeds toenemende kreten der menigte verwittigd werd van 't onheil. Oogenblikkelijk was hij toegeschoten en gedroeg zich als een bezetene. Hij schreeuwde en tierde, dat de mannen, die talrijk de brandende gebouwen omringden, de rijtuigen en paarden zouden redden. Men zette zich moedig aan 't werk. De prachtige rijtuigen wierden eén voor eén in veiligheid gebracht, maar de paarden konden niet zonder gevaar gered worden. Men moest ze eerst verblinden en ze dan voorzichtig verwijderen. Dan, door de hitte aangedreven, wilden de mannen alles redden, wat maar onder hunne hand viel. Zelfs de meubelen van den hovenier en van den koetsier, wiens huizen nog niet bedreigd waren, werden in een koortsachtig geweld en ondanks de smeekingen der eigenaars, buiten gesleurd en overhoop op den steenweg geworpen, waar zij gebroken en verminkt te recht kwamen. Het geleek eene echte razernij om alles aan 't vuur te onttrekken en dan achteloos met eene woeste hand te laten aan stukken vallen.

De torenwachter der hoofdkerk van Parendonck had spoedig de kronkelende vlam bemerkt en verwittigde met de noodklok de reeds ingesluimerde bevolking, dat een onheil plaats had. Stroomen volks verlieten hunne woningen en geleid door de klaarte, welke zich boven de stad vertoonde, richtten zij zich angstig naar de ramp. De pompiers hadden zich bij den eersten oproep der noodklok vergaderd en waren met volle menschenkracht toegesneld.

Intusschen had het vernielend element toegenomen. Nu geleek het afdak eenen gloeienden kolk. Op eens stortte het gansche gebouw met een schrikwekkend gekraak ineen en eene wolk rook en vuursprankels steeg bruischend in de hoogte op en verdoofde een oogenblik de schoone vlam, die welhaast prachtiger en hooger uitschoot. Een langdurig en verward gemor van voldoening ging van op den steenweg uit de dikke menigte op. Men vond dit deel van vuurwerk het onuitsprekelijk grootsch, aangrijpend en des te schooner, daar de baron van Akel er al de onkosten van betaalde. De opgewonden vrouwen, die in getal immer toenamen tierden en huilden bij het zien dier schitterende hevige vuurstralen; de sprankels, die door den wind menigvuldig over boomen en huizen wierden meegesleept, maakten ze als dronken van wild genot.

Een nieuwe schreeuw van voldoening liet zich in de menigte hooren. Daar begon het koetshuis met zijn Japaneesch dak, eerst schuchter dan moedig te vlammen, en daar de kroonlijst door de overgroote hitte van het gloeiend afdak tot branden was voorbereid, gleed de vlam als bij tooverslag van 't eene einde tot het andere en verlichtte de menigte in eene nieuwe richting. Het vuur spookte, kraakte en lustigde zich in de vernieling.

En de pompiers lieten zich wachten. De steenweg van Parendonck tot het Hooghgoed immers is lang en de krachten der menschen zijn beperkt. Het vuur nochtans spoedde zich derwijze, dat alles zou in assche zijn, indien er geene hulp aankwam. Daar ploften een deel der pannen van het koetshuis door elkander naar beneden en maakten eene gapende opening, die de zoldering gedeeltelijk bloot liet. De schaverlingen laaiden nu met wellust en de wind had er zijn vermaak in eene menigte van die houtlintjes met zich op te nemen en ze kronkelend en warrelend in de lucht te verspreiden.

De baron van Akel bezag nu onverschillig het nijdige werk der vernieling. Hetgeen de gebouwen bevatteden was gered en voor de gebouwen zelf was hij gerust, want de verzekeringsmaatschappij zou hem nieuwe voor de afgebrande gebouwen betalen. De hevige vlammen vermaakten hem evenveel als zij de volksmenigte verlustigde. Hetgeen hem enkel speet, was dat de woningen zijner dienstknechten ook de prooi der vlammen zouden worden, zoo van Parendonck geene spoedige hulp aankwame.

Ah! daar stormden de pompiers na twintig minuten wachtens, uitgeput, bezweet en ademloos aan! In eenige minuten hadden die moedige weldoeners hunne pompen en tuigen bereid. Zij trokken in overvloed het water uit den vijver en joegen het uit drie monden te gelijk met krachtige vaart in den blakenden kolk. Het vuur sprong woedend op, wrong zich wanhopig heen en weer, deed een nijdig gespook hooren en liet krachtiger zijn werk gevoelen. De eerste waterstraal kookte krachteloos op en verdween met de vlam in eenen groven damp. Maar de drie watermonden waren hardknekkig en geduldig en de pompiers behendig. Met aanhoudende stralen schoten zij stroomen water op het spokende en blakende vuur, dat woelend en bruischend tegenstand bood, totdat het allengskens verdoofde en verminderde en zich eindelijk, na een uur pogingen, in eenen stinkenden en

smoorenden puinhoop samentrok. Het water onder de leiding der verstandige menschenhand, had de redelooze kracht van het vuur overmeesterd en zijnen verslinden gang afgebroken. Alle gevaar was voor de overige gebouwen geweken.

Terwijl de pompiers den grootsten moed aan den dag legden om den brand meester te worden, drongen de stedelingen, die hen vergezeld hadden in dichte gelederen op het Hooghgoed, alles verwoestende en stelende, wat kon verwoest of gestolen worden. De rozenperken werden vertreden en de bloemen afgerukt, de kunstbeelden werden van hunne voetstukken geworpen en verbrijzeld, de eenden en zwanen verjaagd, en de jachthonden van achter hunne met traliën afgesloten rustplaatsen, getergd en mishandeld. Met honderden als eene wolk sprinkhanen, sloegen zij zich in den boomgaard en den moestuin neder, drongen in de fruitkamer en verlustigden zich in de klaarte des brands met alles op te nemen wat kon genomen worden, en de rest te vernietigen. Men poogde zelfs in 't kasteel te dringen om dit werk voort te zetten, maar vruchteloos, want alle ingangen waren hier zorgvuldig gesloten.

De politie van Parendonck, geholpen door 't werkvolk van 't Hooghgoed, stelde een einde aan die wanordelijkheden met alle vreemdelingen uit den hof op de groote baan te verdrijven. Om middernacht had de sombere steenweg zijn gewoon nachtelijk uitzicht hernomen, want de menigte had zich langzamerhand verwijderd om zich ter rust te begeven. De prachtige vlam van zooeven was nu veranderd in eenen dompenden, walgelijken hoop, waaruit nog kleine, machtelooze vlammetjes opstegen, die eene vale klaarte op de vierkante plaats verspreidden en de schaduw der wakende pompiers in tiendubbele grootte op den gevel van de rechtgebleven gebouwen spookachtig afteekenden.

Op dit uur lag Maria Nieuwmans naast haren man slapeloos te denken. Twee uren vroeger, bij het vernemen van het gerucht van de straat, waren zij en haren man opgestaan en hadden hun bed verlaten om zich rekenschap te geven van 'tgeen er gebeurde. Zij waren met den stroom nieuwsgierigen tot den brand genaderd, hadden het een half uur in de frissche lucht volgehouden en waren dan sprakeloos huiswaarts gekeerd om zich weder ter rust te leggen. De vrouw kon nu onmogelijk den slaap vinden. Het geroep der volksmenigte van daarbuiten drong als een afgelegen weerklank haar in het

oor en deed haar sidderen. Moest zij zich om de ramp verblijden of bedroeven, na het gebeurde van den namiddag? Zich verblijden, dat nimmer; want hare goede inborst was voor wraak onvatbaar en verbood haar te juichen om iemands ongeluk, zelfs als die iemand een mensch was, die haar in eergevoel en deugd gekrenkt had. Bedroeven moest zij zich evenmin. Het kon haar niet aangaan, dat een deel van van Akels eigendom afbrandde; daar had zij immers geene schuld aan. En toch was zij angstig en zou gewild hebben, dat van dezen avond niets bijzonders ware voorgevallen. Die gevloekte brand bekommerde haar en hield haar, ondanks alle pogingen tot slapen, uit de armen van Morphea terug.

(Wordt voortgezet).

AL. VANNESTE.

Poëzie

I.
Fac et spera!

AAN MENIGEN VRIEND.

Kalm en hoopvol stoeide een beekje
Tusschen gras en malsche varens;
Langzaam, lijzig vloeide 't henen
Door het wildbebloemde dal.

Kronklend als een monsterslange,
Zocht het zich een weg te banen
Naar de moeder aller beken,
Naar de diepe, wijde zee.

Ginder in de groene delling
Rijst een berg tot in de wolken;
Overmoedig prijkt zijn kruine
In den glans der avondzon.

Uit zijn donkere ingewanden
Klinkt het luid als een orakel:
‘Verder niet, gij nietig dingsken
Blijf hier stil en kus mijn voet!’

Bidden, klagen zou niet baten,
Als een slave voor den dwingland,
Zweeg het zedig beekje, hopend
Op den tijd, die rozen baart.

Vurig hopend, maar ook werkend;
Werkend stil en zonder ruste,
Om zich eenen weg te boren
Door het harte van den reus.

Dagen vlogen, maanden, jaren.
Uit de milde, vrije bronne
Vloeide steeds het frissche water
Langzaam, lijzig naar den berg.

Zóó ontstond een stille vijver;
Waar de reiger rustig aasde;
En de grijze visscher droomend
Soms een dartel baarsje ving.

Jaren rolden, jaren, eeuwen;
Rustloos wies de heldre vijver;
Tot hij, in een meer herschapen,
Heen en weer de schepen droeg.

Stormen kwamen; wilde baren
Woelden door den trotschen berg; en
't Beekje snelde naar zijn moeder,
Naar de diepe, wijde zee!

JACOB STINISSEN.

Antwerpen, 1889.

II.
De nachtwacht.

Vol sterrenglans een heldre nacht. -
De zilvren maan goot over
De stad heur licht zoo mildlik zacht;
En in het park, door 't loover,
Zwatelde heimlik de wind,
Kweelde nog immer een vogel
't Liedje van haar, die bemint.
En door de straten klonk lijzig en zwaar
Eenig de stap van den nachtwacht en naar.

Het is een helledonkren nacht. -
Noch maan, noch sterren glanzen.
De stormwind loeit uit al zijn kracht,
En hagelbollen dansen
Spokerig over den grond.
Krijschende galmt soms des nachtuils
Akelig roepen in 't rond.
En door de straten klinkt lijzig en zwaar
Eenig de stap van den nachtwacht en naar.

Een sneeuw- en ijzge winternacht. -
De Noordwind giert daarbuiten
Alsof hij spottend schaterlacht,
En zweept, wat hem durft stuiten.

Ginds in een kamerken zit
Moeder bij 't kindje, dat sluimert,
Luistrend naar 't weder: zij bidt.
En door de straten klinkt lijzig en zwaar
Eenig de stap van den nachtwacht en naar.

Daar in dit prachtig hoog paleis,
Waaruit die lichten stralen,
Is 't feest naar koninkliken eisch:
De rijke versierde zalen
Schittren in heerliken glans,
Tonen, verruklik zoet, nooden
Jonkers en maagden ten dans.
En door de straten klinkt lijzig en zwaar
Eenig de stap van den nachtwacht en naar.

PROSPER LEFLOT.

Lier.

III.
Ontrouw.

't Werd avond. Een jongeling, het treurig gezicht
Naar 't prachtige, glanzende Westen gericht,
Zat eenzaam en moedeloos neder.
Hij dacht aan zijn liefste, zijn leven, zijn schat,
Aan 't meisje, wier deugdenrijk hart hij bezat,
En kustte, in den geest, haar zóo teeder.

'Ginds,' sprak hij droef zuchtend, 'ginds ver in de vert',
Daar woont gij, wier beeld ik steeds draag in het hert;
Daar blikt gij met oogen, zóo blauw en zóo zoet,
Die d'adel weerspieglen van 't zachte gemoed.
En ik, onmeedoogend gerukt van uw zij,
Ik mijmer van 't vreedzame dorpje waar wij
Volzalig soms droomden, gezeten naast een....
Ik leef in den vreemde verlaten,... alleen!...

Ginds achter die boomen, ginds ver in de vert',
Daar foltren u zeker ook lijden en smert.
Gij staart, mijn geliefde, wellicht in geween
Op 't plekje, waar ik vóor uwe oogen verdween.
Misschien heeft de scheiding uw hoofdje gebukt;
De vreugd uit uw prachtvollen boezem gerukt;
Uw bane, te voren zóo heerlijk getooid,
Van bloemen ontbloot en met dorens bestrooid....'

Terwijl hij, diep zuchtend, een traan in het oog,
Zijn blikken verhief naar der hemelen boog,
Een smeekende bede liet stijgen tot God,
Om hoop in zijn lijden, om troost in zijn lot;
Trad ginder het meisje, gelukkig en blij,
Langs 't veld met een blozenden knaap aan haar zij.
Zij koosde en zij kuste hem liefderijk teer
En, neen?... aan haar lieveling dacht ze niet meer!

En toch hield de jongling 't betraande gezicht,
Naar 't prachtige, glanzende Westen gericht,
Waar statig de zonne zonk neder.
Toch dacht hij aan 't meisje, zijn leven, zijn schat,
Wier deugdenrijk harte hem spoedig vergat,
En kuste, in den geest, haar zoó teeder.

FRANS DE WEERT.

Lier.

IV.
De morgend.

Des morgends als de gulden stralen
Der dagvorstinne de aarde malen,
De leeuwerik ten hemel schiet;
En door zijn heldre ochtendzangen.
Voor 't leven dat hij heeft ontvangen,
Den Heere zendt zijn dankbaar lied.

Dan opent in het dicht gebladert,
Het lieve bloempje fijn geaderd,
Zijn knopje tot den zonnegloed,
Het brengt door zijne frische kleuren,
Door zijne zachte balsemgeuren
Den Schepper zijnen morgendgroet.

Dan buigt de landman 't hoofde neder,
Dan bidt het kindje vurig teeder
En vouwt de beide handjes saam;
Dan stijgt tot in de hemelkringen
Den jubelkreet der stervelingen,
Die loven, prijzen Godes naam.

STESSENS.

Borgerhoui.

V.
Eene moederles

UIT EEN TWINTIGTAL KINDERGEDICHTJES.

Baafke, hier gauw! staak dat spel,
'k Zie u weder bloemkens plukken
Blaadjes van den stengel rukken,
Ach! lief kind gij doet niet wel,
Zie, maar pas is 't uur verstreken,
Dat 'k u nogmaals heb bekeken,
Toen ge alweer, in dolle vaart,
Aan het bloemenschenden waart.
Kom! algauw dan hier wat nader,
Of zoo niet, 'k vermaan uw vader,
En ge weet, 'k heb 't nog gedaan,
Dat 't met u niet wel zal gaan.
Foei, gij stoutste mijner kindren,
Zeg! wat lust vindt ge in te hindren,
Ginds dat bloemken of die plant,
Om ze alweer in hoek of kant,
Nog veel erger als voorheden,
Met uw voeten plat te treden?
Kind lief, 'k ben om u beschaamd,
Weet dat zulks geen mensch betaamt!
Hebt gij dan zoo ras vergeten,
Wat 'k u reeds voorheen liet weten,
Dat schier elke bloem en blad,
Zijn een onwaardeerbre schat,
Ons niet slechts door God geschonken,
Om in perk en tuin te pronken,
Maar om tevens t'onzer baat,
Hulp te biên in kranken staat.
Schei dan uit ze laf te schenden,
Wil uw hart tot beters wenden,
Maak u zelve een kroontje waard,
Van de bloemkens dezer aard.

KAREL DELMOTTE.

Gent, Zomermaand 1888.

VI.
Kinderlijke goeden dag.

Van als 'k ontwaak is mijn gedacht,
O moederlief, aan u;
Daarom ik uwen kus verwacht, -
Geef, moeder, mij dien nu?

Wanneer 'k aan 's hemels deurken klop,
Bid met gebogen knie,
Dan is uw hart 't altaar, waarop
Ik God mijne offers bie.

En heb ik mijne beê verricht,
Die 'k daaglijks voor u doe,
Dan blikt uw oog met blij gezicht,
Mij een zoet lonkje toe.

KAREL DELMOTTE.

Gent, *Lentemaand* 1889.

VII.
Avondstond.

De scheemring daalt, de nauwe kleine straat,
Nog galmend, straks van meen'gen kinderlach,
Wordt langzaam stil, wijl 't avondklokje slaat,
En moeder roept en geen meer spelen mag.

Ik min het meest dit rustuur van den dag,
Als elk der huisgenooten scheem'ren gaat,
Als 't water voor de thee te razen staat,
En 'k onbespied aan 't venster mijm'ren mag.

Een beeldenrij rijst, als in tooverkring,
Weer voor mijn geest uit nooit vergeten jeugd,
Gekleurd met goudlicht van herinnering.

'k Zie 't kerkhof mijner vroeg gestorven vreugd,
En... onder tal van schimmen ééne, om wie
Ik nog zoo gaarn dien stoet eens naad'ren zie.

L.C. STEENHUIZEN.

Amsterdam.

Vondel, Nederlands Heldenzanger
Tijdens het eerste stadhouderlooze tijdvak 1650-1672
door Gustaaf Segers.

De hertog van Marlborough, beweert men, verklaarde menigmaal, dat hij de geschiedenis van Engeland in Sheakspeares treurspelen geleerd had. Eveneens mag men bevestigen, dat de werken van Joost van den Vondel eene kostelijke bron, ter studie van Nederlands historie aanbieden. Vroeger, in de karakterschets van den grooten dichter, heb ik er reeds op gewezen, dat de groote man levendig deel nam aan de gebeurtenissen van zijnen tijd, en dat hij in eene menigte, prachtige gedichten, de helden zijns vaderlands en hunne roemrijke feiten heeft bezongen.

Thans wensch ik bij deze lierzangen een oogenblik stil te staan. Onmogelijk ware het gansch Vondels loopbaan, onder dit oogpunt, te beschouwen: de gedichten, waarin hij zijnen landgenooten zijne hulde bracht, zelfs die, welke hem tot onsterfelijken roem verstrekken, zijn zoo talrijk, dat zij een gansch boekdeel zouden vullen.

Ik verkies het tijdperk te herinneren, hetwelk in de Nederlandsche geschiedenis onder den naam van Eerste Stadhouderloos Tijdvak gekend is, en zich van 1650 tot 1672 uitstrekt. Jan de Witt oefende gedurende deze twee en twintig jaren een bijna onbeperkt gezag uit. De gebeurtenissen, vooral ter zee, behooren tot de beroemdste van Hollands historie; Vondel was in zijnen bloeitijd, zoodat men zich wel verzekerd mag houden, dat hij in meesterlijke zangen zijnen vaderlandslievenden trots lucht gaf.

Den 16 Februari 1655 trad de Raadspensionaris, op dertigjarigen leeftijd, te Amsterdam in den echt met Wendela Bicker, de achttienjarige dochter van eenen der beroemdste aanhangers der Loevesteynsche factie. De geschiedschrijvers hebben ons de namen der hooggeplaatste personen nagelaten, die

ten bruiloftsdisch aanzaten; alles laat veronderstellen, dat het er vroolijk toeging. Aan gelukwenschen ontbrak het er voorzeker niet; indien de meest gegronde menschelijke berekeningen zouden bewaarheid worden, zou het leven van den doorluchtigen Raadspensionaris en van zijn bekoorlijk bruidje een bestaan van eindeloozen zegen wezen. Lange jaren zou De Witt inderdaad slechts het verleidend geluk der volksgezindheid kennen, zou hij zijn land ten toppunt van macht, grootheid en roem voeren; zijne vrouw zou in de geboorte van acht beeldschoone kinderen, in de verheffing van haren echtgenoot, in zijne liefde en echt Hollandschen zin naar huiselijkheid een onverdroten geluk smaken. Maar, op twee en vijftigjarigen leeftijd zou die afgod des volks, niet alleen van zijn voetstuk worden neergehaald; een opgewonden grauw zou hem lafhartig, in volle straat, te 's Gravenhage vermoorden: het *Groene Zoodje* zou door deze walgelijke misdaad eene wereldsche vermaardheid verkrijgen. Zijne echtgenoote zou slechts getuige van den roem des Pensionnaris wezen: zij stierf in 1668, dus vier jaren vóor hij een offer der volkswoede viel.

Vondel vervaardigde ter gelegenheid van dit huwelijk een zeer aardig gedicht. Het is gansch in den klassieken trant; de Grieksche fabelleer speelt er eene hoofdrol in. Ook bemerk ik, dat het juist honderd verzen telt. Is het bij toeval? Waren op de lijst, waarop het, schoon geschreven, moest overgebracht worden, zooveel regels? 't Zijn gissingen.

Ziehier eene beknopte ontleding van het gedicht.

'In het Haagsche Bosch' verschijnt, in den winter, 'DE VRIJHEID VAN HET LAND,' *die fiere en eedle Maegt.*' Zij is gezeten op eenen Leeuwe: 'Aldus bejegent zij DE MOEDER VAN HET MINNEN. Deze is verwonderd haar in het midden des winters in het bladerlooze woud te zien,' *daer mirt noch eicke groeit. De Maagd der Vrijheid verklaart dat zij aan de levenwreckerin en voester van natuur eene bede te doen heeft:*

> De welvaert van mijn' Staet bestaet alleen in steden
> En macht van menschen niet, maer oock in eerlijck bloet,
> Ter heerschappy geteelt, gequeeckt en aengevoedt.
> 's Lands adeldom bestaet alleen in schilt noch wapen,
> Maer oock in 't vroom gemoedt, ten dienst des volcks geschapen,
> En hierom heeft het lot DE WITT, mijn' trouwen helt,
> Op Katoos ouden stoel, aan 't roer des lants gestelt.

Daarop hangt Vondel een treffend tafereel op van den krijg, waarin de Republiek zich te dien tijde gewikkeld zag, en doet zien, dat het noodzakelijk was eenen man met zulke veelzijdige talenten als den Raadspensionaris aan het hoofd der Regeering te bezitten.

In 't midden van die baeren,
Dien zeebrant, stondt DE WITT in 't opgaen van zijn jaeren,
Gelijck een rots, aen 't roer van mijnen vrijen Staet,
Bekoort door niemants gunst, verschrikt voor niemants haet.
Hij stack, door zijn beleit, de zwaerden in de scheede,
En holp de zee en 't lant aen dien gewenschten vrede,
Waar by de burgery van weerzy zit ontlast,
De hulck den acker ploeght, daer gout en zilver wast,
D'eilanden onderling elckandren heusch bejegenen,
En minzaem als voorheen, met eere en liefde zegenen.
Wat waer 't een jammer dat dees Staettelgh, zonder vrou,
En afkomst, afgeslaeft, in 't end verdorren zou!
Het is uw eigen ampt mijne uitgelezen stammen
En Huizen onder een, door kracht van minnevlammen,
Te smilten, en de deught te queecken in haer kroost.
's Lands arbeit eischt een stut, en minnelijcken troost.
Wanneer mijn wachter zit beschanst in zijn papieren,
Of worstelt in den Raet, en nacht en dagh van stieren
Vermoeit wort, kan een vrou door vriendelijck onthael
Verquicken 's mans gemoedt.

De Maagd der Vrijheid smeekt Venus, dat het haar behage in de harten van *De Witt* en *Wendela Bicker* jegens elkander liefde te ontsteken, waarop het slot luidt:

Ick hoor den ouden Graef,(1) in top van Amsterdam,
Uit eene heldre wolck, met blijschap zijnen stam,
Begroeten in dees twee, die wy met wenschen paerden,
En vruchten gunden, die naer bey de Grootvaêrs aerden.
Behaeght u dit, voltreck mijn be, tot Hollants heil,
Zoo vierigh, dat geen twist hun minne scheide en deil'.
De Moeder van de min bestemde deze bede,
De Leeu der lants, ontvonckt van minne, scheen dit mede
Te stemmen. Venus zagh het vier in zijn gezicht,
Dat eerst te branden scheen, van grimmigheit, gezwicht,
Als of hij om DE WITT de Joffer scheen te vrijen.
De hemel zeegne hen, en 't land met gulde tijen.

Men zal zich herinneren, dat Vondel, in het jaar, waarin hij dit gedicht schreef, waarlijk met broodsgebrek kampte. Toch is er in den heerlijken bruidzang geen spoor van mismoed

(1) De Graef, grootvader van W. Bicker.

of verslagenheid te ontdekken. Met gezag spreekt de dichter over 's lands bestuur; door het gansche werk straalt eene opgewektheid, een bewustzijn van eigenwaarde, een besef van zedelijke kracht, die ons medesleepen, terwijl de machtige lyrische geest, en de overschoone vorm van die eenvoudige opdracht een meesterstuk van treffende poezie maken.

II

De hemel zeegne u en 't land met gulde tijen.

Voorwaar! welk schitterend getuigenis Vondel ook van de talenten van Jan De Witt aflegde, welk verheven denkbeeld hij zich van de offervaardigheid der Zeven Provinciën vormde, nooit hadde hij durven veronderstellen, dat die dertigjarige bruidegom bijna twintig jaren lang het land met onbeperkt gezag zou regeeren, en dat met eene krachtdadigheid, een staatkundig doorzicht, die hem op eene lijn plaatst met de grootste regenten van alle tijden en alle volken.

Hoezeer Vondel De Witt ook hoogschatte, in welke mate zijn Nederlandsch bewustzijn ontwikkeld was, nooit hadde hij durven droomen, dat onder het bestuur van dien echtgenoot der Amsterdamsche juffer, de Nederlandsche vloten meester op den Oceaan zouden wezen, ja, dat zij de eenigen, die hun dit meesterschap durfden betwisten in hunne eigen hoofdstad zouden bestoken; dat het geschut hunner schepen de inwoners van Londen met ontzetting zou vervullen.

Het ware mijn wensch, die gebeurtenissen in oogenschouw te nemen; beknoptheid zal hier zeker mijn eerste plicht wezen; mijne ophelderingen dienen slechts om de gezangen toe te lichten, waardoor Vondel ze zoo prachtig verheerlijkte.

Cromwell vaardigde de *Akte van Navigatie* uit. Krachtens deze mochten geene produkten uit Azië, Afrika of Amerika in Engeland gevoerd worden dan op schepen, die aan Engelschen toebehoorden, en grootendeels door Engelschen bemand waren. Handelsartikelen van Europeeschen oorsprong mochten in Engeland slechts ingevoerd worden op Engelsche schepen, of op vaartuigen van landen, waarvan die goederen herkomstig waren. Daar de Nederlanders de vrachtvaarders van bijna heel het vasteland waren, was deze maatregel hoofdzakelijk tegen de Republiek gericht. De oorlog begon, en niettegenstaande de wonderen van dapperheid, door Tromp,

De Ruyter en Witte de With aan den dag gelegd, was deze zoogenaamde '*Eerste Engelsche Oorlog*,' wat de uitslagen betreft, weinig gelukkig.

Op enkele plaatsen begon de stadhouderlijke partij reeds het hoofd op te steken; het was in die dagen, dat het rijmken ontstond, hetwelk als eene profetische waarschuwing klonk:

> Al is ons Prinsje nog zoo klein,
> Alevel zal hij Stadhouder zijn.(1)

Nabij Portland viel de zeeslag ten nadeele der Nederlanders uit. Tromp was, bij gebrek aan buskruit, verplicht den aftocht te ondernemen. Deze aftocht, meesterlijk uitgevoerd, wordt als het merkwaardigste oorlogsfeit van den beroemden man aanschouwd.

In de Middellandsche Zee behaalde Jan Van Galen de overwinning. (13 Maart 1653).

Deze overwinning, hoe glansrijk, was duur betaald geworden met den dood van den zeeghaftigen vlootvoogd. Reeds de tweede vijandelijke kogel had hem het rechterbeen verbrijzeld. Lang verborg hij de wonde, tot zijn onderstuurman die gewaar werd, en hem waarschuwde tegen het doodbloeden. Op den ballast nedergelaten, moest hij gedoogen, dat het been hem onder den knie werd afgezet. Hierop dronk hij een glas wijn, en smeet het glas tegen den grond, zeggende: Die Engelsche koningsmoorders moeten het toch betalen. Nauwelijks was hij verbonden, of hij wilde weer naar boven, wat hem echter belet werd, ofschoon hij niet ophield de zijnen met luider stemme aan te moedigen. Na den slag te Livorno terug gekeerd, overleed hij aldaar op den negenden dag, 23 Maart 1653.'(2)

Joost van den Vondel bezong den koenen zeeheld in eenen heerlijken lierzang, die een toonbeeld is van ongeëvenaarde kernigheid en gespierdheid:

> Zijtghe krijghsmans, haelt uw staerten
> Niet verbaest, als reekels in.
> Nestelaers in zeegevaerten,
> Geen patrys in Engels tin,
> Geene saussen schaft men hier,
> Bij het brandend oorloghsvier.
> Hier beschoit men andre tonnen
> Als de brouwer brouwt te Lonnen.

(1) Zie Dr Nuyens. Algemeene Geschiedenis des Nederlandschen Volks. XIIIe deel.
(2) Van Lennep.

Hier gelt bulderen noch stampen,
Noch geen borstweer van een mijl.
Rustigh boort aan boort te klampen,
Is der Batavieren stijl.
Dus riep Galen: op dat woort
Klampt men moedigh boort aen boort,
Dat de borst en ribben kraecken,
Onder het salpeterbraecken.

Al de kusten van Tuskanen,
Gansch Livorne, op muur en trans,
Duizent duizent Italjanen
Zagen zeewaert wien de kans
Van dit onweer in de lent,
Van dit dondrende element,
Zwavelvier, en lucht, en baren
Eerst verslinden zoude, of sparen.

Galen, in zijn been geschoten,
Staet op 't ander eens zoo vast,
Even trots, en onverdroten,
Als een steenrots, voor de mast;
Even rustigh, even fier,
Onder d'ijzers, in het vier;
Wel getroost zijn lijf en leven
Voor ons Vaderlant te geven.

Niemant schrickt' er aen te vallen,
Te bespringen 't godtloos hol;
En al stortmen, van de wallen,
Afgestorremt, even dol
Overweldight men in 't lest
Het verdadight draeckennest,
In zijn eigen net gegrepen,
Uitgespannen voor ons schepen.

Onder 't vliegen van de voncken
Daer het oorloghsonweêr ruischt,
Een gesprongen, twee gezoncken,
Drie verovert voor de vuist,
Kiezen d'andere, op die lucht,
Liever een gewisse vlught,
Om in zee het lijf te bergen,
Dan den Waterleeuw te tergen.

Het lijk van den Admiraal werd met veel staetsie in de Nieuwe Kerk te Amsterdam begraven. Op de tombe ziet men in marmer, den held in rustende houding. Tegen den muur

hangt een bas-relief, waarop de slag van Livorno is verbeeld. Onder het gedenkteeken leest men deze verzen:

Hier leit in 't graf van eer den dapperen Van Galen,
Die eerst ging buit op buit Kastiliën afhalen,
En met een Leeuwenhart nabij, 't Toskaensche strant,
De Britten heeft verjaegt, verovert en verbrant.

Vondel vervaardigde een ander grafschrift, dat den grooten zeeheld meer waardig was:

Hier deckt de zerck het lijck van Galen
Wiens dapperheid alle Admiralen
De heirbaan van de glorie toont,
Daer 't eind zijn brave daden kroont,
Die gout en marmersteen verduren,
Hij storf, en leeft door zijn quetsuren.

Een ander gedicht van Joost:

Ter Lyckstaetsie van wijlen den edelen Heere Joan Van Galen Amiraal in de Middellandsche Zee. Gespreck tusschen eenen Vreemdelingh en eenen Amsterdammer, is mede overschoon:

VREEMDELINGH,
Wien deckt dit graf?

AMSTERDAMMER.
Den Edelen Van Galen.

V.
Wie zagh hem lest?

A.
Het Florentijnse strant.

V.
Waer blonck zijn deught?

A.
Op zee, in bloet, en stralen.

V.
Wat trof ze daer?

A.
Het hart van Engelant.

V,
Hoe eert men hem?

A.
Als 't licht der Amiralen.

V.

Wat schroomde hij?

A.
Geen beenbreuck, maar de schand,

V.
En waarom slechts hem 't eene been gelaten?

A.
Een pijler stut de Beurs van zeven Staten.

Vijf maanden later sneuvelde reeds de oude Tromp. Op 8 Augustus 1653 geraakte hij op de hoogte van Katwijk met de Engelschen slaags. Twee dagen later werd deze nabij het dorp Ter Heyde hervat. Tromp werd door eenen musketkogel getroffen, en bezweek onmiddellijk. Men hield zijnen dood geheim, ‘doch de geest, die alles bezielde,’ was heen, en na een hardnekkig gevecht was de Witt genoodzaakt te wijken.’[(1)] De Engelsche vloot was evenwel even schrikkelijk gehavend als de Nederlandsche.

Tromp werd in de Oude Kerk te Delft begraven. Een praalgraf werd te zijner eer aldaar opgericht. De beroemde Admiraal was een hartstochtelijk voorstander der Stadhouderlijke partij, welke Vondel stellig geen goed hart toedroeg; niettemin verheerlijkte hij den held in de geestdriftigste lierzangen. In het slot zijner *Uitvaert* zong hij:

Hij ruste nimmer onbeweent,
Al heeft de Doot het lijf verslonden,
De Faem is aen geen graf gebonden,
De deught verduurt het kout gebeent.

Een kleiner stuk: *Ter gedachtenis van den zeehelt Marten Harpertsz. Tromp*, *Admirael van Hollant*, vinde hier eene plaats:

Hier rust de zeehelt Tromp, de dappere beschermer,
Der zeevaert en de zee, ten dienst van 't vrije lant:
Dat 's mans gedachtenis bewaert in kunstig marmer,
Zoo levendigh, gelijck hij storf voor 't Hollandsch strant.

Beluit met moortgeschrey van donder en kartouwen
Daer Groot Britanje in brant al 't water viel te kleen,
Hij heeft zich zelf in 't hart der burg'ren uitgehouwen,
Dit beelt verduurt de pracht van graf en marmersteen.

Den 15 April 1654 werd de vrede te Westminster geteekend. De Staten-Generaal waren verplicht de som van tien millioen

(1) Van Lennep.

gulden schadevergoeding aan Engeland te betalen: de vlag der Hollanders moest voortaan die van Groot-Britanje groeten. Het voornaamste artikel was de *Akte van Seclusie.* ‘Cromwell vorderde dat de Staten-Generaal, noch eenige bijzondere Provincie, Willem III van Oranje, kleinzoon van Karel I, ooit zouden aanstellen tot Kapitein-Generaal, Stadhouder of Admiraal; dat zij alle pogingen, hiertoe aangewend, zouden te keer gaan.’[(1)]

De Oranjegezinden beweerden, dat Jan de Witt de eigenlijke opsteller van dit artikel was; zijne voortvarendheid in het nastreven van alles wat de Stadhouderlijke partij van het bewind kon verwijderd houden, zijne innige overtuiging, dat elke versterking der republiekeinsche grondbeginselen de belangen van den Staat moesten bevorderen, laten ons in allen geval wel toe overtuigd te zijn, dat hij geene pogingen aanwendde om de inlassching der *Akte van Seclusie* te beletten.

Cromwell stierf in 1658. Vier jaren later werd, dank aan de pogingen van Monck, de zoon van Karel I op den troon zijner vaderen geplaatst. Ter eere van dezen vorst, eenen Stuart, welken stam Vondel zijne vurigste vereering wijdde, schreef onze dichter drie opdrachten. De eerste luidt:

Op Zijne Koninckklijcke Majesteit
KAREL STUART,
DEN TWEEDEN
Koning van Vranckrijck en Yrlant.

Ghy ziet den tweeden Karel hier
In 't harnas staen, om 't monsterdier
Dien roof uit zijnen muil te breecken,
En zulck een vadermoort te wreecken.
Het aenschijn straelt de majesteit,
Maer waerom wert de kunst ontzeit
Dien kryghshelt met een kroon te maelen?
Hy wil ze met den zwaerde haelen.

Het getuigt intusschen voor de eerlijkheid en de vaderlandsliefde van Vondel, dat, zoohaast Karel met de Staten in oorlog zou zijn gewikkeld, hij hem op de vinnigste wijze zou aanranden, en dat hij de overwinningen, door de groote Hollandsche admiralen behaald, op ongeëvenaarde wijze zou bezingen.

(1) Nuyens.

Stuart, die zich, gedurende zijn ballingschap, in de Nederlanden had opgehouden, vertrok naar Engeland. Te vergeefs had de wethouderschap van Amsterdam hem uitgenoodigd hunne stad met zijn bezoek te vereeren. Zijne zuster met haren zoon, den erfprins Willem III, werden daarentegen feestelijk ontvangen. Vondel schreef te dezer gelegenheid een prachtig dichtstuk, getiteld *De Bruiloft der Theems en Aemstel t'Amsterdam.*

De Prins deed, aan het hoofd eener eerewacht eenen wandelrit door de voornaamste straten en leien der stad. Dit herinnert onze dichter,[1] hij zwaait den jeugdigen prins grooten lof toe: zijn warmkloppend, echt Nederlandsch hart doet dan ook hier alle andere gevoelens in hem zwijgen.

> De Ridderschap van Troje wort herboren,
> En oefent zich langs onzen Aemstelstroom:
> Daer zit zy op, en noopt het paert met spooren,
> Het brieschent paert, gewent naer roede en toom
> Te luisteren, en 't steecken der trompetten.
> Prins Willem draeft alle Aemstelridders voor,
> Verbonden aen Graefs standerts en kornetten.
> Heer Waveren en Tulp bewaeren 't spoor
> Des Princen als geoefende manhaften.
> Zoo volgen zy de straeten van de stadt,
> De cingels en de schaduwrijcke graften
> Langs huizen, volgepropt van weelde en schat,
> Door wolcken van veel duizent burgerijen,
> En Bataviers van Zuit en Noort vergaert.
> Zoo plag de zon alle oogen te verblijen,
> Als jonge ORANJE op zijn schuimbeckent paert,
> Een schooner dagh den sterfelijcken menschen,
> Hier toevoert, en zijn grootvaêrs naam ververscht,
> Op 't juichende geschal van zooveel menschen,
> En dicht op een gedrongen, en geperst!
> Lang leef ORANJE! en handhaef 't recht der Staeten,
> De Vrijheid en de rust van 't vaderlant,
> Ten schimp van al die Hollants welvaert haeten.
> Zoo blinck' hij als in gout en diamant.
> De Ridderschap lost hierop haar pistoolen,
> Ist voorspel goet, hoe kan het hooghijt doolen?

Reeds den 15 September 1660 werd de *Akte van Seclusie* door Karel II ingetrokken. De prinses-weduwe (Amalia van Solms) verzocht de Staten zich met de opvoeding van haren kleinzoon te gelasten. Jan de Witt aarzelde niet deze per-

(1) De Ridderschap van Amsterdam, onder zijne Koningklijcke Hoogheit Willem van Oranje, Prince van Oranje en Nassau, enz.

soonlijk op zich te nemen. Gansche uren sloot hij zich met den jongen Prins op, ten einde dezen in de regeeringskunst in te leiden. De leerling, hoewel zijne grondbeginselen hemelbreed van die des meesters verschilden, bewees later, dat hij niet weinig voordeel uit die lessen had getrokken; hij werd een der grootste vorsten, die ooit hebben geregeerd.

Tot schimp van hen, *die Hollants welvaert haeten*! had Vondel in zijn lofdicht gezongen. Deze woorden duiden blijkbaar op de Engelschen, die meer dan ooit naijverig op Nederlands handelsgrootheid waren.

De oorlog barstte uit. De vloot der Staten bestond uit 103 schepen en 11 branders. Zij telde 5000 stukken geschut en 21000 manschappen. De Heer Van Wassenaer van Obdam, een man van grooten moed, maar weinig bekend met zeezaken, stond aan het hoofd. Windstilte belette hem uit te zeilen.

Jan de Witt, die op dit oogenblik het toppunt der populariteit bereikt had, bood zich als Gevolmachtigde der Staten aan, Wassenaar op de vloot te vergezellen, ten einde in de verantwoordelijkheid des admiraals te deelen. Het was doelmatig, dus luiden zijne merkwaardige woorden, *met gemeene schouderen den ondanck af te dragen, dien men in zoo importante employen dickmaals moet subject wezen.* Wassenaer weigerde het aanbod van de Witt te aanvaarden. Zonder zelfs eenen krijgsraad te beleggen, geraakte hij met de Engelschen bij Lestoff slaags. Het schip des bevelhebbers sprong in de lucht. Verscheidene scheepsvoogden kweten zich lafhartig van hunnen plicht tijdens dien noodlottigen dag. Enkelen namen de vlucht; onder dezen den stuurman van Kortenaer. Met zijn schip, waaraan de admiraalsvlag nog wapperde, redde hij zich naar Engeland, en dreef later het verraad zoo ver, dat hij den vijand den weg naar de Hollandsche zeegaten wees. Zijn beeld werd op het schavot ten toon gesteld.

(*Wordt voortgezet*).

Kroniek.

De Klaus Groth-viering in Antwerpen.

- Wij lezen in *Flandria:* De feestzitting welke den 2 Mei in den Nederlandschen Schouwburg te Antwerpen ter eere van Klaus Groth gehouden werd, mag in alle opzichten merkwaardig, in het bijzonder Dietsch opzicht echter, eene gebeurtenis heeten. Inderdaad herinneren wij ons geen Vlaamsch feest waarin iedereen, van welke kleur of gezindheid ook, zóó ruim zijn vaderlandsch harte ophalen kon, geen waarin de verbroedering tusschen alle Germanen, doch hoofdzakelijk tusschen de leden van den Nederduitschen stam, zoo gemoedelijk als feitelijk plaats had.

Wat bij den aanvang der Vlaamsche Beweging de eerste zegevierende vergadering der Vlamingen was, wat de viering van het 1ste Nederlandsch Taalcongres beduidde voor degenen die hunnen letterkundigen blik buiten onze vijf Vlaamsche provinciën lieten gaan, dat was de Groth-viering voor allen die naar het voorbeeld van Dr Hansen, heel den Nederduitschen stam in hunnen gezichtskring begrijpen. De Dietsche Beweging, door onzen verdienstelijken Dichter en Boekwaarder der stede van Antwerpen, sinds jaren begonnen en met zijne Dietsche vrienden onder allerlei wisselvalligheden voortgezet, beoogt de taal- en letterkundige verbinding van de Nederlanden met Platduitschland, gelijk die van Vlaanderen met Holland, van Zuid- met Noord-Nederland, reeds heeft plaats gehad.

Deze breede gedachte, in Hansen's *Reisbrieven uit Dietschland en Denemark* voor de eerste maal levendig voortgezet, en sinds dien in menigvuldige geleerde schriften als zijne studie *Over Reinaard den Vos*, *Ons Dietsch*, enz., in gedichten als *De Lof van Dietschland*, *Het Dietsche Bloed*, *De Roodgieter* (overdichting), op Taalcongressen, in tijdschriften en in strijdschriften, door hem verdedigd, - heeft eindelijk den eersten stap op practischen grond gezet, en dit op voortreffelijke wijze. Dat Groth's geboorteviering hiertoe aanleiding geven mocht, zullen wij den Oostdietschen Dichter ook nog ten goede aanschrijven.

Volle zaal, aanzienlijke familiën, deftige houding van het publiek op alle rangen, allen aandachtig luisterend naar de klanken der nationale liederen uit de verschillige aardstreken waar onze taal gesproken wordt, en vooral naar den welsprekenden redenaar, den bezielden dichter, den kunstigen zanger, die hun dat alles deden begrijpen en gevoelen, die hun eene nieuwe wereld voor oogen spiegelden, waarvan zoovelen geene aanding hadden. Zie dat alles werkte tooverachtig op het geheel, zoodat men zich ook in die wereld droomen kon en toch gevoelen dat alles wezenlijk, werkelijk, waarachtig was.

Dank en eere aan Dichter Groth, den hoofdman der Platduitsche Beweging, dank aan onzen Dichter Pol de Mont, aan den toonkunstenaar Benoit, de zangeres Mev. De Give, den zanger Fontaine, den muziekbestuurder onzen vriend Bonzon! Dank aan allen, den uitstekenden tooneeldichter Gittens, noch zijnen wakkeren collega in 't eere-voorzitterschap Heer Böcking niet te vergeten. Bijzonderen dank verdienen de catholieke leden van het Comiteit, Heeren De Beucker, Boucherij, Pauwels, die door hunne openbare bijtreding de viering van Groth door de algemeenheid der Vlamingen heeft mogelijk gemaakt; ook de secretarissen Heeren Blockhuys en Kroth,

den steeds jong blijvenden schrijver en den wakkeren opsteller der zoo Vlaamschgezinde *Antwerpener Zeitung* willen wij gaarne herdenken.

Doch de groote eer van dit prachtige, beteekenisvolle Dietsche Feest, dat eerste openbare feest der Dietsche Beweging, komt voorzeker toe aan haren stichter en haren hoofdman, Dichter Hansen, die door zijne werkzaamheid en letterkundige verdiensten, ook als Spreker, den onverdeelden Lof en de Hulde van heel het Dietsche land verworven heeft.

Over het programma der Betooging en zijne uitvoering spreken wij elders. Wij mogen evenwel hier niet verzwijgen dat de toespraak en voordracht van Dr Hansen grooten indruk gemaakt heeft, evenals de voorlezing der opdracht aan Klaus Groth. En wat de kroon op het werk stelde was de geestige, gemoedelijke, welsprekende dankrede der Duitschers, van Dr Meyer, welke door iedereen verstaan en toegejuicht werd.

Ziehier den tekst der opdracht zooals zij in deze merkweerdige feestzitting in den Nederlandschen schouwburg, onder algemeene toejuiching van een talrijk en uitgelezen publiek werd goedgekeurd:

Aan Dr Klaus Groth, *hoogleeraar te Kiel,* 1819 - 24 *April* - 1889.

'Vrienden en vereerders des grooten Nederduitschen dichters, Vlamingen en Duitschers, in Antwerpen vereenigd of vertegenwoordigd, bieden hem bij zijne 70^{e} verjaring hunnen hartelijksten heilwensch aan, en hopen dat hij nog lang, zeer lang, voor zijn vaderland en voor Duitschland werkkrachtig en gelukkig behouden blijve.

Zij huldigen in hem den genialen dichter des gemoeds, den grondigen geleerde, den edelen volkszanger, en de Vlamingen te meer, den stichter eener uit de hunne ontstane letterkundige beweging, den heropbeurder eener volksspraak, die innerlijk niet, en uiterlijk weinig van hun Nederlandsch verschilt.

Zijne landgenooten zijn fier op hem omdat hij den vervallenen platduitschen tongval tot een werktuig der volksbeschaving verheven heeft, en de Vlamingen niet minder, omdat hij de eere der moedertaal in het oude Oostland ophoudt, en hen sterkt en steunt in den strijd voor hun zelfbestaan: zij beminnen hem als hunnen lieven broeder!

Moge deze feestelijke vereeniging dienen om de sprakelijke samenhoorigheid aller nederduitschtaligen in Noord, Zuid en Oost te bekrachtigen, en aller aandacht te vestigen op de mogelijkheid, om door een aldietsch schrijfstelsel, eene letterkunde voor 20 millioenen Nederduitschers in Europa te stichten.

Leve Groth, leve Vlaanderen en Nederland, leve Dietschland!'

Tooneel- en letterkunde.

- *Letterkundige wedstrijden voor* 1890, *door de Vlaamsche Koninklijke Academie uitgeschreven.*

Eerste vraag. OUDGERMAANSCHE TAALKUNDE. *Welke vormen of wendingen des werkwoords gebruikten de oudgermaansche talen om den toekomenden tijd uit te drukken.*

Tweede vraag. MIDDELNEDERLANDSCHE TAALKUNDE. *De klank- en vormleer van het Middelnederlandsche dialect der St.-Servatius-Legende van* HEINRIJK VAN VELDEKEN, *uitgegeven door* BORMANS. (*Maastricht,* 1858).

Derde vraag. NIEUWE TAALKUNDE. *Eene verhandeling over de verschillige beteekenissen der onregelmatige werkwoorden. Men neme als voorbeeld van bewerking het woord* gaan *in het Woordenboek der Nederlandsche Taal.*

Vierde vraag. *Eene Nederlandsch-Fransch en Fransch-Nederlandsch woordenlijst van rechtstermen en uitdrukkingen.*

Vijfde vraag. LETTERKUNDE. *De geschiedenis van de Nederlandsche taal- en letterkunde in Fransch-Vlaanderen*, *dit is*, *in het deel van Vlaanderen gelegen binnen de Fransche grenzen.*

Zesde vraag. *De geschiedenis der taal- en letterkundige betrekkingen tusschen de Nederlanden en Noord-Duitschland op het algemeen Dietsch of Nederduitsche spraakgebied.*

Zevende vraag. *De invloed der Fransche taal en letteren op onze taal en zeden in de* 18e *eeuw.*

VOORWAARDEN. Voor de wedstrijden worden enkel handschriften en niet te voren uitgegeven stukken aanvaard. De werken moeten leesbaar in het Nederlandsch, en door eene andere hand dan die des opstellers, geschreven zijn. De schrijver, stelt zijnen naam op zijn werk niet; hij voorziet dit slechts van eene kenspreuk, welke hij, met opgave van zijnen naam en woonplaats, in een gesloten briefje herhaalt. Voldoet hij aan de laatste bepalingen niet, dan kan de prijs hem geweigerd worden.

De schrijver van elk bekroond werk zal namens de Academie eene belooning ontvangen van 600 franken, ofwel eenen gedenkpenning van gelijke waarde.

De mededingende handschriften moeten bij den bestendigen Secretaris (Fr. de Potter, Godshuizendreef, 29, Gent) *vrachtvrij* ingezonden zijn vóor den eersten Augustus 1890. Degene na den voorgeschreven dag ontvangen, of zulke, welker opstellers zich op eenige manier zullen doen kennen, worden uit den wedstrijd gesloten.

De Academie eischt de grootste nauwkeurigheid in de aanhalingen en vraagt uit dien hoofde dat de mededingers de uitgaven, alsook de bladzijden der door hen aangehaalde boeken, zouden aanduiden. - Zij meent den mededingeren te moeten berichten dat al de handschriften, aan haar oordeel onderworpen, als haar eigendom in hare archieven bewaard blijven, en zij zich het recht voorbehoudt deze in druk te geven.

Van de niet ter uitgave aangenomene stukken zullen de mededingers, te hunnen koste, een afschrift kunnen bekomen mits overeenkomst met den bestendigen Secretaris.

- *Het comiteit van het Willems-Fonds ter bevordering van den Nederlandschen zang* heeft, zooals men weet, eenen prijskamp voor coupletliederen uitgeschreven.

De commissie van beoordeeling heeft premiën toegekend aan de volgende liederen:

Eerste premie: *Beminnen* (dichter S. Rippe, te Rotterdam); en *Het Woud* (dichter Pol Anri, te Gent).

Tweede premie: *Bij Petrus* (dichter M.G.L. Van Loghem, te Bussum bij Amsterdam).

Derde premie: *Kom*, *mijn liefste,* en *By het Beekje* (beide door L. Pol. De Vreese, te Gent).

Het lied *Moedertaal*, (kenspreuk: *De taal is gansch het volk*) is door de commissie ook eene derde premie waardig gekeurd, indien de schrijver, die verzocht wordt zich bekend te maken, er eenige wijzigingen wil aan toebrengen.

- De Heer Julius Vuylsteke is in de laatste zitting van de klas der letteren onzer koninklijke Academie van Brussel tot briefwisselend lid gekozen, in vervanging van wijlen dichter Jan van Beers.

- Twee nieuwe afleveringen van het groot *Woordenboek der Nederlandsche taal* zijn verschenen. Zij gaan van *Alvolmaaktheid* tot *Angstvalligheid* en werden door Prof. de Vries zelven bewerkt.

Sedert het begin van dit jaar verschenen aldus reeds *drie* afleveringen, waaruit blijkt dat de herinrichting der redactie, een werk van het Nederlandsch Congres te Amsterdam, aanstonds vruchten heeft gedragen.

- Te Rijsel en te Brussel is eene lijvige studie van meer dan 300 blz. in 't Fransch over Vondel verschenen, getiteld *Étude littéraire sur le poëte néerlandais Vondel* par l'abbé Camille Looten, ancien professeur de rhétorique et docteur ès lettres.

- Tusschen de vraagpunten, die aan het oudheidkundig congres van Brugge in 1887 werden onderworpen, behoorde ook de herstelling van 't graf van Jacob Van Maerlant. Men wist dat hij in de kerk van Damme begraven werd, maar men kon niet met zekerheid de plaats aanduiden; men twijfelde of het graf zich bevond onder den toren, die vroeger het koor van de groote beuk scheidde. Anderen meenden dat het was in het *atrium* van den toren. Baron Bethune heeft na lange en nauwkeurige opzoekingen eindelijk aan 't licht gebracht, dat de laatste meening de ware is. Een steen, vertoonende in half verheven beeldwerk het afbeeldsel van eenen burger, wees de plaats aan. De herstelling zal geschieden; doch daar het *atrium* in verren staat van verval is, even als de groote beuk, zullen er belangrijke herstellingskosten noodig zijn, waartoe de hulp der provinciale kas zal ingeroepen worden, daar de Staat de herstelling der grafstede voor zijne rekening neemt. 't Is de beeldhouwer Piquery van Brugge, die met dit laatste werk gelast is.

Toonkunde.

- Bij den heerlijken bijval, door den *Lucifer* genoten, zal het voor onze Vlaamsche kunst niet blijven in de Engelsche hoofdstad. Zooals onze lezers reeds weten, werd allerwege gevraagd, dat onmiddellijk eene tweede uitvoering zou plaats hebben.

Het huis Chapelle en C^{o}, de huidige eigenaars van het gedicht en van de muziek, hielden niet het minst daaraan en niet zonder reden. Om enkel te gewagen van het *libretto*, Vlaamschen en Engelschen tekst tegenover malkander, weten wij uit goede bron, dat, den dag der uitvoering alleen, eene oplage van 5000 exemplaren verkocht werd.

Eene tweede uitvoering zal echter om bijzondere redenen, voortvloeiende uit de inrichting zelve der *Royal Choral Society*, eerst kunnen plaats grijpen in den loop der maand October, waarna in December eene derde zal bezorgd worden.

Tot dan zal men nochtans in Londen niet blijven zonder nog Vlaamsche muziek te hooren.

Den 7 Juni aanstaande zal in *St-James Hall* een grootsch concert plaats hebben, nogmaals van werken van Peter Benoit, als daar zijn *Charlotte Corday*, *de Pacificatie van Gent* door Van Goethem, een groot aantal liederen van Hiel, enz. enz. Ditmaal zal de maëstro zelf de uitvoering besturen. Later zullen wij het omstandig programma mededeelen. De gekende Vlaamsche zangers Blauwaert, Fontaine, De Bom en Mev. Lemmens zullen ook daar optreden.

Een groot aantal van Hiel's liederen werden zeer juist en dichterlijk vertaald in het Engelsch door eene Londensche miss, die insgelijks eene overzetting bezorgt van den dichtbundel *De Liefde in het leven.* Deze vertaling zal in het licht gezonden worden door het gekende huis Cassel.

Men ziet dus, dat onze Vlaamsche kunst wezenlijk wortel geschoten heeft te Londen.

- De Heer Jan Blockx, de talentvolle componist, heeft in Amsterdam eene echte zegepraal behaald.

Onder het kundig bestuur van den gekenden heer Brandts-Buijs, insgelijks een bekwaam toonzetter, werd het oratorio *Een droom van 't Paradijs*, woorden van den betreurden Jan Van Beers, op keurige wijze uitgevoerd en met den grootsten bijval bekroond.

Na het tweede gedeelte stond gansch het zeer talrijk publiek in opgetogenheid recht en juichte dat de zaal dreunde, terwijl het orkest eene huldefanfare aanhief.

Op dit oogenblik verscheen de heer Crone, voorzitter van *Musis Sacrum*, en overhandigde, onder het uiten van vleiende lofwoorden, den heer Blockx eene prachtige kroon in naam van 't bestuur en van de uitvoerders.

De soli werden vertolkt door Mej. De Saegher en den heer Henri Fontaine, beiden insgelijks van Antwerpen, die geestdriftig maar ook gansch verdiend werden toegejuicht.

De uitvoering was schier onberispelijk.

Sterfgeval.

- EUGEEN-EDWARD STROOBANT. Onder eenen grooten toeloop van volk, werd verleden Woensdag 8 dezer, den betreurden en zoo gekenden Vlaming Eug. Stroobant, naar zijne laatste rustplaats vergezeld.

Vlamingen van alle gezindheden en van alle standen, hadden het zich ten plichte gerekend den braven en verdienstelijken man, den kloeken en ouden strijder, eene laatste hulde te brengen. Politieke en letterkundige korpsen, waaraan de afgestorvene diensten bewezen had, alsook de zoo talrijke Vlaamsche tooneelmaatschappijen van Brussel en omstreken, hadden zich laten Vertegenwoordigen, treffend bewijs van de diepe achting welke hij bij iedereen genoot.

Tusschen de aanwezigen bemerkten wij de ministers Vanden Peerenboom, Lejeune en Devolder; de afgevaardigden van Brussel; de Heer Vergote, gouverneur van Braband; Dr Kops, Gassée, Sleeckx, gemeenteraadsheeren; Coopman, De Potter, Em. Hiel, Van Droogenbroeck, Willems, leden der Vlaamsche Academie; verder letterkundigen, kunstenaars, enz., enz.

Eug. Stroobant werd geboren op 30 Januari 1849, te Turnhout, en had zich, sinds lange jaren te Brussel als notaris gevestigd. Buiten vele tooneelstukken schreef hij onder andere: *Winteravond in de Kempen, Victor Hugo's Balladen*, gedichten (1855) enz. enz. Zijn eerste dichtbundel verscheen in 1842, onder den titel: *Mijne eerste vlerken.* Hij was sinds 41 jaren voorzitter der tooneelmaatschappij de '*Wijngaard*', en werd, bij de stichting der Vlaamsche Academie, werkend lid van dit genootschap benoemd.

- Pater Vyncke, schrijver van *Algiers en het omliggende - Van Algiers naar Zanzibar - Van Zanzibar naar het Tanganykameer*, is als Missionnaris te Hibangon in den hoogen Kongo bezweken.

Nieuwe Uitgaven.

Eene Vlaamsche Hoogeschool, hare noodzakelijkheid en bare mogelijkheid bewezen door D. Ackers. Getrokken uit het *Belfort.* In-8°, 40 blz. Gent, Leliaert Siffer & Co.
Prijs: fr. 0.30

- *Letterkundige Ontledingen* door J.A. Torfs, over *De Boekweit* van Ledeganck; *De Mensch* van Bilderdijk, *Het Onweder* van Bellamy. In-8°, 84 blz. Gent, J. Vuylsteke.
  Prijs: fr. 0.80
- *Letterkundige Ontledingen* door J.A. TORFS. - Ledegancks Trilogie *De Drie Zustersteden.* Tweede herziene uitgave. Gent, J. Vuylsteke. In-8°, 174 blz.
  Prijs: fr. 1.75
- *De Kempische Harp.* Dichtbundel van Lodewijk Mercelis. In-8°, 158 blz. Gent, Leliaert Siffer en C°.
  Prijs; fr. 1.75

[Nummer 5]

De Brand op 't Hooghgoed.

(*Zie vorige afl. blz. 201*).

VI.

Welke was de oorzaak van den brand? In de ontelbare menigte, die het grootsch vuurtooneel aanschouwde, liepen reeds de zonderlingste geruchten rond; de woorden kwaadwilligheid en wraak gingen van mond tot mond, wierden door de waakzame politie gehoord en aangeteekend. 's Anderendaags reeds begon de kommisaris in persoon een nauwkeurig onderzoek en ondervraagde de geburen en de werklieden van 't kasteel. Hij deed vruchtelooze moeite, want alles bleef bij een algemeen gerucht, waaruit men niets stelligs kon rapen, dat het spoor der schuldigen aanwijzen mocht. Doch, zag het volk in de gebeurtenis eene wraaknemende hand, omdat het vuur op zulke onuitlegbare wijze aanvang genomen had op het uur dat reeds alles sliep in 't Hooghgoed, in het verwijderd afdak, waar des avonds, na het werk in den paardenstal, noch de koetsier noch de hovenier noch de overige lieden van 't kasteel iets te verrichten hadden.

Toen de gouden septemberzon hare eerste morgenstralen over de ontwakende aarde zond en de rookende puinen, die in het jonge daglicht zwart en afzichtelijk geworden waren, kwam beschijnen, waren reeds eenige nieuwsgierigen op de opene plaats vergaderd om in de klaarte der zon het werk van het vernielend element in zijn geheel te beschouwen. Men onderhield er zich gemeenzaam met de overgebleven pompiers, die den ganschen nacht het smachtend vuur bewaakt hadden en nu, verheugd over het eerste daglicht, rustig eene pijp ontstaken, terwijl zij aan dien hoop buitenlieden die aandachtig toeluisterden, hunne vorige heldendaden en wonderbare reddingen vertelden. Onder de nieuwsgierigen was Deploeg, die zooveel belang in de gebeurtenis stelde, dat hij den ganschen nacht geen oog geloken had en ik weet niet door welke nachtmerrie uit zijn bed gedreven werd, eer de duivel zijnen staart geschud had. De eerste schemering, die uit het oosten opdaagde, had hem bij de puinen gevonden en

nu stond hij daar nadenkend, onachtzaam voor hetgeen rond hem gebeurde op den zwarten hoop te blikken, toen iemand hem gemeenzaam op den schouder sloeg en hem deed opzien.

- 't Is gij, vriend Jans, sprak Deploeg.

- Zooals ge ziet, Deploeg. Onmogelijk kan ik slapen en ik ben tot hier gekomen, omdat ik mij in mijn bed verveelde.

- Ik, evenzoo. Welke brand, niet waar? Welke verlichting!.... Wanneer zijt gij huiswaarts gegaan?

- Rond middernacht, als het vuur overmeesterd was en er niets meer te blusschen viel.

- Een half uur voór mij dus. Mijne vrouw heeft niet weinig gekeven, omdat ik haar zoo lang alleen heb gelaten, maar daarvan houd ik geene rekening. De vrouwen weten altijd iets en zij zouden kijven, al ware 't slechts om de spraak in 't land te houden. Wanneer het brandt bij eenen gebuur kan men toch in zijn bed niet gaan liggen, niet waar?

- Zeker niet, dit is ook mijn gedacht.

- Hebt gij den toestand van den hof gezien?

- Nog niet, wat is er daar gebeurd?

- Alles is gebroken, vernietigd of gestolen. Het steêvolk heeft zonder noodzakelijkheid een ware verwoesting aangericht.

Beide mannen zwegen. Zij wandelden traagzaam rond de puinen en bezagen elkander van tijd tot tijd met schuinschen blik, als wilden zij elkanders gedachten bespieden. Er lag hun zichtbaar iets op het hart, waarover zij gaarne zouden gesproken hebben, doch niet een brak de stilte en zoo kwamen zij sprakeloos tot aan den steenweg. Daar gingen zij zich verwijderen, toen Jans tot zijnen vriend zegde:

- Ik heb dezen morgen nog niets genomen; willen wij bij Nieuwmans eenen druppel drinken?

- Ik wil wel, een druppel kan 's morgens geen kwaad, en het brandt niet alle dagen bij den baron van Akel. Zal Nieuwmans reeds op zijn?

- Ik denk wel van ja; ten andere, wij zullen hem opkloppen. Gaan wij er henen?

Baas Nieuwmans had reeds zijn bed ontvlucht, toen onze boeren aankwamen. Aan zijn bleek gelaat, aan zijne diepe, vermoeide oogen, kon men bemerken, dat hij niet veel gerust had.

- Goeden dag, Nieuwmans, riep Jans, terwijl hij de deur openstak. Geef ons elk eenen grooten druppel genever en drink er ook een om mee te tikken.

De baas schonk de drie gevraagde druppels vol en zette de flesch op den toog neder.

- Op onze gezondheid, vrienden, sprak hij, terwijl hij zijn glas opnam en het tegen de twee andere tikte.

- Santé, antwoordden de twee boeren en dronken hunnen druppel tot aan den bodem ledig.

Nieuwmans hield zich achter den toog. Deploeg en Jans keerden hunnen rug naar de voordeur en leunden met de voorarmen op de tafel van den toog, met het hoofd voorover gebogen.

- Welke brand, welke verlichting, sprak Deploeg als onder den begeesterden indruk van 'tgeen hij gezien had. Wie zou daaraan gedacht hebben, toen wij gisteren avond *Koning Wilhem* verlieten?

- Schrikkelijk geweldig, zegde Nieuwmans. En daarbij nog eene groote schade voor den baron.

- De baron kan er tegen, viel Jans in de rede. 't Is maar, dat men niet gaarne iets ziet vernietigen, anders zou zulk vuurke mij niet weinig vermaken.

- Hebt gij niets bemerkt, toen gij daar voorbijgingt, vroeg Deploeg aan Nieuwmans.

- Volstrekt niets, antwoordde deze. Alles lag nog in volle duisternis. Kent men reeds de oorzaak van den brand?

- Nog niet, sprak Deploeg. Maar....

De twee boeren keken elkander beteekenisvol in de oogen.

- Bah, niets zeggen is zwijgen en zwijgen kan niet verbeterd zijn, voegde Deploeg er geheimzinnig bij.

- Zoo is het, bevestigde Jans. Te veel en te gauw spreken helpt iemand aan de galg en daar verlang ik niet te komen. Geef ons nog eenen druppel en spreken wij over iets anders.

Nieuwmans vulde voor de tweede maal de geneverglazen. Voor zich echter schonk hij niets. De geheimzinnige woorden der boeren leverden hem aan eene hevige aandoening; doch met zijne gewone wilskracht bedwong hij zijn hart.

- Gij schijnt meer van de zaak te weten dan iemand anders, sprak hij met eene stem die een weinig beefde.

- Indien wij maar spraken, antwoordde Deploeg in wien het bijtende vocht uit den tweeden druppel reeds begon te werken. Indien wij maar alles zeggen wilden, voegde hij erbij, terwijl hij het hoofd omhoog stak als in het besef der waardigheid van iemand, die een geheim van groot belang bewaart

De nieuwsgierigheid van Nieuwmans was door de zonder-

linge woorden zijner vrienden geprikkeld; hij had willen weten, wat de twee boeren over de oorzaak van den brand veronderstelden of met zekerheid kenden, maar hij vond het middel niet om hen te doen spreken.

Jans, wiens hoofd insgelijks begon te verwarmen, kwam hem ter hulp.

- Nieuwmans is een onzer beste vrienden, zegde hij aan Deploeg. Wij mogen vertrouwen in hem hebben, want bij hem ligt een geheim als in een graf. Hij kan ons daarbij nog zijn gedacht geven over de verrassende ontmoeting, die wij gisteren avond gedaan hebben.

'Verrassende ontmoeting,' het woord was er eindelijk uit. En nochtans, ofschoon de twee boeren den ganschen nacht aan de verrassende ontmoeting gedacht en haar in betrekking met den brand gesteld hadden, hadden zij elk langs hunnen kant geaarzeld er eerst van te spreken. Maar de genever kwam de zaak vereenvoudigen.

- 't Is juist, besloot Deploeg. De baas is verstandig en hij heeft reeds vele dingen in zijn leven gezien. Als wij maar verzekerd zijn dat niet verder over de zaak zal gesproken worden. De voorzichtigheid immers is in zulke zaken de moeder aller wijsheid.

Waar de genever binnensluipt, vandaar vluchten de geheimen de wijde wereld in. Deploeg en Jans waren aan hunnen derden grooten druppel en hun geheim bevond zich schrikkelijk in 't nauw.

Zonder verdere omwegen vertelde Deploeg van de zonderlinge ontmoeting, die zij den avond te voren gedaan hadden, toen zij eenige minuten na Nieuwmans *Koning Wilhem* verlieten. Onmiddellijk daarna stond het Hooghgoed in vuur en vlam. Op dit oogenblik dachten zij er slechts aan zoo gauw mogelijk hulp te brengen, maar in den nacht was de overdenking gekomen en Deploeg was nu overtuigd, dat er tusschen den brand en den vluchteling eene nauwe betrekking bestond, in een woord, dat voor hen de vluchteling ook de brandstichter was.

Die ernstige verklaring deed Nieuwmans sidderen. Hij kon van zijne verwondering niet terug komen. Gedurende een oogenblik was hij zichtbaar ontroerd; dan, met een lichtstraal in de oogen vroeg hij:

- En hebt gij dien persoon erkend? Gij moest hem naloopen en aanhouden.

- Ja, dat is gauw gezegd, maar niet even gauw gedaan. Ten andere zijne kleeding heeft hem verraden.

- Hoe zoo?

- Gij weet dat de boer goede oogen heeft in den nacht. Verbeeld u nu dat op het voetpad ginder langs het Hooghgoed een man rolt, die... die... u gelijkt als ware 't gij zelf.

- Aan mij? zegde Nieuwmans met schrik.

- Ja, aan u, dezelfde lange gestalte, dezelfde magerheid, dezelfde vlugheid in het loopen, zonder uwe kleeding nochtans, want de vluchteling droeg een rond hoedje op het hoofd en eenen kiel. Zoudt gij dien persoon erkend hebben?

Nieuwmans die moeilijk eenen kreet onderdrukte, toen men hem aan den brandstichter vergeleek, ademde nu vrijer.

- Ik kan toch maar niet raden, wien gij aanduiden wilt, antwoordde hij bedaard.

- Wel, Karel Snoeiers, den zoon des hoveniers, viel Jans in de rede.

- Hij! riep Nieuwmans.

- Wij hebben hem goed erkend.

- Karel Snoeiers de brandstichter! herhaalde Nieuwmans als tot zich zelven.

- Daar valt niet aan te twijfelen, zegden de twee boeren te gelijk.

Er volgde eene lange stilte. Nieuwmans keek strak voor zich heen en scheen na te denken. Zijne twee makkers ledigden hunnen derden druppel.

- Vrienden, zegde eindelijk Deploeg, alles wat hier is verteld geworden blijft bij ons, niet waar?

- Ik zwijg als een graf, antwoordde Nieuwmans op onverschilligen toon.

De drie vrienden drukten elkander de ruwe hand. Dit gaf eene zekere plechtigheid aan het afscheid en ook het bewijs dat de sterke drank zich gevoelen liet. Deploeg en Jans verlieten *Den Koopman*, wiegelend op de beenen, maar verlicht van het geheim, dat zij zoo zwaar om dragen gevonden hadden.

Nieuwmans bleef nog eenen geruimen tijd beweegloos nadenkend achter den toog. Hetgeen hij kwam te vernemen was zeer ernstig. Karel Snoeiers, de zoon van den hovenier zou als den brandstichter aanzien worden. Alles was ten andere in zijn nadeel. De jongen had geen al te goed gedrag, want hij leverde zich veelvuldig aan den drank over en om die reden had de baron hem verboden nog bij zijne ouders op

't Hooghgoed in te wonen. Dit wist iedereen in de streek en iedereen zou daarin overeenkomen, dat Karel de misdaad begaaan had om zich over den baron te wreken....

Nog lang misschien zou Nieuwmans den loop zijner bedenkingen gevolgd hebben, hadde hij van uit de keuken geen gerucht vernomen, welk hem aanduidde, dat zijne vrouw was opgestaan en nu aan 't koffijmaken bezig was. Hij ging haar vervoegen.

VII.

In den nanoen van denzelfden dag reeds liep den naam van den booswicht, die kwaadwillig het vuur veroorzaakt had, van mond tot mond. De brandstichter was de zoon van den hovenier! Iedereen vertelde aan zijnen gebuur hoe de misdaad begaan werd en voegde er zelfs eenige bezwarende omstandigheden bij alsof hij zelve ooggetuige van het feit geweest ware! Men beklaagde bitterlijk den braven vader Snoeiers en zijne oude gebrekkelijke vrouw, die de schande van hunnen zoon niet zouden overleven. Wie zou er ooit gedacht hebben, dat die Karel Snoeiers het zoover ging brengen, dat hij zich zelven onteeren en zijne ouders van verdriet doen sterven zou? Dit was nog een bewijs van de volgende waarheid: als men zich slecht gedraagt, drinkt en schinkt, naar zijne ouders niet luistert en zijnen tijd met luieren doorbrengt, dan eindigt men onvermijdelijk slecht. En de vertelsels gingen hunnen gang....

Van waar kwamen die beschuldigingen. Dit was moeilijk te bepalen, ten andere daarom bekreunde men zich bitter weinig. Zij werden met zulke standvastigheid voortgebracht en behouden, dat men niets anders doen kon dan eraan gelooven. Alle lippen beschuldigden Karel Snoeiers, omdat alle zielen overtuigd waren, dat hij de brandstichter was en moest zijn. De timmerman van 't kasteel, een oude gewetensvolle man, die sedert lange jaren reeds op het Hooghgoed verbleef, had die geruchten ook vernomen. In zijne eerlijkheid dacht hij ervan kennis te moeten geven aan zijnen meester. Hij richtte zich dus naar het kasteel en werd onmiddellijk bij den baron ontvangen.

- Mijnheer de Baron, zegde de ouderling zeer aangedaan en met de muts in de hand, er zijn aardige geruchten in omloop over de oorzaak van den brand.

- Ah! En wat zegt men daar zoo al van!

- Dat kwaadwilligheid en wraak het vuur ontstoken hebben.

- Is het mogelijk! Maar gij vertelt prullen, mijn getrouwe vriend.

- Ik herhaal u, mijnheer, wat iedereen dezen namiddag beweert.

- En wien duidt men als den brandstichter aan?

De timmerman werd verlegen en sprak geen enkel woord. Hij aarzelde den zoon van zijnen ouden vriend en medewerker te beschuldigen. Het deed hem pijn te denken, dat door zijn spreken de brave vader Snoeiers mocht verdriet hebben. Hij zweeg dus met neergeslagen blik als hadde hij de vraag niet gehoord.

- Hebt gij mijne vraag niet verstaan? vroeg de baron, die de verlegenheid van zijnen dienstknecht bemerkte. Wie is de brandstichter?

- Mijnheer, stamelde eindelijk de timmerman, ik zou niet gaarne iets daarover spreken. Indien gij liever de lieden van buiten het kasteel wildet ondervragen.

De baron van Akel werd ongeduldig.

- Zult ge mij haast zeggen, wat ge van de zaak weet, snauwde hij hem toe.

- Zoo gij het volstrekt wilt, Mijnheer, dan zal ik spreken. Maar vooraf smeek ik u de diensten en de genegenheid van den ouden Snoeiers te willen herinneren en hem op het laatste van zijn eerlijk leven van verdriet te willen sparen.

Die inleiding vond de baron recht zonderling. Wat kwam de oude Snoeiers in deze zaak doen?

- Niemand zal gehinderd worden, die het niet verdient, antwoordde hij en deed teeken dat de timmerman zijn verhaal zou voortzetten.

- Men vertelt, sprak deze, dat Karel Snoeiers den brand aan 't Hooghgoed heeft gestoken; dat men hem uit den hof in het veld heeft zien vluchten op het oogenblik, dat de vlam zich vertoonde; dat hij den ganschen nacht als een dwalende geest op eenigen afstand van het kasteel gedoold heeft en dat hij dezen morgen spoorloos verdwenen is.

De ouderling hield op van spreken. Hij had gezegd wat hij wist en wachtte het antwoord van zijnen meester af.

- Is dit alles, sprak deze na een oogenblik nadenken.

- Ja, mijnheer.

- 't Is goed, nu kunt gij vertrekken. Ik zal zien wat er mij te doen staat.

- Mijnheer, zult gij niet vergeten, dat vader Snoeiers uwe familie gedurende veertig jaar eerlijk dient?

- Dat is mijne zaak. Gij moogt uw werk voortzetten. Indien ik u nog noodig heb zal ik u doen roepen.

- De baron bleef alleen. Hem schenen de gezegden van den timmerman zeer ernstig toe. Karel Snoeiers, een dronkaard, wien hij het verblijf bij zijnen vader verboden had, was misschien wel tot zulke daad bekwaam.

Hoe langer de baron nadacht, hoe meer hij de overtuiging kreeg dat de openbare denkwijze kon gelijk hebben. Voor hem was het meer dan mogelijk, dat Karel Snoeiers de euveldaad begaan had.

Een uur later had hij de politie van Parendonck van alles onderricht en het begonnen onderzoek kreeg aldus eene meer bepaalde richting. Des avonds was de beschuldigde Karel Snoeiers reeds in handen van het gerecht en wierd onmiddellijk, na zijne aankomst op het politiebureel ondervraagd.

- Gij hebt moedwillig den brand bij M. den baron van Akel veroorzaakt, zegde hem de kommissaris zonder omweg op strengen, ruwen toon. Waarom hebt gij die misdaad begaan ten nadeele van den weldoener uwer familie?

Bij die rechtstreeksche, duidelijke beschuldiging was Karel van zijnen stoel recht gesprongen en bleek als de dood, doch met kloeke stem verdedigde hij zich van den schrikkelijken gruwel, die op hem woog.

- Ik ben geen brandstichter, riep hij uit, ik ben onplichtig.

- Tracht niet te loochenen, viel de kommissaris hem in de rede; wij weten alles. Zeg eens, waarom gij wegvluchtet als uw plicht u gebood het goed van uws vaders meester te gaan blusschen; waarom gij den ganschen nacht rondgedwaald hebt; waarom gij u vandaag hebt verborgen. Antwoord zonder aarzelen; hoe volledіger gij de waarheid zegt, hoe zachter het gerecht met u zal wezen.

Er volgde eene lange stilte. De kommissaris bewaakte zorgvuldig al de gelaatsbewegingen van den beschuldigde, die op zijnen stoel was teruggevallen en zijne blikken beweegloos door het venster wierp.

- Gij antwoordt mij niets, zegde de kommissaris.

- Wat wilt gij dat ik antwoordde, zegde Snoeiers op kalmen toon, ik heb mij niets te verwijten. En dan, na zich een oogenblik bedacht te hebben, zegde hij als tot zich zelven.

- Welnu, het ware misschien beter dat ik sprake, want ik hoor dat men mij in mijne vlucht ontdekt heeft.

En de stem verheffende ging hij voort:

- 'Mijnheer de kommissaris, indien ik met den brand van het Hooghgoed gemengd ben, dan is het enkel de schuld van het noodlot, dat mij in deze omstandigheid vervolgd heeft. Door mijn vorig gedrag heb ik mijne ouders veel verdriet aangedaan, maar zoover is het niet gekomen, dat ik mij aan eene schrikkelijke wandaad heb plichtig gemaakt. Neen, mijnheer, ik ben geen brandstichter. Ik zal u dus de waarheid zeggen, dewijl ik voor haar niets te vreezen heb. Gisteren avond kwam ik van Parendonck aan het Hooghgoed terug. Alles was er rustig; vader en moeder alsook de familie van den koetsier, waren reeds ingeslapen. Ik wist niet waar vernachten, want in mijn huis mag men mij niet meer inlaten van mijnheer den Baron. Wanhopig, bevreesd voor den aankomenden, duisteren nacht, sprong ik over de haag met het inzicht bij vader aan te kloppen om hem éénmaal nog wat eten en rust te vragen en dan dezen morgen vroeg voor de opkomst van den dageraad vandaar te vertrekken. Op de vierkante plaats gekomen, dorst ik mijne ouders niet wekken, want misschien mocht de koetsier mij hooren en aan mijnheer den Baron overdragen, dat ik in mijn huis geweest was. Dan nam ik het besluit den nacht op het afdak in het hooi door te brengen, gelijk ik het vroeger nog gedaan had. Afgemat van den ganschen dag te dwalen en werk te zoeken, viel ik welhaast in slaap. Hoe lang rustte ik daar? Ik weet het niet, maar eensklaps wierd ik wakker door een gerucht, dat niet slecht aan een geweerschot geleek. Onmiddellijk daarna vernam ik een herhaald gekraak en gespook. Ik sprong recht en zag onder mij aan den trap een vuur, dat reeds met zekere hevigheid brandde. Zinneloos van schrik, bevreesd dat men mij erkennen mocht en van den brand beschuldigen; zonder te weten waar ik ging, was ik in éene beweging den trap af op den koer en vluchtte zoo spoedig ik kon van de plaats, waar ik een oogenblik later misschien in een verkoold lijk ware veranderd geweest. Den ganschen nacht dwaalde ik angstig in het veld rond, want mijne aandoening was zoo groot dat ik den brand niet naderen dorst. Ziedaar, mijnheer de kommissaris, de gansche waarheid. Ik herhaal het, ik ben het speelbal van het noodlot, maar een brandstichter ben ik niet.'

Karel Snoeiers zweeg. Hij wischte twee groote tranen uit zijne oogen, waarin duidelijk de aandoeningen zijner ziel te lezen stonden en keek dan strak voor zich heen.

De kommissaris had aandachtig naar het verhaal van den beschuldigde geluisterd en hij was geslagen door den toon van rechtzinnigheid, waarop het gedaan werd. Doch de man van het gerecht was een voorzichtig man met eene lange ondervinding en daarom wachtte hij zich wel zijne aandoening te laten blijken. Het was mogelijk, dat Snoeiers loog; men had hem immers niet in al te schoone kleuren afgeschilderd. Hij kon ook waarheid spreken, de daadzaken konden voorgevallen zijn, zooals hij ze verteld had en dan was het.... te beter voor hem. De zaak was dus niet klaar en moest nader onderzocht worden. Dit zou het werk voor morgen zijn. Intusschentijd bleef de kommissaris radeloos voor zijnen lessenaar zitten. Dan, na eene lange stilte, sprak hij:

- Ik zal morgen onderzoeken, wat ik van uw gezegde moet gelooven. Nu is het reeds laat in den avond en gelijk gij bij uwe ouders niet moogt intreden, zult gij hier vernachten. Zoo zal ik u morgen vroeg te mijner beschikking hebben.

Hij schelde. Een politieagent met trotsch voorkomen bood zich onmiddellijk aan. Deze wierp eenen ondervragenden blik op Karel Snoeiers en ging zich dan voor de schrijftafel van zijnen overste plaatsen.

- Die man zal hier den nacht doorbrengen, sprak de kommissaris. Gij zult zorgen, dat hij eten en drinken hebbe, indien hij het verlangt. Ga.

De politieagent nam Karel Snoeiers bij den arm, wierp hem een barsch ‘langs hier’ toe en beiden verdwenen achter eene zijdeur. Snoeiers werd opgesloten in eene donkere plaats, de voorkamer der gevangenis, waarin de ondeugd en de misdaad reeds zoovele slachtoffers gebracht hadden en men liet hem aan zich zelven over, nadat hij geweigerd had te avondmalen. Daar te midden van den stillen nacht in de eenzame naakte kamer, waaruit als een geur van misdaad opsteeg, overdacht hij nu de gevolgen van zijne genegenheid tot den drank; hij bedroefde zich over de schande en het verdriet, die hij zijne brave ouders veroorzaakte en beloofde zich in 't vervolg te beteren. Maar plichtig aan de euveldaad, welke men hem ten laste legde, was hij niet; neen, hij was geen brandstichter en dit mocht hij luid op uitroepen.

En 's anderendaags vroeg, toen de politieagent de deur van Snoeiers' kamer open deed, vond hij den beschuldigde slapeloos en weemoedig nadenkend op den stoel, waar hij zich den avond te voren had neergezet. Snoeiers wierd opnieuw

bij den kommissaris gebracht om nogmaals ondervraagd te worden. Zijne verklaringen verschilden echter in niets van die des vorigen dags.

- Het vuur kan toch alleen niet gekomen zijn, zegde de kommissaris als tot zich zelven. Hadt gij zwavelstokjes bij u? vroeg hij aan Snoeiers na eene poos.
- Ja, antwoordde Karel vrijmoedig. Hier in den zak mijner vest.
- In een doosje?
- Neen, bloot in den zak.
- En konden die zwavelstokjes gemakkelijk uitvallen.
- Ja, daar mijn zak niet diep is en ik mij op den zolder neergelegd heb.

De kommissaris had een glimlach van zelfvoldoening. Hij zag het in zijne verbeelding: een zwavelstokje was uit den zak van den slaper gevallen, door wrijving was het in brand geraakt en had het vuur aangezet. Daar was voor hem de oplossing van het raadsel.

De kommissaris ging zelf den baron van Akel van de verklaringen van Snoeiers en van zijne eigene meening onderrichten. De baron nam die uitlegging van het ongeval gemakkelijk aan en voegde erbij, dat Karel Snoeiers in dit geval niet verder moest vervolgd worden, indien hij zich van 't kasteel verwijderde en beloofde er nooit meer terug te komen.

De zoon van den hovenier kreeg zijne vrijheid terug, nadat hij aangenomen had zich naar den wil van zijns vaders meester te gedragen. Geen verder gevolg werd aan die zonderlinge zaak gegeven, geen nader onderzoek begonnen, te meer daar de baron van Akel er niet aan hield zich nog moeilijkheden en achtergeloop op den hals te trekken.

In den geest der geburen van het Hooghgoed nochtans, niettegenstaande het gerecht overtuigd was dat de brand aan een ongeval maar niet aan eene misdaad moest toegeschreven worden, bleef Karel Snoeiers de brandstichter, de van God verlatene booswicht, die aan die eerlijke maar onwetende en bijgeloovige lieden den grootsten afschrik inboezemde.

VIII.

Maanden zijn vervlogen. De winter heeft de gansche natuur met den jaarlijkschen doodenslaap omvat. Het veld, waar slechts eenige hongerige raven hun schrikwekkend gekras

laten hooren, is met den witten sneeuwmantel overdekt en wacht rustend en zwijgend de aanstaande ontwaking. Rond het Hooghgoed ligt alles weemoedig ingeslapen. De arme hutten, vroeger wijd geopend om de dartelende kinderen in de vrije lucht tot het spel en vermaak door te laten, zijn nu zorgvuldig gesloten om te beletten, dat de nijdige wind die in het veld killer en woester zingt dan in de stad, de fijne bevrozene sneeuwdeeltjes binnenbrenge. Van op den steenweg ziet men door de sombere ruitjes een mager vuur flikkeren, dat misschien den laatsten aardappel bereidt en het laatste hout verslindt. Daarbinnen heeft de gure winter koude, honger en lijden, misschien zelfs wanhoop aangebracht. Gaan wij er niet binnen, dewijl wij voor 't oogenblik noch troost noch hulp dezen noodlijdenden dragen kunnen. Misschien zullen de rijken, misschien zal de heer baron van Akel, wiens kasteel die arme hutten schijnt te beschermen en te bewaken, eene liefdadige hand uitsteken om die behoeftige broeders te troosten en te helpen.

Gaan wij eenige stappen verder tot aan *Den Koopman* en brengen wij een bezoek aan Nieuwmans, die ons misschien op een verkwikkend glas bier bij de gloeiende kachel zal ontvangen.

Welke teleurstelling, integendeel! Bij het binnentreden komt ons van uit de groote zaal eene vochtige, ijskoude lucht tegen, die ons de koorts op de schouders werpt: de kachel is reeds lang zonder vuur. Op het engelachtig gelaat van Maria zweeft eene ontuitsprekelijke droefgeestigheid. Daar, in de kleine nevenkamer immers ligt Nieuwmans ziek te bed en worstelt tegen een vroegtijdig einde. Zij alleen verzorgt hem met eene onuitputbare genegenheid, want zij gevoelt, dat de ontknoping van het drama, waarvan zij bijna de eenige getuige is, zich niet lang meer zal laten wachten en zij wil aan haren echtgenoot tot het einde het bewijs geven van hare liefde en hare zelfopoffering.

Sedert de jacht op het Hooghgoed en den brand, die er bijna onmiddellijk op volgde, was Nieuwmans aan zich zelven niet meer gelijk gebleven. Zijn karakter was versomberd en zijne magerheid had nog toegenomen en bij pozen was hij zoo zenuwachtig, dat eene kleinigheid, een niet hem deed opspringen of in woede ontsteken en dat hij in zijne gramschap alles bedreigde, wat hij zag. Dan, bijna oogenblikkelijk werd hij weder kalm en, nadat hij spijt over zijne haastigheid getoond

had, verdook hij zich in zijne kamer. Halve nachten bracht hij voor zijne schrijftafel door, wandelde soms uren lang buiten onder den starrenhemel en toen hij te bed ging, was het hem nog onmogelijk de rust in den slaap te vinden. Eene geheime, schrikwekkende gedachte vervolgde hem en zijn geweten had wroeging als dat van eenen booswicht. Dit las men in zijn somber, vluchtend oog, dat angstig ronddwaalde; dit zag men in zijne gansche handelwijze, welke zijne benauwde vrouw gadesloeg en waarvan zij onmogelijk de oorzaak uitleggen kon.

En die toestand zijner ziel was voor hem eene opvolging van ongelukken. Eens had hij in eenen aanval van woede zijnen trouwen hond, een schoon dier, waaraan hij veel hield, met eenen lompen stamp zieltogend voor zijne voeten neergelegd; zijn onverdraaglijk karakter had in eenige maanden niet minder dan zeven dienstboden uit zijn huis verwijderd, die allen na een klein getal dagen dienst er van door trokken, zoodat baas Nieuwmans met zijne menigvuldige bezigheden alleen bleef, dewijl zich eindelijk niemand meer aanbood om zijne aanvallen van boosaardigheid te ondergaan; nog niet lang geleden scheelde het niet veel of hij kreeg in *Koning Willem* eene duchtige poeiering van Jans, omdat hij wat al te barsch gezegd had, dat deze laatste in het kaartspel bedrog had gebruikt. Zonder de tusschenkomst van den vredelievenden baas, die er niet veel aan hield zijne herberg te zien in stukken slaan, zou het er erg gestoven hebben.

Overal in den omtrek sprak men ervan: baas Nieuwmans was zoo veranderd, dat men hem bijna niet meer naderen dorst. Vooral wanneer men bij toeval sprak over den meester van het Hooghgoed ontstak hij in woede en de woorden wraak en straf rolden in onverstaanbare zinnen over zijne lippen.

Acht dagen vóor het bezoek dat wij hem heden brengen, was Nieuwmans het slachtoffer geweest van een ongeval door zijne opgewondenheid veroorzaakt en dat voor hem het begin was van het einde.

Hij moest zich naar Parendonck begeven om eenige boodschappen te doen. Ten einde den weg spoediger af te leggen, had hij ingespannen. Zijne vrouw wenschte hem eene goede reis zonder ongelukken, waarop hij antwoordde dat zij niets te vreezen had ‘daar hij het paard onder zijne hand wel dwingen zou.’

- Wees nochtans voorzichtig, Hendrik. Gij weet, het beest staat reeds twee dagen op stal en het is zeer geweldig.

- Met mij zal het zacht zijn als een lam, antwoordde hij bitsig, terwijl hij op het rijtuig sprong en het paard in eene snelle vaart vertrok.

Toen hij de poort van het Hooghgoed voorbijreed, recht over de plaats, waar zich vroeger de afgebrande gebouwen bevonden, gaf hij zijn paard de zweep, als wilde hij de snelheid van den loop nog vergrooten. Maar het ros, jong, moedig en vol bloed, sprong nijdig op, aarzelde schuimbekkend zijlings achteruit tot aan eene der hutten, waar het achterdeel van het rijtuig de ruitjes van een geheel venster in duizend stukjes deed op den grond klinken.

- Hel en duivel vloekte Nieuwmans buiten zich zelven van razernij, dat zult ge mij betalen, stom dier. Daar... daar... daar....

En driemaal floot de zweep door de lucht en viel daarna op den rug van het paard, dat zich bij elken slag in het midden boog en dan met éene enkele, wilde beweging snel als de weerlicht van den eenen kant van den steenweg tot den anderen sprong. Sissend en krakend volgde het rijtuig, wipte eenen voet hoog op den steenweg en bonsde dan tegen eenen boomstam, waartegen het verbrijzeld werd, terwijl het paard als eene lompe massa in de gracht rolde, waar het machteloos snuivend en grollend liggen bleef, tot dat men het ophielp.

Op het oogenblik dat het rijtuig tegen den boomstam schokte, slingerde de ongelukkige Nieuwmans in de ruimte, viel zwaar op den grond en tuimelde op zich zelven eenige meters verder, waar de geburen die verschrikt toesnelden hem in eenen erbarmelijken toestand opraapten. Nieuwmans was nog geen kwartier uurs van huis vertrokken of men bracht hem reeds bij zijne weenende vrouw meer dood dan levend terug.

Een geneesheer, in allerhaast geroepen, vond den toestand van den lijder hopeloos. De val had hem innerlijke kneuzingen toegebracht, die den dood zouden veroorzaken.

Men begrijpt de wanhoop van Maria, die na zooveel angst en zielesmart nog haren echtgenoot zou verliezen.

- Mijn God, mijn God, zuchtte zij, wat zal ik nu aanvangen? Zal het ongeluk mij immer vervolgen?

Zij wist niet dat de beker harer smarten niet tot op den bodem geledigd was, dat haar nog de grootste zielesmart te wachten

stond. Intusschen kenden hare bezorgdheid, hare zelfopoffering en haren moed geene palen. Men bewonderde haar overal men had medelijden met haren toestand, men had haar bij het ziekbed van Nieuwmans willen vervangen, maar de zieke was moeilijk en wilde slechts van haar verzorgd worden.

Nieuwmans bleef eenen dag en eenen nacht bewusteloos tusschen dood en leven. Dan verbeterde zijn toestand; maar die verbetering had slechts dit gevolg, dat de lijder nu duidelijker zijne lichamelijke pijnen met zielsfolteringen verdubbeld vond. Hij klaagde van onuitstaanbare smarten, hij verzweeg de knagingen van zijn geweten.

Tegen den avond van den dag, waarop wij Nieuwmans zoo beweenenswaardig vonden, richtte Deploeg zich naar *Den Koopman* om zijnen vriend te bezoeken. Niettegenstaande het verbod des geneesheers, die de grootste rust voorgeschreven had, werd Deploeg bij den zieke toegelaten. Deploeg had geene slechte inborst, integendeel. Hij verschrikte bij het zien van het uitgemergeld gelaat en angstigen blik zijns vriends. Hij zette zich sprakeloos bij het ziekbed neder, nam met tranen in de oogen de koude hand, waarop de dood zich reeds gevestigd had, en keek hem medelijdend aan.

- Hoe gaat het, Nieuwmans, sprak hij eindelijk op bewogen toon.

- Slecht, vriend, zeer slecht, zuchtte de zieke met zwakke stem. Ik lig hier ter neder en zal nooit meer opstaan.

- Gij overdrijft, Nieuwmans, zoolang er leven is, is er hoop.

- Geene hoop blijft er voor mij over. Het is met mij gedaan.... En nochtans, voegde hij er na eene poos bij, ik had willen leven om het goede te verrichten en het kwade te herstellen.

Nieuwmans zweeg, uitgeput. Een bange gedachte zweefde op zijn bleek gelaat. Deploeg bezag hem zonder meer te spreken. Wat kon hij doen om zooveel smart, zooveel wanhoop te troosten, te helpen? Lang duurde de sombere stilte

Eensklaps ging de voordeur open en onmiddellijk daarna hoorde men in de herbergzaal het gerucht van zware stappen, die door het gansche huis weergalmden.

- Wat beteekent dat gerucht? vroeg Nieuwmans met angst, terwijl hij zijne zwakke blikken in de richting der herbergzaal draaide.

- Ik ga eens zien, antwoordde Deploeg, die niet misnoegd was zijnen pijnlijken toestand te verlaten.

Na eenige oogenblikken keerde Deploeg in de kamer terug.

Nieuwmans ondervraagde hem met den blik.

- Daar waren twee politieagenten, die een glas bier gedronken hebben, zegde Deploeg binnenkomend. Nu zijn zij vertrokken met Karel Snoeiers, den brandstichter, dien zij voor landlooperij aangehouden hebben.

- Mijn God, hij met twee politieagenten! zuchtte Nieuwmans verschrikt. Is het mogelijk?

- Ja, zijne misdaad weegt nog op hem.

- Zijne misdaad, zegt gij. Indien hij onplichtig ware?

- Onplichtig? Maar hij heeft zelf zijne misdaad bekend. Hij is alleenlijk aan het gerecht ontsnapt, omdat hij hield staan, dat een zwavelstokje zijnen zak ontvallen was en door ongeluk vuur heeft gevat.

- En indien hij eens het slachtoffer van het toeval geweest ware, sprak Nieuwmans als tot zich zelven. Indien een schuldige hand...

- Dit is onmogelijk, mijn vriend, viel Deploeg hem in de rede. Bekommer u niet verder om dien ellendeling. Hij draagt de straf die hij verdient.

- Gij veroordeelt Karel Snoeiers wel streng. En toch geloof ik...

Op dit oogenblik werd de samenspraak onderbroken door de aankomst van Maria.

- Belieft u iets, mijn lieve man? Een weinig drinken?

- Ik dank u, Maria. Ik ben moede, ik zou willen rusten.

- Rust dan maar zacht, totdat de gezondheid terugkeert.

En zij lichtte zijn hoofd op en stak het kussen hooger.

Nieuwmans glimlachte haar weemoedig tegen. Deploeg stond op, drukte zijnen vriend de hand en verliet de kamer met den indruk, dat hij hem misschien niet levend zou terugzien.

IX

Intusschen begon de zwaarmoedige winteravond zijne grauwe gordijn over de natuur te werpen en toonde in 't verschiet de spookachtige gedaanten der boomen, die door den zingenden noorderwind heen en weer gewiegeld werden. De duisternis nam haastig toe en door het venster, dat de kamer verlichtte, zag men op het veld den anders eindeloozen gezichteinder meer en meer inkrimpen. Maria stak eene kaars aan en schoof de vensterluiken dicht. De dansende

kaars verspreidde in de kamer des zieken een weifelend licht, dat op de vier muren bijna onzichtbare schaduwen met millioenen deed dooreen wemelen.

Nieuwmans rustte. Hij hijgde naar adem. Van tijd tot tijd werd zijne pijnlijke ademhaling door eenen zucht onderbroken. Zijne vrouw, zijn engelbewaarder, had aan zijne sponde plaats genomen en sloeg zijne minste bewegingen met aandoening gade.

Eensklaps opende hij de oogen, als had een schrikkelijk droombeeld hem vervolgd!

- Maria, mijne goede vrouw, zuchtte hij terwijl hij hare hand nam.

- Wat is er, verlangt gij te drinken?

- Ziet gij de vlam ginder tot boven de boomen stijgen? Ziet gij ze naderen? Daar komen zij aangestroomd, zie, zie.

- Ik zie niets, mijn lieve man, stel u in godsnaam gerust. Uwe verzwakte zinnen bedriegen u.

- Ah, 't is waar, gij weet niet, wat ik....

Hij zweeg eene poos. Dan schijnbaar kalmer sprak hij:

- Maria, ik heb dorst.

- Drink een weinig, ik zal uw hoofd oplichten.

- Genoeg, dank u... Zet u hier nu dichter bij mijn hoofd, opdat mijne flauwe, krachtelooze stem tot u kome.

Maria gehoorzaamde en Nieuwmans sprak verder:

- Verschrik niet van hetgeen ik u zeggen ga. Ik gevoel mijn einde naderen en ik wil uwe vergiffenis afsmeeken eer ik sterf. Ik ben een groote misdadiger.

- Gij! Maar dit is niet mogelijk. Zoo eene brave ziel kan geen kwaad gedaan hebben.

- Het is meer dan tijd, dat ik u het schrikkelijk geheim doe kennen, dat mij doorknaagt en doormartelt. Het is meer dan tijd, dat ik mijne zielesmarte in uw hart uitstorte.

- Is het dan zoo wreed, wat ge mij vertellen gaat? vroeg de vrouw, die verschrikt was bij den ernstigen toon haars mans en toch trachtte te glimlachen om hem op te beuren.

- Gij zult hooren, Maria, en zelf oordeelen. Luister:

Gij weet dat ik u immer uit mijne gansche ziel bemind heb en dat mij niets te zwaar viel om uw geluk te vermeerderen. Ik was gelukkig in uwe tegenwoordigheid, omdat ik gevoelde welke genegenheid, welke wederliefde, gij mij toedraagdet. Wel betreurde ik soms, dat wij geene kinderen hadden, maar ik vond troost in uwe goede inborst en in de gelatenheid,

waarmede gij zonder morren ons lot kont dragen. Ik herinner mij met aandoening de jaren van stille vreugd, welke wij te samen in hoop en verwachting zijde aan zijde doorbrachten. Dit was een gelukkige tijd, die ons als een zalige glimlach der Godheid toescheen. Maar dit vlekkeloos heil was in één oogenblik vernietigd. Sedert de jacht op het Hooghgoed is het duister en verward in mijnen geest; de menigvuldige geweerschoten weergalmen nog immer in mijn hoofd. Het bezoek van den baron van Akel, dien ik vervloek; zijne vleitaal en zijn voorstel van verleiding, al zijne woorden heb ik gehoord en die branden nog daarbinnen als eene wraakroepende schennis van mijn geluk. Ik was bij toeval in den gang aan de pomp; mijne aandacht wierd door den zonderlingen toon van van Akel opgewekt en ik heb alles afgeluisterd.

- Mijn God, zuchtte de angstige vrouw.

- Ja, ging Nieuwmans voort, ik hoorde de voorstellen van den man, die arglistig mijn geluk, mijne rust, de eer van mijn huis wilde stelen. Ik wilde weten wat antwoord gij aan den eerlooze zoudt geven. Toen ik op het punt was tusschen te komen om den baron als een hond te verwurgen, hoorde ik uw antwoord van eerlijke vrouw, mijn goede engel, terwijl gij voor hem de deur opendet en hem op de straat joegt. Gij waart gewroken, ik was het niet, en de gevolgen mijner wraakneming gevoelen wij het meest op dit oogenblik, want 't is zij de oorzaak van al onze ongelukken.

Nieuwmans zweeg. Naarmate hij zich van zijne gedachten ontlastte, werd hij kalmer. Zijne vrouw weende stille tranen, die overvloedig over hare wangen tot op hare borst rolden.

Na eene poos ging Nieuwmans voort:

- Des avonds was er ‘estaminet’ in *Koning Wilhem*, en ik ging van hier weg op het gewone uur. Maar ik richtte mij niet rechtstreeks naar de herberg; nauwelijks had ik het Hooghgoed bereikt of ik drong er binnen, verborg mij een gansch uur op eenige stappen van 't kasteel in eenen dichten struik en wachtte daar met het vastberaden inzicht den baron met den dood te straffen, indien hij zich buiten zijne woning vertoonde. Gelukkiglijk voor hem bleef hij binnen.

Ik vertrok ongemerkt zooals ik was ingedrongen, en begaf mij naar *Koning Wilhem*, waar wij onze partijen met de kaart speelden en waar Deploeg, naar het mij docht, spottend eene zinspeling gewaagde op de veelvuldige bezoeken van den baron in ons huis. Dit bracht mijne woede, mijne wraak-

zucht ten hoogsten graad. Ah! de baron had gedacht, dat een groot fortuin en een edele naam genoeg was om ongestraft het geluk van mijn huis te vernietigen. Dit zou hij betalen! Dit zou hij mij betalen! Ik verliet de herberg. Daar voor mij lag het Hooghgoed in eene ondoordringbare duisternis. Mijn hoofd ruischte. Het was besloten... Ik sprong over de haag, stak het vuur aan het afdak, verwijderde mij in allerhaast met eene verwensching tegen den baron op de lippen en eenige oogenblikken later lag ik te bed.

Ik had mij gewroken door het vuur en de vernieling.

- Mijn God, mijn God! bad de vrouw, terwijl zij eene beweging van schrik niet onderdrukken kon. Mijn God, zal het mij mogelijk zijn dien nieuwen slag te dragen.

- Gij schrikt af, niet waar, voor den brandstichter, voor den booswicht, die den moed had zonder beven zijn werk van vernieling te gaan beschouwen. Maar ik heb geleden, schrikkelijk geleden om de wandaad die ik begaan heb. Sedert den brand knaagde mijn geweten; voor mijne oogen zweefde als een vervolgende geest de kronkelende en spokende vlam, in mijne ooren ruischte als eene immer herhaalde verwijting het gemor eener ontelbare menigte, getuige mijner misdaad; dan weer scheen het mij eene vervloeking te vernemen gemengd aan het geklaag van den wind: de vervloeking van Karel Snoeiers, die zoo ongelukkig beschuldigd werd van eene misdaad, waaraan hij onplichtig bleef. Zooeven is hij hier binnengekomen als wilde hij mij tot op mijn doodsbed folteren en vervolgen.

Toen ik de laatste maal uitreed en de plaats der misdaad voorbijtrok zag ik een oogenblik van zinsverbijstering de vlammen uit den grond opstijgen, bedreigend tot mij naderen en mij omringen om mij te verslinden. Ik voelde ze om mij heen, zij grijnsden het paard en het rijtuig aan. Alles werd duister te midden dier klaarte; het zweet borst mij uit en zinneloos van schrik sloeg ik op het paard, dat mij in eene woeste beweging van eenen boomstam op den grond slingerde, waar ik bewusteloos bleef liggen. Gij weet wat er verder is voorgevallen, nu kent gij de oorzaak onzer ongelukken.

Ik lig hier thans te worstelen tegen de folteringen mijner ziel, meer nog dan tegen de smarten van mijn lichaam in afwachting dat de dood met mijne verlossing aankome.

Nieuwmans hield op van spreken en krachteloos sloot hij de oogen. Zijne vrouw verschrikt en vernietigd door 't geen zij

vernomen had, liet haar hoofd tusschen hare handen zinken en gaf vrijen loop aan hare tranen.

- Gij zult niet sterven, snikte zij. Neen, gij moet leven om het kwaad te herstellen, dat gij gedaan hebt. Wij zullen te samen dit werk van rechtvaardigheid ondernemen.

- Ik zou wel willen, zuchtte de zieke, maar ik gevoel mijne krachten bezwijken; ik zal het niet lang meer uithouden. Dit werk zult gij alleen moeten verrichten.

Er volgde eene lange stilte. Nieuwmans sloot de oogen als wilde hij rusten.

- Ik heb dorst, Maria, zegde hij na eenige minuten. Geef mij te drinken.

En toen hij gedronken had ging hij voort:

- Ik heb veel ongelukken over uw hoofd getrokken, ik heb u veel doen lijden. Zult ge mij nog vergiffenis kunnen schenken?

Maria zag hem liefdevol in de oogen, nam zijn hoofd tusschen hare blanke handen, kuste hem op het voorhoofd en sprak:

- De goede God vergeeft de misdaden, waarover men berouw gevoelt; hoe zou uwe vrouw, die u bemint en die u alles verschuldigd is, u niet alles vergeven?

- En Hij, zal Hij mij ook wel vergeven?

- Men mag nooit wanhopen; want zijne barmhartigheid is oneindig als hij zelve. Rust nu zacht; ik zal op u waken.

En zij waakte den ganschen nacht zonder een oog te luiken en biddend voor den lijder. Deze rustte nu kalmer, want de uitstorting voor het lijden in een vriendenhart is een balsem op de wonden en een troost voor de ziel.

's Anderendaags in den morgen had hij een laatsten aanval van zinsverbijstering, waarin hij de bedreigende vlammen ontwaarde; dan in den namiddag gaf hij den doodsnik, nadat zijne vrouw hem de hulp van den godsdienst bezorgd had. Uitgeput van lijden had hij in een oogenblik van kalmte zijnen laatsten adem tegen de lippen zijner biddende vrouw uitgeblazen.

Drie dagen daarna volgde door een mistig, weemoedig weder eene groote menigte het lijk van Nieuwmans van de kerk naar zijn laatste rustplaats. Men beklaagde het ongelukkig slachtoffer van de ramp; men beklaagde vooral de brave, bewonderenswaardige vrouw, die hem verzorgd en bewaakt had en die nu zoo uitgeput was, dat zij de stoffelijke over-

blijfsels van haren man zelfs tot aan de kerk niet kon vergezellen. Met hoeveel meer bitterheid zouden de klachten van medelijden voor deze laatste zijn opgestegen, indien men geweten had welke schrikkelijke waarheid Nieuwmans haar had veropenbaard. Maar geen woord zou daarover hare lippen ontrollen. Het graf van haren man had het geheim voor eeuwig opgesloten.

* * *

De dood van Nieuwmans was niet het eenige gevolg zijner wraakneming. Er waren nog andere en onschuldige slachtoffers; want wie kan al de gevolgen van de redelooze wraak, dat ondeugend en onzedelijk gevoel, berekenen?

Vooreerst voor de Snoeiers. De oude moeder leefde slechts eenige maanden na den brand en stierf van schrik en verdriet. De brave vader kreeg op het Hooghgoed een ondraaglijk leven. De baron van Akel deed hem dikwijls gevoelen, dat hij hem slechts uit medelijden in dienst hield en dat het hem niet spijten zou, indien de vader van Karel Snoeiers er van door trok. Korten tijd na den dood zijner vrouw had de bedroefde man eens zijne woning verlaten, dwaalde verder en verder met wanhoop in het hart zonder zich af te vragen waarheen en men vond hem levenloos in den sneeuw, bezweken aan koude en honger.

Hun zoon Karel, van allen als brandstichter aanzien en verstooten, dwaalde werkeloos als een verlaten geest rond, want de beschuldiging waaronder hij gebukt ging en welke hij in aller oogen lezen kon, had hem alle zedelijke kracht benomen. Eindelijk wierd hij, zooals wij het reeds weten, voor landlooperij aangehouden en vervolgens naar Hoogstraeten gericht. Bij zijne terugkomst waren zijne beide ouders overleden en hij was op het punt zich voort aan de luiheid over te geven, toen er hem iets zonderlings voorviel, dat hem tot beternis bracht.

Op zekeren morgen kwam hem de brievendrager opzoeken en bestelde hem een brievenzakje van groot formaat. Karel trok het haastig open en vond er drie bankbriefjes in van honderd frank ieder en een stuk papier met deze woorden:

‘Aan Karel Snoeiers,

Eene wraaknemende hand stak het vuur in het Hooghgoed. Onnoodig den plichtige op te zoeken, want deze is reeds lang begraven. Op zijn sterfbed heeft hij uwe vergiffe-

nis afgesmeekt. Dit briefje kan dienen om uwe onschuld te bewijzen en de drie honderd frank zullen u eene heerlijke plaats in de maatschappij helpen opzoeken.'

De lezing van dit briefje bracht den grootsten indruk op Karel te weeg. Nadat hij het misschien tien maal herlezen had, richtte hij zich naar het Hooghgoed om den baron te spreken; doch deze wilde hem niet ontvangen. Dan verwijderde hij zich van de streek, waar men hem nimmermeer terug zag, en vestigde zich in Frankrijk, waar hij een regelmatig leven leidde en een voorbeeldige huisvader werd. Hij vroeg zich dikwijls maar vruchteloos af, vanwaar de brief en het geld toch komen mochten. De lezer heeft het voor hem geraden.

Maria Nieuwmans verbleef nog eenigen tijd na den dood van haren man op *Den Koopman* totdat hare zaken vereffend waren. Zij verkocht haar huis met alles wat het bevatte en verliet weenend de plaats, waar zij zoolang in vrede en geluk met haren echtgenoot geleefd had. Zij ging bij hare ouders inwonen, waar zij stil en ingetogen het geheim van het Hooghgoed zorgvuldig verborg. Aan hertrouwen dacht zij nooit.

Het was dus vruchteloos dat Deploeg naar 't 'fijne' van de gebeurtenis gezocht had. Wat de baron van Akel betreft, deze alleen, voor wien de wraak nochtans bestemd was, gevoelde zich niet geraakt. Hij had zelfs nooit de knaging de ware oorzaak van den brand te kennen. Eene verzekeringsmaatschappij betaalde hem de volle waarde voor de vernietigde gebouwen. Een nieuw afdak, een prachtig koetshuis vervangen thans de oude, zonder dat zij een duit aan den baron van Akel gekost hebben.

En heeft de baron nimmermeer Maria Nieuwmans ontmoet?

Slechts eénmaal. Eenige dagen ná den dood van Nieuwmans wandelde de baron zorgeloos in zijnen dikken overjas gedraaid op den grooten steenweg voor het Hooghgoed. Daar kwam Maria in rouwgewaad juist van Parendonck terug.

- Goeden dag, Maria, riep hij haar met eenen moedwilligen glimlach toe.

- Ik ken u niet, antwoordde zij en wierp hem zulken blik van verachting in het gezicht, dat hij er onder verpletterd was.

- 't Is gelijk, gromde hij, toen zij reeds ver voorbij was, die Maria is eene schoone vrouw, welke iemand zou kunnen gelukkig maken.

Kortrijk. 26 *Februari* 1889.

AL. VANNESTE.

Poëzie

I.
Zij is heen!

De sneeuw in groote vlokken
Viel dwarr'lend naar beneên,
En 't luiden van de klokken
Riep treurig: ‘Zij is heen!’

Wij droegen haar ten grave,
En schreiden bitter luid....
O moeder! ô de brave
Haar levensstrijd was uit!

De stille en naakte lanen,
De weg naar 't doodenveld,
Besproeiden we met tranen;
Het wee hield 't hart omkneld!

En alles om ons henen,
Dat vroeger vreugde bood,
Dat treurde of was verdwenen;
Als moeder was het dood!

Een laatste beê tot zegen
Was 't vaarwel, dat men gaf....
Wij snikten.... en wij zwegen....
De doodkist zonk in 't graf.

De sneeuw in groote vlokken
Viel dwarr'lend naar beneên....
En 't luiden van de klokken
Riep immer: ‘Zij is heen!’

ISIDOOR ALBERT.

II.
De klok.

o Klok, o Klok, ik blijf u trouw,
Wat of er ook geschied',
Want gij verkondigt wel het rouw-
Maar ook het vreugdelied.

Wen watersnood den lande schendt,
Of als een helle brand
Zijn lichtgloed over de aarde zendt,
Dan vraagt ge een helpende hand.

Maar is het feest in Koningshuis,
In Kerk of in Kapel
Dan dreunt ge niet met woest gedruisch,
Maar klingelt beiaardspel.

Daarom, o Klok, blijf ik u trouw,
Wat of er ook geschied',
Want gij verkondigt wel het rouw-
Maar ook het vreugdelied.

K. STESSENS.

Borgerhout.

III.
Het sneeuwklokje.

Sneeuw en ijs bedekt nog de aarde.
Boom en struiken staan nog kaal.
Noordenwind, die hen ontblaarde,
Blaast nog immer guur en schraal.

Niet een enkel groenend spruitje
Breekt de eentonigheid van 't veld;
Niet een enkel bottend kruidje,
Dat ons lentezon voorspelt;

Dan gij, needrig lieve bloeme,
Door de sneeuwge korst geboord.
Dat men u steeds eere en roeme,
Die zich aan geen vlagen stoort!

Eenzaam bloeit ge, sneeuweklokje,
Aan den zoom van 't dichte bosch;
Op uw slank en groene stokje
Breekt uw blanke kelkje los.

Wis is 't weer u ongenegen,
Weinig vriendlik zijn onthaal;
Doch gij hoeft noch dauw, noch regen,
Slechts een' enklen zonnestraal.

Geene zefiers, die u streelen,
Om u, bie noch vlinder vliegt.
Mijmrend gij uw zacht fluweelen
Kroontje heen en weder wiegt.

Al de bloempjes luidt gij wakker:
Uw geheimnisvolle toon
Ruischt door wei en woud en akker,
Waaruit 't leven schijnt gevloôn.

Maar al zijn zij nog aan 't droomen
En al sluimren zij nog voort;
Eene heeft uw stem vernomen,
Eene toch heeft u gehoord.

't Is het geurig violetje,
Dat van liefde voor u blaakt,
En dat, met zijn fulpen petje,
Tusschen 't spichtig gras ontwaakt.

Voor het u heeft toegefluisterd,
Waarom, klokje, gaat gij heen?
Waarom niet zijn taal beluisterd?
Waarom laat gij 't zoo alleen?

Mensch, niet dit geheim doordrongen!
Maar die eedle bloem begroet
En haar eer en lof gezongen
Om haar' eenvoud en haar' moed!

PROSPER LEFLOT.

Lier.

Vondel, Nederlands Heldenzanger
Tijdens het eerste stadhouderlooze tijdvak 1650-1672
door Gustaaf Segers.

(*Zie vorige afl. blz.* 233).

Vondel kon niet nalaten in zijn *Statswecker* de verraders des vaderlands te schandvlekken, gelijk zij het verdienden:

Wat baeten magazynen, zwanger
Van al verslindend nootgeweer?
Wat magh het baeten dat men langer
Met vlaggen van de leeu braveer';
Zoo 't leeuwenhart begint te flaeuwen,
En voor 't geloey van stieren zwicht?
Wat baeten hem gebit, en klauwen,
Indien hy slaapt in zynen plicht?
Athene, sloop uw houte veste,
Geboort met macht van grof geschut;
Geef Xerxes al uw recht ten beste:
Gereede voorraet is onnut,
Ten zy men 't zeerecht pass' te paeien.
Het donderkruit eischt vonck en vier.
De roode haen moet rustigh kraeien:
Op 't zwaaien van de bloetbanier.
Het roode paert met spooren noopen,
Den kam opsteeken in dat perck.(1)
Zoo sluit men 't heiloos zeeslot open,
Zoo valt geen beer den leeu te sterck.
Aen wijs beleit zal 't niet ontbreeken,
Noch voorgang van s' lants Amirael,
Dat 's klaer aen Wassenaer gebleeken,
Die, als een zeerots van metael,
Zich schrap zette in de barreningen
En 't buldren van den nootorkaen,
Die gansch Europe wou bespringen,
De zeevaert in zijn boeien slaen.

(1) 'De roode haen is het buskruit, en het roode paerd het geschut der zeemacht,' zegt Van Lennep. '*Den rooden haan laten kraaien*,' beteekent brandstichten. In vele streken van Vlaamsch-België wordt de uitdrukking door het volk gebruikt.

Hoe queet zich Floriszoon, en Witte,
In 't onweer van dat krijghsgevaer!
Hoe offerden zich in de hitte
Ons Decien op 't hoogh altaer.
Van Mars, hun vaderlant ten goede,
Ten dienst van Hollants bontgenoot!
Hun vier verslond de waterroede,
Men eer ze in beelden na hun dood.
Laat weiflaers en verraeders beven,
Voor 't oorlogstucht, die kent geen bloet,
Ziet bloetverwanten aen, noch neven.
Out Rome stont op dezen voet.
Wat baet het Brutus uit te houwen,
In klaeren marmersteen zoo prat
Zijn streng gevecht en tucht t' ontvouwen?
Dat voorbeelt natreên sticht een stad.
Zoo brult de zeeleeu van Venedigh:
Daer lijdt het oog des staets geen schimp.(1)
Men ga in burgerzaecken zedig,
Hier gelt verbloemen, gunst, noch glimp,
Genadigh zijn, is ongenade
In staetsbelang. Hij spaert geen bloed,
Die schelmen spaert. Men recht te spade,
Daer staetrecht voortgang eischt, en spoet.
Men prest hier niet: hier valt geen klaegen,
Wie 't lijf op prijs zet, moet het waegen.

Dank aan de rustelooze werkzaamheid van Jan De Witt was de vloot intusschen weer spoedig gereed om uit te zeilen. Algemeen was men echter van oordeel, dat de zuidwesten wind haar belette de Texelsche gaten uit te loopen. De Raadspensionaris begaf zich met het peillood op het voorste schip, en bracht aldus de vloot in zee.

Michaël Adriaenszoon De Ruyter, die op de Amerikaansche kusten kruiste, had intusschen de ramp van Wassenaer vernomen. Hij nam onmiddellijk koers naar de Noordzee, ontzette de Nederlandsche retourvloot, welke te Bergen, in Noorwegen, door 14 Engelsche schepen was ingesloten. In de Lente van het jaar 1666 verscheen hij aan het hoofd van eene zeer aanzienlijke strijdmacht op zee.(3) Zijne vloot was in drie eskaders verdeeld. Hij zelf had het bevel over de

(1) Slechts ten loops roep ik hier andermaal de aandacht op Vondels veelzijdige kennissen. Men weet dat de Venetiaensche Republiek met uitterste strengheid te werk ging tegenover hare krijgslieden, die zich lafhartig of verraderlijk gedroegen.

(3) Zijne vloot telde 85 oorlogschepen, 9 branders, 5000 stukken geschut en 22000 soldaten.

middel a*fdeeling*, Cornelis Tromp, de Jonge en Evertsen voerden de voor- en achterhoede aan. De beroemde Monck (Lord Albemarle) was aan het hoofd der Engelschen; Ayscue en Thomas Allen dienden onder hem.

Den 11 Juni 1666 te 1 uur begon de beroemde *Vierdaagsche Zeeslag*, stellig een der roemrijkste feiten der Hollandsche historie. De Ruyter toonde er zijn ongeëvenaard bevelhebberstalent en onverstoorbare kalmte, te midden van het afgrijselijkste kanongebulder: twee Fransche edellieden, die bij hem aan boord waren om getuigen van den zeeslag te wezen, verklaarden, dat zij zich nooit iets zoo schrikkelijks hadden kunnen voorstellen. Tromp legde er eene heldenmoedige dapperheid, eene verachting van den dood aan den dag, die aan het ongelooflijke grenzen. Zeven malen veranderde hij van schip; zoodat de Engelschen vroegen of er zeven Trompen op de vloot waren.

Den vierden dag beval De Ruyter eenen algemeenen aanval op de vijandelijke strijdmacht, ten einde hare slagorde te breken. Hij gelukte, sloeg dwars door de vloot heen, die, door den mist begunstigd, fel gehavend, zich in de Engelsche havens redde.

De zegepraal der Nederlanders was volkomen; vijfduizend Engelschen waren gesneuveld, het aantal hunner krijgsgevangenen beliep drieduizend, zes schepen waren genomen, zeventien verbrand; bovendien waren, om zoo te zeggen, al hunne vaartuigen ontredderd. Groot was de vreugde in Holland: zij was echter getemperd door de zware offers, welke de overwinning had gekost. Evertsen en de vice-admirael Van der Hulst bevonden zich onder de dooden. Het is opmerkenswaard, dat in deze zeeslagen de Nederlanders telkens zulk ongewoon groot getal gesneuvelde officieren te betreuren hadden. Zij legden eene onversaagdheid, eene razernij tot den aanval aan den dag, die meer dan eens hun leven noodeloos in gevaar brachten, doch welke ons de geestdrift verklaren, tot welke de bemanning zich liet meesleepen. Tot heden hebben wij Van Galen, Wassenaer, Tromp den Oude, Kortenaer, de Evertsens, Van der Hulst reeds zien vallen; al de andere beroemde vlootvoogden, Tromp de Jonge en De Ruyter niet uitgenomen, zouden hun leven op den Oceaan, door vijandelijke kogels, verliezen.

Men kan wel denken, dat Joost Van den Vondel den Vierdaagschen Zeeslag blijde herdacht, en dat hij ter eere der

gesneuvelden, in diep gevoelde zangen, den rouw des Vaderlands uitdrukte.

De man was negen en zeventig jaren oud; en kende nog geene der zwakheden des ouderdoms. Hij was arm, schreef op het Pandjeshuis, en bezat niemand, die hem kon troosten dan zijne aangebeden Anna. Maar, zijn dichterlijke geest bruischte als een ongenaakbare bergstroom; waar het den roem van Neerland gold, zong hij met eenen gloed, dien hij in zijnen prachtigsten tijd niet had gekend. Elf jaren waren verloopen, sinds hij den Raadspensionaris en zijne bruid had toegewenscht, dat de Hemel hen, zoowel als het land, met gouden tijen zou hebben gezegend! In welke mate was die wensch niet vervuld! De Witt was thans een en veertig jaren oud. Hij had bewijzen gegeven van een zelden geëvenaard bestuurderstalent. In het midden der benarde tijden had hij, om aan de gebeurtenissen het hoofd te bieden, die wij slechts hebben kunnen schetsen, eene eigenschap vertoond, die het kenmerk der waarlijk grooten is, namelijk de kennis der détails. De Raadspensionaris ontwikkelde dan ook op dit oogenblik eene werkzaamheid, die verbazend mag heeten. Hij was de ziel der gansche regeering, en mocht er zich ook op beroemen, persoonlijk de luisterrijke overwinningen te hebben voorbereid, waardoor de Admiralen zulken onsterfelijken roem verwierven. Zijne vrouw telde negen en twintig jaren. Verscheidene kinderen had zij haren man geschonken: Zij was gelukkig en tevens fier op den Europeeschen roem, waarin de staatsman zich mocht verheugen. Haar grootste geluk, gelijk wij nog gezegd hebben, zou wezen, dat zij vóor den moord van haren doorluchtigen echtgenoot ten grave zou dalen.

Onze dichter, gelijk men gezien heeft, had sedert dit huwelijk niet opgehouden, de glansrijke daden der Nederlandsche helden te bezingen. Alexander de Groote achtte Achilles gelukkig om zijne heldendaden, meer nog, omdat hij in Homeros eenen waardigen herold van dezes roemrijke feiten had aangetroffen; Jan De Witt mocht niet minder het lot danken, dat hij, en zijne beroemde admiralen, in den grijsaard uit het Pandjeshuis, eenen onvergelijkelijken zanger hadden, die op waardige wijze hunne glansrijke daden aan het verste nageslacht zou verkondigen.

Verscheidene gedichten vervaardigde hij ter eere van den

Vierdaagschen Zeeslag: In den *Zeetriomf der Vrije Nederlanden* zingt hij o.a.

Tromp schynt scheutvry, en verandert,
Moedigh op den leeuwestandert,
Zevenmael van kiel op kiel.
Toen de noot hem overviel
Quam helt Ruyter aengeschooten,
Streven door de donderklooten
Als een salamander, fier,
Ongezengt in 't oorloghsvier,
Onder blixems van kortouwen
Met een ongeschokt betrouwen.
Drywerf dondren ze op het meer
Door Brittanje heene en weêr.
Met grofzwangre schutgevaerten,
Tot met ingekrompe staerten
Alle waterhonden vlugh,
Na de vierde mael, den rugh
Biedende, zich zeewaert deilen,
En met uitgezette zeilen
Heenedruipen, zonder moedt,
Door een zee van Engelsch bloet.

De *Zegezang der doorluchtigste Heeren Staeten door den Wel Edelen en Gestrengen Heer Michael Rugter*, *Lieut. Amerael der Vrije Nederlanden* is een der schoonste gedichten van Vondel. Onze dichter vaart er ongemeen hevig tegen Karel II in uit.

Wort Godts gezalfde een zeevrybuiter? vraagde hij zich af. Hij verwijt den koning zijne ondankbaarheid jegens de Staten, aan wie hij grootendeels zijne kroon verschuldigd was:

Gedenck hoe ghy den Staet der landen,
Die u herstelde, en op zijn handen,
U scheep geleide uit 's Gravenhaegh,
In uwe hoope hebt verslonden,
Ter schennisse der vreeverbonden.
Verdiende ons noothulp zulck een plaegh?
Ghy zult uw straf rechtvaerdigh draegen.
Zy staen niet stil, die andren jaegen.

Prachtig schoon is de lof des Admiraels:

Waer voerde oit RUYTER zoo rechtschapen
In zijnen schilt het eêlste wapen,
Voorzichtigheit en krijghsbeleit,
Het oogh in eene hant van boven,
In 't midden van dien gloênden oven,
Gesterckt van Godts almogenheit.
Dees zeehelt gaf de maet en wetten
Aen zooveel stemmen van trompetten,

Kartouwe en donderbusse, in een,
Als naer de zangkunst, hecht geslooten,
En rolde, op korte en lange nooten,
Den oorloghsgalm op 't water heen.

Het lijk van den gesneuvelden vice-admiraal *Van der Hulst* werd, op 's lands kosten, in de Oude Kerk te Amsterdam ter aarde besteld. Hem ter eer werd eene prachtige graftombe opgericht. Het witmarmeren beeld des helden, in volle wapenrusting, wekt thans nog elks bewondering op. Onder het wapen der Vereenigde Nederlanden leest men het treffend grafschrift:

Hier rust hij, die niet rusten kon,
Eer hy syn vyand overwon:
Omhoogh leeft hy in vreughden,
In marmer door syn deughden.
Anno 1666.

Op de zerk staat:

Hier rust de onsterfelycke Zeehelt ABRAHAM VAN DER HULST,
Vice-Admirael van Holland en Weestvriesland, *onder den Zee-Raet t'Amsterdam*, *synde glorieuselyck in syn devoir overleden in de bevoghte Victorie tegens de Engelsche ten XII Juni CI□I□CLXVI.*

Daaronder Vondels verzen:

Hier sluimert Hulst, de schrick der Britsche Zeebanier,
Beproeft in slach op slach, in bloet, in vloet, in vier,
De groote Zeeraet kroont dien Vaderlants beschermer.
De faem des braven Helts braveert metael en marmer.(1)

Onder de beeltenissen van Ruyter en Tromp schreef onze dichter treffende bijschriften, die ik reeds in andere studiën heb aangehaald.

Negentien dagen na deze glansrijke overwinning stak de Nederlandsche vloot andermaal in zee. Zij werd nabij Duinkerken verslagen. De admiralen Jan Evertsen en Yerk Hiddesz. sneuvelden. De Ruyter weet aan Tromp de nederlaag toe. Deze had zich door zijnen onbesuisden moed laten medesleepen om de achterhoede der Engelschen te vervolgen, zoodat hij geen deel aan den eigenlijken slag had kunnen nemen. Tromp was diep verstoord; in ruwe bewoordingen bood hij zijn ontslag aan, hetwelk werd aangenomen. Eene Commissie, met Jan De Witt aan het hoofd, gaf den onversaagden zeeheld ongelijk. Welk ook de drijfveer van Cornelis

(1) Zie Van Lennep: X^{e} deel blz. 585.

Tromp geweest zij, zoo moet men wel bekennen, dat de Raadspensionaris zijne verderfelijke neiging volgde, personen uit aanzienlijke plaatsen te verwijderen, die zijne staatkundige begrippen vijandig waren, welke diensten zij ook den lande hadden bewezen. Dat was het geval met Tromp; hij was een diep overtuigd Orangist, doch tevens een geestdriftig beminnaar van het vaderland. Het zeevolk aanbad hem. Men verhaalt, dat de Fransche koning hem het bevel over zijne vloot, met eene aanzienlijke jaarwedde, aanbood. Tromp weigerde echter: hij verklaarde liever een werkeloos burger der Nederlanden te blijven, dan in een vreemd land de schitterendste ambten te bekleeden.

Intusschen waren de onderhandelaars tot het sluiten van den vrede te Breda vergaderd. De Engelschen schenen de besprekingen tot in het oneindige te willen rekken. De Staten, die heel wel wisten, dat Karel Stuart de door de Kamer gestemde gelden, aan gansch andere zaken besteedde dan aan het versterken zijner vloot, besloten hem in zijn rijk aan te tasten. De tocht naar Chatham in 1667 is algemeen gekend. De Nederlandsche vloot stond onder het bevel van De Ruyter. De voorhoede vaarde de Theems op, niettegenstaande al de hinderpalen, en bracht de forten aan de kusten tot zwijgen. Een volledig verslag, door Cornelis De Witt, den broeder des Raadspensionnaris, die zich op de vloot bevond, op 23 Juni aan de Staten gezonden, is ons van dezen merkwaardigen tocht bewaard gebleven. '*Nae wy bericht werden*, *lezen wij in hetzelve*, *is het geheele Ryck in allarme*, *ende werdt veel volck by een getrocken.*'

De Nederlanders zouden inderdaad niet geaarzeld hebben landingstroepen aan wal te zetten, ten einde het beleg voor Londen te slaan, hadden de gezonken schepen de rivier niet onbevaarbaar gemaakt.

Vondel, die zijn tachtigste jaar ging bereiken, kon dien merkwaardigen tocht niet onbezongen laten. Door de lierzangen, die hij ter eere van Neerlands koene zeelieden aanhief, waait een adem van mannelijke kracht en jeugdige geestdrift, die ons verstomt. De nationale trots van den grooten dichter haalt hier weer de overhand op zijne voorliefde tot het huis der Stuarts, en al zijne andere gevoelens, hoe heilig zij hem mochten wezen. *De Zeeleeu op den Teems,* werd reeds vroeger door mij medegedeeld. *De Zegevier der Vrye Nederlanden op den Teems* is niet min heerlijk:

Hy (de koning) verbiet de zee te roeren,
En gebiet dat elck de vlagh
Strycke voor zijn zeegezagh.(1)
Hy heeft recht de vlagh te voeren,
En te rooven wat hem lust,
Van den Teems tot Indus kust.

Onder schyn van treck tot vrede
Speelt de schalck, tot 's nabuurs scha,
Zyne Paisrol in Breda:
Daer men kent Leicesters zede,
Die meineedigh en veraert,
Elck naer 't hart steeckt met zyn staert....

Tot een eeuwig zeegeteecken
Zal het zeeslot, groot van faem,
Dat, gevreest om Karels naem,
Alle havens aen wou steecken
Met een zeepest en bederf,
Proncken voor 't Oostindisch werf.(2)

Zeeraet, spaer geen gout, noch parel,
Noch doorluchtig diamant
Aen een scheepskroon, om parmant
Dien veroveraer van KAREL
Ryck te kroonen, datde nyt
Brakel(3) 't hart toebrake uit spyt.

(1) Men weet, dat de Engelschen het groeten hunner vlag door de Nederlandsche geeischt hadden.

(2) Namelijk Het Schip *Royal Charles*, hetwelk door de Nederlanders werd genomen, en mede naar Amsterdam gevoerd. In die stad wordt in het Rijksmuseum het tafereel, hetwelk het aanbrengen der Engelsche schepen voorstelt, van W. Van de Velde bewaard, onder den naam: *De veroverde Prijzen.*

(3) ... Vermits de diepte van de Riviere zoo naeuw is, dat niet meer als een schip en front gelyck konde inkomen, zoo heeft eindelyck eenen Capitain Braeckel, gehoorende onder het Collegie van de Admiraliteyt, residerende te Rotterdam, leggende van de achterste, sich selven aangeboden te enteren, of hij de andere soude kunnen passeren, met verseeckeringe dat hij den voorsten van de Engelsche oorlogschepen, zyn een Fregat met in de 40 stucken gemonteert ende teenemaal zeylvaerdigh ende van alles wel voorsien, het welck tot bewaringhe van 't Fort Charnesse gelegen hadde, ende van daer herwaerts aen opgeloopen was, genaemt de jonge Jonethe plotselyck zoude aan boord leggen, alhoewel hy maar een slecht Fregat ende licht gemonteerd voerde, het welck by ons hem toegestaen synde, soo is dezelve met eene resolutie sonder een schoot te schieten, alhoewel van verre ende continuelyck soo hevigh als eenighsints mogelyck was van syne party wierde gecannonneert, tot dicht aen de voorschreven Engelschman voortgezeilt, ende nae wy konden sien omtrent een musquetschoot van deselve af synde, heeft hem de lage ghegeven, soo veel hy met de boeghstucken konde bereicken, ende soo eens loefs met een voorwint aengeklampt hebbende, heeft hem in een moment verovert...' (Uittreksel uit het verslag van Cornelis de Witt.)

Eer den zeehelt met een wapen,
Hangh zyn slaghzwaert in 't gestarnt,
Dat den Brit in d'oogen barnt,
Die de zee wil overgaepen,
En verslinden al wat zeilt.
Holland heeft zyn gront gepeilt.

Den 31 Juli van hetzelfde jaar 1667 werd de vrede te Breda geteekend. In gansch Holland werd hij met vreugde begroet; overal hadden glansrijke feesten plaats. Jan De Witt gaf zijnen vrienden eenen schitterenden maaltijd, en nam zelf deel aan de volksvreugde. Vóor zijne woning danste en dronk hij een groot gedeelte van den nacht met zijne medeburgers.(1)

Weinigen tijd later stelde de Pensionaris aan de Staten een ontwerp voor, krachtens welk de betrekkingen van kapitein-Generaal en Stadhouder nimmer in dezelfde hand konden vereenigd wezen. Met algemeene stemmen werd dit ‘Eeuwig Edikt’ aangenomen, welk geen ander doel had dan Willem III van het bewind verwijderd te houden. Dit zou echter niet lang meer mogelijk wezen; het oogenblik naderde integendeel met rassche schreden, waarop hij niet alleen in Nederland, zich aan het hoofd van den Staat zou worden gesteld: hij zou op het wereldtooneel treden, zijn eigen vaderland van vreemde overheersching vrijwaren, op Engelands troon stijgen en, ja de vrijheid in Europa redden. De populariteit der ‘*De Witten*’ integendeel, zou was haar einde nabij.

Het zou met het doel dezer studie weinig strooken, indien ik hier in breede beschouwingen over deze buitengewone mannen trade. Zelfs wil ik mij van alle beoordeelingen hunner karakters en hunner staatkundige grondbeginselen onthouden.

Den 10 Augustus 1672 werden zij beiden, gelijk men weet, op de straat vermoord. Zooveel wreedheid legde het opgewonden grauw aan den dag, dat de beschrijving der misdaad ons walgen en ijzen doet.

Enkele schrijvers hebben niet geaarzeld te beweren, dat de verfoeilijke aanslag op de ‘De Witten’ met voorkennis, en zelfs op het bijzonder aanhitsen van Willlem III plaats had. Doch, het bewijs hiervan heb ik tot nog toe nergens gevon-

(1) Cérisier, Tableau de l'Histoire générale des Provinces-Unies 7e deel blz. 85.

den; het karakter van den Stadhouder verbiedt mij overigens aan deze beschuldiging geloof te hechten.

Drie en vijftig jaren waren thans verloopen, sedert Oldenbarneveld op het schavot was onthoofd. Voor zeven en veertig jaren had Joost Van den Vondel '*Palamedes*' gedicht, om deze strafuitvoering te wreken, die, gelijk wij weten, hij als eenen staatkundigen moord aanzag. Wanneer hij die verheerlijking van het hoofd der Staatsche partij schreef, was hij acht en dertig jaren oud; zijn talent was op verre na nog niet tot volle rijpheid ontwikkeld.

Thans had hij zijn vijf en tachtigste jaar bereikt. Drie jaren te voren was zijn ongeëvenaard genie nog onverzwakt; thans vervaardigde hij geene stukken van langen adem meer.

Waren de Gebroeders De Witt, die hij zoo hoogachtte, en wier bestuur hij in zoo menigen prachtigen lierzang had bezongen, tien jaren vroeger, als slachtoffers van den partijhaat, door de hand van het gepeupel gevallen, wie weet in welke meesterstukken de groote Vondel de moordenaars hadde gebrandmerkt! Wie kan zeggen, met welke uitspattende bezieling hij den ongelukkigen broeders zijne bewondering hadde gewijd!

Thans herdacht hij hun rampzalig uiteinde in weinig uitgebreide bijschriften: Zij behooren tot de laatste werken, welke de veder van den onweergaloozen dichter ontvloeiden:

> Ter eeuwige Gedachtenisse
> van den Heer
> Joan De Wit
> Raetspensionnaris van Hollant enz.
> Ille velut rupes, vastum quae prodit in aequor, obvia ventorum furiis.[1]

Zoo beelt de tekenkunst De Wit af, naer het leven,
Den Mont der Staeten, die voor 't recht van Hollant sprack;
Hy best zich zelven, door veel weldaèn bedreven,
Een Atlas, opgegroeit tot zulk een lastigh pack.
Eneas monsterde de daeden van zyn neven,
En al 't Romainsch geslacht, volvoert met zulck een' lof,
Door Godt Vulkaen in 't velt des beuckelaers gedreven:
De Wit bestelde alleen de pennen rycker stof,

(1) Hij is een rots gelijk, die in de wijde zee uitstekende, aan t geweld der stormen is blootgesteld. (Zie Van Lennep XII deel blz. 34).

Het zy de man zich queet te water en te lande,
En 't leven niet ontzagh te waegen op de zee,
Of Ruwaert, die de kroon der Waterhelden spande,
Met Britsche Standaerden onthaelde op onze rêe.(1)
Of zette in lichten brant de Koninghlycke vlooten;
Of door het vreeverbont 't gewelt van Vranckryck stuit.
Maer Burgerschutters, leit dit hart van u doorschoten,
Met zyn heer broeder, waert al 't aerdryck door beluit.
Verloore zonen, och, vergelt ge dus uw vaders
En voesterheeren, die u voedden met hun bloet?
Verdient hun trou en deught den naem van lantverraders?
Nooit wort met naberou dit zwaer verlies geboet.

Op den Heer
Mr Joan De Wit
Raetpensionnaris van Hollant,
Vader des Vaderlants.
Vincit amor patriae.(2)

Zoo leeft De Wit in 't hart van alle oprechte harten,
De Mont der Vryheit, en der Staeten trouste raet,
Zyn doot, al 't onverdient, zal Hollant eeuwigh smarten.
Hy storf voor 't Vaderlant een martelaer van Staet.

Op d'Afbeeldinge
van den Heer
Joan De Wit.

Zoo leefde Heer DE WIT, der Staeten trouste raet,
Gezwicht om geen gevaer, daer donderslagen ruischten,
En vadermoordenaers hem leverden en kruisten,
Hij storf voor 't vaderlant een martelaer van Staet.

Op den Heer
Kornelis De Wit.

Dus leefde Ruart WIT, zoo zwart als een Moorjaen,
Misverft, en met de schroéf gepynight op de scheenen,
Om valsche logentael in damp en roock verdweenen(3)
Van zyne trou gewaeght de Teems en Oceaen.

(1) Dit ziet op de roemrijke feiten van Cornelis De Witt, Ruwaart van Putten, hooger beschreven.
(2) De liefde tot het hart overwint.
(3) Eene barbier, met name, Tichelaar had het gerucht verspreid, dat Kornelis De Witt hem geld had aangeboden, indien hij den Prins van Oranje wilde dooden. De Ruwaart werd aangehouden, en in de gevangenis op onmenschelijke wijze gefolterd. Hij weigerde echter de minste schuldbekentenis te doen.

Nog zeven jaren leefde Joost van den Vondel; enkele lierzangen, bruiloftsdichten en bijschriften zijn ons uit dezen grijzen ouderdom overgebleven.

Den 5 Februari 1679, tusschen vier en vijf uren, des morgens, ontsliep hij zachtjes, zonder pijn, in den ouderdom van een en negentig jaren, twee maanden en negentien dagen.

In hem verloor Nederland zijnen grootsten dichter, en de menschheid een der verhevenste geesten, die haar in den loop der tijden hebben opgeluisterd.

Boekbeoordeelingen

De twee hoeden, door Nic. Theelen. Tongeren 1888.

Dit verhaal, den Lord Mayor De Keyser, eerbiedvol opgedragen, - vormt een lijvig boekdeel van ruim tweehonderd bladzijden. Eenvoudig, los, zwierig geschreven; op sommige bladzijden in de hoogste mate belangwekkend: b.v.b. Waar Fritz Verlaer zijn wedervaren in het zwarte Congoland vertelt, zijn de ‘Twee Hoeden’ voor ons volk eene goede, eene nuttige lezing. Nergens geen woord, dat het meest kiesche gevoel aanstoot zou kunnen geven. De aartsdomme, belachelijke familie De Seyn-Bernard is goed opgemerkt, geestig geschetst en naar waarde geschat.... Liefhebbers van wetenschappelijken landbouw - iets aan het orde van den dag - kunnen hunne gading vinden in de wijze raadgevingen en belangrijke opmerkingen van den heer Van Weseth, een braaf man, die hier en daar wel wat karikatuurachtig geschilderd is.

Als eene gemakkelijke, nuttige volkslezing beschouwd, heeft de schrijver zijn doel bereikt en een goed werk verricht. Niet zoo wanneer wij het onder zuiver letterkundig oogpunt beschouwen. En vooreerst het werk is te langdradig: sommige hoofdstukken zouden gansch kunnen wegvallen.

't Is vast geen Gordiaansche knoop, dien de schrijver in zijn werk heeft gelegd. Van doorhakken kan hier geene spraak zijn: verwonderlijk is het integendeel dat hij niet van zelfs uiteenvalt. Men moet veel goeden wil hebben, - nu, die schiet er bij onze romanlezers nooit te kort: zij slikken alles - om met den schrijver al de gevolgen, die hij aan de

toevallige verwisseling van een paar hoeden toeschrijft, te kunnen aannemen. Immers zijne personen zijn allen zoo door en door braaf, met zulke edele gevoelens bezield, handelen zoo innig vertrouwelijk met elkander, dat een enkel woord.... en de toestand is klaar: niet eene enkele moeilijkheid zal zich nog verzetten tegen de huwelijken, die dan toch het noodlottige einde moeten zijn van allen roman, die zich eerbiedigt.

In een woord: het verhaal is - naar het voorbeeld van menig werk der Fransche letterkunde - op den punt eener speld gebouwd. Altijd en voor ieder eene zeer gewaagde onderneming.

Schilderachtig, vloeiend en meest altijd juist gepast is de taal des schrijvers: hoewel men soms zeggen zou, dat ook de Heer Theelen een slachtoffer geweest is van een verfranscht onderwijs. Er hoort later heel wat moeite toe om dat vreemd pakje af te schudden. Heel aardig is de rol, die het woordeken *zich* in schrijvers hand speelt. Heeft hij daar eens even opgelet?

Ten slotte: onze beste wenschen voor de toekomst en hoop na weinig tijd eene nieuwe lettervrucht te mogen genieten.

E. VAN LANGENHOVEN.

II.
De Kempische Harp, Dichtbundel van Lodewijk Mercelis. Gent, Leliaert, Siffer & Co. - 1889.

Rein en frisch, als de lucht, die over de Kempische heivlakten en bosschen waait, zoetvloeiend en klankvol als 't geheimnisvolle koor, dat door de kruinen der dennen ruischt, is de poëzie, die ons in de *Kempische Harp* wordt aangeboden.

Opmerkensweerdig is de vooruitgang door den dichter gedaan, sinds hij - een paar jaren geleden - zijnen eersteling ‘Natuur en Hert’ de wereld inzond. Was in dit werk de vorm nog dikwijls zwak, het vers wanluidend, vaak opgeschroefd en gezwollen: thans verdient de dichter door keus van vorm, eigenaardigheid en gepastheid van uitdrukking bijna altijd geheele goedkeuring.

Men treft in den bundel eene groote verscheidenheid van vormen aan, die hij, dank aan eene ernstige studie van het

bekroonde werk van Jan Van Droogenbroeck, zwierig en los weet te kneden.

Innig gevoel voor de schoonheden der natuur; hartstochtelijke liefde tot den geboortegrond, tot alles wat hem aan zijne kinderjaren herinnert of van zijne duurbare ouders spreekt, straalt in de meeste stukken door. Dat hij echter ook eenen blik op maatschappelijke kwalen werpt, getuigen '*Vaderschuld en Kinderboete*,' '*Sylvesternacht.*' '*De Bruidegom van de Dood*' en andere.

Het eerste dezer drij stukken - heel vrij bewerkt naar Coppée's 'Grève des Forgerons' is treffend van voorstelling en roerend van toon. - Mochten wij de opmerking wagen: of het de dichter wel duidelijk geweest is, op welke plaats hij zijne handeling schildert. Er is daar iets onwaars, dunkt ons.

'*In de Woestijn*' wekt aanstonds de herinnering op aan Pol de Mont's '*de Leeuw in de Woestijn.*' Eene vergelijking zou niet ten gunste van eerstgenoemd vers uitvallen. In de *Kempische Harp* mocht het gemist worden.

Eene schilderij tintelend van leven en beweging is '*Op de Kermis.*' Kerkmis ware wellicht juister geschreven: immers de dichter behandelt in zijne beschrijving van dit dorpsfeest enkel het godsdienstige gedeelte, de kerkelijke plechtigheden, wat er later zoo al gebeurt,

> '... bij spel en dans,
> Wen 't maantje blinkt aan d'hemeltrans'

kwam hem wellicht minder gepast voor.

Hier zou ik een latijnsch spreekwoord kunnen aanhalen; doch onnoodig.

Een vraagsken: Heeft de dichter gezien met wat kwistigen overvloed hij de tegenwoordige deelwoorden in deze hexameters heeft gezaaid! Kon hij erin gelukken ze tot op de helft te verminderen 'de Kermis' zou er oneindig bij winnen. Dan nog gezegd: dat eenige dichten onder opzicht van verzenbouw dienen terug op getouw gezet te worden, b.v.b. '*Moedervertellingen* en *Ster der Zee.*' Dat de dichter zich hoede tegen gerektheid - waar 't gemak van werken wel eens aanleiding toe geeft - en wij hebben de voornaamste opmerkingen meegedeeld, die wij bij de lezing aanteekenden en die misschien de aandacht des schrijvers niet geheel onwaardig zullen zijn.

Mercelis, gemoedelijke dichter onzer Kempen, ga voort op de ingeslagen baan; stem de harpe, stort uwe ziele in roerende zangen uit; wij voelen, wat gij gevoelt; uwe zangen schenken ons genotvolle uren en wekken eene wereld van zalige herinneringen op. Daarvoor dank en hulde.

Komt, o dichters, verzen plukken,
Bij den hellen waterschijn,
't Rijm gedoopt in vloeiend zilver
Zal zooveel te frisscher zijn!
(bl. 77.)

E. VAN LANGENHOVEN.

Proeven van Kempische Folklore.

De pier van Ten-Aert.

Ten-Aert, in de gewone volksspraak ‘den Aard,’ is een klein gehucht der gemeente Gheel, gelegen aan den steenweg van Turnhout naar Diest, bij de Kempische vaart.

De streek is schraal en moerassig en bleef lang van alle verkeer met het omliggende verstoken. Vandaar dat de bewoners, ten rechte of ten onrechte, de faam genoten van ‘niet bij de slimsten’ te behooren.

De natuur van den grond brengt mede, dat er de pieren of aardwormen ‘zoo raar zijn als de suikerpeekens,’ zegt men te Gheel.

Men begrijpt, ‘welken opschreeuw het te weeg bracht’ toen op eenen regenachtigen dag, plotselings uit den grond; een der reusachtigste pieren te voorschijn kwam, die ooit menschenoog te aanschouwen kreeg.

Van woonst tot woonst, vliegt bliksemsnel het wonderfeit.

De kopstukken van het gehucht vergaderen zich alras. Wat mag het wonder beest wel wezen? zoo klinkt de vraag uit elken mond.

‘'t Is vast een rog, zegt Peer Janes, 'k heb ooit van zulk beest gehoord, dat in het water zwemt, en menschenvleesch tot voedsel neemt.’

‘Gij zijt er nog niet half, Janes, zoo spreekt Profeet,

gewis is het een krokodil van over zee, hier aangeland, of anders is het een olifant.'

Nu treedt Sus Elzemans tusschen beiden, en in het volle bewustzijn zijns gezags, als koster, zoo luidt zijn oordeel: 'Hier is een duivelslist in 't spel. Wie anders dan die booze geest, kan ons dat wangedrocht gezonden hebben? Het is een draak, der hel ontvlucht, belust om zielen aan den hemel te ontweldigen.'

Thans zwijgt eenieder stil, het hart met vrees omklemd. Men fluistert ondereen, wat men dient aan te vangen met dezen viezen gast....

Bravo! het is gevonden. Ras wordt de smid gehaald, en eene ijzeren ketting het dier om het lijf geklonken en dus geboeid, wordt het gedrocht in de kapel, onder het autaar vastgesmeed.

Daar ligt hij nu, en, als de klok luidt, vertellen de moeders aan hunne kinderen, dat het de pier is die om hulp schreeuwt.

De kerkkruiers van Baelen.

Zekeren dag kregen de Baelenaars in het hoofd hunne kerk te verplaatsen.

De oude tempel, die zoovele eeuwen getrotseerd had, onwrikbaar op zijne grondvesten, behoorde niet langer meer op zijne plaats.

Acht dagen te voren, na het lof, heeft 'Peer de Champetter' afgeroepen, dat iedereen verzocht wordt, tegen den volgenden Zondag, hulp te verleenen tot het vervoeren der kerk.

Thans staan allen in de hemdsmouwen, gereed het werk aan te vatten.

Peer, voert het bevel over den troep. Hoe druk heeft hij het!

Het is een heete Zomerdag en het zweet bolt hun van het aangezicht....

Goddank, allen zijn geplaatst. De sterksten op de hoeken, de zwaksten in het midden.. Een!... Twee!... Drij!... dondert het over de markt. Een machtige zucht stijgt uit honderd borsten omhoog. En,.... 'Zij gaat,' roept er een. 'Zij gaat niet,' schreeuwt een ander. 'Ik zeg u dat zij wel gaat,' bevestigt een derde. 'Gij liegt,' komt er een vierde tusschen. 'Wilt ge zwijgen, domoor, of ik leg u mijn' vijf vingers op uw' kaak,' zoo spreekt de smid.

Weldra, ‘staat heel de markt over eind.’ Dezen dag dronk en vocht men te Baelen meer op één uur, dan anders op een gansch jaar, en sinds is er nooit meer spraak geweest van de kerk te verkruien.

Als schimpnaam geeft men thans nog aan de Baelenaars den naam van, ‘kerkkruiers.’

De pot van Oolen.

Wie ooit de Kempen bezocht, heeft zonder twijfel gehoord van ‘De pot van Oolen..’ Ziehier wat men er over vertelt:

Keizer Karel, op jacht, hield zekeren dag stil in eene herberg van voornoemd dorp. Volgens gewoonte wilde hij ongekend blijven en vroeg eenvoudig ‘eene pint bier.’ De bazin, in plaats van hem de pint met het oor aan te bieden, zooals de wellevendheid eischt, hield dit zelf in de hand. De Keizer was juist in goede luim. ‘Moedertje, zegt hij, wanneer ik weêrkom, zult gij zorgen eene pint met twee ooren te hebben, een voor mij en het ander voor u.’ De vrouw liet het zich geen twee maal zeggen, want bij 's Keizers volgende bezoek, kreeg hij eene pint met twee ooren. Maar, helaas! ditmaal had zij beide ooren met de twee handen vast en Karel was verplicht er eene derde bij te vragen, niet meer twijfelende of thans zou er hem ten minste een overblijven.

Maar jawel, den volgenden keer hield de slimme feeks het derde oor naar haar lichaam; zoo dat de Keizer, de hoop opgevende van zich te doen verstaan, de pint met beide handen vastgreep.

Den vreemdeling, die Oolen bezoekt, wordt een pot met drij ooren getoond, als zijnde degene waar uit Keizer Karel gedronken heeft.

Vet Molleken,

Kindervertelsel uit de omstreken van Moll.

Vet Molleken woonde moedermensch alleen in een klein hutteken, dat eenzaam in de heide lag. Zekeren dag kwamen de wolven aan zijne deur kloppen.

‘Wij willen u geen kwaad doen,’ riepen zij met zoete stem, ‘doe maar open, wij zijn goed volk.’ ‘Heel wel’ zegde Vet Molleken, ‘steekt uwe pooten maar onder de deur en laat zien wie gij zijt.’ Zonder achterdocht, voldeden de wolven aan die vraag, maar nauwelijks had er een het ver-

zoek volbracht, of hij sprong huilend en kermend achteruit, Vet Molleken had hem de beide pooten afgehakt.

Woedend trokken de wolven naar huis; zij zwoeren eene andere maal in grooter getal weêr te komen en eene bloedige wraak te nemen.

Den volgenden nacht beten zij een groot gat in de deur, kropen binnen, staken Vet Molleken in eenen zak en droegen hem mede naar huis, om hem op hun gemak op te peuzelen.

Onder weg kwamen zij aan eene herberg en daar de lastige tocht hen vermoeid had, traden zij binnen om zich te verfrisschen. Vet Molleken werd in den zak buiten aan de deur gelaten.

Een bezembinder die juist voorbij kwam, had de goedheid Vet Molleken te verlossen, en eenen bezem in zijne plaats te zetten.

Groot was dus de verwondering der wolven, toen zij te huis komend bemerkten, dat Vet Molleken verdwenen was. Zij besloten aanstonds terug te keeren, om hem in zijne woning te verrassen.

Vet Molleken was onder het bed gekropen, wanneer hij de wolven had hooren afkomen.

Zij snuffelden echter overal rond en roken menschenvleesch. Vet Molleken verroerde geen lid, en hield den adem in; maar werd niettemin door de wolven ontdekt en medegevoerd.

Wanneer zij aan de herberg gekomen waren, legden zij nogmaals hunnen last af en traden opnieuw binnen. Gelukkiglijk voor Vet Molleken, kwam er een voerman met eene kar mutsaard voorbij, die hem den dienst bewees van den zak te openen en denzelven met eenen mutsaard te vullen.

Wederom vonden zich de wolven bij hunne tehuiskomst te leur gesteld.

Zij namen voor Vet Molleken eene derde maal te vangen en nu in de herberg niet meer stil te houden.

Zoo gezegd, zoo gedaan.

Vet Molleken die de wolven had zien aankomen, was in de schouw gekropen en beloofde zich ditmaal, list tegen list te gebruiken.

‘Hoe komt gij daar zoo hoog in de schouw,’ vroegen de wolven, heel fijn. ‘O! niets is eenvoudiger,’ sprak Vet Molleken, ‘werpt maar eene touw omhoog, ik zal u optrekken.’

De wolven voldeden aan zijn verlangen en hielden de koord met de tanden vast.

Wanneer zij echter halfweg opgetrokken waren, liet Vet Molleken het touw los en de wolven vielen in het vuur, waar zij tot asch verbrandden.

Fragment van een oud lied.

Vier gasten maken eenen band
Om te bezoeken het heilig land,
En niet weder te keeren
Voor zij zagen het graf des Heeren.
Maar hun blijdschap was gauw vergaan,
In groote tribulatie.
Ziet eens, wat hun te voren kwam,
't Was duivelen tentatie.
Twee tigers die maakten een groot getier,
Deêz gasten riepen alle vier,
Och! God! wat komt ons tegen,
Op deêz bedroefde wegen.
Zou hier iemand in zonde zijn,
Die aan God zou mishagen?...
Een van de vier spreekt:
Ik ben te biechten niet gegaan
In den tijd van acht jaren,
Voorwaar mijn' zonden zijn te groot,
Reist gij maar met u drijen voort,
Want God die zal ons plagen,
Voor mijn voorleden dagen.
Toen spraken de and're drij, getrouw,
Wilt gij niet droevig wezen
De litanie van onz' Liev' vrouw
Zullen wij voor u lezen,
En vijfmaal alle dagen
Ons ziel aan God opdragen.
De tigers die verdwenen ras,
Zooals hunne begeerte was,
In Jerusalem zij kwamen.
Daar zagen zij het heilig graf
Waar Jesus en Maria lag,
En twee minnebroeders kwamen
Die hun de biecht afnamen.
Zij kregen dan op staand en voet
't Lichaam en bloed des Heeren,
Want hun berouw was zeker goed,
Dat blijkt in 't wederkeeren....

Rijmpje op vastenavond.

Vastenavond, goede gebuur,
Ik ben een eerlijk man.
Ik heb nog twee drij eikens
Die ik niet koken en kan.
En als ik mijn eikens koken zou,
Dan is mijn potteken vuil.
En als ik mijn potteken schuren zou,
Dan tingelt het aan mijnen duim.
En als ik mijn duimke warmen zou,
Dan hebbe ik geen vuurke.
En als ik een vuurken stoken zou
Dan hebbe ik geen houtje.
En als ik een houtje klieven zou,
Dan hebbe ik geen bijltje.
En als ik een bijltje koopen zou,
Dan hebbe ik geen geld.
En zoo is vastenavondzot gekweld,
Zonder geld.

Koeken bakken.

Koeken bakken, matantje, matantje,
Koeken bakken, matantje.
t'Avond zullen wij koekskens bakken,
Dan zal 't panneken gaan te vier,
Vinger en duim zullen wij lakken,
Tapt een pintje van 't beste bier.
Zulke koekskens eten wij geeren,
Elk wal boter op zijn' hand,
't Schouwken dat rookt,
Laat ons maar smeren.
Gooit het spinnewiel aan eenen kant.

Raadsel.

Daar was een vogeltje, veêrloos,
't Vloog op een taksken, bladerloos.
En toen kwam jufvrouw, zonderloos,
Die pakte dat vogeltje, veêrloos,
Al van dat taksken, bladerloos.

Oplossing

Vogeltje = sneeuwvlokje.
Jufvrouw zonderloos = zon.

Ander kinderrijmpje.

Wanne wanne boonekens,
Zijn ze nog niet schoonekens,

Overmorgen nog 'nen dag,
Dat ik de boonekens wannen mag.
't Brood steekt in den oven,
't Is zoo zwart bestoven,
Dat ik 't niet vervoeren kan.
Kunt ge 't niet vervoe(u)ren,
Draag het in de geburen.
De geburen zijn niet t'huis.
Steek uw neus in 't k..huis.
't Huis is gesloten.
Werp het onder de noten.
De noten die zijn rot.
Steek uwen neus in 't varkenskot.

Daar kwam een oud grijs manneken,
Over een zwik zwak bruggeske geloopen,
Een begijntje sprak: ‘manneke, wilt ge mij uw zakske niet verkoopen?’
Neen, vriendin, want daar zit nog lekkeren honig in,
Als ik dien honing heb uitgezogen,
Zal ik u tien pondekens loven.
Tien pondekens fijn,
Sprak die ouw' begijn,
't Peerlen zaksken is 't mijn.

Het volgende rijmpje wordt gezegd bij het tellen voor een spel. Bij ieder begin- en eindwoord, geeft men een' der speelmakkers eene klap. Die de laatste klap ontvangt, is ‘er aan.’

Ekster en boom.
Zadel en toom,
Toom en zaâl.
Visch en blaar,
Blaar en visch.
Doel en disch,
Disch en doel.
Water en poel,
Poel en water.
Kat en kater,
Kater en kat.
Muis en rat,
Rat en muis.
Storm en luis,
Luis en storm.
Kind en worm,
Worm en kind.
Schotel en pint,
Pint en schotel.
Stampt de boter.
Winter en dooi,
Kinderen roei.

Peerdje rijden.

Dju, dju, peerdje,
Met zijn vossen steertje,
Met zijn koperen bellen aan zijn gat,
Raad eens wat een ding is dat.

Dju peerdje naar Diest,
En ik zou mijn peerdje verkoopen,
Als ik 'nen koopman wist, wist, wist.

Dju peerdje naar Diest,
Van Diest naar Lier
En zoo weêr hier.

En zoo rijên wij naar St. Job,
Op 'nen ezel, op 'nen ezel,
En zoo rijên wij naar St. Job,
Op 'nen ezel zonder kop.

Raadsels.

de lippen { Twee zusters, ééner dracht,
de lippen { Zijn te zamen dag en nacht.
de lippen { De een is altijd boven de ander,
de lippen { En zoo kussen zij malkander,
de lippen { Meer dan duizendmaal op 't jaar.

ei { Daar is een standeken,
ei { Zonder reep of bandeken,
ei { Zonder kop of gat,
ei { En 't is van binnen nat.

ei { Witje, witje, op den balk,
ei { Witje, witje, van den balk,
ei { Daar is niet eene timmerman,
ei { Die witje, witje, maken kan.

schoenmaker pikkel hond { Tweebeen zat op drijbeen;
schoenmaker pikkel hond { Toen kwam vierbeen,
schoenmaker pikkel hond { Om naar tweebeen te bijten;
schoenmaker pikkel hond { Toen pakte tweebeen drijbeen
schoenmaker pikkel hond { Om naar vierbeen te smijten.

vorsch { Ieter petieter zat op den oever,
vorsch { Ieter petieter kon er niet over,
vorsch { Ieter petieter sprong in het riet,
vorsch { Ieter petieter verdronk nog niet.

Woorden met w

Wie wil weten waar Willem Wouters wijf woont, want Willem Wouters wijf woont wonder wijd weg.

Woorden met d

Dirk deed den duivel dansen, dit deed Dirk den duivel doen.

Bijgeloof.

De dwaallichten - dwaaslichten - zijn zielen van kinderen die zonder doopsel gestorven zijn. Wanneer men ze opvolgt, loopt men onvermijdelijk in een moeras. Een herder,

's nachts de kudde wakend, heeft eens op een dwaaslicht gewenkt; hij is dan ijlings zijn hut ingeloopen en heeft de deur gesloten. Plotselings hoorde hij eenen slag op de deur, gelijk van een geweerschot en 's anderendaags vond hij er het teeken van eene gloeiende hand ingebrand.

De dieltjesjacht doet de haren te berge rijzen. Wanneer ze speelt in stormachtige nachten, grendelt eenieder de deur en leest het evangelie van den heiligen Johannes.

Het is eene soort van heksensabat, met groot muziek in de lucht.

Wanneer men 's nachts aan de schuren gaat, waarin zich ronde luchtgaten bevinden en men steekt de twee handen door een gat terwijl men zegt, ‘pak ze maar’ voelt men zich plotselings de twee handen vastgrijpen.

Halle bij Brussel

F. MARTENS.

Kroniek.

Toonkunde.

- In den wedstrijd voor kantaten, bestemd om als tekst te dienen voor den muziekalen prijskamp door het gouvernement uitgeschreven, zijn 38 Fransche en 33 Vlaamsche stukken ingekomen.

De 33 Vlaamsche kantaten zijn de volgende:

1. De slag van Bulskamp of het verraad der Leliaarts in 1270. 2. Een droom. 3. Rollo. 4. Savitri. 5. De slag van Turnhout. 6. De Brand. 7. Ambiorix. 8. De Weide. 9. De Slag van Turnhout, 10. Orpheus' Hellewaart. 11. De Nacht. 12. De kwade St. Maarten, te Luik. 13. Triomf der Vlaamsche Taal. 14. Slavernij. 15. Een Strijd in de Jeugd. 16. Ophelia. 17. De Martelaar der Vrijheid of de onthoofding van Lamiraal graaf van Egmont, prins van Gaveren. 18. Congo. 19. Frans Anneessens. 20. De Visschers. 21. De Liefde. 22. Liefde. 23. Droomen! 24. Vrijheidsdroom. 25. Congoland. 26. Zielkamp. 27. Sakoentâlah. 28 *** quaden maendag, Gent, 2 Mei 1345. 29. De Hoop. 30. Hymme aan de vrede. 31. Een Martelaar der Kunst. 32. Busschaert van Avennes. 33. Des Vlamingsdroom!

Sterfgeval.

- Edward Dujardin, de gekende Kunstschilder, is den 21 Mei te Antwerpen overleden, in den ouderdom van 71 j. en 5 maanden. Hij was een Vlaming van den ouden stempel. Sedert 1841 was hij leeraar aan de Akademie van beeldende Kunsten. Behalve enkele schilderijen, in verschillende kabinetten verspreid, heeft hij vooral voor de kerken gearbeid. Hij was het, die de meeste werken van H. Conscience met teekeningen versierde. Dujardin was Ridder der Leopoldsorde.

Nieuwe Uitgaven.

Onze Nationale Letterkunde. VIe en VIIe deeltje. - Joost van den Vondel: *Lucifer*, treurspel in 5 bedrijven met een voorwoord van Gustaaf Segers. - Eerste en tweede deeltje. In-8° 32 blz. Ninove, W^{e} Prosper Jacobs en Zonen.
Prijs 0,25

- *Spel en Lied in de Nederlandsche Letterkunde,* voornamelijk in de 17^{e} en 18^{e} eeuw, gevolgd door Emblemata - Volksboekjes - Varia - Catalogus van boeken tegen de bijgestelde prijzen te bekomen in het Magazijn van S.L. van Looy, boekhandelaar te Amsterdam, N° 5. In-8° 30 blz.

[Nummer 6]

Geschiedenis van een Uithangbord
Antwerpsche zedenschets

Zooeven had het middaguur geslagen, en, in de bochtige straten der St-Andrieswijk stroomden de werklieden huiswaarts. Onder de brandende zon liepen ze, bezweet en vermoeid, in bonte groepen, voort: mannen met blauwe kielen en bemorste schorten, vrouwen en meisjes meest blootshoofds, met slordige jakken en gehavende rokken om het lijf en holleblokken aan de voeten. Toch heerschte er tevredenheid onder de zwoegers, te oordeelen ten minste naar de talrijke uitroepingen, schaterlachen en spotwoorden waarmede zij elkander begroetten.

Uit bijna elk venster keek een vrouwenhoofd en ook dáár, boven, op het tweede verdiep van dit groote, witgekalkte huis, tusschen het gebladerte van de planten, die zich op den vensterstoep bevinden, staart een vriendelijk meisjesgelaat ter straat in.

Daar groet ze iemand in de verte, rechts van het huis, en, een oogenblik later knikt ze nog eens, langs den anderen kant ditmaal. Dan, beurtelings rechts en links, dewijl de beweging van haarhoofd kleiner wordt naarmate de begroeten naderen, tot ze eindelijk verder het venster uitreikt en, met eenen luiden lach, recht naar beneden kijkt, alwaar twee mannen elkander op het lijf loopen.

De schok doet ben allebei uit de hooge sfeer op den aardbodem vallen, en, nu ze elkaar erkennen, roepen ze te gelijk uit:

- Ah! zed-de gij et?

- Da's Liesbeth heur' schuld, vervolgt de oudste, een man tot jaren, in metserskleederen; da's Liesbeth heur schuld da w'ons bekanst 'n ongeluk liepe.

- 't Is woar ook, antwoordt de andere, een zwartharig, jeugdig ventje, 'k heb z'al van on den hoek in d'oog; kost ek anders dan ze blijve bezien?

Beiden klommen den smallen trap op en traden weldra in de woonkamer alwaar zij, die door het venster, hen had zien

aankomen, met een bord in elke hand, achter de gereedgezette dischtafel stond en hen lachend toevoegde:

- Da was roak hé?

- 't Schilde ni veul of we liepe makanderen omvar, schertste de oude. Da's auw schuld, Liesbeth; ge lot ons zoe mor tegen een botse zonder te roepe: van onder!

- Joa, mor de stroat is ook zoe smal da ge bekanst ni anders kunt dan oep een loope. Hed-de gin blutse?

- In de moag, wedersprak thans de andere, terwijl de oude reeds bij zijne vrouw stond, naast de strijkplank.

Liesbeth zette de borden neêr, schikte de vorken en antwoordde:

- Komt dan mor oanzitte Neel, ge kunt de blutse d'r wèr uithelpe.

De dischgenooten leverden de meest verschillende typen op. De oude metsersgast Franssen, met zijne peper-en-zouten stekelhairen, zijn frisch en goedig gelaat, vertoonde kracht en welwillendheid; hij was de algeheele tegenstelling zijner vrouw, die, vóór haren tijd versleten, mager, geelachtig, gekromd en nietig was. Hèm had het werk ontwikkeld: zijne breede schouders, zijn dikke nek verrieden reuzenmacht; háár was het werk te zwaar geweest, het had haar onderdrukt, uitgemergeld, afgebeuld.

Liesbeth was de eenige vrucht van hunnen echt. Haar door blonde lokken omhuld aangezicht, hare blauwe oogen welke helder door heen de lange wimpers straalden, toonden den levenslust dien het jonge hart doortintelt gelijk het zonnewarm de pas ontloken bloem. Sierlijk gebouwd, struisch voor hare twintig lenten, geleek ze haren vader in kracht en karakter.

Neel, of, zooals men hem in de wandeling noemde, zwarte Neel, had het uitzicht van eenen jeugdigen beer, zóó behaird en gebaard was hij. Oogen en gelaat waren zacht van uitdrukking, ernstig, gemoedelijk. Hij was kostganger bij het huisgezin Franssen en bewoonde een dakkamertje, boven, dat Liesbeth mede rein hield.

Een werkersmaal duurt niet lang; weldra zaten de twee mannen, aan het venster, onder een praatje van ditjes en datjes, dikke tabaksdampen naar buiten te blazen, terwijl Liesbeth de tafel afnam en het gebruikte gerief schoonmaakte. De moeder deed een dutje.

Tusschen twee rookwolken in, zei de metser tot zwarte Neel, maar zoo stil dat Liesbeth het niet hoorde.

- Ziet da ge van oaved 'n hallef urke vruuger t'huis zed, 't is meundag en dorbij we moette kleer zen as Liesbeth van heuren toer trugkomt.

- 'k Zal m'n best doen, antwoordde Neel, terwijl hij met welgevallen het meisje aankeek, dat naarstig aan de stoof poetste.

De oude stond op, knikte zijnen makker oogknijpend toe, loste nog eene tabakswolk en klopte zijne pijp uit. Dit was, ook voor Neel, het teeken des vertreks, en beiden togen ten arbeid met den gewonen groet:

- Dag Liesbeth, toet 'toaved!

* * *

Elken maandag namiddag moest Liesbeth het waschgoed afhalen bij de klanten. Zij bereidde zich daar nu weder toe onder 't neuriën van een lied en besteedde veel tijds om heure hairen hoog op het hoofd in een te draaien en haren *froufrou* te krullen. Schalksch keek ze in het versleten spiegeltje dat haar beeld toch nog bekoorlijk moest kunnen terugkaatsen want ze lachte zich gestadig toe en zei, tusschen haar gezang, allerlei aardigheden op zich zelve.

Toen eindelijk haar toilet voltooid was, stond ze in een zwart spannend jakje dat hare flinke, poezelige vormen sierlijk omsloot, terwijl haar lichte katoenen rok en blauwe voorschoot in stijf gestreken plooien neerhingen. Dan nam ze eene mand, wierp nog eenen blik, die wel eenigszins van ijdelheid getuigde, in het spiegeltje, en, met eenen vroolijken groet tot hare moeder, die aan de strijkplank stond, liep ze den trap af.

Wat was het helder en schoon buiten! In den lommer speelden de kinderen dartel dooreen en de vrouwen en meisjes zaten keuvelend, voor elke woning. En aller oogen wendden zich op Liesbeth, die links en rechts, toeknikte waar bekenden haar ‘goeien dag’ toeriepen.

Aan den hoek der straat ontmoette ze Bart, den zoon van eenen timmerman uit de buurt, een struischen kerel van pas over de twintig, met eenen vlasbaard op de kin. Deze ontmoeting had geregeld elken maandag aan denzelfden hoek plaats en telkens Liesbeth het waschgoed ging afhalen.

- Dag Liesbeth! wor goa-de nortoe?

- Da zie-de wel on m'n mand.

- A wel, ik gon 'n endje meê as ek mag.

Zoo ging het telkenmale. Al pratend liepen ze de klanten af.

Was Liesbeth ergens binnen, dan stond Bart aan eenen hoek of voor een winkelraam te wachten; telkens ze weerkeerde keek hij haar verlangend aan en daarvoor bekwam hij telkens een glimlach. In zijn binnenste voelde Bart zijne oude genegenheid voor haar - van toen ze als kinderen speelden - soms krachtig omhoogwellen. De tijd eventwel, sedert dien kinderlijken omgang verloopen, had het meisje, in den vreedzamen huiskring tot eene zedige deerne doen opgroeien, den knaap tot de losse, onbekommerde jongelingschap gevoerd, en die had hem tamelijk verdorven. Was hij op haar verliefd, nooit had hij haar zijne gevoelens te kennen gegeven. Menigmaal had hij zulks voorgenomen; telkens was hij, op 't punt van zaken, teruggeweken. Hij meende zoodanige verklaring breedvoerig te moeten ontwikkelen, doch de woorden wilden hem nooit in den mond. Dit was eene verontschuldiging welke hij zich rechtuit voorhield. - Eene ernstigere reden, maar dewelke hij zich niet voorhouden durfde, was vrees voor eene blauwe scheen, en deze vrees vond haren oorsprong in zekere partijtjes waaraan hij soms deel nam en welke hem wel eens, niet te zijner eer, op de tongen hadden doen rijden in de buurt.

Doch, op den terugweg ontnam hij haar, als gewoonlijk, de volgeladen mand en, na alzoo eene wijl peinzend voortgestapt te hebben, kon hij zich ditmaal niet langer onthouden van zijne gevoelens te spreken, en, daar de woorden hem weder te kort schoten, vroeg hij botweg, doch bedeesd:

- Hoe goa-ge 't meê oewe vrijer Liesbeth?

Zij wendde verwonderd het hoofd tot hem en antwoordde glimlachend:

- Meé mene vrijer?... wel Bart, er hee nog gin' eene scheele recht nor me gezien.

- Da zeggen alle maskes, ge wèt wel dat ik ni scheel ben en toch recht nor oe zien.

- Gij? vroeg ze terwijl ze lachend haar hoofd achterover wierp en eene dubbele kin maakte; ge zou me ni wille.

- Ni wille?...

Hadde Bart gedurven, hij hadde haar onder de armen gegrepen, tegen zijne borst getrokken en met kussen overladen, maar het was nog helder dag en daarom vergenoegde hij zich met tegen haren arm te stooten.

- As ge mor wilt, sprak hij haar met flikkeroogen aanstarend.

Liesbeth antwoordde niet en Bart ondervond eene kleine teleurstelling, welke hij eene poos nadien lucht gaf.

- G'houdt meer van zwarte Neel hé?

- Zwarte Neel! hoe kom-de doaroan?

In deze vraag lag een zweem van medelijden voor zwarten Neel dien ze, alhoewel ze hem goed lijden mocht omdat hij zoo braaf was, om zijn uiterlijk danig belachelijk vond.

- 't Is genoeg gewete.

Nu ondervond Liesbeth eene teleurstelling. Zij hield van Bart, maar verlangde zich van hem het hof gemaakt. Dat hij de sterke, groote, schoone Bart zich achter den kleinen, ja nietigen zwarten Neel - die er als een' jongen beer uitzag - plaatste, kon ze niet velen.

- Zoo'n verneuteld ventje, mompelde ze, bijna met misprijzen. As ek kost kieze zou ek iemand di 'ne kop kleender is dan ik zeker ni neme.

- Ge kunt kieze, as ge mor wilt. Kiest iemand di 'ne kop grooter is dan gij en di armen on 't lijf hee gelak ik.

Met opgeblazen tronie zag hij fier in 't ronde en bemerkte Melanie - eene vriendin van Liesbeth - die op hen aankwam.

- Si, dor is Mellanie, di zou me genoeg wille, mor ik wil heur ni.

- Wel dag Liesbeth, groette thans de bijgetredene, hoew is 't er meê? 't is zoe lank geleeje da 'k oe nog heb gezien. Dag Bartje.

- Ah, Mellanie; wel nog al goed, zei Bart, ge ziet er zoe plisant uit en ge zè zoe schoon oepgekoffeerd. Ge goa zeker danse van oaved?

- Dat zou wel kunne. Den Anker weurdt van oaved opegedoan en da moet ek toch is zien. D'r zal e vollekske zijn, zulle.

- Och joa, da's woar. Si, dor moeste gij na is meê nortoe goan Liesbeth. 'k Heb auw nog noot oep 'n bal gezien; 'k wed dat alle maskes 'nen neus trekke-n-as gij d'r komt.

Dit was niet zonder opzet gezegd. Melanie's oogappels schitterden als zwarte perelen tusschen hare fluweelen wimpers; ze had den steek gevoeld. Liesbeth werd rood tot in den hals en keek verlegen ten gronde.

- Ik moet t'huis zen, verklaarde Liesbeth.

Maar Bart hield aan zijn plan en bracht allerlei ongegronde redenen in om Liesbeth tot toestemmen te bewegen.

Was Liesbeth schoon en beminnelijk door de volheid harer kloeke natuur die haar rijkelijk bedeeld had, hare vriendin was niet minder bekoorlijk door haar volmaakt prachtig hoofd, de uitdrukking van haar gelaat, de slankheid harer gestalte. De blonde Liesbeth lokte den oprechten, zuiveren kus op hare rozenlippen, hare oogen en wezenstrekken waren als een open boek waarin men de minste harer aandoeningen lezen kon. Melanie integendeel wist haar aangezicht effen als marmer te maken, den gloed harer levendige oogen te temperen en haar karakter te plooien naar gelang der omstandigheden, zij was eene zuider type, vlug van leden en geest, listig en taai.

Natuurlijke nieuwsgierigheid, maar voor al hare opkomende liefde en een beetje naijver op Melanie, noopten Liesbeth tot inwilliging van Bart's verlangen. De woorden welke hij daar straks gesproken had: ‘Si, dor is Mellanie, di zou me geere genoeg wille’ maakten hun uitwerksel. Maar een onbestemd gevoel wederhield haar.

- Neeje, 'k moet t'huis zen, herhaalde ze.

- Allee, allee, kom mor meê; mor vor 'n hallef urke. 't Is gin eurgelbal zulle, 't is kopere muziek dat er gespeld weurdt. 't Zal d'r oep 'n hallef urke na toch ni oep oan komme.

- Mor wa zal ek meê m'n mand doen?

Ze was overwonnen; Melanie teleurgesteld. Deze had gehoopt haar bepaald te hooren weigeren, en, in dit geval hadde zij Bart wel weten op te sporen. Ze verbeet hare ontevredenheid, koos schielijk partij, en, van de nood eene deugd makend, ongenoodigd als ze was, maar besloten de verliefden niet vrij te laten, sprak ze met geveinsdheid:

- Zet di mand bij mij t'huis. Si, dat doe me plizier da g'is meêgoat Liesbeth. We zullen ons is goe gon ammeseere, da zulde zien!

* * *

De ‘Anker’ was eene splinternieuwe zaal, bijzonder voor dansfeesten ingericht. In de St-Andrieswijk had de opening van het lokaal grooten ophef gemaakt; ook - hoe vroeg nog - was er al wat jong was.

Een bommelend, oorverdoovend orkest gaf de maat en joelig en woelig, ordeloos sprongen de uitgelatene koppels door elkander. Zoowel meisjes met meisjes, knapen met knapen als meisjes met knapen dansten samen, in wilde vreugd, ondanks de hitte. Elke dans bestond uit twee deelen,

waarvan het eerste vooral op eenen ommezien uit was; dan vormde zich eene rei terwijl een ontvanger van elk koppel dansgeld bekwam. Wanneer ieder betaald had ving het gebommel weêr aan en spoedig was ook het tweede gedeelte ten einde.

Als de volksvreugde zich vrije teugels laat daalt ze wel eens tot het gemeene, tot het vernederende. Talrijke stemmen zongen op de maat der muziek mede of dreunden, tusschen in, straatliederen op, welke elders op uitjouwingen zouden onthaald zijn geworden. Hier en daar drong een beschonken kerel vooruit en maakte de potsierlijkste sprongen tot groot genoegen van eenige omstanders. Soms vormden zich ronde dansen en dan weergalmde de zaal van:

Sa poater kiest er 'n nonneken uit!
Sa poater kiest er 'n nonneken uit!
Di gij zult neme vor oe bruid!
Ei! bozinneke mij boemmij!
Ei! bozinneke mij!

En dan vielen, onder oorverdoovend gejoel meisjes en knapen in elkaars armen en drukten zich tot bezeerens toe aan de borst. En, voort, op het gebommel van het orkest hotste en botste 't alles verder.

In den ‘Anker’ hadden Liesbeth, Melanie en Bart weldra een aantal vrienden en bekenden aangetroffen. Liesbeth, die voor het eerst in zulke zaal verscheen, werd dan ook van allen die haar of Bart maar eenigszins kenden begroet, verwelkomd en bewonderd. Ieder drukte haar de hand en verzocht haar ten dans:

- Ah Bart, wa-d-engel hed-de dor bij oe? Dag Juffra; komd ook is nor 't bal; e schoo zoltjen hé? Wil-d-is meê mij danse?

Deze onverwachte gemeenzaamheid verdroot haar, doch niet altoos durfde ze weigeren; al te goede bekenden mochten het haar kwalijk nemen. En Melanie, de schoone Melanie, die gewoonlijk de ‘Keunegin’ van het bal werd genoemd, was deerlijk in de schaduw gesteld. Bart's beweering werd bewaarheid:

- Alle maskes trekke 'nen neus as gij d'r komt.

Edoch, Bart spande de kroon en zocht Liesbeth zoo weinig mogelijk af te staan. Melanie zag het alles sprakeloos, met leede oogen na. ‘Heuren Bart’, zooals ze dezen meermalen placht te noemen, verliet haar klaarblijkelijk. Doch zij zou hem niet verlaten. Ettelijke malen reeds hadden hij en Lies-

beth de zaal rondgezwierd en ook eenen rondedans medegemaakt; Bart had haar natuurlijk voor zijn ‘nonneke’ verkozen, haar poezelig lichaam aan zijne borst gedrukt, haar vurig en herhaaldelijk op de malsche, blozende wangen gekust, en zij?.... zij had zich verweerd, maar tegen Bart's overmacht was ze immers niet bestand?

Doch Liesbeth, die geen dansen verstond, maar, zooveel ze kon, poogde te huppelen op de maat der muziek, was dra vermoeid. Het zweet perelde op haar aangezicht; het gezelschap zocht daarom eene zitplaats.

Er werd gedronken:

- Oep de gezondhad van Liesbeth, zei Bart en ledigde zijn glas in ééne teug.

- Si dat heet ek drinke, sprak er een en het gesprek liep meteen over drank en drinken en wat dies meer.

Liesbeth smaakte geen genoegen en was afgetrokken, stil. Onwillekeurig nam zij de zaal in oogenschouw. Het gebouw scheen haar prachtvol, de pilaren rond den dansbak vond ze sierlijk maar de ongeschilderde muren verspreidden kalkreuk, de muziek bommelde dof in hare ooren, de uitgelat ene menigte wemelde woest en wild dooreen. Had zij zich zóó gedragen? Zij wendde zich af: het verdroot haar dáár te zijn.

- Awel, ik zou het darven oanneme, riep Bart.

- 'n Pint oep elke klokslag van twellef ure, da kun-de-ni.

- Ik kan d'r anders veul drinke, zulle, twinteg oep 'n uur!

- Stoeffer! viel er een uit. Da geef ek oe oan!

Op Liesbeth maakte dit gesprek den pijnlijksten der indrukken welke zij sedert eenige oogenblikken ondervond. - Melanie zag haar van terzij met eenen haatvollen blik aan en ried hare gewaarwordingen.

Liesbeth mijmerde aan te huis. O! het speet haar, niet, zooals alle maandagen, in den gezelligen huiskring het gewone partijtje ‘kruisjas’ te kunnen spelen. Wat mochten hare ouders van haar wegblijven denken? En vader, die zooveel van haar hield, wat zou die zeggen?...

- Liesbeth, lispelde Melanie op geheimzinnigen toon, pasoep! goa stillekes uit, mor verschrikt ni.... ginder stoad oe voader on den toog!

Als door een steek getroffen sprong Liesbeth recht, doch, Melani's aanbeveling te nutte makend, zette zij zich weder en vroeg:

- Woar Mellanie?

- Nauw is hem on den overkant tussen het volk; mokt da ge stil weg komt.

Zij wierp eenen dankbaren blik op hare vriendin; de woordenwisseling tusschen Bart en de overigen was op haar hevigste, zoodat niemand het meisje zag heensluipen, behalve Melanie die haar spotlachend achterna keek.

Was het de angst of wel de avondkoelte welke haar buiten eene rilling door de leden joeg? Zij sloeg er geene acht op en ijlde nevens de huizen, naar Melanie's woning. Dan, toen ze hare mand gekregen had, stapte ze voort zoo snel deze last het toeliet.

Wat zou zij ter verontschuldiging inbrengen? De waarheid? Nooit hadde ze die durven bekennen. Zeggen dat de klanten haar hadden wederhouden? Zulks scheen haar eene klaarblijkende onmogelijkheid, onbestand tegen de minste navorsching: immers, gewoonlijk keerde zij omstreeks zeven uur van hare boodschappen weêr. Dat zij twee volle uren te meer noodig had om, juist dit enkele maal, de te wasschen stukken, welke toch gewoonlijk gereed lagen, in ontvangst te nemen, zou niemand gelooven. Te vergeefs zocht ze eenen waarschijnlijken uitvlucht....

* * *

Maar, reeds vóór zeven uur was Franssen te huis gekomen met een pak onder den arm en eene vraag op de lippen:

- Wèt z'r van?
- Van niks, had zijne vrouw geantwoord.
- Hed-de 't heur eerlak ni verklapt?
- Neeje, eerlak ni.

En dan had hij zijn pak geopend, en, zingend, met groote vroolijkheid, koeken, pasteien en eene groote taart met '*Leve Liesbeth*' in suikeren letters op, ter tafel gespreid. Onverwijld was hij begonnen de tafel te schikken, zelf de borden en schotels van het schap langend, terwijl de moeder eenen koffij bereidde waarvan de geur hem den neus streelde.

Te klokke zeven was ook Neel, de altijd nauwgezette Neel, binnengetreden, insgelijks met een pak en daaruit kwamen fijne worst en Sinaasappels te voorschijn. De moeder was er om beteuterd.

- Dat hod-de ni moette doen, Neêl! Eerlak ni, zei ze, zoo'n fijn' weust. God-wet hoeveul da ze kost.
- Mor, beweerde hij, er moet weust zen oem met de

koekke 't ete en appelciene kome-n-oep alle besteke vor desseer. 'k Zou er spijt van hebbe-n-as g'et ni gôe moest vinde.

De oude metser, die Neel's goedhartigheid op prijs stelde, dankte hem vurig en sprak:

- Och kom, we besteken heur ni alle doagen, ni woar Neel? Liesbeth weurdt oemmers mor éés twinteg joar in heur lève.

De koffij was klaar en de worst lag, in schijfjes gesneden, sierlijk op eene schotel gespreid; de Sinaasappels pronkten naast de taart.

Het sloeg half acht op St-Andriestoren.

- Ze bleft lank weg, zei de vader.

- 't Is spijtig, antwoordde de moeder, de kaffe zal vervliege.

Zij kuchte een paar malen en pookte in de stoof terwijl haar echtgenoot door het openstaande venster naar het uitspansel keek. Hier en daar hingen lichte wolkjes welke hij nastaarde. Zwaluwen vlogen hoog in de lucht, nog verre boven den St-Andriestoren. Dezes windhaan wees ten zuiden. De ondergaande zon hulde den toren in eenen vuurgloed. De geschilderde dom met gaten in, maakte, zijns inziens, afbreuk op het logge schip der kerk en gaf hem den indruk van een kinderhoofd op een reuzenlichaam.

De klok luidde voor achten, de wijzerplaat wees inderdaad dat dit uur bijna verstreken was. De metser tuurde ter straat in met de hoop Liesbeth te zien opdagen. De grond scheen zwart en ter nauwernood vermocht hij de spelende kinderen te erkennen. Ook zijn gezicht schemerde van het heldere licht van daarboven.

Hij trad terug in het vertrek en ontwaarde Neel, die, in gedachten verslonden, aan de tafel zat. De moeder sliep op haren stoel. Getroffen door de stilte welke alleen door het getiktak van het slaguurwerk gestoord werd, gevoelde hij zich eensklaps verdroten. Doch dit wilde hij verdrijven en daarom floot hij een volksdeuntje; dan trok hij een doosje uit zijnen vestzak en sprak op vreugdigen toon:

- Bezie me di bellekes is.

Neel schoot, als het ware, uit eenen droom, wakker.

- O! schoon! zei hij, de juweeltjes ter hand nemend. 'k Vind z'heel schoon.

- As ze na mor gauw kwamp, dan koste we nog is zien hoe z'heur stoân in 't licht.

- 'k Heb ook nog iet meêgebrocht Franssen, si; en Neel overhandigde op zijne beurt een doosje aan den metser.

- 'n Zilvere broche! mor Neel ge mokt woarlak te veul koste joenge.

- Ni meer as gij, vriend.

- Joa mor da's van mij natuurlak; vor één dochter di'k heb, mag ek heur wel loate zien da'k er veul van hauw.

Neel antwoordde slechts na eene korte aarzeling:

- En ik kan ni anders dan er ook veul van hauwe.

De metser keek zijnen medespreker vriendelijk aan en lachte:

- Da's bràf, Neel.

Daarop volgde een hartelijke handdruk; zij hadden elkaar sinds lang geraden maar nu eerst duidelijk begrepen.

* * *

Het licht was reeds opgestoken.

Eindelijk klonk een welgekende voetstap op den trap; de twee mannen stonden in verwachting recht. Zelfs de moeder ontwaakte.

- Mor Liesbeth! is da toch wegblijve, zei ze.

- Goeien oaved allemaal, groette Liesbeth met blijken van de grootste verwondering, dewijl haar oogslag op de feestlijk gedekte tafel viel. Och, wa beteekent da?

Ze had de mand nog steeds onder den arm. Hare moeder ontnam ze haar, aangespoord door het waschgoed, hare levensgeschiedenis, haar juk. Ze trok de stukken om en rond.

- Is da na toch e gedacht van zóó weg te blijve.

Maar het was geen tijd van knorren. Vader Franssen trad op zijne dochter toe, en, met den gulsten glimlach op het gelaat vattede hij hare handen in de zijne:

- Lieve Liesbeth! 't is heden oewen oaved en morgen oewen dag dag dat-oe voader oe besteke mag. Morge weurde twinteg joar; morgen is het twinteg joar geleeje dad-oe goeie moeder oe vor den éérste keer in m'n arme leê. Wet et nog moeder? Kom....

Met innige aandoening omhelsde hij vrouw en kind; een vreugdetraan blonk in zijn oog.

- Liesbeth! alles wa voader en moeder vor hun eeneg kind kunne is oe geere zien en trachten-oe gelukkeg te moake. Ik wensch da we nog veul joare meuge bajeen blijven in gezondhad.

- Voader!

- Hier Liesbeth hier is e klei kadoke vor oe.

Hij stopte haar zijn doosje in de hand en drukte eenen klinkenden zoen op elke harer wangen. Reeds stond de moeder bij met een donkerkleurig omhangdoek dat zij harer dochter aanbood.

- Proficiat Liesbeth! Proficiat!

- Och moeder lief, goeie moeder!

Ze sloot de goede vrouw in hare armen en dankte haar vuriglijk..

Thans trad Neel nader en stak haar de hand toe:

- Liesbeth, oep zoo'nen dag wil ik, dor g'altad zoo goe vor mij zeurgt, ni ten achtere blijve; ik verzuuk oe van dees oan te neme, da'k oe mee e goed hart geef, want ik kan toch ook ni anders dan oe geere zien gelak oe auwers.... Mag ek oe na ook is ne kus geve?

Liesbeth drukte de haar aangebodene hand, aanvaardde het geschenk en liet zich zenuwachtig omhelzen.

- Och ik dank oe Neel, och ik dank oe allmoal, voader en moeder lief; mor da's worachtig te veul, veul te veul.... Hadde'k geweten....

Ze dacht aan den Anker....

- En nauw, on toafel! riep de oude metser.

* * *

Een paar uren later lag het gezin ter rust. De slaap echter ontvlood Liesbeth's sponde. Allerlei droombeelden kwelden haren afgematten geest. Zij zag zich terug in den ‘Anker’, in het gezelschap van Melanie en Bart, zwierde met hem door de zaal, maakte mede eenen rondedans en voelde zich opnieuw in Bart's armen, terwijl het in hare ooren tuitte:

> Sa poater kiest er 'n nonneken uit!
> Sa poater....

Zij schudde het hoofd en streek hare hand over de slapen als om deze gezichten te doen wijken....

Eene poos later hervond zij zich echter aan de gelagtafel, zag de menigte woest dooreen wemelen op de maat eener bommelende muziek welke nochtans door Bart's stem overschreeuwd werd:

- Ik kan d'r anders veul drinke zulle! twinteg oep 'n uur!

Zij zettede zich overeind en trachtte zich te vergewissen. Och!... Ze ijlde.... En weder poogde zij in te slapen.

Thans zweefde Melanie's beeld haar voor den geest. Zij

meende eene uitdrukking van haat in de wezenstrekken, van afgunst in de oogen harer vriendin te lezen, en hoorde zich toefluisteren:

- Ginder stoad-oe voader on den toog! mokt da ge weg komt!....

En dan zag ze zich eensklaps te huis, verwelkomd, gevierd, bemind door hare ouders en zwarten Neel, het verneuteld ventje dat zij om Bart's wil bijna had misprezen, maar dat, zij bekende het, toch zoo braaf was, zoo ver boven hen die haar in den ‘Anker’ hadden getroeteld....

Weder sprong zij overeind, vattede wanhopig haar hoofd in de handen.... en weende.

- O! hadde-'k gewete!...

Voor de eerste maal gevoelde Liesbeth zich ongelukkig.....

Ik sluit deze schets met datgene, waarmede ik hadde moeten beginnen: het uithangbord.

Ik schrijf het hier letterlijk af, en het zal ongetwijfeld den lezer meer laten raden, dan ik hem in twee drij bladen zou kunnen zeggen.

Hier is het:

IN DEN ANKER
CORNELIUS BRAM-FRANSSEN.
KRUIDENIERIJEN EN OPGELEGDE WAREN.

* * *

Vader Franssen heeft bijzonder veel pret met zijne kleinkinderen.

Toen ik hem laatst ontmoette met eenen bengel, een zwarten kroeskop van een viertal jaren aan de hand, vertelde hij mij dat zijne vrouw sedert drie maanden was overleden.

- 't Mens was och armen uitgeleefd, meneer!

Ik vroeg hem naar Bart en diens vrouw, Melanie.

- Och, sprak hij, da goat dor ni. Bart hee d'affaire van ze voader moette loate goan. 'n Goei affaire genoeg anders, zulle; mor ha zag er ni naor oem en zat liever heelder doage in d'harbarg. Verleeje week is er alles verkocht.

- En Melanie?

- Mellanie?... di krijgd-och arme, meer sloage dan ete....

JAN C. WAEGENER.

Antwerpen, April 1889.

Poëzie

I.
Wanneer de dood.

Wanneer de dood mij oog en mond zal sluiten,
En nimmermeer me uw englenlach zal wekken;
Dan zal uw hand mij in een sneeuwwit laken
Voor eeuwig aan de wereldzon onttrekken.

En als gij, stom, verplet, u dan zult vragen,
Hoe wil en geest voor immer zijn verdwenen;
Zult gij misschien nog 't laken willen lichten....
Doch doe het niet, gij zoudt mijn lijk zien weenen.

O, doe het niet, want 't harte zou u breken
Op dezen stond. Want gansch een zalig leven
Der reinste min, die wij tezaam genoten,
Zou dan in eens voor uwe oogen zweven.

O neen, uw hart zou niet begrijpen kunnen,
Hoe 't mooglijk is, wen ge over mij gebogen,
Ik de armen niet om u te omhelzen heffe,
En om uw zoen niet oopne mond en oogen.

VICTORIEN VANDE WEGHE.

Laeken, 1889.

II.
Sonnet.

Hij had heur gansch zijn hart, zijn leven gansch geschonken,
Een enkel woord van haar was hem zoo balsemzacht!...
Ze was het - zat hij droef in mijmring weggezonken -
Die in 't geschokt gemoed weer troost en laafnis bracht....

Ze was de blanke ster vol koesterende vonken,
Die hem vertroosten kwam in zijnen lijdensnacht,
En toen hem tranen op de bleeke wangen blonken,
Dan kuste zij die weg, - en smoorde zij de klacht!

Nu is hij gansch alleen.... alleen om 't wee te kroppen, -
Alleen met grievend leed en wrange tranendroppen....
Voor eeuwig was dus niet de liefdeband gesmeed?

Ten Westen zonk voor hem de koesterende zonne,
En 't wee verdoofde gansch zijn heil, zijn levensbronne,
Want zij, die hem aanbad, verbrak haar woord, haar EED!

ISIDOOR ALBERT.

III.
Sonnet.

Een sprankel zoete hoop kwam 't lijdend hert bezielen;
Een sprankel zoete hoop na zulken bangen strijd!
O dank! het noodlot zou mijn vreugde niet vernielen,
Die ik verloren dacht, verloren voor altijd!

Ik ging uit dankbaarheid voor Godes beeltnis knielen,
En bande uit mijne ziel voor elkeen haat en nijd!...
Geen schepsel zou ik zijn zooals er vele vielen,
Nog voor een troostend woord hun 't leven had verblijd....

Niet lang mocht deze droom den matten geest mij streelen,
Geen balsem mocht er zijn om mijne wond te heelen,
En henen vloog het heil, dat opdaagde in 't verschiet!

Wanneer zal dan voor mij aan deze grauwe kimmen
Een straal van waar geluk en englenwellust glimmen?
Ach? als ik denk: gered! zinkt alles in het Niet!

ISIDOOR ALBERT.

Beirvelde, 1889.

De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIe en XIVe eeuw volgens de gedichten van dien tijd.

Het einde der XIIe eeuw was, inzonderheid voor het Vlaamschsprekend gedeelte van België, een keerpunt in de geschiedenis der beschaving. Dit tijdperk zag het volk opstaan uit den langen doodslaap, waarin de feodaliteit het gedompeld had, en de groote macht vervallen, welke deze eenmaal zoo sterke als uitgebreide instelling had gekenmerkt. 't Was het treurige avondrood der menschelijke verslaving, gevolgd door den heerlijken dageraad der vrijheid, in welker schuts en hoede eenieder, bedeeld met geest en wilskracht, zich voortaan onbelemmerd zou bewegen en de richting volgen, welke zijn vernuft verkiezen zou.

Vreedzaam was de omwenteling, die de maatschappij gansch nieuwe wegen opende. Naast de twee standen, welke tot dan toe alleen in de samenleving van tel geweest waren - de adel en de geestelijkheid - kwam een derde op, wiens macht en invloed te hooger steeg naarmate de beide andere de hunne zagen ten gronde gaan. De aanzienlijke uitbreiding van het internationaal verkeer bracht van lieverlede een groot getal lieden van minderen stand daarbij, deed nieuwe nijverheden ontstaan en alzoo de openbare welvaart tot rijkdom en overvloed klimmen. De toenemende weelde onder de grooten, die zich liever oefenden in 't edel bedrijf der wapenen dan eene dagelijksche beslommering te maken van de handelsverrichting, bevorderde de verdeeling van den arbeid, de invoering van nieuwe nijverheden, de oprichting van de groote neringen, eindelijk de vestiging der wets- of keurgemeente. Voegt men daarbij dat de vorsten, vooral sedert de kruistochten, schier aanhoudend verplicht waren de hulp der burgerij in te roepen, hetzij om in hun gebrek aan geld te voorzien, hetzij om veroveringsplannen uit te werken of zich tegen den aanval van buiten te beschutten, en dat, om deze diensten te bekomen of te vergelden, vele toegevingen moesten gedaan en vele gunsten verleend worden, dan beseft men hoe snel de invloed is geweest van het

nieuw maatschappelijk element, hetwelk aldra de andere zou overvleugelen, en waaraan, gelijk HOFDIJK opmerkt, de samenleving hare vernieuwing, hare voortduring, hare onophoudelijke opwekking, haar onwrikbaar voortstreven verwachten moet.(1)

Dat inderdaad de maatschappij als 't ware vernieuwd werd, althans wat Vlaanderen en Brabant hetreft, met welke gewesten wij ons hoofdzakelijk hebben bezig te houden, komt duidelijk voor, wanneer wij in aanmerking nemen dat in de oude samenleving het bestuur der gemeenten in handen was van edellieden en machtige handelaars, en nu (op de eene plaats vroeger dan op de andere) het volk eenigerwijze aan het recht komt om zelf zijne bestuurders te kiezen; verder dat de gemeente eene merkelijke kracht en invloed wint om slechts eene schaduw van gezag te laten aan de gebieders van gister. Zoo volgde op het genot der persoonlijke vrijheid, op de ontvoogding uit de feodale kluisters, de deelneming aan het staatkundige leven. Dit laatste, men weet het, zou echter maar verkregen worden ten koste van eene verschrikkelijke volksellende, door 't vergieten van stroomen bloeds.

Hoe overwaardig ons volk zich toonde van de vrijheid, meldt ons een Engelsch schrijver, Nicolaas, bisschop van Assisen, die Vlaanderen bezocht in de XIIIe eeuw en van dit gewest de volgende gunstige beschrijving geeft: 'Hoewel door enge grenzen ingesloten, vloeit dit land over van allerhande goederen. Rijk door zijne weiden, waar talrijke kudden op grazen, is dat land beroemd door de schoonheid zijner steden en havens... Zijne bevolking, krachtig van vormen en bevallig van gelaat, is standvastig in zijne genegenheid, minzaam in zijne gesprekken, ernstig in zijne manieren, wijs in zijne zeden; het bemint den inwendigen vrede en oefent jegens vreemdelingen eene edelmoedige gastvrijheid uit.'(2)

(1) HOFDIJK, *Ons Voorgeslacht*, IV, bl. 327.

(2) 'Haec provincia, quamvis situ terrae parvula, multis tamen bonis singularibus est referta. Est enim terra pascuis uberrima, armentis et pecudibus plena, nobilissimis oppidis et portibus maris inclita, amnibus famosis, scilicet Scalde, Leia, undique irrigua et perfusa. Gens ejus elegans corpore et robusta, multiplex in sobole et in substantia, et in omnium mercium divitiis locuples, venusta facie generaliter et decora, affectu pia, affatu blanda, gestu matura, habitu honesta, erga domesticos pacifica, erga extraneos valde fida, arte et ingenio in opere lanifico praeclara, cujus industria magnae parti orbis subvenitur. Hanc pretiosam lanam, quam sibi Anglia communicat, in pannos nobiles subtili artificio transmutans, per mare et terram multis regionibus administrat.'
(Hs. in de bibliotheek der stad Brugge. - KERVYN DE LETTENHOVE, *Histoire de Flandre*, II, blz. 307.)

Wij weten het: er woedden in dien tijd vele maatschappelijke rampen, maar reeds in het midden van de XIIIe eeuw was een bijna ongelooflijke vooruitgang van welvaart bereikt, die zich van Vlaanderen aan Brabant en Holland meedeelde. Linnen- en wolleweverijen, handel in lakens, wolle enz. waren ongemeen toegenomen.

De XIVe eeuw bekrachtigde en ontwikkelde nog wat de XIIIe had verworven. Dit tijdvak ving aan met eene gebeurtenis, heuglijk onder alle, en welke hare grootsche rol in de geschiedenis voorspelt: wij bedoelen de neerlaag der Fransche ridderschap en harer aanklevers in Vlaanderen, onder de muren van Kortrijk. Gebeurtenis van belang, inderdaad! 't is de Vlaamsche burgerij, die zegepraalt over de feodaliteit - een eerste, maar vast geduchte slag, die door geheel Europa met geestdriftig gejuich, als het voorteeken der nakende verlossing, begroet wordt. Ook, hoe meer men in de XIVe eeuw vordert, hoe meer men de macht der rijksgrooten ziet kortvleugelen; hoe meer de ambachtsman opstaat uit zijne vernedering, en, zijnen ingeschapen moed en kracht te nutte stellende der algemeenheid, het handgedaad behartigt, zijn leven waagt op verre zeeën om nieuwe producten aan te voeren of elders bekend te maken en om met andere volken banden aan te knopen, aldus de mate der welvaart vergrootende en de nieuwe vindingen des menschelijken vernufts alom verspreidende.

Een nog grooter geluk was de menschheid beschoren: de verstandelijke ontwikkeling ging met de stoffelijke gepaard. Niet dat de grove onwetendheid in de massa ophield, dat de ruwheid der zeden en 't misdadige leven merkelijk verminderden - neen: die smetten kleefden nog op de samenleving der XIVe eeuw, welke vooral eene eeuw van strijd was en derhalve luttel geschikt om den zaligenden invloed der beschaving te ondergaan; maar hier en daar stonden edeldenkende mannen op, moedig, vol overtuiging en bezield met het verlangen om te reinigen, wat onrein was; om te verheffen, wat in oneer lag verzonken. Hun heilig pogen baarde onwaardeerbare vruchten: weldra ontstond er, niet alleen in ons land, maar in gansch Europa, eene levendige intellectuëele beweging, waaruit milde zegeningen voor de volken zouden geboren worden. Wijzen wij, in het voorbijgaan, op enkele beroemde mannen van ons land, die den langen nacht der middeleeuwen met het schitterend licht

van hun genie hebben opgeklaard. Eudes van Dowaai werd een der eerste leeraren aan het college, te Parijs door Robert Sorbon gesticht; Zeger van Kortrijk was omtrent 1260 deken van dezelfde instelling; Alain van Rijsel, de *algemeene leeraar* der Sorbonne, vatte in een uitgebreid dichtwerk al de kunsten samen, die zijne eeuw beoefende, en schreef zedekundige boeken, die zeer geacht werden; Philip Mouskes, geboren te Gent en verheven op den bisschoppelijken stoel van Doornik, schreef zijne kronieken, welke nog heden den geschiedkundigen van nut zijn; de naam van Hendrik den *doctor solemnis*, weerklonk met eerbied en ontzag in al de kweekscholen der wetenschap, waar de wijsbegeerte in eere werd gehouden.

Naast deze geleerde letterkunde in het Latijn, voor de ontwikkelde klassen, en die de godgeleerdheid en wijsbegeerte diens tijds behelsden, was er eene nationale of volksletterkunde in de taal der menigte. Deze laatste, tot in de XIe eeuw schier alleen door de geestelijkheid beoefend en de heldenfeiten der vaderlandsche dapperen huldigende, kwam in handen der leeken van zoo haast de burgerij haar recht verkregen had. Gedurende den bloei en glorietijd van den ridderstand was de poëzie geheel en al aan dezen verslaafd en bestond schier uitsluitelijk uit romans en gedichten, de kunst van strijden en minnen verheffende; maar wanneer de burger zijnen rang in de maatschappij, en meteenen een deel van de stoffelijke welvaart verworven had, wilde hij niet langer verstoken blijven van het genot des geestes. Wat had hij aan die honderden riddergedichten, welke niets vierden dan 't geweld of de koenheid in den kamp, en eene al te sentimenteele liefde, welke niet met zijn mannelijk, ernstig karakter, zijnen kloeken, rondborstigen aard strookte? De burgerij (gelijk JONCKBLOET te recht opmerkt), had nu eene toekomst en moest zich dus om het verledene beginnen te bekommeren; de staatkundige invloed, waarop zij meer prijs begon te stellen, moest noodwendig leiden tot de historische bespiegeling. 't Was voorbehouden aan JACOB VAN MAERLANT de stichter der nieuwe school te zijn. Gesteund op den geest des tijds (zegt M. DE VRIES), kon zij niet missen weldra in aanzien toe te nemen[(1)]. Elk weten-

(1) M. DE VRIES, *de Oorzaken van het verval en den ondergang der Middeleeuwsche Letterkunde.* (*Werken der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leiden*, nieuwe reeks, VI.)

schappelijk onderwerp werd aan 't gebied der dichtkunst onderworpen en voor eenieder bevattelijk gemaakt; naarmate de oude heldenpoëzij meer en meer verlaten werd, kwamen nieuwe didactische schrijvers te voorschijn en huldigden MAERLANT als den ‘vader der Dietscer dichtren algader.’ De verloopene eeuwen raadplegende, toetsten zij daaraan hunnen eigenen tijd en stelden de zeden en gebruiken, de verdiensten en de ondeugden van 't voorheen en 't heden tot les en leering van tijdgenooten en nakomelingen tegenover elkander. Was de oude volks- en nadien de ridderliteratuur van ons land rijk geweest, op niet minder merkwaardige voortbrengselen zou de didactische letterkunde mogen roemen; zij zou ons vergunnen eenen onbevangen blik te slaan in de maatschappelijke denkbeelden van die dagen, in het streven der grooten, in de neiging der minderen; zij zou ons, als in eenen klaren spiegel, laten zien hoe scherp de partijen toen tegenover elkander stonden: eene dichtgeslotene, gewapende adelspartij, steeds gereed tot verdediging harer historische rechten en privileges, tegenover de zich stevig inrichtende volkspartij, nooit rustend, gedurig uitziende naar veroveringen. De didactische letterkunde zou ons de schaduwzijde vertoonen niet alleen van de richtende standen - de geestelijkheid, den adel en de wethouders - maar ook van het volk, hetwelk zoo licht te verleiden is, zoo licht aan het dolen geraakt. Eindelijk de voortbrengselen der didactische school zou ons den heilzamen invloed doen kennen, welken de poëzie op een beschaafd, orde- en vrijheidslievend volk uitwerkt. De hier opwekkende, daar waarschuwende stem der dichters-wijsgeeren bereidde inderdaad een nieuw tijdvak voor, even groot en roemrijk als dat, waarin de zangers van het minnelied hunne rijke lauweren oogstten. Is op de eeuw van MAERLANT niet onmiddellijk de eeuw der Artevelden gevolgd?

Te allen tijde was de poëzij dienstbaar aan de groote zaak der menschheid. Wie verschijnt in de XIIe eeuw als voorlooper der nieuwe orde van zaken? Wie bevocht de verkeerdheden, zonder genade voor de teedere liefdeliederen des menestreels, welke zoo lang onder de gewelven der vorstelijke kasteelen en in het salet der adellijke jonkvrouw bijna uitsluitelijk hadden weergalmd? 't Was *Reinaart de Vos*, die wonderschoone spiegel van de strekking des volks, langdurende spotlach, welken de goeden moest opbeuren en de boo-

zen beschaamd doen achteruit wijken; die treffende uitdrukking van 't natuurlijk verstand en 't gezond oordeel der menigte, tegen de ongerechtigheden en de bandeloosheid van de gezaghebbenden dier dagen.

Onze middelnederlandsche dichters zijn alzoo onze beste geschiedschrijvers. Zekerlijk, de oude kronieken leeren ons, wat wij nergens elders vinden kunnen: den strijd der grooten onder elkander; den op- en ondergang van vorstenhuizen en landen; maar hoe weinig bevredigen zij onze zucht tot meerdere, tot grondiger wetenschap! Van den anderen kant zijn, ja, de oude oorkonden betrekkelijk de maatschappelijke inrichtingen eene onwaardeerbare bron voor de geschiedenis, de grondkleur voor het tafereel, waarop wij het leven en denken der vaderen aanschouwelijk willen gemaakt hebben; maar wie dat tafereel beweging, schakeering, glans en harmonie wil geven; wie de vervelende eentonigheid van 't hoffelijke ridderspel, de weinig opwekkende stugheid van het kloosterleven en de verdrukkende somberheid van 't oorlogen en bloedvergieten wil te niet doen en er de menigte wil op doen treden - de menigte met hare uitgestrekte verlangens, haar krachtig initiatief, hare machtige en aanhoudende werking, haar lijden en haar zegepraal, hare grootheid en haar ondergang - waar zal hij anders toevlucht nemen dan tot de schriften onzer middeleeuwsche dichters-wijsgeeren? De rijmkronieken van BOENDALE, HEELU, MELIS STOKE en anderen mogen den gewetensvollen geschiedvorscher immer welkom zijn en helpen tot toelichting van menig vraagpunt met betrekking tot de vorstenhuizen of tot de ridderschap - oneindig belangwekkender zijn de leer-, zede- en hekeldichten en gezelschapsliederen van NOIDEKIN, JACOB VAN MAERLANT, JAN DE WEERT, JAN BOENDALE, BOUDEWIJN VAN DER LOREN en anderen, bij name gekend of niet, der XIIIe en XIVe eeuw. Niet alleenlijk zijn deze gedichten de uitdrukking hunner eigene vrome stemming, tolken van vrijzinnige, vooruitstrevende geesten, van diep meewarige harten, - zij spiegelen ons, op bewonderenswaardige wijze, den staatkundigen en zedelijken toestand dier tijden en zijn van 't hoogste gewicht voor de geschiedenis der burgerlijke ontwikkeling in ons vaderland.

De XIIIe en XIVe eeuw maken het bloeitijdvak uit van de zoo geheeten Dietsche of middelnederlandsche letterkunde. Deze, in de XIIe eeuw nog eene jeugdige tengere plant, was

onder de koesterende zon der rijpere beschaving, onder den bezielenden adem der werkzame, kunstlievende gemeenten welig opgewassen en pronkte nu met tal van frissche, heerlijke bloemen. Deze merkwaardige eeuwenkring zou den grondslag leggen eener zedelijke grootheid, welke ons volk van al de hem omringende natiën zou onderscheiden.

Hoe jammer, evenwel, dat dit krachtige geestesleven door het ruwe geweld moest onderdrukt worden in de streek zelve, waar het zich op 't prachtigst had veropenbaard! Zijn er honderde schriften van de dichters uit Vlaanderen in de XIIIe eeuw, in de XIVe eeuw treden die van Brabant meest op den voorgrond. De oorzaak van den stilstand in eerstgenoemd gewest is niet verre te zoeken: Vlaanderen toch had lange en schrikkelijke beroeringen te onderstaan; door tweespalt verscheurd, door de bloedigste oorlogen afgemat, was de onrustige, onzekere toestand aldaar geenszins gunstig aan de beoefening der fraaie letteren; vandaar dat en het aantal, en de uitgebreidheid en de letterkundige waarde der dichterlijke gewrochten niet te vergelijken zijn met die der XIIIe eeuw. Edoch, de XIVe eeuwsche stukken verdienen onder een bijzonder oogpunt al onze aandacht. Er heerscht daarin eene vrijzinnige denkwijze, uitgedrukt in eene vranke, rondborstige taal. De dichters van dien tijd waren mannen van eer en van karakter, die een open oog en oor hadden voor de ellende der menigte en hunnen afkeer en verontwaardiging niet konden verzwijgen tegen degenen, die, hoe hoog ook in de samenleving geplaatst, den minderen 't leven lastig en pijnlijk maakten door hun onrechtvaardig bestuur, door hunne weergalooze hebzucht en gierigheid, door hun verregaand zedebederf. Die edeldenkende mannen verkondigden, soms met snijdende scherpheid, de waarheid aan grooten en kleinen, zonder vaar of vrees, zonder wederhouding of blooheid, in kloeke mannentaal, gelijk het past aan overtuigde dichters, bewust van de heiligheid hunner zending; zij bepaalden zich niet bij enkele Jeremiaden over het lot der verongelijkten, maar spraken, als priesters van de waarheid, hun oordeel en vloek over de schuldigen uit. - Het is aan zulke mannen dat wij de zeden en gewoonten van ons volk der XIIIe en XIVe eeuw gaan vragen; hunne getuigenis - ongeveinsd, vreemd aan haat en baatzucht - is de stem, de les der geschiedenis.

Ons onderzoek in de middelnederlandsche gedichten heeft zich voornamelijk uitgestrekt tot degene, welker titel hier volgt; wij meenen geen der merkwaardigste verwaarloosd en het belangrijkste gedeelte van ieder benuttigd te hebben.

XIIIe eeuw.

Esopet, door NOYDEKIN (Uitgegeven door BILDERDIJK.)
Wapene, *Martijn!* door JACOB VAN MAERLANT (laatstelijk uitgegeven door EELCO VERWIJS.)
Der Naturen bloeme of Bestiaris, door MAERLANT.
Wapene, *Martijn!* (IVe boek) door HEIN VAN AKEN.
Leven van St. Franciscus, door MAERLANT (uitgegeven door J. TIDEMAN.)
Lancelot (uitgegeven deels door W.-J.-A. JONCKBLOET, deels door SERRURE.)
die Rose (uit het Fransch van GUILLAUME DE LORRIS en JEAN DE MEUNG, door HEIN VAN AKEN (uitgegeven door EELCO VERWIJS.)
Rijmkronijk van JAN VAN HEELU (uitgegeven door J.-FR. WILLEMS).
Floris en Blancefloer, door DIRK VAN ASSENEDE (uitgegeven door HOFFMAN VON FALLERSLEBEN.)
Spieghel der wijsheit, door JAN PRAET (uitgegeven door SERRURE.)
Die Dietsce Lucidarius (uitgegeven door PH. BLOMMAERT.)
het Priëel van Troye, door ZEGER DIEREGODGAF.

XIVe eeuw.

Gedichten van WILLEM VAN HILLEGAERSBERCH.
Tijdverlies, door BOUDEWYN VAN DER LOREN (uitgegeven door PH. BLOMMAERT.)
Niwe Doctrinael, of spiegel der Sonden, door JAN DE WEERT (uitgegeven door PH. BLOMMAERT.)
Van der heliger kerken (uitgegeven door denzelfde.)
A.B. recht ende averecht (uitgegeven door PH. BLOMMAERT.)
Der Leken spieghel, door JAN BOENDALE (uitgegeven door M. DE VRIES.)
Jans Teesteye, door denzelfde (uitgegeven door SNELLAERT.)
Het Boec van der Wraken (Idem.)
Verder mindere stukken, in den tekst aangeduid.

I.
Algemeene oogslag op den zedelijken toestand der maatschappij.

De zedelijke toestand van de XIIIe en XIVe eeuwsche maatschappij liet veel, zeer veel te wenschen! Zoo ooit de samenleving ziek is geweest, zoo ooit de bedorvenheid zich schaamteloos lucht gaf en 't bedroevende schouwspel leverde van oneer, schande en verval, omhoog en omlaag, in elken stand, bij iedere instelling, dan was het wel in de XIIIe en XIVe eeuw. Hadde maar één schrijver ons die schande veropenbaard, te recht zou onze vaderlandsliefde de gegrondheid der bewering, de rechtzinnigheid van het oordeel in twijfel getrokken hebben; wij zouden, voor de eer onzer vaderen, den aanklager betichten dat hij zijne tijdgenooten miskende, of dat hij, van de wereld afgezonderd, deze niet kende of moedwillig de verkeerdheden en misbruiken verzwaarde ten einde den rein geblevenen eenen te dieperen afschuw van de booze strekkingen in te boezemen; maar verreweg, om niet te zeggen al de middelnederlandsche dichters van beteekenis, geestelijken even goed als leeken, leggen, in iedere orde van gedachten, hunnen tijdgenooten afschuwelijkheden ten laste, die, tot een geheel gebracht, een waarlijk niet verlokkend beeld van de toenmalige samenleving te zien geven. Deze toestand was een natuurlijk gevolg van den stoffelijken voorspoed, die, te rap opgekomen of te lang in stand gebleven, bij iedere natie den zedelijken ondergang placht te bewerken.

De proloog van *Esopet* (XIIIe eeuw) geeft ons geenen hoogen dunk van de menschen, in wier midden NOYDEKIN leefde:

> ‘Wat in den lande nu ghesciet
> dan telt men ter eren niet:
> liegen, driegen, achtersprake,
> stelen, roven, vredebrake,
> dats algader worden ere...[(1)]’

Het is niet waarschijnlijk dat NOYDEKIN kennis zal gehad hebben met een nagenoeg gelijkluidend vers van eenen anderen dichter der XIIIe eeuw, die zich volgenderwijze uitlaat:

(1) In BILDERDIJK'S *Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden*, III, 168.

‘Wie vroem, wie scoen, wie goet, wie vroet,
Wie edel van consten, wie hoech geboren,
Men acht al niet dan op t goet,
Des blijft mennich edel moet verloren.[1]’

Zou het goud bij onze XIIIe eeuwsche voorgangers de groote drijfveer zijn geweest? Eilaas, voor het geld had de man zijnen plicht, menig geestelijk man zijne vroomheid, de rechter zijn geweten, de vrouw hare eer veil...

‘Lettel hortmen na goeden bispele:
der quader sijn nu al te vele.
Selc kent die doghet ende houdet quade:
die werelt es van losen rade!
Conste was wilen groot gewelt,
nu meest anders niet dan gelt;
die rike es nu wel gehort,
men trecten tallen steden vort,
wat hi sprect, si lovent alle.[2]’

Deugd en rechtzinnige liefde schenen verbannen uit de wereld:

‘Het es al wint,
dat men nu vint,
in al die minne draghen.
Men darffer niet om vraghen,
ic hoors so vele ghewaghen!’

Zóo riep er een dichter van dien tijd. En inderdaad de liefde - zij loste zich op bij de vrouw in eene onverzadelijke drift naar prachtige kleeren en juweelen, en de schaamtelooze lichtekooi van heden zou niets te leeren hebben aan de modepop der XIIIe eeuw:

‘Waendi om die joie van uwen live
Ocht van eenen anderen quaden wive,
dat si daeromme uwes iet geren?
Neen si niet; si maken haer sceren[3]
Met u ende met uwen gelike,
die hem dunct van haven rike,
ende bliven ane u om die juwele,
die gi hem geeft te haren dele,
gordele, borsen ende vingerline,
ende goede brocken[4], diere ende fine.’[5]

(1) Uit het Haagsche handschrift N° 721, dat reeds benuttigd werd door HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, BILDERDIJK, JONCKBLOET, ZACHER en J. VAN VLOTEN.
(2) Roman van *Torec*, IIIe boek van *Lancelot.*
(3) *Sceren*, schimp, spot.
(4) *Broken*, broches.
(5) *Die rose*, vs. 8,731 a 8,740.

Waarlijk eene erge beschuldiging! Maar, zal men wellicht opwerpen, de oorspronkelijke pen, die ze aan 't papier vertrouwde, was eene Fransche, en de vertaler bracht ons vreemde, geene vaderlandsche zeden ter kennis?

De bedorvenheid was, ongelukkiglijk, verre uitgebreid. Hoort wat JAN DE WEERT, een Ieperling, ons zegt in zijn *Niwe Doctrinael of Spieghel der sonden*:

> 'En es cume so sconen wijf,[1],
> si en hout te cope haer lijf,
> den ghenen die hem ghelt wilt gheven.
> In scande ende in sonden leven,
> ende haer siele te nemen Gode,
> diese sciep na sinen ghebode,
> ende te brenghen in sduvels ghewelt,
> dit doen si, moghen si hebben ghelt.'[2]

De zedeloosheid was zóo diep, zegt de dichter, dat men er om lachte, dat men er roem op droeg...

> 'Mannen, maghe ende ghebueren
> elc anderen haer wive ontvrien;
> papen ende wethouders die houden amien
> boven haer belof van trouwen;
> lettel scamen hem die vrouwen;
> die maeghde hebben bout gelaet;
> bastardie varinghe gaet
> boven wettelike trouwe.'[3]

De gehuwde vrouw was al niet beter dan degene, levende buiten band. In *Lippijn*, eene soternie der XIVe eeuw[4], wordt de getrouwheid der gade over den hekel gehaald; ook zóo in *Rubben*, *Playerwater*[5] en *Nu noch*, drie stukken van gelijken aard; terwijl eene andere sotternie: *de Gefopte Man*, ons eene vrouw voorstelt, die in 't geheel niets geeft om haren ouderen echtgenoot....

De bekoring kwam zoowel van den kant der vrouw als van dien des mans. Wij moeten ons niet voorstellen dat in de XIIIe en XIVe eeuw de echtgenoote eene zedige, bescheidene 'huisduif' is geweest, verzorgende wat tot hare taak behoorde, opgesloten in de kleine, halfverlichte woonstede van

(1) *Cume,* nauwelijks.
(2) Vs. 1,163-1,170.
(3) BOUDEWIJN VAN DER LOREN, *Tijtverlies*, in de *Dichterhalle*, II, 497.
(4) Uitgegeven, gelijk *Rubben*, *de Gefopte Man* en *Nu noch*, door J. VAN VLOTEN (*Het Nederlandsche kluchtspel van de XVIe tot de XVIIIe eeuw*, 1^{e} deel).
(5) Uitgegeven door MERTENS (Antwerpen).

de nauwe steeg, of voor 't oog des voorbijgangers verborgen achter de dikke muren van een steen of slot: de behaagzucht der vrouw uit dien tijd was niet minder groot dan nu; men wilde, kost wat kost, gezien en bewonderd zijn:

‘Hier omme so gaen si behagelike
Achter straten dagelike
Omdat si besien willen die man
Ende weder van hem besien sijn dan.’(1)

Om dit doel te zekerder te bereiken wist zij zich te tooien met behulp van al de kunstjes, door ijdelheid en wellust verzonnen om de aanlokkende vormen van 't lichaam te doen in 't oog springen. In de XIIIe, gelijk in de XIVe eeuw, kroonde het begeerlijke Eva's kind zich met alles, wat haar frischheid en glans kon bijzetten, en wel liefst met bloemen. Zij

‘.... dragen cireit menichfout,
Bont, graeu, selver ende gout,
Hoede van bloemen om hare scoenhede,
Om hare hoverde te drivene mede.’(2)

Doch - zal de lichtzinnigheid niet eene uitzondering zijn geweest? Was zij niet enkel 't kenmerk der jeugdige, zotte deernen, gelijk men er altijd vindt en vinden zal, en wier kunstjes vooral tot doel hebben eenen echtgenoot in hun net te vangen?

Mag men den dichter der *Rose* gelooven, dan zouden er te zijnen tijde geene goede vrouwen geweest zijn:

Gheselle, weet ooc wel te dinc
Dat men in de weerelt niet
Negheene Lucrese nu en ziet,
Noch in Grieken Penelope,
Noch goet wijf, dats noch mee,
En vint men in al erdrike:
Also segghen ghemeenlike
Die heidine, wantse niemen vonde
Al zochte mense langhe stonde.
So hebbicker omme verteert mijn goet.’(3)

De laatste regel zal hier vermoedelijk ingeschoven zijn voor het rijm; edoch waar de dichter van *A.B. recht ende averecht*,

(1) *Die Rose*, vs. 8,537-8,540.
(2) Idem.
(3) *Die Rose*, vs. 8,200-8,209.

die in de XIVe eeuw leefde wanneer de bedorvenheid nog aan 't zelfde peil was, schreef:

> ‘Overspel en es schier gheen scande’(1)

daar moesten het zedelijk begrip en de familiegeest zeker wel diep gezonken zijn!

Nevens de gehuwde, haren eed en plicht vergetene vrouw, stond de schaamtelooze lichtekooi, die hare netten spande om den lichtzinnigen volksman, en de trotsche courtisane, gevierd in eene hoogere sfeer. Beiden leefden niet alleen met de opbrengst hunner oneer en schande, maar plachten daarbij den diefstal en de afzetterij te oefenen:

> ‘Sijs sot die hare lief niet pluemt
> van sinen goede, ende scuemt(2)’

leest men in de *Rose;* en ook werd toen als zot beschouwd degene, die dat pluimen en schuimen niet deed oefenen door hare knechten en meiden.

Welke samenleving, niet waar? welk een afgrond van bedorvenheid, van zonde en misdaad, en hoe diep was het meesterstuk der schepping, de zachtmoedige, liefelijke, engelachtige vrouw in het slijk gedaald?

't Ware evenwel onrechtvaardig, moesten wij al de schuld op haar werpen. De sterkere, meer beradene man was in die dagen even wuft en wispelturig als het licht verleidelijke Eva'skind: als eene rustelooze bie fladderde hij rond de schoonste bloemen van de gaarde om haar den honing der deugd en der onschuld te rooven:

> ‘Manne sijn loser dan die wint:
> haer scone claghen vrouwen verblint,
> want si sijn goedertieren’(3)
> .....
> Vrouwen sijn bi naturen goet:
> Si slachten den wine ende der gloet
> Die de wereld verbliden.
> Die des wijns te veel indoet,
> Ente na den viere set den voet,
> Hine cans niet gheliden.
> Waren die manne also behoet
> Dat si oghen, sin ende moet
> Wel consten besniden,

(1) Vs. 14.
(2) Vs. 12,587-12,588.
(3) *Wapene, Martijn!* vs. 930-932.

So ware vrouwen minne spoet;[1]
Nu werden si van minnen verwoet,
Diere dompelike toe tiden...'[2]

Ja, in de XIIIe eeuw, gelijk in onzen tijd, was er eene 'jeunesse dorée,' eene vadsige, luie jongelingschap, wars van studie en edel bedrijf, doorbrengster van het ouderlijke erfgoed, schande van haar geslacht. Hoezeer zij de bedorvenheid der zeden onderhield, wordt bewaardheid door de verbazende populariteit, welke haar lievelingsboek genoot, den zoo dikwijls hier aangehaalden roman *die Rose*, echt toonbeeld van cynisme en brutale zinnelijkheid.

Men verstaat dat in zulke omstandigheden het getal huwelijken zeker niet aanzienlijk is geweest. Wie toch zou zich lichtvaardig hebben gewaagd om een leven te beginnen vol gevaren en oneer? Geene gehuwde vrouw werd geëerbiedigd; de losbandigheid zocht haar op tot aan de eigene haardstede, in den schoot der familie, en liet niet af vóor den val - die te spoediger daar was naarmate het zedelijke begrip gedaald en 't aanstekelijke voorbeeld der plichtschennis algemeen was. Ja, 't was toen gevaarlijk, gehuwd te zijn:

'Neemt hi oec een scone wijf,
So blijft hi ooc altoes keytijf;[3]
Want hare menich joncman
Geet in allen siden an;
Sie gruetense ende doen hare ere,
Ende pinen hare te dienne sere;
Sie comen ende gaen te hare,
Ende begerense openbare.
Dickent soe comense in hare gemoet
Ende geloven hare groet goet,
Ende seggen dat sijs hare wel onnen[4],
So datse int ende werden verwonnen;
Want selden enich borch ontsteet,
Daer men in allen sinen toegeet.'[5]

De echtgenooten van dien tijd werden geleerd toegeeflijk te zijn, veel door de vingeren te zien. Het zal dan hier geweest zijn gelijk later in Frankrijk, onder de koningen Lodewijk XIV en XV, wanneer men in de groote, en ook in de burger-

(1) *Spoet*, voorspoedig, gezegend.
(2) *Dompelike*, dom. - *Tiden*, trekken, gaan, zich begeven. - *Wapene*, *Martijn!* vs. 911-922.
(3) *Keytijf*, ellendig, rampzalig, dwaas, nietswaardig.
(4) *Onnen,* jonnen, gunnen. Hiervan hebben wij nog *jonst.*
(5) *Die Rose*, vs. 8,021-8,034.

wereld, een huwelijk placht aan te gaan ten einde zich zekeren stand te geven of grooter maagschap te bekomen, maar zich verder weinig of niet meer met den echt bekreunde. De man koos een zijwegeltje met eene andere vrouw; de wettige wederhelft, van haren kant, vond gelegenheid genoeg tot een buitensprongske. In allen gevalle, de man der XIIIe en XIVe eeuw zou zich bespottelijk hebben gemaakt hadde hij eene klacht over de ongetrouwheid zijner gade laten hooren. Luistert naar den raad, dien de dichter der *Rose* hem gaf:

‘So wie vername sine vriendinne
ochte sijn wijf, datse enege stonde
elre te minne begonde,
ende woude kiesen een ander lief,
oft hadt vercoren na hare gerief,
hine salse daer omme scelden niet,
noch lachtren, wat sijns gesciet,
maer saelt hovesscelike gedogen;
ende al waert oec dat hise met ogen
met haren vrient te gadre sage,
ende hi hare dies speels plage,
datmen heet dat grote quaet,
hi soude sine ogen, dat verstaet,
van hare keren elre wart....
Ende sentmen hare oec enicghen brief,
eist hare maech, och hare lief,
dien so ne sal hi niet lesen:
hi laet sijn alst mach wesen.
Hine sal te gere tijt begeren
te wetene dinc, die hare mach deren
ochte jegen haren wile gaen,
ochte hare verholenheit verstaen.’(1)

Men ziet het hier duidelijk: de vrouw was hare eigene meesteres en bracht, als 't haar aanstond, nagenoeg een tweede huishouden in. Edoch, eene *huis*vrouw zal zij wel niet geweest zijn, daar althans waar de aanbeveling der *Rose* eenige waarde had:

‘Men laetse gaen daerse wille;
men dwingese twent te sittene stille;
alsi wille, comme ende ga,
ende anders niet en vrageter na.’(2)

Geen twijfel dus of 't getal bedrogene echtgenooten was in

(1) *Die Rose*, vs. 9,086 en volg.
(2) Idem. Vervolg der bovenstaande verzen.

die tijden *legio*; geen twijfel ook of de schimp en spot van degenen, die de ramp nog niet hadden verduurd, vervolgde de ongelukkigen, niettegenstaande de aanmaningen der dichters om veel, om alles door de vingeren te zien; edoch men had om de menigvuldigheid der gevallen voor dezulken eenen titel gevonden, welke niet te hard in de ooren klonk en zelfs... iets kerkelijks had. De benaming ‘hoorndragers’ voor de slachtoffers der vrouwelijke zwak- en wulpschheid was hier in de XIIIe en XIVe eeuw vermoedelijk nog niet gekend; minder scherp, minder kwetsend heette men de bend der gefopte mans: ‘de broederschap van sint Arnout.’ Waarom? Die sant was in zijne jeugd een knap ridder, ongehuwd, werd nadien priester en bisschop en bekwam den titel van apostel der verzoening. Nu, indien we den dichter van de *Rose* mogen of moeten gelooven, dan zal de broederschap, welke onder zijne aanroeping en bescherming stond, wijd en zijd vermaard zijn geweest en bestaan hebben uit nagenoeg de meerderheid der gehuwde mannen:

‘..... bi desen
soe doedi mi in dordine wesen
van sinte Arnouts broederscape,
daer menich ongevalligh cnape
mede daer binnen es ontfaen,
die wettegen huwelic heeft gedaen;
want van M., die ik meene,
so vint menre binnen cume ene,
sie en spelen al dat spel
die wile sire toe doegen wel....’(1)

Opmerkers van die bedroevende zeden, lieten onze dichters niet na te wijzen op het luttel genot en de weinige eer, te bekomen door huwelijken, die doorgaans zoo weinig vereenigden....

‘Hine houd niemene over vroet
Die een wijf ondertrouwe doet.
Hi segt: hets alte grote pine
Man in huwelic te sine;
Hets vol vernois ende vol torments,
Vel sceldens ende vol perlements,
Om die sotte wijf hoverdich,
Die hem alre eren dinct werdich,
Ende die vol clagen sijn altenen:
Hem dinct al goet dat si meenen.’(2)

(1) *die Rose*, vs. 8,623-8,632.
(2) *die Rose*, vs. 8,105-8,114.

Buiten de echtbreuk tierde in de XIVe eeuw nog eene andere zware zonde: de vruchtafdrijving, die voor weinige vrouwen een geheim was. De *Niwe Doctrinael* spreekt er van in de variante na het 1,825^e^ vers(1).

In eene maatschappij als die van de XIIIe en XIVe eeuw kon de oude, aartsvaderlijke liefde, gelijk vroeger *Virgilius* en THEOKRIET en later GESSNER bezongen, niet van tel zijn. Wee dan den bloodaard, wiens schuchter gevoel voor het beeld zijner droomen zich lucht zocht te geven in reine uitboezemingen; die zich bepaalde van de liefste te gaan mijmeren en dwepen in den bleeken maneschijn, buiten in de vrije natuur, waar hij ongestoord den naam der aangebedene verzuchtte en zijn zielleed klaagde aan bosch en beek of - het uitstortte in eenen zang van liefde en verlangen! Zulk een zal wel zijn jeugdigen leeftijd versleten hebben in het opsporen van 't wonderkind, dat, verre van 't gewoel en de driften der losbandige wereld, op een bekoorlijk plekje gronds, vervroolijkt door het gezang van leeuwerik en nachtegaal, met den eenvoudigen jongen, hand aan hand, had wallen leven en sterven....

De Vlaamsche dichter der *Rose*, een man van ondervinding (hij had de ‘wereld’ van dichtbij gezien en leerde ze nog elken dag beter kennen in den biechtstoel) geeft dan ook den raad bij 't lustige vrouwvolk niet te zitten droomen of den poëet uit te hangen: men hadde vast en zeker de kans verkeken:

> ‘Waer dat sake dat mi te rade
> iemen quame, ende hi mi bade
> Dat ic hem seide ocht ware goet
> Dat hi keerde al sinnen moet
> Ende sine herte daertoe sette,
> Dat hi liedekine ende motette
> Ende rime makede ende screvetse in brieve,
> Ende sendetse sinen sueten lieve:
> Ay las! dat mach luttel vromen.’(2)

(*Wordt voortgezet*).

(1) Volgens het Leidsche handschrift. De brok komt niet voor in het Brusselsche hs., hetwelk niet zoo zuiver en verzorgd is als 't eerstgenoemde.

(2) *Vromen*, (w.w.) voordeelig zijn. - Vrome (z. nw.) vrucht.

Oude vrijster.
Een schetsje.

De milde lentezon noodigt de stadsjeugd naar buiten en langs de Tempelpoort trekken elken zondag de minnende paartjes naar de veldherbergen of naar eene dorpskermis.

Eventjes buiten de oude wallen ligt een huisje; 't is bevallig en net, met zijn hofje vóór het groene deurken. De witgele gordijntjes blijven enkel in hun bovendeel zichtbaar, schier geheel verborgen achter de bladeren en bloemen der talrijke sierplanten, welke in de opeengestapelde potten der vensterrichel zoo best mogelijk tieren. Deze soort van natuurlijk schutsel laat van de straat geen onbescheidene blikken naar binnen dringen; maar achter bloemen en gordijntjes zit er nochtans eene vrouw, die onafgebroken door een spleetje tuurt, de voorbijgangers naspeurt en bijwijlen zucht. Op die plaats slijt ze elken zondag van 't zonnig getijde, zoolang de stedelingen door het gure herfstweder niet gedwongen worden hunne buitenwandelingjes voor een half jaar te staken. En als ze iedere week in 't zelfde plekje zoo op den uitkijk zit, ontrolt het verleden voor haren geest en bij elk gelukkig koppel, dat fluisterend en lachend voorbij slentert, herdenkt ze onwillens een harer vroegere minnarijtjes.

Siska - in zekere omgeving heette ze vroeger *La belle Françoise* - was over dertig jaar een flinke deern, die, ondanks moederbede en zusterraad, na den dood haars vaders de groote stad bewonen ging. Ze spotte toen met Wannes Goedaerdt, omdat hij zoo ontroerd was als hij haar bad het dorpje, waar beiden reeds wel en wee gekend hadden, niet te verlaten. Ja, ze had somwijlen nog eens gedacht aan de twee tranen, die in 's jongelings donkere oogen parelden en bij eenen te lang weerhouden nok ontsprongen, wanneer hij haar voor 't laatst smeekte bij hem en moeder en zusters te blijven.... maar allengs had ze den eerlijken jongen en zijne reine liefde vergeten bij de vermaken eener te voren onbekende wereld.

Langzaampjes was de kloeke buitendochter tot eene steedsche juffer vergroeid en nu slenterde ze in park en laan, verscheen ze in schouwburg en renbaan, schitterde ze in feest-

en danszaal, steeds gevolgd van eenige onhebbelijke modegekken, die zij als hare aanbidders mocht beschouwen. Deze, ten minste, konden veel liever praten dan Wannes Goedaerdt, ze waren ook rijker en schooner gekleed dan hij; hunne manieren schenen haar fijner, en hunne vleierijen en overdreven huldebetuigingen klonken veel zoeter dan de eenvoudige liefdetaal van den eenigszins blooden dorpsjongen.

Welke nieuwe omgeving! Wat leventje leidde ze nu op de kosten en naar den wil van vermogende wellustelingen! Heden prachtrijtuig en schouwburg bekostigd door eenen schatrijken bankier; morgen gezellige bijeenkomst en dansfeest bij eenen ongehuwden geilen edelman! Overal geprezen en gevleid! Onbezorgd, woelig bestaan; maar hoe wisselvallig, want de jaren - vooral de jaren in schijngeluk doorgebracht - vlieden snel voorbij!

La belle Françoise zeilde echter, na eenigen tijd, om de kaap welke de scheiding merkt tusschen de rozige, zorgelooze jeugd en den rijperen, soms kommervollen leeftijd. De kostelijke hoeden, die zoo dikwijls de aandacht en jaloerschheid van andere lichtzinnige meiden opwekten, stonden niet meer op een aangezicht dat zijne vorige frischheid verloren had; de minnaars vergaten langzamerhand de gewoonte haar die prachtige juweelen, rijke zonneschermen en menig ander geschenk aan te bieden, waarmede ze de gunsten der vrouwen betalen; de lichte kleederen, welke, door eene ongewone snede en schalksche dracht, de vroeger kloeke en ronde vormen haars lichaams meer lieten zien dan vermoeden, waren verschoten, verfrommeld en zelfs bij de voddenmoer zoek geraakt.

Zoo verdween de schoonheidsglans met de jeugd *Françoise* bekoorde de oogen niet meer dergenen, wier minnezuchten ze bijwijlen met een streelend lachje, doch ook met innig misprijzen beloond of bejegend had. Hare grillen en schelmsche lonkjes, waarmeê ze, eene toovergodin gelijk, zich hulde en bloemen deed te voet leggen, hadden die onweerstaanbare kracht verloren, waardoor hare vleiers en aanbidders overmeesterd werden. En naarmate deze, als dartele vlinders, naar andere bloemen fladderden, werd *Françoise* afgezonderd, vergeten en voelde haar hart ledig en voor liefde dood.

Toen werd haar het leven bitter en ondraaglijk in de woelige stad, waar zij een deel haars bestaans in vermaak en wellust gesleten had en waarvan niets achterbleef dan ver-

zwakte gezondheid, vroegtijdige rimpels, grijze haren en treurige herinneringen. Ze ontvluchtte die stad, waar alles van haar onstuimig verleden sprak, en keerde naar het stille dorpje terug om er rust en kalmte te zoeken.

Een oude duivel draagt soms eene paterskap en Siska - want nu werd ze opnieuw zóó geheeten - leefde ingetogen en godvruchtig in het kluisje, dat ze met de opbrengst harer verkochte juweelen en laatste zijden kleederen betaald had.

Welke tegenstelling tusschen het verleden en het tegenwoordige! In plaats van de steedsche pronkzaal, waar de lucht met rozengeur bezwangerd was, bewoont de oude vrijster nu een nederig huiskamertje, waar een kruisken, Lieve-Vrouwbeeldjes, papieren engeltjes en wijwaterpotje tegen de naaktheid der gekalkte wanden afsteken. De vorige vorstinkleedij is vervangen door een plat, wit mutsje zonder strikje of lint, een bruin spannend kleed om het magere lijf en ontvleesde armen, zwarte kousen en slofjes met afgesleepte hielen. In stee der bijeenkomsten en feesten, waar zij het leven en de beweging der groote steden in hun schilderachtig vertoon gekend had, lijdt ze nu bij de geestdoodende eenzaamheid van haar muf vertrekje.

Geen bezoek! Dood voor de wereld! En de jaren, welke tijdens haar verblijf in de stad, zoo snel in den kolk des tijds verdwenen, schenen nu enkel voort te kruipen, als wilden ze den duur van haar zedelijk lijden verlengen.

De oude dochter verveelde zich en doodde den tijd dier lange zomerdagen, met godvruchtige oefeningen ofte meditatiën, die verscheidene uren vergden, met de gele bladeren en verwelkte bloemen van de stengels der sierplanten af te knijpen, met tienmaal daags aan 't deurken te kijken als er geen wandelaars langs de groote baan afzakten, met ten minste een paar keeren koffie op te schenken en hem dan in zalig genot uit een voorvaderlijk kopje te slurpen, met lezingen uit de *Navolging Christi* van Thomas à Kempis en met herinneringen aan haar ergerlijk leven, dat ze thans zoo rechtzinnig verzaakte.

De zondag was haar bovenmate pijnlijk. Met deze aangeboren nieuwsgierigheid, elker vrouw eigen, zat ze bij het venster de wandelaars na te kijken. Onder deze zag zij vriendinnen harer kinderjaren en prilste jeugd; 't waren nu eerlijke huisvrouwen en moeders, welstellend en gelukkig, fier aan den arm huns echtgenoots te kunnen wandelen in gezelschap van hun

blozend kroost. En wanneer het gebeurde dat de rijke handelaar, Wannes Goedaerdt, dien zij vroeger zoo onmeedoogend verstooten had, ook voorbij trok met zijne geliefde gade en kloeke jongens, dan roerde er nog één vezeltje in het schier verdord hart der oude vrijster en somwijlen biggelde een traan langs hare perkamentkleurige wangen.

Deemoedig boog ze het hoofd en offerde ook *die* zielesmart 'aan Hem die zooveel geleden heeft' in boete voor haar zondig leven....

Tongeren.

M. VERKEST.

De Rhyn van Julius de Geyter
Een zanggedicht in volkstrant gekomponeerd
door Peter Benoit.

Op 2 Juni j.l. vierde de *Sociéte de musique* van Antwerpen, de herdenking aan hare oprichting voor 25 jaren, door een schitterend festival, gelijk aan die waaraan zij hare wijd-en-zijd vermaarde reputatie te danken heeft.

Zij kon voorwaar geen gelukkiger keus doen, dan aan haren artistieken leider de opdracht te geven, om voor dit feest een nieuw werk te vervaardigen. Peter Benoit koos daartoe het gedicht van Julius de Geyter. '*De Rhyn*', en bewees door deze compositie, nog in zijn volle scheppingskracht te zijn. Men vreesde dat de meester, na zijne heerlijke werken als de oratorios *Lucifer*,[1] *de Schelde*, en *de Oorlog*, in herhalingen zou vervallen. Geen nood! - *De Rhyn* staat niet onder, maar naast genoemde werken, en wat de weelderige en rijke polyphonische bewerking betreft, bovenaan. En welke wonderlijke combinaties van thema's, rythmen en heerlijke klankeffecten zijn daarin niet te vinden!

(1) Uit de bonte rei des meesters werken vermelden wij nog:
De Leie; Vlaandrens kunstroem (Rubens-cantate); Kinder-oratorio; De Muze der geschiedenis; Hucbald; Triomfmarsch; Hymnus aan de schoonheid; Feestzang bij de opening der wereldtentoonstelling te Antwerpen (1885) enz., enz.

Het onderwerp zelf, is rijk aan contrasten en hieruit liet zich gemakkelijk vooruit berekenen, welke gelukkige partij, Benoit daaruit zou weten te trekken.

Het eerste deel van den Rhyn speelt in Antwerpen. De *Scheldezoon* en *Torendochter*, een jong verliefd paartje, varen op de Schelde en genieten de heerlijke poëzie van den schoonen vlaamschen stroom; tot dat weldra de scheldezoon een onbestemd verlangen voelt naar grootscher, wilder natuur. - De Rhyn!.... dáár is het land, het tooverland, dat zijn 'gemoed, zoo trillen doet'.

Wij willen aan de hand van den schrijver in 'La fédération artistique', de ontleding eenigszins nagaan van dit heerlijk toonwerk, dat de meester ons geschonken heeft.

De eerste maten der inleiding schilderen ons eenigszins (in de bassen) het geklots der golven, waarop men weldra de akkoorden verneemt die aan het Rhyn-motief ten grondslag liggen, en die zich gaandeweg in de hoogte opwerken en dan langs dezelfde rij afdalen.

Kort voor dat zich in het orkest het smachtend motief van het oratorio 'de Schelde' ontvouwt, ontmoeten wij voor het eerst het Rhyn-motief op bl. 2 van het klavieruittreksel, van n. **1** tot **5**. De melodie is hier in haar eenvoudigsten vorm, *unisono* voorgedragen door fluiten, oboën, hoornen en engelsche hoornen.

Het gedurig verzuchten naar nieuwe genuchten van den scheldezoon, doet het Rhyn-motief bij **9** krachtiger, energieker optreden, waarmede dan bij **10** het Schelde-motief (ietwat gesijnkopeerd) een eenigszins hartstochtelijken strijd aanvangt: *hoe nu reeds verlangen naar anderer kussen*, *naar anderer zangen?*

Het verlangen van den scheldezoon wordt onstuimiger; voor het eerst begint de Rhyn (als doel van des scheldezoons vroeger onbestemd verlangen) door te schemeren, waar wij aan het einde van zijn solo bl. 8 op de woorden: '*En in de diepte dan een stroom*, *die heimlijk zingt gelijk een droom...* het Rhyn-motief, dat wij tot hiertoe slechts in het orkest hadden gehoord, weerom vernemen, door het orkest zacht wiegelend begeleid. Bl. 11 n. **25** hooren wij de liefdesakkoorden, betooverend van uitdrukking:

> 'Liefde! wie kluistert uw macht!'

In den loop van het werk, ondergaan deze akkoorden

menige metamorphose; de eerste ontmoeten wij n. **28** en **29** op de woorden der Torendochter:

> ‘Van den toren, mijn vriend, moet ge vliegen met mij!’[(1)]

Dit symphonisch gedeelte dat zich tot **30** ontwikkelt, zou men gevoegelijk de betooverings-scène tot de wolkenvaart kunnen noemen.

Bij **31** schildert de komponist de vlucht ‘dier engelen in de blauwe lucht’ in slechts zes maten. Menig ander zou hier geneigd zijn geweest hiervan misbruik te maken en de schildering van 't vliegen langer doorgezet hebben. De meester daarentegen, schildert enkel het opstijgen, in de lucht en laat ze dan... zweven.

‘*Met breede vleugelslagen roeien*, *zij 't ruim in, oostwaarts*, *hand in hand*’, naar het tooverland, het wonderoord, dat hen zoo onweerstaanbaar aantrekt. Daar zweven zij, als gedragen op de melodiën van het koor, door het orkest ondersteund. Bij de woorden ‘*voort*, *immer voort!*’ bl. 22, n. **34** vernemen wij in het orkest weerom het Rhyn-motief, dat zich verder ontwikkelt, en waar dan vervolgens de polyphonie tot zulk een hoogte stijgt, dat ook maar 'n flauwe teruggaaf daarvan voor klavier (tweehandig) onmogelijk scheen.

Het doel hunner wolkenvaart nabij, komt een zoete herinnering aan hun geliefden (maar ontvluchten) stroom, opdagen: ‘ontroerd; weemoedig stom, wendt de bruid het hoofdjen om’.

> Ze staren beiden om
> en van hun lippen ruischt:
> ‘Schelde lieve schelde! Toren, lieve toren!
> uit ons vol gemoed
> nog een groet!’

Maar daar wijst eensklaps de jongeling voor zich uit, en toont zijn geliefde den stroom, den tooverstroom.

> ‘Ginds, mijn bruid,
> stroomt de Rhyn
> zie hem kronkelen
> zie hem vonkelen
> In den zonneschijn!’

Hier treedt het Rhyn-motief weerom en herhaaldelijk op

(1) Ook bij **41** vinden wij eene omschrijving dezer akkoorden en bij **78** is ze overheerlijk.

den voorgrond, zich steeds met grooter climax in al zijne breedte en majesteit ontvouwend en zich oplossend in eene hymne voor orkest, waar, aan het slot het koor machtig en treffend invalt met den ff. uitroep '*o Rhyn!*'

Hiermede sluit het eerste deel.

In het tweede deel zijn wij getuige van eene reis per stoomboot op den Rhyn. Er ontvouwt zich voor onze oogen een muziekaal panorama der beide Rhynoevers. Behalve de twee verliefde scheldekinderen, bevinden zich op den stoomboot, touristen van verschillende professie en nationaliteit. In eenige penseeltrekken schetst de toondichter ons de vrolijke universiteits-studenten, en toont ze ons drinkend en hun *Gaudeamus Igitur* zingend.

Er is hier aktie en pittoresk. Naarmate men een oud eerwaarde burcht-ruïne in 't zicht krijgt, of eene plaats of stad, die aan een of andere groote historische gebeurtenis herinnert, voorbij stoomt, hooren wij in 't orkest een karakteristiek, bekend thema opdoemen, waardoor ons beelden uit het verleden voor den geest worden getooverd. Zoo: Worms, Lorelei, Bonn.

Het tweede deel begint met een fragment van het Rhyn-motief, door het orkest schertsenderwijs voorgedragen ter begeleiding van de koren der studenten en leeraars.

De dichter ziet in den Rhyn met zijne bijrivieren, het beeld der Duitsche eenheid:

'Neckar, Rhyn
Eén moet zoo ons duitschland zijn.'

en verder:

'Mein en Rhyn
Eén als gij moet Duitschland zijn.'

'Lahn en Rhyn
Immer één moet Duitschand zijn.'

'Moezel[1] Rhyn
Lief en trouw moet Duitschland zijn.'

Deze ontboezemingen zijn in den loop van dit deel verspreid,

(1) Wie las nooit Multatuli's "Millioenen studiën", en daarin bl. 4 tot 8 dat heerlijk "*menuet op de landkaart*" (aldus genaamd in de bloemlezing uit zijne werken - bl. 3) door vader Rhyn en de lieve, trouwe jonkvrouw Mosella, en hoe eindelijk na veel omwegen, de "*Schicksale*" van den bruidegom uit Helvetie en der Luxemburgsche verloofde, bij Coblenz (*confluentes*! hoort ge, taalkenners?) ineenvloeien.

naarmate men deze rivieren op de reis ontmoet. Zij zijn even zoovele transformatien van het Rhyn-motief, dat bij elke herhaling nieuwe kracht en uitdrukking krijgt.

Bl. 42, n. **65** trekken de reizigers voorbij *Worms.* Bij de woorden.

> ‘Gegroet zij Worms... Hier klonk zijn woord.’

herinnert het orkest ons aan Luther's koraal: ‘*Eine feste Burg ist unser Gott*’ waarvan wij in de vijf laatste maten van **66**, op de woorden:

> ‘Geen volk heeft ooit dat woord gehoord,
> Of 't buigt voor hem zich neder.’

de voortzetting vernemen.

De fransche reizigers herinneren ons aan hunne omwenteling:

> ‘Wij keerden de wereld schier om voor het recht;’

terwijl zij getuigen:

> ‘Maar hij (Luther) had den wil in de harten gelegd’

en daarom tot een danklied uitnoodigen:

> ‘Tot hem rijze dank uit alle oorden’

en zoo vernemen wij dan bij **68** in het koor, het slot van Luthers koraal, terwijl het orkest in de begeleiding, ons aan de *Marseillaise* herinnert.

Op de woorden van den Scheldezoon

> ‘De Rhyn is de stroom der verliefden, schoon kind!’

hooren wij bl. 50, n. **81** weerom het Rhyn-motief, dat bl. 59 en 60 als symphonisch-scherzo-motief is bewerkt:

> ‘De Rhyngouw!
> De Wijnbouw!
> Studenten, een groet
> Hier gezwaaid met den hoed!’

Wij ontmoeten het weer als scherzo behandeld bl. 70, ook bl. 76 en 78, hier hooren wij het bij n. **129** als een symphonisch weefsel bij het koor der Nixen en Sylfen. Dit gedeelte vooral is bewonderenswaardig om zijne *finesse;* het orkest wordt hier in den hoogsten graad herinneringen-opwekkend, en heeft wonderbare melodiën schitterend gekleurd; het lijkt wel de speling der zonnestralen in de Rhyngolven,

Bij **131** vernemen wij het lied der *Loreley*:

‘Daar zit ze op heur harpe te spelen,’

hier heeft de meester een wezenlijk ideale schepping van dit lied geleverd.

Het ‘scherzando’ voortgaande Rhynmotief hooren wij (bl. 96-98) als achtergrond bij den solo en het koor der studenten:

‘Op drakenfels wacht mij de lieve....
Daar wachten ons allen de makkers van Bonn,’

Wij ontmoeten daarvan nu eene schitterende transcriptie als *Ländler*, een soort landelijke wals, bij **164**

‘Geen slingerend pad uit de dorpjes in 't rond
Of 't wemelt als levendig bont.’

Met breeder orkestrale ontwikkeling, ontmoeten wij dit thema weerom, bl. 117.

‘En 't feest is in gang,
Bij gedans en gezang,’

waarbij kooren en orkest met elkander wedijveren.-

‘.... een heilig luisteren
Niet eens ontwijd door fluisteren.’

zegt ons dat we Bonn naderen, waarover Beethoven's machtige geest zweeft, en waarbij wij nog steeds, als uit de verte de ländler-dansen hooren; bij **182** hooren wij dan 'n prachtige hymne aan den grooten meester.

Het derde deel vangt aan, met het in een *lamento* vervormd en gefogeerd Rhyn-motief, op de woorden:

‘Door den nacht, den donkeren nacht der tijden.’

Wij zijn thans op den drakenfels, waar wij ons in den geest verplaatsen met Karlemagne en zijn ridders. Een koor van engelstemmen ondervraagt de paladijnen naar hun voornemen, en deze reuzen antwoorden: dat zij te Aken een keizershal, te Keulen een tempel aan den Heer willen bouwen. In dezen treffenden dialoog, waar de geheimzinnige kooren van *Parsifal* met de reuzen uit het *Rheingold* schijnen te converseeren, geeft de meester op nieuw een bewijs van de geestkracht van zijn genie.

De woorden bij n^{o} **219**

‘Een tempel Gods,
Een tempel als een wonder.’

en n^{o} **223**

‘Daar wrocht de Kunst zoo schoon een Dom’

schreef de komponist voor ‘kinder- (engel-) stemmen en Orgel’ in de verte - en zeer terecht! Hij wilde blijkbaar (bij **223**) de illusie geven als bevonden wij ons in den Keulschen Dom; ook leenen de frissche en naieve kinderstemmen zich het best tot de uiting van een godsdienstig gevoel, waartoe werkelijk een kinderlijk (of kinderlijk-gestemd) gemoed 'n vereischte is.

Op de woorden:

‘Ze stonden op den drakenfels,
Zij rukten rotsgesteente los,’

bij n^{o} **205,** hooren wij hier de melodie (in 3/2 maat), die wij bij n^{os} **119, 120** en **121** reeds vernamen (in 2/4 maat) bij de woorden:

Wie telt die bergen rug aan rug?
Wie telt die rotsen stijl en stug?’

Wij ontmoeten nu weer n^{o} **227** het door arpeggiën omspeeld Rhyn-motief waarop zich het koor aansluit:

‘Het vliegend paar zong niet meer mee in 't hoog gebied der wolken.’

Niettegenstaande de betooverende kracht die van den grooten Duitschen stroom, van dien Germaanschen **Maschaschabe** uitging, komt het heimwee zich van hen meester maken en zij verzuchten nu naar hun geboorteland. De Schelde uit hunnen geest verdrongen door zijn machtigen nabuur, herinnert hun nu weer, doch zacht en van uit de verte aan hun dierbaren grond:

‘Ter heimat is 't zoo zoet!’

Eerst onbestemd en schuchter verheft zich allengs hare stem, en de ontvloden stroom wreekt zich op zijnen overweldiger en roept, trekt zoo de vrijwillige bannelingen terug tot zich.

En weder mag men hooren:

‘Schelde, lieve Schelde! Toren, lieve toren!’

In vele opzichten is het derde deel het tegenstuk van het

eerste. Men zou het geheel, gevoegelijk kunnen beschouwen als een *Tryptychon* waarvan het middengedeelte de reis op den Rhyn beschrijft en de zijvleugels het vertrek van Antwerpen naar den Rhynoever en de terugreis der verliefden naarde scheldeboorden.

Benoit heeft al die motieven niet buiten samenhang behandeld, zij zijn daarentegen als 'n fijne teekening in het symphonisch weefsel ingewerkt, waardoor zij iets geheel eigenaardigs bekomen.

'In volkstrant getoonzet,' lezen wij op de front-bladzijde. Men schijnt hieraan weinig of geen waarde te hebben gehecht. Nogthans is het hier van veel beteekenis, en wier invloed men door geheel de partituur zou kunnen nawijzen. Geheel 'De Rhyn' is een afdoend bewijs voor den invloed der volksmuziek in een toonwerk. Als bewijs diene n^{o} **118** waar wij het Rhynvolkslied; **128** en **140** waar wij het volkslied: 'ik stond op hooge bergen', hooren. Ook het 'Rule Britania' bij n^{o} **138**, maat 2, 3, 4 en 5 en verder maat 15, 16, 17 en 18 weerom.

De volksmotieven zijn hier echter zoodanig geidealiseerd, door den meester herschapen, dat zij er inniger door geworden zijn, meer diepte hebben gekregen en vooral meer *humor.*

Voorzeker zijn er gedeelten in van geheel vrije schepping, die echter in den volkstrant zijn gehouden; bijv. n^{o} **39** tot **41** die zich verder nog herhalen; ook het frankforterlied, het studentenlied en het mosellied, gedeeltelijk op een vlaamsch-duitsch volkslied; het koor der ondinen n^{o} **151** tot **161.**

Het brein van den komponist kan vergeleken worden bij een geheimzinnig laboratorium, waarin de volksmuziek sedert lang wortel heeft geschoten. Door het eeuwig wonder der transformatie, brengt dit zaad, planten, bloemen en nieuwe vruchten voort, maar *adequaat* aan datgene waaraan zij hun ontstaan danken.

De volksmuziek dient ook als onderwerp ter behandeling om haren primitieven vorm. De komponist bewerkt, polijst en vervormd haar, en doet ze schitteren, juist zooals een diamantslijper dit met een ruw stuk diamant doet. Wat natuurgetrouwheid aangaat, is *de Rhyn* een doorleefd werk. *La note aride* - zooals men gewoonlijk zegt - is hierin niet te vinden; niets verraadt het werk van den pedagoog, van den theoretikus. Het werk spreekt, door al zijne natuurlijkheid, voor zich zelf.

Zooals voor de plastische kunsten over 't algemeen, komt ook voor de muziek een tijdperk waarin de kunstenaar door het navolgen van 't verleden, niets dan afgezaagde ‘formules’ voortbrengt, dan is het oogenblik daar, om de ernstige toonkunstenaars te waarschuwen en hen naar de *Genesis* aller kunst: naar de natuur te verwijzen.

De muziek zegt men is de meest ideale aller kunsten omdat zij geen voorbeelden in de natuur vindt; dit is echter eene dwaling. Is daar dan niet de volksmuziek: liederen en danswijzen, die de komponist naar de natuur studeeren moet; d.w.z. als het volk dezelve zingt of danst. Hierin zijn de kiemen te vinden van de ontwikkeling der zang- en symphonie-muziek.

Maar de toonkunstenaar moet - zooals de schilder, beeldhouwer en dramaturg - zielkundige zijn, en de menschelijke natuur weten te doorzien en te studeeren, vooral die van zijn volk en onder alle opzichten. Hij dient de natuur in hare geheimzinnige, in hare grootsche openbaringen te doorgronden, om zoodoende, een werk ‘uit een stuk’ voort te brengen. In een aldus ontworpen kompositie vindt het nationaal genie zijnen oorsprong.

De uitbundige bijval die aan dit werk ten deel viel hoeft thans niet meer vermeld te worden; locale en andere bladen waren er te dien tijde, vol van. De muzikale autoriteiten van België, met Gevaert aan 't hoofd waren er tegenwoordig en waren vol bewondering voor dit heerlijk werk waarmede de meester onze nationale muziek-literatuur verrijkt heeft.

Kroniek.

Letter- en tooneelkunde. - Prijskampen.

- Bij koninklijk besluit van 27 Mei 1889 is de driejaarlijksche prijs der Nederlandsche Tooneelletterkunde voor het XIe tijdvak, toegewezen aan den heer Hektor Plancquaert, voor zijn tooneelstuk getiteld: *De Dood van Karel den Goede*, drama in vijf bedrijven, en het bedrag van dien prijs in geld is bepaald op 1,500 frank.

- De tooneelmaatschappij *Hoop in de Toekomst*, te Oostende, schrijft eenen wedstrijd uit van tooneelvertooningen, gedurende den winter 1889-1890.

De prijzen zijn: Drama. - Eerste prijs: 400 fr., gegeven door de maatschappij en een gouden eeremetaal, gegeven door Z.M. Leopold II, koning der Belgen. Tweede prijs: 250 frs. en een zilveren eeremetaal.

Beste tooneelspeler: een verguld eeremetaal; beste tooneelspeelster: een verguld eeremetaal.

Blijspel. - Eerste prijs: 250 franken en een verguld zilveren eeremetaal. Tweede prijs: 125 fr. en een zilveren eeremetaal.

Beste tooneelspeler: een verguld eeremetaal; beste tooneelspeelster: een verguld eeremetaal.

Beste en zuiverste uitspraak: een verguld zilveren eeremetaal.

Voor verdere inlichtingen wende men zich tot den heer J. Daveluy, geheimschrijver, Kapellestraat, 105.

- In den Belgischen Senaat heeft de heer baron Surmont, verslaggever der begrooting van binnenlandsche zaken, een staatstoelage gevraagd voor den tweeden druk van deken De Bo's *West-Vlaamsch Idioticon*, die, volgens den heer Surmont, onderbleven is, omdat de uitgever te weinig inschrijvers heeft gevonden om zijne drukkosten te dekken.

- In den prijskamp van tooneelletterkunde, uitgeschreven door de maatschappij *De Noordstar* van Brussel, zijn 24 stukken ter mededinging toegezonden; twee zijn buiten prijskamp gesteld voor de overtreding aan artikelen 1 en 2.

De juryleden, hunne werkzaamheden reeds begonnen hebbende, zal de uitslag van den wedstrijd, in de maand Juli kunnen bekend gemaakt worden.

- Wij vernemen dat de redaktieraad van het zoo hooggeschat Noord-Nederlandsch tijdschrift: '*Het Paleis van Justitie*', uitgegeven door de heeren Ellerman, Harms en Cie van Amsterdam, eene verandering heeft ondergaan, die genoegen doen zal aan alle ware Vlamingen.

De heer Julius Obrie, lid der koninklijke Vlaamsche Akademie, sekretaris der Vlaamsche bibliophilen en eere-voorzitter van den Snellaertskring, thans rechter te Dendermonde, is in de redaktie van gemeld blad getreden.

Ziehier hoe de opstellingsraad van gemeld blad deze redaktiewijziging aankondigt:

'Met het oog op het toenemend gebruik der Nederlandsche taal bij de Belgische rechtspraak, heeft de redaktie van *Het Paleis van Justitie* besloten een gedeelte van haar ruimte voor die rechtbank af te staan, die, te beginnen met 1 Juli eerstkomende door den heer Julius Obrie, rechter te Dendermonde, zal worden bewerkt. De heer Obrie, bekend door zijn streven om de zuiverheid der Nederlandsche rechtstaal in Zuid-Nederland te bevorderen, en door zoo menig geschrift en voordracht in die

richting, zal dus met 1 Juli eerstkomende als lid onzer redaktie optreden. Wij vertrouwen dat deze onze maatregel door de leden der Belgische magistratuur en balie zal worden gewaardeerd.'

Dit blad dat zoowel in Zuid- als in Noord-Nederland terecht zeer gewaardeerd wordt, bevelen wij ten warmtse bij al onze Vlaamsche pleitende avokaten aan.

- De afdeeling schoone Kunsten der koninklijke Akademie te Brussel schrijft de volgende prijsvragen uit: 'Hoe waren, onder het oogpunt der speeltuigen, de muzieken ingericht, welke door de wethouders der steden, de vorsten en de ambachten benuttigd werden in de Belgische gewesten, sedert de vijftiende eeuw tot aan het einde der Spaansche overheersching? Welke soort van muziek voerden deze speeltuigen uit. Welke is de oorzaak, dat de stukken, die voor hen geschreven werden, bijna geheel verdwenen?' Prijs, 1000 frs.

'Schrijf de geschiedenis der pottenbakkerij, onder het opzicht der kunst, in onze gewesten, sedert de 15e tot aan het einde der 18e eeuw.' Prijs, 800 fr.

Antwoorden te zenden aan M. Liagre, bestendige sekretaris, vóór den 1 Juni 1890.

- De aflevering April-Mei 1889 van de *Verslagen en Mededeelingen* der Koninklijke Vlaamsche Akademie voor Taal- en Letterkunde bevat: *Eene Vlaamsche Oorkonde* van 1266, door Edw. van Even; *Jan zonder Vrees* door H. Sermon; *Bespreking* van het voorstel der heeren Alberding Thijm, Coopman en de Potter; lezing over de '*Nasporingen* omtrent de schrijvers der Brabantsche Yeesten,' van P. van den Bogaert, door P. Génard; *Aan de nagedachtenis van E.E. Stroobant*, gedicht van Emanuel Hiel; *De Laatste* gedicht door denzelfde.

- Onze verdienstelijke Vlaamsche toonkunstenaar en musicoloog Florimond Van Duyse, krijgsauditeur van Oost Vlaanderen, is tot ridder der Leopoldsorde benoemd.

- De maatschappij *De Lelietak* van Antwerpen, opent tegen de maand Augustus, gedurende de kermisfeesten aldaar eenen tooneelwedstrijd voor alleen en tweespraken. De prijzen zullen verdeeld worden als volgt:

A. *Ernstig vak* (*alleenspraken*).

1e prijs, een zilververguld eeremetaal met diploma.
2e prijs, een zilver eeremetaal met diploma.
3e prijs, een diploma.

B. *Boertig vak* (*alleenspraken*). Zelfde prijzen.

C. *Ernstig vak* (*tweespraken*).

1e prijs, 2 zilververgulde eeremetalen met twee diplomas.
2e prijs, 2 zilveren eeremetalen en 2 diplomas.
3e prijs, 2 diplomas.

D. *Boertig vak* (*tweespraken*). Zelfde prijzen.

De inzendingen tot deelneming moeten besteld worden ten huize des schrijvers J. Schimmel, Beeldekensstraat, vóór 25 Juli aanstaande.

- In de 50-Cents-Editie van den uitgever A.W. Sythoff te Leiden, verschijnen thans de *Gedichten* van Nicolaas Beets, volledige uitgave, naar tijdsorde gerangschikt en opnieuw herzien, in 4 deelen. Het 1e deel is van de pers gekomen, versierd met het portret van den dichter. Wij moeten deze uitgave zeker niet aanbevelen? De stoffelijke uitvoering der frankeneditie is echt prachtig, en de naam van den dichter is op aller

lippen. Mogen zijne *Gedichten* - thans voer ieders beurze koopbaar - nu ook spoedig in aller handen zijn!

Toonkunde.

- Op het feest ter eere van David, door de Afdeeling van het Davidsfonds te Borgerhout ingericht werden twee nieuwe muziekstukken voor vrouwen- en mannenkoor ten gehoore gebracht, *Natuur een Tempel* van

M. Aug. Matthys, en *Hulde aan David*, van M.J. Meeussen. Beide komponisten hebben eenen welverdienden bijval ingeoogst.

Het feest was uitsluitelijk Vlaamsch, al de muziekstukken waren van Vlaamsche dichters en toonkunstenaars; het borstbeeld te dezer gelegenheid vervaardigd, was van een Vlaamschen beeldhouwer Fr. de Vriendt, die door iedereen geluk werd gewenscht, de feestrede werd gehouden door den gekenden Vlaamschen redenaar Pastoor Claeys en een vrouwenkoor van 65 jufvrouwen zong het Vlaamsche lied, en zette de kroon op het werk. Een goed voorbeeld voorwaar, dat wij aan al de jufvrouwen van Vlaanderen ter navolging geven.

- Het Brugsche grievenkomiteit heeft aan den Minister van Binnenlandsche Zaken een uitgebreid vertoog gezonden, om protest aan te teekenen tegen het niet oprichten van een Vlaamsch Conservatorium te Antwerpen, en om tevens te eischen, dat het Staatsbestuur dit onverwijld zou doen.

- Verleden week werden in de koninklijke muziekschool van Brussel de kampstrijden geopend door de klas van samenzang en die van samenspeeltuigen, onder de leiding van den beroemden Vlaamschen meester Gevaert. Onder een vijftal werken, die van dien meester uitgevoerd werden, muntte vooral uit *Vlaanderen*, gedicht van wijlen A. Rodenbach, voor vier mannenstemmen getoondicht. Diep en breed van opvatting! zoo eenvoudig grootsch gehouden, dat het ieders herte diep ontroerd! - Dat is ware kunst, dat is verheven en schoon. Waarom geeft de meester in zijne muziekschool, onder zijne leiding, ons niet meer zulke perels te hooren? Onze kunst zou er veel bij winnen en de liefde voor onze moedertaal zou eindelijk bij de hoogere standen ontstaan!

Nog kreeg men er, te dier gelegenheid, ten gehoore eenige Verscheidenheden (Variatons) voor orkest en snaarspeeltuigen op het Vlaamsch lied:

> ‘Ik zag Cecilia komen
> Langs eenen waterkant,
> Met bloemekens in haar hand.’

De toondichter dezer lieve schepping is de jeugdige en reeds beroemde klavierspeler, de Vlaming A. De Greef. Eene schoone toekomst wacht hem, indien hij getrouw aan zijnen aard, waaraan niet valt te twijfelen, de Vlaamsche kunst blijft voortbeoefenen.

Beeldende kunsten.

- Te Parijs werd dezer dagen de kunstverzameling Secrétan onder den hamer gebracht, bestaande uit schilderijen der beroemdste meesters, waterverfschilderingen, pastellen en beeldhouwwerken. Deze verkooping heeft de som van 7 millioen fr. opgebracht. Het *Angelus* van den Franschen schilder Millet, werd door den Staat voor den Louvre aangekocht voor 553,000 fr. Verscheidene schilderijen werden meer dan honderdduizend fr. betaald onder andere: Meissonnier: *Les Cuirassiers* 190.000 fr.; Troyon: *Le passage du Gué*, 120.000 fr.; Coypel: *Renaud dans les jardins d'Aruside*, 260.000 fr.; Frans Hals: Portret van P. vanden Broecke van Antwerpen, 110.500 fr. Pieter De Hooghe: *Hollandsch Binnenzicht*, 276.000 fr.; Rubens: *David en Abigail*, 120.000 fr.

Het beleg van Bergen op Zoom van Meissonnier is niet grooter dan een 5 frankstuk en dit stuk is verkocht 20.100 fr.

M. Meissonnier maakte dit schilderijtje tengevolge eener wedding met eenen vriend, hetwelk hij in eenige uren moest afwerken. Bepaald was dat de vriend hem zooveel per uur zou betalen voor den arbeid en die vriend vereffende zich met 300 fr.

- Het vermaarde schilderijenmuseum te Madrid ziet zijne 3000 stukken met

225 vermeerderd. De hertogin weduwe van Pastrana heeft namelijk hare kostbare schilderijen verzameling aan het museum geschonken, onder voorwaarde, dat zij daar bij elkander tentoongesteld zullen worden. Er zijn in, die verzameling werken van Rubens, van Dijck, Teniers, Arthois, Mengs, Maella, Guzman, Escalante, enz.

- Een der laatste nummers van het Engelsch weekblad *Athenaeum* maakt eene belangrijke ontdekking bekend. Uit een handschrift der bibliotheek van Arras (Atrecht) blijkt dat *Memling*, de beroemde schilder te Mayntz (Mayence) werd geboren en dat hij te Brugge, den 11 Augusti 1494 stierf.

- De Rembrandtszaal in het Rijks-Museum van Amsterdam is weder open. Ze was eenige dagen voor het publiek gesloten tengevolge van de werkzaamheden voor de herstelling van het wereldwonder ‘de Nachtwacht’. Dank zij de ontdekking van professor Pettenkoffer, om door verdamping van alcool aan het vernis op de oude schilderijen hare jeugdige frischheid weer te geven, dank zij den heer Hopman, den bekenden hersteller, die reeds zoovele meesterstukken der oude school van dood en verderf redde, en die deze methode op den Rembrandt heeft toegepast, vertoont ‘de Nachtwacht’ zich thans zooals waarschijnlijk niemand van het tegenwoordige geslacht de schilderij ooit gezien heeft.

De kleuren vertoonen zich thans in hare volle kracht en frischheid, 't is alsof uit de schilderij letterlijk licht straalt, in plaats van dit van buiten te ontvangen, en meer en meer wordt het onbegrijpelijk, hoe men aan deze schilderij, gloeiende van zonlicht, ooit den naam van ‘Nachtwacht’ heeft kunnen geven.

Nieuwe Uitgaven.

- *Verslagen* en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Akademie voor Taal- en Letterkunde. April en Mei 1889. - Gent, Leliaert Siffer en C^{o}. Blz. 75 tot 126.
- *De Patriottentijd* door Sleeckx. N^{r} 6 der Volksboekjes uitgegeven door het Willemsfonds. - In-12°, 56 blz. Gent J. Vuylsteke.
- *Folklore en Fantazij* door Medard Verkest. Ieperen, Druk: K. Deweerdt. In-16° 58 blz.
- *Twee Santen* in een folkloristischen tabbaard, door Medard Verkest. Tongeren, druk. W^{e} de Marteau en zoon. In-8°, 44 blz.
- *D. Claes.* La question des langues en Belgique. Réponse refuseé par le *Patriote.* Namur, Wesmael Charlier. In-8° 16 pages.
  Prijs: 0.10 fr.
- *Een Hoekje van de Ardennen*, door F. Van den Acker. Gent, Leliaert Siffer en C^{o}. In-8°, 144 blz. Uitgave van het Davidsfords n° 62.
- *Harpetonen*, gedichten door Gustaaf Rens. In-12°, 142 blz. Antwerpen, Drukk. Lodewijk Janssens.

Aangekondigd.

Handboek voor het Onderwijs der Nederduitsche Taal. Opsteloefeningen verzameld en afgewerkt door J. MUYLDERMANS. Ten gebruike der leeraars. 300-332 blz, in 16°. Prijs 3.50 fr. Uitgever Raym. Van Velsen, Mechelen.

- *De Troebele Tijd.* Inval der Fransche Republiek in België. Beloken Tijd, Boerenkrijg, Kerkvervolging (1792-1799) door L. MATHOT (Van Ruckelingen). Nagenoeg 200 blz. in 8°. Prijs 1.50 fr. Uitgever A. De Koninckx, Antwerpen.

[Nummer 7]

Verbrokene liefde
Novelle
door Richard Millecam

I.

Op ongeveer een uur gaans van Gent ligt een lief, schilderachtig dorpje, dat wij Rozenakker zullen noemen.

Het is in het midden der maand Juli.

Op den grijs bemosten toren der oude kerk heeft het juist vier uren geslagen.

Het poortje der school wordt geopend en eene menigte knaapjes en meisjes stuiven joelend en giegelend naar buiten. De kinderen verdeelen zich in groepjes en trekken vroolijk en welgemoed huiswaarts, waar hen de dikke boterhammen en de pot dampende koffie verbeiden.

Het luidruchtige geroezemoes van het jonge volkje sterft langzaam weg in de verte en weldra heerscht in den omtrek der school wederom eene doodsche, doch niet onaangename stilte.

Langsheen het smalle wegeltje, dat nevens den tuin loopt van Mijnheer De Vriendt, de burgemeester van het dorpje, stappen hand in hand, een knaapje en een meisje. Beiden zijn gebuurkinderen en keeren alle dagen te zamen naar huis.

‘Wat was dit eene moeilijke les, die de meester ons dezen namiddag geleerd heeft,’ zegt het meisje. ‘Zoudt gij gelooven, Pieter, dat ik het nog niet goed begrepen heb, wanneer ik de lange e en o dubbel of enkel moet schrijven?’

‘Maar, Roosje, toch! Het is evenwel dood eenvoudig,’ antwoordt de knaap. ‘Zie, ik zal het u nogmaals herhalen. Doch, zeg mij eerst, hebt gij nog onthouden hoeveel soorten van lange ee's en oo's er zijn.?’

‘Twee, niet waar, Pieter?’

‘Juist. Noem ze mij eens.’

Het meisje denkt een weinig na, en antwoordt vervolgens op zegevierenden toon!

‘De scherplange e en o en de zachtlange e en o!’

‘Welnu, Roosje, de meester heeft geleerd dat men de zachtlange e en o altijd dubbel moet schrijven als de lettergreep gesloten, en enkel als de lettergreep open is.’

‘O! Ja! dit versta ik wel, Pieter, maar 't is met de scherplange e en o dat ik niet over den weg kan.’

‘Bah! dit is ook niet moeilijk. Luister, Roosje: Van zoohaast gij een woord tegenkomt, dat eenen o-klank bevat welke door de menschen doorgaans als oe, uu of au wordt uitgesproken, moogt gij zeker zijn dat die o-klank scherplang is, zegt de meester. Is het eene e, die de menschen uitspreken als eene ei of eene ie, welnu dan is die e ook scherplang, en de scherplange e en o schrijft men *altijd* dubbel.’

Het meisje stapt met gebogen hoofdje verder als tracht zij de woorden van haren makker diep in het geheugen te prenten.

Plotseling springt Pieter ter zijde om eene groote koolbloem te plukken, die tusschen het spichtige koren, bevallig op haar stengeltje staat te wiegelen. De bloem met blijden hoogmoed boven het hoofd zwaaiende, loopt hij weder bij zijn gezellinnetje en steekt die tusschen hare blonde kroezelharen.

De kinderen vervolgen nog eene wijl vroolijk koutend hunnen weg, totdat zij aan eenen grooten beukenboom komen.

Hier blijven zij staan.

‘Pieter, zult gij dezen avond eens komen zien of ik mijn huiswerk goed gemaakt heb?’ vraagt het meisje.

‘Ik zal aan mijne ouders de toelating vragen,’ antwoordt de knaap.

‘Dank u! Tot later dan, Pieter,’ roept het meisje, wijl zij links afkeert en naar hare woning huppelt.

‘Tot later, Roosje!’

II.

Het is volop feest te Rozenakker.

Op den toren der kerk wuift de driekleurige vlag en tusschen de takken der boomen, die langsheen den grooten weg staan, zijn een aantal vaantjes vastgehecht.

Pieter is de eerste zijner school en heeft uit de handen des burgemeesters een zilveren eeremetaal ontvangen.

De prijsdeeling is juist afgeloopen.

De kinderen verlaten opgeruimd en blijmoedig het schoollokaal en gaan, vergezeld van hunne ouders, bij hunne naaste buren hunnen prijs toonen.

Pieter en zijn vader blijven nog een oogenblik binnen de

school om, vooraleer huiswaarts te keeren, den meester te bedanken.

Wanneer de burgemeester en de oude pastoor vertrokken zijn, komt de onderwijzer tot hen en vraagt, terwijl hij heimelijk eenen traan van aandoening wegpinkt, die in zijn oog opwelt, bij het zicht van het van vreugde stralende gelaat zijns leerlings:

'Welnu, baas Goevaerts, zijt gij tevreden over uwen zoon?'

'Ah, meester,' stamelt de man, 'ik ben overgelukkig. Ik weet niet wat ik u verschuldigd ben voor al de moeite en de zorgen, die gij aan hem besteed hebt. Zie, ik zou wel kunnen weenen van blijdschap.'

En zich tot zijn zoontje wendende, vervolgt hij met verkropte stemme:

'Kom hier, Pierken, dat ik u in mijne armen drukke.'

De onderwijzer staart eene wijl met innige voldoening op dit eenvoudig doch roerend tooneel, waarna hij vraagt:

'Wat zijt gij thans voornemens hem te laten leeren, baas Goevaerts?'

'O! meester,' antwoordt de vader, terwijl hij eenen fieren oogslag op den knaap werpt, 'ik wil er een groot man van maken: Ik ben voornemens hem in de stad naar een middelbaar onderwijsgesticht te sturen.'

'Uw gedacht is loffelijk, baas Goevaerts; doch, mocht ik u eenen raad geven, ik zou u zeggen: laat hem, wanneer zijne studiën voltrokken zijn, een goed ambacht leeren. Dit is, ten huidigen dage, duizendmaal beter dan welkdanige bediening met de pen.'

De man schijnt zich over deze woorden te verwonderen, doch laat dit niet duidelijk blijken, uit vrees zich onbeleefd te toonen. Een einde aan het gesprek willende brengen, bedankt hij nog eens hartelijk den onderwijzer en verlaat de school.

Nauwelijks is hij buiten gekomen of een dertigtal kinders, die hunnen makker hebben afgewacht, roepen luidkeels:

'Leve Pieter!... Leve onze primus!'

Vader Goevaerts schijnt bewogen, want plotseling schieten zijne oogen vol tranen. Hij lacht de kinders eens vriendelijk toe en stapt, fier als een pauw, en het hart gezwollen van hoogmoed, verder de straat op.

Langs alle kanten roept men hem toe: 'Proficiat, Goevaerts! Proficiat!' en overal op zijnen weg ontmoet hij de gulste blijken van vriendschap en waardeering.

Boven de deur van het huisje der weduwe Veldmans, de moeder van Roosje, is een groot stuk karton vastgehecht, waarop in roode letters geschilderd staat: - Leve Pieter Goevaerts! Primus van Rozenakker.-

Eindelijk is hij tot bij zijne woning gekomen.

Bazin Goevaerts, die hen reeds lang staat af te wachten, snelt haar Pierken met uitgestrekte armen te gemoet en drukt hem driftig aan heur hart onder de luide bravokreten der omstaanders.

Het gelukkige drietal trekt naar binnen.

Eenige oogenblikken later komt Roosje met hare moeder den primus een bezoek brengen en leest hem een door haar opgesteld briefje van gelukwensching voor.

's Avonds ontsteken de buren vóór Goevaerts woning een groot vreugdevuur. De dorpsfanfaren spelen eenige lustige deuntjes, de primus wordt uit zijn buis gehaald, en groot en klein neemt deel aan eenen breeden rondedans, terwijl men luidruchtig zingt:

> ‘Vivat onze Pier, en hij mag er wezen!
> Vivat onze Pier, en hij mag er zijn!’

III.

Pieter is achttien jaar geworden. Hij heeft zijne studiën voltrokken in eene hoogere school en door tusschenkomst van zijnen professor, is hij aanvaard geworden als bediende, in de bureelen van een groot nijverheidsgesticht te Gent.

Het is ongeveer acht ure in den avond.

Vader Goevaerts zit nevens het knapperende houtvuur. In de eene hand houdt hij zijne uitgedoofde pijp, wijl hij met de andere hand nu en dan over zijn voorhoofd strijkt, als wil hij daar een hem pijnigend gedacht verjagen.

Op dit oogenblik treedt zijne vrouw binnen.

‘Hewel, wat is uw gedacht, Monika?’ roept Goevaerts zijne wederhelft toe.

Deze schudt spijtig het hoofd en antwoordt vervolgens op licht ontevredenen toon.

‘Bedenk eens, Jan, welke gevaarlijke onderneming dit zijn zou. Gent is groot. Wij, buitenmenschen, zijn weinig of niet met de doenwijze der stedelingen bekend en daarbij, ik geloof dat er op het houden van eenen café niet veel vet meer zit. Immers de huishuur is groot, de patenten en kontributiën zijn hoog en de klanten dikwijls zeer zeldzaam.’

‘Ik zeg niet dat gij ongelijk hebt,’ mompelt Goevaerts, ‘maar het spreekwoord zegt: - Wie niet riskeert heeft niet.-’

‘Ja, maar, het spreekwoord zegt ook; - wie 't al riskeert houdt niet -’ werpt de vrouw op.

Goevaerts maakt eene beweging van ongeduld.

‘Overweeg eens, Monika,’ zoo herneemt hij, ‘dat het voor onzen Pier toch lastig is alle dagen, na dat hij gedaan heeft op zijn bureel, nog een goed uur ver te moeten gaan. De jongen werkt tot zeven ure en het is half negen wanneer hij hier is. Daarbij onze woonst is toch maar eene ellendige barak en wij wonen hier in eene omgeving van lieden die, laat het het mij maar rechtuit zeggen, veel te gemeen en te.... te.... te onbeschaafd zijn om met onzen Pieter in aanraking te komen. Geloof mij, Monika, het is in het belang van ons kind dat ik zoo spreek, omdat ik overtuigd ben dat, zoo wij hier bleven wonen, dit vroeg of laat een stronkelsteen zou zijn voor zijnen vooruitgang.’

Moeder Goevaerts is in het midden der keuken blijven staan. Zij plaatst de handen op hare heupen, stuurt haren echtgenoot eenen toornigen blik en snauwt hem op eenen toon van slecht verborgen gramschap toe:

‘Hoe, wij wonen hier in eene ellendige barak en onze buren zijn veel te gemeen en te onbeschaafd om met onzen Pieter in aanraking te komen?... Wel heb ik van mijn leven!... Zie, dat gaat waarlijk over zijn hout! Goevaerts, man lief, de hoovaardij begint u weder te kwellen, niet waar? Het is gelukkig dat onze Pier het hart op de rechte plaats draagt; want met al uwe zotte grillen zoudt gij zijne opvoeding leelijk in de war brengen. Wat uwe eerste bewering aangaat, ik stem gaarne met u in, dat het lastig is voor onzen jongen dagelijks eene zoo groote baan te moeten afleggen, doch wees verzekerd dat dit hem niet schaden zal: Na eenen ganschen dag over het schrijfwerk gebogen te zitten, is eene wandeling van anderhalve uur voor hem zeer heilzaam. Wat nu onze buren betreft, zijn zij niet zoo geletterd als onze Pieter, zij zijn eerlijk, en dit is veel waard, onwetend en eerlijk is geene schande. En ons huisje, dat gij eene ellendige barak noemt, mag mijns dunkens, van iedereen gezien worden; prijken er geene kostbare meubels in, het is toch zindelijk en...’

‘Ja maar, ja maar, gij neemt al mijne woorden verkeerd op,’ onderbreekt Goevaerts, die ongeduldig wordt over den

langen preek die zijne wederhelft hem houdt. ‘Ik meen, nu wij alles gedaan hebben, dit zoo slecht niet als gij het uitlegt. Ik wil alleenlijk zeggen dat om onzen jongen eene puike geleerdheid te verschaffen, wij ook niets mogen verwaarloozen om verder zijne toekomst te verzekeren. Konden wij dus zooals ik voorstel, in de stad een koffiehuis overnemen, dan zou onze Pieter gestadig in omgang zijn met vele geleerde heeren, hij zou zijne kennissen kunnen uitbreiden en alzoo een groot man worden in de wereld.’

De vrouw trekt bedenkelijk de schouders op en hangt eenen pot aardappelen over 't vuur voor het avondmaal.

Er heerscht een oogenblik stilzwijgen.

Vader Goevaerts ontsteekt zijne uitgedoofde pijp en blijft eene wijl de kronkelende tabakswalmen naoogen.

‘Kom, kom!’ zegt hij plotseling, ‘ik zie niet in, waarom gij u langer door mijn voorstel zoudt laten afschrikken! Wij hebben eenen schoonen stuiver gespaard en kunnen des noods ook wel ons huisje verkoopen. Onze Pieter zal dra een aantal vrienden en kennissen hebben; deze komen hem alle avonden bezoeken, zij drinken eene goede pint, onze handel gaat vooruit, Pieter klimt in aanzien, wij leven op ons gemak, dragen geene hoofdpijn over de toekomst, wijl deze door onze winstgevende zaak verzekerd is, en wij zullen, eens dat onze loopbaan ten einde is, met ware zelfvoldoening kunnen zeggen: - Wij hebben voor ons kind alles gedaan wat in onze macht is en thans smaken wij de vruchten onzer opofferingen. - Wij zijn allen gelukkig! - Hum! wat zegt gij, vrouw?’

Bazin Goevaerts meent te antwoorden, doch op denzelfden stond wordt de deur geopend en Pieter treedt binnen.

De jongeling groet zijne ouders en zet zich vervolgens aan de tafel, die zijne moeder inmiddels gedekt heeft.

De beide ouders staken hun gesprek van zoo even om over alledaagsche zaken te handelen en een kwaart uurs later is gansch het gezin rond den schamelen disch geschaard.

IV.

Het is Zondag morgend.

Wij bevinden ons in de oude dorpskerk van Rozenakker.

De hoogmis loopt op het einde, want de koster-organist heeft juist de laatste woorden van het Agnus Dei uitgegalmd.

De linker helft des tempels is ingenomen door een aantal jonge meisjes en meer bejaarde boerinnen. Vele hunner dragen zware gouden oorbellen en andere kostbare juweelen.

De mannen bezetten de rechterhelft der kerk en hebben, evenals de vrouwen, hun beste pak aangetrokken.

Aan de tweede zuil links knielt een meisje diep over haren kerkboek gebogen.

In tegenstelling met de rond haar zittende maagden draagt zij een zeer eenvoudig kleedsel, doch haar beelderig gelaat en hare ranke gestalte onderscheiden haar zoo ver boven hare gezellinnen, dat men zich bij den eersten aanblik als getroffen gevoelt door hare zeldzame schoonheid.

Dit meisje is Roosje Veldmans, de oude speelgenoote van Pieter Goevaerts.

De zon schiet een harer stralen door de geschilderde glasramen der kerk en overgiet Roosje met een rijk kleurenmengsel.

Het meisje ziet er betooverend uit.

Het wemelende licht doet de kleuren op haar gelaat dansen en glijdt over hare lange blonde lokken, die fonkelen als waren zij met tallooze edelgesteenten versierd.

Op dit oogenblik keert de grijze priester zich om en zingt met statige stemme:

'Ite missa est.'

De geloovigen slaan een kruis en verlaten eenige stonden later ingetogen de kerk.

Het grootste getal der boeren richt zijne stappen naar de herbergen om er onder het drinken van eenen druppel of eene lekkere kapper een kaartje te spelen.

De vrouwen spoeden zich huiswaarts.

Pieter Goevaerts, die ook in de mis tegenwoordig was, heeft zich van zijne gezellen afgezonderd en wandelt thans reeds een paar minuten over en weder op het kerkhof. Zijne steedsche kleeding geeft hem een zwierig voorkomen, doch de zweem van droefheid, die op zijn gelaat geprent staat, getuigt maar al te duidelijk, dat eenig verdriet hem ter neder drukt.

Daar treedt juffer Veldmans uit de kerk.

'Dag, Roosje,' stamelt de jongeling, wijl hij het meisje te gemoet gaat.

'Dag, Pieter,' antwoordt deze en een vluchtige blos kleurt beider wangen.

'Roosje,' herneemt de jongeling, 'ik heb u hier opgewacht, om u iets mede te deelen, dat mijn hart van spijt en wanhoop breken doet.'

Het meisje blikt hem angstig in de oogen.

‘Gij zegt?’ murmelt ze.

De jongeling haalt diep adem en spreekt vervolgens met ontroerde stemme:

‘Roosje, eerlang ga ik ons dorpje voor vele jaren, ja misschien voor altijd verlaten.’

Het meisje antwoordt niet, maar het is haar alsof men hare borst te pletten drukt.

‘Mijn vader,’ zoo vervolgt Pieter, ‘wil hier niet langer wonen; hij heeft te Gent een koffiehuis overgenomen en waarschijnlijk zullen wij dit reeds toekomende maand gaan betrekken. O wist gij, Roosje, hoe pijnlijk het mij valt ons dorpje, dat mij zoo lief is en dat ik uit vrijen wil voor de rijkste stad der wereld niet zou willen ruilen, te moeten vaarwel zeggen; gij zoudt waarlijk medelijden hebben met uwen ouden speelmakker. Alles wat mij hier omringt lacht mij toe; die boomen, die bloempjes hier aan onze voeten, zijn mij zoo vele vrienden en kennissen, van wien ik met een grievend hartzeer afscheid moet nemen.’

Pieter zou graag nog meer zeggen, doch de aandoening verkropt zijne stem en een traan komt zijne oogen verduisteren.

‘Maar,’ werpt het meisje plotseling op, ‘wat zegt uwe moeder hiervan, Pieter?

‘Mijne moeder, Roosje? O! de goede vrouw is ook met hart en ziel aan ons dorpje gehecht, doch, wat wilt ge?... Vader heeft het nu eenmaal zoo beslist en wat hij zegt moet gebeuren.’

De twee jongelieden stappen met gebogen hoofd nog eene wijl zwijgend voort.... Van hunne jongste jaren met elkander bevriend, gevoelen zij thans maar al te duidelijk, dat deze scheiding hun bitter zal vallen en ofschoon hunne wederzijdsche verkleefdheid wel eigenlijk nog geene liefde mag genoemd worden, beseffen zij toch dat deze verwijdering in hun beider hart eene ledige plaats zal laten.

Weldra zijn zij aan den grooten beukenboom gekomen, waar zij, zoo dikwijls, als kinderen, toen zij van de school kwamen, van elkander afscheid namen.

Pieter reikt zijne gezellin de hand en werpt haar eenen blik vol treurnis en stommen weemoed toe.’

‘Roosje, tot wederziens,’ stottert hij.

Het meisje mompelt iets binnensmonds en keert zich vervolgens schielijk om, ten einde de ontroering te verbergen die haar plotseling overstelpt.

V.

In eene der drukst bezochte straten van Gent staat eene fraaie woning die tot koffiehuis is ingericht.

Het is daar dat de ouders van Pieter hunnen intrek hebben genomen.

Wij treden de gelagzaal binnen.

Waarlijk het is eene gezellige plaats. Alles blinkt er van netheid. Op de marmeren bladen der tafels is geen stofje te bespeuren en de flesschen, glazen en bokalen, in het buffet met zooveel orde en smaak gerangschikt, schijnen u uit te noodigen aldaar een aangenaam half uurtje te slijten. De weldoende warmte van de kachel doet u weldra het winterweder van buiten vergeten en onder het smoren eener lekkere pijp of sigaar neemt gij een der talrijke nieuwsbladen ter hand die vóór u op de tafel liggen.

De waard en zijne vrouw, anders zoo spraakzaam jegens de klanten, zitten thans zwijgend naast elkander achter hunne schenkbank en blikken droomerig ten gronde. Op beider gelaat staat eene diepe onrust te lezen en blijkbaar is het, dat een angstig gepeins hen foltert.

Op dit oogenblik stroomen uit het grijze Belfort negen luide metaalklanken bruischend door het ruim. De bronzen stem der klok drijft boven de stad langs de trillende luchtlagen, verspreidt zich door de straten, dringt in de huizen en versmelt welhaast tot een nauw hoorbaar gerucht dat sidderend wegsterft.

Maar wat wee ligt er in die klokketonen opgesloten?...

Het is alsof de engel der smart is nedergedaald en bij hun dreunend geluid in tal van woningen sluipt om er slechts rouw en wanhoop te zaaien.

Arme moeders zijgen op de knieën en heffen smeekend de handen ten hemel. Maagden met roodbekreten oogen, sidderen en verbleeken als de huiverige voorjaarswind, hun als eene pijnlijke klacht, de negen galmen overbrengt. Vaders knarsetanden van beklemde woede, balden krampachtig de vuisten en wringen in radelooze vertwijfeling machteloos de handen. Uit veler mond stijgt den veelbeteekenenden kreet:

- O die bloedwet!-

Het was dien dag militieloting.

Ook bij de echtgenooten Goevaerts blijven de klokslagen niet zonder uitwerking.

En geen wonder!

Hun Pieter moet aan de militieloting deelnemen.

Nauwelijks is de laatste galm verstorven of baas Goevaerts springt recht en begint met heftige schreden over en weder te wandelen terwijl zijne vrouw nu en dan de handen tegen hare borst drukt om dier kloppingen te stillen. Beiden blijven sprakeloos, doch bijwijlen werpen zij terloops een vluchtigen blik op elkander, als willen zij de wederzijdsche gedachten peilen die in hun hart opwellen.

Er verloopt voor het ouderenpaar een uur van angstige verwachting.

Op dit oogenblik verneemt men een luidruchtig gezang van levenslustige jongelingen.

Vader Goevaerts verbleekt.

‘Zou hij er bij zijn, Monika?’ mompelt hij, met sidderende stem, terwijl hij zich tot zijne echtgenoote wendt.

Deze treedt met wankelende stappen nader en blijft met gejaagde nieuwsgierigheid naar de straat staren.

Het gezang neemt toe.

Men hoort duidelijk:

‘Veertien onderd veur azuu ie manneke,
Veertien onderd es da nie genoeg?
Veertien onderd veur azuu ie manneke,
Veertien onderd es da nie genoeg?’

De deur van het koffiehuis wordt met kracht opengestooten en Pieter Goevaerts stormt de zaal binnen, gevolgd door een tiental jongelingen.

‘Veertien honderd! Veertien honderd!’ roept hij met luider stem en tot zijne ouders snellend, sluit hij hen geestdriftig aan zijn hart.

Baas Goevaerts en zijne vrouw zijn derwijze ontroerd dat zij niet spreken kunnen. Zij blikken hunnen zoon eene wijl aan met de uitdrukking der teederste liefde en stamelen eenige onverstaanbare woorden.

De gezellen van Pieter, hunne aandoening merkende, vatten hen beide bij den arm en dwingen hen mede te dansen en te springen onder het zingen van eenige vroolijke lotelingliedjes.

‘Kom, Madame, tap maar! tap maar!’ roept eindelijk een der jongelieden, die ook met Pieter gelot en een groot nummer getrokken heeft. ‘Wij moeten ons geluk eens goed begieten; het is immers alle dagen geene loting!’

Thans eerst schijnen Pieters ouders hun spraakvermogen terug te krijgen; zij lachen, juichen en jubelen met de vrienden van hunnen zoon en nemen deel aan de menigvuldige gezondheidsteugen die door de leutige jongens worden ingesteld.

VI.

Nog denzelven namiddag verlaat Pieter opgeruimd de stad en stapt de baan op die naar Rozenakker leidt om zijne oude vrienden met den uitslag zijner loting bekend te maken. Hij houdt het hoofd fier omhoog, zijn hart klopt hem blijde in de borst en zijne groote zwarte oogen schitteren van vreugd en blijden geestdrift.

De jongeling gevoelt zich ten volle in zijnen schik. Hij is immers twintig jaar; hij heeft dien gulden leeftijd bereikt waarop de toekomst ons zoo betooverend tegenlacht en ons den harden strijd voor het bestaan afmaalt met rozenkleuren.

Het hoofd zwanger van allerlei aanvallige droomen versnelt hij zijnen gang en denkt aan zijne geboorteplaats, die hij sinds een achttal maanden niet heeft weêrgezien.

Dààr ontwaart hij tusschen de kale toppen der boomen de spits van den ouden dorpstoren.

De jongeling slaakt een blijden kreet en mompelt eenige onverstaanbare klanken.

Weldra is hij midden het dorp. Rechts en links ontmoet hij vrienden en kennissen die hem houden staan en met hem eenige woorden wisselen. Allen maakt hij met zijn geluk bekend en ijlt dan met zichtbare haast verder. Plotseling vertraagt hij zijne stappen: Op een paar boogschoten vóór hem staat het huisje zijner oude speelgenoote, Roosje Veldmans. Eene zonderlinge ontroering grijpt hem aan, wijl hij naar hetzelve zijne schreden richt.

Ah! men heeft hem bemerkt want het meisje, dat naast hare moeder vóór het venster zat te naaien, opent de deur en wenscht hem reeds van verre een lachend welkom.

Pieter springt de woning binnen, loopt tot moeder Veldmans, drukt haar en Roosje innig de hand en roept uit:

‘Veertien honderd! vrouw Veldmans, veertien honderd! Ik heb heden gelot en veertien honderd getrokken; ziehier het prachtige nummer.’

‘Veertien honderd,’ stamelen moeder en dochter te gelijk, terwijl zij het papiertje bezichtigen, dat Pieter hun overhandigt, ‘veertien honderd!’

‘Ja, veertien honderd; wat dunkt u? Ik heb mijn best gedaan; niet waar?’

‘Veertien honderd,’ herhaalt de moeder, ‘wel, jongen, gij zijt een van Gods gelukkigen! Veertien honderd, wel, wel, wat schoon nummer.’

‘Daar doet gij wel aan Pieter, ons dit te komen mededeelen,’ zegt het meisje, terwijl ze beschroomd ten gronde blikt.

‘Zeker, zeker,’ bevestigt de moeder; ‘het doet ons groot genoegen, Pieter, dat gij uwe oude buren niet vergeten hebt. Maar kom aan, zet u, jongen; ik ga terstond eens een goed potje koffie opgieten.’

Dit zeggende staat moeder Veldmans op en plaatst den moor op het vuur, die weldra een aardig deuntje neuriet.

Er verloopt een half uurtje gedurende hetwelke het drietal zich verlustigt met een vriendschappelijken kout.

Pieter, die reeds herhaalde malen in den borstzak van zijnen jas heeft gewroeteld alsof hem daar eenig voorwerp pijnigt, haalt plotseling eenen brievenomslag te voorschijn waarin een kaartje steekt. De omslag aan Roosjes moeder gevende zegt hij:

‘Zie, vrouw Veldmans, ik heb over eenige weken, in de stad mijn portret laten maken, en dit is een afdruk voor u. Ik hoop het zal u aangenaam zijn.’

‘Een portret voor mij! Maar, Pieter, gij zijt waarlijk te goed,’ roept moeder Veldmans uit, en haar ouden bril opzettende staart zij de beeltenis aan, met groote oogen.

Roosje staat op en kan eenen kreet van bewondering niet onderdrukken.

‘O! hoe schoon! hoe gelijkend,’ zegt ze, terwijl zij hare blikken van Pieter op het portret en wederkeerig van het portret op Pieter laat dwalen.

‘Zie, Pieter,’ herneemt moeder Veldmans, ‘dit geschenk zal ik in eere houden; ik zal voor uw portret een schoon kaderken koopen en het ginds aan de schouw, onder het kruisbeeld hangen, nevens de beeltenis van mijnen Dok(1) zaliger.’

Er wordt nog een weinig geredekaveld. Onderwijl plaatst moeder Veldmans de kopjes op tafel en snijdt eenige malsche boterhammen.

Pieter laat zich de lekkere koffie goed smaken en na dat de

(1) Verkorting van Judocus.

weduwe nog een halveken franschen heeft opgediend neemt hij afscheid daar hij, alvorens terug naar de stad te keeren, zijn ouden meester eens wil bezoeken.

‘Ik hoop, Pieter,’ zegt Roosje, terwijl ze den jongeling tot aan de deur uitgeleide doet, ‘dat gij ditmaal zoolang niet zult wachten eens naar Rozenakker te komen.’

‘Voorzeker neen,’ stamelt Pieter, ‘daar moogt gij op rekenen Roosje. Tot weêrziens, vrouw Veldmans, tot weêrziens Roosje.’

De beide jongelieden drukken elkander de hand en wisselen nog een vluchtigen oogslag; doch bij dien handdruk en dien oogslag is het hun zoo zonderling te moede dat het hun toeschijnt alsof hun hart breken gaat onder de opwelling eens teederen gevoels, dat hun voorheen volkomen onbekend was.

Roosje en Pieter ontvangen den wederzijdschen indruk der eerste liefde, dier frissche zuivere neiging des harten, die den mensch met een nieuw leven schijnt te bezielen en wier aangename herinnering hem bijblijft tot in zijne oude dagen.

VII.

Een paar jaren zijn verloopen sedert de gemelde gebeurtenissen.

Het is Zondag avond en ongeveer acht ure.

In het huis van Pieter heerscht eene drukke beweging. De gelagzaal is opgepropt met volk en moeder Goevaerts, die achter de schenkbank staat, kan nauwelijks in tijds de glazen voltappen die door de klanten gevraagd worden.

Aan eene der talrijke tafeltjes zit baas Goevaerts nevens een bejaarden heer met een deftig voorkomen.

Deze laatste, een weduwnaar, Frans Welvaert geheeten, is een oud notaris en heeft den naam er goed in te zitten. En inderdaad, hij is eigenaar van een aardig fortuintje.

De beide mannen zijn verdiept in een ernstig gesprek en schijnen geene ooren te hebben voor hetgene rond hen omgaat.

‘Aldus gij denkt dat uwe dochter waarlijk mijnen zoon bemint?’ vraagt Goevaerts aan zijnen gezel, terwijl een zweem van innige voldoening zijn gelaat verheldert.

‘Denken,’ antwoordt de oude heer, ‘ik ben er van overtuigd, vriend Jan; overigens het is nog geene week geleden dat zij het mij zelve bekend heeft.

‘Gij zegt?’ mompelt Goevaerts.

‘Luister,’ herneemt de gewezen notaris, ‘ik zal u met den ganschen toegang der zaak bekend maken.’

Dit zeggende biedt hij Goevaerts eenen snuif, neemt er zelf ook eenen, schuift zijnen stoel nog wat dichter bij zijnen gebuur, als vreest hij dat de omstaanders hem mochten hooren en vervolgt dan met fluisterende stemme:

'Er is, zooals gij weet, Jan, ongeveer eene maand verloopen, sedert het laatste avondfeest dat ik ten mijnent heb gegeven.'

Goevaerts knikt bevestigend.

'Gij herinnert u ook nog dat gij dien avond belet waart te komen doordien gij eene groote verkoudheid had gevat?'

'Ja, ja dit weet ik alles nog zeer goed; doch ga voort, vriend Frans.'

'Welnu, Jan, dien avond is mijne dochter smoorlijk verliefd geraakt op uwen zoon.'

'Gij zegt. Maar hoe is zulks geschied, beste?'

'Hoe? Ja; zonderlinge vraag; hoe geschiedt zulks? Hoe hebben wij leeren beminnen? Keeren wij eens terug tot onze jongelingsjaren: Was een enkele blik, een liefelijk woord of de zoete glimlach eener jonge schoone soms niet genoeg om ons hart van liefde te doen ontvlammen?... Doch, ziehier wat er gebeurd is, of liever wat ik dien avond heb opgemerkt. - Aan tafel zat uw Pieter recht over mijne Augusta; nevens haar zat de zoon van mijnen vriend Karel, de jonge advokaat Emiel Pleitmans. De jongeling trachtte als naar gewoonte het gezelschap te vervroolijken door zijne luimige scherts, doch Augusta, die anders zoo zeer met zijne grappen en geestvolle anekdotjes was ingenomen, scheen ditmaal geene ooren te hebben voor al wat Emiel zegde. Haar geest was afgetrokken, doch het ontging mij niet dat zij nu en dan een vluchtigen blik op uwen Pieter wierp en vervolgens lichtelijk bloosde.'

'Het avondmaal geëindigd zijnde drong Emiel Pleitmans bij Augusta aan om ons te vergasten op een stukje muziek. Zij liet zich door den jongeling als met tegenzin tot de piano leiden en improviseerde eene melodie, die, rechtuit gezeid, niemand beviel; niet dat haar spel niet kundig was, integendeel; doch er lag iets zoo treurig en zoo weemoedig in de klanken die zij uit het speeltuig lokte, dat het geheele gezelschap, in plaats van zich te verlustigen, welhaast met haar aan het droomen zou geraakt zijn. Ik berispte haar in stilte over de keus van het *mineur* en noodigde uwen zoon uit om een lied te zingen. De jongeling liet het zich geen tweemaal

vragen en stond aanstonds op om aan mijn verzoek te voldoen. Augusta's oogen begonnen te schitteren en toen Pieter nevens haar aan de piano stond en de eerste tonen uitgalmde van eene medeslepende romance, scheen zij geheel en al weggedwaald van verrukking en begeleidde zij met zooveel gevoelen het gezang, dat, bij het einde van het stuk het geheele gezelschap losbrak in luide toejuichingen en zanger en speelster om het meest werden geluk gewenscht. En 't was verdiend ook. Nooit heb ik uwen Pieter beter hooren zingen.'

Goevaerts' hart zwelt van hoogmoed bij den lof dien de oude notaris zijnen zoon toezwaait.

Welvaert vervolgt:

'Nog andere jonge heeren lieten dien avond hunne stem hooren, doch niemand bekwam zooveel bijval als Pieter had ingeoogst met zijn lied. Het werd allengskens laat en na nog een glasje geledigd te hebben voor het afscheid, begaf elkeen zich huiswaarts. 's Anderdaags zag Augusta er ongemeen droomerig uit; en sloot zij zich bijna den geheelen namiddag op in hare kamer. Ik dacht dat zij een weinig ontsteld was van het feest, doch de volgende dagen scheen het nog te verergeren en een paar keeren zelfs merkte ik op dat hare oogen nat waren als hadde zij tranen gestort. Toen ik haar vroeg wat haar lette, gaf zij mij telkens een ontwijkend antwoord en trachtte zooveel het mogelijk was, mij hare ontroering te verbergen. Deze toestand duurde zoo wat een drietal weken, tot wanneer ik, die zonderlinge handelwijze moede, haar beval mij rechtzinnig en zonder omwegen te verklaren welke de rede was van heur raadselachtig gedrag.... Wie schetst mijne verwondering, vriend Jan, toen zij mij tusschen hare tranen bekende dat zij uwen Pieter beminde.'

Het schijnt Goevaerts alsof hij droomt. Hij aanziet den notaris met verbaasden blik en kon nauwelijks zijne ooren gelooven.

'Het arme kind,' herneemt Welvaert, 'dacht voorzeker dat ik haar streng ging berispen, want zij hield het hoofd ten gronde en sidderde als eene misdadige die haar vonnis gaat hooren uitspreken. Maar ik ben ook jong geweest, Jan, en bevroedde dus gemakkelijk wat storm in heur hart woedde.'

'En wat hebt gij geantwoord?' onderbreekt Goevaerts, die zijne ontroering niet langer meester blijft.

'Wel, ik heb haar gezegd dat ik hare keus, verre van te

laken, ten volle goedkeur. Uw Pieter is immers een brave jongen die, ik ben er van overtuigd, mijne dochter ten volle zou gelukkig maken.'

'Gij zoudt dus toestemmen in deze verbintenis?' roept Goevaerts uit, ten prooi aan eene onbeschrijfelijk blijde gemoedsaandoening.

'En waarom niet vriend, Jan? Ik zie hier geene bezwaren in, ten ware nochtans dat gij er soms eenige opwerpingen wist tegen te maken.'

'Ik, Welvaert? O! mijn hoofd draait.... gij maakt mij duizelig.... ik gevoel mij ten hoogste vereerd en gelukkig door uw aanbod, maar ziet gij.... ik.... gij begrijpt.... het is maar....'

'Wat maar?'

'Komaan, ik zal het rechtuit zeggen. Welnu, Frans, gij weet dat wij hoegenaamd geen fortuin bezitten, ik kan dus onmogelijk....'

'O ik begrijp!' valt de notaris hem in de rede, 'gij wilt spreken over den bruidschat! Bekommer u daar niet mede, man lief; Augusta's bruidschat zal groot genoeg zijn, niet alleen om de beide jongelieden voor gebrek te vrijwaren, maar zelfs om hun een benijdenswaardig bestaan te verzekeren. Bovendien zij is mijne eenige erfgename en na mijnen dood komt gansch mijn vermogen in hunne handen. Gij kunt dus, zoohaast mogelijk, alware het zelfs nog dezen avond, de zaak aan Pieter mededeelen. Ik zal morgen nog komen vernemen wat hij geantwoord heeft.'

Goevaerts is verbluft over zooveel belanglooze goedheid. Hij wil eenige woorden van dank stamelen, doch de ontroering verstikt zijne stem en stoot de klanken terug in zijne keel. De handen van den notaris driftig in de zijne vattende drukt hij die herhaaldelijk en besproeit ze met een paar tranen van diepgevoelde erkentenis.

(Wordt voortgezet)

Poëzie

I.
De laatste.

Het schuim springt uit de zee op 't strand,
Valt lillend kreunend op het zand;
De wind verheft zich uit het Noord
En jaagt het zaad der distels voort....
Het donkert langzaam, wolken gaan
Gedreven door een ver orkaan....
En uit de diepte bruist en bralt
De sombere baar.... Ter duine schalt
Een koor van geesten woest en wild,
Bijwijl door angstgefluit gestild.
't Was herfst; in 't leemen hutje zat,
Bij 't smookend turfvuur, zeeman Jan,
Door jicht gekwollen, de oogen mat
En droef; hij keek soms op naar Ann,
Zijn aardig vrouwken, die steeds blij-
Gezind was, wroetend zong en loeg.
Het duister daalde op duin en zee;
Hij keek door de oopne deure; hij
Wrong in zijn leunstoel zich en vroeg:
‘Waar blijft ze weer? Is zij ter steê
Gaan kant verkoopen? 't zotte ding
Is vast verliefd! - Gij weet het, zeg!’
‘En waarom niet?’ zei Ann; ‘ik ving
U ook, o Jan, met overleg
In mijne netten. Weet ge 't nog
Toen ge mij eerstmaal zaagt, in 't zand
Gezeten, putjes delven, doch
U tegenknikkend, gij, de hand
Naar mij staakt, streelend mij de wang,
En dan ter zee gingt.... Ik zal 't nooit
Vergeten, leefde ik eeuwen lang!...
Als stuurman kwaamt ge weer, getooid
Als man in frissche zeemansdracht.
Ten mijnent kwaamt ge.
Een maand nadien
Betraden wij de kerk, in pracht
Gekleed, en als getrouwde liên
Bewoonden wij dees hutje.... Sinds!’
De wind stijgt op en huilt; het zee-

Gebruis verstikt heur stem, en Jan
Staat kermend op, en zucht: ‘O wee!
De droefheid maakt mij laf en kindsch....
Dit weer doet mij gedenken, Ann,
Aan onze zonen, allen dood,
Vergaan ter zee.... eilaas, aan hem,
Den laatste, die vol sombren nood
Verleden jaar verzonk.’
Jans stem
Verdween in bang gesnik. Hij wou
Den voet verzetten, viel ter neer
In zijnen stoel, terwijl de vrouw
De tranen kuste van zijn wang.
‘Jan,’ sprak ze troostend zoet en teer:
‘Jan, ween zoo niet, maak mij niet bang.
Wij hebben nog een lieflijk kind,
Ons laatste, die ons diep bemint,
En blij voor ons het broodje wint....
Verkeert ze nu, het mag wel zijn,
Haar vrijer is zoo goed als zij,
Wordt hij heur man, hij staat ons bij,
Zijn woord....’
Plots kermde Jan van pijn;
Terwijl de zee, de storremwind
Te zamen huilden als om prijs....
‘Eer dondre God mij de oogen blind,
Eer hij mag komen in mijn huis!
Waar mag ze zijn? Waar mag ze zijn?
Waar dwaalt ze thans door 't helsch gebruis?’
Zoo kreet hij.
‘Brengt ze ons niet tot schand!’

‘O, zwijg toch, Jan, is zij niet wijs?
Gesproten uit uw bloed! uit 't mijn!
Stak geile onkuischheid ooit den brand
In uw gemoed of zing! - we zijn
Ja puur.... Ook onze Tilda lief
Is schoon en rein, en ons verkleefd
Voor eeuwig!’
‘Zoons!’ kreet hij, ‘wie geeft
U weêr!... Gij zee, gij hel, gij dief!
Geef mij de zonen weêr! Mijn laatst-
Geboorne, met den kroezelkop,
Zoo zwart, die blauwig wederkaats-
te 't licht.... Bedaar, mijn herteklop
En scheur mijn aders niet!’
Het licht
Ontstak de vrouw. Bang ging ze zien
Waar Tilda bleef. In haar gezicht
Stoof wild de zandbui, die de hut

Al krijzlend vulde, aan een lawien
Gelijk, die van de duinen rolt....

Waar vinden zij thans steun en stut?
Waar dwaalt het laatste kind?

En buiten grolt de zee, en grolt
Nog grover door het duin de wind.
Ze sluit de deur; 't geween van beî
Werd een aandoenlijk dof geschrei,
Een klacht, een doodsche laatste klacht,
Die door het onweer werd versmacht.

Daar rijst voor hun verdoofden blik
Hun Tilda op, ontsteld door schrik
Of blijdschap.
Zij wou spreken, kon
Het niet.... ze wees naar buiten, daar,
Daar, daar, een man!...
Wie was die man?
Haar vrijer?... Hert! o liefdebron,
Wat zijt ge ikzuchtig, wreed,
Dat ge in het felste stormgevaar,
Nog erger dan men zeggen kan,
Gij de ouderliefde snood vergeet....

Zie, de oukens sprongen siddrend op.

Plots sprong vooruit de kroezelkop,
Met de opene armen naar hen toe....
Hij kuste ze zoo wild te moê,
Terwijl in 't buldren van 't orkaan
Versmolt hun juichend dankgetraan....

‘O Tilda, onzer liefde als loon,
Ge brengt hem weer den laatsten zoon!’
Dat was hun beider zielekreet.
Toen zei de jongeling:
‘Weg het leed!
Ons schip verging met man en muis;
Ik dreef alleen bij stormgebruis,
Drie dagen lang op eene plank;
Een schooner redde mij; als dank
Voer ik met hem naar den Transvaal,
Daar spreekt men ook nog onze taal,
Zoo zoet als aan het Vlaamsche strand!...
Dan riep hij 't herte vol en fier:
‘Nu ben ik hier! Nu blijf ik hier!

Indien gij Tilda, 't brave kind,
Den vrijer schenkt, dien zij bemint.'
Ze knikten.... knielden blij te zaam:
'Gezegend zij, o God, uw naam!'

EMANUEL HIEL.

II.
De shah van Perzië.

Er is uit 't Morgenland een vorst tot ons gekomen,
Als eene idool bekleed met goud en diamant;
Een sterrenbeeld, verrezen aan het Oosterstrand;
Een zon waar rond planeten dansen als atomen!

Zijn macht is grenzenloos; geen maatstaf kan ze toomen:
Eén woord, één oogenblik, één wenkje met de hand,
En stom'lings volgen onderdaan en lijftrawant
Zijn' minste gril, zijn vloek- of zegenwensch, zijn droomen.

Men zegt: hij wil zijn rijk, waar kommer heerscht en nood,
Herleven doen en schoeien op eene andre leest;
Hij zoekt het kruid, dat krachten leent aan stof en geest.

En, is het zóó, o Koning! Vorst alom vergood!
Dat dan het eerste woord van uwe wetten zij:
'*Noch beul*, *noch slaven meer*, *en al de Perzen vrij!*'

JACOB STINISSEN.

Antwerpen, 25 *Juni* 1889.

De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIe en XIVe eeuw volgens de gedichten van dien tijd.

Zie vorige aflevering blz. 328.

Dit is ja, zeer prozaïek, ten hoogste vernederend voor de goddelijke poëzie; maar.... vijfhonderd jaren vooruitgang en beschaving hebben de schoone kunne onder dat opzicht nog weinig veranderd; ook onze dames houden 't oneindig liever met éene portefeuille.... vol bankpapieren, dan met eene karrevracht portefeuilles gevuld met minnedichten. Hiertegen is niets aan te vangen: met geld is men op alle markten en in alle modemagazijnen welkom; rijmen daartegen geraakt men zelden anders kwijt dan bij 't pond en zij brengen bitter weinig op!

> ‘Maer die de borse swaer doet coemen,
> Met florinen wel gespect,
> Hi es wel ontfaen ende natrect;
> Want sine geren el, dats waer,
> Dan die borse met gelde swaer:
> Al hare gedachte so leit daer ane.’[(1)]

Men kan 't betreuren dat het ‘nietig slijk,’ gelijk arme poëten het geld plachten te betitelen, de wereld en ook de liefde beheerscht: 't is echter te voorzien dat het altijd zóo zal blijven. Ongelukkiglijk dient het geld maar al te dikwijls tot bevrediging der onteerende driften en is het alzoo een machtige hefboom tot verbastering der zeden, een geduchte tegenwerker van de beschaving. Dit was begrepen in de XIVe eeuw, en een edelgezind en fijngevoelend dichter van Gent liet het zijnen tijdgenooten duidelijk hooren:

> ‘Suver leven ende vri
> gaet voor gout, voer dierbaer stene;

(1) *Die Rose*, vs. 7,882-7,887.

suver leven, God ere di,
alle rijcheit die es clene:
o vri suver leven reine,
van al der scalcheit[1] seggic spi;
Jhesus Keerst van Nazarene
behoude vri suver leven in mi.'[2]

Waar mannen en vrouwen, in of buiten den echtband levende, zoozeer der bedorvenheid waren prijs gegeven, kon de jeugd onmogelijk zuiver en onbevlekt blijven. Men had goed haar op de school het *Boec van Catone*[3] te laten lezen, die leering kon wel voor een oogenblik wekken, maar 't slechte voorbeeld, overal waar te nemen, had de macht van aan te trekken:

'Deen kint gaet bij den anderen slapen,
eer hare enech es verjaert.
Si gaen ghewapent sonder baert.'[4]

Alzoo: onkuischaards en vechters....

En het volk in 't algemeen - hoe zou dit vrij gebleven zijn van bevlekking, waar de grooten deugd en schaamte als hadden afgezworen en der wereld het schouwspel gaven van een liederlijk, al te schandig leven? De tempels waren verlaten, en ging men veel ter bedevaart, 't was minder om den godsdienst te oefenen dan wel om de losbandigheid eenen nog vrijeren teugel te laten. Het volk, in stede van den zondag de goddelijke diensten bij te wonen, liep naar de taveernen om te drinken en te spelen. 't Ware beter (vermaant JAN DE WEERT)

'Hem waer beter dat hi wrachte,
wevede of vollede op heilighe daghe,
also hi werkesdaghes plaghe,
dan hi in die taveerne gaet,
ende des drancs soe vele in laet
dat hi verliest alle sijn memorie,
met lachene of met ijdelre glorie,
met sweren, met coepen ende met vercoepen.'
.....
of andre die gaen in rolle weghen
rusen, ofte spelene si pleghen

(1) *Scalcheit*, loosheid, sluwheid.
(2) BOUDEWIJN VAN DER LOREN, *Tijtverlies*.
(3) Een bundel zedelessen, in de XIIIe eeuw uit het Latijn in onze taal overgezet en volgens MAERLANT algemeen bekend.
(4) BOUDEWIJN VAN DER LOREN, *Tijtverlies* (*Dichterhalle*, 11, blz. 497).

met scriven, met dobbelen of met potreyen;
dats nu al tvieren van den ghemeynen:
quaken, clossen, hancken, caetsen.
Die wiven loepen dantsen ende traetsen;
sulke drincken te samen een clene toeghe,
ende worden ten lesten soe goeden hoegen
dat si scelden eer si sceiden.
.....
Dus verdwasen si ende verrinnen
mer dan si ter weken winnen.'(1)

Dat was stellig al heel erg, bijzonderlijk voor de thuiszittenden, de vrouw en kinderen, die veelal over den pot springen moesten, terwijl de echtgenoot en vader aan de speel- of drinktafel zat. Er gebeurden daar evenwel nog bedroevender feiten:

'Ach leider, hoe lettel wilt hi dincken
wat van tavernen commen mach!
Anders niet dan hantgheslach,
comt van taverne, ende jammer groet;
want om een wort, daer niet an lach,
wort meneghen nu gesteken doot!'(2)

En terwijl, van den eenen kant, de weelde zich aan allerlei uitspattingen overgaf, verging een deel des volks door gebrek en ellende. In de groote gemeenten had de liefdadigheid talrijke wijkplaatsen gesticht voor de afgesloofde grijsaards, voor de hulpbehoevende weezen, voor ieder menschelijk wee, en die bron van mededoogen was verre van gedempt te zijn; maar op het land en in de kleine steden, waar, bij minder welvaart, het steeds grooter wordend getal ingezetenen niet van zoovele hulpmiddelen wist, daar klom de nood, en hoe luid die ook geklaagd werd, de slotheer liet zich niet vermurwen:

'Die selden van couden verwarmen,
Ende oec van hongere carmen,
Daer men hen cleene genade doet,
Dat es dat roepen van den armen:
Ay, Here! en sals u niet ontfarmen,
so dat mijn lichame werde gevoedt?
Dus roepen si, met ijdelen darmen,
Met sieken leden, met naecte armen;
ghi sit in welden bi den gleet;
ghi en laetse niet bi u geharmen;
ghi iaechse, die ghi soudt bescarmen.'(3)

(1) *Die niwe Doctrinael of Spieghel der Sonden*, vs. 1,709 en volgende.
(2) *Van der Taverne,* in 't Hulthemsche hs., n^{r} 153, bl 150, 19^{e} 24^{e}vs.
(3) MAERLANT, der *Kerken clagen.*

Met deze bittere klacht komt de verklaring overeen van den dichter van *A*, *B*, *recht ende averecht*, waar hij uitroept:

> ‘Rijcheit versmaet dien armen!’

Nog andere groote kwalen richtten verwoestingen aan in de middeleeuwsche samenleving. De woeker, onder andere, maakte de eerste jaren der XIVe eeuw, in al de christene landen, talrijke slachtoffers. Reeds hadden verscheidene conciles den banbliksem geslingerd tegen de hartelooze geldleeners, die zich op korten tijd rijk maakten met de zuurgewonnen penningen der burgers; de kerkvergadering van Vienne (Dauphiné) de algemeenheid en verschrikkelijkheid des kwaads vaststellende, sprak de hoogste geestelijke straf uit tegen al degenen, die met gezag en macht bekleed, den woeker zouden begunstigen. Men leze onze oude dichters; schier alle komen in scherpe woorden op tegen de min of meer wettelijk erkende en gepriviligiëerde plunderaars van rijken en armen, die hunne schuldenaars schromelijk hooge intresten dorsten afpersen.

Een ander euvel was de ruwheid, we zouden schier geneigd zijn te schrijven de woestheid, welke ons volk nog in de XIVe eeuw kenmerkte en waarop BOENDALE wijst, waar hij zegt:

> ‘dat tfolk nu ghewapent gaet
> ende deen den andren verslaet.’(1)

Wel is waar schrijft de dichter dit toe aan

> ‘onghetemperde haestecheyt’(2)

veeleer dan aan

> ‘verradenesse, valscheyt ne loesheyt’(3)

wat ook BOUDEWIJN VAN DER LOREN verklaart in zijn *Tijtverlies:*

> ‘Elc die moert den anderen, sonder nijt,’

maar 't schijnt onder ons volk bijna eene ziekte geweest te zijn, recht te willen bekomen door beleediging, laster en andere grofheden; immers wij weten uit kronieken en andere documenten van die dagen dat de ruwheid van taal en handeling maar al te gemeen was en zonderling afstak tegen den onloochenbaren voortgang der schoone kunsten en tegen de vriendschappelijke banden, die Vlamingen en Brabanders met het volk van andere gewesten knoopten.

(1) *Jans Teestye*, vs. 678 en 679.
(2) Idem, vs. 693.
(3) Idem, vs. 692.

In 't kort: het tafereel der XIIIe en XIVe eeuwsche maatschappij is meestendeels met sombre kleuren te schilderen; haar wel doorgrondende, zal 't ons niet bevreemden te zien dat mannen als een Jacob van Artevelde, de roem en de redder van zijn land, in zijne geboortestad, wier grootheid hij voor 't aanschijn der wereld had bevestigd, laffelijk kon aangerand worden en vermoord, zonder dat een kreet van afgrijzen en wraak in gansch het land opsteeg en de hemeltergende boosheid in 't bloed der moordenaren werd gekastijd.

Alles in de maatschappij was in verwarring, op het doolpad, en hoe ze in zulke voorwaarden niet tot ontbinding kwam, is schier onbegrijpelijk. Niets althans van wat vereerd, geheiligd moest blijven, weerstond aan den verdervenden geest des tijds. Bij de vrouwen niet alleen, maar eilaas! ook in het vorstelijk paleis, in het raadhuis en in de vierschaar der schepenen was Geld de meester en gebieder. Luistert naar BOUDEWIJN VAN DER LOREN:

> ‘Die penninc es der werelt here;
> dat scande was, dats worden ere;
> dat ere was, dats worden scande;
> Gods vriende sijn der werelt viande;
> die goedertiere heet men beesten,
> ende dat volc sterft met feesten.’(1)

En op eene andere plaats:

> ‘Die recht souden gaen, die sijn manc;
> die sien souden, die sijn worden blent;
> die oude die sijn worden kint;
> die ghesonde sijn worden lam;
> die goedertierne sijn verwoet ende gram;
> die gherechte sijn worden spilde;
> die vrecke die sijn worden milde;
> die ghevers die sijn worden ghier;
> die heilighe Kercke es persemier
> voer coep ende simonye....’(2)

Wat heeft een volk nog, wanneer de gerechtigheid den blinddoek van 't gezicht heeft gerukt en naar gril en willekeur haar oordeel uitspreekt? Wat baat den burger de vrijheid; waartoe strekken nog zijn moed en deugd, wanneer hij elk oogenblik bloot staat aan de pijlen van gewetenlooze vijanden, die steun vinden bij onmenschelijke

(1) *Tijtverlies* in de *Dichterhalle.*
(2) Idem.

rechters? En nochtans, zoo verre was 't in ons land, tijdens de XIVe eeuw gekomen:

‘Wille dat es worden wet;
Fortse es voer recht gheset;
costumen, saghen ende ander quaet
in 't boek van previlegien staet.’(1)

't Is nogmaals BOEDEWIJN VAN DER LOREN, die ons het voorhang van 't ‘heiligdom der justitie’ wegschuift en laat zien, welke mannen den rechterstoel bekleedden. En dat zijn oordeel maar al te gegrond was, erkennen andere dichters van zijne eeuw: BOENDALE, wiens getuigenis wij weldra lezen zullen, en de schrijver van *A.B. recht ende averecht*, die bevestigt:

‘Trouwe ende waerheyt is uten lande;
Valscheit en loesheyt is menigherhande.
.....
Waer soe is vrienscap, eere ende trouwe
Toten evenkersten, alst wesen soude.
Soect waer nu is gherechtichede!’(2)

De algemeene toestand, gelijk wij dien hebben doen kennen, hield nagenoeg twee eeuwen aan, en zóo diep was de verbastering, zóo groot het verschil met eenen tijd, die in 't geheugen der ouderlingen van de XIIIe eeuw voortleefde, dat de dichters meenden aan 't einde der dagen te zijn:

‘Dese werelt treedt ten ende,
als mi dinct, met groter scende,
na dat ons die apostel seghet,
daer dit dus in ghescreven leghet:
in den laetsten tiden sullen
die lieden also verdullen,
datsi sullen hem selven minnen
ende el niet soeken danne winnen,
ende hem van der waerheit keren
ende boerden ende favelen leren.
Nu merct alle ende verstaet.
of dus in de werelt niet gaet:
twe dinghen minnen wi alre meest,
en tat leert ons die quade gheest:
dats ons vleesc ende ons goet,
wel ghecleet ende wel ghescoet,
wel eten, drinken, sochte slapen,
dit minnen leke metten papen,

(1) *Tijtverlies.*
(2) *A.B. recht ende averecht,* 21^{e}-22^{e} 39^{e}-41^{e} vs.

dus minnen wi ons selven dan.
Wie es hi nu, wijf of man,
hine avontuurt nu metter spoet,
sine edele siele omt aertsce goet;
na gierichede wast so sere,
dat winnen gaet voer alle ere;
want arem man heet emmer sot.
Des ontfaermedi, here God,
dat wi om desen vulen sac
ende om dit korte ghemac
onser edeler siele vergheten.'

Zóo zucht JACOB VAN MAERLANT in 't *Leven van St. Franciscus.* En op eene andere plaats:

Wapene, Martijn, hoe saelt gaen?
Sal die werelt iet langhe staen
in dus crancken love,
so moet vrouwe ver Ere saen
sonder twivel ende waen,
rumen heren hove.
Ic sie den valscen wel ontfaen,
die die heren connen dwaen(1)
ende plucken van den stove;(2)
ende ic si den rechten slaen,
beede bespotten ende vaen....
... die goede vleet ende bit
ende hem en doech, no dat, no dit,
dat hi iet ghedie.(3)
Recht man delvet onderspit;
hine hevet te pointe niet gehit(4)
in negheer baelgije....'(5)

Tot hiertoe zagen wij enkel klachten, vermaningen en berispingen van onze middelnederlandsche dichters; zij deden evenwel meer, en wezen, als echte priesters van 't Goede en Ware, aan 't volk het pad der eere aan. Hooger gewaagden wij van 't *Boek van Catone*, dat der schooljeugd tot lees- en leerboek strekte; BOENDALE gaf in *der Leken spieghel* een nagenoeg volledig zedencodex, waar wij iets van willen mededeelen. 't Zal ons eene afleiding zijn van al het misselijke en terugstootende, dat wij tot hiertoe ontwaard en dat wij nog

(1) *Dwaen*, vleien, flikflooien.
(2) *plucken van den stove*, 't stof plukken, afvagen van de kleeren, pluimstrijken.
(3) *Ghedie*, van *ghedijen*, voorspoedig zijn.
(4) *Gehit*, getroffen, geslaagd.
(5) *Baelgije,* baljuwschap, vierschaar. - MAERLANT, *Wapene, Martijn!* vs. 1 en volg.

op te sporen hebben, gelijk het ons zal doen zien wat er te dien tijde werd gehouden voor welgemanierdheid.

In de eerste plaats beveelt BOENDALE de heuschheid aan onder armen en rijken; men mocht niet karig zijn met den groet, men moest steeds bereid zijn om antwoord te geven; vooral niet schimpen of spotten, ook niet buitenmate spreken en in 't onderhoud nooit het woord nemen vooraleer een ander had uitgezegd:

> ‘Alse ghi een menschen redene hoort,
> So en spreect daer in niet een woort,
> Voor dat hi al heeft gheseit:
> Dats is groote hovescheit.’(1)

Nieuwmaren moest men liefst niet rondbrieven, omdat logen en achterklap daarbij gewoonlijk meest gebaat zijn. Voor 't overige, het nu in gang zijnde spreekwoord: ‘Spreken is zilver, zwijgen is goud,’ schijnt aan BOENDALE, althans wat den zin betreft, niet vreemd geweest te zijn:

> ‘Houdt van sprekene mate:
> Daer leidt in groote bate.
> Vele spreken, seit dat Latijn,
> En mach zonder zonde niet zijn.
> Swighen, alsi wi scouwen,
> Is selden berouwen,
> Maer spreken, des seker zijt,
> Is berouwen te menigher tijt.’(2)

Prijst BOENDALE zeer de hoffelijkheid, deze zag hij evenwel niet gaarne ontaarden in overbeleefdheid, die doorgaans onverdraaglijk is:

> ‘Alse ghi yemene ontmoet,
> Siet dat ghine teerst groet,
> Al ware hi minder dan ghi zijt,
> Dats u eerlijc talre tijt.
> Ghi sult ooc uwen caproen
> Jeghen den betren of doen(3)
> Ende is hi u ghelike, soe
> Doet dat ghi wilt daer toe;
> Is hi minder, das niet en doet
> Want alte hovesch en es niet goet.’(4)

(1) *Der Leken Spieghel,* IIIe Boek, 3^{e} c. vs. 79-82.
(2) *Der Leken Spieghel,* vs. 187-194.
(3) Zoodat men in de XIVe eeuw, onder 't spreken met meerderen van rang, den kaproen in de hand nam, evenals nu den hoed. De aanduiding is goed voor onze schilders, die, schijnt het, tot heden gemeend hebben dat de kaproen vast was aan het kleed.
(4) *Der Leken Spieghel,* IIIe B. 4^{e} c., vs. 97-110.

Eerbied voor den ouderdom was steeds bij de beschaafde volken een hoog gebod. BOENDALE vordert dien in name der wellevendheid:

> ‘Ghi, die jonc sijt van daghen,
> Sult den ouden verdraghen.
> Eren, wiken ende maken stede:
> Dat sal van rechte sijn u zede.’(1)

De dienaren mogen niet te zeer geprezen worden, of ze laten de boter vergallen:

> ‘Als ghi hebt goede knechte,
> Die u dienen wel te rechte,
> Die en verheft niet te zaen,
> Want haer goede dienst waer ghedaen.’(2)

Wie van ons heeft niet eenmaal ondervonden, dat een slechte gebuur een duivel is? De dichter raadt aan, te trachten met elken buurman wel te staan:

> ‘Hout in allen uren
> Te vriende uwe gheburen;
> Want willen sire hem toekeren,
> Si moghen u eren ende onteren.’(3)

Te veel in te loopen bij de vrienden is niet goed te keuren; lichtelijk kan men op een ongelegen uur bij het aankloppen en dan meer wrevel dan genoegen veroorzaken:

> ‘Tuwes vriends huise en seldi
> Niet dicke gaen, want ghi
> En wet niet wel oft hi
> Uwer comsten ghestaed si,
> Oft iet gaens heeft al stille
> Dat hi allene wesen wille,
> Want dat huis es die stede
> Van des menschen heimelijchede.’(4)

De dichter heeft ook goeden raad voor gehuwde mannen, wier ongeduld en voortvarendheid soms aanleiding gaven tot krakeel met de wederhelft. Is deze (zegt hij)

> ‘.....quaet van naturen
> Ende wil si daer dan in dueren,
> So verret u dan van haar....’(5)

Voorwaar, 't middel om de vrouwetong tot bedaren te

(1) *Der Leken Spieghel*, IIIe B, 4e c,. vs. 117-120.
(2) Idem, vs. 289-292.
(3) Idem, vs. 294-297.
(4) Idem, vs. 449-456.
(5) Idem vs. 1109-1115. - *Verret u*, verwijdert u,

brengen zal wel probaat geweest zijn. BOENDALE, althans, prijst het voor meer dan één geval aan:

‘Valt oec alsoe datsi *de* (*vrouw*) doet
Enech dinc, die niene es goet,
Dat blameert hare soetelike
Tusschen u tween al heimelike....
Ende alsoo ghijt hare ene werf,
Anderwerf, derdewerf, vierdewerf
Gheseit hebt, som stuur, som soete,
Ens dan en es gheene boete,
Soo sijt des seker ende ghewes
Datsi van arde(1) quaet es,
Ende dat schelden niene besciet,
Maer emmer soe en slase niet:
.....
Maer verret u van hare.’(2)

Ziehier nog eene andere, gewichtiger les voor de echtgenooten, in dien tijd zeker niet ten onpasse gegeven:

‘Hebdi een scone wijf getruwet,
So radic u, dat ghi scuwet
Gheselscap van ghesellen
Die vrouwen ere gherne quellen;
Want scone wijf, te voort schine brocht,
Blijft zelden onversocht:
Men moet twerc hoeden van den viere,
Ofte het ontfunct harde schiere.’(3)

Eindelijk het onderwijs, waarvoor ook in de middeleeuwen genoeg gelegenheid bestond, aangezien elke parochie, volgens beslissing der conciles, eene school moest hebben, wordt door BOENDALE als onmisbaar aangeprezen:

‘Ten sevenden jaren, zonder letten,
Sal men tkint ter scholen zetten,
Al en soudter niet an bliven,
Om lesen leren ende scriven;
Want en es knecht noch here,
Hine hebber af bate ende ere
Ende oec dicke groet gherief,
Can hi lesen enen brief.’

Deze en meer andere waren de leefregelen, den mannen van goeden wille in de XIVe eeuw voorgehouden. Die leefregelen zullen weder wet worden en de samenleving

(1) *Arde*, voor aard.
(2) *Der Leken Spieghel*, IIIe boek, c. 9^{e}, vs. 61 en volg.
(3) *Schiere*, spoedig, weldra. - *Der Leken Spieghel*, Idem, vs.

naar betere wegen richten, wanneer de zondige neigingen des tijds zullen afgezworen zijn. Dat de terugwerking komen zal, is stellig, maar 't zal eerst zijn nadat de macht en grootheid der burgerij voor altijd gekortwiekt zullen zijn.

II.
De Ridderwereld.

't Was eene te gelijk liefelijke en grootsche, eene even bekoorlijke als indrukwekkende wereld, diegene, waar de ridders en slotjonkvrouwen zich in bewogen en welke traditie en poëzij ons met zulke schitterende kleuren hebben afgeschilderd.

Wanneer wij een van de schaarsch overgeblevene burchten uit dien lang vervlogen tijd binnentreden, en opmerkzaam door de breede gangen en in de groote vertrekken dier trotsche woningen wandelen, dan komt het ons voor, daar nog de geheimzinnige stemmen uit het verledene te hooren fluisteren van de grootheid, weelde en zaligheid des glansrijken riddertijds. In de wapenzaal verbeelden wij ons edele mannen te zien, vol moed en geestdrift, fier het blazoen huns geslachts van den wand nemende, 't groote slagzwaard aan de zijde, de lange speer in de eene hand en gereed om den jonker, die zoo even de laatste gesp van den maliënkolder heeft toegehaald, naar buiten te volgen, waar het vurige strijdros snuivend, stampvoetend en brieschend zijn ongeduld te kennen geeft; en treden wij de kapel daarnaast binnen, wij zien er de lieve jonkvrouwen, met zachtere en mildere gevoelens bezield, hoofd en knie buigen voor den Heer der heirscharen en den zege voor den dierbaren echtgenoot, broeder of verloofde afsmeeken.

Volgen wij den ridder naar het slagveld, wij zien hem daar kampen met al den moed en de onverschrokkenheid, welke hem van zijne teere jeugd waren ingeplant, en met al den geestdrift voor den opperleenheer, den bedeeler van privileges en gunsten, zoo hoog op prijs gesteld. En vierde men het feest des vredes, het schitterende tournoi, waar de dapperen van heinde en verre samenkwamen om de lans te breken en de edelste, schoonste en waardigste jonkvrouw der streek doorgaans de prijs was voor den gelukkigen overwinnaar, wat al behendigheid en kracht legden niet allen aan den dag om onder 't uitbundig gejuich der tallooze menigte, rond het krijt samengestroomd, en onder het blijde geschal van kla-

roenen, trompen en schalmeien, den armband of sluier der gevierde schoone, voorteeken van volkomene zegepraal, te mogen verwerven!

Wat was het leven, het wit van die in ijzer gehulde mannen, zelven van ijzer, elk oogenblik strijdveerdig? Zij wandelden (gelijk een Duitsch schrijver zegt) de wereld door, en aanvaardden alom den strijd voor de schoonste idealen, voor de reinste en teederste liefde. Inderdaad, niet zoodra had de ridder, na veel vasten, bidden en andere oefeningen van vroomheid, na gezworen te hebben zijn leven te zullen wijden aan den dienst van God, den leenheer en de vrouwe, en de weduwen en weezen te zullen beschermen tegen verdrukking en smaad, de drie degenslagen op den schouder ontvangen, of hij ging aan 't zwerven over berg en dal, van 't eene gewest naar 't andere, overal het onrecht te keer gaande, opdagende als de kampioen van wat goed en eerlijk was. Kortom - eer, liefde, trouw, koenheid, al de deugden, die den man groot en de vrouw dubbel bekoorlijk kunnen maken, schitterden volgens de romance en de sage der middeleeuwen in de burchten en landkasteelen der ridders, en zij waren zoo algemeen gewaardeerd, dat hoffelijkheid en vrouwendienst alléen beschouwd werden als kweeksters van beschaafde vormen.

Het is, ja, een prachtig beeld, dat de menestreels van dien tijd ons, in hunne weelderige fantazij, getooverd hebben, en ware die wereld inderdaad echt, volkomen echt geweest, hoe vurig zou de menschheid die mannen met ijzeren lichaam maar van teederheid smeltende harten moeten zegenen, om de oude ruwheid van zeden gedelgd en beschaafdheid in eere gebracht te hebben!

Ongelukkiglijk is er eene donkere zijde aan dit beeld der dichtkunst. De ridder*wet* - ze was, ja, gelijk wij hooger aanduiden: maar het ridder*leven* - hoe oneindig stak het daarbij af! Getoetst aan de werkelijkheid, bewezen door de historische gebeurtenissen en veropenbaard door de hekelen leerdichten van trouwhartiger, eerlijker schrijvers dan de vleiende, tafelschuimende rondzwervers - zien wij 't beste deel van den tooverglans, in welken de ridderstand is gehuld geworden, verdwijnen, en hebben wij vóor ons eene werkelijkheid vol verkeerdheden, onzin, plichtverzuim, zonde en misdaad....

(*Wordt voortgezet*).

Rome.
Brieven aan mijnen boezemvriend, den heer Karel Weyler, hoofdonderwijzer te Antwerpen. *(Augustus 1887).*

I.
Onze Aankomst. Het Mozesbeeld van Michel Angelo.

Ik ben te Rome. Zooeven keer ik van mijn eerste uitstapje terug. Hoewel het reeds elf uren is, en ik tamelijk vermoeid ben, wil ik u met der haast schrijven wat mij meest heeft getroffen. Aldus zult gij, waarde vriend, ten minste weten wat al schoons ik hier heb gezien; ik zal het diep in het geheugen prenten, opdat wij er later over kunnen praten, wanneer wij door Antwerpens straten slenteren.

Reeds nu zal het mij geen gering genoegen zijn mij met u over zulke belangrijke zaken te onderhouden, niettegenstaande den verren afstand, die ons scheidt.

Natuurlijk kan er geene spraak zijn u een volledig verslag over mijn verblijf alhier te zenden. Evenmin wil ik in esthetische, geschiedkundige of wetenschappelijke beschouwingen over Rome's kunstverzamelingen treden; hierover zult gij in uwe bibliotheek belangrijkere bijzonderheden vinden dan ik er zou kunnen mededeelen.

Neen. Ik zal wandelen, de oogen wijd opendoen, hier en daar vluchtig opteekenen wat mij meest treft, en u schrijven wat ik denk of gevoel bij het bezichtigen der wonderen der Eeuwige Stad.

Ter zake. Dezen morgen vertrok ik te Florence te zeven uren veertig; volgens den Reisgids moest ik te Rome te twee uren vijftig aankomen. Twee uren vijftig! Dit is eene uitdrukking, waaraan wij ons moeilijk kunnen gewennen, niet waar? Zeggen wij in de Kempen twee uren.... dan is het verstaan, dat het niet veel vóor of na dien tijd kan zijn. Te

onzent hooren wij tien minuten vóor drij uren, en rechtuit moet ik bekennen, dat het veel beter is.

Want, uit gewoonte, doch laat ik maar zeggen, ook uit nieuwsgierigheid, zoohaast mijn horloge twee uren aanwees, kon ik niet gelooven, dat bijna nog een uur zou verloopen, alvorens we de spoorhal zouden binnenstoomen. Ongeduldig blikte ik door het venster, hoewel het landschap, dat wij doorreden, hoegenaamd niets merkwaardigs opleverde. Altijd dezelfde, eentonige vlakte der *Campagna romana.* Geen heuveltje, geen boom, geen huis is zichtbaar. Aan beide zijden van den spoorweg strekken zich dorre weiden uit. Vele runderen grazen ongestoord voort; andere steken het hoofd in de hoogte, en zien verwilderd den trein na, die met verbazende snelheid voorbijsnort. Eindelijk daagt vóor ons een stipje in het verschiet op: het is de koepel der Sint-Pieterskerk. Hij komt nader, wij rijden voorbij barreelen, arbeiderswoningen en werkhuizen; langzamer, langzamer gaat de trein; wij rollen onder eene glazen hal, voorbij het station, waarop we de zoogende wolvin met Romulus en Remus, stadswapen, reeds zien; de wachter opent het portier en roept: *Roma!* wij stappen uit, en bevinden ons in de stad der Cezars.

Daar stonden we nu, mijn broeder en ik, elk met een klein reiskoffertje in de hand. Beschouwingen maakten we niet veel, ik zeg het rechtuit. Ten eerste het was brandend heet op het groote stationsplein, ten tweede we hadden honger, en ten derde de reis had ons vermoeid. Gelukkiglijk was ons gasthof aan de andere zijde van het plein gelegen. We begonnen met de oude Romeinen na te volgen; het is te zeggen: we namen een frisch bad, borstelden elkander wel af, en aten met eenen eetlust, die aan Kempische magen past. Een goed uurken rustten wij op de bank uit, rookten eene pijp, en besloten eene wandeling in den omtrek der spoorhal te doen.

In den begin ondervonden wij geene geringe teleurstelling. *De Via Nazionale*, *de Via del Venti Settembre, de Via Cavour*, *de Via Reghina Margaritta* gelijken heel sterk aan de *Anspachlaan* te Brussel en de *Gemeentestraat* te Antwerpen. Ook vormen zij een nieuw kwartier, hetwelk sinds vijftien jaar is aangelegd. Kaarsrecht zijn er de straten, de huizen gansch in onzen bouwtrant. De *Via Nazionale*, is voor het minst eene halve uur lang. Wat ik zeggen zal, is, dat deze wijk wemelde van volk. Vóor de koffiehuizen zaten honderde menschen, waar, tusschen vele vrouwen en kinderen, in som-

mige straten was de toeloop zoo groot, dat zij, die stadswaarts gingen, rechts moesten houden, terwijl zij, die zich naar de spoorhal begaven, den linkerkant volgden.

Al de volksklassen waren hier vertegenwoordigd, zelfs had de gegoede burgerij de overhand. Weldra hadden we bemerkt, dat die wandelaars de stad ontweken. Een weinig buiten dezelve bevinden zich vele herbergen, de muziek kon men tot in het station hooren. Het leven, dat deze Italiaansche gasten maken, is onbeschrijflijk. Die duizenden bedaagde heeren, oude matronen, jeugdige juffers en kleine kinderen schijnen elkaar toe te roepen alsof ze honderd meters van elkander verwijderd waren; zoo luide schaterlachen en schetteren ze, dat men onze dorpsgenooten meent te hooren, wanneer Van Gael in '*De Klok*' zijne weinig kiesche grappen vertelt.

Lang wandelen we door de drukke straten, lang staan we voor de spoorhal te kijken, waar een Regiment *Bersagliere* gaat vertrekken. De fiksche soldaten, met hunne ronde, blinkende hoedjes, waarvan de hanenpluimen overvloedig op den schouder vlotten, hebben het alzoo druk als de jonge signoras met hunne roode kleederen en waaiende linten.

Wij verwijderen ons een weinig van dit drukke tooneel, en komen aan eene kerk. De deur is open. Vlak schijnt de zon op den voorgevel. Zonder elkander te raadplegen, klimmen wij met loome schreden de trappen op. Wij bevinden ons voor *San Pietro in Vincoli.*

Nog word ik de koelte gewaar, die in deze kerk heerschte, hoewel gansch het gewelfsel door het gouden schemerlicht beschenen was.

Tegen den rechter zijwand prijkt een der verhevenste meesterstukken der nieuwere kunst: *het Grafmaal van Julius II met het Mozesbeeld van Michel-Angelo.*

Ziehier hoe ge u dit werk moet voorstellen. In het midden, op een laag voetstuk, de zittende figuur van Mozes, aan beide zijden, in nissen, twee rechtstaande vrouwen, rechts Rachel, met gevouwen hand en gebogen knie, die het beschouwende leven, links Lia, met eenen spiegel in de eene en eenen bloemkrans in de andere hand. Zij stelt het werkelijke leven voor. Boven de consolen, borstbeelden. Te midden op een sarcophaag, de liggende figuur van Jules II, deze laatste aangrijpend waar. Vooral het hoofd, waarop de pauselijke kroon prijkt, is wonderschoon. In de zijnissen, eene zittende sibylle met eene onverklaarbaar droefgeestige uitdrukking op het

gelaat, aan de andere, een profeet, hij heeft in de linkerhand een boek, in de rechter eene rol papier.

Het Mozesbeeld, dat gansch het gedenkteeken beheerscht, is, gelijk gij weet, wereldberoemd. Mozes is een reus, zijne uitdrukking en houding zijn zoo indrukwekkend, dat geen paleis groot genoeg voor hem schijnt te wezen. Het hoofd is te klein, doch het gelaat is zoo sprekend, dat men uren lang den man naar de geheimste gevoelens van zijn hart kan ondervragen. Wat is er eigenlijk op die grove trekken te lezen? Misnoegdheid, toorn, wanhoop? Wellicht dit alles, en nog veel meer. Ja, de Joodsche wetgever wrokt, daar zijne beste inzichten door zijne landgenooten worden miskend. Doch Michel Angelo heeft daarbij aan zijne eigen sombere levensopvatting, aan zijnen walg van het leven, aan zijne titaansche kracht willen lucht geven. Over de breede borst golft de baard als eene zeebaar, de handen en armen zijn die van eenen werkman, zij zouden het hechtste gebouw op zijne grondvesten doen schudden. Uren, ik herhaal het kan men dit beeld aanschouwen; in zijne ijzingwekkende kalmte schijnt het op zijne beurt tot het diepste van uw hart door te blikken, het maakt u angstig, en schijnt voor hoofddoel te hebben u te verkleinen, te vernietigen, u met eerbied, met ontzag te vervullen voor de ongeëvenaarde macht des meesters, die het voortbracht.

Wanneer we uit de kerk kwamen, begon het reeds duister te worden, hoewel het schouwspel op de straat nog immer even levendig was.

Vóor het *Hotel Continental* hebben we een frisch glas *Münchener* gedronken, en eene lekkere pijp gerookt, zoodat ik hoop goed te slapen, hoewel dit onbeschrijfelijk Mozes-hoofd, met zijnen doorborenden, vorschenden en tevens verwijtenden blik niet ophoudt mij te vervolgen.

II.
De Piazza di Campidoglio, het Museo Capitolino.

De Tarpeische rots is niet ver van het Capitolium.

Dit hebben we in onze studiejaren dikwijls gehoord: heden vriend, heb ik mij daarvan met eigen oogen kunnen overtuigen.

Aan de westzijde van het *Forum*, niet ver van den Saturnustempel, beklimmen wij eene steile straat. Boven gekomen,

bevinden wij ons op de *Tarpëische rots.* De plaats, waar vroeger de misdadigers verpletterd neervielen, is thans de achterbuurt van een der smalle zijsteegjes der *Ghetto.* Een half dozijn afzichtelijke, in lompen gehulde vrouwen zijn er aan 't lijnwaad wasschen. Slechts enkele stappen, en wij zijn op de *Piazza del Campidoglio*, een der voornaamste pleinen van Rome. Het oude Senatorenpaleis dient thans tot Raadhuis; zijn vierkante toren is merkwaardig. Ons trof meest de fontein, die zich vóor het gebouw bevindt. In het midden ziet men *Rome triomfante*, een witmarmeren beeld met porfieren draperijen, links en rechts twee vrouwenfiguren, den *Nijl* met den sfinx, en den *Tiber* met de wolvin, voorstellend. Beide laatste komen, zegt men, uit de thermen van Konstantijn. Gij kunt u geen denkbeeld vormen van den overvloed van water, welke deze fontein geeft.

Wanneer te Hoogstraeten, aan den oliemolen, al de sluizen opgetrokken waren, ging het er fel toe, niet waar? Weet gij nog, dat men het gedruisch tot in onzen hof kon hooren? Dat zeer weinigen onder ons in den draaikolk durfden duikelen? Welnu, hier ook komt het water op dergelijke manier uitgespat, uitgespuwd, ben ik geneigd te zeggen. Naast het bekken loopt, kringvormig, eene marmeren zitbank. Wij plaatsen er ons op, met den rug naar het stadhuis gekeerd, en hebben een heerlijk uitzicht op de stad, die aan onze voeten ligt. Langzaam daalt de straat. Aan onze rechterzijde bevindt zich het *Museo Capitolino*, dat we aanstonds zullen bezoeken, thans is het buiten veel te aangenaam, om zoo spoedig die zalen te doorwandelen. Warm schijnt de zon, doch wij zitten in de koele schaduwe, welke het gebouw over het plein werpt, en daarbij, wij kunnen van tijd tot tijd hoofd en aangezicht verfrisschen met het water der fontein: 't is waarlijk aangenaam. Te midden der *Piazza* verheft zich het bronzen standbeeld van Marcus-Aurelius. Vroeger was het gansch verguld. Het voetstuk is laag, het werd door Michel-Angelo ontworpen. Indrukwekkend mag men het gedenkteeken noemen. De keizer draagt eenen wijden mantel, met uitgestrekten arm verkondigt hij den vrede.

Als de tribuin Rienzi, door Wagner verheerlijkt, ridder geslagen werd, vloeide, bij middel van looden buizen, den ganschen dag, roode en witte wijn, uit de neusgaten van dit paard, ten dienste des volks.

Eene ballustrade begrenst de *Piazza di Campidoglio*,

welke den vorm van een terras heeft; links en rechts verheffen zich marmeren tropeeën (81-96 na Ch. door eenen vrijgemaakten slaaf van keizer Domitianus, ter verheerlijking der zegepraal op de Germanen vervaardigd,) verders de beelden van Castor en Pollux, van Konstantijn en zijnen zoon; aan het einde der ballustrade eene Mijlzuil, de eerste der *Via Appia*.

Van mijne notas, in het *Museo Capitolino* genomen, zal ik u slechts de voornaamste mededeelen. *De stervende Gallier* en *de Kapitolijnsche Venus* zijn de geheele wereld door vermaard. De godin der liefde is op het punt in het bad te gaan, hare kleederen zijn hare hand ontvallen; zij ziet voór zich neder; het is een der wonderste beelden der Oudheid. Van *De stervende Gallier* heeft men in de meeste Academies afgietsels, de adel, de waarheid van den Gallisschen typus, is wonderwel weergegeven; de krijgsman met zijne schoone, geëvenredigde gestalte, zijnen zwaren knevel, lange, achteruitgestreken haren, is waarlijk prachtig.

De stanza degli Imperatori (Kamer der Keizerbeelden) zouden onze studenten der Romeinsche geschiedenis moeten kunnen zien. Daar heeft men de borstbeelden van al de keizers en eene menigte grooten van het wereldrijk. Hunne gelijkenis wordt niet in twijfel getrokken. Lang, ik moet het zeggen, heb ik die wondere, zoo verscheiden koppen aangestaard. Doordringend verstand, wildheid, dierlijke driften, onverzaadbare wreedheid; dit alles is op deze sprekende trekken te lezen, die tevens een belangrijk gedeelte van de wereldgeschiedenis verhalen.

Enkele regels wil ik overschrijven, van de indrukken, die ik in deze zaal op het papier heb geworpen.

Agripina de Oudere, echtgenoote van Germanikus. Eene wonderschoone vrouw. Heeft het hoofd een weinig rechtsgeneigd, en schijnt in diepe droomen verloren. Ernst is op haar gelaat te lezen. Zij zit op eenen langen zetel: de linkerhand rust op de leuning, de rechter op haren schoot; het heerlijk geëvenredigde lichaam is onder de zwierige draperijen van het kleed bemerkbaar.

Marius. Men zou zeggen twee helften van verschillende hoofden boven elkander geplaatst. Het onderdeel spits, de kin groot en dubbel, de mond wijd, de lippen dik. De neus is scherp, en heeft groote vleugels. Het bovenhoofd ongemeen sterk ontwikkeld, en verre van rond: het heeft vele bulten.

De slapen breed, het voorhoofd vooruitspringend, gebult en gefronst.

Agripina de Jongere, Nero's moeder. De hals boven verhouding lang. Het aangezicht door en door Romeinsch. Van de oogen tot de kin is het ongemeen groot, het voorhoofd smal, de haren krullend en overvloedig. Agripina poseert. De boezem heerlijk ontwikkeld.

Messalina, *echtgenoote van Claudius.* Een regelmatig aangezicht met groote, wijdgeopende oogen; de trekken om den mond ongemeen zuur en bitter.

Wanneer wij uit het museum kwamen, was er ongemeen veel volk op de Piazza te been. Niet lang moesten wij naar de reden daarvan raden. Een smal tapijt was in den gang van het stadhuis gelegd; aan beide zijden stonden talrijke volksmeisjes en juffers uit den gegoeden stand geschaard; een aanzienlijk huwelijk was blijkbaar op handen. Ja, het was juist hetzelfde als te Antwerpen, te Lier of te Hoogstraeten. Wanneer het paar voorbijtrad, ging er tusschen de schaar een gesnap op, dat hooren en zien vergingen. Geen woord verstond ik van al het gepraat, doch de toon liet mij geen oogenblik in twijfel. Spoedig was ik overtuigd, dat het thans nog in Italie's hoofdstad toegaat gelijk te Amsterdam in Vondels dagen.

Terwijl we dit tafereeltje gadesloegen, fluisterde ik mijnen broeder de verzen mijns lievelingsdichters in het oor:

> Hier leest men de gebôon
> Der ondertrouwden af, die op den Zondagstoon
> Naar hunne trouwboei trêen met onverzaad verlangen;
> Terwijl de drang des volks en toeloop vast de wangen
> Der bloode bruiden verft in 't op- en nedergaan
> Van 't Raadhuis naar hun straat, bestrooid met pallemblaan,
> En gouden looveren door eene straat van menschen,
> Die 't nieuwgetrouwde paar den schoot vol zegen wenschen,
> Of wegen onderling de bruid en bruidegom
> Te rijk, te vrek, te lang, te kort, te wijs, te dom.

Wij daalden de *Piazza* af, om de smalle steegjes der Ghetto te doorwandelen.

(*Wordt voortgezet*).

GUSTAAF SEGERS.

Kroniek.

Letter- en tooneelkunde.

- *Letterkundig congres te Parijs.* - Het internationaal letterkundig congres te Parijs heeft de volgende besluiten genomen:

Artikelen in dagbladen en opstellen in tijdschriften mogen zonder toestemming des schrijvers niet overgedrukt worden.

De schrijver is niet verplicht, er bijzonder gewag van te maken, dat hij zich zijne rechten als schrijver voorbehoudt.

Elk dagblad mag een in een blad openbaar gemaakt staatkundig artikel weergeven, mits het de bron en den naam des schrijvers bekend maakt, indien het artikel geteekend is, tenzij uitdrukkelijk bekend is gemaakt, dat de overdruk verboden is.

Het recht des schrijvers strekt zich uit tot telegrammen en de gemengde berichten, die een letterkundig karakter hebben.

De roman in feuilletonvorm mag zonder vergunning van den schrijver niet overgedrukt worden.

Het recht des schrijvers sluit voor anderen niet het recht uit, citaten te geven, indien het geschiedt met een kritisch, polemisch of leerrijk doel.

Het nadrukken van een letterkundig werk in eene bloemlezing is afhankelijk gesteld van de vergunning des schrijvers.

De omwerking van een roman in een tooneelstuk, of omgekeerd, en in het algemeen wat men ‘adaptie’ noemt, is zonder vergunning des schrijvers een ongeoorloofde nadruk.

Het recht van vertalen van een letterkundig werk zal op dezelfde wijze en gedurende denzelfden tijd bestaan als het recht op het oorspronkelijke werk.

- *Gulden sporenslag.* - Woensdag 10 Juli, werden de inwoners van Brugge aangenaam verrast door het luiden onzer statige zegeklok en het liefelijk spelen van den beiaard. Het was de aankondiging van den aanstaanden heugelijken verjaardag, van den roemrijken *Gulden sporenzege*!

Op 11 Juli van in den vroegen morgend, werden de huizen feestelijk bevlagd. Niemand, noch liberaal, noch katholiek wilde uitsteken. Het was een verrukkelijk gezicht door onze straten te wandelen. Brugge had zijn feestgewaad aangetrokken. Het was ook feest in het hart der Bruggelingen.

Om 11 1/2 ure kwamen eenige maatschappijen marktwaarts, met kartel en standaard. Het waren Vlaamsche kringen die wilden bloemen en kronen nederleggen aan den voet der standbeelden. Ten 12 ure begon het muziek der lanciers zijne schoonste stukken uittevoeren; ten 12 1/2 ure kwamen de maatschappijen, met keurige vaandels en kronen zich rond de beelden scharen. De Groote Markt was eivol. De heer Coppieters voorzitter der Breidel-kommissie, sprak aan den voet der beelden eene korte maar krachtige redevoering uit, waarin hij bijzonderlijk liet uitschijnen dat het plaatsen dezer beelden niet alleen een dankplicht was, maar tevens eene bestendige les van vaderlandsliefde voor het opkomend jonger geslacht. Hij moedigde de jongelingschap aan, zich geheel en gansch aan het Vlaamsch vaderland te wijden.

Prachtige kronen en lauwertakken werden daarna aan het voetstuk gehangen en het muziek van het voetvolk zette het koncert voort. Onder de uitgevoerde stukken moet ik Gevaert's *Artevelde* noemen, benevens *Ons Vlaanderland* en het *Lied der*

Vlamingen. Deze vaderlandsche liederen werden door duizenden begeesterde toeschouwers medegezongen.

Den geheelen dag was het volk in vroolijke stemming. Des avonds had opnieuw een koncert plaats op de Groote Markt, door het stadsmuziek. Onder de schoone stukken werden even onze vaderlandsche gezangen niet vergeten. De drie liederen en wel bijzonderlijk *De Vlaamsche Leeuw*, werden met koortsige geestdrift medegezongen door eene onafzienbare menigte. Deze zangen werden zelfs hervraagd

De bewoners der Groote Markt hebben hunne huizen verlicht.

Voor den gevel van Cranenburg stond in vurige letters te lezen: *De Vrije Vlamingen*, *Grievenkomiteit.* Dit werd zeer opgemerkt en menige Vlaming werd hartelijk geluk gewenscht. Immers het is dank aan de bemoeiing van dezen werkzamen kring dat wij het inrichten van dezen nieuwen nationalen gedenkdag te danken hebben. Ten 11 ure van den nacht, werden al met eens de beelden van Breidel en De Coninck met elektrisch licht beschenen, gedurende een gansch uur. Onze schoone triomfklok liet zich weêrom hooren, gemengd met het zoet geklingel van ons klokkenspel. Wat schoone, wat prachtige, wat dichterlijke gevoelens men op deze stonden gewaar wordt, is onbeschrijflijk!

Brugge heeft wederom aan zijne vaderlandsche gevoelens zijn hart kunnen lucht geven!

- *Bouwstoffen voor de Geschiedenis der Vlaamsche Beweging.* - Namens het *Taalverbond* verzoekt M. Flor. Van der Ven, Tuinbouwstraat 4, Antwerpen, alle belanghebbenden mede te werken tot het bijeenbrengen van bouwstoffen voor eene Geschiedenis der Vlaamsche Beweging sedert den slag van Waterloo.

Hierachter volgt eene voorloopige lijst van boeken, tijdschriften, dag- en weekbladen, welke kunnen beschouwd worden als staatkundige, maatschappelijke, letterkundige en biographische bronnen voor die geschiedenis.

Eenige leden van het *Taalverbond* hebben het denkbeeld opgevat om uit ieder dezer bronnen chronologische aanteekeningen te verzamelen.

M. Van der Ven zal met dankbaarheid vernemen of men geneigd is om een of meer dezer bronnen (tijdschriften, weekbladen, enz.) aandachtig te lezen en zorgvuldig te excerpeeren. Ook zal men hem verplichten met hem op de onvermijdelijke leemten dezer voorloopige lijst te willen wijzen.

Eindelijk verzoekt hij om uit uwe persoonlijke herinneringen aan te teekenen wat in gedrukte werken ontbreekt, aangaande de Geschiedenis der Vlaamsche Beweging en hetzelfde van vrienden en kennissen te bekomen.

Vooral de taalstrijd buiten de steden Antwerpen, Gent, Brussel en Brugge kan alleen door dergelijke gedenkschriften geschetst worden. Bijdragen tot de geschiedenis der plaatselijke politiek onder Vlaamschgezind oogpunt, tot de geschiedenis van maatschappijen en couranten leveren inzonderheid belang op.

Met de meeste erkentelijkheid zullen alle mededeelingen en vooral verslagen, reglementen, afdrukken van vertoogschriften enz. van politieke en van Vlaamschgezinde vereenigingen door M. Van der Ven worden ontvangen.

Officieele en andere reeksen.[1] - *Officieele stukken*, 1815-1830. - *Moniteur Belge.* - *Annales Parlementaires.* - Hymans, *Histoire parlementaire de la Belgique.* - Officieele verslagen van provinciën en steden. - Handelingen der *Nederlandsche Congressen.* - Lettervruchten van *Tijd en Vlijt.* Leuven 1845-47. -

(1) Wij hebben enkele titels van jaarboeken, tijdschriften, dag- en weekbladen aan deze lijst toegevoegd.

Studentenalmanakken van *'t Zal Wel Gaan.* Gent 1854-89. - Verslagen der Maatschappij *De Taal is gansch het volk* te Gent, 1836-89. - Verslagen en

jaarboeken van het *Willems-Fonds*, 1851 en volgende jaren. - Verslagen en jaarboeken van het *Davids-Fonds.* - Verslagen over den toestand van *Tijd en Vlijt*, 1840 en volgende jaren. - Verslagen over den toestand van de Vlaamsche Conferentie der Balie van Gent. - Almanakken. - Vakbladen en Tijdschriften. - Vlugschriften. - Losse Bladen. - Enz., enz.

Tijdschriften. - *Nederduitsch Letterkundig Jaerboekje.* (Gent 1834 en volgende jaren). - *Bijdragen voor Letteren*, *Kunsten en Wetenschappen* (der Gazette van Gent, Gent 1836-1839.) - *Belgisch Museum.* Gent, 1836-1846. - *Nederduitsch Magazijn* (abt Olinger). Brussel 1835-37. - *De Eendragt.* Gent, 1846 en volgende jaren. - *Muzen-Album.* - *Meiloover.* (Gent 1870-72.) - *Jaarboekje van Zetternamskring.* Gent 1873-75. - *Jaarboekje van 't Kerssouwken.* Leuven, 1862-73. - Zes jaarboeken der letterkundige vereeniging Jan Frans Willems. Antwerpen. - *Nederduitsche Letteroefeningen* van Blommaert, Serrure, enz. Gent, 1834. - *De Middelaer.* 1840-1843. - *De School- en Letterbode.* St Truiden 1844 en volgende jaren, uitgegeven door Serrure. - *Vaderlandsch Museum*, 1855 en volgende jaren. - *De Noordstar*, Antwerpen, 1841 en volgende jaren. - *Het Taelverbond.* Antwerpen, 1845-1854. - *Het Vaderland*, Antwerpen, 1844-1845. - *De Vlaemsche Letterbode*, Antwerpen, 1843-44. - *De Vlaemsche Stem*, Brussel, 1846. - *De Vlaemsche Rederijker* (uitgegeven door P.J. Van Kerchoven), Antwerpen, 1844-1854. - *De Vlaemsche School*, Antwerpen, 1855 en volgende jaren. - *De Broederhand*, uitgegeven door Wolf en L. De Vleeschhouwer, 1847. - *Kunst- en Letterblad*, uitgegeven door Snellaert, Gent, 1840-43. - *Wodana*, uitgegeven door Wolf, Gent, 1843 en volgende jaren. - *Brabantsch Museum* (uitgegeven door Van Even). 1860. - *Hekel en Luim*, tijdschrift toegewijd aan de verdediging van de taelregten der Vlaemsche Belgen, Hasselt, 1856-1859. - *Het Klaverblad.* Antwerpen, 1859 en volgende jaren. - *Nederduitsch Maendschrift.* Brussel, 1862 en volgende jaren. - *Noord en Zuid*, Brussel, 1861 en volgende jaren, - *De Toekomst*, 1857-1889. - *Het Vlaamsch Verbond*, Gent, 1861-1862. - *De Wekker.* - *Het Pennoen.* - *De Vlaamsche Vlagge.* - *Kwaepenninck.* - *Jong Vlaenderen.* - *Nederduitsch Tijdschrift.* - *Nederlandsch Tijdschrift.* - *Nederlandsch Museum.* - *De Vlaamsche Kunstbode*, Antwerpen, 1870-89. - *Nederlandsch Dicht- en Kunsthalle.* - *Het Belfort.* - *De Ontwaking* (uitgegeven door L. Van der Schoepen), 1883-84. - Noord Nederlandsche, Duitsche en Fransche bladen en tijdschriften.

Week- en dagbladen. - ANTWERPEN. De Roskam, 1847. - De Schrobber, 1847. - Het Handelsblad - Reinaert de Vos (L. De Vleeschouwer). - De Grondwet (tot 1864) J. Van Ryswyck. - De Koophandel. - Allemansblad. - Volksblad. - Het Vrije Woord. - Onze Taal (en andere studentenbladen). De Schoolgalm, enz. De Hekelaar. - Recht door Zee. - Vooruit. - Antigoon. De Kleine Gazet, dag- en weekblad. - Het Volk. - De Stormklok. - De Voorwacht. - Noord en Zuid. - Het Antwerpsch Tooneel. - Het Nederlandsch Tooneel. - Spiegels en Luybrechts. - De Vooruitgang. - Antwerpen. - De Beschaving. - Het Vrije Volk. - Het Recht. - De Nijptang. - Het Vlaamsch Heelal. - De Vrijheid.

GENT. De Gazette van Gent. - De Beurzen Courant. - De Broedermin. - De Stad Gent. - Het Volksbelang. - Het Fondsenblad. - De Gentenaar. - Het Vaderland. - Het Vlaamsche Volk (1870-1871).

BRUSSEL. VLAEMSCH BELGIË, 1844 (dagblad). - DE VLAEMSCHE BELGEN, 1844 (dagblad). - DE KLAUWAERT (tot 1862). - DE KERELS. - VOORUIT. In Vl. Vl.

(Ned. Student.). - DE ZWEEP. - FLANDRIA. - DE VLAMING. - HET LAATSTE NIEUWS. - REVUE TRIMESTRIELLE. - REVUE DE BELGIQUE. - FRANSCHE PERS.

BRUGGE. ROND DEN HEERD. - DE HALLETOREN. - DE BRUGSCHE BEIAARD. - LA PLUME. - DE KLAUWAERT. - GAZETTE VAN BRUGGE. - BURGERWELZIJN. - DE WEST-VLAMING.

- Naar wij uit goede bron vernemen, is bij de Uitgevers-Maatschappij 'Elsevier' eene nieuwe goedkoope uitgave ter perse van de *Fabelen van La Fontaine, nagevolgd door J.J.L. ten Kate*, *met al de illustratiën van G. Doré die in de vorige uitgaaf voorkwamen.*

Eene buitengewoon groote oplaag, naar men verzekert, stelt de Maatschappij in staat dit prachtwerk tot zeer lagen prijs in den handel te brengen.

- Het *Taalverbond* heeft besloten dit jaar de tweehonderdste verjaring te vieren van het afsterven van den Zuid-Nederlandschen tooneeldichter Willem Ogier, die te Antwerpen in 1618 geboren en aldaar in 1689 gestorven is. Te dezer gelegenheid zal, met ondersteuning der stad, door de artisten van den Nederlandschen Schouwburg het tooneelstuk *Haet ende Nijdt* van Ogier worden opgevoerd. Wat het borstbeeld van den gevierde betreft, hetwelk in het foyer van den schouwburg zou geplaatst worden, daarover heeft de stad nog geene beslissing genomen.

- Tot leden van den jury, gelast met het beoordeelen van den prijskamp van Toonzetkunde, gezegd Prijs van Rome, zijn benoemd. De Heeren Gevaert, Samuel en Radoux, leden der Koninklijke Akademie en Bestuurders der conservatoriums van Brussel, Gent en Luik; Peter Benoit, bestuurder der Vlaamsche Muziekschool van Antwerpen; J. Van den Eeden en Mathieu, bestuurders der muziekscholen van Bergen en Leuven; G. Huberti, toonzetter te Brussel,

Beeldende kunsten.

- Tentoonstelling van Parijs. - Bekroningen.

SCHILDERKUNST: *Eeremedalies:* Alfred Stevens, Emile Wouters, Franz Courtens, *Medalies van eerste klas*: Emiel Claus, Lamorinière, Struys, Verhas, Verstraete en Verwee.

Medalie van 2e *klas*: A. Hennebicq, Mej. Collard, Artan, Knopff, Den Duyts en Stobbaerts.

BEELDHOUWKUNDE. *Eeremedalies:* Paul De Vigne, Ch. Vander Stappen, Constant Meunier, en Juliaan Dillens.

Medalie van 1e *klas*: Mignon, Devillez en Charlier.

Medalie van 2e *klas:* De Rudder, Samuel, Paul Dubois en Namur.

Medalie van 3e *klas*: de Tombay, Gaspar, Leroy, Willems, Samain.

Eervolle melding: Braecke en Geerts.

GRAVEERKUNDE. *Medalie van* 1e *klas*: J.B. Meunier.

Medalie van 2e *klas:* Dante en Michiels.

Medalie van 3e *klas*: Lemaire.

- Het Staatsbestuur heeft, onder voorbehoud der goedkeuring van de Kamers, de prachtige tapijten aangekocht van Antoon Leyniers, door M. Cardon onlangs te Brussel tentoongesteld, en voorstellende de saga van Romulus en Remus. Zij zijn

bestemd voor het nieuw Museum van sieraadkunst. De staat heeft voor deze tapijten 175000 fr. betaald.

Tentoonstelling te Keulen. - De Belgische kunstenaars hebben zich in de tentoonstelling te Keulen op eene bijzondere manier onderscheiden. Zij behaalden de volgende belooningen:

SCHILDERKUNST. *Groote eeremedalie:* M.J. Portaels.

Eeremedalie: MM. Hennebicq, Cluysenaer, Verstraete, Ph. Claus, Stobbaerts en Heymans.

Gouden medalie: MM. Asselbergs, Binjé, Broerman, Coosemans, De Vriendt (Aalbrecht), De Vriendt (Juliaan), Dierickx, Baertsoen, T'Schaggeny vader, Terlinden.

Zilveren medalie: MM. Boudry, A. Dillens, Collin, Farasyn, Cuhstohs, Vanden Peereboom, F. de Beul, François, De Bats, Cogen, Dion, Impens, Mej. Ronner, de Paepe, Van Melle, Tremerie, Rosier, Hamesse, R. Wytsman, Abry, Leroy, C. Van Leemputten, Rul. Vander Meulen, Van Ham, Auten, baron Goethals, Van Severdonck, Vanden Bussche.

Bronzen medalie: MM. Vanden Bussche, Van Geler, Van Overbeek, Ludwicq, Surinex, Van Damme, Vanden Eycken, L. Lebon, Hoorinckx, Mej. de Villermont, Boch, MM. Chappel, Gilsoul, Instituut van beroepsleergang van Carlsburg, MM. Conraets, Bourotte, Van Butsele, V. de Bourtzoff, Mej. Bertha Art, Emma Capesius, Mevrouw Wytsman, Mej. C. Triest.

BEELDHOUWKUNST. *Gouden medalie*: MM. Charlier, Devresse, Paul Dubois, Meunier.

Zilveren medalie: MM. de Tombay, Leroy, De Keyser, Joris.

WATERVERFSCHILDERING. *Gouden medalie*: De heeren Victor Uyterschoot en Cassiers.

Zilveren medalie: MM. Themon en Titz.

Bronzen medalie: M.F. Conraets.

GRAVEERKUNST. *Eeremedalie*: M. Weber.

Zilveren medalie: M. Cleykens, Mev. Mary Guillou.

Bronzen medalie: M. Karl Meunier.

BOUWKUNST. *Bronzen medalie*: MM. Horta en de Breuck.

GESCHILDERDE RAMEN. *Gouden medalie:* M. Coucke, van Brugge.

- De schilderij *De Rekwestmeester van Richelieu*, van den kunstschilder Theofiel Lybaert, en die deel maakt van de tentoonstelling in de stad Namen ingericht, is door de provincie Namen aangekocht.

Toonkunde.

- De Bayreuth-feesten zullen in de maanden Juli en Augustus aanstaande plaats hebben. In het geheel zullen er achttien voorstellingen van Wagner's meesterstukken gegeven worden, te weten: negenmaal *Parcifal*, viermaal *Tristan und Isolde* en vijfmaal *Die Meistersinger von Nürnberg.*

Nieuwe Uitgaven.

Onze Nationale Letterkunde. N^{r} 8. SLEECKX: Miss Arabella Knox. Eene paardengeschiedenis. In 8°, IV en 36 blz.
Prijs: 0.25 fr.

- *De Vassalen van Vlaanderen en de Ronden van Henegouw*, door A.J. ROËLL. (Uitgave van het Davidsfonds n^{r} 63.) In 8°, 202 blz. - Lier, Jos. Van In & Co.

- *Simoen Michiel Conmckx' Dichtwerken*, voorafgegaan van eene studie over zijn leven en zijne werken. (Uitgave van het Davidsfonds n^{r} 64.) In 8° 224 blz. St-Troiden, G. Moreau-Schouberechts.

[Nummer 8/9]

Verbrokene liefde
Novelle
door Richard Millecam

Zie vorige aflevering blz. 360.

VIII.

‘Zoodus, Edmond, dat het Zondag aanstaande kermis is te Rozenakker?’

‘Ja, Eugeen.... Sapristi! wij moeten ons dit jaar eens ter dege vermaken. Gij gaat toch mede niet waar?’

‘Of ik!’

‘En Arthur en Remi zullen ook van 't gezelschap zijn, hoop ik.’

‘O! indien wij er niet bij waren dan haddet gij geene leute,’ antwoorden beide laatst aangesprokenen als uit één mond.

‘Sa! dat gaat mij,’ zegt deze die zich Edmond noemt, terwijl hij vergenoegd zijne handen in elkander wrijft. ‘Ik heb mijn papa reeds ten halve van uwe komst verwittigd, vrienden, en hem gevraagd een lekker noenmaal te bereiden.’

‘En?...’

‘O! weest gerust! Hij heeft mij verklaard dat het voor hem eene eer zal zijn de geleerde vrienden van zijnen zoon aan zijne tafel te ontvangen.’

‘Top! het kan niet beter!’ klinkt het uit drie monden te gelijk. ‘Die goede papa!’

‘Heeft hij lekkeren wijn, Edmond?’

‘Het *nec plus ultra* van het druivensap, Remi, en eenen wel voorzienen kelder hoor, wij zullen zijne gelederen eens dunnen.’

De makkers van Edmond glimlachen van innige voldoening.

‘Komaan, vrienden,’ gaat deze voort, ‘eens gedronken op den goeden afloop der kermis.... Maar drommels, wat zie ik? Uwe glazen zijn ledig. Garçon, vier pinten dubbel.... Wacht, hier heb ik nog iets dat fijn is. Wilt gij smoren, Eugeen? Echte Havannas. En gij Arthur?.... Remi? neemt maar; het is u van harte gejond.’

Dit gesprek wordt gevoerd onder vier studenten in een

koffiehuis op de Koornmarkt, een paar dagen na dat Welvaert met Goevaerts onderhandelden over eene verbintenis hunner kinderen.

De vier jongelingen met wien wij zoo even komen kennis te maken zijn echte studententypen. Dit gezegd, schijnt het ons onnoodig verder over hunne persoonsbeschrijving uit te weiden. Edmond is de zoon van den rijken heer De Vriendt, de burgemeester van Rozenakker. Eugeen, Arthur en Remi, kinderen van min begoede ouders, zijn Edmonds onafscheidbare gezellen.

De garçon brengt den gevraagden drank en een oogenblik later hernemen de vier jongelingen hunnen vroolijken kout wijl ze de geurige rookwalmen hunner sigaren in de hoogte blazen.

‘Sa!’ roept Edmond eensklaps uit, ‘kent gij Roosje Veldmans, vrienden?’

‘Roosje Veldmans? Wie is dat? Neen! *Inconnu au régiment.*’

‘Komaan gij moet ze kennen, ik heb ze u over eenige weken nog getoond als wij te Rozenakker in de Oude Kroon zaten.’

‘Ah! wacht eens, ik ben er,’ antwoordt Remi. ‘Bedoelt gij dat blonde meisje, Edmond?’

‘Die met dien jongen melkbaard verkeert uit den café, in de.... de.... hoe heet de straat nu weer?’ voegt Arthur er bij.

‘Juist! juist, vrienden. Gij slaat den nagel op den kop.’

‘Welnu?’ vraagt Remi.

De zoon van den burgemeester doet een paar krachtige trokken aan zijne sigaar waarna hij antwoordt:

‘Welnu, vrienden, ik heb lust Zondag toekomende eens een paar uurtjes te dansen met Roosje en haren minnaar eens fel tegen mij in 't harnas te jagen.’

‘Dit zal zoo gemakkelijk niet gaan als gij wel denkt,’ werpt Eugeen op, die zich thans in het gesprek mengt. ‘Ik ken den minnaar van Roosje; het is een genaamde Pieter Goevaerts. Hij is ook geboortig van Rozenakker en bewoont slechts sedert een jaar of vier de stad, niet waar, Edmond?... Welnu het schijnt dat zij elkander zeer lief hebben en, moet men gelooven wat ik eenige weken geleden door een gewoon bezoeker van Pieters huis vernomen heb, dan zouden zij binnen kort in 't huwelijk treden.’

‘Praatjes, praatjes, dit al; ik weet de zaak beter,’ verze-

kert Edmond. ‘Nog onlangs heeft mijn papa met Pieters vader gesproken en de verkeering van zijnen zoon eens ten berde gebracht. Welnu, wilt ge weten wat Goevaerts antwoordde? Hij zegde dat het hem grootelijks mishaagde dat zijn zoon wekelijks naar Rozenakker gaat. Verders dat hij hem wel zal dwingen van allen omgang met Roosje Veldmans af te zien daar hij nooit in dit huwelijk zal toestemmen.’

‘O! O!’

‘Ja, maar gij weet nog niet alles, vrienden. Op papa's vraag wat hij toch tegen eene mogelijke verbintenis van zijnen zoon met Roosje had in te brengen, verklaarde Goevaerts dat hij gaarne bekent dat Roosje een zeer deugdzaam en eerlijk meisje is; maar dat Pieter betere occasie heeft en zich derhalve niet moet bezig houden met een zoo nederig meisje, als Roosje Veldmans. Wat belieft u?’

‘Zoo! zoo! draagt die Goevaerts het hoofd zoo hoog in de lucht?’ vraagt Eugeen.

‘Wel het is met hem gelijk met al dezen die van niet tot iet komen. Het spreekwoord zegt immers: - Als niet komt tot iet, kent iet zich zelven niet.’

De vier jongelingen kouten nog eenige stonden over de hoovaardij van Pieters vader waarna Arthur uitroept:

Ah sa! nu genoeg gepraat over zaken waar wij niets in te zien hebben, ik zou wel willen weten wat Edmond voornemens is te doen om het lieve blondinnetje te overhalen gedurende een paar uurtjes met hem te dansen en haren minnaar te doen watertanden.’

‘Hoe ik dit zal schikken? Ja dat weet ik zelf nog niet,’ antwoordt Edmond nadenkend. ‘Ik wil niet ontkennen dat het moeilijk zal zijn, vrienden; maar gij belooft mij immers uwe medehulp voor het plan dat ik opmaken zal, niet waar?’

‘Reken op ons!’ roepen alle drie te gelijk.

‘Welnu dan staan mijne zaken goed,’ herneemt de zoon des burgemeesters, ‘en ik zal mij eens terdege op Pieter Goevaerts kunnen wreken, want door zijne schuld heb ik, toen wij beiden leerlingen waren van de middelbare school, eens eene duchtige straf gekregen omdat ik mij jegens onzen leeraar, eene wat al te vrije poets veroorloofd had.’

IX.

Waarlijk het ziet er echt feestelijk uit te Rozenakker.

Boven al de herbergen wuift de driekleurige vlag en op

ieders aangezicht leest men kommerloosheid en gulle vreugde.

Oud en jong, elkeen is te been om zich dien dag eens ter dege te vermaken. Ook het weder is allergunstigst en niettegenstaande wij midden de Oogstmaand zijn blijft de hitte toch zeer dragelijk. De dorpelingen hebben zich verspreid in de herbergen en op de groote plaats, waar een drietal schiethuisjes, een paardekensmolen en een paar draaikramen zijn opgetimmerd.

In de oude Kroon heerscht eene drukke beweging. De knechten loopen gestadig heen en weder om de talrijke bezoekers te bedienen aan wien het lekkere bier heden bijzonder goed schijnt te smaken.

Op de achterplaats is eene danstent opgericht. Een viertal muziekanten op ledige tonnen gezeten maken het orkest uit.

Op het oogenblik dat wij binnentreden zijn zij juist bezig met een wals te spelen.

De paren flikkeren en springen, draaien en zwenken door elkander dat het stof in de hoogte vliegt en het zweet hun van het aangezicht afdruipt.

‘Ziet eens Roosje Veldmans,’ zegt een reeds bejaarde boer, die aan den ingang der tent naast andere nieuwsgierigen naar de dansers staart, ‘waarlijk het meisje kan er weg mede. Het is nu reeds de vierde dans dat ik ze aan de zijde zie van den zoon van onzen burgemeester.... Dat ware een lief koppeltje, niet waar, Mijnheer?’

Deze tot wien de ouderling het woord richt is een onzer kennissen; het is Arthur, een van Edmonds vrienden.

Het gezegde van den dorpeling verheugt Arthur ten hoogste want reeds lang wacht hij naar eene gunstige gelegenheid om de rol aan te vangen die Edmond hem heeft opgelegd. Zich een weinig ter zijde wendende als wilt hij zich goed doen verstaan van de overige omstanders antwoordt hij met zekeren klem:

‘Een lief koppeltje, ja! Maar ik vind het toch weinig eerlijk gehandeld van het meisje.’

‘Hoe zoo?’ vragen een paar personen, die naast hem staan en zijne laatste woorden verstaan hebben.

Arthur trekt eens bedenkelijk de schouders op en talmt vervolgens een weinig als vreest hij hun zijne meening mede te deelen. Eindelijk zegt hij:

‘Het moet u toch bekend zijn vrienden, dat Roosje Veldmans verloofd is aan eenen zekeren Pieter Goevaerts, een

jongeling van hier geboortig maar die thans te Gent woont.'

'Ja, ja, dit weten wij.'

'Welnu,' gaat Arthur voort, 'het schijnt dat zij voornemens is hem af te zeggen en kennis te maken met Mijnheer Edmond, met wien ze thans aan den dans is.'

'Dat is schandelijk gelogen!' roept een jongeling, die mede het gesprek aanhoord heeft.

Arthur werpt zijnen onderbreker eenen toornigen blik toe en vervolgt:

'Schandelijk gelogen, zegt gij; aanziet gij dus den zoon van uwen burgemeester voor eenen leugenaar? Luister: Ik ben het niet die dit nieuws heb uitgevonden, maar Mijnheer Edmond wiens trouwe vriend ik ben, heeft mij nog dezen namiddag ten stelligste verzekerd dat Roosje hem verklaard heeft dat ze van Pieter Goevaerts gaat afzien. Daarbij beken het met mij, is hare handeling hiervan niet het klaarste bewijs? Een meisje dat een jongen waarlijk bemint zal zich gedurende de kermis, den ganschen namiddag met geenen anderen vermaken, zonder zelfs ééns naar haren verliefde uit te zien. Want men heeft mij gezegd dat Pieter Goevaerts hier in 't dorp is. Welnu,' gaat Arthur voort, 'Mijnheer Edmond zou goed of kwaad mogen zijn, maar moest ik den jongen kennen, ik zou niet kunnen nalaten, geloof ik, hem van de valschheid zijner vriendin te verwittigen.'

'Gij hebt gelijk,' antwoorden een paar heerkens die inmiddels bijgekomen zijn, terwijl ze met Arthur eenen blik van verstandhouding wisselen; 'zulk gedrag is schandelijk en ongeoorloofd.'

De andere omstanders mompelen iets binnensmonds doch het grootste getal hunner schijnt weinig geloof te geven aan hetgeen zij vernomen hebben.

Een jongeling, die tot dan toe zwijgend naar het gesprek heeft geluisterd, verlaat op dit oogenblik de plaats en richt zijne schreden naar de gelagzaal. Hij schijnt ten prooi aan eene diepe wanhoop, die welhaast in eene sombere razernij dreigt te veranderen, want zijn gelaat wordt akelig bleek en in zijne keel ratelt een heesch gegrom. Op den toon eener diepe vertwijfeling spreekt hij tot zich zelven:

'Vergeten!... De meineedige heeft mij dus vergeten! Zij, op wien ik al mijne hoop bouwde voor de toekomst! O schande! Hare belofte van eeuwige liefde en trouw was dus enkel geveinsdheid?...'

De jongeling, in wien de lezer alreeds Pieter Goevaerts heeft erkend, meent voort te gaan in de ontboezeming van zijn wee, doch het schijnt dat zijn gemoed plotseling in opstand komt tegen de verdenking die hem martelt, want hij maakt eene beweging alsof hij de pijnigende gedachten van zich wil afwerpen en zijn gelaat krijgt eene meer kalmere uitdrukking.

Inmiddels is hij de schenkbank genaderd.

‘Drank, waard! drank!’ schreeuwt hij, ‘mijne borst is als verzengd van den dorst.’

Hij blijft eenige minuten in de gelagzaal en ledigt het eene glas bier na het andere tot wanneer hij gansch opgewonden uitroept:

‘Neen! die toestand moet eindigen. Ik wil de gansche waarheid weten, haar heur snood gedrag voor oogen leggen en den zoon des burgemeesters desnoods voldoening eischen voor deze bittere spotternij.

Het hart vervult van wrok en wanhoop keert hij weldra tot de danstent terug om zijn voornemen ten uitvoer te brengen.

X.

Het is Zaterdag.

Pieter zit naast zijne ouders aan tafel en ziet er ongemeen treurig uit.

Het avondmaal is juist afgeloopen.

‘Zoodus,’ zegt vader Goevaerts, terwijl hij eenen doordringenden blik op zijnen zoon werpt, ‘gij hebt bepaald besloten met Roosje Veldmans af te breken?’

‘Ja, bepaald, vader,’ geeft de jongen droomerig ten antwoord.

‘Ik wensch u geluk om uw besluit, Pieter,’ gaat vader Goevaerts voort, ‘want waarlijk, die verkeering was volstrekt tegen mijnen zin en nooit zou ik er in toegestemd hebben u met haar te laten in het huwelijk treden.’

‘Wat mij betreft,’ voegt Pieters moeder er bij, ‘ik heb altoos veel over gehad voor Roosje, maar door het gebeurde van Zondag laatstleden heeft zij gansch mijne achting verloren.’

Een diepe zucht welt op uit Pieters borst.

‘Nooit! nooit!’ mompelt hij op neerslachtigen toon, ‘heb ik dergelijke valschheid durven vermoeden.... Wij kennen elkander sinds onze kinderjaren en steeds heb ik in haar

niets dan oprechtheid en reinheid des gemoeds aangetroffen.'

'Ik ook, mijn zoon, heb mij zeer aan haar bedrogen,' verzekert moeder Goevaerts, 'doch het gebeurde van verleden Zondag heeft de huichelaarster volkomen ontmaskerd.'

Er heerscht eene korte poos stilzwijgen. Pieters vader heeft zijn baardbranderke gestopt en na een paar keeren de dikke tabakswalmen in de hoogte te hebben geblazen herneemt hij:

'Gij weet, jongen, dat het morgen veertien dagen zal geleden zijn dat Mijnheer Welvaert mij het zoo hoogstvereerend voorstel is komen doen zijne dochter met u door het huwelijk te verbinden.'

'Ja, ja, vader, dat weet ik zeer goed; maar waarom hier nogmaals op terugkeeren?'

Goevaerts doet alsof hij de onderbreking zijns zoons niet gehoord heeft en vervolgt:

'Ik vleide mij met het zoete vooruitzicht u gelukkig te zien door een zoo voordeelig huwelijk en bouwde het eene luchtkasteel na het andere. En wat deed gij toen ik u met het aanbod van mijnheer Welvaert bekend maakte? Waart gij dankbaar voor dit onverwachte geluk? Neen! om uwe dwaze grillen in te volgen traptet gij eene schitterende toekomst onder uwe voeten. Gij wildet van eene verbintenis met mejuffer Augusta niet hooren en zegdet dat niemand dan Roosje Veldmans u kon gelukkig maken. Gij ziet thans hoe de huichelaarster u om uwe liefde beloont.'

'Ach, zwijg, vader, zwijg!'

'Zwijgen? neen, mijn zoon, gij zult mij aanhooren tot het einde en u eens gelukkig achten naar mijnen raad te hebben geluisterd, want het is goddank nog niet te laat om alles te herstellen... Daar Mijnheer Welvaert beloofd had 's anderendaags om antwoord te komen, wist ik in den beginne niet wat ik zeggen moest om uwe weigering te verschoonen. Ik heb dan voorgewend dat gij geenen lust gevoeldet ons zoo vroegtijdig te verlaten.'

'Welnu, dit is inderdaad zoo,' valt Pieter in de rede.

Goevaerts maakt eene beweging van ongeduld en gaat voort:

'De goede heer Welvaert verklaarde dat hij die rede niet kon aannemen en deed mij vervolgens het voorstel al te zamen bij hem te gaan inwonen. Ik beloofde hem alsdan dat ik zou trachten u te overhalen en morgen zal hij nog eens om antwoord komen.... Gij hoeft dus een kort besluit te nemen.'

Een diepe zucht rijst andermaal uit Pieters borst.

Moeder Goevaerts neemt zijne hand, drukt die innig in de hare en zegt terwijl ze hem eenen liefdevollen blik toestuurt:

‘Komaan, Pieter, nu gij het voornemen gemaakt hebt niet meer naar Roosje Veldmans om te zien, kan uwe beslissing niet twijfelachtig wezen. Juffer Augusta draagt u eene ongeveinsde genegenheid toe, zij is een schoon deugdzaam meisje, bezit allerhande kennissen en heeft bovendien eene knappe opvoeding ontvangen. Zij zal dus, ik ben er van verzekerd, niet alleen eene liefderijke vrouw, maar tevens eene voorbeeldige huismoeder zijn. Bovendien met hare hand te aanvaarden is uw bestaan en het onze voor altoos verzekerd; gij behoeft ons niet te verlaten daar wij allen, zooals vader het u reeds zegde, op het uitdrukkelijk verlangen van Mijnheer Welvaart, maar één huisgezin zullen uitmaken. Gij ziet dus, mijn zoon, welke heerlijke toekomst u te wachten staat. Welnu, zoudt gij langer hieraan kunnen onverschillig blijven? Neen, niet waar? Gij zult den raad uwer ouders niet versmaden; gij zult u overtuigd achten dat wij alleen zoo handelen tot uw welzijn en dat ons eenigste wensch is u gelukkig te maken.’

In de oogen van Pieter parelt een traan van aandoening en dankbaarheid.

‘Moeder,’ antwoordt hij, ‘denk niet dat ik gevoelloos ben aan de liefde die Mejuffer Welvaert mij toedraagt; nochtans moet ik bekennen, dat, ofschoon ik vast besloten heb met Roosje af te breken, het mij moeilijk, om niet te zeggen onmogelijk is, zoo maar met eens hare gedachtenis uit mijn hart te bannen en mijne genegenheid op eene andere maagd te vestigen.’

‘Dit zijn dwaasheden!’ mompelt Goevaerts. ‘Eens getrouwd zult gij zoo niet meer spreken maar uwe handelwijze van heden belachelijk vinden. Doch genoeg, hierover. Zooals ik u zegde, komt Mijnheer Welvaert morgen om antwoord; welnu, ik wil dat gij mij op staanden voet verklaret wat gij voornemens zijt te doen. Verdere woorden zijn hier overbodig, mij dunkt, om u van het voordeelige, van het voorgestelde huwelijk te overtuigen. Zeg mij dus of gij toestemt, ja of neen.’

Op de woorden van vader Goevaerts volgt eene korte poos stilte.

Pieter schijnt eenen harden inwendigen strijd te voeren en

weet blijkbaar niet tot wat hij besluiten moet. Eindelijk zegt hij met zwakke stem:

‘Welnu, vader, moeder, als gij denkt dat ik met juffer Augusta's hand te aanvaarden gelukkig zal zijn,... welnu, zeg dan aan Mijnheer Welvaert dat ik toestem.’

‘Bravo! mijn zoon, bravo!’ roepen de beide ouders gelijktijdig. ‘O wat zal die goede Heer Welvaert verheugd zijn zulks te vernemen.’

XI.

Vier maanden zijn verstreken sedert de laatste kermis van Rozenakker.

Wij treden het huisje binnen der weduwe Veldmans.

Er heerscht eene treurige stilte in het vertrek, slechts nu en dan onderbroken door het vroolijke gezang van een kanarievogeltje, dat aan den muur in zijn kooitje, lustig rondtrippelt.

Moeder Veldmans zit nevens de warme stoof en houdt zich onledig met breien.

Roosje werkt aan een bruidskleed voor de dochter van den wagenmaker, haar gebuurmeisje.

Sinds eenige minuten nochtans blijft de naald, die zij zoo vlug door hare vingeren doet vliegen, beweegloos. De oogen der maagd vullen zich langzamerhand met tranen, haar hoofd zinkt op haren boezem en een diepe zucht welt op uit hare borst.

Moeder Veldmans staart hare dochter eene wijl weemoedig aan.

‘Roosje,’ zegt ze, op droeven toon, ‘gaat gij wederom weenen?... Ach, ik bid u, werp die treurnis van u af. Als ik u zoo zie zitten, is het mij alsof men een mes in mijn hart plofte. Komaan, kind, wees moedig; bedroef mij niet langer door uwe tranen.’

In plaats van het meisje op te beuren, doen deze woorden haar in luide snikken losbreken.

‘Moeder,’ gilt ze, hoe wilt ge dat ik het voorgevallene vergete? Hoe wilt ge dat ik mij opgeruimd toone, daar mijn hart breekt van smart en wanhoop? Vier maanden zijn verloopen, sinds dien rampzaligen dag en meer dan ooit voel ik die ijselijke wroeging die mij geen oogenblik rust gunt. Nimmer! Nimmer zal ik dien verwijtenden blik vergeten, dien Pieter mij toestuurde, wanneer hij ten tweede male in de

danstent kwam. Nog altijd zie ik dat bleeke door gramschap vertrokkene gelaat, toen die kale jonkers uit de stad met hem den spot dreven en hij, verhit door den drank en verblind van woede, Mijnheer Edmond eenen slag in het aangezicht gaf.'

'Mijnheer Edmond is een schurk, een oudersverdriet,' laat de weduwe zich met bittere stem ontvallen. 'Hij, mijn kind, is de schuld van alles wat er gebeurd is.'

'Ja, moeder, maar het was zoo de wil zijns vaders. De burgemeester had immers gedreigd ons te doen verhuizen bijaldien ik zijnen zoon dierf weigeren met hem den namiddag der kermis over te brengen.'

'Dit was loutere valschheid, een helsch verzinsel, Roosje, om tusschen u en Pieter twist te zaaien....'

'De burgemeester zou aldus niet plichtig zijn?' vraagt Roosje, terwijl een grijns van diepe verontwaardiging om hare lippen speelt.

'Ik heb hem nooit tot iets dergelijks bekwaam geacht, kind. Wat! wij, die hem sinds zoo vele jaren eerlijk betalen, hadden ons huisje moeten verlaten bijaldien gij weigerdet den namiddag der kermis met zijnen zoon over te brengen! Neen! neen, Roosje, daarvoor is Mijnheeer De Vriendt een veel te rechtschapen man. Doch luister; ik had u eene verrassing voorbereid; maar, daar ik zie dat gij thans wederom zoo treurig zijt, zal ik u zeggen wat ik voor u gedaan heb. Reeds lang had ik het voornemen opgevat den burgemeester met de handelwijze zijns zoons bekend te maken en hem te spreken over de gedane bedreiging. Het gedacht echter, hierdoor eenen huiselijken twist te stoken, hield mij geruimen tijd terug. Uwe steeds toenemende droefheid nochtans willende leningen en het verlangen niet kunnende wederstreven uwe onschuld te doen uitschijnen in de oogen van Pieter, die u ten onrechte van trouweloosheid verdenkt, ben ik dezen morgen bij den burgemeester gegaan en ik heb hem met alles bekend gemaakt. Degoede man stond als verpletterd toen hij de snoodheid zijns zoons vernam. Hij heeft mij wel duizendmaal om verschooning gebeden voor het kwaad dat Edmond u berokkend heeft en mij ten stelligste verzekerd dat hij geene moeite sparen zal om het verledene te herstellen.... Onderbreek mij niet, Roosje, ik heb u nog iets mede te deelen. Sinds dien noodlottigen dag der kermis is Pieter niet meer in 't dorp geweest: De jongeling acht zich overtuigd dat gij hem vergeten hebt daar hij de lastertaal der gezellen van Mijnheer Edmond voor waar heeft

gehouden. Welnu, morgen vroeg ga ik naar Gent; ik zal Pieter toonen hoe valschelijk men u beschuldigd heeft en tot welke dwangmiddelen de schurk zijnen toevlucht had genomen om hem van u afkeerig te maken. De goede jongen, die gewis ook reeds veel geleden heeft door deze scheiding, zal tranen storten van blijdschap en gij zult zien dat hij nog denzelfden dag naar hier zal komen om u zijne liefde terug te schenken.'

Roosje is hare moeder met eenen luiden gil om den hals gevlogen en zoent heur thans herhaaldelijk wijl ze de innigste woorden van dank fluistert.

Beiden blijven elkander eene wijl liefdevol omstrengelen, tot dat zij in de uitstorting hunner wederzijdsche genegenheid gestoord worden door eenen klop op de deur.

Het is de drager van *De Gentenaar*(1).

Roosje aanvaardt het nieuwsblad en doorloopt eenige oogenblikken in stilte de artikelen der eerste bladzijde waarna zij hare moeder den feuilleton voorleest. Toen zij hiermede gedaan heeft en ook alreeds het andere nieuws heeft gelezen vraagt de weduwe:

'Kijk eens, Roosje, of Sofia van den wagenmaker in de trouwbeloften staat.'

Het meisje zoekt eenige stonden in de lange reeks paarkens waarna zij uitroept:

'Ja, moeder, hier heb ik het; luister: 'Alfons Schavers, schrijnwerker,.... straat, 15, en Sofia Wielemans, zonder bedrijf, te Rozenakker.'

De maagd heeft nauwelijks deze woorden gelezen of zij slaakt eenen rauwen kreet en zijgt bezwijmend in de armen harer toesnellende moeder.

'Mijn kind, wat deert u?' roept deze op angstvollen toon.

Roosje opent hare bleeke lippen en stamelt met flauwe stem:

'Pieter staat in de trouwbeloften, moeder; kijk: Pieter Goevaerts en Augusta Welvaert.'

XII.

Het is ongeveer negen ure in den voormiddag.

In het huis van Mijnheer Welvaert zijn de dienstboden reeds van den vroegen morgen volop aan de bezigheid. Dien dag immers, treedt hunne jonge meesteres, juffer Augusta,

(1) Gentsch dagblad.

in het huwelijk met Mijnheer Pieter Goevaerts, en de ijverige bedienden zouden gaarne eer van hun werk halen: Hierom is het dat zij gezwind van de eene plaats naar de andere loopen en alles voor de plechtigheid netjes opschikken.

Juffer Augusta staat in hare kamer. Zij heeft de handen op haren boezem samengevouwen en staart mijmerend ten gronde.

In het lelieblanke bruidskleed gehuld waarover eene zilvernevelige lange sluier hangt, heeft de maagd een bekoorlijk uitzicht. Rond hare weelderige lokken is eene kroon van oranjebloesem gevlochten en hare frissche wangen zijn bemaald met eenen warmen blos....

Het moeten voorzeker verrukkende gedachten zijn die haren geest geboeid houden, want hare lippen trillen zacht en plooien zich allengskens tot eenen bevalligen glimlach terwijl in hare oogen, blauw als de lentehemel, een traan van vreugde fonkelt.

Op de straat hoort men het geratel van naderende rijtuigen. Zij houden stil voor het huis van Welvaert.

Een hevige ruk aan de huisbel doet Augusta uit hare mijmering ontwaken. Zij nadert het venster en werpt eenen blik in den spioenspiegel.

Ter nauwernood heeft zij de personen erkend die uit het eerste rijtuig stappen of eene uitdrukking van zoete voldoening verschijnt op haar gelaat en zij mompelt eenige onverstaanbare woorden.

Een paar stonden later komt Mijnheer Welvaert haar melden dat haar toekomende haar wacht in het salon. Het meisje ontroert lichtelijk en volgt haren vader naar de aangeduide plaats.

Pieter zit tusschen zijne ouders, die beiden fier als pauwen en het hart gezwollen van hoogmoed op hunnen zoon nederblikken.

De jongeling doet zich geweld om er opgeruimd uit te zien doch het is duidelijk zichtbaar dat een gevoel van weemoed hem martelt, want zijn gelaat is uitermate bleek en wanneer men hem het woord toericht schijnt hij als uit eenen droom te ontwaken.

Daar treedt Mijnheer Welvaert met zijne dochter de zaal binnen.

Pieter, diep getroffen door de verrukkende schoonheid zijner bruid, stamelt eenige woorden van bewondering en

biedt haar eenen tuil kunstbloemen aan. Mijnheer Welvaert doet eene flesch morgenwijn opdienen en eenige stonden later vliegen de rijtuigen wederom door de straat om het jonge paar en hunne ouders naar het stadhuis en vervolgens naar de kerk te voeren.

Een paar uren nadien zijn allen in het huis van den notaris aan tafel geschaard waar hen een kostelijk en keurig maal wordt voorgezet.

De oude Welvaert schijnt overgelukkig als hij zijne dochter aanziet die als een schoonheidsideaal, aan de zijde van haren echtgenoot, met eenen zielbetooverenden glimlach haren begeesterenden blik over het gezelschap laat dwalen en hem schijnt dank te zeggen over haar geluk.

Ook Pieter ziet er thans blijmoedig uit want ondertusschen stuurt hij zijne lieve bruid eenen oogslag vol innige liefde en vat hij hare hand, welke hij lang en teeder in de zijne drukt.

Ondertusschen is het middagmaal afgeloopen en wordt er aan tafel een vroolijke kout gevoerd, tot wanneer de oude Welvaert rechtstaat en zijne kinderen opmerkzaam maakt dat het uur van vertrekken is aangebroken.

Allen richten zich op en doen de jonggehuwden uitgeleide tot aan de spoorhalle.

Pieter drukt zijne ouders en zijnen schoonvader nog eens geestdriftig aan het hart en een oogenblik later stoomt hij met zijne gade naar Holland, waar zij besloten hebben de eerste weken van hun huwelijk over te brengen.

XIII.

Het is winter en bitter koud.

De sneeuw heeft over velden en weiden haren witten mantel gespreid en vijvers en rivieren zijn met eene dikke ijskorts bedekt.

Het kan ongeveer vijf ure in den namiddag zijn. De zon neigt ter westerkimme en welhaast zal de avond zijn donker floers over het aardrijk werpen.

Wij bevinden ons te Rozenakker. Twee mannen stappen over de groote baan en spreken in stilte met elkander.

Het zijn baas Wielemans, de wagemaker en meester Hamers, de smid.

‘Aldus,’ vraagt deze laatste aan zijnen gezel, ‘het schijnt dat Roosje Veldmans gevaarlijk ziek is.’

De wagenmaker schudt in treurige overweging het hoofd waarna hij antwoordt:

‘Zeer gevaarlijk, gebuur, de geneesheer heeft gezegd dat zij hoogstwaarschijnlijk het einde der week niet zal bereiken.’

De beide mannen gaan eene wijl zwijgend voort wanneer de smid plotseling uitroept:

‘Dat is toch schandig gedaan voor Pieter Goevaerts! Zie, Wielemans, moest een jongen zóó handelen met eene mijner dochters, ik geloof dat ik hem zoo plat zou kloppen als eene vijg.’

‘Het zou bij mij ook niet pluis zijn,’ geeft de wagenmaker met een driftig gebaar ten antwoord, ‘doch wat wilt ge? Het geld is tegenwoordig de hoofdzaak in de huwelijken, en trouwen uit liefde geraakt langzamerhand uit de mode... Wat nochtans Pieter Goevaerts betreft, deze is altijd een brave rechtzinnige jongen geweest en ik geloof niet dat hij zoo plichtig is als wij wel denken. Maar wij kennen de schraapzucht zijns vaders. Elkeen weet genoeg hoe hij de verkeering zijns zoons met Roosje Veldmans tegenwerkte; het lijdt dus geen twijfel of hij is de oorzaak dat Pieter Roosje verstooten heeft om eene rijke juffer uit de stad te huwen.’

‘Ik geloof dat gij gelijk hebt,’ mompelt de smid, met de meening zijns buurmans instemmend. ‘Ik heb mij vroeger verontwaardigd over de handelwijze van Pieter en zijn gedrag ten hoogste gelaakt, maar thans deel ik ten volle uw gevoelen. Neen, het is zooals gij zegt, niet hij, maar zijn vader is hier de grootste schuldige. Verblind door het schitterende fortuin van het meisje, dat deze hem heeft opgedrongen, zal de jongen van Roosje hebben afgezien en zijne toestemming gegeven hebben in het huwelijk met de stadsjuffer.’

De beide mannen spreken nog eene wijl over het aangevangen onderwerp toen zij dicht bij hen het geklingel eener bel vernemen.

Een oogenblik later treedt de grijze dorpsherder van uit een zijwegeltje op de groote baan. Vóor hem stapt de koster, die eene brandende lantaarn in de hand houdt.

De smid en de wagenmaker buigen eerbiedig de knieën en in hun beider oogen parelt een traan van droefheid, als zij den priester achternablikken, die zich naar het huisje der weduwe Veldmans begeeft om het kranke Roosje het brood der stervenden toe te dienen.....

De priester heeft zooeven de woning van moeder Veldmans verlaten.

Daar, in die alkoof, op dat sneeuwwitte bed rust het zieke meisje. De tijding van Pieters huwelijk met Augusta Welvaert, moet haar wel diep getroffen hebben. Neen, zij is niet meer die schoone maagd van vroeger; zij lijkt eene tengere bloem door een woest orkaan, ontijdig van haren stengel losgerukt. De frissche blos harer wangen is verdwenen; hare oogen, voorheen zoo vol uitdrukking en blauw als het azuur des hemels, zijn thans mat en kwijnend en dwalen met eenen vreemden glans onrustig rond in hunne kassen; haar beelderig gelaat is grauw getint, haar boezem golft zwoegend op en neder en in hare lange blonde lokken, die in wanorde op het blanke kussen liggen, parelt een koud zweet.

Nevens haar zit hare moeder te bidden. Overvloedige tranen rollen de arme vrouw langs de wangen en wanneer zij het hoofd opricht en hare dochter aanziet kan zij slechts met moeite hare luide snikken bedwingen.

Grillig flikkeren en dansen de vlammen der half ontdekte stoof door het kleine vertrek en werpen eenen spookachtigen gloed op de lijdende maagd en de treurende moeder.

Sinds het vertrek des priesters heeft het meisje nog geen enkel woord gesproken. Thans is zij lichtelijk ingesluimerd en, ware het niet dat nu en dan een gesmoorde pijnlijke zucht uit haren hijgenden boezem opstijgt, men zou wanen dat hare ziel het kranke lichaam reeds verlaten heeft.

Plotseling doorschokt eene hevige zenuwrilling al hare leden. De maagd zet zich met moeite overeind in haar bed en spreekt met zwakke, doch indrukwekkende stem:

‘Moeder, ik gevoel dat mijn einde nakend is. Mijne krachten nemen gedurig af en weldra zal ik voor altoos de oogen sluiten. Ween niet over mij, beste moeder; uwe dochter zal gelukkig zijn: Ik vaar ten hemel bij de ziel mijns overledenen vaders, die mij daar zooeven in mijnen droom liefelijk toelachte.... Moeder, ik zal daarboven voor u bidden opdat gij, hier op aarde, gedurende de jaren, die God u nog zal gunnen, geen gebrek zoudt lijden en, gij u, eens dat uwe loopbaan ten einde is, met mij voor eeuwig zoudt mogen verheugen.’

Vrouw Veldmans is met eenen luiden smartgil rechtgesprongen. Driftig slaat zij hare armen rond Roosjes hals en drukt haar met eindelooze teederheid en liefde aan heuren kloppenden boezem.

‘Mijn kind,’ zegt ze op zielroerenden toon, ‘ik bid u, spreek zoo niet, uwe woorden zijn als zoovele dolksteken in

mijn hart. Neen, gij moogt niet sterven, gij, immers, zijt mijn eenige troost hier op aarde en zonder u ware het leven mij eene langdurige foltering. Neen! neen! De goede God zal u niet tot zich roepen. Gij moet leven, Roosje, tot heil uwer moeder die niemand bezit dan u en zonder u eene arme verlatene zou zijn.'

Uit de borst der maagd stijgt een bange en pijnlijke zucht. De hand harer moeder vattende stuurt zij haar eenen lijdenden en tevens liefdevollen blik en antwoordt met steeds zwakker wordende stem:

'Moeder, ik wilde wel dat de Heer uwe wenschen verhoorde; doch, Hij heeft er anders over beslist.... Neen moeder, verzaak aan die hoop; het verdriet heeft mijne krachten ondermijnd, mijne ziel snakt om hare banden te verbreken, en wellicht nog dezen nacht, zal ik u voor de laatste maal aan mijn hart drukken.... Matig dus uwe droefheid, moeder, en denk dat het de wil Gods is.'

Uitgeput van vermoeienis laat het meisje zich wederom op haar kussen vallen en is, weinige stonden later, andermaal zachtjes ingesluimerd.

Het kan ongeveer middernacht zijn.

Nog immer zit moeder Veldmans bij het bed harer dochter te bidden en nog immer vlieten de tranen als beken langs hare wangen.

Een flauw gekreun der kranke doet haar ijlings opspringen. Zij werpt eenen benauwden blik op het meisje en kan eenen angstkreet niet onderdrukken.

'Moeder,' stamelt Roosje, nauw hoorbaar, 'Moeder,... de dood is daar!... ik ga sterven.... Ach.... ik bid u,... droog.... uwe tranen... en maak mij.... mijne laatste stonden.... niet harder... door uwe droefheid.... Geef mij.... uwen zegen.... en bid voor mij.... Moeder.... nog een laatste verzoek.... Alvorens.... ik van deze wereld.... afscheid neem... zou ik gaarne... nog eenmaal.... Pieters beeltenis aanschouwen.'

Vrouw Veldmans verlaat huilend de kamer en neemt in het nevenvertrek het portret van Pieter, dat nog altijd aan de schouw, nevens de beeltenis van haren overleden echtgenoot, onder het kruisbeeld hangt.

Roosje vat met bevende hand het portret aan, vestigt er eene wijl hare brekende oogen op, drukt hare stervende lippen tegen het kille glas en zucht met fluisterende stem:

‘Hebt gij.... mij vergeten,... ik toch,... Pieter,... blijf.... u trouw.... tot aan.... het graf....’

Hare laatste krachten verzamelende, drukt zij de handen harer moeder tegen hare borst, blikt beteekenisvol naar boven en herneemt:

‘Moeder,... lieve.... teedere.... moeder.... vaarwel.... vaarwel.... ik.... sterf....’

Roosje is niet meer.

Een snijdende gil klinkt door het kleine vertrek.

Moeder Veldmans loopt eene wijl als eene zinnelooze rond, wringt in radelooze vertwijfeling hare armen boven het hoofd en valt vervolgens als een blok ten gronde.

Besluit.

Jaren zijn verloopen sinds de dood van Roosje Veldmans.

De namiddag loopt ten einde, want de zon kleurt reeds het Westen in purpergloed.

Wij bevinden ons op het kerkhof van Rozenakker.

Op het doodenveld heerscht eene plechtige stilte, slechts onderbroken door het gekweel eens vogels, die, alvorens zich ter rust te begeven, het wegstervende daglicht zijnen avondgroet zend.

Daar, onder gindschen treurwilg, waar midden de andere grafsteden, die prachtige zuil in de hoogte rijst, zit een jonge man te bidden. Aan zijne zijde knielt een lief meisje van een achttal jaren dat, evenals hij, godvruchtig de handen heeft samengevouwen en voor de dierbare overledene, wier asch onder hare voetjes rust, eene innige bede ten hemel stuurt.

Beiden zitten reeds ongeveer een ruim kwart uurs onbeweeglijk met het hoofd voorovergebogen, toen de jonge man, die zijne droefheid niet langer meester blijft, in snikken losbreekt en zijne tranen langs den grond zaait.

Het kleine meisje ziet hem weemoedig aan, slaat hare armpjes om zijnen hals en spreekt met bedrukte stem:

‘Vader, waarom weent gij weder? Gij zegdet mij immers reeds zoo dikwijls, dat moeder hierboven gelukkig is en zij met welgevallen op ons nederziet, als wij op haar graf komen bidden.

De jonge man, in wien wij Pieter Goevaerts erkennen, bedwingt zijne treurnis, drukt zijn dochterken teeder aan het hart en plant eenen klinkenden zoen op hare blozende wang-

jes. Na nog eenige stonden gebeden te hebben plukt hij een viooltje, dat aan den voet van den gedenkzuil, tusschen het groene gras staat te wiegelen en steekt het bloempje op zijn hart, waarna hij zegt:

‘Komaan, Leonietje, nu gaan wij ook eens knielen op het graf van Roosje en daar voor vrouw Veldmans, een bloempje plukken. Gij weet dat zulks haar telkens groot genoegen doet.’

Bij deze woorden richt hij zijne stappen naar eene andere plaats op het kerkhof, waar een houten kruis zijne half vermolmde armen uitbreidt boven een terpje van groene zoden, in wier midden een bloeiende rozelaar staat.

Het graf, dat Pieter zooeven komt te verlaten, is dit zijner overledene echtgenoote Augusta Welvaert, die stierf toen zij hem het lieve dochtertje schonk, dat thans nevens hem voorthuppelt.

Pieter bewoont met zijne ouders nu het huis van den ouden notaris. De dood zijner dochter had den grijsaard diep geschokt en langen tijd had men gewanhoopt hem in 't leven te houden. Door den goeden oppas en de liefderijke zorgen van zijnen schoonzoon was hij echter allengskens beginnen te herstellen en nu gewende hij zich langzamerhand aan het pijnlijke verlies.

Ook de moeder van Roosje is in den kring der Goevaerts opgenomen en wordt er met de teederste genegenheid en liefde omringd. Zoo heeft het Pieter gewild, om zooveel mogelijk het kwaad te herstellen, waartoe hij onwetens een deel heeft bijgedragen.

EINDE.

Gent, *Meimaand 1889.*

Poëzie

I.
Nacht aan 't strand.

Eenzaam ligt het strand en zwijgend.
Ruischend heeft de stem der zee
't Visschersdorp in slaap gezongen,
In der duinen avondvrêe.

Stiller slaan de baren, nauwlijks
Hijgend, of een machtge hand
Hen, de wilde, de ongetemde,
Vastlegde aan den slavenband.

In de verte glimmen lichten..
In den hellen sterrenglans
Vaart de kiel naar wijde kusten,
Wieglend op den golvendans.

Beeld van't arme menschenherte,
Dat, door 't licht der hoop geleid,
Op den oceaan des levens
Zwerft naar 't strand der eeuwigheid.

A. SAUWEN.

II.
Het kleintje.

In het stoeltje neergezeten,
Lacht de kleine en schatert luid,
Vult het huis met blijde kreten,
Brengt de vreemdste klanken uit!

Blonde kopje, blauwe oogen,
Blanke kaakjes, rozenmond!
Kunt ge een schooner beeldje toog en,
Uren, uren in het rond?

- Linda, aait me eens, - fleemt de vader
- Toe, mijn kleine hartedief! -
En zij brengt heur hoofdje nader,
Streelt papaatje lang en lief!

- Zeg eens, lieve, - hoe doet 't hondje? -
Vraagt hij nu. En even gauw
Maakt ze een tuitje met heur mondje,
En roept in heur taal: - bauw, bauw! -

- Zeg, hoe groot wordt ons klein vrindje? -
Vraagt mama met lachend oog,
En dan steekt het lieve kindje
Beî zijn armkens naar omhoog!

En de moeder, in vervoering,
Tilt het kleintjen uit zijn stoel,
Zoent, herzoent het vol ontroering,
Met echt moederlijk gevoel!

En de man, die in 't tooneeltje
Zooveel heil en liefde vindt,
Dankt van harte voor zijn deeltje
En omstrengelt vrouw en kind!

PROSPER LEFLOT.

III.
's Morgends als de zonne rijst.

's Morgends als de zonne rijst
En de vogel kweelt;
Balsemgeuren vullen 't ruim,
Lichtgeflonker speelt,
't Vliegje kruipt uit 's bloemkens kelk,
In de lucht verzwindt,
'k Zie dan in 't verschiet een vrouw
Rustend bij haar kind.

's Avonds als de zonne daalt
En de klokke klinkt;
Als de boer de paarden stilt,
Biddend nederzinkt;
Koeien rusten in de wei,
Wiegewaait de wind.
'k Zie dan in 't verschiet een vrouw,
Knielend bij haar kind.

's Nachts wanneer de sterre lonkt
En de mane glanst;
Wen ik zit voor 't vensterkijn,
Goudgetoover danst;
Wen ze wieglen droomen zoet,
Waar ik liefde vind,
'k Zie dan in 't verschiet een vrouw
Droomend bij haar kind.

Als de slaap mijn oogen sluit
En mijn geeste rust,
Komt een engel van de min
Die mijn lippen kust...
Vizioenen rijzen op,
Door mijn ziel bemind;
'k Zie in wezen eene vrouw,
Lavend 't blozend kind.

PIET VAN ASSCHE.

Antwerpen.

IV.
Uit een twintigtal kindergedichtjes.
Loon naar werk.

't Klonk vijf uren uit den toren.
Reeds de schoolbel had geluid,
Toen elk knechtje, 't heil beschoren
School te gaan, trad rustig uit
Om op 't plein weer, d'een bij d'ander,
Saam te gaan in rij op maat,
En zoo twee, dan bij elkander,
Heen te gaan langs weg en straat.
Zie hun thans met blijde wangen
En met wel gepasten tred,
Stil vervordren hunne gangen
Door den meester goed belet;
Allen schier zijn blij en vreugdig
Slechts éen hunner, éen alleen
Schijnt mij toe, hoewel meer jeugdig,
Norsch te zijn en ontevrêen,
't Minste woord, hem toegesproken,
Dreef en joeg hem aan tot twist,
Deed hem 't bloed in de aadren koken
Want hij had zijn tijd verkwist,
En in school, bij 't plichtverzaken
Spijt des meesters voegzaam woord
Koe en paarden zitten maken;
En nu was hij gram, gestoord,

Daar hij negenhonderd keeren
Schrijven moest, 'k heb niet gewaakt,
Maar, in stede van te leeren,
Koe en paard en schaap gemaakt.
Daarom was 't nu, dat hem 't wezen
Zoo verdrietig, nijdig stond,
Waar men duidlijk op kon lezen
't Geen zijn hoogmoed had gewond.

Kindren, wilt hier nut uit trekken,
Laat u 't leeruur nooit verstrekken
Tot een noodloos tijdvermaak,
Leeren is uw groote zaak.
Eerst geleerd, vóor alle dingen,
En daarna met teekeningen
Uwen tijd wel doorgebracht,
Maak dan koetjes tot den nacht!

KAREL DELMOTTE.

Gent, 1888.

De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIe en XIVe eeuw volgens de gedichten van dien tijd.

Zie vorige aflevering blz. 376.

Slaan wij vooreerst de schriften open van HEIN VAN AKEN, wij vinden er de bevestiging, dat de oude ridderdeugden in de XIIIe eeuw waren te loor gegaan. Zou er, tijdens de schoone dagen des riddertijds, geen edelman in achting geweest zijn, die bekend stond als van ‘lachterliken seden,’ nu - (zegt de dichter)

‘Nu verkeret.....
Dies compt dorperlike venijn
te hove ongeboden....
Tusschen der zee ende den Rijn
es trouwe al afgetreden.’

Voor VAN AKEN had MAERLANT hetzelfde bevestigd, en scherper nog:

‘Drie maniere sijn van honde,
also al ons boeke orconden:
die edelste sijn hoech ende lanc
ende snel in lopen ende in ganc;
ende dese sijn goet ter jacht:
te bassene hebben si gheene macht.
Owi, die honde die niet en bassen,
hoe si alle daghe wassen!
Deze edele honde vander jacht,
edelinghe, hebben nu die macht
over dat kerkelike goet,
daer Jhesus omme storte sijn bloet.
Dit souden hebben ons Heren lede,
nu hevet al die edelhede.
Entat dese honde ne hebben niet
bassen, prediken bediet;
want edelinghe niene leeren;
daer si volc mede bekeeren;

maer si neeren hem metter proie.
Een edelinc die hevets yoie
als hi vrouwen bedriegen mach:
dits sine proie ende sijn bejach.'(1)

Men moet bekennen dat de opvoeding der adellijke jonkers weinig geschikt was om het hart der ridders tot edeler gevoelens te stemmen. Wil men weten waarin de ridderlijke opvoeding van prins Roges, in den *Walewein,* bestond? De dichter legt hem de volgende getuigenis daarvan in den mond

'Mine moeder.....
Soe leerde mi riden up een paert,
ende soe leerde mi die slaghe ontfaen
up minen scilt, ende weder slaen:
soe leerde mi tafelronde plien
ende hoe ic speren soude breken,
ende rudders uten sadele steken.
Soe leerde mi dienen vor jonkfrouwen,
ende scone met enen swaerde houwen;
ooc leerde soe mi spelen wel
scaec ende werptafelspel
ende hoe ic slaen soude eenen bal,
ende werpen enen steen int dal:
soe leerde mi vliegen harentare,
ghelike een valke oft sporeware
met sinen vlerken pleecht te doene....
si leerde mi int water swemmen
alse een visc met sinen vennen.'(2)

En letterkunde en wetenschap? Daarvan geen woord.

Nu is 't wel - naar onze meening althans - zeker, dat de middeleeuwsche edellieden, of 't meerdere getal van hen, konden lezen en schrijven, maar verdere studie zullen de adellijke jonkers zich toen weinig getroost hebben. Hunne gewone lectuur bestond uit ridderromans, en welke wetenschap, welke levenservaring konden zij daaruit putten, die dienstig of nuttig kon zijn aan de menschheid, aan het vaderland?

Een waarlijk niet vleiend tafereel van de zeden der landheeren wordt ons opgehangen door BOENDALE in *Jans Teesteije*:

(1) *Der naturen bloemen of Bestiaris.*
(2) Vs. 5,331-5,346.

‘Die heren sijn so ontsient
Dat trouwe, ere ende scamelheyt
Der heren hoven es ontseyt.
Ghierecheyt ende verradenesse mede
Houden daer al die stede;
Want een Jode of een cauwersijn
Soude vele willecomer sijn
Ter heren hove, die ghelt brochte,
Of die lenen of gheven mochte,
Dan een reyn baetseleer sonder blame
Die van Jherusalem quame
Ende theylighe graf hadde ghewonnen
Ende heydenesse hadde al doer ronnen.’(1)

Een oud spreekwoord zegt: ‘met het trommelke gewonnen, met het fluitje verteerd.’ 't Was nagenoeg zoo bij de middeleeuwsche landheeren: zij maakten hun goed op met het fluitje, al hadden zij 't eigenlijk niet gewonnen, maar, gelijk verder zal blijken, geroofd:

‘Si gheven haer goet ribauden
Meesteeren ende yrauden,
Om dat si haer ere souden uut draghen
Over al daer si haers ghewaghen,
In elke stad ende in elc hof’(2)

Die ijdelheid ware den grooten licht te vergeven geweest, hadden ze geen zwaarder zonden op hun geweten gehad; maar onder 't masker eener schijnheilige goedheid (zegt MAERLANT) lieten zij den mindere bij zich komen niet om hem te beschutten of te ondersteunen, maar om hem op lafhartige wijze uit te stroopen:

‘Het dunct mi wel maniere leeren
Van den quaden, valschen heeren;
Als arme dorpers an hem comen
Om hiet baten, om hiet vromen,
So baersi of si sliepen dan(3),
Ende latense hem bet comen an;
Want si hem dicken toghen maniere
Als of si waren goedertiere;
Maer als si comen binden tanden,
So verswelghen sise te handen,
Ende nemense of al thare al bloot,
Weder si es cleine of groot.’(4)

(1) Vs. 853-865.
(2) *Jans Teesteije*, vs. 922 926.
(3) *Baerst*, gebaarden zij.
(4) *Der Naturen bloeme of Beestiarts*.

Dit ging zoo in stilte, tusschen vier oogen; maar er waren heeren, die met hun gevolg uitreden en openlijk 't spel speelden van den bandiet:

‘Ander heren sijn van sele ambachte,
Datsi riden ghewapender hant,
Ende halen die rike liede opt lant
Verradelijc uut haren huse,
Ende slaense in stocken met confuse
Op haer castelen oft haer borghen,
Daer si dan sitten in leden sorghen.
Si pijnse[1] dan met tormenten so groot,
Dat si dicwile bicant sijn doot,
Om van hem goet te hebben oft scat;
Anders en weten si hem witen wat.’[2]

Wee den naar de jaarmarkt trekkenden koopman, wiens rijke vracht in de oogen stak van den op buit loerenden slotheer; wee hem nog zoo hij, welgezind huiswaarts stappende, met het bemoedigende vooruitzicht aan 't liefdevol onthaal van vrouw en kinderen, eene te goed gevulde tesch op zijde droeg en indien de adellijke roover zijne begeerlijkheid niet overmeesteren kon. Ja, wat zij deden met het landvolk, onder hun gebied staande,

‘Dit selve doen si ooc den coopman,
in bosschen, in velden: si comen daer an
Daer hi wandelen waent met vreden:
Daer comen si dan op hem ghereden;
Si slaen, si steken, si nemen hem tsijn.
Dat willen dan liede van wapen sijn,
ende selen goede liede heten!
So waer datsi orloghe weten
Daer verhuren si haer lijf
Om te doden, te roven, man ende wijf,
Om steden te bernen ente verraden,
Die hem noit en mesdaden.
.....
Ja, si versmaden ooc ende blameren
Die haer broot winnen met eren:
Si hetense carels ende vileine.
Haer ontfermen ende haer doocht es cleine;
Si sijn in die quaetheit so verhart,
Datter nemmermeer doghet an en wert:
Hare ambacht dat es roof ende moort.
Dat leeren si haren kindren voort.’[3]

(1) *Pijnse*, pijnigen hen.
(2) *Niwe Doctrinaal of Spieghel der Sonden*, door JAN DE WEERT.
(3) Idem. - Zie ook de *Rijmkroniek* van JAN VAN HEELU, vs. CVI en volgende.

Zoo gingen kleine landheeren te werk die, goed beschut door de dikke muren en de versterkte bruggen en torens van hun slot, geene weerwraak hoefden te duchten. - Natuurlijk,

> ‘Als lantsheeren sijn van fellen doene,
> scamens hem te min die baroene...’(1)

Is 't niet in den regel altijd zoo? De slechte voorbeelden komen meest uit de hoogte:

> ‘Dat eerste quaet comt van den meesten.
> Dus eist dat gemene diet
> Die quaetheit en scuwet niet.
> Vromecheit es sere verleget,
> Wantmer in lettel hoven pleghet
> Dat wi nu souden heten lof,
> Want alle doghet nement of...’(2)

De wanorde, regeeringsloosheid en barbaarschheid heerschten in geheel ons vaderland, van de duinen der zee tot aan de boorden van den Rijn, in Brabant gelijk in Holland. Overal was de christene wet, de wet van liefde, met de voeten getrapt:

> ... ‘Valscheyt, roef ende onrecht sterken,
> Alse die heren sijn ghewoen
> Tusschen Mase en ten Rijn te doen.’(3)
> .....
> Branden, roeven ende vaen,
> Ende munte na haren wille slaen.(4)

En 't was bij ons niet alleen, dat barbaarsche zeden onder de grooten heerschten. FROISSART leert ons dat te zijnen tijde het hof der graven van Foix het schitterendste en meest beschaafde van Frankrijk was geacht, en de kroniekschrijver zelf noemt dien ridder het model, de schoonste bloem der ridderschap - al had dit toonbeeld zijnen neef door sluipmoord omgebracht, en zijn eigen kind, dat eens niet eten wilde, in eens vlaag van woeste drift den hals afgesneden!...

Wat het adellijke rooversbedrijf aangaat, was Frankrijk in de XIe en XIIe eeuw daardoor reeds geteisterd: zelfs onder de Capetische koningen was straatroof eene gewone bezigheid der kasteelheeren, en 't stond bekend, dat de baan van

(1) Uit den Roman van *Torec*, slot des derden boeks van *Lancelot.*
(2) Idem.
(3) *Rijnkroniek* van JAN VAN HEELU, vs. XCVIII-C.
(4) Idem, vs. CCCI-CCCIV.

Parijs naar Orleans de onveiligste was in 't onveilige Frankrijk.[1]

Het zijn, overigens, de dichters niet alleen die deze schandelijke feiten aan 't licht brengen: de Geschiedenis heeft ze met letteren van bloed aangeteekend, en de grootste bewonderaars, de ootmoedigste vleiers van den adel verbloemen 't in hunne kronieken niet. Boudewijn met de Bijl, graaf van Vlaanderen, oefende op den jonker van Oostkamp eene voorbeeldige kastijding uit om van eene arme weduwe twee runderen geroofd te hebben, en dezelfde vorst deed over Hendrik van Kalloo met negen andere edellieden kort en goed recht om eenige Duitsche koophandelaars, terugkeerende van de Thorhoutsche jaarmarkt, in een bosch uitgeschud en vermoord te hebben. Dit zijn geene legenden, geene fabelen, door onze oude geschiedschrijvers gevonden om den vorst eene kroon van deugd en rechtvaardigheid om het hoofd te vlechten; historische feiten, onloochenbare oorkonden komen er gansch mede overeen. Men kent den grafelijken zegelbrief inhoudende het traktaat, den 21 October 1256 tusschen Margareta van Vlaanderen en Floris van Holland gesloten, en waarbij de vernieuwing wordt bedongen van een verbond, in 1168 ter bescherming van den handel aangegaan[2].

Nu, de noodzakelijkheid zulker overeenkomst in het midden der XIIIe eeuw bewijst genoeg dat de toestand sedert de regeering van Boudewijn met de Bijl tot geene verbetering was gekomen.

Niet in alle gewesten van België echter was er een Boudewijn met de Bijl, die rondging om de klachten van 't verdrukte volk te aanhooren en die zelf justitie deed, zoowel tegen den edelman als tegen den dorper. In andere landen vond de boosheid der edelen zelfs eene goedkeuring, eene stilzwijgende aanmoediging in 't gedrag van anderen, die met de grooten wilden wel staan:

> ‘Die smeken ende flatteren can,
> Wat node doet hem den hoff te rumen,
> Hij strijct den heren van den plumen;

(1) JOCHMANN, *Natuurlijke geschiedenis van den adel.*

(2) ‘Item si quis mercatorum in Flandria ac Hollandia sive Zelandia fuerit spoliatus, dominus terrae illius, in qua depraedatio hujusmodi facta est, habitatores terrae illius unde spoliator exstiterit ad solvendam praedam compellat, alioquin ipse solvet.’
(Zie de charter bij VAN MIERIS, I, bl. 301.)

Metten scalken gaet hi runen.
Al saydement coern buten dunen,
Hij soudt al prisen wat men dede
Om te crighen mogenthede'[1].

Dit was geene persoonlijke meening van den dichter, maar de kennis van een alledaagsch feit, door MAERLANT bevestigd:

'Die sueken om te sittene boven
De quade in hare secte loven
Si hebben nu die cokene vet;
Alsi metten heren hoven
Diepe drinken, dat si stoven,
Sine slapens maer te bet;
Sine scelden die heren niet om roven;
Si connen hemelrike geloven,
Die selve met sonden sijn besmet![2]

Men zou het nauwelijks gelooven, indien JAN DE WEERT het niet verzekert: vorsten zelven, ontrouw aan den eed welken zij bij hunne troonsbeklimming op het Evangelie hadden gezworen, leenden de hand tot het vloekwaardig bedrijf. Men zag ze

... 'mede deilen in haer roven,
Ende loven hem huse daer si boven
Ter noot op riden ende hebben onthout![3]

Maar, zal men misschien opwerpen - de Justitie?...

De Justitie? wij zegden er iets van in de inleiding tot deze verhandeling; laten wij nu eens zien hoe het in den tempel der Gerechtigheid gesteld was.

III.
De Wethouders - Rechtsprekers.

Wat wij, in algemeene bewoordingen, meedeelden over het Gerecht, vinden wij ten volle bij onze oude dichters bewaarheid. Het hoog en laag gerecht was voor goud en gunsten veil; afzetterij heerschte onder de ambtenaren. In de meeste groote steden was het bewind aan zeer onbekwame, ja wat erger was, aan trotsche, overmoedige, bedorvene mannen toevertrouwd. En gelijk, in de XIIIe eeuw, de meeste wethouders voor 't leven waren aangesteld, op

(1) WILLEM VAN HILLEGAERSBERGH, *Gedichten.* bl. 44.
(2) Gedicht, voorkomende in de *Mengelingen* van WILLEMS, blz. 56.
(3) *Niwe Doctrinael of Spieghel der Sonden.*

vele plaatsen de bediening zelfs erfelijk aan de hooge geslachten toebehoorde, was er voor de verongelijkte bevolkingen weinig uitzicht op betere dagen.

Dat ook deze maatschappelijke kwaal groot en nagenoeg algemeen was blijkt niet alleenlijk uit de menigvuldigheid der klachten, door onze oude dichters aangeheven, maar ook uit den toon van scherpte en verontwaardiging, die deze klachten kenmerkt:

> ‘Die nu ter werlt rechters hieten,
> die worden Lucifers gheselle;
> wanneer dat sij hem recht vermeten,
> doen sij onrecht, als ic u telle.(1)

Lezer, wilt gij een staaltje van de wijze, hoe de schepenen der Artevelden-eeuw te werk gingen? JAN DE WEERT zegt het ons in korte woorden:

> ‘Leid een scepen of raet in scouden(2)
> jeghen enen, dien tijt wille onthouden,
> sijn gheselle, die bij hem sit,
> en weet gheen vonnisse op dit.’(3)

Grof, niet waar? De schepenen maakten schuld, kweten deze niet, en de medeambtgenooten vonden geene straf, geene berisping voor den oneerlijken magistraat, die anderen nalatigen schuldenaars zeker wel te vinden wist....

BOENDALE bevestigt ons een ander feit van geen minder gewicht:

> .... ‘alse een arme portre claget
> die ghenen vrient en heeft in den raet,
> datmen hem niet bi en staet,
> noch en berecht in gheliken,
> alse men doet den mechteghen riken....’(4)

Dus had de geringe man niet alleen geene stem in het kapittel, maar zelfs geen recht, wanneer hij geene machtige voorspraak kon bijbrengen.

Voorspraak - of geld!

In de *Disputacie*, voorkomende in 't groot Hulthemsche handschrift (n^{r} 11,192 der koninklijke Bibliotheek te Brussel), lezen wij:

(1) WILLEM VAN HILLEGAERSBERCH, bl. 64.
(2) *Scouden*, schulden.
(3) JAN DE WEERT, *Niwe Doctrinael.*
(4) *Jans Teesteye*, vs. 1189-1193

‘Meester, wildi te hove pleten,
ende bringdi geen gelt, ghi sijt verloren,
U recht dat wert daer al vergeten
ende men sal u niet willen horen.
Maer hebdi gelt, men set u voren,
den armen wert sijn recht ontmeten....’(1)

Eéne getuige bij zulke erge betichting is niet genoeg. BOENDALE gaat den ongenoemden dichter van 't Hulthemsche handschrift bijstemmen:

‘Ten is poorte, wiket no dore,
miltheit en brinct den man daer dore,
ende doet hem hebben sijn begheren.
Scriveren ende segheleren
sijn hem ghereit mit beiden handen:
dus so vintmen allen landen.
Miltheit bejaeght sulken danc
beide in hof ende in dingbanc,
datsi haer saken wint daer bi,
weder het recht of onrecht si.
Miltheit can borghe breken
ende ooc scone vrouwen spreken;
si can tlijf den menighen gheven
die verbuert heeft sijn leven.
.....
Si maect recht crom, ende crom recht,
ende een here van enen cnecht.’(2)

Zou het heden wel anders zijn? Heeft het goud in onze dagen niet evenveel vermogen? Gaan niet alle deuren er voor open? Is niet menige pen er veil en 't zegel gereed voor? Blijft men in 't hof en in de gerechtszaal doof voor den verleidelijken klank der munt - en zal de vrouw er aan weerstaan?...

Ook in de bestuurlijke orde leverden de wethouders zich aan wanbedrijf over; het geld der stadsbelasting werd niet eerstens daar gevraagd, waar het overvloedig te vinden was, maar bij den ambachtsman, wien de vruchten van zijn zweet en zorg ongenadig werden afgeperst. De dichter van *A B recht ende averecht*, sprekende van de grooten, zegt dat zij, gestadig hun goed vermeerderende:

‘Frisch ende weldich sijn se hier mede,
Ende dit betaelt die assissen van der stede.
Die arbeyder moet al betalen’(3)

(1) Vs. 81-86.
(2) *Der Leken Spieghel*, vs. 165 en volg.
(3) Vs. 51-57.

JAN DE WEERT verklaart weer hetzelfde in nog duidelijker bewoordingen:

> ‘Die ooc beleit hebben van steden,
> Ende dan bi nachte van gierichede
> Nuwe assisen ende scalke ocketten
> Op tfolc visiren ende insetten
> Opdat sire af ghenieten moghen;
> Of van den beleyders, die daer poghen
> Dat si der ghemeenten goet van der poort,
> Dat totten ghemeynen orboer hoert,
> An haer selves bate legghen.’(1)

Kortom, de stadsmagistraten der XIVe eeuw dachten vooral aan hunne eigene belangen, die der algemeenheid op den achtergrond schuivende. Zal men opwerpen dat de groote gebeurtenissen van dit tijdvak voor Brabant en Vlaanderen in zekeren zin dit oordeel onzer dichters tegenspreken, wij antwoorden dat in vele plaatsen de burgerij in gilden en neringen machtig was ingericht, hare plaats op het schepenenhuis verworven had en overigens lichtelijk naar de wapens greep wanneer zij haar recht of vrijheid gekrenkt dacht te wezen. Men kent de geschiedenis der Brabantsche en Vlaamsche gemeenten: te Leuven gelijk te Antwerpen, te Brussel gelijk te Mechelen, te Gent, Brugge en Ieperen werd herhaalde keeren het sein gegeven tot opstand en broederbloed vergoten; menige schepene viel bij die oploopen, door de razende menigte aangerand tot in 't eigen huis, ofwel ter straat, de wapens in de hand, ofwel op het door 't oproer getimmerd schavot. - In die plaatsen, evenwel, waar het bewind nog in de handen was eeniger bevoorrechte familiën en de burgerij niet zoo geducht te wapen stond, daar deden de overmoedige wethouders wat BOENDALE ons meldt, en verdienden zij ten volle de smet, welke de Dichtkunst hen voor eeuwig op het voorhoofd heeft gedrukt. Daar, ja, mocht het gezegd zijn dat

> ‘daer die raedsmanne altoos spien
> om haers selfs winnen ende baten,
> ende ghemenen oorbaer achter laten.’(2)

Zijn de oorzaken van dien erbarmlijken toestand bekend?

(1) *Niwe Doctrinael,* vs. 513-521.
(2) *Der Leken Spieghel.*

De dichters noemen er verschillige. In de eerste plaats: de buitengewone hebzucht en gierigheid, welke de besturende stand in dien tijd kenmerkt. Het zedeloos leven eischte goud, veel goud, maar de grooten legden alle middelen in 't werk om hunne fortuin niet te doen verminderen. Hoe zouden zij hun doel anders dan door vrekheid jegens de armen en door onnoemlijke middelen bereikt hebben?

De magistratuur werd nagejaagd, niet, zooals het betaamde, om de eer en de voldoening te genieten, zijnen tijd zijne kracht en kennis te kunnen besteden aan de belangen van het algemeen, maar om de voordeelen, welke men hoopte het ambt te doen afwerpen. Men leest in *Jans Teesteye:*

> ‘Nochtan vindt men vele ghiere
> Die scependom copen diere
> Om 't fordeel datmen daer in vindt....’(1)

Met de macht der wethouders ging ook een onverdraaglijke hoogmoed gepaard; 't was niet alleen te Gent, dat zij zich beschouwden als *heeren* en meesters; velen zagen met minachting neder op den geringen man:

> ‘Hem dunct, si hebbent al verwonnen
> Als si scependom gheerighen connen;
> Hebben si die ere ende tgheniet
> Op die bordene en achten si niet,
> Die men so groet ende so swaer
> Op die siele laedt daer....’(2)

Duidelijker nog geeft BOENDALE, op eene andere plaats, de slechtheid en het schaamteloos gedrag der wethouders te kennen. De dichter immers spreekt van

> ‘..... heren,
> Die de stat wenden ende keren,
> In die borze eyt steken van dat
> Comt of ruert van der stat....’(3)

Eene andere oorzaak van het verval der middeleeuwsche magistratuur was, dat men veeltijds mannen in 't gestoelte zette, die er onwaardig of ongeschikt toe waren. Baardelooze knapen, pas uit de school gekomen, zonder ervaring, zonder wetenschap, alleenlijk in bezit van eenen hoogklinkenden naam, werden tot het schependom geroepen.

(1) Vs. 1132-1134.
(2) Idem, vs. 1148-1153.
(3) *Jans Teesteye*, vs. 1194-1197.

BOUDEWIJN VAN DER LOREN gewaagt van dit euvel in zijn *Tijdverlies*:

> ‘jonghe kintscheit, die niet en weet,
> maect men wethouders ochte beleet.’

Dit was eene nieuwigheid: van ouden tijde, ja reeds bij de Frankische volksstammen, was 't erkend dat de rijpsten van dagen als de beste rechters waren te beschouwen. Zij toch hebben ervaring van de levenszaken, schouwen diep in de ziel, laten zich niet licht door gehuichelde gevoelens of drogredenen overpraten, weten de valschheid van de waarheid der oorkonden te onderscheiden.

Ook BOENDALE herinnerde het zijnen landgenooten:

> ‘die joecht wilt selden ghedogen
> Dat die jonghe wijs wesen moghen’

De jeugd is spilziek; hare edelmoedigheid ontaardt lichtelijk in overmoed; al te spoedig geeft zij gehoor aan de stem der driften, die de rede, den geest van rechtvaardigheid en het reine zielsgevoel onderdrukt, terwijl de grijsheid, minder in 't bereik der onteerende hartstochten en der verleiding, een edeler richtsnoer mag voor oogen hebben, beter de waarheid leert kennen en hoogschatten, meer besef bezit van de groote verantwoordelijkheid, welke op den rechter weegt.

Nochtans faalde het in de XIVe eeuw niet aan waarschuwende stemmen, aan rechtzinnige zedepredikers, die den wethouderen hunne hooge plichten voor oogen hielden. In *der Leken Spieghel*, onder andere, treft men de onderstaande regelen op 't adres der stadsbeheerders aan:

> ‘Die ene stat willen regeren,
> Selen dese poente hanteren:
> Eendrachtech sijn met trouwen,
> Ghemene orbore anscouwen,
> Haer vriheit niet laten breken,
> Om ghemeen dinc dicke spreken,
> Dstat bevelen den vroeden,
> Tghemeene gelt nauwe hoeden
> Ende keren te meester baten;
> Te vriende houden domsaten;
> Te rechte houden ghelike,
> Als wel darme als de rike;
> Vastehouden haer statute,
> Die quade altoes werpen ute;
> Ghetrouwe sijn den here -
> Dits der oudere wisere lere;

Ende waer een ghebrect van desen,
Daer staet die stat in vresen.'[1]

De ongenoemde dichter van *het Boec van der Wraken* gaf mede aan de schepenen-rechters eenen welgemeenden, heilzamen raad. Vooreerst, zegt hij:

'Lieve vriende, lieve here,
Houdt der ghemeynten orber ende ere[2]
Ende in voorspoede stare ende stijf,
Ende daer voer vet u lijf
Vroech ende spade, in alder tijt,
Want ghijt sculdech te doen, sijt.
Ende doedijs niet, wet sel dat
Ghi doet ontrouwe uwer stat,
Om dat ghi Gods volc niet en houdt
In sinen recht...'[3]

'Wie dat na tsependom staet
Om datter wasdom ut gaet,
Ende niet omdat hi lude of stille
Der gherechticheyt dienen wille,
Sijt dies seker ende gewes
Dat hi daer valschelijc in comen es.'[4]

Hij herinnert de leer van Plato:

'Den ghiereghen en salmen niet
Bevelen, wats ghesciet,
Stat of borch te hoedene;
Want het es wel te moudene
Dat hi, mids siere ghierechede.
Bederven mochte borch ende stede.'[5]

Hoe menig voorbeeld had de dichter hier tot staving van zijne gezegden kunnen aanhalen! Hij bepaalde zich echter tot een, dat in geheel het land weerklank had gevonden en dat eenen hevigen strijd tusschen den uitbuitenden stand en de geslachtofferde menigte had veroorzaakt:

'In Ghent waren wilen eren
Neghen ende dertich wiser heren,
Die de stat berechten daer
Wel ende wijslike menech jaer.
Die wile, dat sijt wel regeerden,
Ende ghemeyn goet wel bekeerden,

(1) B. III, c. 13. vs. 1-18.
(2) *Orber*, orbore, orboer, voordeel, profijt.
(3) Voormeld dichtstuk, vs. 1272-1281.
(4) Vs. 1210-1215. Uitgave van SNELLAERT, achter BOENDALE'S *Teesteije.*
(5) Id. vs. 1232-1237.

Daert sculdech was te gane,
Ende niet en ghenoten daer ane
Ende eendrachtich mede,
Stont in eren groet die stede;
Maer doen sijt selve wouden slabben[1]
Ende daer om ghinghen crabben,
Ende parlementen onderlinghe,
Ghinghen te nieute al haer dinghen;
Want Godt en woudt ghehingen niet
Dat si langher regheerden yet.
Ende worden uten lande ghejaghet.
Luttel worden si gheclaghet,
Also dat si ende haer kinder oec
Te quiste gingen als een roec.'[2]

Dit is louter geschiedenis! Het bestuur der Gentsche XXXIX is algemeen bekend. Aanvankelijk verkleefd aan de algemeene belangen, brachten zij wezenlijk groote zaken tot stand, maar verduisterden op 't laatst hunne eer en faam door tal van ongerechtigheden - népotisme, afzetterij, willekeur - die het volk, na een lang zwijgen en hard lijden, in beroering brachten, totdat eindelijk de vorst gedwongen was met de levenslange rechterschap het wanbedrijf te niet te doen.

Onrechtvaardig verkregen goed gedijdt niet. Het woord des dichters: dat de plichtige schepenen en zelfs hun nakroost verzwonden als een rook, is zóo waar, dat hunne namen niet eens door de geschiedenis worden aangehaald.

Ongelukkiglijk werd de stem der dichters niet verhoord. Hun vrank en eerlijk woord, het beginsel der rechtvaardigheid, moest onderdoen voor beweegredenen van louter stoffelijken aard. Hadden de vorsten zich maar het lot hunner onderzaten aangetrokken! Hadden zij zich minder gesteund op de grooten, meer op het volk, dat getrouw, rechtzinnig verkleefd en tot alle opofferingen bereid is wanneer het rechtvaardig wordt behandeld - hoevele duizende menschenlevens waren er niet gespaard voor de maatschappelijke bedrijvigheid; hoeveel meer en hoe spoediger hadden vrijheid en beschaving in ons vaderland zich ontwikkeld en het met hunne duurzame zegeningen verkwikt en opgebeurd!

(1) *Slabben*, slorpen, drinken, gelijk de honden doen. Figuurlijk: den wijnpot lekken, aan 't schotelke zitten.
(2) Voormeld dichtstuk, vs. 1272-1281.

IV. De Geestelijke Stand.

Was de geestelijke stand in de XIIIe en XIVe eeuw beter? Kon men, ten minste bij hem, mannen ontmoeten die wandelden in Gods wegen, zich met hart en geest toewijdden aan de verspreiding van licht en waarheid, aan 't streven naar het welzijn van het algemeen; - mannen, die der maatschappij evenzeer als den stand, waartoe zij behoorden, door onberispelijken wandel, vroomheid en geleerdheid tot sieraad verstrekten?

Dat er zulke onder de geestelijkheid des gemelden tijdkrings geweest zijn, zal niemand verwonderen. In de bedorvenste tijden toch vindt men altijd mannen van karakter en moed, die weerstaan aan den stroom, waar anderen - het meeste getal - in ten ondergaan, en die onder hunne medeburgers uitblinken als reine, heldere sterren, welker licht weldra dienen zal om 't verlorene spoor der eer en grootheid terug te vinden. Ook de XIIIe en XIVe eeuw telden in ons land vele vrome en beschaafde mannen, het altaaar dienende en de wetenschap, hunne tijdgenooten stichtende door deugd en onbesprokenen wandel, waardig de voetstappen drukkende van Hem, die eens gezegd heeft: ‘Mijn rijk is niet van deze wereld’; tot den dood getrouw aan dat andere woord, woord van ongemetene zelfsopoffering en menschenliefde: ‘Gaat en onderwijst.’ Hun getal nochtans had moeten grooter zijn en hunne voorbeelden bleven lang zonder vrucht. Menigeen, die 't priesterkleed droeg, ging gekneld in het keurslijf van zijnen tijd, de gebreken en zwakheden der menschelijke natuur niet wetende te overwinnen.

Eenige schrijvers hebben gemeend dat de voorstelling van de middeleeuwsche priesters, gelijk die bij onze oude dichters te vinden is, moet gehouden worden voor de ingeving van verborgen haat of wangunst; maar wanneer men de schriften onzer middeleeuwsche dichters toetst aan de decreten der Kerkvergaderingen, aan de bullen der pausen en aan de brieven der prelaten van dien tijd, handelende over de zeden en betrekkingen der geestelijke personen en gestichten, en waarin geen geheim wordt gemaakt van het verregaand zedebederf, dan zal men de bedoelde voorstelling wel als echt, onvervalscht en onoverdreven erkennen.

Het euvel dagteekende reeds van lang te voren.

De hoogere overheid had herhaalde keeren met kracht aangedrongen op de trouwe naleving der goddelijke en kerkelijke wetten, en de overtreders met de strengste geestelijke straffen bedreigd. Het concile van Reims, in 1119 gehouden, had een decreet uitgevaardigd tegen de klerken, die niet in staat van zuiverheid leefden; andere conciles, met Gregorius VII en Innocent III, hervormden menige kloosters, terwijl verschillige schrijvers, als HENDRIK VAN GENT, uitvaarden tegen de diepe onwetendheid sommiger priesters, die de groote THOMAS VAN ACQUINEN door vernuftiger werklieden in 's Heeren wijngaard begeerde vervangen te zien.

Dat de wetenschap der kerklieden van de XIIe en XIIIe eeuw niet verre strekte, was, naar het schijnt, juist niet te wijten aan hunne weinige zucht tot studie, maar een gevolg van maatschappelijke omstandigheden, die met wonderlijken spoed waren opgekomen; overal was de bevolking in luttel tijd zoozeer aangegroeid en 't getal parochiën, hospitalen en kloosters zoo zeer vermeerderd, dat de bisschoppen niet streng konden zijn in de keuze dergenen, die het volk moesten voorgaan in den weg der deugd en geleerdheid. En indien er al priesters gevonden werden, die de noodige bekwaamheid en geschiktheid bezaten om de kudde te hoeden, dan was nog bij deze dit andere bezwaar, dat ze te vroeg hunne aanstelling verkregen. Wat er van zij, de geestelijke stand liet onzeggelijk veel te wenschen en BOENDALE licht ons volkomen in over ‘der papen state ende ghebreken.’ Hij doet dit echter niet zonder vrees en terughouding; immers (zegt hij)

> ‘..... soudic die waerheyt spreken
> Al wt van der papen ghebreken,
> Si souden mi vermaladien;
> Want si souden mi betyen
> Dat ic onghelove brachte voort’(1)

Het tafereel, dat de dichter van het leven der al te wereldsche kerkdienaren ophangt, is waarlijk bedroevend:

> ‘..... si hebben de wet bescreven,
> Dat si den volke wt gheven,
> Ende si tonen statuten ende ander saken
> Hem selven alder houdst te maken.

(1) *Jan's Teesteye*, vs. 3150-3154.

Ende al meest den volke jeghen;
Al eest dat sijs selve niet en pleghen;
Sine mesdoen daer niet an,
Maer tfolc doen si daer om in den ban...'[1]

Wat het wangedrag der geestelijke personen lang voedsel gaf, was de scheuring der Roomsche Kerk tijdens het verblijf der Pausen te Avignon. Zonder moeite begrijpt men dat daar, waar verdeeldheid en tweespalt heerschen, weinig goeds kan gesticht worden, het toezicht, de berisping of niet bestaat of vruchteloos blijft, het kwaad daarentegen op schrikbarende wijze moet voortwoekeren. Wanneer het gezag des wettigen Opperpriesters wordt miskend, vergaan en orde en tucht; 't is slechts van op de vaste steenrots, niet op het wankelende schip des ballings, slechts in de rust des vredes en niet onder 't loeien van den storm, die met vernietiging dreigt, dat de groote stem van Christus' stadhouder kracht en klem genoeg vindt om de driften en het woelen der bandelooze menigte te overheerschen, er indruk op te maken.

Niet alleen sproot uit de waarlijk groote verkeerdheden en 't zondige leven van vele priesters een onberekenbaar nadeel voor de Kerk, welker gezag met elken dag verminderde, maar zij waren ook noodlottig voor de burgerlijke samenleving, destijds zoo innig met de Kerk verbonden. Priesters en leeken leefden met elkaar niet altijd in vrede:

'Ende dincke mi wesen die sede
tusschen die leeké entie papen:
noit man en saghet so ghescapen
datsi wel droeghen over een.
Ic sach dat die pape green
daer die vier droeghen den vichten
ter kerkenwaert doot tere ghichten;[2]
oec sach ic lachen den leyen[3]
als die pape moeste schreyen.'[4]

En daar men wist, dat het niet alleen de lagere geestelijkheid was, welke aan menig euvel mank ging, ondervonden de bisschoppen en abten, zelven niet steeds het beste voorbeeld gevende, niet weinig moeilijkheid en last:

'Waren die prelate vrome,
Maer omt ghebrec van hen
Acht men hoers rechts te men'

(1) *Jans Teesteye*, vs. 3156-3163.
(2) *Ghichten*, giften, weldaden.
(3) *Leyen*, voor leeken.
(4) *Niwe Doctrinael.*

zegt een dichter van dien tijd.

De ijdelheid der toenmalige priesters wordt door verscheidene dichters erkend, ook na het concile van Latran (1215), dat zich met dit aanstootend gebrek had bezig gehouden, vooral wat het dragen van weelderige kleeren betrof. JAN PRAET getuigt in zijn *Spieghel der Wijsheit:*

> Si draghen cleedren van saysoene
> werdich, diere, van groten doene,
> daer Hoverde in mach reigneren.'(1)

IJdelheid en hoovaardij, welke doorgaans de armoede des geestes verbergen, waren inderdaad twee groote gebreken van vele middeleeuwsche kerklieden. WILLEM HILLEGAERSBERCH, na in zijn gedicht: *Van der heligher Kerken*, gezegd te hebben dat de H. Petrus een bij uitstek nederig man was, vergelijkt daarbij de priesters van zijnen tijd en merkt op deze aan:

> 'Nu willen si hoge peerde riden
> Opter heiligher kercken goet,
> Ende verteren der armer bloet
> Gulsichlijk sonder ontsien...'(2)

Hoe geheel anders was de prins der apostelen (zegt de genoemde dichter):

> 'Hi en geerde pellen nochte bont;
> Nu versamenen si (*de priesters*) menich pont
> Die gierige van der heiliger kercken
> Om haer hoeverdie mede te stercken'(3)

Nopens de gierigheid der kerklieden zijn talrijke getuigenissen bij te brengen. Bepalen wij ons tot de voornaamste.

BOENDALE drukt er zich over uit als volgt:

> 'Si houden nijt ende ghierechede,
> Ende die volght hem altoes mede;
> Want inder prelaten hove
> En es nieman van love,
> Noch oec weert noch willecome
> Hine brenghe ghewin ende vrome.'(4)

BOENDALE was een Brabander; slaan wij het dichtwerk open

(1) Vs. 2037-2039.
(2) Vs. 92-95.
(3) Idem, vs. 98-102.
(4) *Vrome*, bate, vrucht, voordeel. - *Jans Teesteye*, vs. 3164-3169.

van den Ieperling JAN DE WEERT, dan vinden wij ook dáar eene klacht over de gierigheid en onredelijke geldzucht sommiger kerkmannen:

‘Dat meeste deel der predicaren,
wanneer si staen ende openbaren
hoe men sal scouwen quaethede,
soe swighen si van der ghierichede;
want spraken si van hare te vele,
si nepen hem selven bi der kelen.
Ic hebbe prochipapen bekent,
die selve maecten dat testament,
daer haer prochiane siec lagen:
haers ondanx ende ooc der maghen
waest beseghelt ende bescreven,
eer si tsacrament wilden gheven.
Men vint noch sulken cappellaen,
als hi tot enen sieken sal gaen,
ende hem niet en wille gheven
in sijn testament bescreven,
soe gaet hi bidden ende claghen sere:
“Ic en soude niet dorven vor minen here
comen met desen testamente.”
Dus crighen die prochiepapen renten,
ende maken Gode om vercopen.
Daer sijn noch Judasse bi hopen,
die Christuse, ghinghe hi noch op derde,
verraden ende doen souden onwerde
op datter hem testament af quame.’(1)

WILLEM VAN HILLEGAERSBERCH, na gezegd te hebben dat den glans der Kerk en 't geloof der Christenen door de gierigheid der geestelijken veel afbreuk werden gedaan, noemt het echt duivelswerk:

‘Mer Sathanas ende sijn kijnder
Die helpen dreyen desen draet.’(2)

Gierigheid en Simonie zijn gezusters; zoo verwondert het zeker niemand bij BOENDALE te vernemen van zekere priesters

.... ‘die prediken om ghelt
Ende hueren twoert Gods, om voert te vercopen.
Als deze questeerts, die omme lopen
Ende loven aflaet, ende scelden quite
Al tmenschen sonden om een mite.’(3)

(1) *Niwe Doctrinael*, vs. 377-401.
(2) Vs. 125-126.
(3) *Niwe doctrinael*, vs. 406-410.

Het was niet te verwonderen dat mindere geestelijken zich daaraan overgaven, aangezien zekere hoofden zelven niet vreemd waren aan het wanbedrijf. Dezelfde dichter bevestigt ons verder, dat

> ‘Die beneficiën sijn meest ghestelt
> te gheven om eere ende om ghelt:
> men gheeftse ghenen armen clercken,
> diese selven verdienen metten werken,
> als si verstiven meer den riken:
> dit siet men over al nu bliken
> in aller provenden, meer oft minder:
> het sijn al riker lude kinder
> die tgheestelike goet besitten:
> Si en connen dammen, graven, no spitten,
> noch doen eenighe hantgewerken:
> men gheeft hen crune, so sijn si clercken.’(1)

Ook BOENDALE voegt hier nogmaals zijne getuigenis bij die van zijnen Vlaamschen letterbroeder:

> ‘Haer provende vercopen si toe,
> Oft waer een peert of een coe;
> Maer om doegt ende om goet leven
> Sie ic selden provenden gheven.’(2)

Al deze waarlijk onverdraaglijke ondeugden waren echter nog niets in vergelijking met de groote ongebondenheid van zeden, de verschrikkelijke ontucht, die de groote kwaal van vele XIIIe en XIVe eeuwsche priesters schijnt geweest te zijn. Prelaten en kapellanen (roept MAERLANT in zijn gedicht *Van den lande van Oversee*),

> ‘die houden die amyen fiere!’

Eilaas, ja! Velen hielden huis met vrouwen en waren door bloedeigen kinderen omringd...

Reeds lang, zeer lang te voren waren van alle zijden pogingen aangewend om die schandvlek in den priesterstand uit te wisschen; Bernardus, Norbertus, Bonaventure en andere herstellers der geestelijke tucht hadden door tong en schrift met kracht en klem een heiliger leven aangepredikt; algemeene en gewestelijke conciles hadden meer dan eens beproefd het kwaad uit te roeien. Hoe diep dit wortel geschoten had, mag hieruit blijken, dat de kerkvergaderingen

(1) *Niwe doctrinael*, vs. 406-410.
(2) *Jans Teesteye*, vs. 3178-3181.

der VIIIe eeuw de strengste boete hadden opgelegd aan de geestelijken, die ontucht bedreven; het concile, in 742 voor Duitschland vereenigd, vorderde dat geene vrouw in 't huis eens priesters wonen mocht. Wij weten ook, dat de losbandigheid der kerklieden een der drie punten was, welke op het concile van 1311 te Vienne (Dauphiné) besproken werden, en dat de kerkvergaderingen van Oxford, van 1222, aan de geestelijken verbood met eene bijzit te leven, of deze in een testament te gedenken, met bedreiging dat al het goed, door eenen priester aan zulke vrouw achtergelaten, door den bisschop ten voordeele der Kerk zoude verbeurd worden.

Men ziet hieruit dat het zedebederf schier algemeen was; edoch wij moeten er bijvoegen dat zekere omstandigheden het zoo niet verschoonen, dan toch er aanleiding toe geven konden.

Had men reeds in de XIe eeuw, in enkele gewesten (te Milanen b.v.) den echtstaat der priesters doemniswaardig verklaard, het 14^{e} Canon des algemeenen conciles van Latran, in 1215 gehouden, behelst het bewijs dat toen nog in zekere landen de geestelijke een huwelijk mocht aangaan. Deze ongelijkheid, welker handhaving door plaatselijke omstandigheden gebillijkt was, moet voor menigen bedienaar der Kerk een steen des aanstoots geweest zijn.

De pogingen der hoogere overheid om de priesters in staat van zuiverheid te houden hadden geene duurzame vruchten. Voor de XIIe eeuw zullen wij JAN PRAET laten getuigen:

> ‘Bi groten wille van luxurien
> houden si some vette amien
> die zi hantieren, ende handelen mede
> metten leden, die zi doen wien,
> ende Gode heffen ende benedien:
> .....
> hoe dat zi meughen sijn so coene
> na der leeringhen Gods sermoene,
> als zi nachts leeghen in hooftzonde,
> Gods helighe messe sdaeghs te doene,
> ende te etene ende drinkene als lyoene
> dat helige Sacrament met monde;
> ende als zi messe hebben ghedaen
> dat si dan weder keeren saen
> om te vernieuwene hare sonden
> an hare amien, die hem ontfaen....’(1)

(1) *Spieghel der Wijsheit*, vs. 2050 en volg.

JAN DE WEERT, die in de volgende eeuw schreef, is niet minder bepaald in zijne beschuldiging:

‘Want het is nu soo ghemeine
die pape met siner concubine,
al waert huwelijc in scine.
Si winnen kindre ende voeden
ende brenghense te huwelijc ende goeden
an de beste, eest in steden of opt lant;
of eest toter geesteliker stant,
so crighen si provenden ende personaet:
die heeren treckense in haren raet;
het worden rentmeesters ende toelnaren.
Aldus so en placht niet te varen:
men placht der papen kinder te scuwen
ende niement en wouder gherne an huwen.’(1)

Niet waar, wanneer men ons spreekt van ‘geloovige middeleeuwen’ zullen de XIIIe en XIVe eeuw niet daaronder gerekend zijn? althans in dien tijd moet het geloof bijzonder slap zijn geweest:

‘papen, clerken ende canoniken,
begheven liede ende monicken
.....
van desen sijn een groot deel
die den duvel dienen geheel.’

zegt de dichter van *die Dietsce Lucidarius*(2).

Uit de woelige, door allerlei driften beroerde wereld was de losbandigheid doorgedrongen tot in de enge cellen en panden van de verstafgelegene kloosters, en de geschiedenis bewijst, dat zij er even lang aanhield als in de burgerlijke samenleving. Volgens een charter van 't archief der St-Bertijnsabdij waren er in 't begin der XIIe eeuw groote ongeregeldheden geslopen in talrijke kloosters van Vlaanderen, bijzonderlijk in die van St.-Pieters en St.-Bavo, te Gent; bedoelde ongeregeldheden waren zoo erg, dat graaf Boudewijn van Vlaanderen en zijne moeder er ten jare 1117 op verzoek van Lambert, abt van St.-Bertijn, moesten tusschenkomen om de tucht te herstellen. En nog kon hij daarin bij de monniken van St.-Bavo maar gelukken door toepassing van kastijdingsmiddelen(3).

(*Wordt voortgezet*).

(1) Niwe Doctrinael.
(2) Vs. 2227 en volg.
(3) Zie de n^{rs} 89, 90 en 91 van het Cartularium van St.-Bertijn, uitgegeven door GUÉRARD, in de *Collect. des Cartul. de France.*

Driejaarlijksche prijskamp der Nederlandsche tooneelletterkunde Ingesteld door het staatsbestuur

XIe Tijdvak (1885-1888).

Verslag der Jury. - De Jury ontving ter beoordeeling 47 tooneelwerken: 31 gedrukte stukken, 16 handschriften, verdeeld aldus:

10 blijspelen, 3 comedies, 6 tooneelspelen, 1 lyrisch tooneelspel, 5 zangspelen, 19 drama's, 1 melodrama, 2 treurspelen, waarvan opgave volgt:

1. *Wraak en Verzoening*, drama in 3 bedrijven.
2. *De Grenadier*, blijspel in 1 bedrijf.
3. *O die Vrouwen,* comedie in 1 bedrijf.
4. *De rampzalige Clara*, tooneelspel in 1 bedrijf.
5. *De Schouwvager*, zangspel in 1 bedrijf.
6. *Christina Borluut*, drama in 5 bedrijven.
7. *De Neef uit Rijsel*, blijspel in 1 bedrijf.
8. *Varli de Zanger*, drama in 2 bedrijven.
9. *Iwein van Aalst*, melodrama in 3 bedrijven.
10. *Liefde en Geld*, drama in 3 bedrijven.
11. *Vlaanderen den Leeuw*, drama in 4 bedrijven.
12. *De Tooveraar op 't Dorp*, blijspel in 1 bedrijf.
13. *De Abencerragen*, drama in 4 bedrijven.
14. *Albert van Regenfels*, drama in 5 bedrijven.
15. *Eene Koningsdochter*, treurspel in 3 bedrijven.
16. *Vier Plagen op den Hals*, blijspel in 2 bedrijven.
17. *De Liefde op 30 Sporten*, blijspel in 1 bedrijf.
18. *Hermina*, drama in 5 bedrijven.
19. *Parisina*, treurspel in 4 bedrijven.
20. *Annie Brunel*, tooneelspel in 5 bedrijven.
21. *De Bloedverwanten*, tooneelspel in 3 bedrijven.
22. *De Boezemvrienden*, comedie in 1 bedrijf.
23. *Achter 't Slot*, tooneelspel in 1 bedrijf.
24. *Breidel en De Coninck*, drama in 5 bedrijven.
25. *De Wraakroepende Raven*, drama in 6 bedrijven.
26. *Meirozeken*, blijspel in 1 bedrijf.
27. *Een Speler*, tooneelspel in 3 bedrijven.
28. *Baas Zwam*, blijspel in 1 bedrijf.
29. *De Dochter van den Roover*, drama in 4 bedrijven.
30. *De Lichttoren*, drama in 3 bedrijven.

31. *Strijd om de Voogdij*, drama in 5 bedrijven.
32. *De dood van Karel den Goede*, drama in 5 bedrijven.
33. *De Furie van Lier*, drama in 5 bedrijven.
34. *Brouwersnijd*, tooneelspel in 3 bedrijven.
35. *Eene eerste Liefde*, drama in 4 bedrijven.
36. *Het schoonste meisje van Brussel*, zangspel in 3 bedr.
37. *Blandina*, lyrisch tooneelspel in 2 bedrijven.
38. *De Bloemenbruid*, zangspel in 2 bedrijven.
39. *Vader Pluimsteen*, zangspel in 1 bedrijf.
40. *Zeva de Tooverheks*, drama in 3 bedrijven.
41. *Op reis zonder 'nen Cent*, blijspel in 2 bedrijven.
42. *Is hij plichtig?* volksdrama in 3 bedrijven.
43. *Per Aankondiging*, comedie in 2 bedrijven.
44. *De Waternimf*, zangspel in 1 bedrijf.
45. *Een schrikkelijk Geheim*, drama in 6 bedrijven.
46. *De liefde van een Haarkapper*, blijspel in 1 bedrijf.
47. *De Tenor is ziek*, blijspel in 1 bedrijf.

25 schrijvers dongen mede.

Uit de verslagen der zittingen blijkt, dat de Jury niet aan enkele harer leden den last heeft opgedragen de eerste schifting te doen: AL de stukken werden door ELK lid gelezen en dan, door de vergadering, onderzocht en besproken.

De Jury heeft gemeend dat het insgelijks hare plicht was, in zekere mate, d.i. binnen de palen harer bevoegdheid, rekenschap te houden van eene bedenking die door de belanghebbenden meermalen werd ingebracht tegen den Driejaarlijkschen Prijskamp van Nederlandsche Tooneellitteratuur.

Zij bedoelt de moeilijkheid - waarvan o.a. spraak is in het verslag van den keurraad voor het tijdvak 1859-1861[(1)] - ‘om te weten hoe men een drama of een ernstig tooneelspel vergelijken zou met een zang- of kluchtspel.’

Die Jury achtte ‘die moeilijkheid zóo groot dat zij eenstemmig den heer Minister van Binnenlandsche Zaken verzocht, hieromtrent, voor de toekomst, andere schikkingen te willen nemen, hetzij door het splitsen van den prijs, hetzij door eenen bijzonderen prijs toe te kennen aan elk der drie bijzondere vakken: drama, tooneelspel en blijspel.’

De laatste Keurraad - veronderstellende dat de wensch, door eenen zijner voorgangers geuit, ingewilligd was; erkennende dat het, natuurlijk, in alle opzichten even verdienstelijk is, een goed blij-, zang- of tooneelspel als een goed drama te scheppen - heeft goedgevonden, bij den aanvang zijner werkzaamheden, de mededingende stukken in te deelen naar de onderscheidene vakken tot dewelke zij behooren; - elk werk te beoordeelen volgens de bijzondere vereischten van elk vak, en zich zelven de vraag te stellen:

‘Welke blij-, tooneelspelen, drama's enz. zouden ditmaal

(1) Voorzitter: Prof. H. Bormans. Verslaggever: J.M. Dautzenberg. Leden: H. Conscience, baron Julius de St.-Genois en Eug. Stroobant.

voor eenen driejaarlijkschen prijs in hun vak, in aanmerking kunnen genomen worden?'

'Tot volledig begrip van de wijze waarop de jury hare alleszins kiesche taak heeft opgevat, voegen wij bij de voorafgaande mededeelingen het volgende:

1° De stukken werden besproken op schriftelijke nota's der leden.

2° *In overeenstemming met de bestaande voorschriften*, werd vooraf en uitdrukkelijk bepaald:

a) In geen geval en onder geen voorwendsel heeft de Jury het recht, de waarde der *gezamenlijk* voorgelegde werken van eenen zelfden schrijver in te roepen of eenigszins te doen gelden, bij de toekenning van den prijs, hoe gunstig die schrijver, om zijne vruchtbaarheid of algemeen erkende verdienste, ook aangeteekend sta in onze nationale letterkunde.

b) Slechts één werk kan bekroond, de uitgeloofde prijs *niet verdeeld* worden.

3° Na de uitspraak, zal de verslaggever gekozen worden; het aangewezen lid zal zich *onmiddellijk* van den hem opgedragen last kwijten.

4° Elk lid der Jury, dat met de uitspraak niet instemmen of het uitgebrachte verslag niet onderschrijven kan, zal zijne zienswijze uiteenzetten in een met redenen omkleed en met het verslag uit te geven stuk.

De Jury hield hare eerste vergadering op 12 Januari 1889; de tweede op 13 Februari daaropvolgende.

Middelerwijl waren vele, alhoewel niet dezelfde stukken, door de leden gelezen; maar deze hadden zich reeds een denkbeeld kunnen vormen van het gehalte des wedstrijds. Naar het gevoelen der leden, was deze zoo merkwaardig, dat verscheidene werken, op zich zelve beschouwd en *in hun vak*, verdienden bekroond te worden.

Derhalve werd besloten dat de *hoogste* prijs *moest toegekend* worden.

Het is wellicht vermeldenswaardig, dat al deze beslissingen genomen werden bij eenparigheid van stemmen, en voordat de Jury tot de bespreking en schifting der stukken overging.

De Jury heeft, vooraf, uit haar midden elk misverstand willen weren en een in zake van prijskampen altijd mogelijken, nutteloozen omhaal van woorden verhinderen, om zich dadelijk en uitsluitend te kunnen wijden aan het haar toevertrouwde onderzoek, met de aandacht, bezadigdheid en onpartijdigheid, waarop in de eerste plaats, de beoefenaars onzer vaderlandsche letterkunde en de gewaardeerde vruchten van hunnen arbeid aanspraak mogen maken.

Wij zegden hooger dat *al* de stukken gelezen werden door *al* de leden der Jury(1). Deze konden dus een ruimen blik

(1) Leden der Jury hebben insgelijks de opvolgende lijsten der mededingende stukken voor den driejaarlijkschen prijs, sedert dezes stichting, willen inzien, alsmede de *verschenen* verslagen der keurraden; de loopbaan van sommige al of niet bekroonde werken nagaan enz.

werpen in het leven onzer tooneelliteratuur, ze volgen in hare langzame ontwikkeling; hare licht- en schaduwzijden afteekenen en zich rekenschap geven van hare hoedanigheden en zwakheden.

Wij mogen getuigen dat, over het algemeen, hare vorderingen groot zijn en menigvuldig; ja, dat haar toestand, vergeleken bij dien van vroegere jaren, zeer bemoedigend is, inzonderheid met het oog op de vele beloften, die allerwege ontkiemen; immers, eene voortdurende aanwinst van jeugdige talenten, frissche krachten, is voor haar, meer nog dan voor elk ander vak - op het hedendaagsch tooneel is alles en overal, ook ten onzent, zoo spoedig verouderd! - eene noodwendigheid, eene onverbiddelijke wet, eene levensvoorwaarde.

Dat zij voor de vervulling dezer laatste niet hoeft beducht te zijn, blijkt uit eene om zoo te zeggen *periodieke* gedeeltelijke vernieuwing van haar repertorium(1) en van de naamlijst harer beoefenaars, waarvan verscheidene, tijdens de laatste jaren, door aanhoudend en van merkelijken vooruitgang getuigend werk, klaar bewezen hebben, dat op het veld onzer betrekkelijk welig tierende tooneelletterkunde, de wassende tarwe niet verstikt wordt door het onkruid.

Tot nog toe lijdt ze, wel is waar, aan gebreken, welke niet kunnen geloochend of verzwegen, doch haar niet te vinnig en onvoorzichtig mogen aangewreven worden; want vele tekortkomingen of zwakheden spruiten niet voort uit haren eigen aard, zitten haar niet in het bloed, maar zijn veeleer de onvermijdelijke gevolgen van uiterlijke invloeden die even zwaar, zooniet met meer gewicht, op haar als op elk ander vak onzer nationale taal- en letterkunde drukken.

De invloeden, welke wij bedoelen zijn bekend: zij ook worstelt er tegen en brengt door den echt vaderlandschen geest die haar bezielt, ruimschoots en meer dan ooit bij om de al te lang in ons lager, middelbaar en hooger onderwijs verongelijkte landstaal - die zelfs tot heden van geenen tel is in de meeste onzer rijk begiftigde kunstscholen en conservatoriums - te doen verrijzen als het eenig mogelijke, het eenig ware licht der herleving onzes volks.

Wij herhalen met nadruk dat de huidige toestand van onze tooneelletterkunde veelbelovend, zeer bemoedigend is. In weerwil van allerhande knellende kluisters die hare krachtvolle wentelingen - gunstige voorboden eener niet ver verwijderde vlucht naar hooger - belemmeren, dwong ze zelfs, naar aanleiding van eenige in den jongsten tijd voor het voetlicht gebrachte gewrochten, aan doorgaans niet gunstig gestemde beoordeelaars het *E pur si muove!* af.

Voor toelichtende aanhalingen omtrent elders besprokene, bepaalde stukken, kan hier geene spraak zijn; maar wel van eene zeer ernstige waarschuwing, op welke de Jury eenparig

(1) Het repertorium onzer tooneelkringen vooral in aanmerking genomen.

meent de aandacht onzer tooneelschrijvers te moeten vestigen; eene waarschuwing tegen sommige feilen, welke wij samenvatten in één hoofdgebrek, namelijk het *gemis aan vinding*.

Soms wordt beweerd dat het ons volk aan verbeelding mangelt. Is dat waarheid? - Neen, want de natuur, die de Vlamingen mild bedeelde met de gave van kleur en klank, kon hun, bijgevolg, het rijk van Gevoel en Geest en Fantazie niet sluiten. Al hield men zelfs, met het oog op meer moderne begrippen, het *Ut pictura poesis* voor eene verouderde machtspreuk, niemand kan loochenen dat de Vlamingen tot eenen bij uitstek dichterlijken stam behooren. Ja, ze zijn dichters, geboren *vinders*, zooals het alle landbouw-, en alle zeevolken inzonderheid geweest zijn en blijven. Tegen de geschiedenis der algemeene, oude en nieuwe beschaving valt niets in te brengen.

Waarom dus het gemis aan levendigheid van opvatting, het gebrek aan vinding op ons tooneel? Waarom de onbeduidendheid van de behandelde stof en het alledaagsche van het denkbeeld? - die niet eens geheel of gedeeltelijk te redden zijn door technische vaardigheid, schoonheid van vorm, fijnheid van smaak, kunst van geestige gesprekken, - daar zij regelrecht in strijd zijn met alle aangrijpende, bezielende kracht van uitdrukking, zonder dewelke geene onverdeelde *belangstelling* bij den toeschouwer, geene levende, duurzame gewaarwordingen kunnen opgewekt worden in zijn gemoed?

Zijn de oorzaken daarvan ook te zoeken in de vroeger bedoelde invloeden, die onzen geest verminken, onze scheppingskracht verlammen? - en die, tijdens het laatste halfhonderd, bepaaldelijk voor de eigenaardigheid, het nationaal organisme onzer hooge burgerij, verderfelijker geweest zijn dan eeuwenlange vreemde overheersching?

Hoe het zij, er ligt nog zooveel goeds en schoons, zooveel natuur en waarheid besloten in de middelbare en lagere standen van ons volk dat, bij voortduring, eenvoudig, gemoedelijk gestemd, vatbaar is gebleven voor gezonde scherts en degelijken ernst, zoo gaarne en genoeglijk lacht, zoo licht in geestdrift ontvlamt en weent van medelijden of verontwaardiging en vooral niet zòo ruw en poëzie-loos is, als de liefhebbers van het hier te lande verkeerd begrepen *bon ton* zich zelven en anderen, ook onzen tooneelschrijvers, pogen diets te maken.

In *die* maatschappelijke lagen zitten de aderen van ons nationaal leven: schatten van edele en ruwe metalen, tot kunstwerk te smelten en te smeden ertsen. Slechts uit de ernstige studie van het innerlijk wezen onzes volks - studie gegrond op menschenkennis, zielkundige waarneming, geschiedenis - verrijst weder de Vlaamsche geest der vinding, met al de kracht van hetgene de Franschen noemen *l'audace innovatrice*, dat voor ons, Vlamingen, beteekent: HOOGER ZIJ ONS DOEL!

De Jury is overtuigd dat haar wenk zal begrepen worden.

De werken, die zij te beoordeelen had, bewijzen, dat er thans genoegzaam toebereide stof voor de hand ligt tot het scheppen van eene echt nationale tooneelletterkunde in Vlaamsch-België. In die overtuiging wordt ze versterkt bij de overweging dat, al hebben de meeste dier stukken een zelfde hoofdgebrek, allen daarentegen uitmunten door éene hoofdhoedanigheid: het juist begrip van *tucht* en *zedelijkheid.*

Onze tooneeldichters huldigen geene zinnelijke liefde, geene ongebondene hartstochten; vermijden onkiesche zetten of onkuische woordspelingen; streelen geene overprikkelde, verwijfde zenuwen; verheffen geene eerezuil voor gevallen vrouwen. In hunne wijze van denken en gevoelen zijn ze, wel is waar, vaak zeer uiteenloopend; maar ze gaan toch mede met hunnen tijd, alhoewel aristocratische verdorvenheid evenmin hunne zaak is als democratische onbeschaafdheid; zij willen niets gemeens hebben met dierlijk *realisme* of onmannelijk *nevrosisme.* Zij eerbiedigen de zedelijkheid, in den breeden, verheven zin van het woord.

Eene letterkunde, welke bogen mag op die godsgave: reinheid van hart en verstand, is, op het gebied van nationaliteit en kunst, vatbaar voor volmaking.

Na deze beschouwingen, zij het der Jury veroorloofd een woord te zeggen aangaande een feit dat zij, bij het inzien der werken, heeft vastgesteld en niet onopgemerkt mag laten voorbijgaan. Een aantal stukken - waarvan de meerdere of mindere waarde voor het oogenblik buiten bespreking blijft - schijnen hoofdzakelijk bewerkt met het oog op de behoeften van de tooneelmaatschappijen in de dorpen en kleine steden. De middelen van op- en uitvoering, waarover deze kringen beschikken, zijn doorgaans beperkt, en elke poging, aangewend om de liefde voor taal en letteren tot in de verste hoeken onzer gewesten levend te houden en aan te vuren, verdient achting en waardeering. Er moet echter, rechtvaardigheidshalve, aangemerkt worden dat de aanmoediging, welke de Regeering, bij het toepassen van het in voege zijnde *Premiënstelsel*, aan de schrijvers van dusdanige werken verleent, aanzienlijker wordt dan zulke, welke te beurt valt aan de letterkundigen die, hunne krachten wijdende aan het scheppen van breeder opgevat en meer zuiver kunstwerk, slechts kans hebben hunne gewrochten nu en dan te zien vertolken door de gevestigde Nederlandsche tooneelgezelschappen van Antwerpen, Brussel of Gent, en bijgevolg in eenen onredematigen toestand van minderheid verkeeren.

Verre van ons de gedachte eenen schijn van blaam te willen werpen op het *Premiënstelsel,* dat reeds zooveel goeds heeft gesticht en door alle onbevooroordeelden te recht beschouwd wordt als eene noodzakelijkheid, als eene weldaad in een land, waar de toepassing van Thorbecke's stelregel:

Kunst is geene regeeringszaak, voor onze vaderlandsche kunsten en letteren de genadeslag wezen zou.

Het ligt evenmin in onze bedoeling, voor die klasse van verdienstelijke schrijvers eenige, hunner onwaardige, gunst af te bedelen; maar de Jury acht het zich ten plicht, bij deze gelegenheid, de welwillende aandacht der Regeering op dien toestand in te roepen.

De hoogervermelde vraag:

'Welke blij-, tooneelspelen, drama's enz. zouden voor *eenen driejaarlijkschen prijs in hun vak*, in aanmerking kunnen genomen worden?' werd door de Jury, na de derde schifting en na rijp onderzoek, met algemeene stemmen, beantwoord aldus:

1. - VOOR HET BLIJSPEL? - Geen.

In dit vak is, voornamelijk met het oog op vinding, vloeiendheid en zuiverheid van taal, puntigheid en pittigheid, het minst vooruitgang te bespeuren.

De tijd van het plat boertige, van de zoogenaamde 'barakkenparade' schijnt echter voor goed verdwenen.

Onzen schrijvers zij op het hart gedrukt, dat het blijspel, in overeenkomst met het Vlaamsche volkskarakter, vroeger een der hoofdbestanddeelen van onze letterkunde was en, in de toekomst weder worden moet. Voor het overige, zij hun het oordeel van eenen Noord-Nederlandschen meesterschrijver(1) ter overweging aanbevolen:

'.... Sommige ernstige en waardige personen, doch eenzijdig ernstig en van eene aan gemaaktheid grenzende waardigheid, kunnen zich niet voorstellen, zeggen zij, dat men eene verheven levensbeschouwing aankleve, kunde en nadenken in zich vereenige, aan God en zijn gebod geloove en nochtans zijne hoogste eerzucht stelle in het vervaardigen van een goed blijspel. En zeker moet men, om op staanden voet als tooneelschrijver te slagen, zich onderwerpen aan een groot aantal voorwaarden, welke noch de menschelijke fierheid vleien, noch eene hooge gedachte van het publiek doen opvatten. Doch moet ook de staatsman niet transigeeren met zijn ideaal? de volksvertegenwoordiger, de dagbladschrijver? de godsdienstleeraar zelfs? Daarom kan ik niet gelooven, dat een echt blijspeldichter tot de lagere rangen in de gelederen der kunst behooren zou, en zou ik integendeel in deze eentoonige wereld, vol beslommeringen en zorgen, den naam van openbaar weldoener niet in de laatste plaats aan hem wenschen te schenken, die duizenden en duizenden zijner medemenschen een glimlach weet te ontlokken, welken geen hunner zich behoeft te schamen, of de kunst verstaat, hen voor een wijl te vermaken, zonder hen te bederven.'

(1) C^d BUSKEN HUET: *Nieuwe Litterarische Fantasiën.* Deel I. *Meilhac en Halévy*, bldz. 88-89.

2. - VOOR HET TOONEELSPEL? - Drie.
20. *Annie Brunel.* - 21. *De Bloedverwanten.* - 37. *Blandina.*

3. - VOOR HET DRAMA? Vier.
6. *Christina Borluut.* - 18. *Hermina.* - 31. *Strijd om de voogdij.* - 32. *De dood van Karel den Goede.*

4. - VOOR HET TREURSPEL! Twee.
15. *Eene Koningsdochter.* - 19. *Parisina.*

De uitslag is verheugend en strekt onze herborene tooneelliteratuur tot eer. Er zijn, werkelijk, talenten aan de kimmen gerezen!

De Jury meent die gelukkige ontwikkeling grootendeels te mogen dank weten aan de aanmoediging en de bezorgdheid van het Hooger Bestuur; want, indien het onmogelijk is talenten te doen ontstaan, het is mogelijk, ja zelfs noodzakelijk, aan talenten de middelen ter ontwikkeling te verschaffen.

Het ware te wenschen dat de gemeentebesturen, in dit opzicht, even goed hunnen plicht begrepen: dat zij - die jaarlijks duizenden overhebben en zich de zwaarste opofferingen getroosten tot het instandhouden van een voor ons volk gansch vreemd tooneel, dat niets bijdraagt tot de ontwikkeling van eigen kunst; zonder eenig zedelijk nut is voor de overgroote meerderheid der ingezetenen en enkel dient tot uitspanning van bevoorrechte standen - eindelijk zouden begrijpen, dat het ook hunne plicht is, altijd, en al ware het maar in gelijke mate, ons vaderlandsch tooneel te steunen en zijne beoefenaars aan te moedigen.

Dan zouden ook de bestuurders van het *Nederlandsch Tooneel* al dadelijk inzien dat de merkwaardige algemeene drang naar hooger en beter in het rijk onzer letteren, door hen verdient opgevolgd te worden; dat, zoo zij aan de vertolking van de oorspronkelijke werken evenveel zorg en kunde willen besteden als aan de vertalingen uit den vreemde, op eigen bodem talrijke sappige vruchten te oogsten en te genieten zijn.

Aan welk werk moest de Jury den prijs toekennen?

Daar het den Keurraad onmogelijk is, in dit verslag, eene voldoende ontleding te geven van elk der vernoemde *negen* stukken, en hij hoofdzakelijk ter take heeft een werk als het beste te bekronen en te zeggen waarom hij het bekroont, zonder echter de schrijvers der andere stukken te ontmoedigen, acht hij het rechtvaardiger en nuttiger voor iedereen, de regelen op te sommen volgens welke hij zijn oordeel heeft gericht en gevestigd.

- Welke eigenschap behoort, vóor alles, in een tooneelwerk uit te komen?

De levendige voorstelling of natuurlijke levendigheid der handeling.

Deze moet spannend zijn; de toeschouwer moet den afloop kunnen voorgevoelen zonder hem echter te kunnen voorzien.

Tot den natuurlijken gang van het spel en de harmonie der deelen is de welgekozene kleur noodig der rollen, die op elkander moeten afsteken en elkander voltooien tot een stevig samenhangend geheel.

Elke rol op zich zelve moet weder eene gestalte aanbieden.

Alle rollen hebben belangstelling te wekken.

Geene mag overtollig wezen; met andere woorden: geene mag uit het stuk kunnen wegblijven zonder er aan te schaden.

Hetzij de stukken geput zijn uit de geschiedenis, hetzij uit het dagelijksch leven, moet de schrijver daaraan *waardigheid, belangrijkheid* weten te geven.

Voor geschiedkundige gewrochten, moet de schrijver den tijd, waaruit hij zijne stof gekozen heeft, grondig kennen; de wijze van denken, spreken en handelen van dien tijd eerbiedigen; de optredende personen niet voorstellen als wassen beelden, maar als bezielde wezens, die gevoelen, lijden, haten, beminnen, gelijk de mensch het nog doet en altijd zal doen.

Verder hoeft de vorm van het werk - inzonderheid de taal - zoodanig te wezen als met de bedoelde waardigheid en belangrijkheid overeenstemt.

Voor de verschillende karakters en toestanden zijn met die karakters en toestanden overeenkomende taal en uitdrukkingen noodig; want de natuurlijkheid is de hoofdeigenschap van alle kunstwerk.

Uit de natuurlijkheid vloeit ook de geleidelijke gang van een tooneelwerk; dit is zelfs eene van de schoonste hoedanigheden, die men bij de meesterstukken in het vak bewondert: de eenvoudige ontwikkeling, verwikkeling en ontknooping der fabel van het stuk.

Maar, in geene regelen zijn te vatten: de geest, welke aan een kunstwerk het aanzijn schenkt; de liefde voor den evenmensch, voor vaderland en vrijheid, die het bezielt; de geestdrift voor eene edele gedachte, die het verwarmt en kleurt; het waar en diep gevoel van de poëzie welke, lyrisch of episch, de ruwste harten treft en verteedert, tot medelijden stemt of met schrik vervult, de gemoederen overweldigt en in deze eenen onuitwischbaren indruk nalaat.

Onder eenen indruk van dien aard heeft de Jury den driejaarlijkschen prijs voor het XIe tijdvak, *met algemeene stemmen*, toegekend aan het gewrocht:

De Dood van Karel den Goede, drama in vijf bedrijven en in rijmlooze iamben.

Ofschoon in andere werken meer begrip van dramatische schikking te bespeuren is, zag de Keurraad in *De Dood van Karel den Goede* eenen breeden stroom van geleidelijke ont-

wikkeling, die ongezocht tot een enkel hoofddoel voert. Het geheel is menschelijk, waardig, edel, verheven, rein van gedachte, zonder jacht op buitengewoon effect, zonder sentimentaliteit; het bevredigt den kunstsmaak, verheft, ja sticht.

De verwikkeling is eenvoudig, elke overgang juist, elk gevolg van eenen toestand of van eene handeling is natuurlijk en logisch, de plastische voorstelling volkomen, de strijd tusschen, eenerzijds, eerlijkheid, plicht, liefde en zelfopoffering, en baatzucht, gekrenkten hoogmoed, onverzadigde heerschzucht, anderzijds, is nooit opgeschroefd, maar altijd dramatisch; de mengeling van goed en kwaad uitgewerkt in bijzonderheden, waarvan sommige treffend schoon zijn.

De heldin *Deda* is eene figuur, tot heden zonder weerga in *onze* tooneelletterkunde. Hare liefde is diep en teeder, onbaatzuchtig; zij roert de innigste snaren van het gemoed; ware liefde kan niet anders gevoelen, spreken en handelen. *Deda* is eene frissche, aandoenlijke verschijning die heerlijk uitkomt tegen den somberen achtergrond van het drama, en door hare eigene reinheid, de reinheid van het karakter, leven en streven van *Karel den Goede* verhoogt.

Het werk is, voor zooveel het tooneel zulks toelaat, aan de geschiedenis getrouw; de bijgedichte figuren zijn, als waarheid van karakter en als waarde en gewichtigheid, zóo hoog te stellen als de historische zelve.

Het getuigt van des schrijvers belezenheid en volkomene bekendheid met de zeden, wetten en gebruiken van het tijdvak.

De karakters zijn, over het algemeen, levendig getint; de schrijver teekent ze, van in den beginne, onmiddellijk bij het optreden der personen, af, met het gelukkig gevolg dat de handeling even dadelijk aanvangt en haren gang gaat. *Dat* is kunst!

Overigens, het aangeboren talent van den schrijver schijnt ontwikkeld, eerstens, door eene klassieke opvoeding, en, later, door de ernstige studie van Shakespeare, Goethe, Schiller, Calderon, Goldoni en andere groote meesters.

Voorzeker zal verdere oefening en het zorgvuldiger bewerken van de Nederlandsche taal en van den versbouw den bekroonde van veel nut zijn. Beiden laten somtijds wat te wenschen, iets dat waarschijnlijk te wijten is aan zijne opleiding: het alles verlammend, oneindig veel kwaad stichtend Fransch onderwijs in Vlaamsch-België.

Na de uitspraak heeft de Keurraad zich nogmaals het genoegen willen geven, het werk '*De Dood van Karel den Goede*' opnieuw te lezen. Hij is nog eens te meer getroffen geweest door de buitengewone verdienste van het stuk, zijne frischheid en zelfs, nu en dan, door zijne naïeveteit, naast zoovele voortreffelijke hoedanigheden die van hem, den nog onbekenden tooneeldichter, de schoonste verwachtingen doet koesteren voor de toekomst.

De Keuraad is overtuigd dat hij aan geene toevallige vrucht den lauwer schonk. Zonder de verdienste van andere tooneelschrijvers in het minst te willen verkleinen, heeft hij het vertrouwen dat in den bekroonde de zeldzame en talrijke hoedanigheden vereenigd zijn, die een tooneeldichter van genie bezit.

Brussel, *17 Mei 1889.*

DE KEURRAAD,

(*Leden der Koninklijke Vlaamsche Academie*)

De Voorzitter,
P. GÉNARD.
De Leden,
P. ALBERDINGK THIJM.
J. MICHEELS.
De Ondervoorzitter,
E. HIEL.
De Secretaris-Verslaggever,
TH. COOPMAN.

Groote Vlaamsche Landdag te Kortrijk op zondag 18 oogst 1889.

De Vlaamsche Landdag, door de Kortrijksche Vlaamsche vrienden, op 18 Oogst om 11 uren, in den Burgerkring belegd, werd onder alle opzichten goed door de strijdende Vlamingen beantwoord, die elke gelegenheid te baat nemen om eene lans te breken ten voordeele van land, taal en volksstam.

Alleen dient gezegd, dat te Kortrijk, evenals overal, de slechte gewoonte heerscht op het gestelde uur niet te beginnen. Het was omtrent half twaalf, toen onder het daverend handgeklap en het blijde hoezeegeroep der duizenden Vlamingen, waaronder een vrij aanzienlijk getal vrouwen, die de zaal radikaal vervulden, de regelingskommissie van den Landdag binnentrad en plaats nam op het verhoog.

De geestdrift onder de aanwezigen was onbeschijflijk en geen wonder: eenige Kortrijksche vrienden hadden onder de toegesnelde strijders de blijde mare verspreid, dat de heer DUTHOIT, minister der Zuid Afrikaansche Republiek van Transvaal, deze plechtige bijeenkomst door zijne hoogst belangrijke tegenwoordigheid zou vereeren.

Kortom, er was leven, begeestering en vreugde te lezen op de gulle aangezichten dier ronde en koene Vlamingen, die in deze net met vlaggen en wimpels versierde groote zaal, ongeduldig het verkwikkend en bemoedigend Vlaamsche woord verbeidden.

Als men zulk eene geestdrift ziet onder de deelnemers van onverschillig welk feest of welke bijeenkomst, dan mag men op voorhand verzekerd zijn van deszelfs welslagen.

Dit gezegd, vangen wij eigenlijk het verslag aan over dezen zoo knap belegden en overheerlijk geslaagden Landdag, die niet alleen lang in het geheugen der deelnemers zal geprent staan, maar die onuitwischbaar in de Vaderlandsche geschiedenis zal gegriffeld blijven.

Nemen plaats aan het bureel: de heeren J.I. De Beucker, minister Duthoit, van de Boeren van Zuid Afrika, Frans de Potter, dr Lauwers, dr Verhelst, A. Verhoost, R. Vermandere, advokaten Pauwels en De Visschere, C. Nys, A. Coucke provincieraadslid, P. Doutrelingne en een aantal andere heeren, wier namen ons ontsnappen.

Op de eereplaats, in de zaal, bevinden zich een aantal geestelijken, uit alle gouwen en streken, die, insgelijks doordrongen van den Vlaamschen geest, tot dit landjuweel hunne schreden hebben gericht, om die mannen te aanhooren en toe te juichen, die onverpoosd strijden tot verheffing, veredeling en ontslaving van den Vlaamschen volksstam.

De heer De BEUCKER doet de schel ringelen; eene algemeene stilte heerscht en hij verklaart den Landdag geopend en geeft het woord aan den heer TH. SEVENS, schrijver van den Kortrijkschen Landdag, die in eene gespierde en dichterlijke taal, de duizende Vlamingen welkom wenscht, zoo talrijk opgekomen om de bespreking van de rechten der Vlamingen bij te wonen. Hij brengt ook hulde aan den Transvaalschen minister, den heer Duthoit, die deze bijeenkomst met zijne tegenwoordigheid wel wil vereeren (*Toejuichingen*).

Spreker weidt verder uit over den Vlaamschen geest, die te Kortrijk meer en meer ontwaakt en die, van deze sterke en weleer zoo te recht beroemde stad, eene sterke Vlaamsche vesting maakt, die verdient hand in hand te gaan met Gent, Antwerpen en Brugge.

Kortrijk is het Fransche, of beter, het verfranschte Kortrijk van vroeger niet meer. Als een bewijs ervan, zegt hij, dat morgen, bij de onthulling van Palfijns standbeeld, de eerste magistraat van Kortrijk, de heer burgemeester, het woord in het Vlaamsch voeren zal. (*Toejuichingen*).

Om nog meer kracht aan zijn gezegde bij te zetten, wijst hij op het onlangs gevierde Groeningerfeest waaraan niet min dan 5 tot 6000 Vlamingen deelnamen en dat in gulden letteren in de jaarboeken van Kortrijk zal aangeteekend staan.

Tot slot zijner rede, brengt hij eene maar al te wel verdiende hulde aan den heer De Beucker, aan den onvermoeibaren Vlaming, die geen oogenblik geaarzeld heeft, de moeielijke taak van leider of voorzitter dezer bijeenkomst op zich te nemen.

Deze laatste woorden lokken eene ovatie uit ter eere van De Beucker, waaraan geen einde schijnt te zullen komen.

De heer De Beucker zegt dat hij wel is waar aanvaard heeft, doch dat deze aanvaarding maar voorloopig is; hij wil zich aan den wil der vergadering onderwerpen.

Heeft de vergadering vrede met den voorzitter dien de heer Sevens U voorstelt, vraagt de heer De Beucker tot de vergadering.

(Van alle kanten, ja, ja.) Daarna gaat hij voort en zegt dank aan de heeren burgemeester, schepenen en gemeenteraadsleden omdat zij eene toelaag hebben gestemd, voor het helpen dekken van de kosten dezes Landdags.

Hij bedankt ook den Burgerkring, die zoo bereidwillig zijn lokaal heeft afgestaan aan de Vlamingen, en brengt ten slotte hulde aan allen hier aanwezig die gekomen zijn, zegt hij, om den Vlaamschen stam te redden van zijnen val en de verbastering van het onderwijs te keer te gaan.

Dit laatste is het gewichtigste punt van ons streven, doch het is in eens niet te verwezenlijken, men moet een weinig geduld hebben; de tijd der verlossing nadert echter, wellicht zal hij die niet meer beleven, in alle geval is dit een overwinning die door het jongere geslacht zal kunnen gevierd worden.

Hij weidt vervolgens uit over het nut eener Vlaamsche opvoeding, vooral voor de meisjes, rept een woordje over het vereerend bezoek van den Minister Duthoit en eindigt met aan dezen moedigen en flinken Zuid-Afrikaner het woord te verleenen.

De heer DUTHOIT staat recht en wil spreken, doch het luid spelen van eenige voorbijtrekkende muzieken belet hem zulks; hij zet zich neder en staat het woord af aan den heer advokaat VERRIEST, schepene der stad Kortrijk (in groot uniform) die onder luid handgeklap, de zaal binnentreedt en verklaart niet lang de vergadering te kunnen bijwonen.

De rust hersteld zijnde, neemt de heer VERRIEST het woord.

Hij groet en verwelkomt eenieder en toont dat de Vlamingen door hunne Vlaamsche beweging niets anders beoogen dan de herinburgering van dien geliefden banneling, van onze schoone moedertaal.

Hij spreekt verder over de tegenkanters der Vlaamsche beweging die, zegt hij, mogen verdeeld worden in twee groepen: in goede sullen die vreezen door de Vlaamsche beweging oneenigheid en tweedracht te zien ontstaan tusschen Walen en Vlamingen en in afzichtelijke leliaerts die zich schamen over al wat Vlaamsch is.

Met de eerste moet men medelijden hebben en hen trachten op den goeden weg te helpen, met de tweeden kan niets aangevangen worden, want verrader is hun naam en slaaf zij hun ambacht. (*Gelach).*

Spreker eindigt zijne toespraak met een woord van bemoediging tot allen die strijden voor Vlaanderen en zijn duurbaar lot. (*Toejuichingen*).

De heer DUTHOIT (*langdurig gejuich*). - Broeders, zoo vangt hij aan, ziedaar een naam die ik u wel geven mag, al kom ik ook van 7 duizend mijlen ver. Ik heb van den voorzitter 10 minuten bekomen om eenige woorden tot u te richten, mocht ik er meer van doen hebben, dan zult gij mij de overige wel geven. (*Ja*, *ja*!)

Hij zegt onzen strijd te kennen en hem te volgen, hij noemt hem eerlijk, groot en vaderlandsch bij uitstek.

De verwantschap, die tusschen de Vlamingen en de Transvalers bestaat is groot, want beiden strijden hard en moedig, de eerste tegen het Fransch, de tweede tegen het Engelsch; daarbij is de Transvaalsche kleur, de driekleur van Holland, maar de spreuk der Zuid-Afrikaansche Republiek is *Eendracht is macht*; tweede punt van verwantschap. (*Bravo*).

Hij geeft ook de beschrijving van de ontdekking van Transvaal en doet den huidigen toestand van dit schoone land kennen, waaruit het blijkt dat 100 tot 200 Engelsche landverhuizers wekelijks hunnen intrek nemen in Transvaal. Wij worden letterlijk overstroomd, zegt hij, en het wordt hoog tijd dat de Dietsche stam van zijnen kant zich ook uitbreide in Zuid-Afrika.

Hij zegt ook dat, om kiesrecht te hebben, men minstens vijf jaar in Transvaal moet verblijven, en om als lid der eerste Kamer te kunnen benoemd worden, moet men er 15 jaar wonen.

Om lid te zijn der eerste Kamer, hoeft men protestant te zijn; om lid te zijn der tweede Kamer, wordt zulks niet vereischt. Elk lid mag den godsdienst belijden dien hij wil.

Hij aanschouwt Afrika als eene toekomst, welke de Vlamingen, zegt hij, die lust zouden gevoelen tot uitwijken, niet mogen verwaarloozen. Daar immers zullen zij broeders en taalgenooten aantreffen. (*Langdurig handgeklap en geroep*: *Leve Duthoit.*)

De heer COREMANS (*Volksvertegenwoordiger*) treedt binnen. [*Handgeklap en geroep: Leve Coremans!*]

De heer DE BEUCKER verleent het woord aan den heer K. LYBAERT, j^{ste}, van Gent.

De heer *Lybaert* zegt te spreken in naam zijner Gentsche vrienden van den *Snellaertskring* en het *Vlaamsch Grievenkomiteit.*

Hij handelt over de Vlaamsche normale afdeeling der Gentsche Hoogeschool.

De normale afdeeling werd, zooals men weet, bij de Gentsche Hoogeschool gevoegd, om leeraars voor onze Athenea te vormen, die later in de Vlaamsche gewesten, bij middel der moedertaal, de geschiedenis, de aardrijkskunde en de germaansche talen zullen aanleeren.

Alwie een greintje gezond verstand heeft, zal denken, dat om logiek te zijn, 't is te zeggen om goede Vlaamsche en degelijke leeraars te vormen, men beginnen moet met de heeren studenten in het Vlaamsch te onderrichten.

Mis! In de bureelen van ons ministerie denkt men daar heel anders over. Daar is men van gevoelen, dat, om leeraars te vormen die bekwaam zijn later deze vakken

bij middel der moedertaal aan de jeugd te onderwijzen, het veel beter en praktischer is, aan de studenten leeraars te geven die geen Vlaamsch kennen,

ofwel, die, alhoewel vertrouwd met de moedertaal, toch vinden dat het veel deftiger staat hunne leergangen in het Fransch te geven.

Zoo komt het, dat, op enkele uitzonderingen na, meest al de leergangen van de Vlaamsche normale afdeeling in het Fransch gegeven worden [*Hoe! hoe! hoe!*]

Men moet bekennen, dat het eene vrij zonderlinge manier is om Vlaamsche leeraars te vormen.

Die staat van zaken is vernederend en onverdragelijk, dit moet veranderen, kost wat kost.

Daarom stelt hij voor, namens zijne Gentsche vrienden, dat de Vlaamsche Landdag bij den heer minister van binnenlandsche zaken en onderwijs, zou aandringen, desnoods eischen, dat voortaan alle leeraars, gelast met het geven van lessen in de Vlaamsche normale afdeeling der Gentsche Hoogeschool, zich in hunne kursussen zouden bedienen van de moedertaal.

Die vraag is redelijk en billijk en zal door geen rechtschapen man, als de heer minister, in den wind geslagen worden.

Hij stelt ook voor, in naam der Gentsche vrienden, bij het Belgisch kabinetshoofd aan te kloppen en hem te vragen, toch eindelijk den *Moniteur* of *Staatsblad*, zooals men het ding noemen wil, degelijk te vervlaamschen; 't is te zeggen, erin alle wetten en besluiten, te gelijk in de twee talen te doen verschijnen en niet den Vlaamschen tekst acht of veertien dagen na den Franschen, gelijk 't de verleden week nog het geval is geweest. [*Langdurig handgeklap*]. Spreker legt besluiten neêr.

De heer COREMANS brengt hulde aan den heer Duthoit en maakt onder andere de volgende typieke vergelijking: Onze vijanden beweeren dat de Oost- en West-Vlamingen, de Antwerpenaars, de Brabanders en de Limburgers, malkander niet verstaan; hewel, de Transvaalsche redenaar welken gij daar hebt toegejuicht, is er de sprekende logenstraffing van; de heer Duthoit komt van 7000 mijlen ver en wij verstaan hem allen. [*Gelach*].

Verder spreekt hij ook over de vervlaamsching van het hoogere onderwijs. De heer Lybaert, zegt hij, klaagt over de verfransching der Gentsche normale afdeeling; hij heeft gelijk, want 't is schande te zien hoe heeren gelijk Wagener en konsoorten die verbastering in de hand werken.

Wij zijn hier, zegt hij, met duizenden opgekomen om de vervlaamsching van het onderwijs te eischen, en moeten ons best doen dat binnen weinige jaren de Hoogeschool van Gent, eene Vlaamsche Hoogeschool weze.

Hij herinnert den strijd in de Kamer voor onze taalrechten gevoerd.

De strijd was lastig, want eene verfranschte meerderheid was tegen ons, doch de Klauwaerts zijn opgestaan en de meerderheid gaf ons eene wet:

> Die schier aan elk voldoening geeft,
> Wanneer ze streng wordt nageleefd.
> [*Gelach*].

Hij spreekt ook over de toepassing dezer wet: over de wet betreffende het middelbaar onderwijs en eindigt, zeggende, dat alles om doen is met de regeling van het inkomexaam der heeren studenten ter hoogeschool, die men zou moeten verplichten, minstens twee vakken in het Vlaamsch te behandelen. Dan moet het middelbaar, zoo vrij als officiëel onderwijs wel volgen.

Zijn laatste woord is:

Wij moeten bekomen dat het bestuur, het leger, het onderwijs, Vlaamsch worden. Eens dat wij zulks bezitten, dan zal Vlaanderen herleven en Gent, Brugge en Antwerpen, hand aan hand gaan op den effen en schoonen weg van den vooruitgang! [*Langdurig handgeklap en kreten: Leve Coremans!*)

De heer SEVENS doet lezing van een aantal brieven en telegrammen van bijtreding, door bijzonderen en maatschappijen toegezonden. Deze zijn de heeren: senator LAMMENS, pastoor SCHUERMANS, rechter JULIUS OBRIE van Dendermonde, EMANUEL HIEL; de *Jonge Klauwaarts*, van Brussel; *De Vlaamsche Vrienden,* van Temsche; LOD. PLASSCHE, namens een groep Vlamingen van Parijs; EDMOND FABRI, namens den *Snellaertskring*, van Gent; R. MILLECAM, namens het Grievenkomiteit, van Gent; LAMBRECHT VAN RYSWYCK, AUGUST BULTYNCK, namens het *Davidsfonds*, van Gent; '*t Land van Riem* en de *Taalgilde*, van Aalst; de *Rodenbachsvrienden*, de *Zanglust*, *Nut en Vermaak*, de *Vlaamsche Kiezersbond* en de *Nijverheidskring*, allen van Gent.

De heer CARPENTIER [Borgerhout] dringt aan op de vervlaamsching der nonnenscholen.

De heer advokaat PAUWELS [Antwerpen] spreekt over het voorval Josson en roept begeestert uit: die mannen, die Josson hebben gestraft en die rechters, die weigeren de wet uit te voeren, zullen buigen of bersten. [*Handgeklap.*] Ik en mijne vrienden verbinden ons elke overtreding der wet aan den kaak te stellen.

Hij spreekt vervolgens over de krijgsraden; hoopt dat deze zullen vervlaamscht worden en vraagt aan den heer Coremans dat hij dienaangaande een wetvoorstel zou neêrleggen.

Hij vraagt ook eenen Vlaamschen leergang van strafrecht en strafrechtspleging in elke Hoogeschool; drukt den wensch uit dat Vlaamsche betichten zich voortaan uitsluitend tot Vlaamsche advokaten zouden wenden, en brengt tot slot eene welverdiende hulde aan zijne twee moedige vrienden Maurits Josson en Pol Gisseleire. [*Algemeene goedkeuring en bijtreding*].

De heeren FL. PEETERS van Antwerpen en OPDEBEEK van Brussel, zien af van het woord, daar er nog te veel sprekers opgeschreven staan.

De heer FRANS REINHARD [Brussel] brengt, onder luid handgeklap, hulde aan de eensgezindheid der Vlamingen, en hoopt dat de samenwerking van alle weldenkende vaderlanders, tot welke partij zij ook behooren, zal blijven bestaan totdat de laatste greintjes onrecht zullen verdwenen zijn. Sprekende over de vervlaamsching van het hooger onderwijs, zegt hij dat men onverpoosd moet strijden. Er moet ook met handen en voeten gewerkt worden voor de vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool, alwaar tot nog toe de Vlaamsche leergang van strafrecht en strafrechtspleging niet is gesticht geworden. Hier alweêr zegt spreker, was die belofte eene loutere kiesbelofte.

Wat dient er gedaan te worden in zulke omstandigheden?

Spreker stelt voor aan de vergadering der Landdagen den last op te dragen om te zien of er, bij voorbeeld te Antwerpen, geene mogelijkheid bestaat eene fakulteit van rechtsgeleerdheid in het Vlaamsch in te richten.

Van officiëele zijde hebben wij niets te verwachten en in de vrije hoogescholen bespot men ons van achter de schermen.

De hoogeschool van Brussel durft met dien leergang niet beginnen, zij zouden studenten verliezen, daarom zou Leuven het voorbeeld moeten geven, en te Leuven is men bang voor Brussel; deze hoogeschool zou volgens de Leuvenaars, het eerst dienen vooruit te komen met dezen leergang.

Zóó zijn wij een speelbal tusschen twee handen.

Sprekende over Vlaamsche grieven, haalt spreker de feiten aan van den sergeant die zijn exaam aflegde in het Vlaamsch, van student Willems, wien men weigerde in de moedertaal zijn exaam af te nemen en van de eens door

wijlen minister Rogier uitgesproken schandige woorden: *Men moet er toe komen het Vlaamsch element in België uit te roeien.*

Hij weidt verder uit over de kracht van het *Verbond der Grievenkomiteiten*, dat dit jaar eene prachtige zegepraal heeft behaald door de laatste stemming in den provincieraad van Oostvlaanderen. Men bedreigt ons wel is waar met een beroep tot den koning, om de stemming te verbreken; maar dat men er zich van wachte, dat men daar de hand niet naar uitsteke, of wij zullen onze stem doen weerklinken tot voor den troon van onzen Koning.

In dit geval zouden wij aan Zijne Majesteit zeggen dat, indien men deze stemming verbreekt, men hetzelfde besluit nemen moet voor Luik en Henegouw, waar men talrijke Vlamingen aantreft, ja meer dan hier Walen; dààr ook zou men dan het gelijktijdig gebruik der twee talen moeten opleggen.

Hier wordt spreker verzocht zijne rede te staken, daar hij reeds lang de 10 minuten heeft overschreden. Men brengt den heer Reinhard eene lange en welverdiende ovatie.

De heer DUCATILLON [Waregem], schildert het ontstaan af der jonge beweging in Zuid-Vlaanderen. Te Waregem is een jonge Vlaamsche wacht ontstaan, die op kiesterrein zal treden, want het is hoogst noodig dààr, zoowel als elders, mannen te kiezen die door en door Vlaamschgezind zijn.

Te lang roept hij uit, gaven wij onze stem aan franskiljons.

Hij legt besluiten neêr.

De heeren K. VAN CANEGHEM [Eine] en LAMBRECHT [Oost-Rozebeke] zien af van het woord en leggen besluiten neêr, doch de laatste dezer heeren vraagt dat men bij de bisschoppen van Gent en Brugge, zou aandringen opdat de wet van 1883 op de vrije middelbare scholen zou toegepast worden.

De heer BACKX [Antwerpen] is van meening dat de Vlaamsche beweging zich moet inlaten met de werkkwestie; immers de taal is gansch het volk. Hij stelt voor aan den aanstaanden Gentschen bisschop te vragen, dat het maatschappelijk kongres, door wijlen Mgr Lambrecht ontworpen, niet in den vergeethoek zou geschoven worden, maar integendeel, zou gauw mogelijk plaats hebben. [*Teekens van goedkeuring*].

De heer PIETER BOLSENS (Leuven), kondigt aan dat binnen kort een algemeene studenten-Landdag zal gehouden worden, waarop de vervlaamsching van het hooger onderwijs zal besproken worden en waar niemand anders dan studenten zullen mogen spreken. [*Toejuichingen*].

De heer VAN DOORSLAAR [Brussel], maakt propagande ten voordeele van *Neerlandia*, eene Vlaamsche verzekerings-maatschappij, die de helft harer opbrengsten tot steun der Vlaamsche beweging zal besteden.

Hij spreekt ook van het stichten eener spaarkas, die op dezelfde gronden zou gevestigd zijn. [*Handgeklap.*]

De heer HEKTOR PLANCQUAERT [Zomergem] spreekt eene meesterlijke redevoering uit die, volgens het algemeen gevoelen, zou dienen in druk gegeven te worden. In eene dichterlijk taal roept hij den Vlamingen toe:

‘Indien gij nog niet hebt, wat gij bekomen wilt, wat uw recht is, wat u toekomt, het is uw eigen schuld.

Gij bidt en smeekt te veel. Handelt zonder spreken, dat is de boodschap.

Verjaagt onmeêdoogend de verraders uit uwe rangen, kiest voor die mannen niet meer, die de rechten der Vlamingen miskennen en met uwe billijke vragen den spot drijven.

Gij kiezers van Dendermonde en Aalst, gedenkt de mannen die tegen de wet van onzen moedigen Coremans hebben gestemd.

Richt landdagen in voor de aanstaande kiezingen; gij moogt op ons rekenen wij zullen op den buiten gaan spreken tegen de landverraders, die zich onwaardig hebben gemaakt van het vertrouwen der Vlamingen.

Wij willen Vlamingen van den echten stempel, maar geene mannen die ons leveren en met ons den gek houden. Aan 't werk dus; wat min gesproken en wat meer gehandeld; het is hoog tijd.' [*Langdurige en stormachtige toejuichingen*].

De heer VANDE STEENE [Sijnghem] spreekt eene krachtige en opwekkende redevoering uit en legt eenige besluiten neer, waarbij de Landdag de vervlaamsching vraagt van bestuur, leger, gerecht en onderwijs. Ook deze spreker wordt luid toegejuicht.

De heer HAERYNCK (Brussel) kondigt aan, dat bij de hofbouwschool van Vilvoorde eene Vlaamsche afdeeling zal gevoegd worden, waar al de leergangen luidens het voorstel, in het Vlaamsch zijn zullen, behalve de wetenschappelijke leergangen.

Spreker stelt voor dat stappen zouden aangewend worden, ten einde te bekomen dat het heele onderricht Vlaamsch weze. (*Algemeene bijtreding*).

De heer OPDEBEECK [Brussel] doet nog eenige bemerkingen aangaande de houding der Vlamingen in kiestijd, waarna de heer SEVENS, namens het bestuur, de geloofbelijdenis, het credo der Vlamingen, te Antwerpen dezen winter aangenomen, opnieuw voorleest, en door de aanwezigen doet bekrachtigen.

Daarna richt de heer De Beucker voor slot, andermaal het woord tot de opgetogen aanwezige Vlamingen en bedankt allen voor hunnen iever en hunne aandacht en verhoopt dat deze Landdag, die een der schoonste is welke tot heden werden gehouden, heerlijke vruchten zal afwerpen, gelijk zijne voorgangers.

Men staat recht; men zwaait de hoeden en zakdoeken en onder het zingen van den *Vlaamschen Leeuw*, verlaat men in allerijl den Burgerkring, om zich wat te gaan voeden want de magen zijn ledig. Het is 1/4 voor drie ure.

Vlaamsche Studentengouwdag van Oost-Vlaanderen, te Gent.

De Oostvlaamsche studentengouwdag, die op Woensdag 28^{e} Oogst, om 10 ure 's morgens gesteld, in de groote bovenzaal van het gasthof *De roode Hoed* Klein Turkije, te Gent, begon eerst om 11 ure.

Nemen plaats aan het bureel, de heeren advokaat LEBON, voorzitter, BRUYNINCKX, hoofdman der Oostvlaamsche studentengilde te Leuven, JULIUS D'HAENENS, ACHILLES D'HAENENS, P. DIERICKX, bestuurleden, O. VAN MALLEGHEM, advokaat te Gent en P. BOLSENS, schrijver.

De heer LEBON staat recht en in eene vloeiende en medeslepende taal, wenscht hij de talrijk opgekomen studenten (*omtrent* 175) hartelijk welkom in de hoofdstad van Oostvlaanderen. Hij bedankt de *Rodenbachsvrienden* van Gent en de *Oostvlaamsche studentengilde van Leuven* en wenscht hun geluk voor het goede en praktische gedacht welk zij hebben opgevat, eenen Gouwdag te Gent te beleggen. Die studentengouwdagen zijn er hoogst noodig. Immers de studenten

zijn de hoop der toekomst, want zij zijn geroepen om later invloed uit te oefenen op al wie hen omringt.

In korte doch duidelijke woorden, maakt spreker een overzicht der taalwetten, welke de Vlamingen in de laatste 15 jaren hebben bekomen, en toont aan dat al deze schoone wetten, maar boter aan de galg zijn, zoolang zij worden tegengewerkt door hen die ze moeten doen uitvoeren.

Wij hebben, zegt hij, eene wet gekregen op bestuurlijk gebied, en wat zien wij?

De ambtenaars zelve staan er tegen op. Wij hebben eene taalwet, die de zaken op rechterlijk gebied regelt bekomen, en wat zien wij?

Het *feit-Josson* te Brussel en het gekke besluit der rechtbank van Dendermonde zijn daar, om te bewijzen dat men schoon wetten te maken heeft, als diegenen die geroepen zijn ze uittevoeren er zich tegen verzetten.

Daaruit blijkt tevens dat men geen volk verandert door wetten; dat men dus beginne met de Vlamingen te vervlaamschen, 't is te zeggen dat men hun een Vlaamsch onderwijs geve en men zal uitvoerders en nalevers hebben maar geene dwarsdrijvers meer.

De vervlaamsching van het onderwijs is dus voor ons de voornaamste zaak. Vereenigen wij ons om zulks te bekomen, doch bepalen wij ons niet tot vertoogschriften, dit zijn oude en versleten middelen.

Krachtig en doortastend moet er gehandeld worden. De jonge Vlamingen mogen maar één bondsleger uitmaken, en moeten met vereenigde krachten de verfransching te keer gaan en zich door hunne vijanden doen vreezen.

Dus, niet meer gepraat en nog min geslapen, maar krachtig gehandeld. *(Langdurige en luide teekens van bijtreding*).

De heer spreker deelt eenen brief mede des heeren DE BOCK, de Voorzitter der *Rodenbach'svrienden* die verklaart, in de volstrekte onmogelijkheid te zijn den gouwdag bij te wonen, alsook eenen brief van bijtreding, toegezonden door de Brabantsche en Antwerpsche studenten-gouwgilden van Leuven, waarbij deze heeren melden dat zij den 4 September aanstaande te Heyst-op den-Berg eenen gouwdag zullen houden.

De heer LEBON spoort de Oostvlaamsche studenten aan er in massa heen te trekken.

De heer LEO BRUYNINCKX wenscht de studenten van Leuven en ook de Gentsche hartelijk geluk, omdat zij in de laatste jaren zulke krachtige houding hebben aangenomen. Eerstgenoemden stichten talrijke en bloeiende gouwgilden en laatstgenoemden brachten een letterkundig genootschap, de *Rodenbachsvrienden* tot stand, dat onder de ernstigste vereenigingen der Gentsche hoogeschool mag gerekend worden.

In eene welsprekende taal, wijst hij er op dat sommige oudere strijders de wel is waar soms wat al te opbruisschende studentenjeugd, uitkrijten voor waaghalzen, jongens zonder ondervinding, lichtzinnige vooruitloopers, en al meer. Zij hebben ongelijk, zegt hij, want, indien wij zoo ervaren en bedaard niet zijn als de oudere kampioenen, wij hebben een machtig voordeel op hen, omdat wij eene hoedanigheid bezitten welke zij volkomen missen. Wij hebben de kracht en het leven dat zij met de jaren verloren hebben.

Daarna toont hij aan wat al voordeelen de vervlaamsching van Vlaanderen medebrengt.

De vervlaamsching van ons Vlaanderen is, zegt hij, eene waarborg voor het behoud van onze *onafhankelijkheid*, ons *geloof* en onze *zeden.* Deze drie punten legt hij in 't lang en in 't breed uit en doet nagenoeg de volgende redenen gelden:

Wij bewerken het behoud onzer onafhankelijkheid door de moedertaal, omdat wij er het eenige middel in zien, om vrije Vlaamsche mannen te blijven en ons te onttrekken aan de vreemde slavernij.

Het Vlaamsch is ook de machtigste dijk tegen de vrijdenkerij en het ongeloof.

Het Vlaamsch is eindelijk de lichtbaak die eeuwen lang reeds den weg aanwijst, aan hun die getrouw willen blijven aan God en Kerk en verdienstelijk zijn jegens het vaderland.

Verder weêrlegt spreker de domme aantijging welke de vijanden van ons ras dagelijks naar het hoofd der Vlamingen gooien; aantijging waardoor zij ons beschuldigen verdeeldheid en oneenigheid te zaaien tusschen Walen en Vlamingen.

Deze beschuldiging is dom en onverdiend, want de vervlaamsching in plaats van scheuring te verwekken is er integendeel hoogst noodig, voor de goede verstandhouding tusschen Vlamingen en Walen.

Eendracht onder de twee rassen door gelijkheid en gelijkheid door rechtvaardigheid, ziedaar onze leus. (*Langdurig handgeklap*).

Hij bespreekt verder de beste middelen tot de vervlaamsching die, het kan niet geloochend worden, eene door en door maatschappelijke kwestie geworden is, en eindigt met den volgenden praktischen uitroep:

Willen wij ons volk goed en Vlaamsch zien, laat ons beginnen met ons eigen te vervlaamschen. (*Luide bravos*).

In een laatste woord tot de Gentsche studenten, raadt hij hun aan onder hen eenen kring van Vlaamsche rechtsgeleerdheid te stichten, gelijk de Leuvensche studenten weinige jaren geleden hebben gedaan.

De heer ADOLF CLAEYS, student in het kollege te Eekloo, klaagt bitter over een artikel onlangs in de *Klaroen* verschenen, en waarin het kollege van Eekloo als een franskiljonsch nest wordt uitgekreten en bijgevolg onder een verkeerd daglicht is geplaatst.

Hij toont aan wat er in het kollege te Eekloo zooal gedaan wordt, en bewijst, door feiten, dat het dáár hoegenaamd niet slechter gesteld is dan elders. Het Vlaamsch wordt er goed en degelijk onderwezen.

Hij eindigt met voortestellen, eenen bond te stichten onder de leerlingen der klas van rethorika onzer Vlaamsche kollegiën. - Een kleine inleg zou betaald worden en met de opbrengst ervan zou men inschrijven op de Vlaamschgezinde dagbladen en tijdschriften, die hunne lezers op de hoogte houden der Vlaamsche werkingen.

Dit verbond zou jaarlijks te Gent eene algemeene vergadering hebben. (*Algemeene goedkeuring*).

De heer EDMOND GOEDERTIER van Wetteren, treedt het gevoelen bij van den voorgaanden spreker. Het Vlaamsch wordt in het kollege van Eekloo geëerbiedigd, het is dus maar al te waar dat de Eekloosche studenten reden hebben zich te beklagen over het artikel in de *Klaroen* verschenen.

Hij dringt verder aan op de vervlaamsching der leesbibliotheek van het Eekloosch kollege, die, zegt hij, bijna geene Vlaamsche werken behelst.

De heer P. DIERICKX van Leuven, spreekt over het Vlaamsch in bestuur, leger, hooger en lager onderwijs.

Zijn besluit is: geven wij het voorbeeld; laat ons overal Vlaamsch zijn, gebruiken wij de Vlaamsche taal, altijd en overal; want het is hoogst noodig, indien wij onzen ergsten vijand, de hoogere burgerklas, die volkomen verfranscht is, willen overwinnen.

Dit echter is nog niet genoeg, wij moeten, zegt hij, met lijf en ziel werken tot verspreiding der Vlaamsche katholieke drukpers, die altijd op de bres staat voor de rechten en de belangen der Vlamingen. De Vlamingen bezitten thans bladen, die op de hoogte zijn hunner Fransche konfraters.

Onder deze noemt hij het flinke *Land* van Brussel en het *Fondsenblad* van Gent, dat dapper den strijd voor het goede strijdt. (*Ovatie aan deze twee bladen*).

Spreker eindigt met eenen oproep tot allen, om hen aan te zetten deze bladen geheel Vlaanderland door te verspreiden, want, zegt hij, deze twee koene strijders helpen ons het Vlaamsche land ontbasteren.

De heer REMI GHESQUIÉRE, van Kortrijk, drukt zich uit in Westvlaamschen tongval. Als leerling van het Gentsch konservatorium, waar alles uitsluitend in het Fransch geschiedt, (*alleen de driemaandelijksche kwijtschriften van het schoolgeld zijn ook in de moedertaal opgesteld*), komt hij verzet aanteekenen tegen dien droeven staat van zaken.

Hij breekt eene lans ten voordeele der verkoninklijking van het Antwerpsche konservatorium; spreekt den wensch uit dat te Gent, nevens eene Vlaamsche Hoogeschool, ook eene Vlaamsche muziekschool verrijze, en besluit met aan te dringen, opdat voortaan de Vlaamsche zangers en muziekanten werken van Vlaamsche toondichters zouden uitvoeren.

De heer BOLSENS van Leuven brengt hulde aan den heer LEBON, den welsprekenden advokaat die zoo bereidwillig aanvaard heeft den Gouwdag voor te zitten. Hij bedankt ook de heeren seminaristen die in de zaal aanwezig zijn en spreekt eindelijk over het hooger onderwijs, waar niets, over het middelbaar onderwijs waar iets en over het lager onderwijs waar onder Vlaamsch opzicht nog niets, radikaal niets is gedaan.

Hij meent dat er hard moet gewerkt worden op de schoolmeesters en men trachten moet, zoowel in de stad als op den buiten, den Vlaamschen zang meer en meer te verspreiden, want daarin ligt eene dubbele bron van vervlaamsching voor de Vlamingen besloten.

Men mag er echter niet te traag bij vallen, geene lamlendigheid meer, er dient krachtig door gewerkt en, willen wij iets bekomen, wij moeten het verkrijgen door de zweep. (*Langdurige toejuichingen*).

De heer V. DELILLE; weekbladschrijver en gemeente-ontvanger te Maldegem, maakt de geschiedenis der opkomst van de Vlaamsche studenten. Hij treedt verder op maatschappelijk gebied; herdenkt den volkslievenden bisschop, wijlen Monseigneur Lambrecht en spoort de Vlamingen aan op dit terrein de voetstappen te volgen die hun zoo vastberaden door den doorluchtigen aflijvigen kerkvoogd werden voorgedrukt.

Hij wijst op den taaien strijd welken het *Fondsenblad* te Gent tegen het socialism voert en roept uit: Zoo ooit de Vlamingen zich mogen verheugen in den val van het socialisme, dan zullen wij mogen verklaren dat wij die zegepraal grootendeels aan het *Fondsenblad* te danken hebben.

(*Langdurig handgeklap en kreten: Leve het Fondsenblad*).

Hij zegt ook nog eenige woorden over de onlangs gestemde wetten betreffende de werkmanswoningen en de ontslaging der personeele belastingen, en legt eenige besluiten neer.

De heer MAESEN, student te Gent en bestuurlid der *Rodenbachsvrienden*, bedankt het Gouwdagbestuur voor de goede pogingen tot verbroedering, welke het met zulke goede gevolgen heeft aangewend en spreekt den wensch uit, dat al

de Vlaamsche studenten, in October aanstaande, naar Gent zullen komen, om de plechtige inhuldiging te helpen vieren van het vaandel der *Rodenbachsvrienden.* (*Van alle zijden: ja, ja!)*

De heer LEBON, voorzitter, bedankt nogmaals de aanwezigen en wijst op de overwinning welke de Vlamingen van Oostvlaanderen in de laatste tijden hebben behaald. Hij wil spreken van de laatste stemming in den raad dezer provincie, stemming waardoor de rechten onzer moedertaal in dit lichaam worden herkend en gehuldigd.

Hij wijdt ook eenige woorden aan de nagedachtenis van wijlen Monseigneur Lambrecht, den Vlaamschen bisschop bij uitmuntendheid en eindigt met te zeggen, dat een machtig wapen tot vervlaamsching, tot nog toe, om zoo te zeggen, ongebruikt is gebleven.

Dit wapen is het tooneel.

Spreker brengt hulde aan den heer H. Planquaert, den onlangs bekroonden laureaat, ook in de zaal aanwezig, die, hoopt hij, ons helpen zal dit machtig wapen te hernemen. Vooruit tot bemachtiging van het tooneel, vooruit zonder aarzelen! Er is geene kwestie meer zich te verdedigen, wij moeten aanvallen! (*Langdurig en levendig handgeklap*).

De zitting wordt geheven onder het zingen van den Vlaamschen Leeuw; 't is 1 ure.

Gent.

K. LYBAERT.

De laatste nacht eener gevallen grootheid!

Langzaam heeft het gewoel in de straten afgenomen.

De luidruchtige menigte, welke zich, eene uur geleden, nog overgaf aan feestgenot, is ter rust getogen, en weldra heerscht er eene indrukwekkende stilte.

Enkele voetstappen verwekken van tijd tot tijd nog doffe weergalmen in de straten: het zijn die der veiligheidsdienaars.

Het is nacht.

Helder schiet de maan heur mat licht op de torens en rondeelen van een grootsch gebouw, dat als een wakende reus, sedert eeuwen zijn hoofd in de lucht verheft.

Plechtig voorwaar, en die plechtigheid wordt nog vergroot door de uitgestrektheid van dat monumentaal gewrocht, welks muren onweerlegbare getuigenissen kunnen afleggen van de kracht en de macht onzer grijze neringen en gilden.

Tegenover eene der zijwanden van dat wonder bevindt zich eene onderaardsche plaats, waarin de godin van den nacht nooit hare stralen kan laten doordringen.

Geene ijzeren staven zijn langs den straatkant aan die plaats bevestigd, om de boosdoeners op eerbiedigen afstand te houden.

Het moet in dat onderaardsch verblijf bij nacht zoo akelig zijn als in een graf.

En nochtans, slechts weinige uren geleden, grepen daarin plechtigheden plaats.

Het licht - geworpen uit eigenaardige kroonkandelaren - maakte alles aanschouwelijk voor de feestgenooten, die in massa waren opgekomen. Goud en zilver had er gestraald; eeden van getrouwheid waren door de samenzweerders tot tegen de nare gewelven geslingerd; degens, sabels en rapieren waren uit de scheede getrokken, helmen en vizieren stuk geslagen; harnassen verbrijzeld, en onder de godslasterendste vermaledijdingen had het eene wonder het andere opgevolgd.

Onder daverende kreten van toejuiching had het puik van 't volk dit tooverpaleis verlaten, het was buitengestormd onder bovennatuurlijke indrukken, en had onbewimpeld

zijne gevoelens lucht gegeven voor de heldhaftige daden van ons glorierijk voorgeslacht.

Thans niets meer van dit alles: Geene verontweerdigde kreten; geen wapengekletter, geen geroep, gehuil en getier eener ongebonden menigte; zelfs geen lichtstraaltje, dat de wanden van het tooverpaleis zou kunnen verlichten: 't Is er akelig, stil en doodsch.

Nochtans, niet elkeen rust in die omgeving....

Daar in den hoek ligt een man met indrukwekkend voorkomen, dapper als een Goliath, gevreesd als een Antigoon.

Kondet gij hem zien, hij zou u ontzag afdwingen.

Ofschoon alles in rust ligt gedompeld, luikt hij geen oog, integendeel.

Evenals de veroordeelde, welke bewust is, dat morgen zijn laatste uur gekomen is, en vol angst, kommer, verdriet en ellende, zich omwoelt op zijne schamele legerstede, zoo ook zijn de indrukken, die den man in de duisternis bezielen.

Misschien zijn ze nog duizendmaal schrikwekkender voor dezen laatste.

Immers, de veroordeelde weet dat, eens zijn hoofd van de romp gescheiden, zijn overschot eerbiedig onder de aarde bedolven wordt. - Hem wacht wellicht een lot, dat alle martelingen zal te boven gaan... En wie geeft hem de verzekering hoe lang hij zal prijsgegeven zijn aan allerlei baldadigheden.

Die man heeft een grootsch verleden. Hij heeft er het bewustzijn van, en 't is wellicht daarom, dat zijn lot voor de toekomst hem zoo ijzingwekkend tegengrimt.

Na uren van stilzwijgend nadenken, klinkt eindelijk eene doffe stem door de duisternis. 't Is die van den verworpeling, van den met eer veroordeelde, die in den laatsten nacht zijner roemrijke loopbaan, zijn Confiteor uitstort in opwekkende woorden.

Luistert:

- ‘Er was een tijd, dat de grond, waarop mijne wieg stond, tot den laagsten trap der verdrukking gevallen was.

Onze vaderen waren geene lafaards; neen. Alleen de overmacht had hen den ijzeren band om den nek kunnen gorden.

Nochtans, die band paste voor geen volk, dat koningen had doen beven, koninginnen van nijd en afgunst doen barsten, tyrannen verwurgd, zich zelven goud en roem voor de voeten had weten te strooien.

En dat volk - een stipje op de wereldkaart, maar gevreesd als het machtigste rijk - lag een oogenblik in boeien gekluisterd.

Verontweerdigd riep het zijne zonen toe:

“Op! Klauwaarts!... De vreemdeling heeft eene schendende hand durven leggen op uw heiligdom!... Weldra gaat uwe woning de prooi worden van roofgierige arenden! Zult gij den mond kussen van hem, die u in 't gelaat durft spuwen?!...”

En duizende stemmen weerklonken:

“Bij God! Dat nooit!... Vrij of dood!...”

En, de liefde tot het vaderland smeedde ontelbare “goeden dags”, en als één man schaarden de Klauwaarts zich in dichte drommen bij elkander, slechts wachtende op het ordewoord, om met elken slag een Leliaart in het zand te laten tuimelen.

Maar, de graven en ridders van Vlaanderen zuchtten in Fransche kerkers, en de dapperen stonden alleen zonder aanleiders.

En ziet, twee mannen in Brugge staan recht, de deken der beenhouwers en de deken der wevers: Breydel en De Coninck.

Hunne namen zijn waarborgen voor het vaderland, en onder hun beheer zal het leger der Klauwaarts zegepralen, of sterven tot den laatsten man.

Met razenden moed rukken zij op.

Het leeuwenvaandel, hoog in de lucht geplant en voor iedereen zichtbaar, zal niemands krachten doen wankelen, iedereen zal strijden, totdat het bloed van den laatsten Leliaart op vaderlandschen bodem zal vergoten zijn.

Zij dagen op, de zestigduizend vijanden, gewapend en geharnast van het hoofd tot de voeten, om het handvol Klauwaarts, als kaf voor den wind weg te maaien.

Het zicht der uitbuiters zet de Vlamingen gansch in gloed.

De reuzenstem van Breydel klinkt eene laatste maal vóór den strijd:

“Zonen van Vlaanderen, rukt op!.. Elke slag een hoofd af!... Vergeet niet, dat ge te kiezen hebt tusschen vrij te leven of eervol te sterven!...”

En als verwoede leeuwen vallen zij den vijand aan!

Iedere slag van eenen goeden dag is de stuiptrekking eens vreemdelings.

Zoo duurt het uren, zoo duurt het dagen!

De bloem van den Franschen adel ligt versmacht in het slijk!

Duizende en duizende hunner bondgenooten zijn van de wereldkaart gevaagd, en al wat ten slotte nog vrij is van gekloven schedel, verbrijzelde armen of gebroken beenen keert rechtsom, en laat zijne broeders kermend of stuiptrekkend achter.

Eene zee van menschen ligt meters hoog opgestapeld.

Dat is het werk van Breydel en De Coninck, het werk van dat handvol dapperen, die zegevierend moesten weerkeeren of stervend achterblijven.

En ze keerden weer.

Het vaderland was gewroken, en voor eeuwig uit de klauwen gerukt van 't uitheemsch ras. “Vrij en groot!” werd met bloedige letters geschreven op de breede plooien van het leeuwenvaandel, en de vreemdeling was eerbied ingeboezemd voor die leuze!...’

De held zweeg.

Zijne grootsche ziel lag op dit oogenblik op zijn wezen gespreid.

De neerslachtigheid van zooeven had plaats gemaakt voor. heldhaftige strijdzuchtigheid, en vreeselijk gloeiden zijne oogen in de duisternis.

Hij zweeg.... maar in dat zwijgen lag er iets edels. Het was, alsof hij de palmen inoogstte der manhaftigste overwinning, welke Vlaanderen in zijne geschiedboeken heeft aangeteekend.

Begeesterd tot het uiterste, vervolgde hij weldra:

- ‘De volgende geslachten waren vergeten, dat zij de vruchten dier overwinning genoten. Ze wisten niet meer, dat hunne vaderen, met het zwaard in de vuist, het plekje gronds hadden vrijgevochten, waarop zij - de naneven - in gezelligen familiekring misschien droomden van liefde, genot en weelde.

Zij gingen verder: zij sloegen bloedige wonden in de harten onzer helden, door de bondgenooten te worden van hen, die in vroegere eeuwen, en nog, met wraakgierigen blik ons schoone Vlaanderen beloerden.

Daartegen moest onvermijdelijk een dam opgeworpen worden.

Aan verblinden en misleiden moest getoond worden, welke mannen goed en bloed hadden ten pande gesteld voor

de gemeentevrijheid. Hunne schimmen moesten door de eeuwen dringen, om ze de nakomelingschap voor te stellen. Zij moesten hun het woord ‘verrader’ toezwaaien, de strengste kastijding voor eenen persoon, die aanspraak wil maken op den naam van eerlijk man. Zij moesten hen waarschuwen voor de toekomst, hen zeggen:

Gij, Vlaming, die deze heldendaden gezien hebt, bedenk wat Vlaanderen eertijds was, wat het nu is, en wat het worden zal, indien gij de heilige voorbeelden uwer voorvaderen niet navolgt.(1)

Doch, boe dit den verdwaalden ingeplant?...

Ha! Sinds het nemen van dat besluit, dagteekent mijn bestaan, mijn roem, mijne glorie, mijne zucht naar grootheid voor het vaderland.

De slag der Gulden Sporen moest honderden malen opnieuw geleverd worden, met datzelfde vuur, met dienzelfden gloed, met dezelfde hardnekkigheid, waarmee de goden der vrijheid hunne goedendags wisten te hanteeren.

Nog- en nogmaals moesten de Leliaarts ondervinden, wat het zeggen wil, de hand te reiken naar verboden vruchten.

En dan zou het volk weer groot worden, het zou weer terugkeeren tot de dagen van roem en glorie, het zou zich zelven worden, en de nakomelingen zouden - gesterkt door hunne voorbeelden - het hunne bijdragen tot verheerlijking van den moedergrond.

En, wanneer de grijpzucht der Franschen hen ooit in het harnas jagen moest, dan zouden zij, als weerdige zonen van Breydel en De Coninck, uit al de macht hunner longen schreeuwen, terwijl de daad bij het woord zou gevoegd worden: “Zoo hebben onze voorvaderen ons geleerd, het vreemd gespuis van den vaderlandschen bodem weg te vagen!”

O, mijne loopbaan was schitterend.

Ik vertegenwoordigde Jan Breydel.

Met welke heiligheid begreep ik mijne zending!...

Ziet gij daar dien volksdrom? Het zijn jeugdige knapen, corypheeën van een opkomend geslacht!

Hunne verwarde haren, gescheurde kleederen, schrammen en lidteekens - sprekende getuigen der heldhaftigheid - maken hunnen roem uit.

(1) Conscience: De Leeuw van Vlaanderen.

Ze weten niet, wat geschiedenis is; kennen geen verder verleden dan van gisteren, en toch is deze plaats voor hen een heiligdom!

En waarom?...

Omdat Breydel en De Coninck er zijn, onafscheidbare boezemvrienden van Artevelde!...

Die namen zeggen genoeg! Zij doen het jeugdig bloed naar het voorhoofd stroomen, lokken onwillekeurig vaderlandsche uitdrukkingen en zangen uit; zetten het hart in gloed.

Het zijn Vlamingen, die van Breydel, De Coninck en Artevelde komen leeren, wat er gedaan wordt, wanneer het vaderland bedreigd is; wat men doet, als de vreemdeling moord en verdelging wil komen zaaien.

Beziet de oogen van het publiek; vuur en vlam straalt er uit van verontweerdiging, en nog is geen der vaderlandsche helden zichtbaar: nog hangt het scherm in al zijne majesteit voor het voetlicht.

Hoort, welke vreeselijke ontboezemingen hen ontvallen, terwijl in vertrouwen de besprekingen plaats grijpen der vorige voorstellingen. Zij zouden, indien de leeuw zich tot vijand van het vaderland verklaarde, tegen hem in 't harnas springen.

En hoe eenstemmig zij de vaderlandsche zaak voorstaan!... Eendracht maakt macht! En alle macht komt uit het volk!...

Plechtstatig wordt de gordijn ontrold, die den afstand daarstelt tusschen het publiek en zijne helden.

Rumoer, zelfs tumult, dat een oogenblik geleden in de rangen heerscht, houdt plotselings als bij tooverslag op. De ooren worden gespitst en met gespannen aandacht mijne verschijning afgewacht.

Een langgerekt, doch onmogelijk te bedwingen “Ha!...” dreunt verscheidene oogenblikken door de zaal, wanneer ik, met mijnen trouwen De Coninck, de planken betreed.

Begeestering straalt op aller wezen.

De jeugd heeft de wereld vergeten en volgt, stap voor stap, de gebeurtenissen, die zich veropenbaren.

Hier worden plannen ontwikkeld tot redding van het geliefde Vlaanderen uit de klauwen van het roofzuchtige Frankrijk; daar stijgen wraakkreten op bij de voorstelling van het lot, dat de Leliaarts weldra te wachten staat.

En wat aanmoediging voor mij, als Leroux verschijnt, Leroux, degroote, Fransche reus, de hercules van zijnen tijd.

Het jeugdig gemoed kan een welgemeend: “Awoert!” niet onderdrukken, als die praalhans ons komt tergen en uitdagen.

En toch haalt de ellendeling medelijdend de schouders op, alsof iedereen voor hem kruipen moest. Maar, hij vergeet, dat hij zich in Vlaanderen bevindt, dat elk woord, elke beleediging, den Vlaamschen landaard toegebracht, hem duur kan te staan komen.

Hij daagt uit!...

Wien?... Breydel?...

Jan Breydel wordt uitgedaagd door eene Fransche rat met een geuzennapje om den nek. Wie heeft er ooit straffeloos eenen Breydel getergd?

“Maak er uwe handen niet aan vuil, vriend Jan!” zijn de woorden van den eenoogigen De Coninck.

Doch, die wijze raadgeving beschouwt de jeugd als een kaakslag, haar toegediend. Zij wil, in naam der Vlamingen, gewroken zijn, en Breydel wordt tot tolk uitgeroepen. Breydel moet dien hoon wreken, en hij *zal* vechten; ja, dat zal hij!

En nogmaals klinkt er een sarcastische lach van wege den verwaanden Leroux.

De Franschman wordt in tweegevecht geroepen.

Waarom zullen wij strijden?... Met de wapens der eerlijkheid, met degene, welke wij van God zelf ontvangen hebben: de vuisten.

En Leroux toont van verre zijne klauwen, als om Breydel vrees aan te jagen. Maar, wat gewicht hecht een Vlaming aan zulke daad?

Een klinkende slag, hem in 't volle van zijn gelaat gegeven, is mijn antwoord.

Het bloed dringt den Franschman naar het voorhoofd; zijn wezen wordt bleek van razernij, terwijl hij de vuisten krampachtig te zamen drukt.

Wat geeft dit aan mij, die de vaderlandsche zaak verdedig?... Ik spot er mede!...

En ondertusschen heeft Leroux zich strijdvaardig gemaakt om, in mijnen persoon, Vlaanderen te treffen.

Als stieren beuken wij welhaast tegen elkander op.... Wat geeft het, dat het bloed mij neus en mond ontspringt; dat de ijzeren vuisten van mijnen tegenstrever loodzwaar op

mijn hoofd bonzen, dat ik zelfs een oogenblik dreig ten gronde te storten en vernield te worden!...

Dat alles vermag niets... Moed en kracht zijn mijne eigenschappen, en het koortsachtig, aangrijpend woord der toeschouwers, is dat niet meer weerd, dan de helft des lichaams van den Franschen bluffer?...

De strijd wordt heviger en heviger. Wij houden elkanders lichaam omgord, en als ijzeren rammen zijn wij omklemd. Hoe langer de strijd duurt, hoe krachtdadiger hij wordt voortgezet.

Op een gegeven oogenblik rollen onze kadavers als zware steenen ten gronde. Sterven of overwinnen is de leus en, op den tijd dat een bliksemflits zich vertoont en verdwijnt, heb ik Leroux bij de keel gegrepen, en hem de knie op de borst gedrukt.

Het publiek kent geene genade. De Fransche hercules is veroordeeld, om door de hand eens Vlamings te sneven: Een hevige vuistlag doet hem stuiptrekkend ineenkronkelen. Nog eenen slag, en het bekkeneel is gebroken, den schedel gekloven!

Het vaderland is gewroken!

De schoonste kroon, welke het dankbare volk van uit zijne tribunen op Breydel werpt, zijn de langdurige, onverschrokken juichkreten, die rechtstreeks, vol begeestering, uit het hart stroomen.

Het lijk des Leliaarts, dampend van bloed, wordt weggesleurd.

Zoo straft men meineedigen, mannen, die een klein volk in het gelaat komen spuwen.

Doch, wat is deze enkele daad, vergeleken bij de groote gebeurtenissen, die Vlaanderen te wachten staan?... Slechts kinderspel, lichaamsoefening!...

De jeugd kan ook het hart week gemaakt worden!

Slaat de oogen op haar, wanneer het plechtig oogenblik aanbreekt, waarop mijne lieve moeder mij zegent, vooraleer ik mij op het slagveld vertoon. Ge zult tranen zien opwellen en eene heilige stilte opmerken, wen moeder mij zegt: “Ga, mijn zoon, schoon is uw lot, want beter is het te sterven dan in slavenboeien te leven!”[1]

Maar, wat begeestering bij den slag der Gulden Sporen!!...

(1) Conscience: De Leeuw van Vlaanderen.

Alles wordt vergeten, om die grootsche, vaderlandsche tafereelen te kunnen genieten. Vooral, wanneer de zestigduizend Leliaarts, met vliegende vaandels opdagen, stijgt de uitgelatenheid ten top. Het is alsof de toeschouwers zelf te beslissen hebben over het lot des vaderlands. Aanhoudend geroep, woorden van aanmoediging dreunen mij, gedurende eene halve uur, onverpoosd om de ooren, terwijl gemengde stemmen kreten van vermaledijding laten hooren tegen den vijand.

Hoort dat wapengekletter, het gevloek der gesneuvelden; het brieschen en getrappel van de paarden der Fransche krijgers, die den onafzichtbaren legertros sluiten!

Ziet, hoe de “goedendags”, als hamers des doods worden gezwaaid. Elke slag is eene ziel, die de aarde verlaat.... Wiens arm der Vlamingen te moe wordt, grijpt den degen van eenen gevallen ridder. Hoofden worden letterlijk afgesneden, rapieren door het lichaam gestoken, en plassen bloeds stroomen ons onder de voeten.

De gansche ziel der jeugd verlaat echter het lichaam, als Willem van Saaftingen, den grooten monnik, zijn klooster ontvlucht en, in het hevigste van den strijd zijne broeders ter hulp snelt op den Groeningerkouter, gewapend met eenen hamer van honderd pond.

Nu blijft er geen twijfel meer over: de Klauwaarts moeten zegenpralend uit den strijd weerkeeren. Ziet toch, hoe verschrikkelijk het wapen van Willem van Saaftingen de gelederen der Leliaarts dunt!... Gansche scharen vijanden worden, met eenen enkelen zwaai, in de eeuwigheid geslingerd.

Een noodgeschreeuw van wege de Franschen volgt, om een steenen hart te bewegen. Maar, de getarde Vlaming is dood voor alle genade; de laatste vijand moet verdelgd worden; voor eeuwig de grond gezuiverd van 't uitheemsch ras.

En, wanneer eindelijk, na uren van pijnlijk zwoegen, de beslissende zegepraal zich voor de Klauwaarts veropenbaart; wanneer elke vaderlander tot aan de knieën in het bloed plonst, dan dreunen de banken, daveren de gewelven van geklop, gehuil en getier.

Hoezee!... De bloem der ridderschap ligt vertrapt; het vaderland is gewroken!!!...

Op dien eerbiedweerdigen stond hangt mij aan elk hoofdhaar eenen druppel zweet; de armen hangen mij verlamd

aan de zijde; de beenen knikken van afgematheid; maar het hart is vervuld van rechtmatigen trots. Mijn roem is onsterfelijk gemaakt en, opgewekt bij het zicht dier woestijn van lijken, bezit ik nog kracht genoeg, om met donderende stem mijnen gekenden, tergenden vloek uit te braken: “Koloddel-mylord-reskontjinabâbel!!!”

En het publiek herhaalt dien vloek eenstemmig.

Om te bewijzen, dat de geschiedenis nog grootscher daden van de Klauwaarts hadde mogen verwachten, indien de vijand talrijker ware opgekomen, nemen de dapperen mij zegevierend op de schouders, om mij in triomf rond te dragen.....

Ziedaar het reuzenwerk, dat ik het geluk had duizende malen te mogen herbeginnen.

't Is waar, niet altijd was de volstrekte eenheid bevestigd onder de toeschouwers; niet altijd eerbiedigde men mijne gloeiende redevoeringen, tot opwekking mijner dapperen.

Soms, in het heetste van het gevecht, slingerde er een rotten appel, in pijlsnelle vaart, door de zaal, om een oogwenk nadien, in gansch zijne ontbindingskracht, op mijn gelaat uiteen te spreiden. De Coninck, de wijze volksman en Artevelde, werden dikwijls niet beter behandeld. Hoe menigmaal werd de groote Bruggeling, in den loop van zijn bestaan, niet het hatelijke: “Scheelen otter!” naar het hoofd geslingerd, vergezeld van eene uitgekauwde tabakspruim?... Een enkele slechte vaderlander, of eene die de grootheid onzer zending niet kende, was daartoe voldoende. Doch, als ware mannen dachten we steeds: “Heer, vergeef het hun, want ze weten niet wat zij doen!”

Nochtans in vergelding dier miskenningen bleef mij immer een zoete troost: ik was erin gelukt van onverschillige lieden Vlamingen te maken; mannen, die nooit vergaten hoeveel bloed onze voorvaderen hadden gestort in den loop der eeuwen tot welzijn van het nageslacht.

Die mannen zijn, Goddank, geene ondankbaren geworden. Op hunne beurt hebben ze nimmer nagelaten den roem te verkonden, waarop de helden recht hadden, steeds bereid, hunnen laatsten druppel bloed als zoenoffer te plengen op het altaar van het vaderland!...’

Geen woord kwam meer over zijne lippen. Zijne begeestetering had het toppunt bereikt! Scherp had zijne stem geklonken in het holste van den nacht.

Pieter De Coninck, welke, een paar schreden van hem verwijderd, te rusten lag, was er door ontwaakt, en luisterde met gespannen aandacht op de openhartige ontboezeming van zijnen wapenmakker; doch, hij eerbiedigde dezes opwelling, en bewaarde derhalve het stilzwijgen.

Na weinige oogenblikken liet Breydel het hoofd op de borst zinken. Zijne begeestering was geweken, en wie hem zien kon, zou zonder twijfel tranen als parelen op zijne dorre wangen bemerkt hebben.

Langen tijd verkeerde de man in deze sombere stemming.

Zonder van houding te veranderen, liet hij weldra, zijne door tranen bijna verstikte stem hooren:

'En mijne toekomst?... *Sic transit gloria mundi!...* Vergankelijk is de grootheid dezer aarde!...

Nu ben ik oud geworden, vergrijsd in den heiligen dienst van het vaderland, en men kan er aan denken, mij als verachtelijk speelgoed weg te werpen, te bannen uit het heiligdom, waarin ik meer dan eene halve eeuw, de belangen onzer nationaliteit verdedigd heb!

Ja, Breydel, de wereldberoemde Breydel schreit om die lage miskenning. De dood op het slagveld voor oogen zien liet mij onverschillig!... Ik weet, dat ik tot den brandstapel veroordeeld ben, dat er van mijn stoffelijk overschot niets zal blijven dan assche, welke op de vleugelen van den wind zal voortgezweept worden, maar, men hadde mij met eer moeten laten sneven.

Blikt op mijn gelaat: de wapens der grootste helden hebben er hunne krachten aan beproefd. Mijn neus is plat; het voorste gedeelte, dat puik sieraad van mijn vreesaanjagend wezen, is er afgeslagen door Napoleon. Het lidteeken op mijn voorhoofd - drij centimeters diep - is het werk geweest van den Schacht van Perzië, de bondgenoot der Leliaarts in den slag der Gulden Sporen. De ontelbare sabelhouwen waarmede mijn gelaat doorkerfd is, zijn mijne eerekruisen, geschonken door groote mannen uit den vreemde, die het op Vlaanderen gemunt hadden.

Met duizende bajonnet-, rapier- en dolksteken is mijn lichaam doorboord; zelfs mijne knieschijven hebben geplooid onder het zwaard van uitheemschen. Kortom, overal waar het mogelijk was Breydel te treffen, werd niets gespaard om daaraan gevolg te geven.

En, omdat de geesel des tijds zoo menigmaal de hand aan

mij heeft geslagen, is mijn doodvonnis geveld, alsof het me niet meer mogelijk was, met even goed gevolg als weleer, de rechten te handhaven, waarvoor mijn persoon zooveel jaren tot waarborg gediend heeft!

Ondankbaren!...'

En wederom is er iets gloed in den ongelukkige weergekeerd.

Zou zijn moed grooter zijn dan zijn wil?

Het blijkt wel, want, ofschoon hij zwijgt, is zijn hoofd allengs recht gekomen, terwijl er weer vuur uit zijne oogen straalt.

'Welaan, het zij zoo!' vervolgt hij met krachtige stem, 'ik zal weten te sterven zooals ik geleefd heb: koen en onverschrokken!'

'Beminde Leodegardis! die met mij zoolang lief en leed gedeeld hebt, ik heb u gister avond voor de laatste maal aan het hart gedrukt. De kus der liefde, zoo menigmaal aan elkander geschonken onder den lantaarn, draag ik mee in het graf en zal u steeds duurbaar wezen. Wanneer ik niet meer zijn zal, kom dan tot de plaats, waar wij elkander liefde en trouw zwoeren, en telkens zal mijne schim voor u oprijzen in al hare majesteit.

De Coninck, Artevelde, Palfijn en honderd andere Vlaamsche kampioenen, u groet ik tot eeuwig afscheid!... Dat mijn aandenken u dierbaar blijve!

En vooral gij, Vlamingen, die mij eene halve eeuw hebt bewonderd en toegejuicht, laat mijn verscheiden u niet bedroeven!... Mijn leven en mijne daden zijn voorbeelden tot navolging. En, wanneer in de werkelijkheid van uw bestaan ooit het vaderland bedreigd worde; wanneer men van aan gene zijde van den Rijn de oogen der roofvogels wraakgierig op u gevestigd zijn, of van de zijde der Bastille de vreemdeling zijne eeuwenlange prooi beloert met al de hatelijkheid van een godtergend volk, plaatst dan op elken hoek van den moedergrond den fieren leeuw tot schildwacht, met zijne breede, golvende manen. Hij zal dag en nacht waken en het sein geven als de oningewijden uw heiligdom betreden. En mochten ooit de affuiten der kanons op die brieschende voorwachten gericht worden, vergeet dan de lessen niet, die ik zoo dikwijls het geluk had u te mogen geven. In dichte drommen dan bijeen geschaard en dammen opgeworpen, waar noch *mitrailleuse*, noch krüppkanon zal kunnen doorboren....

Het zwaard in de vuist en het hart omhoog, geleden en gestreden voor het behoud van eigen kroost en haard, en nogmaals de faam stand gehouden, die van vader tot zoon, van moeder tot dochter, van eeuw tot eeuw heeft voortgeleefd: De Vlamingen zijn een klein volk, maar klimmen op tot onverwinnelijke reuzen, wanneer hun heilig recht een haar geschonden wordt!...'

Het laatste woord had dien nacht geklonken in de plaats, waar eene gansche rij van beroemdheden verkwikking in den slaap genoot.

De grauwe schemering brak eindelijk door de wolken, en met haar begonnen zich wederom de levende wezens te vertoonen.

In den loop van den morgen werden Breydel de kleederen van het lijf gerukt. Eene monsterachtige bijl kloof hem den schedel, vervolgens werd zijn lichaam gevierendeeld en op den brandstapel gebracht.

Zooals Jan Breydel het voorspeld had, gebeurde het: de wind verspreidde de assche op zijne vleugelen.

Niets blijft er over van den held dan zijn roem en zijn aandeel in de opwekking tot vaderlandsliefde, zoolang de naam van Breydel kan uitgesproken worden, zoolang er een dageraad na den nacht zal aanbreken!...

Antwerpen.

JOS. F. BUERBAUM.

XXXIVe driejaarlijksche Tentoonstelling van Schoone Kunsten te Gent.

Van over maanden reeds, werd gemeld: dal deze tentoonstelling zoo niet hare voorgangsters overtreffen, er dan toch stellig gelijken tred zou mede gehouden hebben.

Bij een eerste bezoek, hoe vluchtig het dan ook weze, ziet men alras dat die voorzeggingen erg overdreven waren, want niet één der groote Fransche of Duitsche meesters, die over drie jaar, door hunne meesterwerken de tentoonstelling zoo belangrijk en aantrekkelijk maakten, is in deze kunstverzameling vertegenwoordigd.

Wij vragen ons zelfs af waar de knappe Belgische meesters gebleven zijn met hunne werken. Wat mag de oorzaak zijn, dat zoovele uitstekende Belgische kunstenaars niet meer tentoonstellen. Worden zij er slecht behandeld door de inrichters, of is het Gentsch kunstminnend publiek meer de vreemdelingen genegen dan zijne landgenooten? Ziedaar eene dubbele vraag welke men zich onderling stelt, en welke eenieder tracht te beantwoorden en uitlegt op zijne manier.

Wij gelooven dat wel een beetje van het een en een stukje van het andere, oorzaak zijn dezer betreurenswaardige afwezigheid. Wij weten beter dan iemand, dat de plaatsing-jury soms heel willekeurig, laat ons maar zeggen, onrechtvaardig te werk gaat; en dat de Gentenaars doorgaans zeer toegevend zijn voor al wat van ver komt, is geen geheim voor niemand.

Bestatigd hebbende, dat deze tentoonstelling, onder oogpunt van deelneming van Belgische en vreemde kunstenaars, niet op hetzelfde peil staat als hare voorgangsters, willen wij, in enkele woorden, ons gedacht zeggen over de eigenlijk inwendige schikkingen en verdeelingen der zalen.

Wat eigenlijk de plaatsing der stukken betreft, hier valt veel op af te keuren. Waarom in zake van kunst eenen *verdoemden hoek* ingericht, waarom verdienstelijke werken in de bovenzaal en op den trap gehangen? Dit is, ons dunkens, aan de kunstenaars, wier werken men dààr plaatst, al zulk eenen slechten dienst bewijzen als aanvaardde men hun werk niet.

Een kunstenaar die ook de eer (!?) van den trap heeft, zegde ons: ‘mocht ik mijne schilderij weghalen, zij zou er geene vijf minuten meer hangen,’ en waarlijk wij konden hem geen ongelijk geven.

Wanneer dan toch zal men dit rotte, huidige stelsel eens omverwerpen, wanneer zal men teugels uit de handen rukken van eenige farceurs, die door een vriendenkliekje van vijf of zes mannen gekozen, oppermachtig den heerschenden schepter zwaaien over hunne door het lot (en de vrienden min begunstigde kunstbroeders; wanneer zal, ten einde alle vooringenomenheid en kamaraadschap te voorkomen, de aanvaarding- en plaatsingsjury uitsluitend samengesteld zijn uit vreemdelingen; wanneer zal er geschreven staan, dat de leden van den aanvaardings- en plaatsingsjury zelf niet mogen tentoonstellen en zich bijgevolg de beste plaatsen niet meer zullen of kunnen geven?

Wanneer dit alles? Als de kunstenaars, bewust van hunne eigene waardigheid, zeggen zullen: ‘de klucht heeft lang genoeg geduurd, schei uit!’ ofwel, wanneer het gouvernement, dat toch zoo mild met zijne schijven het Gentsche

kunstkraam schraagt, rondweg verklaren zal dat er, kost wat kost, dient afgebroken te worden met den ouden, versleten, vermolmden slenter.

Dit gezegd, zullen wij overstappen tot de bespreking der werken, die het meest onze aandacht trekken, doch vooraf verklaren, dat wij niet doen zullen zooals voorgaande jaren, en, de werken bespreken volgens genre-rangschikking.

Wij zullen, ter afwisseling, dit jaar de werken beoordeelen, zaal per zaal, zonder het genre of het vak, waartoe zij behooren, in acht te nemen.

Wij beginnen met de groote middenzaal F, of eere-zaal, zooals men ze noemen wil.

Het eerste werk dat onvermijdelijk de oogen van elken bezoeker tot zich trekt, door zijne groote afmeting, is eene kolossale koolteekening *(en niet teekenkool*, *gelijk de Vlaamsche kataloog vermeldt*) de *Menschheid* verbeeldende, door JEF LAMBEAUX.

Voor zulk een werk nemen wij den hoed af en groeten den meester, die in breede trekken en grootsche lijnen den menschelijken driftenstrijd onder al zijne gedaanten heeft weêrgegeven, den driftenstrijd, die, hoe hardnekkig er ook gevoerd, des te rasser overheerscht wordt door den dood en onvermijdelijk ten grave wordt gesleept.

Er zit bezieling en leven in dien kolossalen groep menschen, die door elkander dwarrelen en slingeren; doch, als wij rechtuit ons gedacht mogen zeggen, kunnen wij toch niet nalaten onze verwondering uit te drukken, bij het zien van het werk eens realistischen beeldhouwers, die de klassieke en romantieke school afkeerig zijnde, in zijne werken niets anders betracht dan waarheid en wezenlijkheid, zoo onder oogpunt van opvatting, bewerking, groepeering, vorm en lijnen en die ons hier een werk laat zien, dat op meer dan eene plaats zondigt tegen de oorspronkelijkheid.

Zoo treft men er rechts eene groep op aan, die ingegeven is door een deel van den *Patrocles* van Wiertz, links zien wij eene groep door elkander gestrengelde vrouwen die ons geheel en al den *Zondvloed* van Gustaaf Doré herinneren, terwijl een groep die zich op het voorplan beweegt tot den aanschouwer zegt: de *Nacht* van Michel Ange is ook niet vergeten.

Dit gezegd, bekennen wij volgaarne dat meester Lambeaux daar een werk heeft voortgebracht dat als groepeering, heel kunstig mag heeten, maar, dat echter, als opvatting en oorspronkelijkheid, tamelijk mank gaat.

Waarlijk, wij verduiken het niet, wij stellen zijne prachtige Brabo-fontein, die thans te Antwerpen op de Groote Markt prijkt, ver boven deze koolteekening. Immers, in dit werk is hij volkomen Jef Lambeaux, in dit, niet.

Bijkans nevens dit werk, treffen wij eene goede schilderij aan, die zeer de aandacht der bezoekers op zich trekt, wij bedoelen de *Worsteling*, van eenen jongen Gentschen kunstschilder, den heer HENDRIK VAN MELLE. - Een werker, een zwoeger, zit in gedachten verzonken op eenen rotsachtigen weg; de dood komt hem allerhande verleidende ontwerpen in het oor fluisteren, maant hem aan tot opstand, verzet, terwijl, langs den linkerkant, de engel des goeds hem opwekt den weg der eer, der deugd en der werkzaamheid te blijven bewandelen. 't Is een opwekkend tafereel, dat oorspronkelijk is opgevat en behandeld; de teekening is verzorgd en het koloriet is frisch en kloek.

KAREL TREMERIE, nog een jonge Gentenaar, heeft twee goede doeken ingezonden. Het eerste, zijne *Terugkomst uit het veld*, bevalt ons echter het minst; de kunstenaar heeft zich laten verleiden door eene nieuwe doch verkeerde richting, welke sommige schilders, - waaronder de heer Leon Fredericx, - aan de kunst pogen te geven.

Wij zijn geen liefhebber van die met roode kareelsteenpoeier bestreken gezichten.

Zijn meisjesportret, hoe schel het roode kleedje ook weze, is een bekoorlijk tafereel. Waarlijk, hier heeft de kunstenaar den goeden, waren toon gevat. Het gezichtje is breed en fiks geschilderd en de teekening laat niets te wenschen over.

In deze, onder oogpunt van nieuwere tendenz, hoogst merkwaardige tentoonstelling, kan men bijkans geenen oogslag werpen, zonder het werk van eenen Gentschen kunstenaar te ontwaren. Zoo zien wij, in de nabijheid van de schilrijen des heeren Tremerie, een doek van eenen anderen jongen Gentschen kunstenaar, dat zeer de aandacht trekt. Wij willen spreken van het werk des heeren GEORGES VAN DEN BOS. Zijn stuk: *Vertrek* getiteld, is een lief tafereel, dat door zijne eenheid en levendige kleur sterk de aandacht tot zich trekt en dan ook te recht wordt geprezen. Zijn tweede tafereel: *Floréal* getiteld, verkiezen wij echter bij het eerste. Het jonge meisje met den hond in haar helder rooskleurig kleed gehuld, is eene dier bekoorlijke vrouwentypen, welke de schilder zoo goed weet af te malen; daarbij bezit de schilderij nog deze gaaf, dat zij onberispelijk geteekend en heel harmonieus van toon is.

Een paar stappen verder treffen wij een goed en veel belovend landschap aan van THEO BOGAERT, van Dendermonde; een liefhebber, zoo wij het goed voor hebben, die zich echter ver boven het gewone lief hebberspeil heeft weten te verheffen. Zijn stuk is getiteld: *De opkomst der Maan aan de Neerschelde.* Er steekt veel, oneindig veel waarheid en poëzie in dit verdienstelijk doek; doch mochten wij hem eenen raad geven, wij zouden hem aanbevelen zijne lucht eenen min loodachtigen toon te geven.

Daaromtrent vlakover, krijgen wij het portret te zien van onze koningin, met eene zekere distinktie, maar ook met veel pretentie behandeld, door den Gentschen schilder LODEWIJK MAETERLINCK vervaardigd. Bij den eersten oogslag, zou men denken een wezenlijk knap portret voor zich te hebben, doch naarmate men nadert en deel voor deel ontleedt, staat men verwonderd zoo weinig onder het ontleedmes te hebben. Men bevindt zich tegenover een aangenaam geheel, dat echter niet genoeg in zijne bestanddeelen is gestudeerd.

Wat de gelijkenis aangaat, voor zooveel wij ons de trekken der doorluchtige vorstin herinneren, vinden wij dat de moeder van aartshertogin Stephanie er wat jong uitziet, en den schijn heeft een meisje van vijf en-twintig jaar te zijn, met wit gepoeierd haar.

Zijn tweede tafereel, in eene andere zaal geplaatst, voor opschrift dragende, *Wreede liefde*, is onder menig oogpunt beter en behelst zekere hoedanigheden.

De Heide des Zomers, door FLORIS CRABEELS, van Antwerpen, is een zeer verdienstelijk doek, heel waar en juist van toon, doch wat droog van schildering. Zijn tweede tafereel, *het Nederige in de Natuur*, bevalt ons beter.

Het Verhoor ten tijde der Fransche Republiek, door JULIUS GIRARDET, van Parijs, is een lief paneel, dat eene dier terugstootende tooneelen weergeeft, die, nu honderd jaar geleden, dagelijks honderden malen werden vernieuwd.

Een meisje, waarschijnlijk van het een of ander groot misdrijf beticht, (*wie geen sans-culot was*, *moest onvermijdelijk een schelm wezen*) staat recht voor eenen kommissaris der Fransche Republiek, terwijl een drietal republiekaansche wachten, den ingang der gewelfde plaats, in gerechtszaal herschapen, bewaken.

De groepeering der figuurtjes is allergelukkigst, de verlichting mag behendig heeten, de teekening laat niets te wenschen over, en de koloriet ervan is

kloek. Alleen zij dit opgemerkt, dat het tafereel van bij moet gezien worden; op eenigen afstand verliest men de waarde der détails en gansch het doek krijgt door zijne wat al te scherp afgeteekende en te hevige schaduwen een zwart uitzicht.

Wat verschil, onder dit oogpunt, met den *Jichtige Oudheidskenner*, van KAREL MERTENS, van Antwerpen. Hier is alles, als teekening, ook wel verzorgd, tot in zijne kleinste bijhoorigheden, de kleur is wel eenigszins doodsch of eentonig, gelijk men het noemen wil, maar de schildering is helder. Alleen, wij herhalen het, is alles wat te eentonig en als gelijke stof behandeld.

Wie liefhebber is van iets aardigs, dat op eenen afstand van tien of twaalf meters, nog al effekt maakt, en tamelijk goed den eersten natuurindruk weergeeft, zal zich kunnen verlustigen in het aanstaren der schilderij van ANDRÉ ZORN, van Parijs, *in de open lucht* getiteld.

Drie vrouwen zijn op 't punt zich te baden, terwijl een derde tusschen lisch en rotsblokken hare kleederen uittrekt.

Wij herhalen het, van ver gezien, bezit deze schilderij, onder oogpunt van juiste weergave, van den eersten indruk en lokale kleur, ontegensprekelijk veel verdiensten, doch als men op eenen afstand van enkele meters het doek nadert, dan wordt alles onbepaald, ja zelfs vormloos; de door de zon beschenen bloote ruggen der vrouwen gelijken niet slecht aan koperen gepolijste platen en de baren, golfjes of rimpels van de zee, gelijk men het noemen wil, gelijken niet slecht aan strengen bleek, blond of wit haar.

Alhoewel wij als tendenz-stuk dit werk tamelijk op prijs stellen, vragen wij ons af of dàt wel de roeping van den kunstenaar is, en kunnen maar niet begrijpen, waarom men het in de groote zaal heeft gehangen.

De *Lentemorgen te St-Job* en de *Terugkomst in de schaapskooi* van MAURITZ HAGEMANS, van Brussel, zijn twee bevallige en goed geborstelde salonstukken.

Zijn eerste doek, gansch in den trant van CESAR DE COCK geschilderd, bezit ook dezes gebreken en gaat mank aan eene al te duidelijke, alles omhullende nevelachtigheid. Die grond is vast en zeker niet stevig genoeg om het gewicht van een menschelijk lichaam te dragen.

In *Soudja-Sari* van GASTON SAINTPIERRE van Parijs, bestatigen wij kleurrijkheid, korrekte teekening, behendige borsteling en bevallige behandeling, doch onder oogpunt van wezenlijke realism, laat zij nog al veel te wenschen. In de natuur is het heel anders, mijnheer Saintpierre.

En wat zeggen van het prachtig accessoirestuk van mejuffer LOUISA DE HEM, van Ieper, *Het wierookvat* getiteld, en van haar tweede doek wat verder in eene andere zaal gehangen? Wij zouden de waarheid sparen moesten wij zeggen ooit schooner, beter, duidelijker en getrouwer verschillende voorwerpen te hebben zien groepeeren en weergeven dan deze knappe kunstenares het weet te doen.

Haar wierookvat is zoo waarheidsvol weergegeven, dat men geneigd is er de hand naar uit te steken om het vast te nemen.

Dat noemen wij kunst.

De flinke landschapschilder FRANS COURTENS van Brussel, die in de laatste Gentsche tentoonstelling zooveel opgang maakte met zijn *Zicht op de Schelde*, heeft ditmaal een paar goede schilderijen ingezonden. De eene stelt de *Tulpenbouw* voor in de omstreken van Haarlem.

Nog nooit zagen wij iets zoo behendigs en straf. Men verbeeldde zich eene schilderij die verscheidene meters meet, waarvan meer dan de helft van het doek door bloedroode tulpen is ingenomen; het overige is lucht, groen, en een paar huisjes die den achtergrond uitmaken.

Twee personen werken in het tulpenveld. Ziedaar gansch de schilderij; eenvoudig, 't is waar, maar hevig van kleur zonder nochtans schel te wezen.

Wij herhalen het, om met dergelijke bestanddeelen eene schilderij te vormen, die niet zondigt tegen de harmonie der kleuren, moet men een kunstenaar van groote verdiensten en ongemeen talent wezen.

Zijne andere schilderij 'Morgendschemering' is eene verdienstelijke impressie die goed gevoeld en heel juist is weergegeven.

Juist nevens de Tulpenschilderij, treffen wij het portret aan van den heer ridder E. de N. de R., door den Gentschen kunstenaar LOUIS TYTGADT.

Op gevaar af dezen nederigen kunstenaar misschien onaangenaam te zijn, en voorop verklarende dat er geene vleierij in 't spel is, bevestigen wij hier niet alleen dat dit portret het schoonste, beste en natuurlijkste is welk wij nog ooit van hem te zien kregen, maar voegen er zelfs bij, dat het stoutweg den toets mag doorstaan met de beste portretten, welke de Belgische en buitenlandsche meesters in deze tentoonstelling laten zien.

Alles is hier natuurlijk; de houding is ongedwongen, de uitdrukking bezield; het vleesch malsch en levendig, en de algemeene tonaliteit zoo aangenaam, als men maar wenschen kan. De koloriet is, zooals gewoonlijk al de werken van den Gentschen kunstenaar, schitterend.

Wij mogen niet vergeten te wijzen op het *Huiselijk geluk* van CHRISTOFFEL BISSCHOP van Scheveningen; dat mag, ronduit gezegd, een klein meesterstuk heeten. Men zal misschien wel opwerpen dat dit oude school is, en dat alles konventie is in dit stuk.

Wij nemen het aan, doch in zijn genre, is en blijft het een parel.

De uitdrukking der moeder, de bezorgdheid van den vader voor het kleine kind, dat in een schilderachtig wiegje nevens het eigenaardig bed der zieke moeder is geplaatst, de bonte kleedij der handelende personen, de gezelligheid van het vertrek waar deze zich bewegen, dit alles door een lief, koesterend zonneken beschenen, vormt een geheel, dat opeens het werk van den kunstenaar op de hoogste sporten der kunstladder verheft.

Onder de schilders die het getrouwst, 't is te zeggen het natuurlijkst den Vlaamschen landman in zijne eigenaardige eenvoudigheid weêrgeven, verdient FRANS VAN LEEMPUTTEN, van Brussel, eene wezenlijke eereplaats.

Zijn *Palmenzondag in de Kempen*, is eene dier eigenaardige voorstellingen die den aanschouwer eenige oogenblikken van bewondering afdwingen; zoò realistisch waar is de weergave van dit gemoedelijke landtooneel.

Vrouwen en mannen verlaten de kerk; een groep mannen kouten over de laatste gebeurtenissen, terwijl de vrouwen hun oordeel vellen over het sermoen welk de pastoor onder de mis heeft gehouden. Allen hebben een palmtakje in de hand.

Op het voorplan, stapt eene jonge vrouw in eenen purperen katoenen mantel gehuld, wier algemeen, overheerschende toon wat al te flauw purperachtig blauw is.

Dit is de eenige opmerking welke wij op het werk van den Vlaamschen meester te maken hebben.

Eene der schilderijen die onder de landschappen uitblinkt door hare hooge verdiensten en bijzonderlijk door hare diepstrenge tonaliteit is: *Een nacht op de kusten van Aber Vrach* door AMEDÉE BAUDIT, van Bordeaux. Dat is waarlijk een

indrukwekkend stuk dat veel effect maakt op den aanschouwer en dat zich onderscheidt door zijne breede behandeling.

Onder de goede portretten die de groote middenzaal opluisteren, verdient het *damenportret* van RICHIR HERMAN van Brussel, eene bijzondere melding. De zilverfijne toonen welke dit knappe doek zoo hoog verheffen, zijn zoo frisch, zoo helder en tevens zoo levendig, dat men waarlijk denken zoo een levend beeld voor zich te hebben.

Onder de bloemschilders, blijft de Gentsche kunstenaar D. DE KEGHEL eene eervolle plaats innemen.

Zijne witte en roode azaleas, zijn heel natuurlijk en met veel kracht weêrgegeven. Er steekt kloekte in die nochtans witte en bleek-roode Floravoortbrengselen.

De *Bella matribus destetata* van GABRIEL FERRIER, van Parijs, is eene schilderij die veel indruk maakt op den aanschouwer; die hem om zoo te zeggen eenen eersten uitroep van verwondering afdwingt, maar die, bij nader onderzoek, op meer dan eene plaats zich flauw en zwak vertoont.

Het mannenlijk en de jonge vrouw, die er boven op ligt, zijn twee op de natuur-betrapte figuren, die waarlijk aangrijpend mogen heeten, evenals de oude vrouw die de handen smeekend ten hemel verheft en wanhopig den vloek Gods over de voorbijrennende vijanden schijnt te roepen; maar integendeel ziet men dat de moeder, op het voorplan, die hare kinderen aan den bangen boezem praamt, niet naar de natuur is geschilderd. Alles is konventie. Wat de mannen (den vijand) betreft, die op hunne woeste paarden gezeten, den rotsblok voorbijsnellen waarop de vrouwen en kinderen eene beschutting hebben gezocht, zij vormen eenen ongelukkigen en flauwen achtergrond, die echte barakschildering mag heeten.

De groepeering redt echter alles en vormt, met de hoogst verdienstelijke groepen, welke wij daar zooeven hebben opgegeven, een aangenaam geheel dat streelt en bevalt, doch niet bestand is tegen ernstige kritiek en ontleding.

Het leven van Kühstohs van Brussel, even als zijne schilderij *De Noordzee*, is een doek vol goddelijke poëzie dat den aanschouwer tot droomen stemt en zelfs eenen droefgeestigen invloed uitoefent op den mijmerzuchtigen bezoeker. Eene hoedanigheid die zeer te prijzen is en maar zelden bij kunstenaars wordt aangetroffen die er zich op toeleggen de schoone natuur en hare geheimen weer te geven.

Onze flinke Gentsche schilder CESAR DE COCK, die zoo dikwijls door zijne knappe landgezichten onze bewondering verwekte, heeft een paar schilderijen tentoongesteld die, om de waarheid te zeggen, zoo goed niet zijn geslaagd als zijne voorgaande stukken. Zijn *Vijver van St-Jean-au-Bois* (Frankrijk), is louter konventie en gelijkt aan lijmverfschildering.

Zijn *Bosch te Meudon* alhoewel merkelijk beter, lijdt ook aan dit gebrek. Kortom er ontbreekt toonkloekte aan het werk van den Gentschen meester, die, wij zijn ervan verzekerd, bekennen moet dat het in de natuur heel anders is, dan hij ditmaal heeft weêrgegeven.

KAREL GIRON, van Parijs, laat twee portretten zien; het portret van mevrouw de gravin de ***, dat breed en kloek geborsteld en zeer levendig is en een heerenportret dat frisch van toon en gemakkelijk behandeld is, maar waarvan de teekening nogal veel te wenschen overlaat. Deze kunstenaar heeft, men ziet het duidelijk, Karolus Durand willen navolgen, doch hij is er maar half in gelukt.

Een ander portret dat ons beter bevalt, is dat van den heer EDWARD DE JANS, van Antwerpen. De oude heer met den witten baard, is er goed en levendig weergegeven, alleen vinden wij het gezicht wat plattonig.

In de nabijheid van het portret van *De Jans*, treffen wij een bloemstuk aan van hooge verdiensten, dat breed geschilderd en realistisch waar van toon is, wij bedoelen het doek van den Brusselschen kunstenaar HUBERT BELLIS, *Hortensias* voorstel lende. Zijn ander tafereel gele rozen is zeer verdienstvol en behelst veel goede hoedanigheden.

Deze kunstenaar weet de bloemen met al hun fluweelachtig schoon weêr te geven, eene hoedanigheid die niet altijd bij de bloemschilders wordt aangetroffen.

Nacht te Houffalize van JULES RAEYMAKERS, van Houffalize, is eene getrouwe weergave van eenen nevelachtigen nacht, die onder oogpunt van behendige schildering, ontegensprekelijk veel verdiensten bezit, maar waar de aanschouwer maar weinig op te zien krijgt. Zulke werken mogen goede en verdienstelijke studiën genoemd worden, maar schilderijen zijn het toch niet, gelooven wij. Om te kunnen vaststellen dat een mensch, een voorwerp of een landschap goed weergegeven is, dan is toch de eerste vereischte, dat men den vorm onderscheiden kunne. Neemt men zulks niet aan, dan is het voldoende den inktpot over een doek uittekeeren om, met eene gewetensvolle getrouwheid een onweersnacht af te malen.

AGACHE van Parijs, is en blijft altijd dezelfde. Het *studiehoofd* (meisje), welk hij thans tentoonstelt, is, om zoo te zeggen, hetzelfde als schikking en verlichting, welk hij ons drie jaar geleden te Gent liet bewonderen. Er steekt ontegensprekelijk veel eigenaardigheid als opvatting, behandeling en tegenstelling van klaar en donker of licht en bruin, zooals de kunstenaars het noemen, in deze lieve vrouwenstudie; er is zelfs een zekere rijkdom van koloriet in, maar wij moeten toch bekennen dat wij gaarn eenen kunstenaar zien die meer dan eene snaar op zijnen bogen heeft.

Onder de landschapschilders die meesterlijk de natuur tot in hare kleinste geheimen weten af te malen, verdient de Brusselsche landschapschilder JOSEF COOSEMANS eene der glansrijkste eereplaatsen. Zijn *kunstenaarsweg te Barbizon*, is eene ware perel te noemen. De koloriet is schitterend, de toon van boomen en gewas kloek en waar, kortom, men bevindt zich hier in volle, wezenlijke natuur; men staat hier voor geen grijze boomstammen met parijsgroene of afgewasschen grijsgroene bladeren. Dit is natuur, dit is leven; er steekt sap en groeikracht in stam en blad.

Voor zulke meesters in de kunst ontbloot men het hoofd Zijn *Vijver te Genk* is mede zeer verdienstelijk en is een waardige tegenhanger van zijnen *kunstenaarsweg.*

Wij doen een paar stappen verder en wij bevinden ons voor de aardigste schilderij van gansch de tentoonstelling. Wij bedoelen de *Madona* van den Neuillijschen schilder DAGNAN-BOUVERET. Waarlijk, dat is eene kunst (indien men het ding wel dien naam geven mag), welke wij niet verstaan. Er steekt noch teekening, noch kleur, noch gedacht; kortom er steekt niets in, tenzij eene mystieke uitdrukking, die den aanschouwer aangrijpt, in het gelaat der Madona, maar buiten dit, wij vragen het, aan alwie een paar oogen in het hoofd heeft: is dat wel een menschelijke vorm? zijn dat wel de plooien van een kleed, de stof zij dan ook nog zoo zwaar?; men wandele onder een gewelf van de meest doorschijnende bladeren. is het wel mogelijk dat het vleesch er door zulke bleekgroene algemeene tint bekome? Op al die vragen moet men radikaal neen antwoorden.

Zoo fletsgroen is alles in de natuur niet; het licht drille dan nog door de

schoonste groene bladeren, nooit zal men bekomen, hetgeen DAGNAN, voor de aardigheid heeft gemaakt.

Wij drukken op het woordje aardigheid en herhalen, dat het de eenige ernstige titel is, waarop de Fransche kunstenaar aanspraak kan maken, wel deze is; de zonderlingste schilderij van gansch de tentoonstelling te hebben vervaardigd.

Wij zijn gelukkig onze oogen van dit schelle en nochtans kleurlooze doek te kunnen afwenden en ze eenige stonden op een landschap te laten rusten dat te recht onder de beste der tentoonstelling mag gerangschikt worden.

Wij bedoelen het *Sneeuwzicht* van den thans te Brussel verblijvenden Gentschen kunstenaar GUSTAAF DEN DUYTS.

Waarlijk, nog nooit zagen wij zulk dichterlijk en terzelfdertijd goed afgewerkt landschap van onzen Gentschen schilder. Hier toont hij een meester in het vak te zijn. Mochten wij hem echter ronduit ons gedacht zeggen nopens een paar flauwe plaatsen op zijn meesterlijk doek, wij zouden wijzen op den ietwat te algemeen bruinen toon van den sneeuw, en zijne op sommige plaatsen kristaalachtige, 't is te zeggen doorschijnende tint.

Van zijn portret zullen wij maar niet spreken, want, zoo groot onze bewondering is voor den jongen meester als landschapschilder, even groot is het spijt dat wij gevoelen, omdat hij er toe besloten heeft eene maar half gelukte proef, van een vak dat het zijne niet is, in eene groote tentoonstelling te laten zien.

Een kunstenaar, die altijd bevallig, maar tevens waar en ongekunsteld is in zijne weergaven uit het werkelijk leven, is EVARIST CARPENTIER van Malaise (Brabant).

Zijn *Drama in een dorp*, is een diep gevoeld en natuurlijk weergegeven tooneel dat om zoo te zeggen dagelijks vernieuwd wordt en zijne ontknooping vindt in de gevangenis.

De vader van een schamel huisgezin is een misdadiger; hij heeft iets misdreven tegen de wetten des lands, want op den zijgrond opent de veldwachter, die gebiedend binnentreedt, de deur, terwijl twee gendarmen hem volgen. De arme man door schrik bevangen op het zicht dier onverwachte verschijning, geeft gehoor aan een opwellend gevoel van opstand en heeft eenen stoel gegrepen, om zich des te beter tegen zijne aanhouding te kunnen verzetten. De vrouw, met uitgemergeld gelaat en de tering in de oogen, heeft de beenderige en vleeschlooze armen rond den hals en de armen van haren levensgezel geslagen en smeekt en bidt hem door eenen nutteloozen wederstand toch geene zwaardere straf te gemoet te loopen. De kinderen beseffen het gevaar; zij ook zijn beducht voor de gevolgen eener onbezonnen daad en smeeken den man, die voor hen het dagelijks brood moet winnen, gelaten de gerechtsdienaars te volgen.

Ziedaar de beschrijving van dit aangrijpend tooneel dat de heer CARPENTIER om zoo te zeggen in de volmaaktheid heeft weergegeven. Groepeering, teekening, kleur, niets laat te wenschen over; alleen vinden wij dat de grond wat te sterk afhelt.

Zijn tweede stuk: de *Gulzigheid*, is een doek vol realistische (goede wel te verstaan) strekking, welke wij niet genoeg kunnen prijzen omdat zij van den weg der werkelijkheid niet afdwaalt.

De groote Brusselsche schilder EMIEL WAUTERS heeft zich vergenoegd het portret des heeren Ernest Solvay in te zenden. Wij bekennen volgaarne dat het een klein meesterstuk is dat in het hoog springt door zijne breede borsteling, zijne rijkheid aan kleur, kortom, door zijne kunstvolle bewerking, doch wij moeten tevens ons spijt uitdrukken, dat wij niet een zijner groote stukken te zien gekregen hebben.

Aan den waterkant, van ADRIEN MOREAU, van Parijs, is eene dier liefste en aantrekkelijkste genrestukjes van gansch de tentoonstelling.

De twee in het gras rustende figuurtjes (jongeling en meisje) zijn bevallig gegroepeerd, de teekening dezer twee teedere en minnende harten is goed verzorgd en verraadt kennis. De koloriet is goed, ja zelfs schitterend.

De *Herinneringen* van ALICE RONNER van Brussel, mag onder de beste accessoirestukjes gerekend worden. Mejuffer Ronner weet de bloemen en de bijhoorigheden van allen aard, zoo getrouw af te malen dat men, om de echte uitdrukking te bezigen, er zich zou aan bedriegen.

Het *Sneeuwzicht* uit de Kempen door FRANZ BINJÉ van Brussel, is een zeer verdienstelijk winterzicht, dat zich ver boven een aantal soortgelijke tafereelen verheft door de waarheidsvolle toon, die hier gansch het doek overheerscht.

Onder de jonge Gentsche kunstenaressen, - en er zijn niet weinig, - neemt mejuffer GABRIELLA VAN MEERBEKE op eens eene goede plaats in. Rechtuit gesproken, al wat wij tot nog toe van hare hand te zien kregen, droeg het kenmerk der onervarenheid van den beginneling; thans echter zijn hare twee oude vrouwtjes die met elkander aan 't kouten zijn, zoo natuurlijk, zoo kunstig weêrgegeven, dat wij niet aarzelen te verklaren dat de voortgang welke mejuffer Van Meerbeke in 't kort gedaan heeft, niet meer eene overwinning maar eene wezenlijke verovering mag genoemd worden.

Mochten wij vroeger, om zoo te zeggen, onvoorwaardelijk de wezenlijke puikjuweeltjes van de vermaarde dierenschilderes, mevrouw HENRIETTE RONNER, van Brussel, prijzen en welverdiend den eerepalm toekennen, thans echter, moeten wij bekennen, dat haar VIJANDELIJKE AANVAL op verre na zoo gelukkig niet is als hare voorgaande stukken. Ditmaal zijn hare schaduwen te zwart, te sterk afgeteekend en daardoor bekomt haar anders verdienstelijk doek een zwart uitzicht. Het gouden tafeltje, onder andere, zondigt het meest door dit gebrek. Het overige der schilderij, 't is te zeggen de dieren, de katjes, mag waarlijk onberispelijk genoemd worden.

De *Lente in Holland*, door THEODOOR VERSTRAETE, te Shore (Holland) is een zonnig tafereel dat niettegenstaande de schelle kleur van enkele der blauwe schortekleeden, welke sommige der in het gras spelende en huppelende jonge Zeeuwsche meisjes om het lijf hebben, toch zeer veel verdiensten bezit onder oogpunt van werkelijkheid.

Wij vatten ons oordeel samen in twee woorden: Eigenaardig en waar.

Zijn ander tafereel is mede zeer verdienstelijk.

De jonge Gentsche kunstenaressen gaan goed, wij willen spreken van het knappe, - wij schreven haast, meesterlijke - jufferportret welke mejuffer A. ROSZMANN heeft ingezonden.

De voorname hoedanigheden van dit puike doek zijn: korrekte teekening, zwierige doch onderscheidene houding der figuur en gemakkelijke, ongezochte schildering, die misschien wel wat droog, doch in alle geval zeer breed en behendig is.

Het portret maakt effekt en dwingt de aandacht af der bezoekers, een resultaat dat niet weinig aanmoedigend is voor eene jonge kunstenares.

Na den arbeid, van EMIEL CLAUS van Astene, is, als manier van werken, eene zeer zonderlinge schilderij, die, even als die zijns kollegas Verstraete heel zonnig is, doch misschien wel een beetje overdreven mag heeten.

Het advokatenportret door JULIUS VAN BIESBROECK oudste, van Gent, is een goed gelijkend stuk, dat zeer veel verdiensten bezit en volkomen afwijkt van de

vroegere manier van schilderen, welke de kunstenaar zich eigen had gemaakt en die niet te zeer in den smaak van het publiek viel. Alleen de vleeschtonen van het gezicht laten nog wat te wenschen; zij zijn te droog, te houtachtig. Zijn wijsgeer is merkelijk beter onder dat oogpunt.

Schemering van MAURITZ COURANT te Clos de l'Abbaye Poissi, is een stuk dat veel goeds behelst.

Hij komt van verre en *Gedachten*, van P.J. GABRIEL van Scheveningen, zijn twee dichterlijk opgevatte stukken, die den Hollandschen kunstenaar tot eere strekken.

Merriën en veulens, van ALFRED VERWEE, van Brussel, is een knap stuk, dat te recht als een der bijzonderste schilderijen van gansch de tentoonstelling wordt geprezen. Zijne *Ossen op den dijk* bevallen ons echter nog beter.

En daarmede verlaten wij de groote middenzaal F, en begeven ons naar de zijdezalen, beginnende met de letter K.

De eerste schilderij die bijzonderlijk onze aandacht trekt, is een prachtig landschap van den Gentschen te Parijs verblijvenden kunstenaar; den vermaarden schilder LANGÈROCK, die zich, door zijne puike land- veld- en boschzichten eenen welverdienden naam heeft weten te maken.

De schilderij die thans zoo zeer onze aandacht boeit, is getiteld: *Een hoekje van het dorp Authy in de Somme.*

Wat moet het daar schoon, schilderachtig en dichterlijk zijn; wat zalig oord bewonen die landlieden daar niet? Gelukkige menschen die op zulk schoon plekje grond hunne dagen mogen slijten, en dubbel gelukkig gewest, dat de eer geniet door zulk eenen uitstekenden kunstenaar op het doek vereeuwigd te worden.

De goed verzorgde teekening, de keurigheid der bewerking en de ervarenheid die doorstraalt tot zelfs in de weêrgave van de kleinste détails, ziedaar de voornaamste hoedanigheden van deze puike schilderij die, als het ware, den bezoeker tot zich roept en hem bewondering voor zooveel schoons en edels afdwingt.

Wij hebben echter eene opmerking te maken, en die opmerking is een in het oog springend gemis aan kloekte van toon, dat over gansch het doek heerscht.

Al de kleuren schijnen overdreven met wit gemengd en zoo komt het dat dit stuk zoo grijsachtig is van toon, dat men op het eerste zicht zou denken zich voor eene lijmverfschildering te bevinden.

Dit, wij herhalen het, is ook het eenige wat wij er weten op af te dingen.

In zijne *Laatste stralen,* toont de Gentsche schilder BAERTSOEN dat het hem enkel om doen is, zoo juist en getrouw mogelijk de natuur in hare strenge en dichterlijke grootschheid weer te geven. Dat hij erin gelukt is, hoeft niet gezegd: alwie in de laatste maanden de schilderijen van den jongen, pas beginnenden, doch reeds goed befaamden kunstenaar mocht aanschouwen, kan oordeelen, dat wij niet overdrijven.

Baertsoen is een kunstenaar, die eigenaardigheid betracht, en die er dan ook in gelukt, aan zijne werken een heel oorspronkelijk kenmerk te geven.

De schildering is goed en breed, de tonaliteit grootsch, streng en kloek; de indruk, dien het doek maakt, mag allergelukkigst heeten en de manier van werken, verraadt eene hand die met den borstel speelt.

Een andere Gentenaar ALBERT TOEFAERT, die reeds als dierenschilder eenen goeden naam heeft verworven, doet meer en meer voortgang. Zijn *oud Vlaamsch gespan*, of beter, zoo men wil, zijne *slachterskar*, door honden voortgetrokken, is

een welgelukt stuk, waarop een oud gedeelte der stad Gent getrouw is nagebootst.
De honden, die de kar voorttrekken, en den jongen desselaar dwin-

gen gelijken tred met hen aan te houden, zijn waarlijk uitnemend goed gelukt.

De kunstenaar zal het ons zelf niet euvel duiden, hopen wij, als wij hier rechtuit onze meening zeggen en verklaren dat de honden het beste deel zijner schilderij uitmaken.

Er steekt eenheid in dit verdienstelijk doek, iets wat wij niet altijd in zijne vroegere werken ontmoetten; kortom, er is ernstigen voortgang te bespeuren bij den jongen kunstenaar die, wij twijfelen er niet aan, moedig zal voortwerken den ingeslagen weg blijven volgen, en ook trachten zal, een weinig meer kloekte aan zijne kleur te geven, waardoor hij de waarde van licht en bruin meer zou bepalen.

Het *Dameportret,* door den half Brusselschen, half Gentschen kunstenaar HALKET ingezonden, is een flink geborsteld paneel. In het gezicht der jonge dame, loopen er wel is waar wat vuil grijze tonen die de frischheid van het vleesch schaden, doch van den anderen kant, behelst dit portret zooveel goede hoedanigheden, dat men, zonder overdrijven, zeggen mag, dat het, evenals de reeks kleine portretten - 6 gelooven wij - onder de goede portretten der tentoonstelling mag gerekend worden.

Van de gewetensvolle en getrouwe weêrgave der menschelijke vormen, komen wij tot de dichterlijke afbeelding van al het schoone, indrukwekkende en beheerschende, dat de natuur in hare groot- en grootschheid ons aanbiedt.

Wij willen spreken van het flink geborsteld en goed weergegeven *Zeestrand* van den 's Gravenhaagschen kunstenaar MESDAGH.

Hoe prachtig, hoe overheerlijk heeft die Noord Nederlandsche kunstenaar de majestatische zee met al hare bekoorlijk- en aantrekkelijkheden niet weergegeven.

Welk verschil tusschen dit werk en dat welk een paar schilderijen verder hangt en de lachspieren van elken bezoeker in beweging brengt!

Wij bedoelen de schilderij van den Franschen schilder PAUL BESNARD.

Verbeeld u eene vrouw met alleen een hemd en eenen rok om het lijf; zij staat op den boord der zee onder eenen boom, waarvan de lommerijke takken haar bijkans op het hoofd hangen. Het lieve kind of beter die *remedie tegen de liefde*, welke de kunstenaar, waarschijnlijk uit spotternij de *bekoorster* heeft getiteld, (waren alle bekoorsters maar zoo, er zou niet veel kwaad gebeuren,) teekent zich af op eene onmetelijke zee, welke, de bezoekers zijn het eens zulks te bekennen, zonder overdrijven het achtste wonder van de wereld mag genoemd worden.

De zee is van de schoonste blauwpurpere kleur welke men zich kan verbeelden en de kunstenaar heeft - dit is eene uitvinding waarvoor hij een brevet zou moeten vragen, - gemeend niet beter de baren, golfjes of rimpels der zee, zooals men het noemen wil, te kunnen weêrgeven, dan door bleekpurpere en donkerpurpere brutaal getrokken kromme lijnen die den vorm hebben eener mismaakte halve maan.

Men zou denken een Sultanskind voor zich te hebben, dat zich afteekent op eene purperen gordijn, waarop het wereldberoemd kenteeken of wapen van den Turk is geborduurd.

De purpere schitter der zee, die door het helder maanlicht op de bekoorster wordt weêrkaatst, geeft aan deze schilderij het uitzicht alsof ze overstreken waren met den inhoud van een fleschje violetten inkt.

Voeg daarbij het hevig kantlicht dat op gansch de rechterzijde der vuilgrijze bekoorster valt, en men zal gelooven eene zwartgeworden choleralijderes te

zien, op wier wangen de eene of andere schelmsche kluchtspeler zich vermaakt heeft met krijt eene witte streep te trekken.

Kortom, wij weten niet welke redenen er bestaan kunnen om de aanvaarding van zulke kladschildering te rechtvaardigen, want allen zijn het eens te bekennen, dat dit geene kunst meer is, maar enkel nog de karikatuur der kunst.

Daarenboven helpen dergelijke tafereelen den wansmaak onder het volk verspreiden en verstompen den menschelijken geest in plaats van hem te verheffen!

Wij herhalen het, dergelijke werken moesten onmeêdoogend geweigerd worden.

De Hollandsche schilder, MAX MARCELLE, van Dordrecht, is een kunstenaar die van een wat anders ernstig karakter is, dan de kunstenaar wiens werk wij daar zooeven besproken hebben.

Zijne *Herinnering uit Holland*, is eene der breedst uitgevoerde landschappen van gansch de tentoonstelling. De kleur is kloek, de koloriet hevig, de borsteling behendig en het effekt bijna verblindend.

Het *dame-portret* van den Gentschen kunstenaar, beeldhouwer-schilder KAREL DE KESEL, is eene kleurrijke beeltenis die, gelooven wij, daar men het ons verzekerde, zeer goed van gelijkenis is, doch die geheel en gansch volgens de stelsels der oude school is afgewerkt; 't is te zeggen, gelikt, gedast en dood gewerkt.

Zijn heerenportret is ook nog al verdienstelijk onder oogpunt van koloriet, doch als schildering zijn de kleeren te houtachtig, 't is te zeggen, te sculpturaal, ook laat de teekening der handen veel te wenschen.

Madame JONNAERT, van Gent, toont ons een verdienstelijk landschap dat goed van toon en breed van schildering is, maar wel wat meer zou mogen afgewerkt zijn.

De *Ouden* van J. MEUNIER, van Parijs, is een goed geschilderd en onberispelijk geteekend tafereel, dat echter fel zondigt door zijne kleurloosheid.

Tannhäuser op den Venusberg van G. ROCHEGROSSE van Parijs, is eene schilderij vol schitterend effekt en die tintelt van verhevene poëzie. De mannenfiguur is flink geteekend en krachtig geborsteld en de omgeving van den jongen held is echt tooverachtig behandeld.

Hoe aangrijpend, hoe streelend, hoe vroolijk dit doek zich zelf den aanschouwer opdringe, toch kunnen wij maar niet begrijpen, waarom een kunstenaar met zulk groot talent zijnen toevlucht neemt tot die kleine *trucs* die de kunst verbasteren en onteeren.

Wij willen spreken van de edelgesteenten en het klatergoud welke hij bij de vleet op zijn doek heeft gehecht.

Het portret van M^{e} wed. Felix De Vigne door Me VIRGINIE DE MONT-BRETON, van Montgéron, is een klein pereltje van teekening en kleur, dat de oude kunstenaarsvrouw in sprekend gelijkende lijnen weergeeft.

Het landschap van den Gentschen kunstenaar R. WYTMANS, alhoewel aangekocht voor de tombola, bevalt ons niet het minst.

Wij houden niet van die fletsche, door de zon deels ontkleurde, bleek purpere tonen, die zich als een gaas of lichte nevel over lucht, water, aarde, gras en dieren verspeiden.

Wij gelooven niet dat men de natuur ooit zóo kan zien. Waarom ze dan zóo weêrgeven.

(*Wordt voortgezet*).

KAREL LYBAERT, Jste.

Boekbeoordeelingen

I.
Harpetonen door Gustaaf Rens. Antwerpen, Drukk. Lod. Janssens. 1889

In een onlangs verschenen dichtbundel bekloeg zich een onzer jongere letterbeoefenaars zeer scherp over de weinige aanmoediging en ondersteuning, die in onze Vlaamsche streken aan dichterlijke voortbrengselen te beurt valt. Ongetwijfeld had die man gelijk. De onverschilligheid van het ‘publiek’ is onder dit opzicht onloochenbaar. Doch, als wij het feit bestatigen, trachten wij dan ook de oorzaken op te sporen. Sommigen leggen die zoo maar aanstonds op de rekening der stoffelijke negentiende eeuw, enkel belust op zingenot, enz. Gedeeltelijk stem ik daarmee in. *Daar* is echter de eenige bron niet van het kwaad. Nog zit er dichterlijk gevoel in ons volk: dat voelt, dat ziet men als op avondfeesten b.v.b. een declamatorium goed wordt voorgedragen. Wat er aan scheelt is dees: 1° ons volk *kan* geen dichten *lezen.* Proza goed lezen is een kunst, die het nog aan weinigen gegeven is goed te kennen. Dichtvormen lezen is nog heel wat anders. En een dicht slecht gelezen is oorverscheurend akelig. *Dat* zou moeten verholpen worden. De lagere school doet er niet half genoeg aan. En moet het stelsel van prijskampen en examen en nieuwigheden op de progamma's nog ettelijke jaren duren, dan brengt men het hoogstwaarschijnlijk zoo ver, dat niet een enkele leerling nog zal kunnen *lezen.* Schoolmannen zullen me begrijpen hoop ik. Dan: 2° wat disschen onze muzenzonen zoo al op? Hoe wilt ge dat iemand belang stelle in dingetjes, die noch door gedacht, noch door vorm, noch door oorspronkelijkheid iets eigenaardigs vertoonen. 't Is toch niet voldoende, eenige regels verzen aan elkander te lijmen, naar eenen drukker te loopen en uit te geven? Wat raken mij de oogen, het haar, de handen en de boezems uwer geliefde? Wat geven mij uwe Jeremiasklachten over uwe treurende ziele, die schreit om beuzelachtige en ingebeelde kwalen? Weg met dat oud versleten, romantiek, dichterlijk kraam! Wees, dichter, van uwen tijd. Loop niet als een etherische droomer, als een lamlendige kniezer, als een verwijfde modepop tusschen uwe tijdgenooten. 't Hoofd omhoog, de oogen open, blik rondom u en zing! Zing luid en krachtig; schilder

in vlammende verzen, zweep striemend waar 't zijn moet, wees apostel, wees dichter! Of trilt uw harte niet, wanneer uw blik de samenleving doordringt; of zit er in uw speeltuig niets anders dan de immer terugkeerende ‘roulade’; of wilt ge misschien ook dichten in de geheimzinnige stilte uwer kamer, zonder 't lijden en 't strijden der menschheid na te gaan, sla dan uwe lier stuk tegen de wilgen en ga met de lijn visschen.

Doch, 't is meer dan tijd dat wij tot het boekje komen, waarvan wij den titel boven neerschreven. Het bevat twee en vijftig stukjes, meest gewijd aan liefde, natuurtafereeltjes en bespiegelingen. Verscheidene gaan mank aan het euvel, waar we vroeger op wezen: gemis aan belangstelling. Wat zit er nu toch, om er een paar te noemen in: Heimwee; aan Blondina; Zonsondergang; bij het Waterken; Levensbeeld enz. Als dichtoefening is dit alles wel, maar men laat het niet drukken. Geeft een toondichter al de *fantaziekens* uit, die hij aan zijn speeltuig ontlokt? Neen, niet waar. - Dan, men wordt in de bespiegelingen des dichters te veel de moeite, de gezochtheid, de gerektheid gewaar. Nog is hij geen meester van den vorm: maat en rijm beheerschen hem en doen hem nog al eens in *lijmerij* vervallen. 't Is niet als eene bruischende bronne uit de volheid des harten opgeweld: het hoofd heeft er minstens zooveel aandeel in als het gemoed. Vandaar onduidelijkheid die zich bvb. in ‘Heil der Liefde’ bijzonder vertoont:

> Zie, verdoolde op 's levens golven,
> Waar 't onpeilbre zich ontsluit:
> 't Spieglend vlak heeft 't *overdolven*,
> Troont een maagd in uwe schuit;
> Ras verdwijnen treurnis*vonken*
> Voor 't weldadigst morgenrood,
> En een *stroom* van zonne*lonken*
> *Zijgt* in d'effen waterschoot;
> *Heel natuur mag overvloeien*
> Door de gunsten van 't gevoel;
> Voor een vrouw zwijgt 't onweerloeien
> En geen levend hart blijft koel.
> (bl. 8)

Woorden en klanken! Ik heb ze gelezen en herlezen doch begrepen: niet.

Sprekende van de klok, zegt de dichter:

> Gij zijt mij teêr, als gij uw noten
> Doet galmen bij den dageraad;
> 'k Min u als 't lied, uw brons *ontvloten*,

De zon bezingt, die ondergaat;
Doch 'k hoor u liever, *kermt bij nachte*
Uit uw metaal een sombre klachte,
Die naar 't gestarnt' heur tonen slaat.

Wat voor eene aardige goesting is me dat nu? Echt verwonderlijk!

De klokke Roeland van Gent, begroet hij op dees manier:

Zingend deel van reuzenleden,
Uit heldhaftig staal gesmeed!
Wondre klok uit 't grootsch verleden
Arm van brons, die ons uit 't heden
In verwijderde eeuwen smeet!

Nog eens woorden en klanken, die men weet niet hoe in onderling verband staan. Dichter maakt een ruim gebruik van metaforen en omschrijvingen. Uit bovenstaande ziet men reeds hoe gewaagd. Nog erger vond ik echter op bladz. 50 in het stuk '*Lof der Vrouw*'. Ik heb geaarzeld ze hier neer te schrijven; doch wil ze ten beste geven om te doen zien, hoe voorzichtig men met omschrijvingen dient te werk te gaan. Dus:

Uw boezems zijn twee liefdekelken
Waaraan de vorst der aard zal melken.

Ei! Ei! Ei! Wat eene aardige bezigheid voor den vorst der aard. Shoking, dichter, shoking!

Op eene andere plaats lees ik:

Aarde en mensch.

Een korrel stof in 't ruim verloren;
Een stip in 't onbeheind verschiet
Waar werelden en zonnen gloren;
Een onbepaald, een vormloos niet;
Een vonk bij 't licht, dat 's ethers duister
Met glans doorboort van 's hemelsch vuur,
Hel flakkerend in onsterfben luister
Voor 's Eeuwigen troon, wiens Albestuur
Het starrenheer in dichte drommen
Door d'afstand leidt met wondre tucht: -
Dat 's de aard, den bajertkolk ontklommen
En door 't begeesterd brein ontvlucht,
Welk de almacht prijst in hooger klanken
Doch eindlijk, uit die vaart verstrooid,
Bedwelmd door die ondoofbre spranken
Als hemelsch vuurwerk weidsch ontplooid,

Opnieuw in 't stof gaat rust genieten,
Beweenend zijne machtloosheid,
Die zucht op zucht hem doet ontschieten
Om breeder denksfeer hem ontzeid.

Ik geloof waarachtig, dat mij ook breeder denksfeer ontzeid is; want ik beken in gemoede, dat ik uit den bajert zulker poezie niet kan opgeklommen geraken.

'*De zieke maagd*' treurt en kucht; '*Bertha*' is dood over een jaar; *die* met hem bij het '*waterken*' zat, slaapt in eeuwigheid; op een '*veldbal*' is er spraak van een die van de *kwaal der minne* is getroffen en daardoor is 't leven haar ontvallen. De '*slaapwandelaarster*' staat ook al met den voet in 't graf; De maagd uit '*het laatste vaarwel*' heeft de tering; *Roza* ligt in 't graf.

Met wat zonderlinge meisjes heeft die dichter toch te doen? Wat zie ik ze dan liever door Rubens geschilderd in al den glans van jeugd en schoonheid, overdreven naar den vleeze misschien; maar met gezondheid en liefdekelken (?) te koop en 't oog in alle geval zuiver van wulpschheid!

Die aanteekeningen zullen voldoende zijn om den aard der poëzie uit 'Harpetonen' te vatten. Ik eindig dus met de woorden des dichters op bl. 137.

's Levens lente is mij ontvloden
Met den lust der poëzij
Vreê en stilte, hemelboden,
Treden heden mij ter zij!

Toon bij toon zoo vlug geschapen
Onder 't ruischend snarenspel,
Schijnt voor eeuwig in te slapen,
Zangster, mij zoo lief. vaarwel!

E. VAN LANGENHOVEN.

II.
Vlaamsche beelden. verhalen en schetsen, door A.V. Bultynck. Drukk. A. Van Overbeke-Gyselbrecht, 1888, Gent.

'Bij het laten verschijnen van dit bundeltje is ons inzicht minder de vaderlandsche letteren met een nieuw boekdeel te verrijken dan wel in de maat onzer krachten mede te werken tot de zedelijke verheffing van het Vlaamsche volk.'

Hoofdzakelijk was dus het doel des schrijvers iets te leveren, dat - onder zedelijk oogpunt onberispelijk, - gerust in

ieders handen mocht komen; een boekje te schrijven, waarvan de lezing goede gevoelens in het hart zou doen ontwaken.

Zijne schetsen - inzonderheid '*Adeste fideles*' voldoen aan die voorwaarde. De kerstvertelling, die ik daar aanhaalde is wezenlijk roerend schoon en zoo levendig van voorstelling, dat men de personen voor zich tooveren kan.

De schavuitenvangst is eene echt luimige pret, zou de Hollander zeggen De Brusselsche commis-voyageur is naar het leven geteekend. De schrijver had hier eene groote moeilijkheid te overwinnen, dat is, door overmaat van luimigheid in het belachelijke te vallen. Hij is die klip als een ervaren zeeman flinkweg omgezeild.

Drank en laster vind ik minder goed getroffen. Die Willem Van Nevele is te doorbraaf: 't is een engel in menschenkleeren. Jan was toch zoo doorslecht niet om gedurig lastig gevallen te worden. De schrijver mist daar zijn doel. - De geschiedenis van Jan en Willem wordt verteld door een zekeren Kobus, een' oud boerenknecht. Heeft de steller die hoedanigheid van zijnen sprekenden persoon niet te veel uit het oog verloren. Ik vind in heel die vertelling den boerenknecht niet. Hoor eens hoe schoon hij spreekt:

'Dan blikte het meisje fier in haars vaders oogen en voor eenen stond was alle bekommering vergeten. Wat deed het hare reine ziel genoegen haren vader met zooveel lof over den braven Willem te hooren spreken.' Het is in 't geheel mijn gedacht niet van den schrijver te vragen, dat hij de ruwe, onbeschaafde taal van den min ontwikkelden man getrouw weergeve. Het is de zaak het juiste midden te vatten, dien toon te grijpen, die kleur te treffen, die met den stand des verhalers het beste strookt.

Eene kale Juffer en *Dief* bieden in hoofdzaak dezelfde '*intrigue*' dezelfde personen aan. Beide verhalen zijn niet van onwaarschijnlijkheid vrij te pleiten. Als samenstelling zijn zij de minst gelukte uit den bundel. 't Is misschien omdat de onderwerpen ook al zoo dikwijls zijn behandeld, dat de schrijver moeite heeft gehad om er eene zoo wat nieuwe inkleeding voor te vinden.

Wat taal en stijl aangaat heeft de heer Bultynck beter geleverd en hadden wij het recht meer van hem te verwachten. Lange, lange volzinnen, waarvan de deelen geenszins in verhouding zijn: nuttelooze herhalingen van woorden, als b.v.b. op bldz. 10 waar het woordje *haar* tienmaal op een dozijn regels te vinden is en andere meer bewijzen dat de schrijver de noodige zorg heeft verwaarloosd. Eene andere maal zij 't beter.

E. VAN LANGENHOVEN.

[Nummer 10]

Eene koningsdochter
Treurspel in drie bedrijven
door Alfons Dekkers

Verdeeling

FILIPS I, graaf van Vlaanderen.
Ridder JEHAN, bastaard van Alençon.
ALFONS I, koning van Portugal.
Don SANCHO, zoon van Alfons.
NOBILIO, koning der Mooren.
De graaf van Alençon.
De graaf van Harincourt.
PEDRO.
Een Portugeesch ridder.
Een Vlaamsch ridder.
Wapenbode.
Overste der wacht.
{ TERESA, dochter van Alfons.
{ MACHTELD, gravin van Vlaanderen.
Hofdame.

Vlaamsche, Fransche en Portugeesche ridders en krijgslieden; koninklijk gevolg; matrozen; zeeroovers, enz.

Het eerste bedrijf speelt in Portugal; *het tweede in Cherburg*; *het derde in Brugge. - Einde der twaalfde eeuw.*

Eerste Bedrijf

IN PORTUGAL. EEN KONINKLIJK SLOT.

I.

Don Sancho en een Portugeesch Ridder.

Don Sancho

(komt met den Portugeeschen ridder driftig op).

Ik zeg u, ridder, dat mijn hart van schaamte bloedt,
Als ik die vreemden al den roem
Behalen zie.

Ridder.

Vermetelheid en brengt geen eere.
't Is waar! de Mooren moesten wijken,

En Sylva's onderstad werd ingenomen;
Maar, don Sancho! daar is geen menschenmacht,
Noch heldenmoed, noch reuzenkracht, die Sylva's
Bovenstad bemeesteren kan.

Sancho.
Niets
Is onmogelijk voor een dapper volk,
En roemrijk is 't, bezwijken bij het poogen.

Ridder.
Het is geen plicht een droombeeld na
Te jagen.

Sancho.
Ha! 't wordt dus een droombeeld
Voor ons Portugeezen, wat voor Vlamingen
Mogelijk is? O! voorheen
Dan telden wij onze vijanden niet;
Maar steunend op God en het recht onzer zaak,
Vlogen wij moedig vooruit in den kamp,
En wonnen of vielen, den lande gewijd.
O Portugal! zou dan uw oude moed vergaan?
Vergaan uw stoutheid, glans en glorie?
Kom treuren dan en klagen, in steê
Van met uw strijdersdrommen, te trotsen stormen en gevaar,
En, spottend met den dood, het noodlot te overwinnen,
En den Mooren land en vrijheid te ontwringen.

II.

De vorigen, Teresa en Hofdame.

Teresa.

(op met hofdame).

Mijn broeder! zoo ontsteld. Welk nieuws?

Ridder.
Geen, donna Teresa; de slag blijft
Onbeslist.... En, neen! Sylva
Is niet te winnen.

Teresa.
Niet? En der Vlamingen hulp?

Ridder.
Vermag niets Op de overmacht der Mooren,

Sancho.

Wie zegt dal? - Ja! van onzentwege
Verwacht ik hoop noch kans; - maar! luistert
Naar mijn woord: misschien, eer nog de dag voorbij is,
Klinkt het gejuich der overwinning. Die
Van Vlaanderland kennen geen wijken
En houden stand. Hun is de stad.

Teresa.
Mocht het waar zijn, broeder.

Sancho.
't Zal waar zijn.
O! ik zag ze, die helden, het groene kruis

Op de borst, met doodsverachting, als leeuwen zoo stout,
Den vijand bespringen. En wij, en heel ons leger,
Wij stonden daar, alsof geene hulp kon baten,
Den wonderstrijd schokschouderend aan te staren.
Kom! Kom! de grond brandt me onder de voeten.

(Af met den ridder).

III.

Teresa, Hofdame.

Teresa.
Ja! zoo min ik u, mijn broeder;
Stout in woord, koen in daad;
Zóó óók handelt de Vlaming,
En mannenmoed verwekt bewondering.
Maar zeg me, mevrouwe, wie mag toch
Die vreemde ridder zijn, wiens lof
Uit aller monden klinkt?

Hofdame.
Ridder Jehan?

Teresa.
Ja.

Dame.
Ik weet het niet. Niemand kent
Zijn naam. Hij is geen Vlaming zelfs,
Al draagt hij hunne kleur, en volgt hij hunnen vorst,
Graaf Filips.

Teresa.
Hoe zonderling.

Hofdame.
Zijn spraak
Verraadt zijn oorsprong; een Franschman is hij.

Teresa.
Ongetwijfeld.

Hofdame.
Doch diep geheim
Omhult zijn naam.

Teresa.
En toch misschien, is hij van koninklijken
Bloede; want uit zijn trotsche blikken

Straalt de adeldom u tegen.
Zijn heldenmoed op 't slagveld, zijn sierlijkheid
En heuschheid in woorden en gebaren,
't Spreekt al van hooger afkomst.

Hofdame.
En toch misschien, is hij van dorperstam.

Teresa.
O neen! Wat doet u zoo iets denken?

Hofdame.
De twijfel. En gij, donna Teresa, gij kent hem
Dan wel goed?

Teresa.
Och neen! maar menigmaal,
Wen hij ten hove kwam, en 't toeval
Ons te zamen bracht, dan spraken wij

Zoo menigen stond, van jacht en strijd,
Van vreemde landen; van Jerusalem....
Zijn stemme klonk schoon, als engelenzang,
Zijn ooge was zoet, en het straalde zóó fier,
Ik dacht: hij is een koningszoon.

Dame.
Donna! wees voorzichtig.

Teresa.
Voorzichtig?

Dame.
Het past niet dat men vreemden zoo veel
Vertrouwen schenkt; want ongemerkt,
Komt soms een diep gevoel in 't hart

Teresa.
Wat meent ge toch?

Dame.
gevoel, dat onverbreekbre
Banden smeedt, en ach! in bloed en tranen
En jammerlijke ellenden vindt. Ik meen,
Ik vrees.... de liefde.

Teresa.
De liefde?... Liefde!...
Och! zeg me toch! Wat is de liefde?
En kan het arme, zwakke hert
Zich openen of sluiten, al naar 't gebieden
Van den wille?

Dame.
Ja; de geest is meester
Over 't harte. Doch slechts alleen,
Wanneer de mensch wil meester zijn;
En dan alleen, wanneer hij bij 't ontkiemen
Van 't gevoele, zijn harte toe of opensluit.

Teresa.
Wat weet ik ook van liefde,
Of ken 't gevoel dat in mijn harte woont;
Of 't soms te laat, of nog te vroeg is.
Zeg, is dan liefde zoo gevaarlijk?

Dame.
Ze Is soms gevaarlijk; altijd niet;
't Hangt af van het doel, de mogelijkheid,
Van honderd andere zaken.

Teresa.
Och! mocht
Ik klaar zien, weten, willen;
En ruste vinden voor 't geweten.
Jehan! waarom toch denk ik steeds aan u?

Vanwaar dit nimmer zwijgende gevoel
Van angstige vreugd en sidderende hoop,
En ach! zoo vol van onuitsprekelijk verlangen.
Jehan! Jehan!

Dame.
Dat is de liefde; en 't eerst
Begin van onuitsprekelijke smarten.

En schuldig is zij.

Teresa.
Is 't kwaad, in reinheid beminnen?

Dame.
't Is kwaad, vernederend, vrijwillig een gevoel te voeden,
In opstand tegen plicht, en eer en afkomst.
Aan koningsdochteren past een koningszoon.

Teresa.
Aan koningsdochteren!.. 't Vernedert!.. Welaan dan!
't Zij gedaan. Vaarwel! gij liefde!
Bron van heimnisvolle ontroering.
Ik heb uw macht geproefd in 't bevend harte;
Maar hooger! hooger! staat 't gevoel der plicht.

IV.

De vorigen, Jehan.

Jehan

(komt opgeloopen).

Zege! zege! Sylva is overwonnen!

Teresa.
Overwonnen!

(tot de Dame)

Spoed u! roep mijn broeder.

(Dame af.)

Jehan.
's Graven leger is in aantocht. Heil ons!
Ik ben vooruitgesneld, verrukt van vreugde,
Dat ik u het eerst de tijding bracht.

Teresa

(koel).

Ik dank u.

Jehan.
O! welk een strijd! en wat bloedigen kamp
Bij iederen uitval der Mooren.

Langs alle zijden dreigde 't gevaar, en vielen
Er scharen, vriend ende vijand. Doch bij 't kletteren der zwaarden,
En 't gebriesch van de peerden, in 't heetst van 't gevecht,
Dáár zag ik úw beeld en dacht ik aan u.
Ik rukte vooruit in het midden der drommen,
En trotste de dood voor het heil van uw land.

Teresa.
Jehan!... En zeg me, hoe viel de stad?

Jehan.
Na dit moordend gevecht. Geen kans meer ziende,
Besloot de koning tot de overgaaf.

Teresa.
Bij verdrag?

Jehan.
Mits behoud van lijf en leven, en één
Kleedingstuk. Doch, pas in 't veld gekomen,
Ontvingen allen 't verdiende loon: de dood.
Een enkel ontsnapte: de koning, Nobilio,
Die als een leeuw, al worstelend wist te ontkomen.

Teresa.
En de anderen? allen dood?

Jehan.
Ja.

Teresa.
't Gegeven

Woord?

Jehan.
Geen kristenwoord verbindt
Aan goddeloozen; en plicht is het, Gods vijanden
Te straffen. Maar zeg me, donna Teresa,
Wat deert u toch?... Uw blik, zoo vreemd,
Zoo koel bij 't blijde nieuws? Gij zijt ontsteld?

Teresa.
Neen.

Jehan.
En toch, toch pijnt u iets; vertel me?

Teresa.
Laat me.

Jehan.
Ach neen! ik bid u, in naam
Van 't zoet vertrouwen. Kom! zeg me uw leed?
Mijn hart zal 't uwe troosten.

Teresa.

(trotsch.)

'k Verlang geen troost.

Jehan.
Was dat úw mond?... Spreek! Wat wilt ge?

Teresa.
Wie zijt gij?

Jehan.
Wie 'k ben?... Gij! gij vraagt dát,
Wat niemand vragen dorst;
En wilt 't geheim doordringen, dat schuld
En onschuld bergt? - Welnu!
'k Ben onbevlekt van faam, en 'k draag geen naam,
Noch anderer schuld. Maar bitterder dan alle leed
Is 't woord uit uwen mond.

Teresa.
Vergeef me. Ik spreek
Uit plichtgevoel.

Jehan.
Plichtgevoel? God!
Welk licht. Ik zie; 'k begrijp! O blinden
Die wij waren. Gij spreekt, uit plichtgevoel.... en liefde.

Teresa.
Wie zegt dat?

Jehan.

Wie 't zegt? Mijn hart, uw mond, uw blik,
Een teeken uwer schoone hand. O zoete herinneringen!
En ik! rampzalige! ik zag niet; maar liet
Het brandende gevoel den geest benevelen,
En dweepte voort. O liefde! zalige liefde!
Van u ik droomde, aan u ik dacht
In zielsvervoering, dag en nacht;
En hopende zonder hope, en zag ik
Den afgrond niet, van wanhoop
En vertwijfeling, waarin wij storten gingen.
Doch wat voorbij is, is voorbij. Welaan!
Vangen wij beiden 't strijden aan; en boven
De liefde, de plicht gesteld..... En toch,
O duldelooze smarte! toch voel 'k er leeft

Nog steeds de hoop in mij; want ach! zoo menigvoud
Ik droomde: Ik toog naar het heilig Jerusalem,
En verwierf in den strijd met de vorsten van 't land, glorie
En roem; en allengs, denkend aan u, steeg ik
In macht. En door doodsverachting, heldenmoed,
Verwierf ik de kroon van een koningsgebied.
Dan ijlde ik naar u, en viel aan uw voet;
Ik bracht u mijn naam, mijn roem, mijn kroon,
En vroeg.... Ik arme! Vergeef me!... Vaarwel!

(af)

V.

***Teresa**. (alleen).*

't Is dan waarheid: ‘Dat is de liefde, En 't eerst begin van onuitsprekelijke Smarten.’ Gij onbarmhartige! Nu voel ik wat het kost geweldig U bestrijden. En pas waart gij uit 't hart Verdreven, misschien verdreven, of reeds een nieuwe Storm komt op. Indien hij koning wierd?...

(Geschal der bazuinen van het naderende Vlaamsche leger).

Indien!... Droombeeld! Verblindende hoop! Hoe komt het dat ge toch zoo machtig zijt, En, spotternij! in schijn, sterker Dan de waarheid zelve; en ach! in wezenlijkheid, Soms brozer dan een riet? Waarop Dan steun ik? Weg! droomen uit de lucht Gegrepen; mij roept de plicht! en, wat ook Gebeure; ik volg haar.

Hofdame.

(op).

Donna Teresa,
Zijne Majesteit de Koning wacht u.

(beiden af.)

VI

Intrede van graaf Filips, Jehan, Vlaamsche ridders en krijgslieden. Langs eene andere zijde, van koning Alfons I, Don Sancho, Teresa, Hofdames, Portugeesche ridders en hofstoet.

Alfons.

(beklimt den troon)

Aan u, Filips, machtige graaf van Vlaanderen,
Breng ik, de koning, dankbare hulde
Van mij en van mijn volk; beroem, bij 't nagaan
Van uw weergalooze wapenfeiten,
Den heldenmoed van u, uw ridders en soldaten;
Beveel: u kome toe al 't roerend goed

Bemachtigd in 't overwonnen Sylva,
En gebied, dat men het luid verkonde, aan u
Zij koningseer bewezen, door heel mijn rijk.

Filips.
Majesteit! ik spreek eerbiedigen dank,
In naam van mij, van allen, wij juichen, dat der Vlamingen
Moed u helpen kon, en blijven fier
Bij 't verkrijgen van koningsdank.

Alfons.
Hij zij
Uw deel.

Filips.
Hij loont ons.

Alfons.
Na 't volvoeren
Der plichten van erkenning en vereering,
Blijft ons, als koning, de plicht te waken
Op 't nakomen der wetten van recht
En van rechtveerdigheid, en diensvolgens
Wij betreuren, dat, bij de overgaaf
Van Sylva, 't verdrag, langs beider zij gesloten,
Geschonden werd.

Filips.
Koning! mij dacht
Het oorbaar en ook billijk, ondanks
't Beding, uw land te zuiveren van beulen
Die, vreedaardig, uw kinderen moordden,
Uw dochteren en uw vrouwen als slavinnen
Schendden en onteerden, ten spijt van recht
En van rechtveerdigheid. En hopen dorst ik,
Voor 't volbrachte reuzenwerk,
Uw lof, en niet uw blaam te ontvangen.

Alfons.
Ik gaf u lof; maar houd het recht,
Te wraken wat ik onrecht vind.
Ik oordeel hier, ben koning.

Filips.
Uw onderdaan
En ben ik niet.

Alfons.
En ik herhaal het: de slachtinge,
Na de overgave, spijt me.

Filips.
En mij,
Vorst! mij spijt het, dat, terwijl
Mijn lieden, wars van vrees, de zege
Bekampten op de overmacht, uw leger

Daar stond en toezag,
Schokschouderend bij 't stoute feit, in plaats
Manhaftig deel te nemen aan 't ongelijke

Strijden. Mij blijkt dat als een proef
Van weinig moed of.... lafheid.

Alfons.
Graaf! die smaad....

Filips.
Dien werp ik, met mijn handschoen,
Voor 't aangezicht van gansch uw hof;
En daag, wie 't zij, dien op te nemen.

(Filips werpt zijn ijzeren handschoen met geweld op den grond; de Portugeesche edellieden wijken onwillens. Don Sancho springt vooruit, en neemt den handschoen op).

Teresa.
Laat!

(Filips trekt zijn zweerd).

Sancho.
Uw hoon dwingt. Welaan!
Gij of ik. God beslisse.

(hij trekt eveneens het zweerd).

Teresa.
Neen!

(zij knielt voor den koning).

Vader?

(zij springt onmiddellijk recht en tot Filips).

Graaf?

(tot Sancho).

Broeder? Wee! gij
Dooven! Moet dan altijd
't Christenbloed door christenhand geplengd,
En de vijand juichen bij 't broedermoorden?

(zij knielt weer voor den koning).

Vader! in naam uwer koninklijke majesteit,
Dwing! verbied! heersch!

Alfons.
Kind! het eergevoel
En kent geen meester, dan God alleen.

Teresa.

Welnu! God dan. Gij! Almachtige!
Barmhartige Heer! stort in die harten,
Koud en wreed, 't gevoel der liefde; duld niet,
Dat de macht en het blinde geweld, om één woord,
In kwaden moede, tot rechters zijn gesteld,
En ramp en dood tot wanbegrepen wrekers.

(trompetgeschal op den toren).

Gij mannen! met uw licht opbruisend
Gemoed, steekt het zweerd, terug, in de scheê,
Dat God u gaf tot steun van zwakken en verdrukten,
En niet ten dienste van onderlinge veeten.

(Overste der wacht van het slot komt op).

Majesteit! de wachter op den toren meldt
Een bode. Zijn paard viel dood voor de brugge.
Hij draagt de Vlaamsche kleur en wapen.

Filips.
De Vlaamsche?

Overste.
Ja Heer.

Alfons.
Hij kome.

(Overste af.)

Sancho.

(tot Filips).

Welnu! ik wacht u.

Filips.
't Zij zoo.

Sancho.
De Portugees zal aan den Vlaming
Toonen, dat in zijn land de moed niet vreemd is.

Filips.
Ik ken u.

Sancho.
En menigmaal de straffe volgt
Op de eerekrenking.

Alfons.
Staat! Het is welvoeglijk
Dat eerst de graaf de Vlaamsche boodschap kenne.

Filips.
Mij is het wel. Ik denk met leed aan 't sneuvelen
Van zoo jongen held.

Teresa.
Waarom dan....

Sancho.
Stil nu; Teresa. Ik steun op 't goede recht
En op de kracht mijns wapens; en moet ik vallen,
Het zij met eer; want roemrijk is 't, te sterven
Voor zijn land.

Teresa.
Maar roemrijker, daar waar
De moed geen twijfel lijdt, groothartig
't Ongelijk bekend.

Alfons.
Teresa! veel wijsheid
Spreekt uit uwen mond; maar wat gebeurd is,
Vraagt herstelling of verklaring. Gij! graaf!
Die zeeghaftig mijn land gediend hebt;
Wie vergeet het? gij kunt spreken.
De koning zwijgt; zijn hart mocht falen.

Teresa.

(tot Filips.)

O! ik bid u, grootmoedige Heer!
En gij allen, laat uw gemoed
Verteederen, bij 't smeeken van een vrouwe;
Weer het nutteloos bloedvergieten.
Bode.

(op; zeer vermoeid; tot Filips.)

Genadige
Heer! uw gravelijke landvoogd, zend mij
Met de boodschap: Graaf Boudewijn,
Van Henegouwen, verbrak uw verbond,
En koos de zijde des Franschen konings.

Filips.
Boudewijn! mijn broeder! Hij verraadt me,
Die dwaze! en verschopt zijn erfrecht
Op mijn troon? Welnu! hij zal 't
Verliezen. En verder?

Bode.
De landvoogd meldt
Dat geen onmiddellijk gevaar, noch nood
Bestaan, en overvloed van macht het land
Bewaart.

Filips.
En 't volk?

Bode.
Is woedend, en reikhalst
Naar den strijd.

Filips.
't Is goed; ga!

(bode af.)

Koning!
En gij allen, aanhoort mij: Ten bewijze
Dat niet de woeste wil nog blinde drift
Mij leidt; en geroerd door 't wijze woord
Eener vorstinne, zoo hoog begaafd; verklaar ik,
Bereid te zijn, 't gesproken leed te herstellen;
En om, in plaats van vijandschap, ons door
Een onverbreekbren band van bloede te vereenen,
Vraag ik den koning, deemoedig, de hand
Zijner edele dochter?

Alfons.
Mijner dochter.

Filips.
Dan schenk ik mijner bruid,
Tot lijftocht, negentien steden
En het land van Waas. Ik beloof haar plechtig
De liefde van mijn trouw en dierbaar volk,
En bid: God moge de vroede, gravin
Van Vlaanderen wijden.

Alfons.
Sancho?

Sancho.
Mijn vader,
Ik heb zijn woord gehoord, en in mijn hart
Maakt alles plaats voor 't heil mijner zuster.

Alfons.
't Zij vreê dan. En gij! Teresa!
Die 'k lief heb als het licht der oogen,
Deelt gij ons verlangen? Spreek!

Teresa.
Ik ben
Uw ootmoedige dienster.

Alfons.
Filips! graaf
Van Vlaanderen!..

Nobilio.

(op, hij draagt eene wapenschild met zwarten leeuw op gulden veld en het zweerd in de scheede).

Vloek! Vloek over allen!

Alfons.
Wat wilt gij?

Nobilio.
De dood. En u! ellendige!
Doen sidderen van onuitstaanbre
Schaamte. Meineedige koning! wiens
Woord in weerde moet buigen voor
Een halm; gij zult het lijden, dat één
Alleen, in razenden euvelmoed, u
Tergend de schande in het aangezicht smijt.
Laf hartigen! al huichelend hebt ge mij

Verwonnen. Gij hebt mij alles, wee!
En allen mij ontnomen.

(akelig.)

Wee!
Wee! Ik snak naar u, dood!

(razend.)

Kom! verbrijzel 't trotsche koningshoofd,
En voeg een nieuwen moord bij
't Duizendtal van moorden; maar eerst,
De wraak! en den koning, treffen in 't hart.

(Nobilio trekt bliksemsnel zijn zweerd en wil Teresa het hoofd doorklieven; doch Jehan springt voor haar, en ontvangt den slag op den schouder; hij valt).

Alfons.
Vangt hem!
Levend! In foltering moet hij sterven.

(Wapenlieden omringen Nobilio).

Nobilio.
Ik spot met foltering en dood. Achteruit!

Filips.
Laat af! Ik eisch hem op, in kamp.

Alfons.
Geen tweestrijd met een lafaard.

Nobilio.
Die naam brande u de lip!
Koning! Nobilio past hij niet.
Dit tuigt het bloed van honderde Portugeezen,
Gevallen door mijn zweerd,

Filips.
en tuigt
De graaf van Vlaanderen, die honderdmaal
U opzocht in 't gevecht. Gij trotsche
Koning! Ik roep u op, ten kamp. Den klingen
Zij het woord. En heb ik recht, dan klief ik u
Den fieren kop, en win, als krijgstrophee,
Uw wapenschild met zwarten leeuw.

Nobilio.
Kom op
Dan.

Alfons.
Naar 't strijdperk.

Sancho.

(die Jehan verzorgd heeft).

De slag
Is niet doodelijk; maar gebroken, door de maliën.

Alfons.

(tot Teresa.)

Draag zorg voor hem; dien edelen ridder!
Ik heb een eeuwige schuld aan hem.

(Allen af; behalve Jehan, Teresa en hofdames).

VII.

Jehan, Teresa en eene Hofdame.

Teresa.
Ik bid u, haal eene draagbaar; doe
Lieden komen.

(Hofdame af.)

Jehan.
Waar ben ik? Teresa!

Die droom? Neen; gij leeft!

Teresa.
Jehan!
Ge reddet mij; gij edelmoedige.

Jehan.
Ha! Ja. Nobilio. Goddank!

Teresa.
En tot in 't diepste mijner ziel geroerd,
Bedank ik u, op beide kniên. Dat God
U hoede heel uw leven lang. Gij arme!

Jehan.
Neen! geen klacht; want wat nu
Gebeurd is, is me een teeken van levende hoop.
Wij zullen beî vereenigd worden. God wil het.

Teresa.
Zwijg! gij dwaalt; zeg vaarwel
Aan alle hoop

Jehan.
Nu? Neen! 't Staat
In mijn hart geschreven, onfeilbaar
Spreekt mijn voorgevoel. Al zijt ge verloofd,
Al waart ge gehuwd; de dood breekt alle
Banden. Eens wordt ge de mijne. Hoor!

(In de verte wapengekletter).

Teresa.
't Is Filips, in tweestrijd met Nobilio.

Jehan.
Nobilio? Ha! Godsgericht!
De straf. Ga! Zie!

Teresa.
God! Welk
Een kamp. Zie! Nobilio! Wee!
Hij wankelt.

Jehan.
Wie? Spreek!

Teresa.
De graaf.
Ha! daar keert de kans. Als leeuwen staan ze
Daar, en zwaaien met hun zweerden. Verwoeder
Wordt het geweld. Zij bukken; buigen; neigen;
Al kappende slag op slag. Als vlammen
Flikkeren de klingen en kronkelen om hen heen.
Heil ons! daar valt hij.

Jehan.
Wie? Wie?

Teresa.
De Moor.

Jehan.
Gods-wraak.

(Hij valt achterover; in de verte verward gejuich).

VIII.

Teresa en de Hofdame.

(Eene hofdame en vier dragers komen op; Jehan wordt op de draagbaar gelegd).

Hofdame.
Voorzichtig! Draag hem langzaam voort.

(Jehan en dragers af.)

Teresa.

(Hem achternaziende).

Gij arme, arme Jehan.

Hofdame.
Beklagensweerdig
Zijt gij beide; maar hoop en twijfel zijn voorbij.
Gij wordt gravin van Vlaanderen.

Teresa.
O ware ik liever
De minste maagd en vrij in mijne keuze.

Hofdame.
Hooge stand brengt plichten mêe.
Blik! sterk van geest en hoog van harte,
De toekomst tegen. Uw roep is heilig. Gij wordt
Vorstin en moeder tevens van gansch een volk.

Teresa.
Ik ben een mensch, en steun op God.

Hofdame.
Ga dan!
Vertrouw! en tracht uw lijden te vergeten.

Teresa.
Vergeten?
In 't midden van de smarten en uitgeput
Door 't bange, bovenmenschelijk strijden.
Ik haak, naar rust.

(beide af).

IX

Filips, Sancho, Vlaamsche en Portugeesche ridders en mannen van wapenen.

(Zij komen driftig op; Filips draagt de schild met zwarten leeuw op gulden veld).

Filips.
Triomf! De trotsche ligt verslagen.
Heil Vlaanderenland!

Allen.
Goed heil!

Sancho.
En heil den dappere wiens kloeke hand
Verwon den koning der Mooren. Mijn vaderland

Vereert uw naam, en houdt uw daad
In 't hart gegrift. Heil den verwinnaar
Der Mooren.

Allen.
Heil! Heil!

Filips.
Met het zweerd in de vuist
En in eerlijken strijd, van den machtigen koning gewonnen,
Heb ik u lief, klimmenden leeuw! Op!
Mijne Vlamingen! groet uw symbool.
Dit! zij voortaan mijn oorlogswapen,
En 't wapen van mijn volk! 'De zwarte
Leeuw van Vlaanderen!'

(Al de Vlamingen staan rond hunnen graaf geschaard; zij trekken hunne zweerden, zwaaien die in de lucht, en roepen):

Op! Vlaanderen den Leeuw!

EINDE VAN HET EERSTE BEDRIJF.

(Wordt voortgezet)

De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIe en XIVe eeuw volgens de gedichten van dien tijd.

Zie vorige aflevering blz. 432.

Destijds waren de kloosterstraffen streng. Men veroordeelde tot den kerker, tot de geeseling, tot den vasten gedurende een geheel jaar, tot de verbanning uit het gesticht. Niettegenstaande deze dwangmiddelen deed het zedebederf in de kloosters, gedurende de XIIe eeuw, voortgang, zelfs bij de Benediktijners, waar de wetenschap en de letterkunde in hoogen graad plachten beoefend te worden. Wat veel had bijgedragen om den toestand te verslechten, was dat men vóor de toepassing der straf, in beroep kon gaan (wat aanvankelijk niet toegelaten was) en er allicht kwijtschelding werd verleend. Zóo groot was de zedeloosheid onder de kloosterbroeders der St.-Michielsabdij op het einde der XIIe eeuw, dat de abt er geenen weg mee wist en zijne toevlucht nemen moest tot Rome. De Paus machtigde hem om de straffen, niettegenstaande tegenkanting en beroep, te doen uitvoeren; edoch, het woord des pausen bleek weldra machteloos te wezen tegen den bedorven geest der monniken. Twee jaren nadien was het hoofd der christenheid genoodzaakt opnieuw tusschen te komen, daar de leden der gemeenschap in openlijk verzet gekomen waren tegen hunnen abt en zich verder aan schromelijke buitensporigheden (*enormes excessus*) hadden plichtig gemaakt.

Ditmaal verkreeg de kloostervoogd eene onbeperkte volmacht om de monniken aan hunne plichten te onderwerpen en zijn gezag te doen eerbiedigen. Door de krachtdadigheid en volstandigheid werd het pleit gewonnen, maar weeral voor niet lang: de tijdgeest, die vooral de ontvoogding en bevrijding van elken band tot doel had, geholpen door de nooit verzadigde zucht naar zinnelijke genoegens, drong bij poozen weer in 't verblijf der boete, der studie en des arbeids, het

hoofd der broeders vervullende met gedachten die hoegenaamd niet strookten met de onderwerping en versterving, welke op het altaar plechtig waren beloofd.

Daarbij, men trok in die tijden al te lichtvaardig het kloosterkleed aan:

> ‘Want wi hebben vele ghesellen
> Beide in clusen ende in cellen,
> Die de werelt quantsijs begheven;
> Maer ghinghese vollen ofte weven,
> Si souden bat met selken saken
> Gode onsen here ghenaken.
> Maer swetsers, baghinen, lollaerde,
> Si sijn also lui van aerde
> Datse qualijc pinen moghen,
> Maer si drulen wel grote toghen
> Als sire connen ane gheraken.’(1)

De geringste orden schijnen niet de beste geweest te zijn, vooral niet de Lollebroeders of Lollezusters. De dichter van *Broeder Everard* spreekt er van als, onder den schijn van godsdienst, al bedelende door het land te hebben gezwierd om zich op de meeste plaatsen feestelijk te doen onthalen. Men ontmoet hen overal, zegt hij,

> ‘daer men geeft butter, case, eyer of spek.’

JAN VAN RUUSBROUCK, prior van Groenendaal, spreekt wel van ‘selke papen.... die in der kerken staen ende wachten na den penninc, alsoe oneerleec als oft si cropel ende blint waren.’(2)

Wanneer men nagaat dat de monniken doorgaans maar slechte voorbeelden onder 't oog hadden, verstaat men, natuurlijk zonder te verschoonen, hoe de kleine, afgezonderde bidcel verlaten en eene plezieriger plaats opgezocht werd. Doorbladert de geschiedenis: - bij elke plechtigheid in de groote gemeenten, van godsdienstigen of van burgerlijken aard, werden de kloostervoogden daartoe uitgenoodigd; voorts waren deze gedurig op reis om, weeral op verzoek van vorsten of steden, staatkundige onderhandelingen aan te knoopen, tractaten te helpen sluiten, scheidsrechterlijke uitspraken te doen, hof- en andere feesten met hunne gezochte tegenwoordigheid op te helderen. Abten en priors lieten zich

(1) *De Truwanten*, in de *Hor. Belg.*, VI. 123, vn. 68-78.
(2) *Expositie van den Tabernacule.*

bij zulke gelegenheden niet zoeken; hof en gemeente onthaalden hen op banket en wijnpartij, en alzoo geraakten zij aan de gewoonte van een gemakkelijk, weelderig leven, gansch in strijd met de strenge wetten der orde, waartoe zij behoorden. Het moest, men zal 't lichtelijk erkennen, den armen kloosterbroederen moeilijk vallen te bidden, te vasten, versterving te doen, te arbeiden, - wanneer men den abt of prior ter kermisse wist.... Dit in aanmerking genomen, zal de voorstelling der middeleeuwsche priesters, welke men bij BOENDALE vindt, ons niet onwaarschijnlijk voorkomen.(1)

Deze vluchtige schets van den geestelijken stand in de XIVe eeuw komt overeen met hetgeen BOENDALE's tijdgenoot, JAN VAN RUUSBROUK, ons van de monniken mededeelt:

'Die oude vadere, abde ende moncke, die lieten vader ende moeder, maghe ende vriende, eren ende goet der wereld, ende ghinghen in die woestine, ende sochten Gode ende heilich leven, in alder beschedenheit des volcs ende in enicheit haers harten. Maer nu eest recht contrarie; want abde ende monike, die nu sijn, die keren Gode den rugghe, ende dat aenschijn ter werelt, ende begheven enicheit, ende riden ende lopen uutwert ter maghen ende ten vrienden, ende soeken eten ende drincken, ende genoechte haers lichamen.'(2)

Wie zal de getuigenis in twijfel trekken, gegeven door eenen man, dien de Roomsche Kerk als gelukzalig beschouwt? Ook is er van dien tijd een spreekwoord over de kloosterbroeders in omloop, dat BOENDALE (misschien de vinder er van) in *Jans Teesteye* volgender wijze meedeelt:

> 'Die cappe en maect niet den monc
> noch die mutse den canonc;
> in wide caprune no in inghe mede
> en leghet ghene salichede.'

Zal de vranke, rondborstige taal van de middelnederlandsche dichters verbazing wekken, omdat zij klonk in eenen tijd waarop de geestelijkheid over eenen schier onbeperkten invloed beschikte, men leide daarvan evenwel geene valsche gevolgtrekkingen af. De vrijzinnigheid van MAERLANT, BOENDALE, DE WEERT en anderen kan niet in vergelijking komen

(1) *Jans Teesteye*, vs. 3202-3247.
(2) *Expositie van den Tabernacule.*

met deze, die in onze dagen zich onbewimpeld, scherp, ruw, ja brutaal lucht geeft.

De drijfveer van de tegenstanders der priesters is niets dan afkeer van de Kerk, maar in de XIIIe en XIVe eeuw was geen spoor daarvan merkbaar, maakten geene kettersche begrippen den grond der oppositie uit. Integendeel, al de dichters, wier gedachten wij zooeven mededeelden, waren vol eerbied voor den godsdienst en voor de kerkelijke instellingen; zij bevochten enkel het misbruik, niet de Kerk; den mensch in den priester, niet den priester zelf. En gelijk Dr M. DE VRIES in de Inleiding tot *der Leken Spieghel* opmerkt, juist die gevestigde eerbied voor hetgeen den dichter ‘met innige overtuiging als heilig beleed, joeg hem vol ijver in het harnas, waar onwaardige dienaren het voorwerp zijner vereering ontheiligden.’ BOENDALE, in 't pasgemelde boek, laat het duidelijk hooren:

> ‘Clergie soude met rechte bloot
> Hare wijsheyt baren, waer si ware;
> Want si slacht der zonnen clare,
> Die haer licht sprayt op al dat leeft,
> Ende lichts nochtan niet te min en heeft.’(1)

Ook de dichter der *Dietsce Lucidarius* waarschuwt zijne lezers tegen een verkeerd oordeel omtrent zijne bedoelingen, bij de afkeuring van den handel en wandel der geestelijke lieden:

> ‘Die goede woorde en werden niet quaet,
> al hout die pape sondeliken staet.’(2)

Evenzoo doet JACOB VAN MAERLANT in zijnen *Spieghel historiael:*

> ‘Ghi moenke, mageden ende clerke,
> Hebbic iet in desen werke
> Messeit, dats dat ic niet en weet;
> Ic en hebbe altoes niemene leet,
> Ende ic en hebbe niemen genoemt,
> Maar zonde moet zijn verdoemt...’

De afkeuring betrof dus noch den stand, noch den persoon maar de ondeugden en gebreken. Ook raadt WILLEM VAN HILLEGAERSBERCH aan, het woord der predikers niet te versmaden al zijn sommigen hunner

> ..... ‘onrein
> Ende met sonden vele gemein.’

(1) *Der Leken Spieghel*, 14e boek, 14e kap.
(2) Vn. 2371-2372.

Men zal dan in de schriften onzer oude dichters niets aantreffen tegen den godsdienst of de kerkplechtigheden, ter uitzondering evenwel van één punt, namelijk de bedevaart, die eene bron schijnt geweest te zijn van erge ongeregeldheden. De dichter van *die Rose* keurde ze reeds af in de XIIIe eeuw, dewijl wulpsche vrouwen er gebruik van maakten om hunne ontucht zonder stoornis bot te vieren:

> 'Die quade, oude, verleide pute,
> die u so dickent geleit heeft ute
> in pelegrijnmaedsen, in bedevart....'(1)

Zeker is het, dat de groote bedevaarten, welke op bepaalde tijdstippen door vrome vereenigingen ingericht en door eenen stroom van nieuwsgierigen bijgewoond werden, doorgaans een zeer wanordelijk schouwspel opleverden, weinig strokende met de ware bedoeling der Kerk.

Tot hiertoe spraken wij niet van de vrouwelijke kloosterstichten. Het schijnt dat deze minder opspraak leden en beter waren. Er heerschte daar niettemin een groot gebrek: de bezorging van bloot wereldsche belangen, de jacht naar ijdele vermaken stonden daar weleens op den voorgrond. In de kloosters en hospitalen, waar Broeders en Zusters leefden, hoewel van elkaar gescheiden, was weleens ongebondenheid, zoodat bisschoppen en pausen krachtdadige maatregelen moesten nemen om de misbruiken te weren. Liepen de nonnen niet zooveel uit als de monniken, zij kregen vele bezoeken en onthaalden hooge gasten, wat niet te verwonderen was eerstens omdat schier in elk geslicht Zusters verbleven, die tot adellijke familiën behoorden, en verder dewijl de geestelijke huizen in de XIIIe en XIVe eeuw de eenige herbergen waren, geschikt om de edelen en hun gevolg te ontvangen. De kardinaal GUIDO BENTIVOGLIO in de XVIe eeuw over de onmatigheid der Nederlandsche vrouwenkloosters schrijvende, noemde dit het *oude gebruik des lands*(2). De onmatigheid bestond niet alleenlijk in den weelderigen disch - men plachte met de vreemde gasten te 'hoveeren,' ten dans te gaan en allerlei genoegten te bedrijven, waarbij zedigheid, tucht en orderegel zeker niet bevorderd werden.

(1) Vn. 8003-8005.
(2) *Relazioni del cardinal* BENTIVOGLIO *in tempo delle sue nunciature di Flandra e di Francia.*

V.
Het Volk.

Ongemeen scherp was toen de verhouding van den hoogen stand tegenover den minderen. Moeilijk kon de adel zijnen tegenstander vergeven, opgekomen te zijn door het verlies van zijne eigene grootheid; gunsten, privileges en rechten te moeten deelen met lieden, die hij verachtte, en die hij eeuwen lang het meeste ongelijk had aangedaan. Machteloos om op de stedelijke handwerkers, in gilde vereenigd, hunnen haat te koelen, schijnen de grooten dien bijzonderlijk overgebracht te hebben op den zwakkeren, alleenstaanden veldbewoner, den dorper, gelijk men hem doorgaans heette. Men achtte hem ongeschikt, onbekwaam tot alles, zelfs onvatbaar voor de liefde:

> ... ‘dorper, fel ende sot,
> die noit en wiste der minnen gebot,’(1)

leest men in *die Rose.* Elders nog:

> ‘Cupido....
> sayt dat soete saet van minnen
> dat gheen dorpere mach ghewinnen’(2)

en op eene andere plaats, ook doelende op de buitenlieden, verzekert dezelfde dichter:

> ‘dat si die minne niet verwecken,

terwijl “hoogeren riddren ende vrouwen” gezegd worden te

> .... sijn, die minnen met rechter trouwen
> ende emmer der minnen sijn onderdaen.’

Hoe groot het vooroordeel tegen de veldeling was, kan men opmaken uit deze andere plaats uit hetzelfde boek:

> ‘Die dorper hi doet dorpernie:
> Sinen dienst en gerdic nie;
> Want hi es fel ende sonder genaden
> Ende altoes in quaden raden,
> Te niemene soen draget hi minne,
> So quaderande es hi van sinne.’(3)

(1) *Die Rose*, vn. 2171-2172.
(2) Vn. 1497-1499.
(3) Vn. 2011-2016

De scherpste uitdrukking van die onchristelijke gedachten, in onze taal oorspronkelijk uitgedrukt, is wel het bekende Kerelslied, dat eene terugstootende woestheid en onmenschelijkheid ademt en uit de pen schijnt gevloeid te zijn van eenen dier hardvochtige slotheeren, die den landman met stok en mes op de hielen zaten. De Kerels (roept de dichter uit)

> ‘Sij sijn van quader aert,
> Sij willen de ruters dwinghen.’

Hunne armoede was hunne schande; men verwijt hun den soberen kost, waaraan zij zich verzadigen moesten; hunne ontnaaide kleeren; hunne gelapte schoenen en kousen; en als de kermistijd dàar was, waarop eenieder hart en geest zocht te ontspannen en vreugde schiep - wat wenschte men den ongelukkigen kerel, terwijl

> .... ‘de grote cornemuse
> .... pijpt hem turelureruut?’

Eene vervloeking:

> ‘God gheve hem quade vaert!’

‘Wij willen’ - doet de dichter zingen door de landheeren, wier gezindheid hij wel kennen moest,

> ‘Wi willen de kerels doen greinsen,
> Al davrende over tvelt.
> Hets al quaet dat si peinsen,
> Ic weetse wel bestelt.
> Men salse slepen en hangen
> Haer baert es al te lanc;
> Sine connens niet ontganghen,
> Sine dochten niet sonder bedwanc.

Dát dorst men niet zeggen tegen de neringmannen, de bloem en de macht der gemeenten, al gaven deze veel meer blijken van hoogmoed en wederspannigheid, al zochten deze de grooten, in al hun doen, na te volgen. Ook leggen de dichters geen gunstig oordeel van de stadsmenigte af. BOENDALE rangschikt onder de treurige teekenen des tijds

> ‘dat die ghemeente in elke stat
> boven den heren hadde doverhant:
> ende dat ghesciede in elc lant,
> dat die ghemeente deden houden
> in elke stat wat si wouden;
> ende waren scepen ende raetsmanne,
> ende die heren moesten danne

quite sijn van al dien,
ende dat ghemeente seer ontsien;
want om een clein ocsuun, in dien daghen,
hadden se die heren al verslaghen.'(1)

Hoe zou het volk zonder gebreken, zonder ondeugden gebleven zijn, waar de overheden en edelen elken dag het schouwspel gaven van verregaande bedorvenheid?

De ongemeene welvaart der steden had de werkers trotsch hoovaardig, weinig handelbaar gemaakt; niemand wilde voor den anderen onderdoen:

.... 'dat volc es heden
in vulre hoverden so ghetreden,
dat cume yemant es op ertrike
die den andren hout vor sijn ghelike.'(2)

Deze woorden zijn van BOENDALE en de dichter van *A B recht ende averecht* bevestigt ze:

'Ic sien, dies mi verwondert seere,
Knechte gaen ghelijc den heere.'(3)

En de volksvrouwen!

'Al dunct den lieden meest algader
dat die werelt nu es quader
dan si was wilen eer,
God danc! si es veredelt seer!
want die wilen, in ouden dagen,
vrouwen te het en plagen:
Heile, Griete, Lise, oft Calle,
heten nu joncfrou alle!
Al hadde haer moeder waermoes verkocht,
oft liede gebeden ter brulocht,
oft te like gebeden vrouwen,
oft ael oft bier gebrouwen,
natten geknocht oft huven,
hoenre vercocht ende duven,
si souden joncfrou willen sijn,
op dat haer manne tapten wijn
oft tot eneghen ambachte willen keeren.'(4)

Deze verzen zijn vijf eeuwen oud: maar zou men niet zeggen dat zij eenen onzer tijdgenooten uit de pen gevloeid zijn en doelen op een ons bekend wereldje? - De menschen

(1) *Der Leken Spieghel*, vn. 508-518.
(2) *Niwe Doctrinael*, vn. 190-193.
(3) Vn. 9-10.
(4) Hulthemsch hs., te Brussel, (N° 192) stuk N° 119, bl. 103v.

veranderen niet! de driften, hartstochten en gebreken van gister blijven die voor heden en morgen.

Den stadsburger ontbrak en raad en richtsnoer. De weelde leidde hem naar den doolweg; vrij man geworden, bewust van zijne macht, zocht hij gedurig hooger te klimmen in rang en waardigheid; het rechterschap was hem niet genoeg, de hoogste plaats in de vierschaar moest de zijne worden. Het is BOENDALE, die ons met deze strekking bekend maakt:

> ‘Nu is die huisman also dol:
> geen en doet den anderen vol
> in reden noch in voerwaerden;
> mer si climmen mit hoveerden
> ende elc wil anders beter sijn;
> dit is den huisman al die pijn
> dat hi hem selven dus vergeet....
>
> Die huisman volcht den here naer
> om scoutheit te wesen of baeliu;
> deen eest echter, dander nu,
> ende elc doet onrecht ende gewelt.
> Wat baet dat ic die heren laec?
> die huisman heeft die meeste scout.’(1)

Ook hij pleegt thans geweld, maar zijn onredelijk streven brengt hem geen zegen bij:

> ‘Deen die slaet den anderen doot;
> sulc wil boven sijn gemoet
> climmen in sijn overmoet
> ende brenct hem selven onder die voet.’(2)

Genieten - ziedaar de hooge betrachting van den stadsburger:

> ‘Ghemeente dan es maer een vat,
> daer men ute et ende at
> goede spise ende caden.
> De heren sitten up dat rat,
> die gemeente volcht den pat;
> siet si die heren baden,
> Si willen mede waden.’(3)

Volgens BOENDALE was 't niet alleenlijk afgunst, die het volk bezielde, er was ook haat bij, en de verklaring wordt

(1) *Der Leken Spieghel*, vn. 331 en volg.
(2) Zelfde werk.
(3) *Wapene*, *Martin!* door HEIN VAN AKEN, IVe boek, vn. 564-570.

door de geschiedenis, waar zij gewag maakt van de middeleeuwsche volksoproeren, maar te veel bevestigd:

‘Wet dat ghemeinte ombedwonghen
alder scamelheit es ontspronghen:
want hare haet es sekerlike
op wel gheborene ende rike.’(1)

Wij weten waarom, en de dichter had het wel mogen herinneren, aleer zijn oordeel over het volk uit te spreken:

‘Als een ghemeente es in roeren
soe pleghen si vremder voeren,
soe loept dat volc hier ende daer,
reecht oft sinloes waer,
soe settet al sinen toren
op rike liede ende wel gheboren:
die willen si ontliven
of des lands verdriven;
ende al die haerthede
die men hen noit misdede,
willen si dan al wreken.
Selke willen haer huse breken,
sulc wil wreken al gader
dat men ye mesdede sinen oudenvader;
ende wie daer seide jeghen
worden verslaghen, sonder beden;
si willent al hebben doot.’(2)

Onder bloot stoffelijk opzicht ging het in de XIVe eeuwsche stad alles naar wensch:

‘Poorters die hebben ere
Ende ghevoechs vele meer
Van dat men drinct ende et,
Ende ooc van cledren met,
Ende ooc van neringhen mede.
Daer toe ooc so hebben si vrihede
Ende vele beschermenissen,
Dies si te dorpe missen.
Ghelt, ruste, eersaemheit
Ende alles goeds volheit
Volghen den poorter, twaren,
Men doet hem ere, waer si varen.’(3)

Men ziet - de gemeente was ten toppunt van voorspoed,

(1) *Der Leken Spieghel*, bl. 586
(2) *Der Leken Spieghel*, bl. 588.
(3) Idem.

de burger had het ongemeen wel. Maar onder zedelijk opzicht was er veel gebrekkigs.

‘Ghemac, weelde ende ledigheit’

(zegt de dichter),

‘In desen en leit min noch mere
Reyne leven noch ere.’
.....
Eten, drincken, langhe slapen,
Altoos wachten ende gapen
Na wasdom ende na ghewin,
Daertoe staet der poorters sin.
Voorcoop, perseme ende scalke neringhe
Ende vele ongeloofder dinghe
Hantieren poorters gheerne.
Dobbelspel, overspel ende taveerne,
Hovaerde, ende ghiericheit mede,
Dits gherne der poorters zede.
Om ghewin gapen talre stont,
Ghelijc als een hongherich hont
Die sine begheerte ende al sine joye[1]
Te legghene pleecht aen sine proye,
Als een swijn, dat altoos gaet
In den slike soeken sinen aet,
Dat nemmermeer en wart zat:
Dit is die zede in die stat.’[2]

Het tafereel is misschien wat te sterk gekleurd, zoo niet - dan moet het middeleeuwsch stadsleven weinig geestverheffend en, ten spijte van al de weelde en den voorspoed, weinig benijdbaar geweest zijn.

Goede sier maken is bij den welgezeten burger in ons land eene oude gewoonte, en drinklust hebben de Nederlanders gemeen met alle Duitsche volken. Onze oude dichters zongen gaarne hun lied aan den most en den malvezei, dat de gasten aan tafel niet nalieten te herhalen om eere aan 't banket te doen. Meer dan één nochtans maakte 't somtijds wat te bont, bijvoorbeeld de zanger van het vers:

‘ic hadde liever te schedene van minen wive
dan drinkhaus tonbeerne te minen live.’

En zóo zijn er wel meer geweest, dewijl wij elders lezen dat

‘selc gheet drinken in tavernen
al den dach met de ghesellen,’

(1) *Joye* (*joie*), vreugd, vermaak.
(2) *Der Leeken Spieghel.*

juist zooals de XIXe eeuwsche doorbrengers, maandagbroeders of hoe men de kroegpilaren ook betitelen wil.

De vergelijking, die BOENDALE maakt tusschen het stads- en dorpsleven is dan natuurlijk niet ter gunste van het eerste:

‘Een ridder ofte een knape met
Ofte een ander man, die set
Op dat dorp in sire hoeven,
Ende van dies men mach behoeven
Hem te tide wel voorsien can,
Ic segghe voorwaer dattie man
Bat ende eerliker leeft
Dan die poortere, diet al heeft.
Want van coorne ende frute,
Dat God doet wassen ute
Haren lande, haren erve,
Thaerre noot, tharen bederve,
Nemen si hare nootdorftichede
Ende van haren beesten mede,
Dat God selve al dien doet.

Alse die poorter leit ende slaept,
Et of drinct of na wasdom gaept,
So varen ridders ende knapen
Met haren here te wapen
Ofte mit vrienden of mit maghen;
Ofte si beiten of si jaghen.
Ander liede om haer ghevoech
Gaen opt velt met haerre ploech,
Ofte si egghen ofte si zaeyen
Dat si te oechste zullen maeyen,
Daer al die werelt, jonc ende out,
Af moet nemen sijn onthout.
Dats reinre leven, sijts ghewes,
Dant van eenen poorter es,
Die in sinen setel is gheseten
Ende sinen buuc so vol heeft gheten
Dat hem dunct dat hi raest
Ende als een ghent si tende blaest,
Ende peinst om wijn van den besten,
Ende hout hem binnen vesten
In sijn ruste, in sijn ghemac,
Ende peinst om sinen penninc zac:
Dat sijn sine vriende ende sine maghe;
Tandren oorbaer sijn si traghe.
Binnen vesten sijn si stout
In haren woorden menichfout
Ende connen vreemden lieden wale
Op loopen mit harder tale,
Dies si hem hoeden souden wel
Waren si daer ghedeelt waer tspel.’

Het stadsvolk der XIVe eeuw, gelijk uit deze schildering te zien is, maakte dus vóor alles jacht op stoffelijk welzijn en was niet bijzonder grootmoedig, vooral omtrent vreemdelingen. Zou dit gebrek niet hebben bijgedragen om menige veete en worsteling tusschen onze groote gemeenten, welke de geschiedenis heeft moeten aanstippen, nog bitterder te maken?

VI.
Kleederdracht der mannen en vrouwen.

Men mag het betreuren dat tot heden nog geen onzer geleerden de taak heeft op zich genomen om eene volledige geschiedenis te schrijven van de kleederdracht onzes volks. Zulk werk toch zou eene waarlijk niet onbelangrijke bijdrage leveren tot de geschiedenis der beschaving, en 't volkskarakter in ieder tijdvak duidelijk doen uitkomen. Nu eens toch zien wij de menigte, door eenvoud van zeden, in het kleed slechts een middel zoeken van bedekking; later, bij weelderiger levenswijze, wordt het kleed een middel van opschik en klasseering van standen daar de geest des tijds zich in de kleederdracht afspiegelt, komt het ons niet gansch nutteloos voor, de schriften der middelnederlandsche dichters open te slaan en te zien wat zij onder het opzicht der mode voor mannen en vrouwen wetenswaardigs behelzen.

De toongever van de XIIIe eeuwsche kleederdracht der mannen schijnt de zwervende menestreel geweest te zijn, die de groote heeren en jonkvrouwen placht te bezoeken en in 't salet en in de eetzaal werd toegelaten. Zijn bedrijf bracht dus eenigermate mede om zich op te poetsen, immers ook in de middeleeuwen werd het kostelijke kleed beter dan het lompenpak onthaald: ook dan maakte het kleed den man.

‘..... scone cledren temen sere
Ende trecken vorwaert haren here.
Eist dat gi hebt nuwe laken,
So seldi doen uwe cledre maken
Den genen, diese wel can sniden
Ende voren ploien ende besiden,
Ende die mouwen cnoppen wale:
Dit siert den mensce altemale.
Scone gescoite ende goet
Radic, dat gi dickent anedoet:
Het staet al nuwes wel anegedaen.
Ende hoet u, dat si niet en staen

Wijt, alsi den dorpre doen,
Hare hoge, wilde gecnoppede scoen.
Draget fraie gordele ende alminiere
Maer dat si niet en sijn te diere.'[1]

Zoo luidt de lesse, door den dichter gespeld aan ieder, die gaarne in de maatschappij een behaaglijk figuur wenschte te maken en er rap zijnen weg begeerde te vinden.

Als toongevers van de mode waren de menestreels evenwel niet veel meer geacht dan wegens hunne dichtkunst. MAERLANT bestreed hen, en niet zonder reden; 't waren wufte, ijdele modepoppen, en kruipende, vleiende logendichters op den hoop toe. Zij droegen vele ringen aan de vingers - gelijk de barakspeelders van onzen tijd - en bezigden allerlei reukwatertjes, gelijk nog onze ijdele jonkertjes. De menestreels (zegt MAERLANT)

'.... setten al haer doen
(*an*) haer sucroet ende haer caproen,
hoe haer ghescoyte ten besten staet,
om specie ende mossceliaet,
dat si wel rieken van den crude;
nume scoen met behagelen hude;
thaer gelu enten crooc,
met vingherlinen[2] verciert ooc.'[3]

In dien tijd droegen de mannen eenen hoed, met bloemen opgesmukt:

'Van blomen so draghet enen hoet,
Want hi en es van coste niet groet,
Ochte te Meye van rosen roet:
Dien mach elc vercrigen sciere,
Want hine es van coste niet diere.'[4]

De bloemen- en rozenhoed wordt in vele middeleeuwsche schriften vermeld; 't zal eene aardige dracht geweest zijn voor de fiere mannen, die met goedendag en zwaard, met boog en piek plachten ten strijde te trekken voor de edelste beginselen, welke de menschheid in beroering zetten. Paste die bloemenhoed niet veeleer aan lichtzinnige, lustige kermisgasten dan aan de dappere, ernsthaftige verdedigers onzer oude vrijheden? De oude schriften maken ook gewag van

(1) *Die Rose*, vn. 2085-2100.
(2) *Vingherlinen*, ringen.
(3) *Spieghel historiael*, III, bl. 90-91.
(4) *Die Rose*, vn. 2108-2112.

bruuthoeden en *bruutcroenen* voor de vrouwen, onder andere eene acte van 1371 van ‘goudine bruutcroene metten peerlen ende ghesteenten ende silverine vergulde bruuthoeden.’ - De bloemen, hooger vermeld, welke niet ‘diere costen,’ zullen wel natuurlijke geweest zijn, maar men vervaardigde toen ook kunstbloemen uit zijde, afschraapsels van hoorn, goud, zilver en gesteenten.

JAN DE WEERT, na de vrouwen van zijnen tijd om hunne dwaze kleederdracht gehekeld te hebben, zegt dat de mannen daarin maar al te graag meêdeden:

.... ‘haer manne die sijn mede
so sot, dat sijs hen volghen al.’

Inderdaad, de wispelturige mode maakte dat de sterke helft des menschelijken geslachts een waarlijk potsierlijk schouwspel opleverde:

‘Die manne en connen haer selver niet,
nocht haer gout, langher sluten;
si nayent op haer cleder buten,
oft an groten breeden riemen.
Elc wil draghen oft hebben, dat niemen
en heeft of draghet, can hijt gheraken.’(1)

Hoe, bij dit zwak voor wufdheid en verwijfdheid, de XIIIe en XIVe eeuw zulk groot getal rechtgeaarde, kloeke, onversaagde mannen heeft kunnen opleveren als wij op de roemrijkste slagvelden van dien tijd ontmoeten, zou ons een raadsel zijn, indien wij niet wisten dat toen, gelijk heden, de buitensporigheden der mode hunnen oorsprong niet ten onzent hadden, maar ons overwaaiden uit het lichtzinnige Frankrijk, zoodat wel het kleed, het uitwendige, bij onze voorvaderen het kenmerk droeg eener weinig ernstige levensbeschouwing, maar de mannelijke ziel daardoor niet was ter nedergedrukt.

En de vrouwen?

Van deze is ongemeen meer te zeggen, maar ongelukkiglijk alweer weinig goeds.... Zien wij vooreerst naar de stoffen en de kleur hunner kleederen.

De meestgezochte stoffen, van sterk schitterende kleur, waren baldekijn, diasper, triblaat, fritsel. Daarbij had men Gentsch of Iepersch scharlaken, ferrandijn (uit wolle en zijde)

(1) JAN DE WEERT, *Niwe Doctrinaal.*

voor den bovenrok, baragan, brunaat, pelle, pauwijn, korsaat van hermelijn (dit was het lijfje). Het overgewaad was door pelswerk bezet en gezoomd.

Wanneer wij, met VAN WYN[1], de oude zegels der perkamenten brieven nazien, dan vinden wij daar het kostuum der jonkvrouwen van dien tijd op de nauwkeurigste wijze, naar de natuur geteekend. Volgens die afbeeldingen droegen de XIIIe en XIVe eeuwsche schoonen een om de armen sluitend kleed en daarboven eenen ruimen openen mantel. De hals en borst waren bedekt met edel sieraad; een lang geriemde gordel hield het kleed vast, en aan de rechte zijde hing de geldtasch. Op het hoofd droegen de rijke vrouwen eenen gouden band of diadeem, hetzij glad, hetzij getand, versierd met edelgesteente en kammen van ivoor. *Die Rose* beschrijft ons dit in de volgende bewoordingen:

> '.... scone garlange, die gi doet
> op u hoeft te meniger stede,
> ende die guldine huven mede,
> die scone camme van yvore,
> ende die spiegle goed ter core,
> ende die capiele wel geraect,
> ende die crone van goude gemaect,
> beset met goeden steenen diere,
> robine, mirauden ende saphiere....'[2]

Wat toen vooral mode was en wat de middeleeuwsche miniatuur- en andere schilderingen te zien geven, waren de hoornen, welke de vrouwen op het hoofd droegen. Dit waren twee stijve, een half el hooge punten, links en rechts van de kap, die toen mede een hoofdsieraad was. Deze hoornen hebben schier al onze middeleeuwsche poëten in 't harnas gejaagd, gelijk onze hedendaagsche hekeldichters hunne pijlen schoten tegen de nu gelukkiglijk weer verdwenen krinolien en chignon.

Verschillige miniaturen stellen ons Margareta van Vlaanderen, gemalin van Jan, graaf van Montfort, en andere aanzienlijke dames der XIVe eeuw met een hulsel op het hoofd, gelijkende aan een suikerbrood; van den top hangt een doorschijnende sluier, die tot aan het midden reikt. Uit dit kapsel komen op het voorhoofd twee insgelijks doorschijnende stroken, welker dundoek over een deel des aangezicht valt.

(1) *Historische Avondstonden*, bl. 128.
(2) *Die Rose*, vn. 8755-8763.

Die ‘suikerbrooden’ schijnen hier uit Frankrijk ingevoerd te zijn, althans men droeg ze daar sedert 1322.

Juist als nu, hadden de vrouwen het dan vooral op het hoofd gemunt, dat zij belaadden en omringden met al wat toen als fraaiigheid mocht doorgaan; en evenals nu, aapten de kleinen de grooten na:

‘Besiet.....
mannen ende wive, ende al haer werken:
van clederen dien niwen snede,
nauwe geploYt, ende daertoe mede
wijt ende lanc ghevoedert wel
met martelen ende met bonten vel.
Elc wil doen als dander doet:
dat laken en can niet sijn so goet
die ghemene mans wive willen dragen.
Die rike vrouwen maken groot behaghen
an haer hooft ende op haer haer:
vergouden spellen seven paer
steken si op doeke van side;
die ghelu haer ghevlochten wide,
horen caken recht als cornetten.
Si scepen haer ansichte of blancketten
als si sullen gaen ter feesten;
het scinen bet ghehornde beesten
daer si comen, dan anders yet.’[1]

Men ziet het, JAN DE WEERT had eenen geweldigen hekel tegen de hoornen, en niet minder JAN BOENDALE, die de vrouwen der XIVe eeuw afschildert als loos, vrekkig, wraakzuchtig, onbarmhartig, hoovaardig, wispelturig, kindsch en ongeleerd, nieuwsgierig en praatzuchtig, ijdel en pronkziek! Hij kon 't hun niet vergeven dat zij de liefelijke, aantrekkelijke vormen, hun door de natuur gegeven, onkennelijk maakten, vervalschten of verborgen door behulp van middelen, die van wansmaak, niet van schoonheidszin getuigden:

‘dat wijf es soe sot.
Voerme, ghedaene, die haer God
Bi naturen heeft ghegheven,
Die versmaet si in dit leven
Ende nemen hem boven naturen ane
Andre vorme ende andre ghedane.’[2]

(*Wordt voortgezet*).

(1) JAN DE WEERT, *Niwe Doctrinael of Spieghel der sonden*, vn. 830-848.
(2) *Jans Teesteye*, vn. 19 24

XXXIVe driejaarlijksche Tentoonstelling van Schoone Kunsten te Gent.

Zie vorige aflevering blz. 479.

Wij komen in zaal J. - Deze zaal, alhoewel klein, bevat waarlijk puike stukken. Ons oog valt op een lief schilderijtje van H. DE BEUL, van Brussel, *de Lente* getiteld, dat stellig als koloriet zekere hoedanigheden bezit, maar dat toch wat hard, wat porseleinachtig is.

De *Dans*, van WILLEM LINNIG junior, van Antwerpen, is een zonnig tafereel, een groep 'incroyables' voorstellende, die met hunne liefjes lustig aan 't flikkeren zijn, terwijl eenige landelijke muziekanten de vedel in beweging brengen en den doedel laten hooren.

Als teekening, bezit dit tafereel veel hoedanigheden, doch als schildering is het overdreven en konventionneel. Alles is met siroop of beter sofraanwater bestreken. De mannenfiguren zijn in het algemeen overdreven typen die de karikatuur nabijkomen, en de vrouwenfiguurtjes, zijn te veel gechikeerd. Kortom, er ligt iets tooverachtigs in dit zonderling tafereel.

Droefheid, van WILLEM HAMEL, van Rotterdam is een zonnig tafereel, dat veel verdiensten bezit, en eene hand verraadt, die het ver brengen zal.

De *Kudde schapen* van XAVEER DE COCK, te Deurle, is een tafereel dat zich aangenaam opdringt. Wij zeggen opdringt, want, al is men genegen, de weinige zorg waarmede het tafereel is afgewerkt, den kunstenaar als een hoofdgebrek aan te rekenen, toch moet men bekennen dat de algemeene tonaliteit, lief, aanlokkend, en streelend is.

Het zij ons echter toegelaten den Gentschen kunstenaar te doen opmerken dat zijne schapen, zelfs die op het voorplan, wat zorgeloos geteekend zijn en zijne tonen doorgaans te doorschijnend zijn. Men zou zeggen dat hij alles bekomt door *glacis.* Vroeger smeerde hij meer en was dan ook meer waar.

Zijne *Koeien door de Leie wadende te Deurle.* is een tafereel dat ons meer bevalt.

De *Javaansche die hare kat plaagt* door KAREL SOUBRE te Luik, is een dier lieve salonstukjes die de hand verraden van den ervaren kunstenaar. De teekening der jonge negerin is keurig en de kleur is niet overdreven noch hard, iets wat wij ongelukkig niet zeggen mogen van zijnen *Zondagmorgend in de Ardennen*, die er ons daarenboven, als behandeling en opvatting wat oud uit ziet en in den aard van sommige Duitsche chromos valt.

De *Druiven* van PIETER BERGERET van Parijs zijn goed, en tamelijk natuurlijk weergegeven. Jammer nochtans dat de schilder ook in het gebrek valt van XAVEER DE COCK; 't is te zeggen dat hij zijne tonen te doorschijnend, te was- of glasachtig maakt. Voor de weêrgave van druiven, kan dat er evenwel door, doch men mag in geen geval overdrijven.

De Gentsche kunstenaar, THEOFIEL LYBAERT, die, wij weten niet waarom, zonder vermelding der hooge onderscheidingen welke hij vroegen bekomen heeft, in de kataloog staat aangewezen, heeft maar eene schilderij ingezonden. Zij stelt de *Moedermaagd met haar kind Jezus* voor.

De H. Maagd staat onder eenen boom die zijne breede, schoon groene kruin

over het hoofd der moeder Gods en het kleine lieve kind uitstrekt. Achter haar, op de hoogte der borst, is eene draperij gespannen, en boven dit doek, dat als het ware een specimen van weefwerk is, ziet men de oude stad Gent.

Het stuk behoort tot de Duitsch Gothieke school, en is dan ook geteekend met die zorg, die kennis, die aangenaamheid van lijnen, die, niets afdoende van de strengheid des onderwerps, de gulden eeuw van Albrecht Durer, Goltzius en anderen herinneren.

Het kindeken Jezus is een lief schoon figuurtje, dat afgewerkt is tot in zijne kleinste bijzonderheden; men zou zeggen eene kleine knaap op de natuur afgegoten. Wat de Moeder Maagd betreft, deze is even goed geslaagd.

Alleen de uitdrukking van het gezicht vinden wij wat pijnlijk, wat droomerig. Wij willen gereedelijk bekennen, dat haar hoofd een heel eigenaardige en mystieke type is, doch de kunstenaar zal het ons niet euvel duiden, als wij, tegenover het lief aanminnelijk kinderkopje, Maria met een wat min *Mater dolorosa-achtig* gezicht zouden verkiezen.

De kleur is kloek en ernstig, frisch en levendig, zonder echter schel te zijn. Als fijnheid van bewerking mag deze schilderij met de werken van Jan van Beers, die echte miniaturen zijn, op ééne lijn gesteld worden.

Lybaert volgt de oude meesters der middeleeuwen; hij bestudeert ze, hij tracht ze te begrijpen en weet aan zijne kunstgewrochten een eigenaardig kenmerk te geven, dat hem onderscheidt van andere zoogezegde godsdienstige schilders, die alle hoedanigheden, uitgenomen deze, bezitten, om aanspraak te mogen maken op dezen titel.

De *Coquetterie* van JAN UBACHS van Luik, is een stuk dat breed geborsteld is, dat veel kennis verraadt en een der puikste stukjes der zaal mag heeten.

De *Gewijde dans* van VICTOR LAGYE is een stuk van verdiensten, dat echter erg klassiek behandeld is en op sommige deelen nog al zondigt tegen de teekening.

Het *Stormweder op zee* van ADRIEN DE MONT, te Montgéron, is een stuk dat den aanschouwer kippenvleesch doet krijgen. De majestatische grootschheid der zee in al hare woede, heeft de kunstenaar zoo aangrijpend weergegeven, dat men denken zou zich tegenover den woesten oceaan te bevinden.

De *Schaakspelers* van KAREL NYS van Antwerpen, is een lief en bevallig doek, dat goed geteekend, en heel fijn en gedistingeerd van toon is.

Alleen vinden wij het een ongelukkig gedacht van den kunstenaar, aan het kleed der juffer die op het voorplan zit, eenen bleek roos- of vleeschkleurigen toon te geven, die zich versmelt met het vleesch der bevallige freule.

De *Schapen* van OTHON VON THOREN van Parijs, is een tafereel dat, om zoo te zeggen, de verkleining is van eene zijner vroegere werken, die hem zulke goede faam verwierven. Het onderwerp is dus niet nieuw evenmin als de opvatting en schikking. Deze schilderij bijzonderlijk is van aard om de spreuk, die meer op hem dan op welk andere mag toegepast worden, te bevestigen: Als men een zijner werken ziet, dan ziet men ze allen.

De Parijzer schilder ED. RICHTER, heeft twee schilderijen in deze zaal hangen, *de Lente* en *de Weduwe.* Beide stukken zijn onder oogpunt van koloriet zeer verdienstelijk, doch als teekening, als toon, als verlichting is alles zoo valsch, zoo konventionneel, zoo weinig waar als men het zich maar verbeelden kan.

De teekening is gechikeerd, als toon is het eene overdreven jacht op effekt, en de verlichting is een gezochte manie, of gemaakte tegenstelling van licht en

bruin, die den kunstenaar aanzet veelal zijne kleuren te bezigen gelijk ze uit den verfwinkel komen; iets waardoor hij dan ook soms wel wat schel is in enkele deelen.

Doorgaans zijn zijne werken te dekoratief behandeld; 't is te zeggen: te veel verf en te weinig toon.

De *Bloemen en rozen*, van mej. EMMA DE VIGNE van Gent zijn wel is waar niet kleurrijk, doch goed geschilderd.

Het mystiek huwelijk van Ste Katharina, door J. ANTHONY van Antwerpen, is een goed en kleurrijk paneel, dat wij reeds verleden jaar in de driejaarlijksche tentoonstelling te Antwerpen bewonderden, en waarover wij dan ook, te dien tijde, een zeer gunstig oordeel velden.

Wij vatten dit vroeger oordeel in deze weinige woorden samen, en zeggen: Het beeld der H. Katharina, alhoewel wat modern van type, is schoon, edel en wel gelukt, het gezicht der O.L. Vrouw is wat bollig en onbeduidend en het kopje van het kindeken Jezus mist, ons dunkens, alle uitdrukking; dit is een alledaagsch kinderhoofdje, dat men niet zeggen zou door dezelfde hand geschilderd te zijn als die welke het schoone, bekoorlijke Katharinabeeld heeft afgemaald.

ARMAND HEINS, een Gentenaar, stelt twee verdienstelijke tafereelen tentoon: *Een boomgaard* en een *Namiddag in Mei.* Het eerste verkiezen wij echter, omdat het zonniger en dichterlijker is dan het laatstgenoemde. Deze kunstenaar volgt de Duitsche school, doch niet altijd even gelukkig: zijn boomgaard, waarin een vuile onaangename bistertoon overheerscht, levert er het bewijs van.

De Parijsche schilder VIKTOR GILBERT heeft maar een stuk ingezonden, maar 't is er een dat telt voor twee.

Zijn opkomend onweder, is een waardige tegenhanger van het prachtig zeezicht van Adrien Dumont.

Welk schoon koppel zeezichten!

Wij verlaten de zaal J en werpen eenen laatsten blik op een lief juffersportret. De Brusselsche kunstenaar EMIEL SEELDRAYERS die, wij mogen zeggen, de kans had, de beeltenis van mej. Lambrich te mogen vervaardigen, is ten volle gelukt in de meesterlijke weêrgave van dit onderscheiden vrouwenhoofd.

Eene korrekte teekening en eene ongemeene zilvergrijze fijnheid van toon, ziedaar de twee schitterende hoedanigheden van dit overheerlijk werk, dat wij zonder aarzelen onder de beste portretten der tentoonstelling rangschikken.

Bij het intreden der zaal I valt onze eerste blik op het werk van eene jonge kunstenares, die wij sinds jaren in elke tentoonstelling van belang aantreffen en die altijd even frisch, even keurig, even bevallig in hare schildering is.

Wij willen spreken van de Brusselsche schilderes mej. GEORGETTE MEUNIER.

Hare *bloemen* en *Japansch bijwerk*, alsook haar *hoekje in den tuin*, zijn twee kleurrijke, frissche en flink geborstelde bloemstukken, die met veel distinktie behandeld zijn; immers zij geeft deze schoone natuurvoortbrengselen niet brutaal weer, maar weet eene zekere poëzie te leggen in al wat zij maakt. Wij schreven haast dat zij hare bloemen dichterlijk bezielt.

De *Avond* van WILLIAM HOWE van Parijs is een goedgeteekend en gemakkelijk in eenen fijn grijzen toon geschilderde groep schapen, die te recht geprezen wordt door de bezoekers.

Het onweder, 't ware beter te zeggen: *de huiselijke twist* van EDGARD PHARASIJN van Brussel is een treurig, maar treffend weergegeven tafereel uit het werkelijk leven.

Die brave moeder die met haar dochtertje buiten huize gevlucht is, en daar, met het hoofd tegen den huisgevel geleund, het ongelijk beweent welk zij wordt aangedaan door haren echtgenoot, die daar binnen bezig is met alles kort en klein te slaan, is een zuiver geteekend en goed geschilderd doek, dat indruk maakt door zijne natuurlijke weergave.

Zijn ander stuk, *een ongeval* getiteld, valt zoo wel in onzen smaak niet.

De *Avond* (vijver van Mimizan) door DIDIER POUGET van Parijs, is een prachtig doek vol poëzie, bewonderenswaardig als tegenstelling van toon, maar dat, dunkt ons, toch wat te zwart is om alleman te bekoren.

LOUIS PULLINCKX van Antwerpen, laat ons de *Epping Forest* zien, een goed landschap, dat heel natuurlijk is weergegeven.

Van den Gentschen schilder VAN AISE treffen wij een goed portret aan, alsook eene half godsdienstige half historische schilderij: *De Legende van den H. Martinus*. De vijf figuren, welke op deze schilderij zijn afgebeeld, mogen in den vollen zin des woords korrekt geteekend heeten, zij zijn ook behendig en smaakvol gegroepeerd en als schildering, als manier van werken, verraadt dit stuk eene ongemeene ervaren- en bedrevenheid.

De samenstelling is gelukkig, ongezocht en natuurlijk. Alleen kunnen wij maar niet begrijpen dat een krijger, de H. Martinus was er een, zoo maar op zijn paard zit gelijk de eerste boer de beste, zonder de minste optuiging, men ziet noch zadel, noch sabrak, alleen een eindje riem, waaraan een stuk beugelijzer is bevestigd, is al wat men bemerkt van het tuig. De heilige komt ons ook wat te jong voor, hij ziet er nauwelijks 16 jaar uit.

Wat de kleur betreft, deze is vuil en kleiachtig, het vleesch heeft den toon van oud perkament, er vloeit geen bloed in die menschelijke aderen, 't is koffie met melk, en de overige tonen zijn ook in eene soort van licht bruine floers gehuld.

Kortom, zijne schilderij heeft dit gebrek, dat zij er oud uitziet en men denken zou zich voor eene schilderij te bevinden, die reeds een paar honderd jaren telt.

Herinnering uit de Ardennen, door JULIUS MONTIGNY, van Tervuren, bevalt ons niet te veel. Dit tafereel ziet er uitnemend jong uit. Wij zagen reeds veel beters van dezen kunstenaar.

Het hoekje der werkplaats door JOZEF HOORENBANT van Gent, is een heel zonderling doek, dat, als toon en manier van werken, een wezenlijke *tour-de-force* mag heeten. Zijn doek verbeeldt de werkplaats van eenen beeldhouwer. Een viertal beeldhouwers in lange witte kielen gehuld, werken aan plaasteren beelden. Vloer, werkbank, stoelen, muur, zoldering, alles is bedekt met eene dikke laag wit stof. Men ziet van hier welk zonderling effekt die gansch witte schilderij maakt, men zegt, 't is aardig, maar toch moet men bekennen, dat het goed en bovenal straf is.

Wie lief hebber is van roerende tooneelen, van gemoedelijke poëzie, blijve eenige oogenblikken staan voor de schoone schilderij van den Brusselschen meester, GEORGES SAINT-CYR. Zijn stuk, *Het oud kerkhof*, is een der dichterlijkste stukken van gansch de tentoonstelling. Kinderen staan - op eene plaats die vroeger tot rustplaats voor de dooden diende, maar die, welhaast onteigend, in prachtige boulevards en lommerijke lanen zal herschapen zijn, - een laatste Vader Ons te bidden op het graf hunner moeder of van hunnen vader, en misschien wel van beiden.

Dit tooneel is, aangrijpend: de uitdrukking der kinderen is beteekenisvol en

geeft goed de smart en de foltering weder: de algemeene nevelachtige toon die over gansch het doek heerscht, zet de droeve noot nog wat meer diepte en ernst bij. Kortom, behalve den grond (gras) die ons wat schraal, doorschijnend en onbestand om het gewicht van het menschelijk lichaam te dragen, voorkomt, mag dit werk, als uitvoering en opvatting, een der beste stukken van de tentoonstelling genoemd worden.

In de slaaprozen en *In de theerozen* van ALBERT AUBLET van Neuilly, zijn twee kleurrijke paneelen die veel kennis, en nog veel meer behendigheid verraden.

Van zaal I begeven wij ons in zaal H.

Het eerste stuk dat onze aandacht wekt, niet door zijne schitterende kleur, want het is vuiltonig, maar door zijne distinktie, is het portret van Marie C. door Mejuffer ALICE D'ANETHAN van Parijs.

De vrouwenfiguur is goed en bevallig geteekend en breed geschilderd; ongelukkiglijk is de schildering, zooals wij zegden, vuil en kleurloos; iets wat zij ons echter vergoed, door de ongemeene onderscheidenheid waarmede zij de beeltenis der juffer heeft weêrgegeven.

De *Apotheek van St-Jansgasthuis te Brugge*, door JULIEN LAMBEAUX, te Antwerpen, is een goed binnenzicht, dat tot in zijne kleinste bijzonderheden getrouw en goed is weêrgegeven.

De oude vrouw, het kind en verders de bijhoorigheden zijn flink gepenseeld, alleen de kop der zuster-apotheker is slecht geschilderd.

De *Idylle* van E. BERGHMANS van Luik, is een stuk dat, onder oogpunt van teekening, zeer veel verdiensten bezit maar dat als kleur en toon te plat en te toonloos is.

Een meester in het vak is BERNT GRONVOLD van Bergen (Norwegen). Zijn *zonopgang*, twee oudjes voorstellende, die, den avond des levens ingetreden, van op eene hoogte, langs over eenen muur de zon zien ondergaan over het plekje gronds dat hen zag geboren worden en hen kende in vollen bloei, is eene dichterlijke voorstelling, die getuigt van veel opmerkingsgeest en die echt realistisch waar weergegeven is. De teekening is korrekt en de tonaliteit indrukwekkend.

Zijn ander doek: De *Godvruchtige*, getiteld is een echte Frans Hals. Meer moeten wij niet zeggen; de vergelijking alleen zegt alles.

De *Avond*, van den Gentschen schilder AUGUST DAEL, is een stuk van groote verdiensten. De teekening is onberispelijk; de schildering breed en gemakkelijk; het algemeen uitzicht bevallig, doch ons denkens, is de algemeene toon wat te grauwachtig, zelfs voor eenen avond.

Zijn ander doek: *In de werkplaats* getiteld, welk wij reeds in een vroeger verschenen overzicht bespraken, is veel kleurrijker en dan ook onder dat oogpunt veel verdienstelijker.

Het Kleine dal te Etretat, door ALEXANDER NOZAL, van Parijs, mag een goed landschap genoemd worden.

De *Aankomst der Visscherschuiten*, door den Antwerpschen schilder HENDRIK BOURCE, is een net genrestuk dat, zooals het publiek gewoonlijk zegt, heel propertjes geschilderd is.

In het Turfland van VAN DAMME SYLVA, te Brussel, is een net landschap, dat zeer sterk in den smaak der bezoekers valt. Wij verkiezen echter zijn ander doek, *Op de Heide* getiteld.

Het portret des heeren De Raedt, lid der bestendige afvaardiging van Oostvlaanderen, zoo meesterlijk gepenseeld door den Antwerpschen kunstenaar, P. VAN HAVERMAETE, is sprekend van gelijkenis. De goede, wijze raadsman is er,

om de volksuitdrukking te bezigen, om zoo te zeggen levend weêrgegeven. In eenen helderen toon geschilderd, komt het beeld als het ware uit de lijst op den aanschouwer. De koloriet is schitterend en de teekening onberispelijk.

De *Uitverkorene*, van eenen Gentschen beginneling, den jeugdigen JULIUS VAN BIESBROECK, junior, is een stuk dat zeer veel belooft.

De *Herstellenden in den tuin van het ziekenhuis*, door J.A. HEYERMANS, van Antwerpen is een der best gelukte genrestukken van gansch de tentoonstelling.

Het *Nachtverblijf* en *Wroeging*, van EUG. VAN GELDER van Brussel, mogen twee pereltjes genoemd worden. Wij geven echter den voorkeur aan zijn eerste, dat een specimen mag heeten van getrouwe weergave.

De Brusselsche kunstenaar mag te recht zooals wij reeds vroeger schreven, een meester in het afmalen der typen genoemd worden.

Het *Kinderportret* van LEON COMERRE van Parijs is een goed portret dat uitblinkt door zijne heldere, ja schitterende kleur. De grond, de gordijnen, de kleeding, tot zelfs de schoenen, alles is wit of rooskleurig, en vormt een aangenaam geheel dat getuigt van veel ervarenheid, alleenhebben de portretten van COMERRE dit gebrek, dat hij te veel herhaalt; dat het altijd hetzelfde is wat hij maakt, 't is te zeggen, dat, als men een zijner portretten heeft gezien men ze allen kent.

De *Pioenen* en de *Lisch- en Zonnebloemen* van Mevrouw JULIETTE WYTSMAN-TRULLEMANS van Brussel, zijn twee verblindende doeken. Wij zeggen verblindende, omdat de bloemen, die er op afgebeeld zijn, zich zoo frisch, schitterend en verpletterend aan het oog des bezoekers opdringen, dat deze onwillekeurig genegen is zich achteruit te trekken.

Waarom toch ook, mevrouw, uwe bloemen zoo afzichtelijk groot weergeven!

Een landschap dat, zooniet het beste, toch altijd de waardige tegenhanger van het beste dezer tentoonstelling mag heeten, is dat van den Parijschen zeezichtschilder, JOS. IWILL, *Een klip der Bretaansche kust* getiteld.

Het is breed geschilderd, kloek van toon en harmonieus van kleur.

Aan het venster, van den Gentschen kunstenaar NIKOLAAS VAN DEN EEDEN, is de verdienstelijkste der twee schilderijen welke hij tentoonstelt. Het jonge meisje dat bezig is met bloemen te verzorgen, is goed geteekend en wel geschilderd, maar misschien wel een beetje vuil van kleur, doch niettegenstaande dit klein gebrek, mag het een goed stuk genoemd worden, dat wij ver boven zijn groot doek, *het akkerwerk in Vlaanderen*, stellen, waarvan de teekening nog al wat te wenschen overlaat.

Een schoone dag in Maart (*in de Kempen*) van JAAK ROSSEELS van Dendermonde, is een realistisch behandeld landschap, dat zeer waar van algemeenen toon is, maar dat ons toch wat te veel uitgewreven, te uitgedast voorkomt.

Waarom rond den bepaalden vorm, die soort van deels glanzenden kring, deels voortzetting van lijnen geschilderd?

ISID. MEYERS van Brugge is een knap landschapschilder; dit bewijst hij ons door zijn *hoekje der bleekerij*. Wij noemen dit doek een kleine perel; wij schreven haast meesterstuk, en waarlijk, het ware niet overdreven, moest een kritiek het dien klinkenden titel geven.

Die roode, bleek donker en hevig groene tonen van dak, boomen, bladeren, en gras, zijn zoo harmonieus in tegenstelling met elkander gebracht, dat wij, om de waarheid te zeggen, nog maar weinig landschappen hebben gezien die zulk aangenaam en belangstellend uitzicht opleveren.

De Brusselsche kunstenaar JAKOB SMITS laat ons een biddend meisje zien, dat geheel en gansch in de manier van Frans Hals is afgewerkt. 't Is een heel verdienstelijk doek, dat den kunstenaar tot eere strekt.

De *Vleeschhuisbrug te Gent* door den jongen Gentschen kunstenaar, JULIUS DE WETTE is een stuk vol beloften en aanleg.

De *Herfst in de Kempen*, van JULES PLASKY van Brussel is een stuk, vol eigenaardige verdiensten, dat sterk in het oog springt door zijne breede manier van werken.

Nachtvuren, *Opkomst der maan in Vlaanderen*, door den Brusselschen kunstenaar A. MUSIN, is een dier doeken die, volgens sommigen, te veel gechikeerd en gansch konventionneel zijn.

Wij willen toegeven dat niet alle kunstenaars de natuur zien gelijk Musin, en dat zij ze daarom niet te slechter zien, doch dit belet niet dat de schilderij van dezen kunstenaar, zich aangenaam opdringt door de hevige tegenstelling van licht en bruin, door eene zorgvolle afwerking en door eene goed gekombineerde hevigheid van kleuren, die er, niettegenstaande het een nachteffekt verbeeldt, toch een schitterend doek van maken.

Het *Ruitersportret* van den Gentschen schilder JAN DELVIN, wordt terecht door de liefhebbers en kenners bewonderd. Het paard, het landschap, de kleederen van den jongen, dit alles is meesterlijk en waarheidsvol weergegeven, alleen bevalt de kleur of tint van het gezicht des knaaps ons niet te wel, zij is wat houtachtig.

JOZEF VAN SNICK, die kunstenaar die in een uithoekje van Vlaanderen, te Nieukerken, (Waas) als het ware half verholen, de kunst beoefent, maar, niettegenstaande zijn van alle kunstcentrums verafgelegen verblijf, zich toch reeds eenen goeden naam heeft weten te verwerven door zijne goedgeslaagde werken, bekomt thans, in de Gentsche tentoonstelling eenen ongemeenen bijval met zijnen groep oude vrouwtjes, die hij zoo natuurlijk, zoo gemoedelijk heeft weten weer te geven.

Zijn doek, *In het gasthuis* getiteld, mag als een der beste genrestukken aanzien worden. De teekening is keurig, de kleur schitterend, het effekt ongezocht en het algemeen aspekt bevallig, ja, laat het ons maar zeggen, recht vermakelijk.

De Berlijnsche kunstenaar A. NORMANN heeft twee doeken ingezonden. De *steine te Loffoden* en een *middernacht te Loffoden*, twee doeken, die, zonder overdrijven, de meesterlijke weergaven mogen genoemd worden dier grootsche, indrukwekkende landstreek die het sieraad van het Noorden is.

Deze kunstenaar blijft altijd dezelfde, 't is te zeggen, altijd even waar en frisch in zijne weergaven.

De Parijsche zeezichtschilder, TH. WEBER bekomt eenen rechtmatigen bijval met zijn *Onweder te Vlissingen*, dat onder de krachtigste weergaven van gansch het salon mag gerangschikt worden.

De *avond* (bloemen) van de Gentsche kunstenares, mej. VIRGINIE CLAES, is een paneel dat haar tot eere strekt. Hier ten minste heeft alles toch eenen bepaalden vorm, iets wat in hare andere schilderij het geval niet is.

Het verhaal van eenen held van HENDRIK KOKKEN, van Antwerpen, is eene goed getypeerde schilderij.

De figuurtjes zijn wel geteekend, de kleur is streng, de schikking der handelende pensonagien overgelukkig en de uitdrukking op de gezichten weergegeven, volkomen geslaagd, kortom, 't is een doek, dat den aanschouwer aanzet tot belangstelling in het verhaal van nen ouden patriot. Men is genegen ook te luisteren naar hetgeen de oude vertelt.

Het landschap van den Franschen meester JULES GIRARDET, is eene puik geteekende en zonnige weêrgave van een tooneel uit het dagelijksche buitenleven.

Na de Valkenjacht, van den Parijschen meester C. MONGINOT, is een bevallig stuk dat veel, en met reden, wordt geprezen. Als doode natuur mag het onder de beste stukken der tentoonstelling geteld worden.

De Gentsche schilder JOZEF VINDEVOGEL, laat een zeer verdienstelijk *meisjesportret* zien, welk, als schildering, zeer behendig gedaan is, dat wel is waar niet al te frisch van toon mag heeten, maar toch eenen aangenamen indruk achterlaat, en zeer goed moet gelijken, gelooven wij.

Zijn ander doek, *Kaïn* getiteld, is goed als gedacht en opvatting doch slecht weêrgegeven onder oogpunt van vorm en kleur.

Thans treden wij in zaal E, langs waar al de bezoekers de tentoonstelling binnen komen.

De eerste schilderij die de aandacht tot zich trekt, eerstens door hare hooge en groote verdiensten en tweedens door hare kolossale afmetingen, (zij beslaat gansch eenen vleugel der zaal), is *Lodewijk XIV in de duinen*, door den Parijschen kunstenaar F. TATTEGRAIN.

De jonge koning van Frankrijk op een krachtig wit ros gezeten en een ruiker bloemen onder den neus houdende, om den verpestenden geur, welken de honderden lijken der in de duinen gesneuvelden krijgers verspreiden, te verdrijven, bezoekt na den strijd, de streek waar zijne mannen den vijand hebben verslagen.

Met fieren trots staart hij over die uitgestrekte vlakte en zandachtige heuvelen, die zich, als sneeuwbergen door eene ondergaande zon beschenen, boven de zeevlakte verheffen.

De jonge vorst, of beter de toekomstige vorst, schijnt eenen afkeer te ge voelen voor al het gruwelijke dat hij daar voor oogen heeft.

Dit tooneel is aangrijpend en meesterlijk weergegeven. De teekening is zuiver, de schildering breed en gemakkelijk, de koloriet ernstig en volkomen in verhouding met de gehalte van het onderwerp, alleen de teekening van een paar figuren is slecht verzorgd. Kortom, 't is een doek dat wij onder de beste van gansch de tentoonstelling rangschikken.

De *Kerkgang*, van mejuffer JEANNE RONGIER van Parijs, is een welgelukt doek dat goed gestudeerd is en eenen gunstigen indruk maakt op den aanschouwer. De twee vrouwen zijn waarlijk meesterlijk gepenseeld, alleen de priester en de twee koorknapen schijnen ons wat verwaarloosd, als uitvoering.

In zijne: *Aan de oevers der Leie* door JULIUS WYTYNCK, den gunstig gekenden Gentschen dichter, toont deze kunstenaar dat hij niet alleen met de pen, maar ook met het penseel weet om te gaan.

Zijn landschap, in eenen algemeen warmen, zonnigen toon behandeld, valt, als manier van werken, een weinig in de schilderwijze van wijlen FELIX DE BAERDEMAECKER. Niet dat wij er onzen Vlaamschen letterbroeder eene grief van maken, wel integendeel, want het is altijd goed, den weg te volgen door talentvolle mannen ingeslagen, maar toch zagen wij liever den Gentschen kunstenaar eene meer eigenaardige, en oorspronkelijke schilderwijze aannemen.

De *Rusttijd*, van DAVID OYENS, van Brussel, is een dier zonderling geschilderde doeken, gelijk deze kunstenaar er alleen maakt. Een schilder is, in eene herberg een weinig gaan rusten en onder het drinken van een glas bier en het rooken eener smakelijke pijp, is de kunstdiscipel in slaap gevallen.

Een versleten onderwerp, zoo men wil, maar eene, volgens ons, nog meer versleten schildering. Wij verstaan waarlijk niet hoe het mogelijk is, dat een kunstenaar, zoo kwistig zijn talent en zijnen tijd verspilt aan het vervaardigen van tafereelen, die wel is waar getuigen van een ongemeen talent, maar toch in

den smaak niet vallen, omdat het publiek doorgaans niet houdt van die rotsachtige schildering.

Het *Dameportret*, van WILLEM CARTUYVELS, van Ninove, is een welgelukt doek dat zonder overdrijven onder de beste portretten der tentoonstelling mag gerangschikt worden. 't Is levend en sprekend van gelijkenis, heeft men ons verzekerd.

D*e Voorpost van Belgische gidsen*, van LEO ABRY van Antwerpen, is een stout geschilderd doek. Wij zien met genoegen, dat het getal militaire schilders, dat wel is waar maar klein is, toch stand houdt en zich met eere uit den slag weet te trekken; doch wij kunnen maar niet begrijpen, waarom Abry een zoo groot doek heeft genomen voor zulk alledaagsch, onbeduidend onderwerp.

Deze schilderij heeft te veel het voorkomen van een met figuren gestoffeerd landschap, en dit was toch, gelooven wij, dat niet wat de kunstenaar beoogde.

LEO HERBO, van Brussel heeft een heerenportret, waarin men den fikschen toets van den ervaren schilder ontwaart. In zijne Salomee, die boven in de ronde zaal prijkt, toont hij den bevalligen schilder te zijn die de vrouwelijke schoonheid met eene meesterhand weet te malen. De kop van Salomon is waarlijk eene tijpe van schoonheid, die flink en breed geschilderd is, het overige der figuur is mollig en natuurlijk weêrgegeven, alleen zijn hare handen te houtachtig, 't is te zeggen te weinig gemodeleerd.

In de roode laars door MENSEA TE NIZZA, aanzien wij als een meesterstuk. Daarin vindt men de overblijfselen der school van Fortuny terug; dat is geteekend, en geschilderd, dat verraadt kennis van vorm, daarin steekt diepte, daarin speelt het licht zooals het moet en zooals het in wezenlijkheid is.

Ziedaar heeren genreschilders, een kunstenaar die u tot voorbeeld kan dienen. Aanschouwt dien schoenmaker, dien baas uit de roode laars en gij zult uw hart voelen poppelen van verlangen, om ook zulke puike voortbrengselen onder de oogen van het kunstminnende en naar wezenlijk goede produkten snakende volk te kunnen brengen.

Het feest van eene schuttersgilde in Vlaanderen door den Antwerpschen kunstenaar EMIEL GODDING, is een lief tafereel, dat door het publiek goed gesmaakt wordt, omdat het veel schoone en aardige gezichten weergeeft. Als groepeering vinden wij de personen te veel opeen gedrongen, en de kleur is ook op sommige deelen wat schel, waardoor de schilderij een dekoratief of eenigszins gemeen uitzicht, zoo men wil, verkrijgt.

Wij hebben reeds betere stukken van dezen kunstenaar gezien.

Van zaal E, begeven wij ons naar hetgeen de kunstenaars terecht den verdoemden hoek heeten, niet omdat de werken welke er geplaatst zijn min verdienstelijk zijn dan die in andere zalen gehangen, maar wel omdat die plaats zoo ongeschikt is voor de schilderijen, dat men de werken die er geplaatst zijn, niet behoorlijk zien kan, zonder gevaar te loopen, bij den minsten misstap, van de arduinen treden te tuimelen en zich den nek te breken.

Wij willen spreken van den trap.

Wat wij ook vrij zonderling vinden, is dat men die plaats schijnt voorbestemd te hebben voor eenige Gentsche kunstenaars die reeds in de kunstwereld eene zekere faam hebben verworven.

Die handelwijze vinden wij niet heel *galant* van wege de heeren van den plaatsingsjury.

Dit gezegd, sommen wij de voornaamste werken op, welke wij daar aantreffen.

Aanval van kurassiers te Waterloo door LODEWIJK GEENS van Gent, een hoogst verdienstelijk werk van onzen militairen-schilder, dat wij, als het beste, welk wij tot nog toe van hem zagen, aanzien. De samenstelling is levendig en geestdriftig, de teekening der figuren keurig, de kleur waar, en de algemeene indruk aangenaam, zonder dat echter de voorstelling tegen een der hooger aangehaalde hoedanigheden zondigt. Wij wenschen L. GEENS eenen goeden kooper voor zijn puik stuk.

De *Schelde te Breskens* door ALFONS COGEN, ook een Gentenaar, is een tafereel dat wij vroeger reeds zagen, en dat wij om zijne goede hoedanigheden naar waarde hebben besproken.

Het *juffersportret* van G. MATTELÉ van Gent, mag onder de beste portretten, welke deze kunstenaar tot nog toe leverde, geteld worden.

Het gezicht is frisch van toon en de kleederen en draperijen zijn met zooveel gemak weergegeven, dat men waarlijk verbaasd staat, over den voortgang welken deze kunstenaar, die gewoonlijk bloemen en genrestukken schildert, in dit voor hem nieuwe vak heeft gemaakt.

De berken, *Maart*, van POL. VANDERSTRAETEN van Gent is een krachtig geschilderd landschap, dat den jeugdigen kunstenaar op eens tot eene ongemeene hoogte brengt. Dat hij voortwerke en vlijtig blijve studeeren, hij zal het ver brengen.

De Groenplaats te Antwerpen, door VAN ENGELEN, dier stad, is een paneel dat sterk in het oog springt door zijne hevige en schittereude kleur, alsook door de aangename groepeering der talrijke personen welke er op afgebeeld zijn en die met eene nauwgezetheid zonder weêrga tot in de kleinste bijzonderheden zijn weergegeven.

Wij vinden zelfs dat de kunstenaar wat te veel geofferd heeft aan den détail; zijn werk krijgt er door het uitzicht eener burgerschildering.

De ronde bovenzaal, alhoewel weinig geschikt voor het plaatsen van schilderijen, is toch ook ingelijfd geworden, niet om, zooals sommige bladen ten onrechte beweren, tot bergplaats te verstrekken aan de nulliteiten die ingezonden werden, maar enkel om die werken te plaatsen die in de benedenzalen niet behoorlijk konden gehangen worden.

Onder deze werken zijn er wezenlijk puike stukken, die, in der waarheid, eene eereplaats verdienen, maar niet een hoekje in eene bovenzaal die, van wege de helft der bezoekers, niet eens de eer van een bezoek geniet.

Dit gezegd als algemeene bemerking, verhaasten wij ons een kort overzicht te geven der voornaamste werken, welke er het meest worden opgemerkt door de weinige bezoekers van zaal L.

Wij beginnen met een paar schilderijen van EDMOND VANDERHAEGEN, van Blankenberge. Beide schilderijen zijn triptieken. De eene verbeeldt het vertrek der visschers van Blankenberge, de andere stelt den terugkeer der visschers voor.

Beide tafereelen zijn tamelijk wel geteekend, rijk van kleur en goed geschilderd alleen ziet men wel aan de teekening van sommige deelen en voorwerpen, dat de kunstenaar juist geen toonbeeld is van den zuiveren en korrekten teekenaar.

Zijne visscherstypen zijn echter goed weergegeven en alhoewel zijne schilderij er op sommige plaatsen onder oogpunt van vorm, wat jong uitziet, toch mag gezegd worden, dat het twee verdienstelijke stukken zijn, die een groot voordeel hebben, namelijk dit van te bevallen.

(*Slot in de volgende afl.*)

KAREL LYBAERT; Jste.

Kroniek.

Letter- en tooneelkunde.

- *Letterkundige kampstrijd.* - Er waren 24 tooneelstukken ingezonden voor den kampstrijd, uitgeschreven door de maatschappij *De Noordstar* van Brussel.

Woensdag avond, heeft de jury zijne werkzaamheden geeindigd; de uitspraak is onmiddellijk gevolgd en men heeft de geslotene briefjes bij de handschriften gevoegd, geopend.

De eerste prijs (700 fr.) is toegewezen aan den heer Alexander Dandois, voor zijn drama: *Lijden en sterven.*

De tweede prijs (500 fr.) werd behaald door den heer Nestor de Tière, voor zijn drama *Moederhart.*

De derde prijs (200 fr.), door August Henderickx, voor zijn drama *Hoop en Liefde.*

- *Koninklijke Vlaamsche Akademie.* - Een aantal belangrijke stukken en brieven werden in de zitting wan Woensdag 25 September ten gehoore gebracht; vele betreffen den huishoudelijken gang der Akademie; anderen vragen eene nadere beslissing.

Het getal leden, aanwezig in de vergadering, was zeer groot; een aantal briefwisselende leden woonden de zitting bij; de werkende waren schier allen tegenwoordig.

M. Stallaert had het woord voor eene hoogst belangrijke verhandeling over de vervalsching der geschiedenis van ons volksleven, door de niet genoegzame kennis der taal. Dit stuk, zoo geestig als grondig, zal plaats vinden in de *Handelingen.* Het zal bij de lezing een niet minder grooten indruk maken als bij de voordracht.

Hamerslagen waren het tegen zekere geleerden, die door het gemis van taalkennis, de meest dwaze onwaarheden in de geschiedenis hebben doen opnemen.

M. Fr. Willems handelde over de voornaamwoorden en zelfstandig gebruikte bijvoegelijke woorden - een niet minder belangrijk onderwerp. Hij drong er op aan dat de Akademie zou bijdragen tot het bekomen der eenvormigheid in de stelsels, opdat in de scholen eene hoogst gewenschte eenheid, bij het doceeren, zou gebracht worden.

M.A. Janssens bestemde voor de *Handelingen* een schoon gedicht, *Brugge*, dat rijk is aan dichterlijke grepen, en waarin een prachtige gloed werd opgemerkt.

De twee eerstgenoemde bijdragen kunnen tot verdere opmerkingen aanleiding geven. Het publiek zal ze in de *Handelingen* vinden.

Dr Hansen deelde de treurige mare mede dat de twintigjarige zoon van den beroemden dichter Klaus Groth, buitenlandsch lid der Akademie, na eene langdurige ziekte over-

leden was. Daaruit de oorzaak dat de onlangs gevierde dichter, op zoovele hulde bewijzen geen antwoord gaf. De Akademie deelt met Dr Hansen, in den rouw des diep getroffen vaders.

- Woensdag 16 October vergaderde te Gent, de Vlaamsche Akademie onder voorzitterschap van Em. Hiel, bij afwezigheid van M. De Laet, ongesteld.

Werden benoemd tot leden der kommissie, welke samen met het bestuur, kandidaten zal voorstellen voor de openstaande plaatsen (2 briefwisselende leden en 1 buitenlandsch eerelid): MM. Claeys, Snieders en De Pauw.

M. Van Even leest een aardig opstel over Francis d'Hearn, een Ierlander, die op het laatste der vorige eeuw, in België, Vlaamsche verzen schreef. Het opstel, dat het veelbewogen leven en de verdiensten van den bij ons ingeburgerden vreemdeling op voortreffelijke wijze doet uitschijnen, zal gedrukt worden in de *Verslagen en Mededeelingen.*

- *Prijskampen.* De keurraden door de Akademie benoemd ter beoordeeling van de *ingezondene verhandelingen* over de uitgeschrevene prijsvragen, zijn samengesteld, als volgt: *Over het gebruik en de verdwijning van du* en *dijn*, werden als keurrechters aangewezen Dr Willems, Dr Roersch en Dr Gezelle; voor de tweede prijsvraag, *Lofrede van J.F. Willems*, Dr Claeys, D^{r} De Vos, M. Coopman, en eindelijk voor de derde prijsvraag van Geschiedenis over den oorsprong der Belgische vrijheden werden MM. Mathot, Broeckaert en Prayon van Zuylen aangewezen.

- *Prijskamp voor Nederlandsche Letterkunde.* - Een koninklijk besluit dezer week gelast de Vlaamsche Akademie met het benoemen eener jury, die uitspraak moet doen in den vijfjaarlijkschen prijskamp voor Nederlandsche Letterkunde.

- Ter gelegenheid van de 200jarige herdenking van Willem Ogier's afsterven, werd de volgende gedenkplaat gehecht op den voorgevel van de Zilversmidstraat, 20, te Antwerpen:

WILLEM OGIER
TOONEELDICHTER
- te Antwerpen geboren -
17 *Juli* 1618
Stierf in dit zijn eigen huis
22 Februari 1689

- Onder de aanstaande uitgaven meldt men eenen verzenbundel *Vonken en Stralen* van Dr Eugeen Van Oye; eenen nieuwen bundel van Mej. Hilda Ram; *de Belgische taalwetten*, bekroond werk van den heer Prayon-Van Zuylen, en den tweeden druk van de Bo's *West-Vlaamsch Idioticon.*

- De heer Jan Adriaensen, Rijks schoolopziener te Antwerpen, bezorgde eene nieuwe uitgave voor het klassiek letterkundig Pantheon (Schiedam, Roelants) van de *Vlaamsche Poëzij*, bloemlezing uit de werken van Zuid-Nederlandsche dichters van onzen tijd. Vier deeltjes zijn verschenen. Elk deeltje kost 30 cents.

- De inschrijving voor een eeregeschenk aan Friedrich Bodenstedt, op 's dichters zeventigsten geboortedag geopend, heeft, na aftrek van de onkosten, een bedrag van 42,430 mark opgeleverd, welke som ter beschikking van den dichter is gesteld. Zoo vereert men de vaderlandsche schrijvers.

- De heer Aug. Snieders legt de laatste hand aan een roman, welke door het Davidsfonds zal uitgegeven worden; hij zal voor titel dragen: *Onze Boeren*, tooneelen uit den knuppeloorlog.

- De Antwerpsche afdeeling van het *Taalverbond* heeft besloten zich tot den gemeenteraad van Antwerpen te wenden, opdat deze den bestuurder van den Nederlandschen schouwburg zou verplichten meer oorspronkelijke stukken (namelijk de helft der gespeelde bedrijven) ten tooneele te voeren.

Toonkunde.

- *Vlaamsche muziek in den vreemde. - In den Haag.* - De maatschappij *de Toekomst* vergastte de residentie Woensdag avond op eene uitvoering van Benoit's laatste werk: *De Rhijn*, gecomponeerd op een tekst van Julius de Geyter. Vergastte, zeg ik, want *dit werk behoort ongetwijfeld tot het schoonste wat op dit gebied door moderne componisten werd geleverd*, vooral uit een instrumentaal oogpunt.

Het orkest, door Nicolaï goed voorbereid, hield zich evenals de koren flink; in het slotnummer werkte ook een kinderkoor mede.

Van de solo's waren de voornaamste aan Emile Blauwaert en Rogmans toevertrouwd. Beiden kweten zich voortreffelijk. Minder voldeed de Leidsche zangeres, mej. Wia Dijkema.

Aan het slot van *de Rhijn* werd aan Benoit door Nicolaï een lauwerkrans aangeboden onder fanfares van het orkest, dat daarna ter eere van den meester de *Brabançonne* speelde.

Benoit liet dan het *Wien Neerlandsch Bloed* aanheffen, waarop natuurlijk een donderend applaus volgde.

Na de pauze kreeg men nog eenige solo's voor zang en voor harp. Ook nu behaalden Rogmans en Blauwaert een schitterend succes met de voordracht van liederen van Huberti en Nicolai. Beiden moesten een extra nummer zingen.

In Amsterdam. - Op 29 November wordt te Amsterdam door de Zangvereeniging *Excelsior*, het heerlijk oratorio *De Oorlog* uitgevoerd, dat waarschijnlijk dezen winter ook te Munchen ten gehoore zal komen.

Te Londen. - In den loop der volgende maand zal ook

de 2e opvoering van den *Lucifer* plaats grijpen in de groote wereldstad aan de boorden der Teems.

Te Bradford (in Yorkshire) zal korts na de opvoering te Londen de *Lucifer* ook voor het publiek gebracht worden.

Dus dat de bestuurder onzer Vlaamsche muziekschool de wereld door beroemd wordt.

- Op 6 November heeft in het Conservatorium te Brussel, de prijskamp plaats gehad voor de opengevallene plaats van professor van fluit, ten gevolge van het overlijden van den heer Jan Dumon. De heer Theofiel Antoni, van Heist-op den Berg, fluit-solo van den Muntschouwburg, professor bij de muziekschool van Antwerpen, werd met eenparigheid als overwinnaar van den prijskamp uitgeroepen. Eere aan dezen Vlaming.

- Het is de heer Edgar Tinel die opzichter benoemd is der muziekscholen van België, in vervanging van den betreurden Karel Miry.

- De heer Frans Van Herzeele heeft de muziek geschreven op een nieuw oorspronkelijk drama: *De Gerechtigheid van Karel den Stoute*, dat in den Vlaamschen schouwburg te Brussel is gespeeld geworden. De muziek van den heer Van Herzeele wordt zeer geprezen. Zij is waardig van den componist, die zooveel liefs heeft voortgebracht.

Beeldende kunsten.

- De *Temps* meldt, dat drie prachtige portretten van Rembrandt, door de eigenares, de prinses van Sangan, te Parijs, aan Amerikanen verkocht zijn. Het schoonste: *professor Tulp*, *uit de Anatomische les*, is gekocht door den heer Ellsworth, lid van het *Art Institute* te Chicago.

Sterfgevallen.

- *Karel Miry.* - Gent en de muziek-kunst hebben een gevoelig verlies gedaan door het overlijden van den hr. Karel Miry. onder-bestuurder van het koninklijk Conservatorium, opzichter van het staatsmuziekaal onderwijs en van het muziekonderwijs in de stadsscholen van Gent.

De hr. Karel Miry werd te Gent in 1823 geboren.

Hij was leerling van den hr. Mengal, en nadat hij reeds verscheidene volkscomposities had gemaakt is hij zijne studies te Parijs gaan volledigen.

Nog zeer jong zijnde, werd hij bestuurder van de Maatschappij de *Melomanen* benoemd en bracht die koorzang-vereeniging tot eene hoogte, die haar onder de beste van het land deed rekenen.

Miry is niet alleen te Gent maar in geheel het land gekend voor zijne volksmuziek. Hij heeft onder andere met medewerking van wijlen Napoleon Destanberg verscheidene bundels koorzang en tooneelstukjes voor de lagere scholen gemaakt, die heden nog overal diensten bewijzen.

Hij heeft verscheidene operas gemaakt en een zijner voornaamste werken is wel de *Dichter en zijn droombeeld* met medewerking van H. Conscience.

Miry heeft ook nog een groot opera getoonzet, *Maria van Burgondië*, de blijspelen met zang *De Keizer bij de Boeren. De Rat in de val*, het drama met zang, *Elena* en een groot getal andere stukken.

Als volkszangen mag men noemen *'t Zijn de jongens van Gent* en *de Vlaamsche Leeuw*, die alleen voldoende zouden zijn geweest om zijne faam als volkstoondichter te maken.

Wij mogen herhalen dat het een groot verlies is voor de muziekkunst en voor zijne familie. Miry was een ieverige werker en heeft veel voortgebracht. Van zeer nederige afkomst heeft hij het door eigen krachtinspanning en werkzaamheid zeer verre gebracht en laat hij een zeer befaamden naam in de muziekkunst. Miry was ridder der Leopoldsorde.

Hij is overleden ten gevolge eener maagziekte, waaraan hij sinds langen tijd lijdend was.

Er is te Gent een komiteit tot stand gekomen, ten einde een gedenkteeken op te richten aan den volksgeliefden toondichter. M. Ad. Samuel, Bestuurder van het Conservatorium van Gent, is er de voorzitter van.

In den gemeenteraad werd door M. Duhayon voorgesteld eene der straten van Gent den naam te geven van Karel Mirystraat.

- De vermaarde Engelsche romanschrijver *William Wilkie Collins*, is op 23 September in den ouderdom van 65 jaar overleden. Hij werd te Londen geboren en was de zoon van eenen schilder van naam. De jonge Collins kreeg eene goede opvoeding, bracht twee jaren in Italië door, ging toen in den handel, maar werd kort daarna jurist. Als schrijver begon hij met eene levensbeschrijving van zijnen vader in 1848, waarop een aantal sensatie-romans volgen. Zijn *Women in white* (1860) maakte een verbazenden opgang, zijn *No Name* (1862) niet minder.

Collins, die een der trouwste vrienden van Dickens was, schreef met dezen ook voor het tooneel, maar zonder blijvenden bijval. Als romanschrijver onderscheidde hij zich door groote vlijt en door handigheid in het bedenken van spannende intriegen, die sterk ontroeren. Maar een hooger letterkundig genot konden zijne romans niet verschaffen en daarom zal van Collins niets meer overblijven, wanneer de werken van eenen Dickens, eenen Thackeray, eenen Eliot nog in vollen glans zullen schitteren.

- *Emiel Augier*, wiens einde sedert eenige dagen voorzien was, is aan eenen kanker overleden.

De beroemde tooneelschrijver werd geboren te Valence den 17 September 1820, en was bijgevolg zijn 70e jaar ingetreden.

Tusschen zijne merkwaardige tooneelstukken moet men *la Cigue*, *les Fourchambault* en *l'Aventurière* rangschikken.

- *Marcelin La Garde*, oud-bestuurder van het kunstblad

L'Illustration Européenne en schrijver van *Légendes de l'Amblève et de la Salm*, is onlangs te Brussel overleden.

Nieuwe Uitgaven.

- *Mijn Leesboek.* Poëzie en proza voor de lagere school door Pol de Mont en Frans Van Cuyck.

  1e stukje, voor het 5e en 6e halfjaar: 80 blz.
  2e stukje, voor het 7e en 8e halfjaar: 109 blz.
  3e stukje, voor het 9e en 10e halfjaar: 169 blz.

  Uitgave van W. Klock te Hasselt.
- *Onze nationale Letterkunde.* Eene keuze uit de werken der beste schrijvers, uitgegeven onder toezicht van Pol de Mont. Nr 10. Twee redevoeringen door J.H. Van der Palm. In 8o, 32 blz. Uitgave van We Pr. Jacobs en zonen te Ninove. Prijs fr. 0.25.
- 1489-1889. *Eene Bladzijde uit de Geschiedenis der stad Nieupoort.* Nieupoort en zijne visscherij in de 15e eeuw; het beleg van 20-28 Juni 1489; de Dankprocessie van Sint-Jan, door Edw. Vlietinck. In 8o, 132 blz. Oostende, J. Vlietinck. Prijs 1 fr.
- *Molleke*! Drij novellen door Is. Teirlinck. Inhoud: Molleke, Arme Vleermuis. Van Stekelke en Stekelinneke. 165 blz. Rotterdam, druk van P.J. Verlooy.
- *Verhalen en Novellen* door Al. Van Neste. Eerste reeks. In 8o, 170 blz. Ieperen, druk van Karel De Weerdt. Inhoud: 1. De Brand op 't Hooghgoed. 2. Op Grootmoeders hoeve. 3. Eene Misgreep. 4. Eerste Harteklop.
- *Vliegt de Blauwvoet?* Vlaamsche bijdragen uitgegeven door de letterkundige afdeeling der Maatschappij 'De Klauwaarts' te Antwerpen. Prijs per aflevering fr. 0.20 de 16 blz.
  Men teekent in in het lokaal der Maatschappij, Veemarkt, 7.
- *Graaf de Taillis en zijne zonen.* Uit de bloedige dagen der Fransche revolutie. Drama in 3 bedrijven zonder vrouwenrollen, door J. Verhulst. In 12o 78 blz. en 9 blz. muziek. Prijs fr. 1.50.
- Algemeene Aanwijzer van de Theoretische en Practische Muziekleer en de zielkundige, opvoedings- en opleidingsleer bij de Antwerpsche Muziekschool onder de leiding van Peter Benoit. Deel I. Tweede herziene druk. Antwerpen, Jan Boucherij. In 8o, 32 blz. Prijs 30 centiemen.
- *Vlaanderens Opstanding*, gedicht van P.P. De Nijs, muziek van G. Callebert-Reynaert. Aria voor Barytonstem. 12 en 3 blz. muziek met woorden. Uitgave van J. Van der Poorten te Gent. Met geïllustreerden omslag.
- *Vlaamsche Poëzie.* Bloemlezing uit de werken der Zuid-Nederlandsche dichters van onzen tijd. Eerste deel. Derde druk, 228 blz. Herzien en toegelicht door Jan Adriaensen, Schiedam, H.A.M. Roelants. Prijs 60 cents, fr. 1.30.
- Id. Tweede deel, door denzelfde. 224 blz. Prijs 60 cents, fr. 1.30.

Aangekondigd.

- Jaarboek van de letterkundige vereeniging *Jan Frans Willems* te Antwerpen. Omstreeks 200 blz. in S^{o}. Prijs fr. 2.
- *Kinderlooze Moeder*, novelle door Al. Van Neste.

[Nummer 11]

Eene koningsdochter
Treurspel in drie bedrijven
door Alfons Dekkers

Zie vorige aflevering blz. 499.

Tweede Bedrijf

IN DE ZEESTAD CHERBURG. - OPENE PLAATS.

Soldaten, zeeroovers en matrozen zingen, drinken en vieren hunne zegepraal.

I.

Jehan; de graven van Alençon en Harincourt.

(Zij komen op; Jehan wordt toegejuicht; zangers af.)

Harincourt.
Welnu! graaf van Alençon, uw bloed
En liegt niet; uw Jehan is een held.

(Jehan blijft sprakeloos en in diepe gedachten.)

Alençon.
'k Ben trotsch op hem; hij heeft den koning goed
Gediend. Doch, Harincourt, vergeet niet,
Dat maar het eerste deel van 't plan gelukt is.

Harincourt.
En 't zwaarste. Het Portugeesche smaldeel
Is veroverd, de schepen buitgemaakt,
En 's koningsdochter, Teresa, in ons macht.
Voorwaar! zij hield voorspoedige
Vaart ter bruiloft.

Alençon.
Inderdaad.
Maar lukt ons tweede deel niet, dan zal
Die vaart voor korten tijd gestuit zijn.

Harincourt.
Ha! ha! In Brugge wacht graaf Filips;

Intusschen kan licht Jehan een tweede maal
Verwinnaar zijn.

Alençon.

Ik weet niet; 'k vrees Teresa,

En ducht haar bloedverwanten. Jehan!

(Jehan ziet op.)

Gij spreekt niet, en staat daar, alsof ge met uw oogen
Den grond doorboren wildet. Kom!
Zeg me: wat zijn 't voor vreemde droomen?

Jehan.

(in gedachten.)

Droomen?...

Alençon.

Ja! droomen, en strijd met schimmen,
Schepsels van uw denken en verbeelden, en louter niets.

Jehan.

Ik wilde dat al 't gebeurde droomen waren.
Ik weet niet of ik voorwaarts wil
Of keeren, en of ik goed of kwaad doe.

Alençon.

Laat al dit ongepast bedenken varen.
Gij hebt een schitterende zegepraal behaald;
Maak werk nu van uw goed geluk,
En klim in macht en aanzien.

Harincourt.

Ja! 't is nu de tijd van handelen.
Gij kent des konings wil: Boudewijn
Van Henegouwen, onze bondgenoot,
Heeft, door zijn gade, Filips' zuster,
Erfrecht op het Vlaamsche graafschap.
Komt nu Filips huwelijk tot stand,
Dan blijft het machtige Vlaanderen alweer
In handen van een vijand. En verder: nu
Nog langer die Portugeesche koningsdochter
Gevangen houden, wordt gevaarlijk; men zou
Al spoedig 's konings tusschenkomst verdenken;
Terwijl het nu voor ieder klaar is, dat roovers
't Schelmenstuk begingen.

(Pedro komt op en spreekt in stilte tot Alençon.)

Alençon.

Gij zijt een schurk.
Wee u, indien ge spotten durft.

Pedro.

Heer! ik zag hem met mijn eigen oogen.

Harincourt.

Wie?

Alençon.

En al waart ge de duivel zelf, nog
Zou ik u niet gelooven.

Pedro.

Hij kwam in vliegende vaart
Gereden. Bij 't keeren der straat steigerde zijn peerd,
De wind sloeg hem de mantelplooi van voor
't Gelaat; en zoo, zooals ik u hier zie,
Zoo duidelijk zag ik hem.

Harincourt.

Wie toch?

Alençon.

Don Sancho.

Harincourt.
Don Sancho! den zoon
Van den koning van Portugal?

Jehan.
Teresa's broeder!

Pedro.
Ja.

Alençon.
Hier dient onmiddellijk
Raad geschaft; 't gevaar is groot.

(tot Pedro.)

Gij,
Gij gaat tot donna Teresa. Kent gij
Haar?

Pedro.
Ja, Heer.

Alençon.
En zegt haar
Dat zij heur vrijheid kan bekomen,
En dat haar losgeld op duizend ponden
Is gesteld. En verder zegt gij niets. Vraagt zij,
Van wien gij komt, of wie u zend, zoo blijft gij
Sprakeloos. Begrepen?

Pedro.
Ja, Heer.

Alençon.
Ga.

(Pedro af.)

Kom! don Sancho opgespoord.

(Allen af.)

II.

Teresa en Hofdame.

Teresa.
Ik ben gevangen; en sta hier dubbend, droomend,

En weet niet eens wat mij gebeuren zal.
Zijn 't roovers? Is 't staatsbelang? Is 't Jehan?
'k Begrijp het niet. Maar voel te beter
Hoe diep vernederd ik bukken moet,
Al onder het dwingend geweld, gescheiden en ver
Van de mijnen. Maar wat ik boven alles gevoel,
Dat is die oude, eenige smarte, waarbij
Het nieuwe lijden is als de droppel
In de zee gevallen en verdwenen.
Mijn hart is als doordrongen van een eenig,
Eeuwig wee.

Hofdame.

Verban dit treurige denken.

Teresa.

Jehan.... Wie voerde mij hier?
Ik zag u op de baren, bevelend
In 't gevecht; en een enkelen keer
Ontmoete ik uwen blik, en.... en....
Waarom beschuldig ik u niet? zeg!
Indien gij plichtig zijt, en gebieder
Van den zeeroof? Maar neen; 't spreekt

Luide in mijn gemoed: ik kan u niet
Vergeten, al vond ik schuld in u!

III.

Jehan, Teresa, Hofdame.

Jehan.

(op)

Donna Teresa! vergeef me. Ik kom tot u
Al smeekend.

Teresa.

Ha! eindelijk zal ik weten, aan wien 'k
Mijn ramp te wijten heb; 't verlies der vrijheid,
't Verbeurd verklaren mijner schepen, 't vermoorden
Mijner trouwe lieden. Spreek! Ridder!
Indien 't u mocht believen.

Jehan.

Gij zijt
Mijn meesteresse; gebied!

Teresa.

Schoon meesterschap,
Beroofd van vrijheid en onder dwang.

Jehan.

Beschuldig
Niet, ik bid u.

Teresa.

Wie is dan plichtig?
Gij gaaft het bevel.

Jehan.

'k Beken het.

Teresa.

En door u
Werd de aanval geleid.

Jehan.

Inderdaad.
Maar niet mijn wil was plichtig.

Teresa.

Verklaar u.

Jehan.

Ik doe 't. Op hooger gebod heb ik gehandeld;
En veinzen kan ik niet, al waar 't
Me leed of waar 't me schade; ik deed het,
Met blijdschap en met vreugde, al hopend....

Teresa.

Welhoe!...

Jehan.

Kwetst u de waarheid? vergeef me. Maar,
't Minst bedrog uit mijnen mond, aan u
Gepleegd, beschouwde ik als een vloekbre misdaad.
Ik moet, of 'k wil of niet, rechtzinnig zijn.
Ja! hopen dorst ik, al was 't klaarblijkend
Dat alle hoop voorbij is. Wie kan 't begrijpen?
En nochtans duidelijk roept de geest: de hoop
Is henen, en zelfs de twijfel wordt begoocheling.
Maar diep in 't harte woont een zonderling
Gevoel,

Teresa.
O, zwijg! zwijg!

Jehan
geheimnisvol
En onbegrepen; het spreekt zoo luid,
En overredend van gelukken, dat ach!
De geest stemt goedig toe, en 't hart,
Verrukt, gelooft en overtuigd is.
O, mensch! gij zijt een levend raadsel.

Hofdame.
Gelukkig dat uw geest de waarheid weet
Te erkennen.

Jehan.
Neen! hij gelooft in de toekomst,
Door hoop overrompeld. 't Is een onophoudend
Strijden, gelijk aan 't woelen en het drijven
Der baren van de zee. O, wonderbaar gevoel!
Soms stormt het in het harte met onuitstaanbare
Macht; en dan weer rust het, stil,
En effen, gelijk de gladde waterspiegel
In zoelen zomernacht; zoodat
De geest haast twijfelt of 't stormen
Ooit bestaan heeft, en alles slechts
Verbeeldingswijze leeft, om plotselings
Weer op te rijzen, met immer
Nieuwe kracht. Drang der hoop! gij zijt
Een marteling voor 't afgematte hart.

Teresa.
O kranke hoop! hoe kunt ge
Toch zoo sterk zijn?

Jehan.
Waarom toch!
Geloof ik aan 't onbestaanbare,
En hoop ik in 't onmogelijke?

IV

Jehan, don Sancho, Teresa en Hofdame.

(Sancho komt op.)

Teresa.
Sancho! Dank! o God.

Sancho.

Weg!

Teresa.

Broeder!

Sancho.

Weg van mij. Jehan! Gij hebt mij tot
In 't diepst der ziel gewond; Jehan! die 'k
Als een broeder liefhad; Jehan! geef rekenschap
Van den gepleegden smaad, of 'k eisch....

Jehan.

Sancho! o!
Ik bid u, niet verder.

Sancho.

Tot het uiterste. In den naam
Van den almachtigen God, bezweer ik u:
Geef rekenschap van den bloedigen hoon
Aan mij en aan mijn huis gedaan.

Jehan.

Eerbiedig
Breng ik hulde aan uw koninklijken stam en naam.
Eisch wat ge wilt: mijn hart, voor u, is een open
Boek gelijk, en, wat ge ook vragen moogt,
Ik lees daaruit, en woord voor woord, al
Wat er in geschreven staat.

Sancho.

Dat dan de waarheid
Met de wraak in strijde ga; en zegeviere,
Indien ze kan. Tweeledig was 't bescheid.
Het eerste luidde: dat koninklijk bevel
Den aanval heeft geleid,

Jehan.

Dat is de waarheid,

Sancho.

En 't ander: dat in twee harten woont
Een onvergefelijk gevoel, weerspannig
Aan den vaderlijken wil; weerspannig aan 't gegeven
Woord, en plicht, en recht, en eisch en staat,
Dat haast den stempel van de misdaad draagt.

Jehan.

Met trots en fierheid zie 'k u in 't gelaat,
En, wat ook hier, in dit hart, verborgen zij,
Geen vlek ontsiert het.

Sancho.

En ik wou
Twijfelen?

(tot Teresa)

O Koningsdochter! zoo kuisch
En rein, gesproten uit verheven bloed,
Gij ook... zijt.... medeplichtig.....

Teresa.

God!

Hofdame.

Heer! wat meent ge?

Sancho.

Of minstens plichtvergeten.

Hofdame.

Zij? O! welk een roekeloos verwijt.

Jehan.

Don Sancho!

Sancho.

Ja! ten minste is er plichtverzuim.
Een koningsdochter volgt de neiging niet
Van 't hart; maar offert zich aan God en volk;
En weegt de vorstenkroon te zwaar voor 't arme
Hoofd, dan kan 't bezwijken, ja; maar 't sterft
Dan toch, omgeven met al
Den glans der koninklijke majesteit, bestemd
Tot eeuwigdur ende heerlijkheid. Dien roep
Verloochenen is goddeloos verraad, en zij, die 't doet,

Is schuldig in de allerhoogste maat.

Jehan.
O! ware hij haar broeder niet.

Hofdame.
Heldinne
Van zelfopoffering is mijne meesteresse.

Sancho.
Uw meesteresse.

Hofdame.
Ja! mijn meesteresse.
Die, onder den drang der vreeselijkste rampen,
En nog vervolgd door broederlijke smaad,
Daar pal, onwrikbaar staat,
Met koninklijke koenheid, zoo deugdenrijk
En edel.

Sancho.
Het goud is ook een edel, rijk
Metaal; 't kan buigen, neigen, vleien;
't Kan zien met zoet en straf gelaat,
En deugdzaam zijn.

Hofdame.
Bij den Hemel! dat gaat te ver.
'k Verwerp uw redenloos verdenken; maar 'k zweer,
Bij al wat heilig is, zoo rein en vlekkeloos,
Als de Engelen des Heeren zijn, zoo rein
En vlekkeloos is zij.

Jehan.
Houdt op! en koom wat kan.
Zij is gevangen door Frankrijks wil, en door geweld.
Ik heb 't gebod volvoerd. En, opdat de waarheid
Krachtdadig blijk, naast de ambtsplicht,
Die mij handelen deed, woont hier,

(hart)

ach!
Een iets, met eene macht, en eerbied en ontzag,
Zoo eindeloos en diep, gelijk het ongepeilde
Diep der blauwe lucht; en noem het goed,
Of heet het kwaad, of hoe ge 't merken wilt,
Indien het slecht is, ik alleen heb schuld.

Sancho.
Verwarring heerscht in geest en hart, en duisternis
En nacht. Teresa! zoo gij onschuldig zijt,
Vergeef me; maar Jehan 's smaad eischt bloed.
Neem acht!

(hij trekt zijn zwaard.)

Jehan.

Gij dwingt mij? Welaan.

(zwaard.)

Teresa.

(tusschen beide)

O neen! erbarming!

(Overste met soldaten op]

.

Overste.

Don Sancho!
In naam des konings neem ik u gevangen.

Sancho.

Niet levend.

Jehan.

Hij, die een hand aan hem
Durft slaan, is man des doods.

Overste.

(tot soldaten)

Vooruit!

Alençon.

(komt op).

Laat af! wat gebeurt er hier?

Jehan.

Al waar 't
De koning zelf, wie hem durft raken, sterft.

Alençon.

Hier is een misverstaan; komt! volgt allen.

(allen af, behalve Teresa.)

V.

Teresa. *(alleen).*

O eindelooze rampen. Jehan! Broeder! God helpe. Ik wil niet Vallen in den strijd. Hij lijdt Onzeggelijke smarten; ik deel zijn lijden. Mijn broeder! o God! erbarm u onzer.

VI.

Teresa, Pedro.

Pedro

(op).

Donna, ik koom u melden dat 't oponthoud
Dat u bedroeft en wis bevreemdt, door enkel
Uwen wil kan einden. Uw losgeld
Is op duizend ponden vastgesteld.

Teresa.

In wiens
Naam spreekt gij?

Pedro.

Ik breng een boodschap. Beveel!

Teresa.

Wie zijt gij? Uw stem is gebiedend. Wie
Gaf u 't recht alzoo te spreken?

Pedro.

'k Bewijs u dienst, en leer u kennen wat u
Te doen staat.

Teresa.

Gij handelt alsof ik
In roovershanden gevallen ware. Nochtans....
Neen. Zeg! Wie is uw hoofdman?

Pedro.

Wat raakt u dat?

Teresa.

Zooveel, dat daar
't Bewijs ligt, dat gij een schurk zijt en bedrieger.
Wat is uw doel, en welke list is hier
Verborgen. Wie zijt gij? Spreek! Hoe zonderling;
Ik ken u. Die blik....

Pedro

(terzij).

Zij kent mij niet.

Teresa.

Ha! nu weet ik. Gij zijt een Portugees,
Een landverrader, en Pedro is uw naam.

Pedro

(terzij).

Doemnis! zij kent me.

Teresa.

Ellendeling! hoe durft
Ge u hier vertoonen? Gij! die in uw zwarte
Ziele eens 't plan kost smeden,
Voor goud uw vaderland, uw broederen
Te verkoopen. En die, gestoord, belet in 't booze
Opzet, uw handen dooptet in
't Onnoozel bloed der vrouw en kind
Van hem, die in uw judaszonde niet
Deelen wou. Gij zijt Pedro, de verrader,
En wist 't gevang te ontvluchten, waar u
De straffe wachtte; misdadig is uw doel.
Dreig niet! vrouwenmoorders, zooals gij,
Zijn laf.

Pedro.

Zwijg! Wij zijn alleen. Sinds
De eerste misdaad heeft menigmaal
Mijn dagge bloed gedronken. Ik kan u dooden.

Teresa.

Gij? Ik doe u beven en deinzen
Voor mijn blik.

Pedro.

Weg die blik! Gij maakt mij razend.
Weg!

Teresa.

Achteruit! moorder.

Pedro.

Weg!
Nog eens! Of 'k steek u blindelings neer.

Teresa.

Ik trots u; en weet, dat gij niet durft.

VII.

De vorigen, Jehan.

(Jehan komt op. Hij grijpt Pedro met de eene hand bij den gewapenden arm, en met de andere bij de keel. Hij werpt hem op den grond, en zet hem de knie op de borst.)

Teresa.

(roept)

Jehan.

(Jehan ziet op.)

Laat hem.

Jehan.

Ik zag hem dreigen, u
Dreigen. Hij moet sterven.

Teresa.

Neen. Jehan!
Luister.

Jehan.

Een oogenblik.

Teresa.

Neen! nu!
Ik eisch het. Sta op!

Jehan.

Welnu! wat wilt ge?

(hij staat op.)

En gij! gij hellebroedsel! indien ge roeren

Durft; dan pletter ik u den vuigen kop.

(Hij dreigt hem met den voet boven het hoofd; Pedro stuiptrekt van angst.)

Pedro.
Genade! Donna Teresa?

Jehan.
Zwijg! Spreek,
Dona Teresa; wat wilde die schurk?

Teresa.
't Is een onwaardige; hij sprak van losgeld,
En deed mij gelooven, dat zeeschuimers
Mijn schepen kaapten.

Pedro.
Ik werd gezonden!

Teresa.
Doch, 'k begreep den strik. En hem herkennend,
Noemde ik hem landsverrader en vrouwenmoorder.
Vandaar zijn woede, zijn bedreiging, niet waard
Besproken.

Jehan.
Mensch! uw uur is daar.
Gij gaat sterven.

Pedro.
Sterven! Ik?
Sterven? Neen!

Jehan.
Bereid u.

Pedro.
Sterven! De dood!
En dan, op eens! een eeuwigheid
Van vergelding en van wrake, met de handen vol bloed
En de ziele vol schuld. Neen! ik wil niet!

(Jehan nadert)

Wee! De dood! Donna?

Teresa.
Jehan!

Jehan.
Geen
Genade.

Pedro.
Donna! help mij! In naam der Moeder

Onzes Heeren.

Teresa.

Laat hem leven, Jehan.

Jehan.

Dit ondier! dat de hand tegen u
Verhief? Neen!

Pedro.

Om 's Heeren wille!
Doe mij niet sterven. Zie! ik kruip
Op mijne knieën, en kus het stof van uwe voeten.
Dood me niet.

Teresa.

Genoeg. Jehan! ik vraag
Zijn leven; gij moet het geven.

Jehan.

Is uw wil volstrekt?

Teresa.

Ja.

Jehan.

Hij leve dan.

Pedro.

Ha!

Teresa.
Doch eene zaak ik weten wil. Pedro!
Wie zond u?

Pedro.
Dat weet hij,
Beter dan ik.

Jehan.
Pak u voort! schurk!
En ontmoet ik u weer; dan rijg
Ik u aan mijn kling. Weg!

(Pedro sluipt heen.)

VIII

Jehan, Teresa.

Teresa.
Waar is mijn broeder?

Jehan.
Hij wacht u.

Teresa.
Hem gebeurt geen kwaad?

Jehan.
O neen! Aanstonds is hij vrij.

Teresa.
Wat meende Pedro?

Jehan.
Staatsrede.

Teresa.
Ik sta verbaasd. Dat
Is 't geheim, ja; men wil mij dwingen.
En gij! Jehan! gij ook?

Jehan.
Neen!
O neen! Slechts eene zaak bezielt mij;
Maar ook die zaak is heel mijn leven,
En in uw hand berust zij.

Teresa.

Gij dwaalt.

Jehan.

Waarom toch! blijft gij zoo
Hardnekkig in 't diepst van uw gemoed begraven,
Het woord dat in twee zielen de hoogste
Zaligheid moet storten.

Teresa.

En waarom
Durft gij zoo vermetel, 't geheim ontsluieren
Dat met een rouwkleed overdekt is?
Wie zegt u wat mijn ziel
Besluit?

Jehan.

Ik zeg dat.... En uw hart
Getuigt het mede. O! ik bid u,
Dringende, smeekend; zalf de wreede, bloedende
Wond; erbarm u mijner; spreek!

Teresa.

Weet gij dan niet, dat een koningsdochter,
Van onderdanigheid het voorbeeld geven moet?
Dat hooge stand op plichten steunt....

Jehan.

Maar naast de plichten staat het recht;

En 't recht des harten is onvervreemdbaar!

Teresa.
Doch boven 't recht heerscht kinderplicht;
En heilig is de kinderliefde.

Jehan.
Staat en stand,
En plicht en recht, het zijn al woorden,
Bron van twijfel; maar liefde is het hoogste goed;
Ik spreek in naam der liefde.

Teresa.
Ik zwijg
In naam der plicht.

IX

Jehan, Teresa, vluchtende ridders en krijgslieden.

(Op eens hoort men een trompet zeer hevig nood blazen. Nu volgt een tooneel van schrik en verwarring.)
Een ridder (komt opgestormd en roept:)
Vlucht! Vlucht! De Vlamingen! (af)
(Nog twee vluchtende krijgslieden loopen over het tooneel. De stormklok begint le luiden.)

Teresa.
Vlucht! Jehan.

Jehan.
Alleen?

Teresa.
Ja.

Jehan.
Neen.

(Langs alle kanten komen vluchtende ridders, soldaten en matrozen over het tooneel geloopen. Sommigen gespen hunne wapens aan al vluchtende; twee botsen tegen elkander; een krijgsman looptdwars over het tooneel en zwaait zijn zweerd boven het hoofd, in het midden draait hij op zichzelven als zinneloos van schrik en vlucht).
Een krijgsman (op, roepend.)

De stad is overrompeld; alles verloren.

(af)

Dit gedeelte moet buitengewoon verzorgd worden; anders bepale men zich bij de noodtrompet, een vluchtend ridder roepend: 'De Vlamingen! De stad is overrompeld! Vlucht!' de stormklok, en de tweespraak tusschen Jehan en Teresa.)

Teresa.
Ik bid u, Jehan! Vlucht!

Jehan.
Vluchte, wie vluchten
Kan. Ik blijf.

Teresa.
Spaar uw leven.

Jehan.
Wat geeft
Mij 't leven, gefolterd door de smarten. Waarom
Zou 'k leven?

Teresa.

Om mijnentwille.
Ga!

Jehan.

'k Verlaat u niet. Volg mij!

Teresa.

Ik kan niet.

Jehan.

Dan blijft er niets
Dan wanhoop over. En toch! nu nog!
Indien ge wildet. Ik zou u wijden heel
Mijn leven, goed en bloed; 'k zou al de schatten
Mijner liefde, uitstorten voor uw voet.

(hij knielt)

Erbarmen! Teresa! Spreek één
Woord; gij redt mijn leven.

(trompetgeschal)

Teresa.

Hoe scheurt ge mij
Het harte.

Jehan.

Teresa! Ik zie u smeekend
Aan, al biddend om uw heilige liefde.
Eén woord, of ik sterf.

Teresa.

Ik mag niet.

Jehan

(springt recht).

Welaan dan! Het vonnis is geveld.
Vaarwel! Teresa; vaar eeuwig wel!

(Hij wil zich verwijderen).

Teresa.

Wat wilt gij?

Jehan.

Den vijand te gemoet.

Teresa.

Neen!

Jehan.

En, stervend voor mijn land,
In het plichtbetrachten, de ruste vinden.

Teresa.

Neen!
Blijf! Vlucht!

Jehan.

Gij wilt niet.

Teresa.

Ik wil niet?
Ha! Gij tergt me. Ik wil niet!
Wanneer ik met den trots van 't koninklijke
Bloed, en hoop, en hart en liefde vertrappel
Met den voet; en in dien bovenmenschelijken
Strijd, het eigen leven Jehan's offer
Aan eergevoel en plicht! Ha! Ik wil niet!

Jehan.

Vervloek me niet? Ik zie u bevend aan,
Vol eerbied en bewondering. Gij staat
Als met een aureool van glorieglans
Omgeven, en, schitterend als het zonnelicht,
In al de majesteit van eergevoel
En deugd. Onweerdig ben ik uwer.
En neergeploft in 't diepste van de wanhoop,

Vertwijfelend en ontzind, niet wetend
Wat ik doe, vloek ik mijn onmacht
En ellende, en vlieg ter dood.

(ijlings af.)

X

Teresa. *(alleen)*

Helaas! Te laat! Mijn hart is verbrijzeld; mijn Jehan sterft.

(zij valt op de knieën, en gaat voort in vertwijfeling.)

O red hem! red zijn leven!

(zij bidt)

Barmhartigheid Des Hemels! ontferm u zijner. Geen Macht kan helpen; 'k aanroep Uw almacht. God! strek Uw alvermogende hand, hoedend en zegenend Over zijn hoofd. 'k Zal u mijn leven, Voor 't zijne geven. Erbarming! genâ!

XI

Teresa, Hofdame.

Hofdame.

(op.)

Ha! Teresa! Filips! De Vlamingen!
Gij zijt gered!

Teresa.
Ik ben verloren!

Hofdame.
Neen!
Gered!

Teresa.
Jehan!

Hofdame.
Hij is gevangen.

Teresa.

Hij leeft!

Hofdame.

Ja, ik zag hem; hij was alleen, en stormde,
Verwoed en als begeerig naar den dood,
De Vlamen tegen. Zij, verbaasd, verbluft,
Bij 't zien van zooveel overmoed,
Spaarden hem. Hij werd, door twintig armen
Te gelijk, ontwapend en geboeid.

Teresa.

Ha!

(Achter de schermen hoort men den krijgsroep der Vlamingen.) 'Vlaanderen den Leeuw!'

XII

De vorigen, Filips, Sancho, vlaamsche ridders en krijgslieden.

(Zij komen op. Filips gaat Teresa te gemoet; zij strekt hare

handen naar hem uit; maar laat zich in de armen der hofdame vallen, en blijft, als half bewusteloos, op hare borst rusten.)

Filips.
Teresa! wij brengen verlossing en vrijheid,
En veiligheid biedt u der Vlamingen hand.
Rust nu, lieve, met vertrouwen; wij varen
Naar Vlaanderland! waar liefde, eer, geluk
U wachten. God hielp! het onrecht
Werd verwonnen. Wij dulden geen
Hoon en wreken ons recht. Wee!
Wie den Vlaming schaadt of miskent.
Gij ridders en roovers! bukt voor ons macht.
Op! naar Brugge! kloeke soldaten!
Wij vieren triomf! en voeren, gevangen,
De vijanden mee.

Allen.
Heil! onzen Graaf! Heil!

EINDE VAN HET TWEEDE BEDRIJF.

Derde Bedrijf

IN BRUGGE EENE ZAAL IN HET KASTEEL VAN GRAAF FILIPS.

I.

Filips, Machteld.

Machteld.

(zij bewondert een prachtig gebedenboek).

Hoe schoon! Zie! de heilige Moeder Gods;
Hoe diep het lijden staat geprent
Op het aanschijn zoet, gebenedijd;
En Jesu, onze Heer, doorstoken
En doorboord. Hoe smartelijk
Is 't aanschouwen. - Wat is hij groot
Die zulke beelden scheppen kan en zoo
De ziel ontroeren.

Filips.
Ja! Frater

Dominicus is een meester. En ik was blijde
U 't wonderschoone boek te schenken,
Opdat het trooste.

Machteld.
Ik dank u.

Filips.
Want nu en dan toch drijft
Een zweem van treurnis u over
't Lief gelaat, en denkt ge aan vaderland
En vrienden.

Machteld.
Gij zijt zoo goed voor mij. - Vlaanderen
Is mijn vaderland.

Filips.
Machteld!

Machteld.
'k Bemin
Het land en het heerlijke volk, en zelfs mijn naam,
Den vreemde, is vergeten; en 'k noem mij Machteld,
Een Vlaamsche naam, den Vlamingen lief en dierbaar.

Filips.
Ook hoordet gij wat jubelend gejuich
Dit nieuws vierde en begroete.

Machteld.
Ja!
't Volk is edelmoedig; en heeft als dorst
Naar de liefde zijner graven.

Filips.
Wanneer die graven,
Door wijzen geest geleid, eerbied
Toonen voor Vlaamsche zeden en gebruiken;
Want anders, verkropt het volk den smaad;
En wee! wanneer in stonden van rampspoed
En gevaar, de vorst niet steunen kan
Op de liefde der zijnen.

Machteld.
Ik begreep het.

Filips.
Ja; gij! en in uw teeder en liefderijk
Gemoed, hebt gij 't geheim gevonden, om u
Te doen beminnen. O! mocht gij spoedig,
Spoedig reeds, volkomen blij zijn
En gelukkig. Baart Cherburg u nog droefheid?

Machteld.
Spreek daar niet van.

Filips.
Waarom niet?

Ik denk er dagelijks aan; en nooit en zal ik
Dulden, dat 't minste leed u
Straffeloos gebeure.

Machteld.

Het is zoo schoon
Geleden smaad vergeven.

Filips.

En waar blijft
't Recht dan en des vorsten plicht, het kwaad
Te beteugelen en de misdaad te straffen?

Machteld.

Was hier
Wel misdaad?

Filips.
Hoe nu! Uw schaking,
En de roof, en 't overboord werpen en verdrinken
Van vierduizend uwer lieden, te gruwelijk
Om te herhalen.

Machteld.
Was 't niet op hooger bevel
Dat 't feit gepleegd werd?

Filips.
Dat raakt mij niet.
Ik ken hier niemand, dan roofridders
En zeeschuimers, die vóór Cherburg het feit pleegden.
Zij deden 't kwaad; en ik, ik straf ze,
Ondanks wie ook. En niemand
Heeft de macht hier tusschen beî te treden.

Machteld.
Ook uw gade niet?

Filips.
Gij? Is 't niet,
Na 't recht, in de eerste plaats
Om uwentwil, dat wraak genomen dient;
En kan of mag de graaf van Vlaanderen dulden,
Dat zijne bruid gehoond wordt? Doch ja,

(Een overste verschijnt op den achtergrond).

't Is beter, daarover niet te spreken.
Verschoon me, lieve; kommervolle zaken
Roepen mij. Ik ben al spoedig weder.

(Filips af met overste).

II.

***Machteld** (alleen).*

Wat is hij goed voor mij, die trotsche Filips. En ik! ondankbaar, plichtig Misschien. - Jehan!... Duizendmalen Heb ik uw beeld verjaagd, en duizendmalen Zag ik het weergekomen in 't schuldige droomen. En ik wil niet! Gods sakrament Heeft mij verbonden. En moest ik strijden tot den laatsten Snak des levens, en moest mijn hert, het arme, Breken; aan u ik ben, o Filips! Aan u alleen, en tot der dood. De dood.... De mensch is sterfelijk; en niemand, niemand Weet; want alles kan; indien, Indien hij.... Gevaarlijk denken! verbergt gij niet Een afgrond in uw veld van rozen? En wie! wie wijst me, in dit

Roekeloos hopen, de grenze tusschen schuld En onschuld. Weg dan! Ik moet, In 't vol bewustzijn der onnoozelheid Het hoofd verheffen. Kon ik uw Leven redden; ik deed het, Filips! mijn gemaal, Al kostte dat het mijne. Gij! gij leeft! En Jehan! ligt begraven; voor eeuwig, eeuwig....

III.

Machteld, Hofdame.

Hofdame

(op).

Gravinne! Jehan is ontsnapt!

Machteld.
En gevlucht?
In veiligheid?

Hofdame.
Men twijfelt nog. Hij wist
Uit Aardenburg te ontkomen; en verder
Heeft men 't spoor verloren. Men vreest,
Hij is in Brugge.

Machteld!
Hier? - Onzin!

Hofdame.
't Is een vermoeden,
Sinds ettelijke dagen reeds bemerkte men
Met onrust, zonderlinge lieden,
Bespieders, dacht men, die ronddwaalden
In Aardenburg, Damme, Blankenberge,
In al de steden, waar Fransche ridders en roovers
Gevangen liggen, en ook alhier. Men ducht
Een aanval, gewapender hand, en bij
Verrassing.

Machteld.
Wat voeren die vreemden
Dan in hun schild?

Hofdame.
Men zegt zooveel, dat ik waarlijk
Niet meer weet wat ik gelooven zal.
Men spreekt van zending en Fransche gezanten;
En sommigen beweren, dat dit uw kasteel,
Ja, zelfs, uwe schaking, het doel is
Van hun pogen.

Machteld.

Hier! in Brugge. En Jehan!
Neen! dat is onmogelijk.

Hofdame.

Ook
Zijn uitzonderlijke middels van verdediging
In 't werk gesteld, en alles zoo geregeld,
Alsof we in vollen oorlog waren;

Tot de wachten op de muren zijn verdobbeld.

Machteld.
Is 't waarheid? Kom! ik wil het zien met eigen oogen.

(Beiden af.)

IV.

Jehan, Alençon en Pedro.

Jehan komt op met Alençon en Pedro; deze laatste blijft terzij staan. Jehan werpt de kap of mantel die hem onkennelijk maakte, van het hoofd.)

Jehan.
Hoe! gij! graaf van Alençon?
In die lange, duistere gangen
Was 't onmogelijk u te herkennen.
Zijt gij mijn redder?

Alençon.
Ja; in naam van den koning,
Die uw diensten eischt.

Jehan.
Waar ben ik?

Alençon.
In 's graven kasteel.

Jehan.
Filips?

Alençon.
Ja.

Jehan.
't Is hier mijn plaats niet. Wat verlangt men
Van mij?

Alençon.
Gewichtige zaken, en van wier
Uitval, het welzijn van het land
Afhangt. 't Is een gevaarlijk spel, en juist
Daarom, u opgedragen;
Omdat uw kunde, moed, beleid
En trouw, ons wel bekend zijn. Luister:
Machteld, gravin van Vlaanderen, moet geschaakt....

Jehan.
En ik?

Alençon.
't Is volstrekt noodzakelijk.

Jehan.
Nooit!

Alençon.
Gij spot? Jehan!

Jehan.
Liever duizend
Dooden, dan ooit....

Alençon.
't Is 's konings bevel. Kom!
Gij stelt u de zaken verkeerdelijk v*oo*r;
Is 't niet beter, wanneer het toch zoo
Zijn moet, dat ééne vrouw ontvoerd worde;
Dan dat weer, in den bloedigen strijd, honderden
Levens geofferd worden? Blijf kalm;
Aanhoor mij. Het is uit liefde

Tot u en tot belooning van uw erkende
Dapperheid, dat wij u kozen. Verneem dan,
Dat, bij goeden uitslag, u
't Graafschap Vermandois, met goed en titel,
Geschonken wordt. En waar 't nu niet dwaas,
Het geluk, dat u in de armen valt, te laten
Voor een ander; want vast is het besloten, het moet
Geschieden. Zelfs, indien de zaak
Mislukt, heeft Pedro last, in 't uiterst
Geval, de gravin te dooden.

Jehan.
Wie zegt ge?

Alençon.
Pedro. Die man dáár. Hij wacht.
Ginds zijn de trappen van den kerker, die
Tot de onderaardsche wegen leidt.

Jehan.
Vermandois? Is 't niet het Fransche
Graafschap van Filips?

Alençon.
Juist, hetzelve; en de eerste
Stap tot roem en grootheid.

Jehan.
Welnu!
'k Aanvaard. Ik beloof u plechtig,
Ik zal mijn plicht doen, wat ook gebeure.

Alençon.
Dat is voldoende. 't Is goed begrepen;
Alle oogenblikken kan Machteld komen;
Gij wacht op de eerste goede kans; Pedro
Is bereid tot hulpe. Dan, gij vlucht langs dezelfde
Gangen; aan den uitgang hoedt een herder
Zijne kudde; 't is een der onzen. Hij toont u
De plaats waar peerden klaar staan;
Zij voeren u naar zee; daar ligt een schip,
En gij! zijt graaf van Vermandois. Ik ga,
En werp een laatsten blik op alles. Goedheil!

(Af met Pedro.)

Jehan.
Vaarwel.

V.

Jehan *(alleen).*

Zoo komt aan alles dan Een einde; ik speel het laatste deel mijns levens, En leerde zaken, twee in tal. Dat gij, O hoop! bedrieglijk zijt en valsch; en gij! O liefde! waar en echt. Want: van u,

O hoop! en komt er niets; en gij! O liefde! blijft getrouw, brengt den dood.... Ik sterf voor haar, voor Machteld! Teresa! al stervende red ik uw leven. Doe ik goed! Ja. Nog kan ik Vluchten; de weg is open. Blijven is sterven; Vrijwillig verlies der trouwlooze hoop; Vluchten is leven; maar dooden Teresa, Vermoorden de liefde, de reine. Ik blijf.

(Hij gaat terzij en roept met gesmoorde stem).

Pedro!

VI.

Jehan, Pedro.

(Pedro op; hij heeft een wapen in de hand, dat hij halvelings verbergt).

Jehan.
Kent ge mij?

Pedro.
Ja; maar al te wel.

Jehan.
Hoor dan. Gij zijt gelast de gravin
Te dooden.

Pedro.
Ja, als 't dringende nood is,
En de schaking onmogelijk wordt.

Jehan.
Zeg!
Herinnert ge u Cherburg nog,
En wat ik beloofde indien ik u ooit
Ontmoette?

Pedro.
Ja; gij zegdet:
'Dan rijg ik u aan mijn kling.'

Jehan.
Welnu!
Ik beveel u terug in den kerker te gaan,
En te wachten aan den voet van den trap; en verzet gij
Eén stap, dan doe 'k mijn belofte gestand.
Ga!

Pedro

(terzij, al weggaande).

De punt is scherp; ik speel onder
Of boven. Ik ben in nood; het moet. Brood
Of dood. Opgepast!

(Af.)

VII.

***Jehan** (alleen).*

Vaarwel

Dan, bedwelmende liefde; vaarwel, Gij, begoochelende hoop; vaarwel O zoete droomen van heil, geluk En eeuwige minne. Kinderen der verbeelding, Deels der waarheid, verwarring van beide, En van wijsheid en dwaasheid. Gevoelen kan ik; Maar niet begrijpen. Toen ik u 't eerst Ontdekte, gij hardnekkig gevoel! dan stond ik Recht met mannelijke trots en fierheid, en was zeker U te overwinnen. Maar slechts één Enkele oogslag was voldoende. Had ik van eerst af durven vluchten; De moed, de kracht, de wil ontbraken, En 'k toefde weer bij 't zoete denken; Doch 't zou voor éénen, éénen stond zijn, En dan voor eeuwig, eeuwig uit zijn. Ja; eer nog de geest gedacht had, Was reeds het hart alweer gevangen. Ik zou 't bij anderen wis bevatten, en bij Mijzelven bleef ik blind. Ik kan het Niet eens gissen. Kom! dat het gedaan zij. Daarboven vind ik hulpe, Daar wacht de deugd vergelding, Zelfopoffering! eeuwig heil. Teresa! Voor mij zijt gij verloren, de plicht gebiedt. Machteld, gravin van Vlaanderen, uw leven Is in gevaar; doch Jehan waakt. Jehan?...

(Met uiterste droef heid).
(Hij gaat naar de zijde langs waar Pedro verdween).

VIII.

Jehan, Machteld, Hofdame.

Machteld

(al sprekende komt op met hofdame.)

Inderdaad! het is als waren wij
In vollen oorlogstijd, en overal
Is 't krijgsvolk in de weer.

(zij ziet Jehan)

God! Gij?
Gij! Hier? Rampzalige! Zwijg!
Weg! Geen woord; ik mag u niet
Aanhooren. O! ware ik liever
Nooit geboren, dan zulk een ure te beleven.

Gij! in wien ik betrouwde gelijk in de kuischheid
Van mijn eigen harte; gij! gij durft
Uw ontheiligende voeten, zetten,
In mijn echtelijk huis, waar de trouw heerscht!
Als op een troon van vlekkeloos goud en onaantastbaar
Diamant. Neen! Geen woord!
Onweerdig hebt ge mij bedrogen.
Ik dacht u rein, verheven, gelijk een geest
Uit hooger sferen; ik streed om u, en leed
Onzegbre smarten. En gij! draagt
In uw huichelend gemoed, het denkbeeld van besmetting
En onteering. Ga weg van mij!
Uw daarzijn heeft mijn huis ontwijd.

Jehan.
Eén woord?...

Machteld.
Niet één; want ieder
Woord verwekt verachting. Ga! O! mocht ik
Sterven; want ach! de dag verging in duisternis.

Jehan.
Aanhoor me?

Machteld.
Neen! Ik gebied het u;
Vertrek!

(Jehan wil weggaan).

Hofdame.
Gravinne! indien hij
Schuldig is, dan storte Gods vermaledijding
Hem over 't hoofd; doch indien hij,
Onschuldig....

Jehan.
Ik ben onschuldig; uw leven
Is in gevaar.

Machteld.
De dood is geen gevaar
Wanneer 't gevaar der schande dreigt.

Hofdame.
Laat hem
Spreken.

Jehan.
't Is wel het minst, dat hij, die sterven
Gaat, u nog eens spreke. Luister:
Ik werd uit het gevang gehaald, en hier geleid
Door hooger toedoen, en onbewust
Waarheen ik ging, en wat men wilde.

Eerst hier vernam ik, dat ik u schaken
Moest, en weigerde. Maar toen ik hoorde,
Dat hij, die me verzelde, den last had u
Te dooden, dan nam ik aan, en gretig aan,
Om u te redden, al vreezend dat soms
Een ander mijn plaats zou nemen.

Machteld.
Wie zegt er dat gij sterven gaat?

Jehan.
De weg langs waar ik kwam is afgesloten.
De mijnen zijn mij tot vijand. En in uw huis
Brengt iedere stap den dood.

Machteld.
Is dan geen
Uitkomst, geen vlucht meer
Mogelijk?

Jehan.
Neen. En dan, ik vrees den dood niet.

(Pedro komt ongemerkt op, en verbergt zich terzij van het tooneel).

Machteld.
En mag ik u dan, en kan ik u dan,
Hier onder mijn eigen oogen,
Bezwijken zien. De weg langs waar
Gij kwaamt? Wilt gij hulp?

Jehan.
Neen;
't Waar nutteloos, en bracht u in gevaar.

Machteld.
En toch! het moet.

(tot hofdame)

Breng raad! Ginds!
Vermomd misschien? O! kon ik bidden nu,
En raad ontvangen.

(zij knielt met de handen op 't gelaat).

Hofdame.
Onmogelijk.
Al de uitgangen zijn bezet, en het slot
Vol gewapenden.

(Jehan en hofdame gaan achter op het tooneel, als wilden zij onderzoeken of nog mogelijkheid tot vlucht bestaat).

Pedro

(terzij).

Nu, nu zal het gaan.
Eén stoot, en 'k heb nog tijd;
Ik vlucht. Kom! nu, terwijl zij bidt;
Mijn zonde zal minder groot zijn.

(Hij gaat sluipend naar Machteld; wanneer hij op het punt is haar te treffen, staat plotselings Filips achter hem en slaat Pedro neer).

Pedro

(slaakt een rauwe kreet en valt).

Ha!

Machteld

(springt recht en roept).

Filips!

Hofdame

(gilt).

Help! Help!

(Jehan met uitgetrokken wapen en hofdame komen voor op het tooneel).

IX.

Filips, Jehan, Machteld, Hofdame, ridders en hovelingen.

Filips.
Vermaledijding en vervloeking over u!

Gij! ridder! wat doet gij hier!
Spreek! of 'k verpletter u voor mijn voeten.

Jehan

(kalm en grootsch; hij werpt zijn wapen weg).

Dood mij.

(Ridders en hovelingen komen achtereenvolgens opgeloopen)

Machteld.
Spaar hem! Hij kwam om mij te redden.

Filips.
Of kwam, als helper van een sluipmoord.

Machteld.
Neen! Ik zweer het.

Filips.
Tart mij
Niet, ridder! gij moet spreken.

***Jehan*,**
Dood mij; wat kan ik beter zeggen?

***Filips*,**
Ik wil eerst weten.

Hofdame.
Het is eenvoudig.
Hij werd gelast de gravin te schaken, en weigerde.
Maar toen hij vernam; dat bij mislukking,
Onze edele gravin vermoord moest worden;
Dan kwam hij hier om haar te redden.
Het is enkel door een ongelukkig
Toeval, dat zij bijna gedood werd.

Jehan.
't Is de waarheid.

Filips

(tot de ridders).

Hoe komt die ridder vrij?
Spreekt op! en geeft mij antwoord.
Waar blijft de trouw van ridders en soldaten,
Wanneer de vorst den vijand in de sterkte
Vindt? Is er dan geen veiligheid, zelfs
In mijn eigen huis? Wie zijn
De verraders?

(de schaar der ridders gaat open)

Een Vlaamsch ridder (komt op en zegt:) De graven van Alençon

En Harincourt, vragen gehoor, in naam
Van den koning van Frankrijk.

Filips.

Zij komen te goeder
Ure.

(ridder af.)

Ik zoek geen licht meer;
Maar recht ik doen zal.

X.

Filips, Jehan, Alençon, Harincourt, Machteld, hofdame, ridders, enz.

Alençon

(op met Harincourt.)

In naam van Filips August,
Koning van Frankrijk, aan zijn vassaal,
Filips, graaf van Vlaanderen, zij kond gedaan:
Geeft hij die edelen en mannen van wapenen

Niet vrij; dan zal hij, onze machtige koning,
Zelf naar Vlaanderen komen, en hem, in boeien
Gekneld, gevangen naar Parijs voeren.

Filips

(tot Jehan).

Gij
Waart de hoofdman der zeeroovers. Zeg mij,
Waarom gij 't smaldeel mijner bruid
Veroverd hebt, en haar gevangen.

Jehan.

Omdat
's Konings last zóó luidde. Het is geen
Geheim meer. En ik erken het: ik heb,
Naar krachten, het koninklijk gebod
Volvoerd, zoodat er duizenden
Gevangenen in zee geworpen werden.

Filips.

(tot Alençon en Harincourt)

Graven! Kent gij dien ridder?
Hij was de aanleider van den zeeroof.
Ik beveel: hij worde, op staande
Voet, in 't hart doorstoken.

Alençon.

Hij!

Machteld.

Ach!

Filips.

Geen vreemdeling stelt
Ons de wet; de Vlaming is hier meester.

Alençon.

Vrees des konings gramschap.

Filips.

Wanneer ik goed
Doe, vrees ik niets of niemand.
Geen macht ter wereld kan mij
Beletten, het recht te handhaven.

Alençon.

Wee
Uwer! wanneer de koning....

Filips.

Luistert! In mijn
Land wordt het moorden met den dood betaald.

Ik spreek het vonnis uit der dood, over
De vierhonderd ridders en roovers door mij
Gevangen in Cherburg. Ik gebied: het oordeel
Worde uitgevoerd in uw beider
Tegenwoordigheid; morgen; opdat uw koning
Wete, dat ik het recht doe, zooals ik
't Versta. En Jehan!... Mijne wapenlieden!
Volbrengt mijn bevel:

(twee wapenlieden treden vooruit

Alençon.
Laat af!

Filips.
Wat meent gij?

Alençon.
Ik bid u, bedenk u toch.

Filips.
Ik heb gesproken.

Alençon.
Spaar hem ten minste.

Filips.
Waarom den schuldigste?

Machteld.
Wees goedertieren?

Filips.
Ik ben rechtveerdig.

Alençon.
Spreek, Heer;
Wat wilt gij? Een losgeld? - Vraag!

Filips.
Ik wil,
Mijn plicht gestand, recht doen

Machteld.
Recht
Doen, en genade schenken; 't is beide weerdig
Van een vorst.

Alençon.
Ach! ik smeek u, edele
Vrouwe! verwerf genade, daar, waar
Mijn stem onmachtig is.

Machteld.
Filips?

Filips.
Mevrouw, 't is al vergeefs.

Machteld.
Uw wil is dan
Onwrikbaar; geweldig drijft mijn hart mij.
Gij weet waarom hij hier kwam;
Gij weet, hoe hij mij vroeger
Redde; o Filips! herinner u;
Ik smeek u zoo dringend om genade.

Filips.
Te laat!
Het vonnis is geveld.

Alençon.
Gij hebt het recht van genade.

Machteld.

Ja; heer.

Filips.

Maar niet van willekeur.
Het is geen wreedheid; maar de onverbiddelijke
Wet geleidt mij. Als vorst kan ik
Niet ongestraft gehengen, dat mijne bruid
Gehoond werd. Ik doe mijn plicht.
En 'k roep u op, mijn ridders!
Geeft getuigenis! Indien één
Enkele uwer kan bewijzen,
Dat 'k overdreven oordeel vel,
Dan geef ik Jehan de vrijheid. Spreekt!

(Allen zwijgen).

Jehan.

Ik spreke dan. Vorst! Ik zeg
Het u; het is een heilige plicht, te waken
Over 't recht des lands. Ik bedreef geen
Misdaad; maar wat ik deed,
Verdient de doodstraf, naar eisch en gebruik.

En ik verklaar: indien ik
Graaf waar, en gij waart Jehan,
Ik zou u met den dood betalen.

Machteld.
O trotsche,
Schoone, edele taal! Filips?

Jehan.
Gravinne!
Uw medelijden ontroert me
Tot in 't diepst des harten. Hoe dank
Ik u, en dank ik God, dat ik u kennen
Leerde, u dienen mocht. Gedenk
U mijner.

Machteld.
Voor u ik bidde heel
Mijn leven.

Jehan.
Al stervende groet ik u.
Vaarwel! Hiernamaals groet ik
U weder.

Filips.
Machteld! verwijder u.
't Is tijd.

Machteld.
Ongelukkige! ik ben
Onmachtig u te redden; en,
Zijn wij slaven, verheven dienaars van plicht
En zending; toch, in der eeuwigheid zal ik u danken.
Vaarwel!

(af met hofdame).

Jehan.
Kom! Ik ben bereid;
Met God verzoend. Heer! ontferm
U mijner ziele.

Filips.
Dat recht gepleegd worde.

(Jehan wordt doorstoken en valt).

Alençon.
Hij is mijn zoon!

Filips.
Te laat. Gaat,
En boodschapt uwen koning wat gij gehoord,

Gezien hebt. Het is 't antwoord van den graaf van Vlaanderen.

(De Graven, Alençon ondersteund door Harincourt, gaan langzaam weg. Het doek valt).

EINDE.

Poëzie

I.
Os en ezel.

Aan zekere volksopruiers.

‘Ik zou wel weten’ zegde de ezel tot den os
‘Zoo gansche dagen, 's morgens vroeg
En 's avonds laat, dien zwaren ploeg
Te trekken; steeds dat juk te torsen; 'k zou wel los
Geraken, maat; ik beet en sloeg.’

En 's anderendaags, toen pas de morgenschemer glom,
Kwam wêer de kloeke boer daar aan,
Met akkerstok en tuig gelaân.
Het was een hemelsch weer; het stoppelland moest om,
Geëgd, en ook gezaaid het graan.

Maar de os, door trotschheid aangedreven, gaf den bras
Van juk en ploeg. Hij wilde niet;
Hij loeide vreeslik, sloeg en stiet;
Zoodat de pachter dacht, dat 't beest bezeten was;
En stom van schrik den stal verliet.

‘En toch’ zei hij ‘nog heden moet mijn werk gedaan.
Indien ik maar den ezel nam;
Dat is een van den goeden stam:
Gezond is hij en sterk gelijk een paard. Kom aan!
Hij zal gedwee zijn als een lam.’

En Langoor moest in 't haam, een haam zoo zwaar als lood.
Hij stampte wel en balkte luid;
Maar 't hielp hem niet, hij moest vooruit;
Vooruit naar 't stoppelveld, zooals de boer gebood,
Of, klets! de zweep neep in zijn huid.

Vooruit den ganschen dag; wat rust ter nauwernood.
Geheel zijn lichaam deed hem zeer;
Hij was zoo moe, hij kon niet meer.
En 's avonds laat kwam hij, bij zijnen stalgenoot,
Oprecht meer dood dan levend weer.

‘Och, maat!’ zei hij ‘wat is de boer op u verstoord!
Naar 't slachthuis moet ge;... toe! hervat
Uw werk, wees braaf en minder prat.’
En 's anderendaags trok de os den zwaren ploeg weer voort,
Als had hij nooit een gril gehad.

Een ieder is een taak beschoren: de eene is licht
En de andere zwaar; dies luister naar
Den raad niet van den babbelaar,
Die soms den braven werker 't hoofd op hol brengt; *zwicht*
De luiheid; *werk verheugd en spaar*

JACOB STINISSEN.

II.
Sneeuw in de zon.

Aan eene tachtigjarige Dichteres.

Zie, terwijl 'k hier dubbende zit te denken
welk een needrig bloemetjen in uw kroon ik
best wel vlechten kon, o vereerde Vrouwe,
Staar ik naar buiten....

Heerlijk schouwspel! Sparkelend in den zongloed,
glimt en glanst het witte gewaad des winters,
't maagdlijk sneeuwveld, gloeiende zee van vonklend
stoeiende sterren.

Licht is warmte, is leven. Jochij! hoe vlug vliegt
los de fantazij in het wild'! Hoe lief lacht
lentelust en zomergebloemte, dàar waar
weende de winter!

En - ik zeg mij: Even als gindsche zon die
- tooverurne - een vloed diamanten zaait op
't sneeuwig veld, en winter herschept tot zomer,
straalt er eene zon Heur,

zon van tachtig bloeiende zomers! zon van
eeuwig frissche en blakende, jonge geestdrift!
zon van warme liefde in des levens kouden,
sneeuwigen winter!

Heil u, Vrouw! Die zonne, wij kennen ze allen!
Heil! wij zien haar glinsteren in de ziel u,
bloemen, sterren strooiend op 't rein gewaad uws
eerbaren winters!

Lach nog lang, o zonne, Heur toe en strooi nog
lang uw peerlenzee op den sneeuw Heurs levens,
Haar en ons ten heile, gij - toovrend zonlicht,
o Poëzije!

D[r] EUG. VAN OYE.

7 *December* 1883.

XXXIVe driejaarlijksche Tentoonstelling van Schoone Kunsten te Gent.

Zie vorige aflevering blz. 526.

Baas Jan van JULIUS DE BLEYE van Gent, is een flauw navolgsel der manier van werken, waarmede Van Schendel zich in den tijd eenen grooten naam verwierf. DE BLEYE heeft gepoogd ook het lichteffekt na te bootsen, door gansch het gezicht van zijnen *Baas Jan* in vermiljoen te steken en eenige idem getinte kantlichten als om godswil, op de hand van den oude te schilderen.

DE BLEYE heeft als kolorist zekere hoedanigheden; hij overdrijve echter niet of hij loopt gevaar barakschildering te maken.

Welk verschil met de schilderij van LEO DE PAPE van Brussel, het portret van kolonel Oriane weêrgevend. Ginds, schijn, gemaaktheid en valsch effekt, hier, waarheid, eenvoud, gemak en natuurlijkheid. Het portret van DE PAPE is een der beste welke wij tot nog toe van dezen kunstenaar hebben gezien.

Een Gentsch kunstenaar die het ver brengen zal, is GUSTAAF MICHEL. Zijn portret van den heer senator Soupart, is breed geborsteld en korrekt van teekening. Hij toont ook, in dit portret, een kunstenaar te zijn, die rijke kleuren op het palet heeft. Als gelijkenis, mag zijn werk onberispelijk heeten, want de oude, wereldberoemde heelmeester is er in zijn senatorspak, zoo getrouw, zoo levendig weêrgegeven, dat men denken zou hem in levende lijve voor zich te hebben.

De portretten der familie W.., door den Brusselschen kunstenaar RICHIR HERMAN, is een groot doek dat uitmunt door zijne hooge hoedanigheden als teekening, koloriet, samenstelling, uitdrukking en eenheid. Er zit leven en beweging in dien groep kinderen die rond hunnen vader geschaard zijn. 't Is puik.

De omstreken van Calmpthout, door JOZEF VAN LEEMPUTTEN is eene schoone bladzijde uit het boek der natuur. Zijn landschap is meesterlijk in den vollen zin des woords.

Een andere kunstenaar, die ook met eene gewetensvolle nauwgezetheid, de natuur weergeeft in hare majestatische grootschheid en in hare eenvoudige naaktheid, is KAMIEL WAUTERS, van Hamme; dit bewijst hij ons in zijne beide doeken, getiteld: *de Avond* en *de Rust.*

Elkeen staat in bewondering voor de twee kleine meesterstukken, ingezonden door EDMOND VAN HOVE, van Brugge. Zijn tafereel: *De geleerde*, is een echte miniatuurschildering, die tevens zoo verdienstelijk is onder oogpunt van teekening en koloriet, dat hij niet zou moeten blozen zijn werk te hangen, nevens de juweelen der middeleeuwsche Vlaamsche schilderschool.

Zijn ander doek, (een tryptiek) *De Heks* getiteld, is zeer verdienstelijk; bovenal het middenpaneel is wonderwel gelukt, ja zelfs veel beter dan de twee zijpaneelen, die er min gestudeerd en maar alledaagsch uitzien.

Dit belet nochtans niet dat het een zeer goede schilderij is die wij als de beste der zaal L aanschouwen.

De *Landschappen* van VAN LUPPEN van Antwerpen, zijn lief en bevallig, doch of zij wel de natuur weêrgeven zooals het behoort, is en blijft de vraag.

Die algemeene, alles beheerschende bruine toon bevalt niet, het land-

schap krijgt er een te zeepachtig uitzicht door en gelijkt te veel aan die Duitsche landschapschildering aan 5 of 10 frank het doek, de lijst inbegrepen.

Zaal M, is nog ongelukkiger dan zaal L, die is volkomen ongeschikt voor de schilderijen.

De bezoekers haasten zich om uit deze zaal te zijn, en geen wonder ook, het is er zoo gezellig(!), dat men er zou van loopen gaan.

Eene schilderij die echter sterk de aandacht trekt, is die van ALOYS BOUDRY voor titel dragende: *Het hart veroudert niet.* Matrozen, waaronder reeds oude, geven zich over aan den dans en maken het hof aan een drietal meisjes, die hun drank hebben bediend. Als typeering, munt dit werk bijzonder uit; als koloriet mist het noch hevigheid noch kloekte en als groepeering mag het verdienstelijk heeten.

Alleen is het algemeen uitzicht wat zwart en komen sommige deelen wat hard voor.

De Berg van 't hof te Brussel door FR. GAILLARD, van Brussel, is eene schilderij, welke wij reeds vroeger zagen. Wij herhalen hier ons vroeger oordeel en zeggen: een goed geteekend doch kleurloos tafereel.

In *de Winternacht in Zeeland* van W. DELSAUX van Brussel, steekt oneindig veel effekt en diepte, 't is een der beste sneeuwzichten van gansch de tentoonstelling.

Sint Pieter eenen blinde genezende, door F. HOFFMAN van Brussel, is een der weinig godsdienstige onderwerpen, welke wij in deze tentoonstelling ontmoeten.

Het vleesch van den blinde is wel is waar een weinig houtachtig, doch dit gebrek wordt ruimschoots vergoed door eene onberispelijke teekening en een ernstig en kloek koloriet, dat goed samengaat met het onderwerp.

Als uitvoering riekt het werk een weinig klassiek.

Wij verlaten de bovenzaal, dalen den trap af en komen in zaal D.

De *Morgendster* van CESAR DELL ACQUA te Brussel, is maar eene flauw geteekende vrouwenfiguur, die nog veel flauwer geschilderd is. Als manier van werken, kan dit werk heel oorspronkelijk heeten, doch zeker is het dat binnen een jaar, bijvoorbeeld, deze schilderij er oud en versleten zal uitzien.

Immers, die plaatsen van het doek waar de kleur zoodanig schraal op ligt, dat men den draad van het geweefsel niet alleen ziet maar kan gevoelen, kan geen weerstand bieden aan den knagenden tand des tijds. Het stof en het vuil zullen op die plaatsen meer dan elders blijven kleven en de schildering schaden.

Als koloriet steekt er ook niet veel in.

De Schepen in de Haven door den Brusselschen kunstenaar FRANS VAN DAMME is flink van teekening, kloek en helder van kleur, als bewerking is de schildering breed.

Eene schilderij, die als weêrgave der typen best gelukt mag heeten, is die van REMY COGGHE, van Robaais, *Een Hanengevecht* in Vlaanderen verbeeldende. Twee hanen zijn aan 't steuvelen, te midden van een afgesloten perk, en talrijke toeschouwers verdringen zich rond de twee kampers, die er stellig hunne *pluimen* zullen bij laten.

Het gezicht van elken toeschouwer is bestudeerd en weêrgegeven in volle natuurlijkheid, tot in zijne kleinste détails, men zou zeggen dat al deze personagiën van den eerste tot den laatste, portretten zijn. De teekening is voortreffelijk en de kleur ongezocht en kloek, doch niet schitterend.

COGGHE teekent al schilderende, en dat is eene gaaf, ja, laat ons maar zeggen

eene vereischte, welke wij maar zeer schaarsch bij de huidige kunstenaars, die meer van het *à peu-près* houden, aantreffen.

Het *Hanengevecht* is een der beste stukken van de tentoonstelling.

De *Betooveraarster* van THEODOOR GÉRARD, den te Brussel verblijvenden Gentenaar, is maar onbeduidend voor eenen kunstenaar van zijne gehalte. De *betooveraarster*, - de *temster* ware beter gelooven wij, - is eene goed geteekende figuur doch volkomen kleurloos.

Het zeezicht van den Gentschen kunstenaar EDGAR DU RY VAN STEELANDT, is eene breed geborstelde, maar eenigszins houtachtige weêrgave der woeste zee, die de schuiten en schepen heen en weer klotst aan den ingang der haven.

Ondersteuning (?) van ALFRED HUBERT van Brussel, verbeeldt een groep gidsen van het Belgisch leger.

Daar steekt nu noch vorm, noch kleur, noch plan, daar steekt niets in.

De titel ware beter: soldatenschimmen, meer is het toch niet.

Vooraleer deze zaal te verlaten, houden wij eenige oogenblikken stil voor een *bloemstuk*, dat ernstige verdiensten bezit. 't Is het werk van mej. GABRIELLA STAS, te Bottelare. Deze jonge kunstenares toont, in de weêrgave dezer bloemen en bijwerk, dat zij een echte kunstenaarsziel bezit, die veel belooft voor de toekomst.

Wij treden in zaal C.

Een der drie tentoonstellende VAN LEEMPUTTEN's namelijk KORNELIS; te Brussel verblijvende, heeft een doek van groote afmeting gezonden, eene schapenkudde voorstellende.

Als schildering is dit stuk zeer behendig en gemakkelijk afgewerkt, doch, als kleur, vinden wij het te veel eentonig en wel een beetje wat zwart; hetgeen echter niet belet, dat het een puik stuk is, dat onder de beste dierenschilderijen der tentoonstelling mag gerekend worden.

Een kunstenaar is veeltijds eenzijdig. Meermaals ziet men dat een schilder maar eene snaar op zijne viool heeft. Dit is echter niet het geval met den Parijschen kunstenaar, EVARIST LUMINAIS, die een puik doek heeft ingezonden, getiteld: *bij eene koriste.* De vrouwenfiguur en de vioolist zijn waarlijk meesterlijk geborsteld en verraden eene ongemeene kunde in het weêrgeven van den menschelijken vorm.

De twee figuren zijn goed nevens elkander geschikt en vormen een belangwekkend koppel, zoowel door hunne houding als door de uitdrukking van den ouden leermeester en der jeugdige zangeres, die niet alleen des avonds tegen de grillen der muziekkenners en tooneelbezoekers te kampen heeft, maar over dag nog tegen den honger moet worstelen.

De *houtzagers* van ISIDOOR VEREYDEN van Brussel, is eene schilderij die ontegensprekelijk veel verdiensten bezit, maar die toch veel te zwart is van schildering. Wij kunnen maar ook niet begrijpen hoe het mogelijk is dat een kunstenaar zulk onbeduidend onderwerp behandele op een doek dat ten minste, een 45 tal vierk. meters meet. Waarom het brutaalste deel der genreschildering tot de historie schildering zoeken te verheffen?

Zulke doeken hebben te veel den schijn per meter besteld of geschilderd te zijn.

De Antwerpsche kunstenaar JAN VAN BEERS die, zooals men weet, zich sinds eenige jaren te Parijs is gaan vestigen, heeft maar een werk, - eene miniatuurschildering is de rechte benaming, - ingezonden.

Het stelt *Mistress Patter* voor, *in the lady of Lyons.* Alhoewel wij meermaals gezegd hebben te betreuren, dat Van Beers de groote baan is afgeweken,

de ernstige kunst den rug toekeert en het publiek, de massa althans, zoekt te streelen door de weergave dier gepommadeerde en geastikeerde Parijsche modepoppen, toch moeten wij bekennen, dat hij, eenig in dit vak, er in lukt tafereelen af te werken, die den meest afbrekendgezinden beoordeelaar eenen uitroep van bewondering afdwingen, en hem onwillekeurig, misschien wel hoofdschuddend, maar toch met overtuiging zeggen doen: dàt is straf, dàt is behendig.

En waarlijk, de schildering van VAN BEERS is dat volkomen.

Het tafereel van den Antwerpschen meester is een klein juweeltje, wat men ook zegge, wat men ook inbrenge; wij zelf kunnen niet weerstaan zulks te verklaren, hoe zeer wij ook JAN VAN BEERS met genoegen zouden zien veranderen van schilderwijze.

In zaal *B* heeft F. MORTELMANS van Antwerpen, een flink juffersportret, dat zonder pretentie, breed en krachtig is afgewerkt.

Een nieuw afgietsel van ED. DANTAN van Parijs, is reeds vroeger gezien en beoordeeld.

De *vruchten* van mej. MARIE DE BIEVRE van Brussel, zijn fluweelachtig weergegeven en beloven veel.

Het landschap, *zicht te Ste-Maria-Laathem*, door mej. V. DUMONT van Gent, is een zonnig, kloek en realistisch doek, dat uitmunt door eenen algemeen helderen toon. Dàt is zon, dàt is natuur.

Het *heerenportret* van A. DELFOSSE, van Antwerpen, is een schitterend doek, dat zonder aarzeling, onder de beste portretten mag geteld worden. Als koloriet, is het een werk dat de oude meesters gretig zouden onderteekend hebben.

Aprilzon, van A. HEYMANS, van Brussel, is eene mozaïek-schilde rij die, voor sommige liefhebbers van eigenaardigheden, heel verdienstelijk zijn kan, maar die toch door de liefhebbers die eerst en vooral, vorm en werkelijkheid vragen, niet gesmaakt wordt.

Eindelijk zijn wij in zaal A.

De Blokkeering van Vlissingen, door SCHAEFELS, van Antwerpen, is eene goede schilderij der oude school in een siroopachtigen toon geschilderd.

Het bezoek bij de voedster van CONSTANT DE BRUYCKER van Gent, is een lief tafereel, dat dien cuden kunstveteraan tot eere strekt.

De slavin van Mejuffer MARIE MAETERLYNCK van Gent, is eene goede studie die veel aanleg verraadt.

De Cliniek in de veeartsenijschool door EMIEL SEELDRAYERS van Brussel, is eene flinke schilderij, die goed gestudeerd en met zorg afgewerkt is.

De dood van den kleinen Jaak, door JULIUS GONDRY, van Gent, werd tentoongesteld in de laatste Antwerpsche tentoonstelling. Toen zegden wij er ons oordeel over, dat, men zal het zich nog wel herinneren, niet al te gunstig was. Thans kunnen wij niets anders doen, dan onze lezers naar onze kritiek van toen verzenden. - Wij herhalen echter in twee woorden: stuk van zekere verdiensten, maar ook van groote gebreken.

De *Moerassen van Ghenck*, door ALEXIS ERMEL, van Genval, is een stuk vol beloften.

De *Visscherij* van THEODUUL GEIRNAERT, van Gent, mag onder de goede stadsgezichten gerangschikt worden. Hij heeft echter een gebrek: zijne vormen zijn te onbepaald, te uitgewreven.

Droefheid van WILLEM HAMEL, van Rotterdam, is een flink geborstelde, en in den trant der oude meesters, uitgevoerde kop. Men zou zeggen, een echte Hans Holbein.

Het vlashekelen, van EUGEEN MOREL, van Gent, is wat hard en jong, doch het is een paneel dat zeer veel hoedanigheden bezit en een onverwacht werk mag heeten voor eenen beginneling.

De *Melk*, van FERDINAND WILLAERT, van Gent, is een triptiek dat eene geoefende hand en een groot gemak van samenstellen verraadt.

Zijn onderwerp heeft hij met zorg bestudeerd en dan ook goed weergegeven.

Alleen vinden wij dat zijne *ombres* doorgaans wat terre-de sienneachtig zijn.

Het Evangelie, van BOOM van Antwerpen, is een zorgvol bewerkt en door en door gestudeerd werk. Men zou haast zeggen dat het al portretten zijn, zoo goed heeft de kunstenaar den kentrek zijner modellen weergegeven.

De *Bron* van den Parijschen schilder, GABRIEL GUDY is een schoon geteekend figuur, frisch van kleur en aangenaam, doch misschien wat zeepachtig en wasachtig van toon.

De *Beslissende Slag* van FRANS PROOST van Antwerpen, is een bevallig genrestuk, dat sterk de aandacht der bezoekers en bijzonderlijk der biljardliefhebbers op zich trekt.

Hiermede sluiten wij ons overzicht der schilderwerken en zullen, vervolgens, de beeldhouwwerken en teekeningen bespreken.

Na negen artikels te hebben gewijd aan de bespreking der voornaamste van de 650 schilderwerken, die prijken in deze merkwaardige tentoonstelling, is het onze plicht ook een woordje te zeggen over de waterverfschilderingen, teekeningen, pastels, beeldhouwwerken, bouwkundige ontwerpen, enz.

Voor de drie eerste van gemelde vakken, zal het niet noodig zijn de voornaamste stukken te ontleden. Het zal meer dan voldoende wezen de namen der kunstenaars te noemen, die zich het meest onderscheiden in deze vakken der edele schilder- en teekenkunst.

Wij noemen: EDGARD BAES van Brussel, JULES BOULVIN van Gent, LOUIS BRILLOUIN van St-MARTEN bij Melle, LEO CANIVET van Gent, JULIUS CEUPPENS van Gent, KAREL DOUDELET van Gent, ARMAND HEINS van Gent, MARIE JWILL van Parijs, LOUIS LEBRUN van Schaarbeek, JEF LEEMPOELS van Brussel, HENRY MARCETTE van Spa, JOZEF RATINCKX van Antwerpen, HENRY STACQET van Brussel, V. UYTTERSCHAUT van Brussel, E. VAN GELDER van Brussel, EMIEL WAUTERS van Brussel, RODOLF WYTSMAN van Brussel, ARTHUR CRACO van Brussel, AUGUST DANSE van Bergen, LOUIS GREUZE van Bergen, HENDRIK KOKKEN van Antwerpen, MAATSCHAPPIJ DER BELGISCHE STERKWATER-TEEKENAARS van Brussel, FLORIMOND VAN LOO van Gent, VAN EECHOUT van Brussel, WILLEM LINNIG van Antwerpen, enz.

Thans dat wij onzen tol betaald hebben aan dezen groep moedige kunstenaars, die puike waterverfschilderingen, overheerlijke pastels, goede sterkwaterplaten, meesterlijke pen- en steenteekeningen laten zien, blijft er ons nog te spreken over dit vak der kunst, dat misschien wel het meeste bijdraagt om aan de zalen der tentoonstelling een vroolijk en lustig uitzicht te geven. Wij willen spreken van de beeldhouwers.

Wij beginnen met de groote middenzaal.

Het eerste werk dat bijzonderlijk onze aandacht trekt, is een bronzen figuurtje van den Brusselschen beeldhouwer PAUL DUBOIS, dat getiteld is: *Jonge vioolspeelster* en met veel distinktie is behandeld.

De *Moederlijke ongerustheid* van WILLEM CHARLIER van Brussel is een aangrijpende groep, waarin de smart eener lievende moeder, evenals het pijnlijk lijden van een kind, meesterlijk is weergegeven.

De marmeren kindergroep van FRANS JORIS, van Antwerpen, twee kinderen verbeeldende die elkaar helpen in het aantrekken der kousen, is een lief bevallig gemodeleerd kinderkoppel, dat de moeders, en de kinderen bovenal, zeer veel vermaak doet.

Het groot marmeren beeld *Hero* van HIPPOLIET LEROY van Gent, mag, zoo niet het beste, dan toch een der drie voornaamste beeldwerken van gansch de tentoonstelling genoemd worden. Dat schoon, edel, geïdealiseerd vrouwenfiguur, dat zich bijzonder aanbeveelt door eene volkomen harmonie van lijnen en reine vormen, is waarlijk het beste werk, welk wij tot nog toe, van dezen kunstenaar hebben gezien.

Wij vernemen met genoegen dat dit puik stuk bestemd is voor het stedelijk museum; dààr zal het volkomen op zijne plaats zijn en den jongen kunstenaars tot voorbeeld verstrekken.

Het pleisteren standbeeld, *de jonge bacchante*, van J. LAMBEAUX van Antwerpen, is een flink gemodeleerd figuur, dat den maker der Brabo-fontein, volkomen waardig is.

Het figuur, *Aan de fontein* getiteld, van VAN BEURDEN van Antwerpen, is eene goede studie, die wel, zeer wel gelukt mag heeten: het figuur is goed afgewerkt.

Het standbeeld, *Gewond* van L. MAST van Gent, is een beeld dat misschien wel als lijnen, zoo sterk niet bevalt als de figuren van LEROY en LAMBEAUX, doch dit belet niet dat het een heel verdienstelijk en kennisverradend produkt is.

De *zich kappende vrouw* van J. ANTHONE, van Brugge, is een meesterlijk weergegeven figuur, dat evenals zijnen *slangenbezweerder*, ter eere strekt aan eenen kunstenaar, die laureaat werd uitgeroepen in den prijskamp van Rome.

De *groote dag* van EG. ROMBOUX te Rome, is een zeer goed beeldwerk, vol kracht en bezieling. Een engel, - onder eene nieuwerwetsche gedaante weergegeven, - blaast op een lang koperen speeltuig het sein van het einde der wereld, dit sein dat meldt: 't is uit met de aardsche zaken, de eeuwigheid gaat in.

Alles is hier kracht en leven.

De *werkstaking der smeden* door J. DE KEISER van Cureghem, is een goed gelukte groep, die bewijs geeft van veel anatomische kennissen en vol uitdrukking is weergegeven.

Alleen kunnen wij maar niet begrijpen, waarom de kunstenaar den gewonden smid daar gansch naakt aan de voeten van zijnen overwinnaar heeft gelegd.

Zoo werken de smeden toch niet. Wij willen wel aannemen dat hij zulks alleen gedaan heeft om te toonen hoe goed hij de menschelijke vormen kan wêergeven, doch hij verlieze niet uit het oog, dat zijn werk erdoor het uitzicht eener akademische studie krijgt.

Het standbeeldje *De Nacht* en de groep: *Een Droom* (marmer) van mejuffer ADELAIDE LEFEBVRE van Gent, zijn twee zeer verdienstelijke werken. De *Nacht*, alhoewel zeer bepaald van vorm, is nochtans heel licht, ja zelfs vaporeus weergegeven.

Haar *Droom* is mede vol goede hoedanigheden, doch het onderwerp is niet nieuw.

Verlatenheid van VIKTOR DE HAEN van Brussel, is een beeld vol uitdrukking en bezieling, dat getuigt van het talent en ook van de fijngevoeligheid des makers.

VINÇOTTE van Brussel heeft een bronzen borstbeeld (studie) dat heel karakteristiek is, ingezonden, alsook het borstbeeld van gravin de Mérode, een der schoonste, onderscheidenste werken van gansch de tentoonstelling.

In dit borstbeeld toont de kunstenaar dat hij een ervaren meester is in de weêrgave van het mollige vleesch; ook is het een toonbeeld van modeleering te noemen.

Daarbij heeft de kunstenaar, niet alleen zijn beeld bezield, hij keeft er iets meer in gelegd, hij heeft er die soort van onweerstaanbare bevalligheid, die instinktmatig tot zich trekt, en alleen wordt aangetroffen bij de wezenlijk edele karakters, weten in weêr te geven.

De groep, *Omhels*, van G. VANDERSTRAETEN, van Gent, te Parijs verblijvend, is het koketste stuk van gansch het salon. Waarlijk dit vrouwenfiguurtje is bevallig en tevens talentvol weergegeven. In het weergeven van onderwerpen die het oog van den bezoeker streelen en hem bewondering afdwingen, munt VANDERSTRAETEN voornamelijk uit. Kortom, op skulpturaal gebied is hij wat JAN VAN BEERS in de schilderkunst is; niet als manier van werken, maar als opvatting en bezieling.

Smart en hoop van LOD. VAN BIESBROECK van Gent, is een groep die zekere verdiensten bezit, doch de kunstenaar zal het ons niet euvel duiden, als wij hem, onbewimpeld onze meening uitdrukkende, ronduit zeggen, dat zijne vrouwenfiguur wat stijf, wat houtachtig is behandeld en de engel er erg klassiek uit ziet.

G. KASTELEYN, ook een Gentenaar, heeft het beter getroffen met zijn klein standbeeld de: *Verdrukte*, getiteld. Dit lief figuurtje dat daar weemoedig ten gronde gezakt is, en met gevouwen handen een zachter lot en eene betere gemoedsstemming afwacht, is in zijne volle eenvoudigheid, doch reinheid weêrgegeven. De algemeene lijnen zijn aangenaam en zondigen niet tegen de strenge wetten der vormleer. Als modeleering, uitdrukking en behandeling is het een van de beste stukken der tentoonstelling.

Het verwondert ons, dat de kommissie gelast met den aankoop van werken, 't zij voor de tombola, 't zij voor ons muzeum, geen oog hebbe geslagen op dit kleine meesterwerk. 't Wordt nochtans hoog tijd dat men den Gentschen beeldhouwers wat aanmoedige, of is men misschien van zin allen, behalve een paar goede vriendekens, de stad te doen uitloopen en elders waardeering te gaan zoeken?

Zijn ander klein beeld de *dronkenschap* zagen en bespraken wij vroeger.

Het borstbeeld *Hartzeer* van PAUL DE VIGNE van Gent, is een flink gekneed borstbeeld dat den gekenden meesterbeeldhouwer volkomen waardig is.

Het borstbeeld van den heer Karel Leirens, door DOMIEN VAN DEN BOSSCHE en zijn vrouwenborstbeeld, zijn flink bewerkte stukken, die terecht de bewondering van het publiek verwekken.

Het *standbeeld van Palfijn* door GODFRIED DE VREESE, van Brussel, is wel is waar geen meesterstuk, doch mag geteld worden onder de goede werken, alhoewel het beeld, onder oogpunt van uitvoering, op sommige plaatsen nog al wat te wenschen overlaat.

De kunstenaar die de zonderlingste beeldwerken heeft tentoongesteld, is JORIS MINNE van Gent. Zijn groepje getiteld: *Gebed*, en zijn standbeeldje, voor opschrift dragende: *Gewond*, zijn twee stukken die waarlijk zonderling mogen heeten. De bezoeker schudt onbegrijpend het hoofd en vraagt zich af tot welke wereld behooren deze wezens? Niet dat de jonge kunstenaar er onmenschen van gemaakt heeft, dat niet, maar hun vorm, hunne gestalte, hunne houding, zelfs hun verstandelijk uitzicht, gaat volkomen buiten hetgeen wij dagelijks voor oogen hebben.

De kunstenaar heeft, ons denkens, enkele deelen te veel overdreven, waardoor hij, natuurlijk onvrijwillig, de karikatuur nabijkomt.

Wij bekennen echter gaarne, dat er iets ongemeens, iets dichterlijks in zijne bidders, en iets titansch in zijnen gewonden steekt.

Het borstbeeld *Richilde* van mej. VAN TILT van Leuven, is een krachtige kop, die aanleg verraadt en veel belooft voor de toekomst.

De *gewone bader*, van JAN PARENTI, van Brussel is een goed beeld, dat zeer en terecht opgemerkt wordt.

De *lijnlooper of ketser*, van JULIUS HALKIN, overleden, is de verkleining van den schoonen groep die te Luik in het park d'Avroy geplaatst is.

Wij bemerken ook nog zeer verdienstelijke werken, van A. AMBRESIN van Brussel, JULIUS LAGAE van Brussel, GUSTAAF PICQERY van Brugge, het flink en mannelijk standbeeld van Van Helmont, te Brussel op te richten, door G. VANDER LINDEN van Leuven, een zorgvol afgewerkt borstbeeld van hoogleeraar Heremans door B.F. WANTE van Gent, en twee prachtige standbeelden van JOZEF WILLEMS van Mechelen.

In de afdeeling *Bouwkunde,* treffen wij schoone, artistieke en grondig bestudeerde ontwerpen aan van A. DELBRUYERE, van Gent, J. DE WAELE, van Gent, E. DE WEERDT, van Gent, A. GROOTHAERT, van Brussel, L. HANAIDE, van Antwerpen, VICTOR HORTA, van Brussel, JULIEN LEDOUX, te Gent, P. PEETERS, te Antwerpen, HENDRIK VAERWIJK. van Gent, ALFONS VAN DE CATSYEN, van Brussel, D. VAN DER HAGHEN, van Gent, E. VAN HOLLE, van Gentbrugge, P. VAN HOLLE van Gentbrugge en POLIDOOR VAN RENTERGHEM, van Gent.

En hiermede sluiten wij ons overzicht, dat misschien wel een weinig te uitgebreid was, in verhouding der plaats waarover wij in ons tijdschrift mogen beschikken, maar waarvoor onze lezers ons toch geen kwaad hart zullen toedragen, daar wij toch geen ander doel hadden, dan het onze bij te dragen om de liefde tot het schoone, anders gezegd, den kunstsmaak onder het volk, te verspreiden.

Gent.

KAREL LYBAERT, Jte.

Verbeterende nota.

In aflevering 9 en 10, bladzijde 469, 37^{e} lijn, staat:: *Immers*, *in dit werk is hij volkomen Jef Lambeaux, in dit*, *niet.* Men leze: *Immers*, *in geen werk is hij volkomen Jef Lambeaux*, *in dees*, *niet.*

Boekbeoordeeling

Molleke. Drij novellen door Is. Teirlinck. Rotterdam, P.J. Verlooy, Binnenweg.

‘Die drij - onrechtvaardige vervloekten: mol, vleermuis en egel - heb ik getracht in hunne eer te herstellen - hetgeen eenigen deden voor mij, doch op eene andere wijze - vooroordeel heb ik willen bevechten, valschheid verdrijven.’

Daarom heeft de schrijver alles, wat de natuurlijke historie ons over bovengenoemde diertjes leert, behendig in den loop van kleine verhalen weten in te lasschen, om aldus eenen levendigen en duurzamen indruk in den geest des lezers te maken. Wie de vroegere werken des schrijvers gelezen heeft zal er geen oogenblik aan twijfelen, of hij moet in de taak, die hij op zich nam, ten volle gelukt zijn. De levendigheid en kracht zijner voorstelling worden immers algemeen erkend en gewaardeerd. Die hoedanigheden vinden wij ook in dezen bundel weder. Hoe flink is b.v.b. de figuur van ‘*Pinnemuts*’ de oude hovenier, de ontroostbare vader geteekend! Hoe straalt er door gansch dat verhaaltje een sympatischen gloed, die het hart vinnig treft en beweegt. ‘*Van Stekelke en Stekelinneken*’ schijnt ons het best der drij novelletjes: hoewel wij wat al te lang in gissing blijven, waarom toch de schrijver zijn verhaal aldus gedoopt heeft: In de vier eerste hoofdstukken geen woord daarover, slechts in V en VI treden zij op.

In ‘*Molleke*’ vinden wij getrouwe, naar de natuur geschilderde portretten van dorpelingen, eene handeling vol leven en afwisseling: Het akelige zweeft er naast het levenslustige; de blijde kermis naast het droeve doodsbed.

Min gelukkig was de schrijver in ‘*Vleermuis.*’ Wij gelooven hem als hij ons zegt, dat men hem de gebeurtenissen, in *Vleermuis* bevat, menigmaal vertelde. Doch, zoo het verhaal moet dienen, om het domme bijgeloof *dat de vleermuis als eene ongeluksbode aanziet*, *den kop in te slaan:* zal dan het doel hier niet gansch gemist zijn. Viermaal in Siska's leven verschijnt de vleermuis en juist telkenmale treft haar een wreede slag. Wat zal menig eenvoudige lezer daaruit besluiten: *Dat het toch aardig is*; *dat er toch wel iets van moet zijn; dat men het anders toch niet kan uitleggen*, *enz. enz.* En zoo blijft de domheid voortwoekeren.

Kortom, het lieve boekje - 't steekt waarlijk in een prettig kleed - verschaft een aangename en nuttige lezing en wij wenschen er schrijver en uitgever eene ruime opname mede.

E. VAN LANGENHOVEN.

Kroniek.

Tooneel- en letterkunde.

- *Hulde aan Professor de Vries.* - Den 28^{n} November laatstleden vierde de geleerde taalkundige de Vries, de onvermoeibare opsteller van het Nederlandsch Woordenboek, den 40^{n} verjaardag van zijn eerste optreden als hoogleeraar aan de universiteit te Leiden.

Aan de Noord-Nederlandsche bladen ontleenen wij diesaangaande het volgende:

De studenten van Leiden hadden een Feestnummer van hun *Algemeen Nederlandsch Studentenweekblad* '*Minerva*' aan den jubilaris gewijd. Daarin komen voor: eene opdracht namens de Hoofdredactie, eene algemeene studie over Prof. de Vries door Dr. W.J. Muller; eene studie over het groot *Woordenboek* (1864-1889) door Dr. Adr. Beets, eene bijdrage van Dr. Jan te Winkel over Prof. de Vries als sierlijken schrijver, een middeleeuwsch gedicht ter eere van den jubilaris door den heer W. Zuidema en een uittreksel uit het artikel van *'t Volksbelang* over Prof. De Vries, onder den titel van *Eene stem uit het Zuiden* opgenomen.

De beste zijner oud-leerlingen hebben besloten eenen wetenschappelijken *Feestbundel* uit te geven, die taal- en letterkundige bijdragen bevatten zal van de volgende heeren, wier namen genoeg bekend zijn: Prof. Moltzer en Gallée van Utrecht, Prof. van Helten van Groningen, Prof. Kern van Leiden, Prof. Verdam van Amsterdam, Dr. Kluyver, Dr. Muller en Dr. Beets, de drie medewerkers van Prof. de Vries voor 't *Woordenboek*, de heeren Jan te Winkel, Penon, Eijmaal, Kalff, Nolen, Salverda de Grave en Stoett. Die *Feestbundel* kost 1 gulden 90 cents bij inteekening en wordt door de firma Beijers te Utrecht uitgegeven.

Op den 28 November heeft eene talrijke schaar van professors en studenten, ook van vereerders die opzettelijk naar Leiden gekomen waren, den jubilaris in zijn huis geluk gewenscht. Prof. de Goeje sprak namens de Faculteit, Prof. Fruin als oudste vriend van de Vries, enz. enz. Ook de studenten brachten hem huldewoorden en geschenken.

Verheugd en diepgetroffen door al deze blijken van hulde en waardeering, beantwoordde de jubilaris de talrijke toespraken met die sierlijke en tevens hartelijke welsprekendheid, die hem eigen is.

Onder de velen, die den gevierden Leidschen Hoogleeraar

hulde hebben gebracht ter gelegenheid van zijn veertigjarig ambstfeest, bevond zich ook de voorzitter der Studenten-afdeeling te Leiden van het Willems-Fonds, die den hooggeschatten jubilaris de gelukwenschen kwam aanbieden van zijne afdeeling, waarvan Prof. De Vries eerelid is.

Met een kort woord bracht de heer Burger den waardigen grijsaard den dank van het Willems-Fonds over, voor alles wat hij gedaan heeft voor de Nederlandsche taal en voor de Vlaamsche beweging; daarbij de hoop uitsprekende, dat het hem gegeven mocht zijn, nog vele jaren voort te kunnen gaan, met de in Nederlandsche harten geestdrift te zaaien voor het ideaal van 'het groote Nederland'.

Voor die hulde, hem namens de Vlaamsche beweging gebracht, was de jubilaris ten zeerste getroffen. 'Waarlijk', sprak hij, 'dat was het nog wat ontbrak: de Vlaamsche beweging!' Het ideaal van het 'groote Nederland' was altijd het zijne geweest, en het deed hem van harte goed, te ervaren dat die gevoelens in Zuid-Nederland worden gewaardeerd. Hij verzocht den heer Burger, aan de leden van het Willems-Fonds zijn hartelijken dank te willen overbrengen met de verzekering, dat hij het verdere van zijn leven zoude wijden aan dezelfde beginselen, die hij steeds heeft voorgestaan.

- Te Antwerpen heeft zich eene commissie gevormd om de nagedachtenis van *Jan van Beers* te eeren, door een monument op zijn graf of door een fontein met zijn portret in het stadspark op te richten.

Voor de Noord-Nederlanders, die den Vlaamschen dichter in blijvend aandenken willen zien houden in zijn Antwerpen, heeft zich te Amsterdam een sub-commissie gevormd, die zich bereid verklaarde, bijdragen voor het huldeblijk in ontvangst te nemen.

De oproeping daarvoor ging uit van de heeren Mr. H.P.G. Quack, Mr. J.N. van Hall, Mr. W.W. van Lennep, Mr. C.H. van Tienhoven en M.A. Perk.

- VIJFJAARLIJKSCHE PRIJSKAMP VAN NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE. - Op 31 December eindigt het achtste tijdvak van den vijfjaarlijkschen Prijskamp der Nederlandsche Letterkunde.

De belanghebbende Belgische schrijvers worden uitgenoodigd, vóór den 1 Januari 1890 aan het departement van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs (Vlaamsch Bureel), een exemplaar te sturen van elk hunner werken in Nederlandsche taal, welke gedurende bedoeld tijdvak werden uitgegeven.

- Bij de klas der letteren van de Koninklijke Akademie van België, zijn de volgende werken ingekomen, voor het derde tijdvak van den prijs Castiau, eindigende den 31 December aanstaande:

1° *Les habitations ouvrières en Belgique,* door baron Hippolyte de Royer de Dour. 1 handboek, klein in 4°;

2° *Bespreking der middelen ter stoffelijke*, *verstandelijke en zedelijke verbetering der lagere volksklassen*, door Gustaaf Van Loo. Gent, 3 vlugschriften, in 12°;

3° *Le conférencier populaire*, 2 handboeken in handschrift, door J. Seresia.

De kommissarissen zullen in de zitting van Januari benoemd worden.

- Pol de Mont, de onvermoeibare, heeft bij Winand Klock, uitgever te Hasselt, den tweeden bundel laten verschijnen van zijne *Losse schetsen uit de letterkundige geschiedenis van onzen tijd,* bevattende eene reeks opstellen over *Frankrijk en Provence*, vroeger verschenen in 't *Nederlandsch Museum*, de *Toekomst*, *Nederland* of *Los en Vast.* Daarin treft men *Le Parnasse Comtemporain* aan, en, onder den titel *De wedergeboorte in Occitanië*, een *Blik in het verleden* der geschiedenis van de Provençaalsche taal- en letterkunde. *De Hedendaagsche Félibre-beweging* en *De vorsten der nieuw-Provençaalsche letterkunde.*

Reikhalzend zal wel de derde bundel te gemoet worden gezien, waarin de Mont over Nederlandsche letterkunde belooft te handelen.

- Van de *Gedichten* van Nicolaas Beets, in de hoogst verzorgde frankenuitgaaf, door A.W. Sythoff te Leiden uitgegeven, is thans het vierde deel verschenen.

- De heer L. De la Montagne, te Antwerpen, heeft uitgegeven: *Klaus Groth in zijn leven en streven als dichter*, *taalkamper*, *mensch*, met reisverhaal en terugblik op de Dietsche beweging, door Dr C.J. Hansen, boekwaarder der stad Antwerpen.

Het werk vormt een boekdeel in gr.-8° van 204 blz. druks, met portret. Prijs: 3 frank.

In het Zondagsblad van het 'Nieuws van den Dag' van Amsterdam heeft de hoofdredacteur H. de Veer een zeer lovend artikel over Dr Hansen's boek geschreven.

Toonkunde.

- *De* OORLOG *in Holland.* - Wij ontleenen aan een Noord-Nederlandsch blad de onderstaande vleiende beoordeeling van het grootsche werk van Peter Benoit en van de prachtige vertolking door onzen Vlaamschen zanger Blauwaert:

'Wij brengen groote hulde aan de toewijding, waarmede koor en orkest het werk hebben bestudeerd, aan de liefde, waarmede het is ten gehoore gebracht. Henri Viotta heeft blijkbaar allen bezield met zijnen ernst, en de vastheid waarmede hij zijne massa's aanvoerde, de kalme zekerheid waarmede hij de koren en dubbelkoren telkens in het vuur bracht en intusschen het orkest in zijne zelfstandige werkzaamheid bestuurde, verdienen bewondering. Sommige gedeelten, o.a. de tafereelen van den oorlog, zijn zóó pompeus bewerkt, met een altoos hooger en hooger stijgenden climax, dat onder de medewerking voor een koor van 650 personen, een orkest

van over de 100 instrumentisten, een 16-voets orgel, dat voor deze gelegenheid in het concertgebouw gebracht was, altoos een buitengewonen indruk verkregen zal worden.

Emiel Blauwaert trad als solist op; Blauwaert, die door den meester zelf is gevormd en ingewijd in het karakter zijner kunst; Blauwaert, de Vlaamsche zanger bij uitnemendheid, die al het vuur en al de kloeke kracht van den Vlaamschen stam in zijn hart draagt en in zijn forsch en nobel stemgeluid. Hij verpersoonlijkte het Geweld en den Spotgeest. Hetgeen deze zanger ons heeft doen genieten - zal zeker allen onvergetelijk blijven. Zijn *Te wapen!* was indrukwekkend, werd met eene zóó groote bezieling gezegd, dat de ergste bloodaard er door in geestdrift zou zijn ontstoken. De herhaling door het koor van de Geesten der Duisternis van de woorden: *Te wapen!* ging schier ongemerkt voorbij, na de kracht, die uitgegaan was van dezen éénen zanger. Maar de jubel van het publiek steeg ten top na Blauwaert's *Heisa! Geesten der Hel*! Een grooter uitdrukkingsvermogen kan de menschelijke stem niet bereiken, dan waarvan Blauwaert hier blijk gaf. En zoo krachtig greep hij in de harten, dat het onmiddellijk volgend slotkoor door het Vlaamsche vuur aangestoken werd en de tweede afdeeling, in den stijl van het werk, met een schitterend slot bekroonde. Was de eerste afdeeling, de vrede-ademende lenteschildering, voorbijgegaan zonder het publiek diep te treffen, het gemouvementeerde tweede deel miste zijne uitwerking niet. Na het derde deel, de magistrale schildering van den oorlog, waarin met de stoutheid en rijkdom, maar tevens met de groote noblesse van eenen Rubens de verven op het doek geworpen zijn en tegenstellingen in het leven worden geroepen, gelijk alleen een groot meester ze kan aandurven; na het derde deel waarin de stijging van het werk eene hoogte bereikt, die men na het voorafgaande telkens ondenkbaar zou achten, in het geloof, dat de top van den berg dan al bereikt was; na het derde deel, waarin het orgel zijne machtige tonen paart aan de reine liefdelijkheid van knapen- en meisjesstemmen, en van koor en orkest eene groote krachtsontwikkeling gevergd wordt, stond het publiek als een man op om den meester, die in de zaal gezeten, de uitvoering van zijn werk bijwoonde, hulde te brengen, een hulde, die uit den passievollen aandrang van het oogenblik geboren werd.

De zangvereeniging *Excelsior* heeft door de uitvoering van *De Oorlog* eene daad volbracht, die meêtelt in de historie van ons muzikale leven! Benoit zelf was vol bewondering voor hetgeen men tot stand gebracht heeft, en hij gaf daarvan de ondubbelzinnigste blijken, toen hij aan den stormachtigen oproep van het publiek gehoor gaf en bij het slot op het orkest verscheen.'

- Met halfvasten wordt te Antwerpen, de kindercantate *Liefdadigheid* uitgevoerd, door de jongens en meisjes der

beide Weesgestichten alhier, met de medewerking van het orkest van den grooten schouwburg. De poëzie is van *Jacob Stinissen* en de muziek van *Albert De Vleeschhouwer*, leerling van den heer Blockx. De heer De Vleeschhouwer heeft zich verleden jaar zeer gunstig doen kennen, met zijne cantate '*Blankenberge*', die hij de opening van den *Casino* aldaar, en vervolgens ook in Antwerpen werd ten gehoore gebracht. Men verzekert ons dat de jeugdige komponist ook van '*Liefdadigheid*' zal eer hebben.

- Onze Vlaamsche zanger Henry Fontaine heeft op zijne kunstreis in Frankrijk veel bijval ingeoogst, vooral met de Vlaamsche liederen van Benoit. Het stuk *Mijne Moedertaal*, waarmede Fontaine bijzonder veel bijval had, is eigenlijk het Platduitsch lied van Klaus Groth, dat ter gelegenheid van dezes feestviering te Antwerpen door Benoit getoonzet werd en aldaar voor de eerste maal werd uitgevoerd. Dit lied werd door Dr C.J. Hansen in aldietsche spelling overgeschreven.

Beeldende kunsten.

- De schilderij van *L. Maeterlinck* te Gent, *Weemoed*, die ook te Amsterdam tentoongesteld is geweest, is door een Hollandsch verzamelaar aangekocht.

- Wij vernemen, dat door den Vlaamschen beeldhouwer Julius Dillens, het standbeeld vervaardigd is, van den heer Brand, voorzitter van den Oranje-Vrijstaat. Dit beeld verwekte de bewondering van al de kunstenaars, die het hier mochten zien.
- Zoo wint de Vlaamsche kunst de wereld door den bijval, die haar toekomt.

Stergevallen.

- Op 10 December is te Antwerpen overleden de Heer L.A.J. Kettman, hoofdregisseur bij den Nederlandschen Schouwburg. Hij was geboren te Westervoort in Holland. Onder den leennaam Floris van Westervoort heeft hij zich als tooneelschrijver van verdienste doen kennen. Zijne minnespelen *Hannes en Klaartje*, *Dat kan* en andere hebben op den Antwerpschen schouwburg veel bijval ingeoogst.

M. Kettman was vroeger regisseur van den schouwburg van Amsterdam. Hij heeft aan ons tooneel onschatbare diensten bewezen.

- De heer Leo de Burbure de Wezenbeek is te Antwerpen overleden. Hij was lid der Koninklijke Akademie van België, klas der Schoone Kunsten. De heer L. de Burbure was een talentvol toondichter en zeer op de hoogte van de geschiedenis der muziekkunst.

Nieuwe Uitgaven.

Klaus Groth in zijn leven en streven, als dichter, taalkamper, mensch, met reisverhaal en terugblik op de Dietsche beweging door Dr J.C. HANSEN. Met portret. Groot-8°, 174 en XXVIII blz. Antwerpen, L. Dela Montagne.
Prijs: 3,00 fr.

Inhoudstafel

Jaargang 1889.

Januari.

GUSTAAF SEGERS	Eene week te Florence. Reisbeschrijving	5
***Poëzie*:**		
VICTORIEN VAN DE WEGHE	I. Ons eigen Vlaamsch tooneel	13
HILDA RAM	II. Des Dichters lot	14
WERNER	III. Om een blik van Hero's oogen!	15
JACOB STINISSEN	IV. Langs de zee, II. Blankenberge	16
J.L. DE PRETER	Student en Oud-Student	17
J. VAN DEN OEVER	Op de Steenhouwersvest	24
G.-J. DODD	Over eenige Fransche Bokkesprongen op het veld der Nederlandsche kunstgeschiedenis	29
***Boekbeoordeelingen*:**		
E. VAN LANGENHOVEN	Cilia (Is. Teirlinck)	38
FRANS DE GHENDT	Joost Van den Vondel (Gustaaf Segers)	40
J. VAN HAERDLEEN	Twee Kronen. Eene schets	41
***Kroniek*:**		
	Letter- en Tooneelkunde. Prijskampen	44
	Toonkunde	47
	Beeldende kunsten	48
	Nieuwe Uitgaven	48

Februari.

GUSTAAF SEGERS	Eene week te Florence (vervolg)	49
***Poëzie*:**		
L.C. STEENHUIZEN	I. Bouwend Knaapje	59

JACOB STINISSEN	II. Den en Eik	59
AL. VAN NESTE	III. Moedersmart	60
PROSPER LEFLOT	IV. Aan Lier	61
POL ANRI	Het Mes op de Keel, blijspel in één bedrijf	63
***Boekbeoordeeling*:**		
B. VERHULST	Prudens Van Duyse's Kindergedichtjes	85
	Vlaamsche Betooging en Landdag van 10 Februari 1889	86
***Kroniek*:**		
	Koninklijke Vlaamsche Academie	99
	Beeldende Kunsten	100
	Nieuwe Uitgaven	100

Maart.

EMIEL CALLANT	Een gemeene Kerel. Novelle	101
***Poëzie*:**		
Dr EUG. VAN OYE	I. Aan Germania	121
Dr EUG. VAN OYE	II. Onafhankelijkheid	123
AL. VAN NESTE	III. Lentezon	124
PROSPER LEFLOT	IV. De Schoolknaap	124
E.v.O. (vertaald door).	Een paar Steveltjes, een Hongaarsch schetje door Koloman Mikszàth	126
POL DE MONT	Beschaving door het Nederlandsch. Redevoering	130
Boekbeoordeelingen:		
E. VAN LANGENHOVEN	Vijf Novellen (R. Vermandere)	139
FRANS DE GHENT	Twee jaar vacantie (Jules Verne)	140
FRANS DE GHENT	Bloemlezing uit Prudens Van Duyse's Gedichten	141
J. VENKEL	Segher Janssone (Frans Van Cuyck)	141
Kroniek:		
	Letter- en Tooneelkunde. Prijskampen	145
	Grafmonument Jan van Beers	147
	Sterfgeval. Alex. Cabanel	148

April.

CONSTANT VAN DE MOER	Alida's Vriendin	149
Poëzie:		
Dr AUG. SNIEDERS	I. Blanchefloor. Zangdicht	161
EMANUEL HIEL	II. Bij de begrafenis van Peter Benoit's vader	166

FRANS MEYLEMANS	Over eenige Nederlandsche Toonkundigen uit vorige eeuwen	167
EMIEL ERGO	Iets over de hervorming op muzikaal terrein van Dr Aug. Riemann	183
	De Lucifer te Londen	193
	Hulde aan Klaus Groth	197
***Kroniek*:**		
	Letterkunde	199
	Toonkunde	199
	Beeldende kunsten	200
	Sterfgevallen. J.J. Alberdingk-Thijm; - K. De Vos; - J.J.A. Goeverneur	200
	Nieuwe uitgaven	200

Mei.

AL. VAN NESTE	De Brand op 't Hooghgoed	201
***Poëzie*:**		
JACOB STINISSEN	I. Fac et Spera!	227
PROSPER LEFLOT	II. De Nachtwacht	228
FRANS DE WEERT	III. Ontrouw	229
STESSENS	IV. De Morgend	230
KAREL DELMOTTE	V. Eene Moederles	231
KAREL DELMOTTE	VI. Kinderlijke Goeden dag	231
L.C. STEENHUIJZEN	VII. Avondstond	232
GUSTAAF SEGERS	Vondel, Nederlands Heldenzanger	233
Kroniek:		
	De Klaus Grothviering in Antwerpen	244
	Tooneel- en Letterkunde. Prijskampen	245
	Toonkunde	247
	Sterfgevallen. Eug. Edw. Stroobant	248
	Nieuwe uitgaven	248

Juni.

AL. VAN NESTE	De Brand op 't Hooghgoed (vervolg)	249
***Poëzie*:**		
ISIDOOR ALBERT	I. Zij is heen	271
K. STESSENS	II. De Klok	272
PROSPER LEFLOT	III. Het Sneeuwklokje	272
GUSTAAF SEGERS	Vondel, Nederlands Heldenzanger (vervolg)	274
***Boekbeoordeelingen*:**		
E. VAN LANGENHOVEN	De twee Hoeden (Nic. Theelen)	285
E. VAN LANGENHOVEN	De Kempische Harp (L. Mercelis)	286
F. MARTENS	Proeven van Kempische Folklore	288
Kroniek:		
	Toonkunde	296
	Sterfgeval. Edw. Dujardin	296
	Nieuwe uitgaven	296

Juli.

JAN C. WAEGENER	Geschiedenis van een Uithangbord. Antwerpsche zedenschets	297
***Poëzie*:**		
VICTORIEN VANDE WEGHE	I. Wanneer de dood	310
ISIDOOR ALBERT	II en III. Sonnet	310
FRANS DE POTTER	De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIe en XIVe eeuw, volgens de gedichten van dien tijd	312
M. VERKEST	Oude Vrijster, een schetsje	329
	De Rhyn van Peter Benoit	332
Kroniek.		
	Tooneel- en Letterkunde. Prijskampen	341

	Toonkunde	342
	Beeldende kunsten	343
	Nieuwe uitgaven	344

Augustus.

RICHARD MILLECAM	Verbrokene Liefde, novelle	345
***Poëzie*:**		
EMANUEL HIEL	I. De laatste	361
JACOB STINISSEN	II. De Shah van Perzië	364
FRANS DE POTTER	De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIe en XIVe eeuw, volgens de gedichten van dien tijd (vervolg)	365
GUSTAAF SEGERS	Rome, reisherinneringen	377
Kroniek:		
	Tooneel- en Letterkunde	384
	Bouwstoffen voor de Geschiedenis der Vlaamsche Beweging	385
	Beeldende kunsten	387
	Toonkunde	388
	Nieuwe uitgaven	388

September en October.

RICHARD MILLECAM	Verbrokene Liefde, novelle (vervolg)	389
***Poëzie*:**		
A. SAUWEN	I. Nacht aan 't Strand	407
PROSPER LEFLOT	II. Het Kleintje	407
P. VAN ASSCHE	III. 's Morgends als de zonne rijst	408
KAREL DELMOTTE	IV. Loon naar werk	409
FRANS DE POTTER	De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIe en XIVe eeuw, volgens de gedichten van dien tijd (vervolg)	411

	Verslag over den driejaarlijkschen prijskamp der Nederlandsche Tooneel-letterkunde, ingesteld door het Staatsbestuur (1886-1888)	433
K. LYBAERT	Groote Vlaamsche Landdag te Kortrijk	444
K. LYBAERT	Vlaamsche Studentengouwdag van Oost-Vlaanderen, te Gent	450
J.F. BUERBAUM	De Laatste Nacht eener gevallen Grootheid, eene schets	455
KAREL LYBAERT, Jste.	XXXIVe driejaarlijksche Tentoonstelling van schoone Kunsten, te Gent	468

Boekbeoordeelingen:

E. VAN LANGENHOVEN	Harpetonen (G. Rens)	480
E. VAN LANGENHOVEN	Vlaamsche Beelden (A. Bultynck)	483

November.

ALFONS DEKKERS	Eene Koningsdochter, treurspel in drij bedrijven	485
FRANS DE POTTER	De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIe en XIVe eeuw, volgens de gedichten van dien tijd (vervolg)	500
KAREL LYBAERT, Jste.	XXXIVe driejaarlijksche Tentoonstelling van schoone Kunsten, te Gent (vervolg)	517

***Kroniek*:**

	Tooneel- en Letterkunde	527
	Toonkunde	529
	Beeldende Kunsten	530

	Sterfgevallen. Karel Miry; - William Wilkie Collins; - Emiel Augier; - Marcelin Lagarde	530
	Nieuwe Uitgaven	532

December.

ALFONS DEKKERS	Eene Koningsdochter, treurspel in drij bedrijven (verv.)	533
***Poëzie*:**		
JACOB STINISSEN	I. De Os en de Ezel	561
D[r] EUG. VAN OYE	II. Sneeuw in de Zon	562
KAREL LYBAERT, Jste.	XXXIVe driejaarlijksche Tentoonstelling van schoone Kunsten, te Gent (vervolg)	563
Boekbeoordeeling:		
E. VAN LANGENHOVVEN	Molleke (Is. Teirlinck)	571
Kroniek:		
	Tooneel- en Letterkunde. Hulde aan Professor De Vries	572
	Toonkunde	574
	Beeldende Kunsten	576
	Sterfgevallen. L.A.J. Kettman. Leo de Burbure	576
	Nieuwe Uitgaven	576